

g

Coperta de IONIȚA ADRIANA
ISBN 973-95379-2-8

Hector Malot

SINGUR PE LUME

Ediția a II-a în românește de Anda Boldur
EDITURA ROMCART București, 1992

Partea întâi

ÎN SAT

Sînt un copil găsit.

Cu toate acestea, pînă la opt ani am crezut că am și eu o mamă, ca toți ceilalți copii, deoarece, de cîte ori plîngeam, o femeie mă strîngea la piept și mă legăna cu atîta drag, încît lacrimile îmi secau pe loc. Niciodată nu adormeam seara, fără ca să u vină la pătucul meu, să mă sărute, iar iarna, cînd crivățul troienea geamurile albite de ger, îmi lua picioarele și mi le încălzea în mîini, îngîmînd un cîntec pe care, în parte, mi-l aduc și azi aminte.

Cînd pășteam vaca pe marginea drumurilor năpădite de iarbă sau prin ponoarele pline de bălării și mă apuca pe neașteptate vreo furtună, ea îmi ieșea în fugă înainte și mă ferea de ploaie, acoperindu-mi umerii și capul cu poala fustei ei largi, de lînă. Iar cînd mă luam la harță cu vreun tovarăș de joacă, ea mă pune să-i povestesc pricina și, mai totdeauna, îmi dădea dreptate sau îmi alina necazul cu vorbe duioase.

Pentru toate acestea și pentru multe altele, pentru felul cum îmi vorbea și cum se uita la mine, pentru dezmierdările ei și pentru blîndețea cu care mă dojenea, credeam că este mama mea. Și iată că într-o bună zi am aflat că nu-mi era decît doică.

Satul meu, sau mai bine-zis satul în care am fost crescut, căci un sat natal sau un loc de baștină eu n-am avut, tot așa cum n-am avut nici tată și nici mamă, pe scurt, satul unde mi-am petrecut copilăria se numește Chavanon

și este unul dintre cele mai sărăcicioase din centrul Franței. Această sărăcie se datorește nu nepăsării sau trîndă-viei locuitorilor lui, ci faptului că se află așezat într-un ținut foarte puțin roditor. Pentru că pămîntul său sterp să dea roade, ar trebui să fie îngrijit anume, să fie îngrașat, și asta, din păcate, nu se întîmplă pe-acolo. De aceea ogoare nu întîlnești (sau cel puțin nu întîlneai pe vremea aceea) decît ici și colo, pe cînd ponoarele se întind cît vezi cu ochii, pline de buruieni și de scaieți. Acolo unde sfîrșesc ponoarele, încep landele ¹, și pe aceste lande înalte cresc pilcuri rare de copăcei piperniciți, cu crengile răsucite și chinuite de vînturi nemiloase. Ca să dai de copaci adevărați, trebuie să lași înălțimile și să cobori în vîlcele, de-a lungul rîurilor, în luncile înguste, unde se înalță castani voinici și stejari falnici. Într-o asemenea vîlcea de pe malurile unui pîrîu care își poartă apele repezi spre unul din afluenții Loirei, se află casa în care mi-am petrecut primii ani de viață. Pînă în cea de-a opta primăvară a mea nu văzusem încă picior de bărbat să ne treacă pragul ; cu toate acestea, mama nu era văduvă, dar bărbatul ei, cioplitor în piatră ca mulți alți muncitori din ținutul acela, lucra la Paris și nu dăduse pe acasă încă înainte ca eu să fi apucat a înțelege cele ce se întîmplau în jurul meu. Doar din cînd în cînd ne trimitea vești prin vreun tovarăș de breaslă care se întorcea în sat.

— Află, tușă Barberin, că bărbatul ți-e sănătos ; îți trimite vorbă că treaba merge și mi-a dat să-ți aduc banii ăștia : ia numără-i !

Asta era tot. Și tușă Barberin se mulțumea să știe că bărbatul îi e sănătos, că treaba merge și că își câștigă și el pîinea cum poate.

Dacă Barberin rămăsese atîta amar de vreme la Paris, asta nu însemna că trăia rău cu femeia lui. Cîtuși de puțin. Plecase și rămăsese acolo numai și numai din pricina meseriei. Iar la bătrînețe, cînd aveau să-l lase puterile, urma să se întoarcă acasă, la nevastă, și cu banii agonisiți să-și ducă împreună zilele,

feriți de foame și sărăcie.

Și iată că într-o zi de noiembrie, pe înserate, un necunoscut se opri în fața casei noastre. Tocmai ieșisem în prag să fac niște surcele. Fără să deschidă poarta, ci pri-

¹ întinderi mari de pământ nisipos în sudul Franței.

vindu-mă pe deasupra ulucii cu gîtul **întîns**, omul mă întrebă dacă nu locuia acolo tușa Barberin. L-am poftit să intre. El împinse poarta, care scîrîi, și se apropie cu pași rari de casă.

În viața mea nu mai văzusem un om în halul acela : stropi mari de noroi, unii mai proaspeți, alții aproape uscați, îl acopereau din cap pînă în picioare — se vedea cît de colo că bătuse drumuri rele, desfundate. •

Auzind zvon de glasuri, tușa Barberin dădu fuga, dar în aceeași clipă străinul păși pragul, astfel că se pomeniră față în față.

— Aduc știri de la Paris, spuse el.

Erau vorbe obișnuite și care nu o dată ne răsunaseră în urechi, dar tonul cu care fură rostite nu semăna deloc cu cel ce însoțea altădată cuvintele știute : „Bărbatul ți-e sănătos și treaba merge bine”.

— Doamne Dumnezeu, strigă tușa Barberin, îm-preunîndu-și mîinile, i s-a întîlnit ceva lui Jerome !

— Stai, nu-ți pierde firea ; bărbatul dumitale a avut într-adevăr un accident, dar a scăpat cu zile.

Numai că s-ar putea să rămînă beteag. Deocamdată e în spital. Am fost vecini de pat și, cînd a aflat că mă întorc acasă, m-a rugat să mă abat din drum și să-ți spun ce-a pățit. Din păcate, nu pot să mai întîrzii fiindcă acuși se face noapte și mai am încă trei leghe pînă acasă la mine.

Tușa Barberin, care voia să-l mai descoasă, îl rugă să rămînă la noi, la cină. Și apoi, nici nu era bine să umble noaptea : cică s-ar fi arătat lupii prin preajma pădurilor ; mai cuminte era să plece a doua zi.

Omul primi. Se așeză la colțul vetrei și, în timp ce mîncă, povesti cum se întîmplase nenorocirea :

Barberin fusese pe jumătate strivit de o schelă ce se prăbușise, dar cum n-avea, chipurile, ce să caute acolo în clipa aceea, antreprenorul nu voia să-i dea nici o despăgubire.

— Ce să-i faci ! N-are noroc, bietul Barberin, spuse ©mul, n-are noroc, și pace ! Un altul, mai pișicher, făcea ce făcea și se alegea barem cu o pensie, dar mă prind că bărbatul dumitale n-o să vadă nici o lăscăie.

Și se apucă să-și usuce pantalonii care începeau să i se scorțoșeze sub stratul gros de noroi. După felul în care spunea' din cînd în cînd : „Ce să-i faci !» ghiceai de îndată că, în ceea ce-l privește, s-ar fi lăsat bucuros schilodit în nădejdea unei pensioare.

9

— Pînă una-alta, încheie el, eu l-am sfătuit să-l dea pe antreprenor în judecată.

— Păi un proces costă mult !

— Da, dar și cînd îl cîștigi !...

Tare ar mai fi vrut tușa Barberin să se ducă pînă la Paris, numai că o călătorie atît de lungă și de costisitoare era un lucru peste măsură de greu.

A doua zi dimineța am coborît în sat, ca- să ne sfătuim cu părintele. Acesta îi explică tușei că n-are rost să pornească la drum înainte de a ști dacă poate fi soțului ei de vreun folos. Drept care îi scrisese preotului de la spitalul unde era internat Barberin și, după cîteva zile, primi răspunsul. I se spunea că nu e nevoie să vină tușa acolo, ci numai să trimită ceva bani cu care să-i poată intenta proces antreprenorului.

Trecură zile, trecură săptămîni... și doar din cînd în cînd soseau scrisori care îi cereau tușei tot alți și alți bani ; ultima, mai stăruitoare decît celelalte, îi spunea că, dacă nu mai sînt bani, să vîndă vaca. Numai cine a trăit la țară cu țărani știe cîtă jale și cît amar încap în aceste trei cuvinte : „Să vindem vaca”. Pentru un naturalist, vaca este un animal rumegător ; pentru excursioniști care o vede plimbîndu-și prin iarbă botul umed de rouă este o vietate ce face parte din peisaj ; pentru copilul de la oraș, ea este izvorul cafelei cu lapte și a¹ brînzei cu smîntînă ; dar pentru țaran înseamnă cu mult mai mult. Oricît ar fi de sărac și oricît i-ar fi de numeroasă familia, el știe că nu va răbda de foame ațita vreme cît are în grajd o vacă. Cu un pripon sau numai cu o frînghie legată de coarne, unul dintre copii o duce pe potecile unde iarba e a tuturor, iar seara, toată lumea are unt și lapte de dres mîncarea : tatăl, mama, copiii — mari și mici — trăiesc cu toții din ce le dă vaca.

La noi în casă, tot așa : pînă atunci, mai-mai că nu știusem ce e aceea carne. Dar vaca nu era numai doica noastră, era și prietena noastră, tovarășa noastră... Căci să nu care cumva să vă închipuiți că vaca este un animal nerod ; dimpotrivă, este o ființă inteligentă și plină de însușiri sufletești, cu atît mai

multe și mai mari cu Gît au fost mai dezvoltate prin educație. Noi ne înțelegeam de minune cu vaca noastră : o mîngîiam, îi vorbeam, iar ea, la rîndu-i, cu ochii ei mari și blajini, știa să ne arate tot ce voia și tot ce simțea.

10

Ce mai tura-vura : o iubeam și ne iubea.

Și, cu toate acestea, a trebuit să ne despărțim, pentru că, numai „vînzînd vaca”, puteam să-i facem pe plac lui Barberin.

Așa că, într-o zi, ne-am pomenit cu un negustor care, după ce a sucit-o pe Roșcata noastră în fel și chip și a pipăit-o, clătînd nemulțumit din cap și spunind de o sută de ori și ntai bine că nu-i e pe plac, că este o vacă de oameni săraci, că nu-i bună nici de lapte, nici de unt și că n-o să-i găsească niciodată mușteriu, a sfîrșit prin a spune că o ia numai și numai fiindcă e el om bun în suflet și vrea s-o ajute pe tușa Barberin, care e femeie de treabă. Dar sărmana Roșcata, ca și cum ar fi înțeles ce i se pregătește, se împotrivi să iasă din staul și începu să mugească.

— Ia treci la spatele ei și arde-i cîteva, îmi zise negustorul, întinzîndu-mi biciul pe care îl purta petrecut în jurul gîtului.

— Asta ba ! se supără tușa Barberin și, luînd vaca de pripon, îi vorbi cu blîndețe : Hai, drăguțo, haide, haide !

Și Roșcata se lăsă dusă. Ajungînd în șosea, negustorul o legă la spatele căruței cu care venise, și biata noastră văcuță fu nevoită să meargă în trapul calului. Ne-am întors înapoi în casă, dar multă vreme încă i-am mai auzit mugetul.

Se isprăvise cu laptele, se isprăvise cu untul. Dimineața, o bucată de pîine ; seara, cartofi cu sare.

Lăsata secului căzu în anul acela la puțină vreme după ce o vîndusem pe Roșcata. Anțărț, tușa Barberin mă îndopase cu clătite cu mere, iar eu, spre marea ei bucurie, înfulecasem atîtea, încît mai-mai să-mi crape burta. Dar pe atunci o aveam pe Roșcata, care ne dădea lapte pentru aluat și unt pentru prăjit.

„Acum însă, fără Roșcata, deci fără lapte și fără unt, adio lăsata secului !" îmi spuneam eu, plin de jale.

Dar tușa Barberin îmi pregătise o surpriză : deși nu-i plăcea să se împrumute, ceruse o ceașcă cu lapte unei vecine, o bucată de unt alteia și, pe la amiază, intrînd în casă, o găsi cernind făină într-o strachină mare.

— Cum ? Făină ? ! m-am mirat eu, apropiindu-mă.

— Da, Remi, îmi spuse ea, zîmbind, e chiar făină, făină bună de grîu ; ia vezi ce frumos miroase !

11

î

Să fi îndrăznit, aș fi întrebat-o la ce-o să servească făina aceea ; dar, tocmai fiindcă muream să aflu, tăceam chitic. Și-apoi, nici nu voiam să-i arăt că știu că e lăsata secului, ca să nu-i pară prea rău.

— Ce se face din făină ? mă iscodi ea, cu ochii țintă la mine.

— Pîine.

— Și mai ce ?

— Terci.

— ■ Și mai ce ?

— ...Nu știu.

— Ba știi, dar ești un băiețel cuminte și te sfiești să spui. Știi foarte bine că astăzi e lăsata secului, ziua clătitelor cu mere. Dar, pentru că nu avem nici unt, nici lapte, nu te lasă inima să vorbești de ele. Nu-i așa c-am ghicit ?... Noroc c-am mirosit eu din vreme toate astea și am putut face în așa fel, ca măcar de lăsata secului să nu mâncăm răbdări prăjite. Ia uită-te în lădiță !

Cît ai clipi, am ridicat capacul și am zărit laptele, antul, ouăle și trei mere.

— Dă-mi ouăle, îmi zise ea, și, cît le sparg eu, tu curăță merele.

În timp ce curățam și tăiam merele felii, ea sparse ouăle, le amestecă cu făină și începu să le bată turnînd deasupra, din cînd în cînd, cîte o linguriță de lapte.

Cînd aluatul se subție bine de tot, tușa Barberin puse strachina pe cenușa caldă și nu ne mai rămase decît să așteptăm venirea serii — căci nu se cădea să mîncăm clătitele decît la cină.

Ca să fiu sincer, trebuie să mărturisesc că ziua mi s-a părut tare lungă și că nu o dată m-am dus să ridic ștergarul cu care era acoperită strachina.

— O să se răcească aluatul, și pe urmă nu mai rrește. îmi spunea tușa Barberin.

Dar aluatul creștea vîzînd cu ochii ; din loc în loc urcau la suprafața lui niște bășicuțe bulbucate, care

se umflau ce se umflau, iar în cele din urmă plesneau. Și, din toată coca aceea care dospea mocnit, se răspîndea un miros îmbietor de ouă și lapte.

— Fă surcele, îmi spuse tușa. Ne trebuie un foc bun, iute, fără fum.

în sfîrșit, veni și vremea să aprindem opaițul.

— Pune lemne pe foc ! îmi zise iarăși tușa.

12

N-a fost nevoie să-mi spună de două ori vorba asta pe care o așteptam cu atîta nerăbdare. Curînd, o pălălaie mare se aprinse în vatră, și lumina ei jucăușă umplu toată încăperea. Atunci tușa desprinsese din cui tigaia și o puse deasupra flăcării.

— Dă-mi untul.

Și, luînd cu vîrful cuțitului o nucșoară de unt, o puse în tigaie, unde se topi pe loc, sfîrîind. Doamne, că tare frumos mai mirosea ! Era o mireasmă cu atît mai plăcută, cu cît nu-mi mai gîdilase nările cam de mulțor. Ca să nu mai pomenesc de cîntecul zglobiu al untului care sfîrîia și pocnea pe foc.

Totuși, cît eram de vrăjit de muzica aceea, mi s-a părut că aud niște pași prin curte. Cine putea să ne tulbure la ora asta ? Pesemne vreo vecină, să ne ceară foc. Dar n-am stăruit asupra acestui gînd, căci tușa tocmai vîrșise polonicul în strachină și turnase în tigaie o pînză de cocă albă, așa că nu era momentul să fiu cu mintea în altă parte.

Un toiag se împiedică în prag și, în aceeași clipă, ușa se deschise.

— Cine-i acolo ? întrebă tușa fără a întoarce capul. Era un bărbat străin și, la lumina flăcărilor, am văzut cî purta un fel de salopetă albă și că ținea în mînă un toiag gros.

— Petreceți, hai ? Dați-i înainte ! mormăi el, ursuz.

— Doamne sfînte ! strigă tușa, punînd repede tigaia jos. Tu ești, Jerome ? Și, apucîndu-mă de mînă, mă împinse înspre omul care se opri în prag. E tatăl tău.

BARBERIN

M-am apropiat ca să-l îmbrățișez și eu, dar el mă opri cu vîrful toiagului :

— Ce-i cu asta ? Parcă mi-ai scris că...

13

— Știu, însă... nu era adevărat, n-am putut... ■ — Aha ! Va să zică nu era adevărat.

Și făcu cîțiva pași spre mine cu toiagul ridicat. Fără să vreau, m-am tras îndărăt. Ce făcusem ? Cu ce-i greșisem oare ? De ce se uita așa urît la mine, că doară voi-sem să-l sărut ?... Dar n-am avut vreme să stăruie asupra acestor întrebări ce se îmbulzeau în capul meu zăpăcit.

— Văd că sărbătoriți lăsata secului, spuse el. Taman bine ! Că mi-e o foame, de nu văd cu ochii. Ce ai de mîncare ?

— Făceam niște clătite.

— Asta văd eu, dar îmi închipui că n-ai de gînd să dai clătite unui om care a umblat pe jos zece leghe.

— Știu... Din păcate, altceva n-am. Nu mă așteptam să vii.

— Cum n-ai ? N-ai nimic de mîncare ? Și aruncă o privire împrejur : Uite unt. Apoi ridică ochii în tarvan, spre locul unde se atîrna altădată slămina ; dar cârligul cel *inare* era gol de mult, iar în cuiele din grindă nu spînzurau acum decît cîteva legăturile de ceapă și de usturoi. Și uite și ceapă, adăugă el, zvîrlind jos cu bățul o legăturică. Patru-cinci cepe, o bucată de unt, și supă-i gata. Scoate clătitele și pune ceapa în tigaie.

Auzi, să scoată clătitele ! Dar tușa Barberin nu răspunse nimic, ci, dimpotrivă, se grăbi să facă ceea ce-i poruncise bărbatul. între timp, acesta se așeză pe lavița din colțul vetrei. Eu nici nu îndrăzneam să mă mișc de la locul unde mă împinsese el cu bățul; sprijinit de masă, tăceam și îl priveam. Era un bărbat cam de vreo cincizeci de ani, cu fața colțuroasă, cu înfățișarea aspră ; își ținea capul aplecat într-o parte, pesemne în urma accidentului pe care-l suferise, și acest lucru îl făcea să pară și mai înfricoșător.

.Tușa Barberin pusese din nou tigaia pe foc.

— Numai cu atîta unt ai de gînd să faci supă ? se răsti el.

Și, luînd singur strachina în care se afla untul, răsturnă în tigaie tot bulgărul.

De vreme ce se isprăvisese cu untul, se isprăvisese și cu clătitele. De bună seamă că, în orice altă împrejurare,, aș fi fost copleșit de această nenorocire, dar acum nu-mi

14

ardea de clătite : singurul meu gînd era că străinul acesta, cu înfățișare atît de cumplită, era tatăl meu.

„Tatăl meu, tatăl meu !” îmi spuneam eu neîncetat. Nu mă gândisem niciodată serios cum vine asta să ai un tată și, din instinct, mîi-l închipuiam ca pe un fel de mamă cu voce groasă. Acum însă, privindu-mi tatăl picat din cer, m-am simțit deodată cuprins de o spaimă dureroasă. De ce mă împinsese cu bățul cînd voisem să-l sărut ? De ce ? Tușa nu mă dădea niciodată în lături cînd mă duceam s-o îmbrățișez ; dimpotrivă, mă lua în brațe și mă strîngea la pieptul ei.

— Ce-ai rămas așa, stană de piatră ? îmi zise el. Mai bine pune mina și așază farfuriile pe masă. M-am supus fără să crîcnesc. Supa era gata. Tușa Barberin o turnă în farfurii. Bărbatul ei se ridică de lîngă vatră, se așază la masă și începu să mînce, oprindu-^e din cînd în cînd și sfredelindu-mă cu privirea. Eram atît de zăpăcit, atît de speriat, încît nici nu-mi ardea de mîncare ; dar trăgeam și eu cu coada ochiului la el, pe furiș, ca să nu mă simtă.

— întotdeauna mîncă așa puțin ? întrebă el deodată, arătîndu-mă cu limba.

— Ba nu ; de obicei mîncă zdravăn.

— M-da... Mai bine n-ar mînce !

Firește că nu aveam nici un chef de vorbă și nici pe tușa Barberin n-o trăgea inima să stea la taifas ; tăcea și se învîrtea de colo-colo, servindu-și bărbatul.

— Va să zică nu ți-e foame ? îmi spuse el.

— Nu.

— Atunci du-te de te culcă și caută să adormi cît mai curînd, că altfel... e de rău !

Tușa îmi aruncă o privire, care parcă mă îndemna să ascult fără șovăire. Sfat de prisos, căci nici nu-mi trecea prin cap să mă împotrivesc.

Cum se întîmplă de cele mai multe ori pe la țară, bucătăria noastră era în același timp și odaia în care dormeam. Lîngă vatră erau cele de trebuință pentru mîn-cat : masa, lădița, bufetul, iar la celălalt capăt, paturile : într-un colț, cel al tușei Barberin, într-altul, al meu, care se afla într-un fel de dulap avînd în loc de ușă o perdea de pînză roșie.

M-am grăbit să mă dezbrac și să mă culc. Să adorm însă, nici pomeneală ! Nu dormi la poruncă ; dormi cînd

15

ți-e somn și cînd ești liniștit. Iar mie nu-mi era **nici** somn și nici liniștit nu eram. Dimpotrivă, eram îngrozitor de zbuciumat și de chinuit. Așadar, omul acesta era tatăl meu ! Atunci, de ce se purta astfel cu mine ? De ce-mi vorbea atît de răstit ? Cu fața lipită de perete, încercam pe cît puteam să alung aceste gînduri și să adorm, cum îmi poruncise el. Dar degeaba ! Somnul nu venea ; eram mai treaz ca niciodată. După cîtva timp, n-aș putea spune cît, am simțit că cineva se apropie de patul meu. După pasul rar și apăsător, mi-am dat îndată seama că nu era tușa. Am simțit în păr o răsuflare caldă.

■— Dormi ? mă întrebă o voce răgușită.

Mă ferii să răspund, căci grozavele cuvinte : „...altfel e de rău” îmi răsuna încă în urechi.

— Doarme, spuse tușa Barberin, cum pune capul pe pernă, cum adoarme. Așa că poți vorbi fără grijă.

De bună seamă că s-ar fi convenit să le spun că sînt treaz, dar nu îndrăzneam ; mi se poruncise să dorm și nu dormeam — eram deci vinovat.

■— Ce-ai făcut cu procesul ? întrebă tușa Barberin,

— L-am pierdut ! Judecătorii au zis că eu am fost de vină fiindcă am stat sub schelă și că antreprenorul nu-mi datorează nimic. Și, lovind cu pumnul în masă, începu să suduie și să îndruga tot felul de amenințări. Procesul l-am pierdut, urmă el peste puțin, banii **i-am** pierdut... și, pe deasupra, mai sînt și beteag. O să crăpăm de foame ! Colac peste pupăză, îl mai găsesc și pe țincu' ăsta aici în casă ! Ai putea să-mi spui de ce n-ai făcut cum ne-a fost vorba ?

— Fiindcă n-am putut.

— N-ai putut să-l duci la orfelinat ?

— Cum să mă despart de un copil pe care l-am hrănit cu laptele meu și la care țin ca la ochii din cap ?

— Doar nu e copilul tău !

— Cînd am vrut să fac cum mi-ai spus tu, a căzut la pat.

— Cum așa ?

— Da, și nu era să-l duc acolo bolnav : însemna să-l omor cu zile.

— Și cînd s-a însănătoșit ?

— Păi nu s-a însănătoșit numaidecît. După boala asta a venit alta : tușea, mititelul, de ți se rupea inima. Adu-ți

aminte că tot așa a murit și Nicolas al nostru, bietul de el ! **Îmi** spunea inima că, dacă îl duc la oraș, moare și ăsta.

— Și pe urmă ?

— Azi așa, mâine așa . . . M-am gândit că, de vreme ce tot așteptasem atîta, puteam să mai aștept.

— Și cît are acum ?

— Opt ani.

— Foarte bine ! O să-l trimit neîntîrziat acolo unde ar fi trebuit să fie de mult. Atîta pagubă dacă n-o să-i placă !

— Vai, Jerome ! Să nu faci una ca asta !

— Ia te uită ! Și cine ar putea să mă împiedice, ro-gu-te ? Doar nu-ți închipui că am de gînd să-l cresc eu ?

A urmat o clipă de tăcere ; am tras aer în piept ; simțeam că mă înăbuș.

Tușa Barberin urmă :

— Vai ! Cum te-a schimbat Parisul ! Altădată n-ai fi vorbit astfel !

— Tot ce se poate. Dar dacă Parisul m-a schimbat, apoi tot el m-a și schilodit. Te-ai întrebat din ce o să trăim de-acum încolo ? Nu mai avem o para chioară. Vaca am vîndut-o ... Și vrei să mai creștem și un copil străin, cînd nici noi n-avem cu ce să ne ducem zilele ?

— E copilul meu.

— Nu-i al tău, cum nu-i nici al meu. Asta nu-i copil de țaran. Mă **uitam** la el cînd ședeam la masă : e **plâpînd**, slăbuț, gingaș ...

— E cel mai frumos copil de pe aici.

— Este, nu zic nu. Dar vorba-i, voinic să fie ! Că frumusețea nu ține de foame. Cu umerii ăștia înguști nu mai ajunge el muncitor, cum te văd și cum mă vezi. E un copil de la oraș, și noi de orășeni n-avem nevoie.

— Dar e un copil bun și ager ca o pisică ; și, în afară de asta, are o inimă de aur. O să muncească el pentru noi.

— Pînă atunci trebuie să muncim noi pentru el, și de asta nu mai sînt în stare.

— Și dacă ni-l cer părinții lui, ce le vei spune ?

— Părinții lui ! Care părinți ? Dacă ar fi vrut, l-ar fi căutat și l-ar fi găsit de atîta amar de vreme ! Am făcut o prostie cît mine de mare cînd mi-am închipuit că părinții lui ne vor răsplăti într-o zi că ne-am ostenit să-l creștem. Ce nerod, ce dobitoc am fost ! Parcă dacă era înfășat în scutece scumpe și frumos brodate asta însemna că părinții

17

lui aveau **să-l** caute ! De altminteri, poate că în răstimpul ăsta au și murit.

— Dar dacă mai trăiesc ? Dacă într-o zi vin să ni-l ceară ? Îmi spune inima că într-o zi tot au să vină.

— Încăpățînate mai sînteți voi, femeile !

— Și dacă totuși vin ?

— ■ Ei, dacă vin, îi trimitem să-l ia de la orfelinat. Și cu asta, basta. M-am săturat. Mîine mă duc cu el la primărie. Acum mă reped pînă la Francois să-i dau de veste că m-am întors. Peste un ceas sînt îndărăt.

Ușa se deschise și se închise la loc.

Plecuse.

Atunci, sărind din așternut, am strigat-o pe tușa Bar-berin cu glasul sugrumat :

— Mamă ! Mămico !

Ea veni în fugă la pătucul meu.

— Să nu-l lași să mă ducă la orfelinat.

— Nu, Remi dragă, nu.

Mă sărută și mă strînse cu drag la piept. Mîngîierile ei mă făcură să prind nițel curaj și să mă opresc din plîns.

— Va să zică nu dormeai ? mă întrebă ea blînd.

— Ce-s de vină dacă nu mi-a fost somn ?

— Bine, nu te cert ; dar înseamnă că ai auzit ce-a spus Jerome ?

— Da, tu nu ești mama mea, în schimb nici el nu mi-e tată.

Aceste cuvinte nu le rostisem pe același ton, fiindcă, pe cît eram de amărît de faptul că ea nu-mi era

mamă, pe atât eram de bucuros, de fericit aproape și de mândru că el nu-mi era tată. To+ zbuciumul sufletesc mi se oglindise în glas.

Tușa Barberin păru să nu bage de seamă.

— Poate că ar fi trebuit, zise ea, să-ți fi mărturisit mai dinainte tot adevărul ; te simțeam însă atât de mult copilul meu, îneîț nu puteam să-ți spun așa, tam-nisam, că nu sînt mama ta adevărată ! Mămica ta, sărăcuțule, nu știu nici eu cine e, ai auzit și tu. Trăiește ? Nu mai trăiește ? Dumnezeu știe ! . . . într-o dimineață, la Paris, du-cîndu-se la serviciu și trecînd pe o stradă căreia îi spune bulevardul Brcteuil — o stradă cu copaci de o parte și de alta — Jerome a auzit un seîncet de copil. Părea că vine dinspre poarta unei grădini. Era prin februarie, de-

18

abia mijea de ziuă. Jerome s-a apropiat și a dat peste un copilaș, lăsat acolo jos, lîngă poartă. S-a uitat în toate părțile cu gîndul să cheme pe cineva, cînd deodată a zărit un om care fugea printre copaci. Stătuse, pesemne, la pîndă ca să vadă dacă găsește cineva copilul, pe care, cu siguranță, tot el îl pusese jos, lîngă poarta grădinii. Jerome nu știa ce să facă. Pruncul, ca și cum ar fi înțeles că îi sosise un ajutor, țipa cît îl lua gura. În timp ce Jerome stătea pe gînduri, l-au ajuns din urmă alți muncitori. Cu toții au fost de părere să ducă copilul la comisariat. Micuțul plîngea de ti se rupea inima. De bună seamă că-i era frig. Dar cum nici căldura din biroul comisarului n-a izbutit să-l potolească, și-au dat cu toții seama că-i era pur și simplu foame și au pornit prin vecini să caute vreo femeie cu copil mic. În cele din urmă au găsit una care a venit să-l alăpteze. Mititelul a început să sugă cu lăcomie. Îi era grozav de foame. Apoi l-au desfășat în fața focului.

Era un băiețel de vreo cinci-șase luni, rumen, grăsuț și drăgălaș nevoie mare ! Scutecele în care era înfășat arătau că era copil de oameni avuți. Se vede treaba că fusese furat și apoi părăsit. Cel puțin așa gîndea comisarul. Dar întrebarea era : ce să facă cu el ? După ce și-a notat amănunțit tot ceea ce îi povestise Jerome, precum și semnalmente pruncului, comisarul a declarat că îl trimite la azilul de copii găsiți, afară doar dacă cineva din cei de față nu dorea să-l ia : era un copil frumos, sănătos, voi-nic, ce putea fi crescut fără multă bătaie de cap. Părinții lui, care desigur că se și porniseră să-l caute, aveau să-i răsplătească cu dărnicie pe cei care îl vor fi îngrijit între timp. Nici una, nici două, Jerome se apropie de biroul comisarului și îi spune că dorește să-l ia el. Zis și făcut. Aveam pe atunci un copilaș de aceeași vîrstă, astfel că nu mi-era prea greu să mai alăptez unul. Și iată cum am ajuns mama ta.

— Mămico !

— După vreo trei luni, copilașul nostru a murit, și atunci am prins și mai mult drag de tine. Cu timpul am uitat că nu erai cu adevărat al nostru. Din nefericire, Jerome nu uita și, după trei ani, văzînd că părinții tăi

19

nu te caută și nu dau semne de viață, a vrut să te trimită la orfelinat. Ai auzit pentru ce nu l-am ascultat.

— Nu ! Nu la orfelinat, măicuță dragă ! Nu vreau la orfelinat ! Te rog ! am început eu să țip, agățîndu-mă de gîtul ei.

— Nu, băiatul mamei, fii pe pace : n-am să te las. Am eu grijă. Jerome nu-i om rău, ai să vezi. Accidentul și teama de sărăcie îl fac să fie atât de pornit Dar are să-i treacă. O să muncim și ai să muncești și tu.

— O să muncesc, o să fac orice, numai la orfelinat să nu mă dea !

— N-are să te dea ! Mai ales dacă ești cuminte și adormi îndată. Să nu te găsească treaz la întoarcere.

Apoi mă sărută și mă răsuci cu fața la perete.

Cu toată bunăvoința, nu izbuteam să adorm : prea fusesem zdruncinat ca să-mi găsesc așa curînd liniștea și somnul. Prin urmare, tușa Barberin, cea atât de bună și de blîndă cu mine, nu era mama mea adevărată ! Dar atunci cum era oare o mamă adevărată ? Și mai bună, și mai blîndă încă ? Peste poate ! în schimb înțelegeam și simțeam instinctiv că un tată ar fi fost mai puțin aspru decît Barberin, că nu s-ar fi uitat la mine cu ochii aceia severi și nici nu m-ar fi amenințat cu bățul.

Și acum voia să mă trimită la orfelinat ! . . . Oare tușa Barberin o să-i poată ține piept ?

Erau la noi în sat doi copii, căroră li se spunea „copiii de la orfelinat” ; purtau la gît o plăcuță de plumb numerotată, erau prost îmbrăcați și murdari ; lumea își bătea joc de ei și, uneori, chiar îi bătea ; ceilalți copii îi fugăreau cum fugărești un cîine de pripas — fiindcă nici cîinii de pripas n-au pe nimeni să-i

apere.

Pentru nimic în lume nu voiam să ajung ca acei copii , nu voiam să port o plăcuță cu număr la gît sau să fiu fugărit și să mi se strige : „La orfelinat ! La orfelinat!" Numai cît mă gîndeam la asta, și mă lua cu frig, iar dinții începeau să-mi clănțâne. Cît despre dormit, nici vorbă ! Și Barberin putea să pice dintr-o clipă într-alta ! Din fericire nu se înapoio curînd, așa cum spusese, și somnul mă fură totuși înainte de întoarcerea Lui.

20

TRUPA LUI SIGNOR VITALIS

Se vede că amărăciunea și frica nu m-au slăbit nici în somn, căci a doua zi, cînd m-am trezit, primul meu imbold a fost să-mi pipăi patul și să mă uit împrejur spre a mă convinge că mă aflam tot acasă. Barberin nu-mi spuse nimic toată dimineața, și începeam să cred că își mutase gîndul de a mă mai trimite la orfelinat — pesemne ră tușa îi vorbise și—l convinsese. Dar cînd bătu de amiază, Barberin îmi porunci să-mi iau șapca și să-i urmez. M-am uitat îngrozit la tușa, împîrînd-o din ochi să-mi vină într-ajutor. Dar ea îmi făcu semn pe furiș să-l ascult și să fiu liniștit : nu aveam de ce mă teme. Atunci, fără o vorbă, am pornit după Barberin.

De la noi de-acasă și pînă-n sat era o bucată bună — cam o oră de mers. Ora. asta trecu fără ca Barberin să fi deschis o singură dată gura. Mergea încet înainte, șchiopătînd, fără a întoarce capul, în schimb, din cînd în cînd, se oprea și se întorcea cu tot trupul spre mine ca să vadă dacă îl urmez.

Oare unde mă ducea ?

întrebarea asta mă rodea, cu tot semnul liniștitor pe care mi-l făcuse tușa la plecare. Parcă simțeam că mă paște o primejdie și, deși nu știam ce anume, mă toi gîndeam în fel și chip cum să fug. Așa că am început să rămîn din ce în ce mai în urmă, chitînd să mă ascund în vreun șanț, unde să nu mai poată da de mine. Dar, după ce îmi spuse de cîteva ori să mă țin de el, ghicin-du-mi pesemne intențiile, Barberin mă înșfacă de mîină și nu-mi mai dădu drumul. Nu-mi rămîpea decît să-l urmez. În sfîrșit, am ajuns în sat. Toți cei pe care îi întîlneam întorceau nedumeriți capul după noi — în-tr-atîta semănăm, se vede, cu un cîine rău pe care-l duci de zgardă.

Cînd am ajuns în dreptul cîrciumii, un bărbat care stătea în prag îl strigă pe Barberin și-l pofti să intre. Acesta mă apucă de ureche, mă împinse înaintea lui și, după ce intrarăm, închise ușa. M-am simțit ușurat ; cîr-

ciuma nu mi se părea cîtuși de puțin un loc primejdios ; și apoi, de cînd visam eu să intru acolo !

Cîrciuma hanului „La Maica Domnului" ! Oare ce putea să însemne asta : „cîrciumă" ? De cîte ori nu-mi pusesem această întrebare ! Văzusem adesea ieșind dinăuntru oameni roșii la față, cu mersul împleticit ; și nu o dată, trecînd pe dinaintea ușii, auzisem chiote și cîntece, de se cutremurau geamurile ! Oare ce se întîmpla acolo ? Ce se petrecea îndărătul perdelelor roșii ? Acum o să aflu. În timp ce Barberin și cu stăpînul cîrciumii, care-l poftise să intre, luau loc la o măsuță, m-am așezat și eu lîngă cămin și-am început să mă uit în jurul meu. În fața mea, în celălalt colț al încăperii, stătea un moșneag înalt, cu o barbă albă și cu niște plete ce-i cădeau pîna pe umeri. Era îmbrăcat într-un fel ciudat, cum nu mai văzusem niciodată. Pe cap avea o pălărie înaltă, cenușie, împodobită cu pene verzi și roșii. Purta o dulamă îmblănită, strînsă la mijloc fără mîneci, și care, în dreptul umerilor, avea cîte o deschizătură prin care îi ieșeau brațele îmbrăcate într-o catifea care altădată fusese albastră. Jambierele lungi de lînă îi ajungeau pînă sub genunchi și erau strînse cu panglici roșii ce se încrucișau de mai multe ori în jurul pulpelor. Stătea pe scaun, cu bărbia rezemată în mîna dreaptă și cu cotul sprijinit pe un genunchi. Nu văzusem în viața mea ființă vie care să stea atît de nemișcată ; semăna cu unul din sfinții de lemn din biserica noastră.

Trei cîini, înghesuiți sub scaunul lui, se încălzeau la foc fără să crîcnească : un pudel alb, un dulău flocos, negru și o cățelușă cenușie cu o mutră blîndă și șireată. Pudelul purta pe cap un chipiu vechi, de polițai, prins pe sub falcă cu o curelușă de piele. În timp ce mă uitam curios și nedumerit la bătrîn, Barberin și cu stăpînul cîrciumii sporovăiau încet, dar aș fi putut să jur că era vorba de mine. La un moment dat, Barberin începu să explice, ceva mai tare, că venise în sat ca să mă prezinte primarului și să-l roage să intervină pe lîngă conducerea orfelinatului ca să mi se acorde o pensie alimentară.

Asta era deci ceea ce putuse obține tușa de la bărbatul ei ! Am înțeles îndată că, dacă Barberin izbutea cît de cît să cîștige ceva din treaba asta, nu mai aveam de ce mă teme.

22

Bătrînul tăcea și asculta și el. Deodată întinse mîna spre mine și, adresîndu-se lui Barberin, îl întrebă cu un accent străin :

- Țsta-i copilul care te ȃncurcȃ ?
- Chiar el.
- Și crezi cȃ administraȃia orfelinatelor din departamentul dumatile o sȃ accepte sȃ-ȃi plȃteascȃ ceea ce ceri ?
- De ! Dacȃ n-are pȃrinȃi și dacȃ e ȃn sarcina mea, trebuie ca cineva sȃ plȃteascȃ pentru el; dreptul meu, nu ? Dumneata ce zici ?
- Nu spun ba ; dar crezi cumva cȃ toate drepturile se respectȃ ?
- Țsta-i copilul care te ȃncurcȃ ?
- Pȃrerea mea e cȃ nu vei obȃține niciodatȃ pensia pe care o ceri.
- Atunci, la orfelinat cu el ! Nu existȃ lege care sȃ mȃ facȃ sȃ-l ȃin cu de-a sila.
- De vreme ce ai acceptat cȃndva sȃ-l iei, ȃnseamnȃ cȃ te-ai obligat sȃ-l și crești.
- Se poate, dar nu vreau ; chiar de-ar fi sȃ~l azvȃrl ȃn stradȃ, și tot am sȃ scap de el.
- Existȃ, poate, un mijloc sȃ scapi de el, vorbi bȃtrȃnul, dupȃ o clipȃ de gȃndire, ba sȃ te-alegi și cu un cȃștig pe deasupra.
- Dacȃ mi-l spui, ȃȃi fac bucuros cinste cu un kil.
- S-a fȃcut. Cere kil'ul !
- Sigur ?
- Sigur.

Moșneagul se ridicȃ de pe scaun și se duse la masa lui Barberin. Spre mirarea mea, ȃn clipa ȃn care se sculȃ ȃn picioare, dulama i se mișcȃ la piept ȃntr-un chip ciudat : ai fi zis cȃ avea un cȃțeluș ȃn sȃn.

— Ceea ce vrei dumneata, zise el, este ca bȃiatul ȃsta sȃ nu-ȃi mai mȃnȃnce puna sau, dacȃ o mȃnȃncȃ, sȃ ȃi se plȃteascȃ. Nu-i așȃ ?

— Așȃ e ; fiindcȃ eu ...

■— Motivul nu mȃ privește și nici nu doresc sȃ-l aflu, crede-mȃ. Mi-e destul sȃ știu cȃ vrei sȃ te descotorosești de copil ; pentru cȃ, ȃn cazul acesta, ȃi-l iau eu ; dȃ-mi-l.

— Cum sȃ ȃi-l dau ?

— Pȃi parcȃ ziceai cȃ vrei sȃ scapi de el!

— Sȃ-ȃi dau eu copilul ? Frumuseȃea asta de copil ?! Te-ai uitat bine la ei ?

23

— M-am uitat.

\ — ■ Remi, ia fȃ-te-neoa' !

M-am apropiat de masȃ, tremurȃnd.

— Vino, puștiule, nu-ȃi fie fricȃ, ȃmi spuse bȃtrȃnul.

— ȃl vezi ? continuȃ Barberin.

■— Nu spun cȃ-i un copil urȃt. Dacȃ ar fi urȃt, nici nu mi-ar trebui ; pocitaniile nu mȃ intereseazȃ.

— Ehei ! Dacȃ era vreo dihanie cu douȃ capete, sau mȃcar un pitic . . .

— Știu, dar atunci nu ȃi-ar mai fi convenit sȃ-i trimiȃi la orfelinat. Pentru cȃ o dihanie de-asta face multe parale și ai fi putut sȃ cȃștigi cu el din gros, fie **ȃnchiriin**-du-l, fie exploatȃndu-l singur. Dar ȃsta **nu-i** nici pitic, nici dihanie ; și, fiindcȃ seamȃnȃ cu toatȃ lumea, nu-i bun de nimic.

— E bun de muncȃ.

— Firav cum e . . .

— Firav, el ?! Haida-de ! E voinic ca un bȃrbat ȃn toatȃ firea, zdravȃn și sȃnȃtos. Ia uitȃ-te la picioarele iui ; ai mai vȃzut vreodatȃ așȃ drepte ?

Barberin ȃmi suflecȃ pantalonii.

— Prea subȃiri, spuse celȃlȃlt.

— D-apoi **mȃinile** ? urmȃ Barberin.

— Mȃinile, ca și picioarele, treacȃ-meargȃ. Dar mi-e ,cȃ sȃrȃcia și oboseala or sȃ-l dea repede gata.

— As, ȃi se pare ! Pofim, ȃncearcȃ, pipȃie și dum-jneata.

Moșneagul ȃși plimbȃ mȃna lui osoasȃ pe picioarele mele, pipȃindu-mi-le și clȃtinȃnd din cap, nemulȃtmit. Mai asistasem odatȃ la o asemenea scenȃ, cȃnd venise negustorul sȃ ne cumpere vaca. Și el o pipȃise și o rȃs-pipȃise. Și el clȃtinase din cap, nemulȃtmit, spunȃnd cȃ nu e vacȃ bunȃ și cȃ i-ar fi cu neputȃnȃ sȃ-i gȃseascȃ mușteriu. Și totuși, pȃnȃ la urmȃ, o cumpȃrase și plecase cu ea.

„Ce mȃ fac dacȃ și pe mine mȃ cumpȃrȃ bȃtrȃnul și mȃ ia cu **el** ? Tușico, tușico, unde ești ?” ȃmi spuneam eu, ȃngrozit. Dar, vai ! Ea nu era acolo ca sȃ mȃ apere. Dacȃ aș fi ȃndrȃznit, i-as fi spus bȃtrȃnului cȃ Barberin ȃmi imputase chiar ȃn ajun cȃ **sȃrat** plȃpȃnd și cȃ am **mȃini** și picioare .subȃiri ; dar știam cȃ aceastȃ intervenȃie n-ar fi folosit la nimic ; cel mult, m-aș fi ales cu cȃte-■ya scatoalce.

— E un copil ca mulți alții, spuse moșneagul — ăș-fa-i adevărul, dar e un copil de oraș ; de aceea poți să **fi** sigur că, în ce privește munca câmpului, nu va face .niciodată doi bani. Ia pune-l să mîne boii la plug, și ai «a vezi dacă rezistă.

— Rezistă și zece ani !

— Ba nu rezistă nici o lună.

— Mai uită-te o dată la el !

— Uită-te singur !

Stăteam lingă masă, între Barberin și moșneag, tras cînd de unul, cînd de celălalt.

— Ce **mai** calea-valea,- spuse în cele din urmă bă-trînul, îl iau așa cum e. Dar cu o condiție : nu **ți-l** cumpăr, mi-l închiriez și-ți dau pentru el douăzeci de franci pe ar..

— Douăzeci de franci ?!

— E un preț bun și-ți plătesc înainte, bani peșin ; iei **dintr-un** condei patru monede de cîte cinci franci fiecare și, pe deasupra, scapi și de el .

— Da, dar dacă rămîne la mine, orfelinatul o să-mi **■**dea peste zece franci pe lună.

— Să zicem șapte, să zicem opt, cam astea-s prețurile ; dar uiți că va trebui să-l și hrănești.

— O să muncească.

■— Dacă l-ai ști în stare să muncească, nu ți-ar da anina să te lipsești de el. Că doar nu pentru pensia lor **■**alimentară se iau copiii de la orfelinat, ci pentru munca lor ; nu sînt altceva decît niște slugi care plătesc fără să fie plătite. Și-apoi, dacă copilul ăsta ar fi în stare să **te-ajute** la treabă, l-ai ține mai departe.

— În orice caz as cere zece franci pe lună.

— Și dacă orfelinatul, în loc să ți-l lase, îl dă altcuiva și rămii cu buzele umflate ? Pe cînd cu mine mergi la **■**sigur : numai să întinzi mîna și ... gata.

Scotoci prin buzunare și scoase o pungă de piele din care luă patru monede de argint, pe care le înșiră pe masă zornăindu-le.

— Gîndește-te, strigă Barberin, că părinții lui se pot ivi de la o zi la alta !

— Ei, și ?

— Cel care l-a crescut are să **câștige** gras. Dacă nu ă bizuiam pe asta, nu mi l-aș fi luat niciodată pe cap.

23

Aceste cuvinte ale lui Barberin : „Dacă nu mă bizuiam pe asta, nu mi l-aș fi luat niciodată pe cap" mă făcură să-l urăsc și mai mult. Ce om lipsit de suflet !

— Dar acum ai început să nu te mai bizui pe asta, zise moșneagul, de aceea vrei să-l alungi. Și-apoi nu uita că, dacă părinții lui se ivesc vreodată, tot dumitale au să ți se adreseze. Nu-i așa ?

Dumitale, si nu mie, de care nici n-au auzit.

■— Și dacă îi descoperi dumneata întîi ?

— Îți propun lucrul următor : dacă părinții lui își fac apariția, **împărțim** cîștigul pe din două. Pînă una-alta, îți dau treizeci de franci.

— **■** Patruzeci.

— Nu, pentru foloasele pe care o să le am de pe urma lui, nu-mi convine să dau nici un ban mai mult.

— Dar, mă rog, la ce fel de foloase te-aștepți ? De voinic, e voinic ; de teafăr, e teafăr, nu încape vorbă ; dar să mă bată Dumnezeu dacă mă duce capul la ce ți-ar putea folosi !

Moșneagul îl privi pe Barberin cu un aer șiret și, sorbind din pahar puțin cîte puțin, spuse :

— Ca să-mi ție de urît ; încep să îmbatrînesc, și **seara**, cîteodată cînd sînt obosit și e vreme rea afară, mă apucă stenahoriile ; el o să mă mai înveselească.

— Păi dacă așa stau treburile, nu văd la ce îi trebuie picioare zdravene.

— Cum la ce ? Ca să joace, să sară, să umble, și după aceea iar să sară . . . Doar va face parte din trupa lui **signor Vitalis**.

— Și unde-i, mă rog, trupa asta ?.

— Eu sînt signor Vitalis, după cum ai ghicit desigur ; iar trupa mea am să ți-o prezint îndată, fiindcă văd că ții s-o cunoști.

Spunînd acestea, își desfăcu dulama Ja piept și scoase din **sîn** o vietate ciudată, cum nu mai pomenisem încă. Deci vietatea asta i se mișcase adineauri sub dulamă. Dar nu era, cum crezusem eu, un cățeluș, ci o ai atare stranie, cum nu mai văzusem în viața mea. Mă uitam la ea, înmărmurit.

Era îmbrăcată într-o hăinuță roșie, tivită cu șiret de aur, iar mîm'le și picioarele îi erau goale — căci avea într-adevăr mîini și picioare, nu labe — numai că pie-

26

lea lor, în loc să fie albă-trandafirie, era neagră. Capul îi era de asemenea negru și mic cît pumnul. Avea față rotundă, fruntea teșită, nasul cîrn, nările depărtate și buzele galbene. Dar ceea ce mă uimi mai mult decît orice erau ochii ei, foarte apropiați unul de celălalt, neînchipuit de vioi și de strălucitori, ca două cioburi de oglindă.

— A dracului maimuță ! tresări Barberin.

Abia atunci m-am dumerit ; căci, dacă nu văzusem niciodată cum arătau aceste animale, auzisem vorbindu-se despre ele ; prin urmare, vietatea din fața mea era o maimuță.

— Cel mai important membru din trupa mea, îl prezintă Vitalis. este domnul Suflețel. Dragă Suflețel, ia salută pe domnii.

Suflețel își duse mîna la buze și ne trimise tuturor cîte' o sărutare.

— Acum, urmă Vitalis, arătînd cu mîna spre pudelul cel alb, să trecem la următorul : domnul Capi va avea cînstea să-și prezinte colegii onoratului public, aci de față.

La aceste vorbe, pudelul, care pînă atunci stătuse nemișcat, sări ca ars și, ridicîndu-se pe labele dindărăt, își încrucișa pe piept labele din față și făcu o plecăciune atît de adîncă, încît chipiul îi atinse pămîntul. După acest salut politicos, se întoarse spre tovarășii săi și, cu o iăbuță, în timp ce pe cealaltă continua să și-o țină la piept, le făcu semn să se apropie.

Cei doi cîini, care stăteau cu ochii ațintiți la el, se ridicară și ei în două labe și, întinzîndu-și unul celui-lalt cîte o labă, așa cum se iau oamenii de mîină, făcură plini de gravitate sase pași înainte, apoi trei pași îndărăt, după care salutară pe toată lumea.

— Domnul Capi, urmă Vitalis, adică *Capitano* pe italienește, este comandantul cîinilor. Fiind cel mai deștept, el le transmite ordinele mele. Tînărul acesta elegant, cu părul negru, este signor Zerbino, cu alte cuvinte : Cavalerul — nume ce și-l merită din toate punctele *de vedere*. Cît despre această tînără persoană cu înfățișare modestă este signora Dolce, o englezoaică fermecătoare ce face cîinste numelui dulce pe care-l poartă. Iată-i deci pe distinșii actori, fiecare cu însușirile lui, cu care am plăcerea de a cutreiera lumea, cîștigîndu-mi pîinea, de bine-de rău, după voia norocului sau a nenorocului. Capi !

Pudelul își încrucișa labele.

27

— Capi, prietene, vino aici și fii te rog atît de bun — actorii mei sînt persoane subțiri, cărora le vorbesc întotdeauna în modul cel mai politicos — fii atît de bun **să-i** spui acestui băiețel, care te privește cu ochi rotunzi ca niște mărgele, cît e ceasul.

Capi își luă labele de pe piept, se apropie do stăpînul său, îi dădu ia o parte pulpana dulamei, scotoci în buzunarul vestei, scoase de acolo un ceas mare de argint, se uită la cadran și latră de două ori, apoi, după aceste două lătrături puternice și sonore, scoase alte trei mai slabe.

Era într-adevăr ora două și trei sferturi.

— Perfect, spuse Vitalis, îți mulțumesc, signor Capi ! Și acum, fii drăguț și roag-o pe signora Dolce să ne facă • plăcerea de a sări pușin coarda.

Capi scotoci iar prin buzunarul stăpînului său și scoase o frînghiuță. îi făcu un semn lui Zerbino, care se așeză repede în fața lui. Apoi îi aruncă un capăt al frîn-ghiuței și amîndoi începură s-o învîrtească prin aer, plini de gravitate. Cînd mișcarea frînghiuței deveni regulată. Dolce se repezi în cerc și începu **să** sară ușurel, cu ochii ei frumoși și blînzi ațintiți în ochii stăpînului.

— Vedeți, spuse acesta, ce inteligenți sînt elevii mei ? Dar cum inteligența nu este cu adevărat apreciată decît prin comparație, m-am gîndit să-l angajez pe băiețelul acesta în trupă, ca să facă el pe prostul și, în felul acesta, deșteptăciunea elevilor mei să iasă și mai bine la iveală.

— Nu-i greu să faci pe prostul ! îl întrerupse Barbe-rin.

— ...Dar trebuie să ai duh, urmă Vitalis. Și eu cred că băiatul ăsta, după ce va lua cîteva lecții, va avea duh. La urma urmelor, vom vedea. Deocamdată ne putem da seama după asta : dacă e deștept, va înțelege că alături de signor Vitalis va avea norocul să se plimbe, să cutreiere Franța și zeci de alte țări, să ducă o viață liberă, în loc să stea la coada vacii și să bată în fiecare zi, de dimineată pînă seara, aceleași brazde. Iar dacă nu e deștept, va plînge, va țipa, și cum lui signor Vitalis nu-i plac copiii răi și neascultători, nu-l va lua cu el. Și atunci băiatul se va duce la orfelinat, unde se muncește mult și se mănîncă puțin.

Eram de-ajuns de deștept ca să înțeleg cuvintele bă-trînuii, dar de la înțelegere și pînă la faptă era o cale

28

ca de la cer la pămînt. Desigur că elevii lui signor Vita-lis erau tare drăguți și hazlii și îmi închipuiam ce plăcut trebuie să fie să te plimbi mereu ; dar ca să plec cu ei, ca să mă plimb cu ei, însemna s-o părăsesc pe tușa Barberin. Și iarăși e drept că, dacă mă împotriveam, se putea să nu mai rămîn cu tușa, ci să fiu trimis de-a dreptul la orfelinat. Tăceam și mă frămîntam, cu ochii împăienjeniți de lacrimi. Vitalis îmi atinse încetișor obrazul cu vîrf ui degetului.

— înseamnă că băiețelul a înțeles, de vreme ce nu se vaită. încetul cu încetul, judecata va pătrunde în căp-șoru: ăsta, și mîine...

— Domnule, am izbucnit eu deodată, nu mă luați de lîng *i* mama, vă rog !

Dar înainte de a mai fi putut spune ceva, am fost întrerupt de strașnicul lătrat al lui Capi și, în aceeași clipă, l-am văzut repezindu-se spre masa pe care ședea **Suflețel**. Acesta, profitînd de faptul că toată lumea era cu ..ciliu la mine, luase binișor paharul plin cu vin al **stăpînului** său și începuse să tragă la măsea. Dar Capi, mereu de veghe, observase furțișagul maimuței și, ca o slugă credincioasă ce era, voise s-o oprească.

— Domnule Suflețel, îl certă Vitalis cu asprime, ești un hoț și un lacom ; treci la colț, cu fața la perete ! Dumneata, Zerbino, fă de pază și, dacă mișcă, dă-i o palmă. Cît despre dumneata, domnule Capi, ești un cîine de ispravă : dă laba să ți-o strîng !

În timp ce maimuța se supunea icnind jalnic, cîinele, **mîndru** și fericit, îi întinse stăpînului laba.

— Acum, urmă Vitalis, să ne întoarcem la treburile noastre. Îți dau, cum **ți-am** spus, treizeci de franci.

— Ba patruzeci.

Începură să se tîrguiască ; după cîteva clipe, Vitalis se întrerupse :

— Copilului i s-a urît de cînd stă aici, lasă-l să se ■ducă în curte, să se joace.

Și îi făcu un¹ semn lui Barberin.

— Da, sigur, spuse acesta, du-te afară, dar să nu care cumva s-o ștergi pe poartă, că-i vai și amar ! Nu-mi rămînea decît să **mă** supun. Am ieșit în curte, dar, cum n-aveam nici un chef de joacă, m-ara așezat pe o piatră și am început să mă gîndesc. În clipa aceea se hotăra deci soarta mea. Oare ce m-aștepta ? De frig și

29

de frică îmi clănțăneau dinții în gură. Vitalis și cu Barberin se tîrguiră multă vreme, căci se scurse mai bine de un ceas, pînă ce acesta din urmă ieși în curte.

Cînd l-am văzut, era singur. Venea oare ca să mă dea pe mîna lui Vitalis ?

— Hai acasă ! îmi spuse el.

Acasă ? însemna că rămîn cu tușa Barberin !

Aș fi vrut să-l întreb, dar nu îndrăzneam, căci părea foarte prost dispus. Tot drumul n-am schimbat o vorbă. Dar, cu puțin înainte de a ajunge acasă, Barberin, care mergea înaintea mea, se opri :

— Să știi, îmi spuse el, înșfăcîndu-mă de ureche, că dacă suflă un singur cuvînt din ce-ai auzit azi, ai dat de dracu ! Așa că, ia seama !

CASA PĂRINTEASCA

•

— Ei, ce-a spus primarul ? întrebă tușa Barberin cînd ne văzu intrînd pe ușă.

— N-am vorbit cu el.

— Cum așa ?

— M-am întîlnit cu niște prieteni la hanul „La Maica Domnului” si cînd am ieșit de acolo, se făcuse prea tîrziu ; ne ducem mîine iar.

Așadar, Barberin renunțase la tîrgul cu stăpînul dinilor !

Pe drum îmi pusesem de mai multe ori întrebarea dacă întoarcerea asta acasă nu ascundea vreun șiretlic, dar cuvintele auzite acum îmi spulberară îndoielile ce se învălmășeau în mintea mea tulburată. De vreme ce a doua zi urma să ne ducem iar în sat, ca să-l vedem pe primar, însemna că Barberin nu primise propunerea lui Vitalis. Cu toate amenințările, i-aș fi povestit tușei cele întîm-plate, dacă aș fi rămas o clipă singur cu ea ; dar Barberin nu ieși din casă toată seara, astfel că m-am culcat

30

fără ca multașteptatul prilej să se ivească. Am adormit, hotărît s-o amin pe a doua zi. Dar **cînd** m-am sculat în dimineața următoare, ia-o pe tușa de unde nu-i ! Văzînd că mă tot învîrt în jurul casei,

Barberin mă întrebă ce caut.

— ■ Pe mămica.

— N-o mai căuta degeaba, că e dusă pînă-n sat ; &e întoarce tocmai **după-masă**.

Fără să știu de ce, această lipsă m-a neliniștit. De ce nu-mi spusese din ajun că are de gînd să plece în sat ? Și de ce nu ne așteptase, cînd știa că și noi trebuia să **mergem** după-amiază în sat ? Avea să se întoarcă oare pînă la plecarea noastră ? Mi se făcuse inima cît un **purice**. Fără să-mi dau seama ce anume primejdie mă păștea, aveam parcă un fel de presimțire. Barberin nu mă slăbea din ochi. Ca să scap de privirea lui, care mă înfricoșa și mai mult, m-am dus în grădină.

Grădina noastră nu era mare, însă prețuia pentru noi neînchipuit de mult, căci ea ne hrănea dîndu-ne, afară de grîu, aproape tot ce trebuia pentru masă : cartofi, fasole, varză, morcovi, napi. De aceea nici n-ai fi găsit în ea o palmă de **pămînt** nelucrată. Totuși tușa Barberin **îmi** dăduse și mie un colțișor în care adunasem o mulțime de flori sălbatice și de ierburi, smulse de pe cîmp sau de prin poieni, pe vremea cînd hoinăream cu vaca noastră, și pe care le sădisem în grădinița mea, ce-i drept, cam la **întîmplare**, claie peste grămadă. Firește că nu era o grădină frumoasă, cu alei presărate cu nisip, brazde trase cu sfoara sau cu flori rare ; și nici drumeții nu se opreau ca s-o admire peste gardul de măceș, tuns cu foarfecă ; dar, așa cum era, avea meritul și farmecul de a fi a *mea*, era bunul meu, averea mea, muncușoara mea ; îngrijeam de ea după cum mă tăia capul și după pofa inimii, iar cînd vorbeam despre ea — lucru ce mi se întîmpla de douăzeci de ori pe zi — îi spuneam „grădina mea”. În vara ce trecuse adunasem și răsădisem acolo tot soiul de flori care urmau să iasă în primăvara asta ; cele ma **îtimpurii**, chiar înainte de sfîrșitul iernii, iar celelalte mai tîrziu.

Nerăbdarea mea nu cunoștea margini. Brîndușele începuseră să-și arate bobocii gălbiori, stînjeneii își împingeau în sus vîrfurile lor viorii, iar din inima frunzelor crețe de ciuboțica-cucului se șteau muguri ce stăteau

31

de îrică îmi clănțăneau dinții în gură. Vitalis și cu Bar-berin se tîrguiră multă vreme, căci se scurse mai bine de un ceas, pînă ce acesta din urmă ieși în curte.

Cînd l-am văzut, era singur. Venea oare ca să mă dea pe mîna lui Vitalis ?

— Hai acasă ! îmi spuse el.

Acasă ? însemna că rămîn cu tușa Barberin i

Aș îi vrut să-l întreb, dar nu îndrăzneam, căci părea foarte prost dispus. Tot drumul n-am schimbat o vorbă.

Dar, cu puțin înainte de a ajunge acasă, Barberin, care mergea înaintea mea, se opri :

— Să știi, îmi spuse el, înșfăcîndu-mă de ureche, că dacă sufli un singur cuvînt din ce-ai auzit azi, ai dat de dracu ! Așa că, ia seama !

CASA PĂRINTEASCĂ

— Ei, ce-a spus primarul ? întrebă tușa Barberin cînd ne văzu intrînd pe ușă.

— N-am vorbit cu el.

— Cum așa ?

— M-am întîlnit cu niște prieteni la hanul „La Maica Domnului” și cînd am ieșit de acolo, se făcuse prea tîrziu ; ne ducem mîine iar.

Așadar, Barberin renunțase la tîrgul cu stăpînul dinilor !

Pe drum îmi pusesem de mai multe ori întrebarea dacă întoarcerea asta acasă nu ascundea vreun șiretlic, dar cuvintele auzite acum îmi spulberară îndoielile ce se învălmășeau în mintea mea tulburată. De vreme ce a doua zi urma să ne ducem iar în sat, ca să-l vedem pe primar, însemna că Barberin nu primise propunerea lui Vitalis. Cu toate amenințările, i-aș fi povestit tușei cele întîm-plate, dacă aș fi rămas o clipă singur cu ea ; dar Barberin nu ieși din casă toată seara, astfel că m-am culcat

30

fără ca multașteptatul prilej să se ivească. Am adormit, hotărît s-o amîn pe a doua zi. Dar cînd m-am sculat în dimineața următoare, ia-o pe tușa de unde nu-i ! Văzînd că mă tot învîrt în jurul casei, Barberin mă întrebă ce caut.

— Pe mămica.

— N-o mai căuta degeaba, că e dusă pînă-n sat ; te întoarce tocmai dupa-masă.

Fără să știu de ce, această lipsă m-a neliniștit. De ce nu-mi spusese din ajun că are de gînd să plece în sat ? Și de ce nu ne așteptase, cînd știa că și noi trebuia să **mergem** după-amiază în sat ? Avea să se întoarcă oare **pînă** la plecarea noastră ? Mi se făcuse inima cît un purice. Fără să-mi dau seama ce anume primejdie mă păștea, aveam,parcă un fel de presimțire. Barberin nu mă slăbea din ochi. Ca să scap de privirea lui, care mă înfricoșa și mai mult, m-am dus în grădină.

Grădina noastră nu era mare, însă prețuia pentru noi neînchipuit de mult, căci ea ne hrănea dîndu-ne, afară de grîu, aproape tot ce trebuia pentru masă : cartofi, fasole, varză, morcovi, napi. De aceea nici n-ai fi găsit în ea o palmă de pămînt nelucrată. Totuși tușa Barberin îmi dăduse și mie un colțisor în care adunasem o mulțime de flori sălbatice și de ierburi, smulse de pe cîmp sau de prin poieni, pe vremea cînd hoinăream cu vaca noastră, și pe care le sădisem în grădinița mea, ce-i drept, cam la întîmplare, claie peste grămadă. Firește că nu era o grădină frumoasă, cu alei presărate cu nisip, brazde trase cu sfoara sau cu flori rare ; și nici drumeții nu se opreau ca s-o admire peste gardul de măceș, tuns cu foarfecă ; dar, așa cum era, avea meritul și farmecul de a fi a mea, era bunul meu, averea mea, muncușoara mea ; îngrijeam de ea după cum mă tăia capul și după pofta inimii, iar cînd vorbeam despre ea — lucru ce mi se **întîmpla** de douăzeci de ori pe zi — îi spuneam „grădina mea”¹. În vara ce trecuse adunasem și răsădisem acolo tot soiul de flori care urmau să iasă în primăvara asta ; cele mai itimpurii, chiar înainte de **sfirșitul** iernii, iar celelalte mai tîrziu.

Nerăbdarea mea nu cunoștea margini. Brîndușele începuseră să-și arate bobocii gălbiori, stînjeneii își împingeau în sus vîrfurile lor viorii, iar din inima frunzelor crețe de ciuboțica-cucului se șteau muguri ce stăteau

31

gata-gata să plesnească. Cînd aveau să înflorească oare ? Plin de curiozitate, mă duceam în fiecare zi să le vad.

Dar mai era un colțisor din grădina mea pe care îl urmăream cu nerăbdare, ba chiar mai mult decît atît ; cu grijă. Semănasem aici un pumn de semințe pe care mi le dăduse cineva și din care trebuia să iasă niște legume aproape necunoscute în satul nostru : napi turcești. Cică făceau un fel de bulbi cu mult mai buni decît cartofii, fiindcă aveau în același timp și gust de an-ghinare, și gust de napi, și de multe altele... Afînd toate astea, mă gîndisem să-i fac o surpriză tușei Barberin : să nu-i spun nimic, să-mi semăn bulbii în grădiniță și să o las să creadă că sînt flori : apoi, într-o bună zi, cînd se vor fi copt, să-i culeg în lipsa tușei, să-i gătesc (cum ? nu mă prea pricepeam, dar imaginația mea nu se sinchisea de asemenea amănunte), iar la întoarcerea ei să i-i servesc la masă. Urma să fie un fel nou de mîncare, menit să înlocuiască veșnicii cartofi, iar tușa Barberin nu avea să mai jelească atîta vînzarea biete Roșcate.

Unde mai pui că inventatorul acestui fel nou eram eu, Remi ! Puteam, așadar, fi și eu de folos cu ceva. Cu capul plin de asemenea planuri, veneam în fiecare zi să văd dacă napii mei nu răsăriseră încă și, de nerăbdător ce eram, mi se părea că n-au să mai iasă niciodată.

Cum stăteam așa, în genunchi, sprijinit în mîini și aplecat cu tot trupul peste răsadurile mele, am auzit deodată pe cineva care mă striga cu o voce nerăbdătoare. Am luat-o la fugă spre casă. Mare mi-a fost însă mirarea cînd l-am zărit, în mijlocul bătăturii, pe Vitalis cu trupa lui. În clipa aceea am înțeles de ce mă chemase Barberin : mă dădea lui Vitalis ; iar pentru ca tușa Barberin să nu se poată împotrivi, o trimisese dis-de-dimineață în sat. Simțind că din partea lui Barberin nu puteam să m-aștept la nici un fel de milă sau de ajutor, am început să mă rog de Vitalis :

— Domnule, vă rog din suflet, nu mă luați de aici ! Și-am izbucnit în hohote de plîns.

— Lasă, băiete, îmi răspunse el, blînd, să vezi ce bine o să ne împăcăm noi doi. Eu nu bat copii ; și-apoi,

32

gîndește-te că ai să fii în tovărășia elevilor mei, care sînt atît de simpatici ! După cine îți pare ție așa de rău ?

— După tușa !

— Orice s-ar **întîmpla**, aici nu mai rămîi ! se răsti la mine Barberin, luîndu-mă de ureche. Ori cu dumnealui, ori la orfelinat. Alege !

— Vreau să rămîn cu tușa !

— Da' isprăvește-odată ! urlă el, scos din sărite. Dacă nu vrei să înțelegi decît cu bătaia, te cotonogesc.

— Îi pare rău după mătușa-sa, spuse Vitalis. Înseamnă că are inimă bună ; nu trebuie să-l bați.

— Dacă îl căinezi și dumneata, o să urle și mai tare.

— Acuma să ne vedem de socotelile noastre.

Și spunînd acestea, Vitalis înșiră pe masă opt monede de cîte cinci franci, care într-o clipită pieriră în buzunarul lui Barberin.

— Unde-i sînt lucrurile ? întrebă Vitalis.

— Uite-le, zise Barberin, arătînd o basma albastră legată în patru colțuri.

Vitalis desfăcu bocceaua și se uită să vadă ce cuprindea : erau acolo două cămăși de-ale mele și o pereche de pantaloni de pînză.

— Păi așa ne-a fost vorba ? se supără Vitalis. Trebuia să-mi dai toate hainele lui ; și cînd colo, îmi dai numai riște trențe.

— N-are altceva.

— Dacă l-aș întreba pe băiat, sînt sigur că mi-ar spune că nu-i adevărat. Dar nu vreau să ne mai certăm și pentru asta. N-avem vreme. Trebuie s-o iau din loc. Hai, piciule ! Cum zici că-l cheamă ?

— Remi.

— Hai, Remi, ia-ți bocceaua și, la drum ! Capi, înainte marș !

Am întins brațele într-un gest de implorare, întîi spre unul, apoi spre celălalt, dar amîndoi au întors capul. Pe urmă am simțit că Vitalis mă apucă de mîină. N-aveam încotro : trebuia să-l urmez. Sărmana casă ! Trecînd pragul, mi s-a părut că mi se sfișie inima și că las acolo o bucată din mine. Degeaba mă uitam în jur, ochii mei împăienjeniți de lacrimi nu vedeau nici țipenie de om. Cui să-i cer ajutor ?

Nimeni pe drum, nimeni pe cîmp. Am început să strig :

— Mamă, mămico !

33

Dar nimeni nu-mi răspunse, și glasul mi se înecă într-un hohot de plîns. Trebuia să plec cu Vitalis, care nu-rrî mai dădea drumul.

— Călătorie sprîncenată ! ne strigă Barberin și intră în casă.

Totul se sfîrșise.

— ■ Hai, Remi ! Hai, băiețelule, să mergem ! îmi șopti bîtrînul.

Și mă trase încetișor de mîină. Am început să merg alături de el. Din fericire nu mergea prea repede, ci, dimpotrivă, cred chiar că își potrivea pasul după al meu. Drumul pe care apucasem șerpuia pe coasta muntelui : la fiecare cotitură zăream căsuța tușei Barberin, care se făcea din ce în ce mai mică, tot mai mică. Urcasem de mai multe ori drumul acesta și știam că, odată ajuns sus, la ultima cotitură, aveam să mai văd o dată casa, apoi, după cîțiva pași pe podiș — gata ! în față, necunoscutul ; în urmă, cuibul unde trăisem atît de fericit pînă atunci și pe care cu siguranță n-aveam să-l mai văd niciodată. Din fericire, urcușul ținea mult ; totuși, în cele din urmă, am ajuns sus. Vitalis mă ținea mereu de mîină.

— Îmi dați voie să mă odihnesc puțin ? l-am rugat eu.

— Bucuros, dragul meu.

Și pentru prima dată mi-a slobozit mîina din strîn-**soare**. Dar în aceeași clipă am văzut că se uită la Capi și că îi face un semn. Și pe dată, întocmai ca un câine ciobănesc, Capi se desprinsese din fruntea trupei și trecu în spatele meu. Aceasta îmi întări ceea ce semnul bătrînului mă făcuse să bănuiesc : Capi era paznicul meu : cu aite cuvinte, la cea mai mică încercare de a fugi, el trebuia să sară la mine. M-am apropiat de muchia tăpșanului acoperită cu smocuri de iarbă verde și m-am așezat jo.s, **lingă** parapet, ou Capi alături. Căutam cu ochii încețoșați de lacrimi casa tușei mele dragi.

La picioarele noastre se deschidea vîlceaua din fundul căreia urcasem, plină de livezi și de păduri : apoi, jos de tot, singuratică, se zărea căscioara părintească în care **crescusem**. Era cu atît mai ușor de aflat printre copaci, cu cit, chiar în clipa aceea, un firicel alburii de fum ieșea pe coș și, ridicîndu-se drept, în văzduhul liniștit, urca pînă la noi. Și, fie că mi se părea, fie că era chiar așa, dar acest fum îmi aducea în nări mirosul frunzelor de stejar uscate, rămase pe vreascurile cu care făcusem

34

focul toată iarna : mi se părea că stau iar ca altădată în colțul vetrei, pe scăunelul meu, cu picioarele în cenușă, și că vîntul, răbufnind sălbatic pe hodgeac, îmi az-vîrle fumul în față.

Cu toată depărtarea și înălțimea la care ne aflam, fiecare lucru se zărea limpede, deslușit, atîta doar că părea ceva mai mic. În vîrfurile mobilei de gunoi, găina noastră, ultima care mai rămăsese, scurma ici și colo, stingheră și, dacă n-aș fi știut-o, aș fi luat-o mai degrabă drept un porumbel. În colțul casei vedeam pârul cel cu trunchiul cocîrjat, pe care ani la rînd îl călărisem în chip de cal. Vedeam apoi

pîrîul ce şerpuia argintiu prin iarba verde, şi din care zăream sau, mai bine zis, ghiceam cum se desprinde un braţ de scurgere pe care-l săpasem cu atîta caznă chiar eu, ca să pun în mişcare o roată de moară lucrată tot de mine — roată care, din nenorocire, n-a vrut niciodată să se învîrtă, cu toată strădania mea.

Toate erau la locul lor : şi roaba mea, şi plugul meu, făcut dintr-o cracă răsucită, şi cuşca în care creşteam iepuri de casă — pe vremea cînd avusesem iepuri — şi ■ grădina, grădina mea cea dragă.

Cine avea să vadă înflorind florile mele dragi ? Cine avea să mănânce din napii mei ? Desigur că Barberin cel fără suflet ! încă un pas, şi toate acestea se vor şterge pentru totdeauna !

Deodată, în depărtare, pe drumul care urca din sat spre casa noastră, am zărit o basma albă. O clipă se făcu nevăzută după un pîlc de copaci, apoi se ivi iarăşi. Femeia era atît de departe, încît nu deosebeam decît albul basmalei care, ca un fluture primăvărat, filfîia printre ramurile copacilor. Sînt însă clipe cînd inima vede mai bine şi mai departe decît ochii mei ageri : o recunoscusem pe tuşa mea : ea era ! Puteam să jur : ea era !

— Ei ? întrebă Vitalis. Pornim la drum ?

— Nu încă, vă rog din suflet !

— Va să zică rm-i adevărat <ce spunea, n-ai picioare zdravene ; abia am pornit şi ai şi obosit! Mă tem c-o ă meargă cam greu treaba.

Nu i-am răspuns nimic ; priveam fără să clilesc. Da, tuşa era ! Basmăua era a ei, fusta albastră, de asemenea : ea era ! Mergea cu paşi mari, ca şi cum s-ar fi grăbit să ajungă cît mai repede acasă. Cînd sosi în faţa porţii, o împinse, străbătu iute ograda şi intră în casă. Am sărit

35

în picioare pe marginea tăpşanului, fără să-mi pese de Capi, care zvîrli şi el în sus odată cu mine. Tuşa nu zăbovi mult în casă. Ieşi iar în ogradă şi începu să alerge de colo pînă colo, cu mîinile întinse. Mă căuta. M-am aplecat înainte şi am strigat din răputeri :

— Mamă ! Mamă !

Dar glasul meu nu putea să străbată depărtarea şi nici să acopere susurul pîrîului.

— Ce te-a apucat ? ! se miră Vitalis. Ai înnebunit ? Nu i-am răspuns ; stăteam cu ochii aţintiţi în vale ;

dar tuşa n-avea de unde să ştie că eu eram atît de aproape şi nici nu-i trecea prin gînd să ridice ochii spre locul unde ne aflam noi. Am strigat iar, mai tare decît prima dată, dar tot degeaba ! Atunci Vitalis, bănuind adevărul, se apropie şi el de marginea tăpşanului. Nu-i trebui mult ca să zărească basmaua albă.

— Bietul copil ! şopti dînsul încet.

— Fie-vă **milă**, l-am rugat eu iar, văzînd că mă compătimeşte, lăsaţi-mă să mă întorc acasă.

Dar el mă luă de mîină şi mă trase după el :

— Ajunge cît te-ai odihnit, băiete, hai să plecăm ! Am început să mă zbat, dar bătrînul mă ţinea strîns. — ■ Capi ! Zerbino ! porunci el.

Într-o clipită, cei doi cîini au fost **lîngă** mine ; Zerbino porni înaintea mea, iar Capi în urmă. După cîţiva paşi, am întors capul. Trecusem de creasta muntelui ; nu se mai vedea nici valea, nici casa noastră ; în schimb, spinările albastrii ale dealurilor se zăreau pînă hăt departe urcînd unele peste altele spre cer. Şi privirile mi se pierdură pe întinderile fără de hotar.

LA DRUM

A cumpăra cu patruzeci de franci un copil nu înseamnă neapărat a fi un căpcăun care-şi face rost de carne fragedă pentru mîncare. Vitalis n-avea de gînd să mă mă-

36

nînce şi nici nu era om rău, ceea ce este o excepţie printre cumpărătorii de copii. Am avut foarte curînd prilejul să-mi dau seama de aceasta. Ne aflam încă pe creasta muntelui ce desparte văile celor două riuri, Loire şi Dor-dogne, cînd m-a luat iar de mîină şi, aproape îndată după aceea, am început să coborîm povîrnişul dinspre miazăzi. După vreun ceas de mers mi-a dat drumul.

— Acum, îmi spuse el, umblă binişor **lîngă** mine ; şi nu uita că, dacă încerci să fugi, Capi şi Zerbino te ajung din urmă şi... au colţi ascuţiţi !

Îmi dădeam seama că mi-ar fi fost cu neputinţă să fug şi că orice încercare de acest soi era zadarnică. Am oftat adînc.

— Ți-e inima grea, urmă Vitalis, te înţeleg şi să nu crezi că-s supărat pe tine. Simţi nevoia să plîngi ? Plîngi ! Numai încearcă să pricepi că, dacă te iau cu mine, e spre binele tău. Ce s-ar fi ales de

tine ? Mai mult ca sigur că ai fi ajuns la orfelinat. Cei care te-au crescut nu sînt părinții tăi. Mămica ta, cum îi spui tu, o fi fost ea bună cu tine și înțeleg că o iubești și că ți se rupe inima să te desparți de ea ; dar gîndește-te că n-ar fi putut să te țină în casă fără voia bărbatului ei. Pe de altă parte, bărbatul ăsta nu-i poate chiar așa de rău cum îl crezi, dar n-are nici el din ce trăi, e schilod, nu mai poate munci și se vede treaba că nu vrea să-și ia de la gură ca să te hrănească pe tine. Înțelegi și tu acum, băiete, că viața este o luptă în care nu faci totdeauna ce vrei.

Fără îndoială că vorbele lui erau înțelepte, izvorîte dintr-o adîncă cunoaștere a vieții. Dar în clipa aceea era în mine ceva ce-mi întuneca orice judecată : durerea despărțirii. Mă despărțeam pentru totdeauna de aceea care mă crescuse, mă mîngiase, de aceea pe care o iubeam și pe care eu o socoteam mama mea. Și gîndul acesta îmi tăia răsufarea, îmi sfîșia inima. Totuși continuam să merg alături de Vitalis și încercam să pătrund cît mai bine ceea ce îmi spusese el. Desigur că avea dreptate ; Barberin nu era tatăl meu și nu avea de ce să rabde de foame pentru mine : cîndva se învoise să mă culeagă de pe drumuri și să mă crească, iar acum, fiindcă nu mă mai putea ține, mă lăsa din nou în voia soartei. Dar nu de ziua asta ar fi trebuit să-mi amintesc în clipa aceea, ci de anii petrecuți în casa lui.

37

— Ascultă-mă pe mine, băiete, îmi spunea din **cînd** în cînd moșneagul, n-are să-ți pară rău că ai plecat cu signor Vitalis.

Coborîsem un povîrniș destul de repede și ajunsesem într-una din acele lande ce se întind netede și monotone cit vezi cu ochii. Nici case, nici pomi. Un podiș acoperit cu bălării uscate și cu grozame pipernicite ce unduiau **în bătaia** vîntului.

— ■ Vezi, îmi spuse Vitalis, arătîndu-mi cu mîna întinsă pustietatea din jur, ar fi zadarnic să încerci să fugi. Capi și Zerbino te-ar ajunge cit ai număra pînă la zece.

Să fii ! Nu-mi mai era gîndul la fugă. De altfel, unde să mă duc ? La cine ? Și, la urma urmei, poate că moșneagul acesta înalt, cu barba, albă, nu era chiar atît de fioros cum crezusem eu la început ; și chiar dacă mi-era siăpîn, poate că nu avea să fie un stăpîn prea nemilos. Am străbătut astfel vreme **îndelungară** ținutul acela **singuratic...** Și-abia lăsam în urmă landele, că ne înfundam în ponoarele năpădite de ciulini, de unde, ori în-oatro ți-ai fi întors privirea, nu zăreai decît cîteva dealuri **teșite**, cu culmile pleșuve. Cu totul altfel îmi închipuisem eu, în mintea mea de copil, că trebuie să fie o călătorie. Cînd, în visurile mele, plecam uneori din sat, cutreieram meleaguri minunate ce nu semănau întru nimic cu cele pe care mi le înfățișa acum realitatea. Era pentru înfrîna oară că băteam atîta drum fără să mă opresc și fără să mă- odihnesc. Stăpînul meu mergea înainte, cu pași mari, reguța, purtîndu-l pe Suflețel cocoțat pe umăr sau pe raniță, în timp ce cîinii umblau în preajma lui, cu pași mărunți. Din cînd în cînd, Vitalis le spunea cîte ceva, pe un ton prietenos, uneori în franțuzește, alteori într-o **limbă** necunoscută mie. Nici el, nici ei nu păreau osteniți. Din păcate, n-aș fi putut spune același lucru despre mine. Eram de-a dreptul istovit. Oboseala drumului și zbuciumul sufletesc îmi sleiseră puterile. Abia îmi mai tîram picioarele și, cu mare greutate, izbuteam să mă țin de stăpînul meu. Totuși nu îndrăzneau să-l rog să se oprească.

— Saboții ăștia de lemn sînt prea grei, pentru drum, îmi spuse el. Cînd ajungem la Ussei, o să-ți cumpăr o pereche de pantofi.

38

Vorba asta m-a îmbărbătat pe loc. Într-adevăr, să am pantofi era visul meu cel mai fierbinte ! La noi în sat, numai băiatul primarului și cu băiatul hangului aveau pantofi. De aceea, cînd veneau duminica la liturghie, călcau ușor pe lespezile de piatră, în timp ce noi, țărani, cu saboții noștri grosolani, tropăiam de răsuna toată biserica.

— Și mai e mult pînă la Ussel ?

— ■ Aha ! Va să zică la asta ți-e gîndul, rîse Vitalii. Ia spune drept : nu-i așa că abia aștepti să încalți pantofii ? Uite, să știi că am să-ți cumpăr o pereche strașnică, cu ținte pe talpă. Ba îți fîgăduiesc să-ți iau și o pereche de pantaloni scurți de catifea, o haină și o pălărie. Asta sper c-o să-ți usuce lacrimile și-o să-ți dea puteri să mergi cele șase leghe ce ne mai rămân de făcut.

Pantofi cu ținte pe talpă ! Amețisem. Eram atît de uluit la gîndul că aș putea avea pantofi, ba încă ^i cu ținte, încît am uitat de supărare. Pantofi, pantofi cu ținte ! Pantaloni de catifea ! Haină ! Pălărie ! Ah ! Să mă vadă tușa Barberin, ce bucuroasă, ce mîndră s-ar simți, Dar, cu toate că și pantofii, și pantalonii de catifea erau la capătul celor șase leghe ce ne mai rămîneau de făcut, începeam totuși să simt că n-am să fiu în stare să ajung pînă acolo. Și, ca un făcut, cerul, care la plecarea noastră fusese atît de senin, se acoperi încetul cu încetul de nori cenușii, și curînd se porni o ploaie mărunță și deasă ee

părea că n-are de gînd să se mai oprească. Vitalis, cu dulama lui, era destul de bine apărât, ba putea să-l adăpostească și pe Suflețel, care, la cea dintîi picătură de ploaie, se cuibărise în ascunzișul lui. Dar cîinii și cu mine nu aveam cu ce să ne acoperim, astfel că, în scurtă *vreme*, am fost făcuți ciuciulete ; ba ei mai puteau să se scuture cîteodată, pe cînd eu, nefiind înzestrat cu acest mijloc firesc de apărare, trebuia să rabd în spinare o greutate care mă strivea și mă îngheța.

■— Răcești ușor ? mă întrebă stăpînul meu.

— Nu știu, nu-mi aduc aminte să fi fost vreodată răcit.

— Asta-i bine, foarte bine : înseamnă că ești soi bun. Dar nu vreau să te pun la încercare fără rost, așa că astăzi n-o să mergem mai departe. O să poposim în satul de *colo*, unde o să înnoptăm.

39

Dar în satul acela nu era han, și nimeni nu voia să găzduiască pe bătrînul cu înfățișare de cerșetor, care țîra după el un copil și trei cîini, care mai de care mai plini de noroi.

— Nu primim oaspeți, ni se răspundea de fiecare dată și ni se trîntea ușa în nas.

Degeaba mergeam din casă în casă — nimeni nu ne deschidea. Trebuia oare să facem, în halul de oboseală în care ne aflam, și cele patru leghe cît mai rămăseseră pînă la Ussel ? Noaptea se apropia, ploaia ne rebegise, iar eu, de înghețat ce eram, îmi simțeam picioarele țepene ca niște bușteni. Hei, unde era acum casa tușei mele dragi ! În sfîrșit, un țăran mai milos la suflet decît ceilalți își făcu pomană și ne deschise ușa șurii. Dar, înainte de a ne lăsa să intrăm, ne puse în vedere să nu care cumva să aprindem vreun foc.

— Dă-mi chibriturile, îi spuse el lui Vitalis, o să ți le înapoiez mîine dimineată, la plecare.

Acum, cei puțin, aveam un acoperiș sub care să ne adăpostim de ploaie. Vitalis, ca oricare om prevăzător, nu pornea niciodată la drum fără merinde. Din ranița lui soldățească scoase o pîine mare, rotundă, pe care o împărți în patru. Atunci am văzut pentru prima dată în ce fel impunea el ascultare și disciplină în rîndul membrilor trupei sale. În timp ce rătăceam din poartă în poartă în căutarea unui culcuș, Zerbino intrase într-o curte și șterpelise de acolo o coajă de pîine. Vitalis nu-i spusese decît atît :

— Vorbim noi deseară, Zerbino !

Uitasem de hoția cățelului, dar, în clipa cînd stăpînul nostru începu să taie pîinea, am băgat de seamă că Zerbino luase o mutră pleoștită. Ședeam pe două maldăre de ferigă ; Vitalis și cu mine alături, Suflețel înlre noi, iar cei trei cîini, aliniați în fața noastră. În timp ce Capi și Dolce își țineau ochii ațintiți în ochii stăpînului lor, Zerbino stătea cu botul și cu urechile lăsate în jos.

— Hoțul să iasă din rînd, zise Vitalis cu glas poruncitor, și să treacă la colț ! Astă-seară n-o să capete mîncare.

În aceeași clipă, Zerbino se ridică de la locul său și se duse, cu coada între picioare, în colțul pe care i-l arătase stăpînul. Acolo se ascunse sub un maldăr de fîn, de unde

40

nu mai ieși. Doar din cînd în cînd i se auzea scheunatul jalnic. Isprăvind cu judecata, Vitalis îmi întinse sfertul de **pîine** și, în timp re **și-l** dumica pe al său, împărți în porții egale, pentru Suflețel, Capi și Dolce, bucățile rămase. În ultimele luni, petrecute la tușa acasă, cam **tră**-sesem, ce-i drept, mița de coadă ; totuși viața pe care o începeam acum îmi păru cu mult mai grea. Ce bine mi-ar fi prins supa aburindă pe care mi-o dădea tușa în fiecare seară, și ce gustoasă ar fi fost, chiar și așa cum era, fără unt ! Ce n-aș fi dat acum să stau la gura sobei, și cu cîtă fericire m-aș fi cuibărit în așternut, trăgîndu-mi pătura pînă peste cap ! Dar ce să mai vorbesc de așternut și de pătură ? Trebuia să zicem bogdaproste că găsisem un braț de fîn pe care să ne odihnim.

Frînt de oboseală, cu picioarele roase de saboti și ud pînă la piele, tremuram tot de frig.

Se înnoptase de-a binelea, dar nici vorbă de somn.

— Îți clănțane dinții, îmi spuse Vitalis. Ți-e frig ?

— Puțin.

Îi auzii umbiînd în raniță.

— N-am o garderobă prea bogată, spuse el, dar uite o cămașă uscată și o scurtă cu care să te îmbraci după ce îți scoți hainele astea ude. Hai, pune-ți-le și bagă-te în fîn ! Să vezi ce cald are să-ți fie și ce bine ai să dormi !

Ușor de zis ! Prea îmi intrase frigul în oase și prea mă dureau mădularele ca să pot dormi ! Amărit ca nimeni altul, m-am tot sucit și răsucit încă multă vreme în culcuș. Oare de aci înainte tot așa avea să fie ? Și ce viață era asta : să bați drumurile prin ploaie, să te culci prin șuri, să tremuri de frig, să n-ai

de mâncare decît un coltuc de pîine uscată ?... Și să n-ai pe nimeni, nimeni care să te compătimizească și să te iubească !... Of, unde ești, tușă dragă ? Cum stăteam așa, zbuciumat și amărît și cu ochii plini de lacrimi, am simțit deodată o răsuflare caldă pe obraz. Am întins mîna și am dat de blana moale a lui Capi. Se apropiase tiptil de mine și mă mirosea ; răsuflarea lui caldă mă mîngîia pe față și pe păr. Ce voia oare ? În aceeași clipă am simțit că se culcă în fin alături de mine și începe să-mi lingă mîna ușor. Mișcat de această mîngîiere, m-am ridicat puțin și l-am sărutat pe botișorul lui rece. Capi a scheunat înăbușit, apoi și-a pus laba **în**

41

mîna mea și a rămas așa, nemișcat. Am uitat și de oboseală, și de supărare ; amărăciunea care mă sugrumase ca o gheară pieri ca prin farmec ; nu mai eram **singur** pe lume : aveam un prieten.

CUM MI-AM ÎNCEPUT MESERIA

A doua zi am pornit la drum dis-de-diminează. Nu **mai** ploua ; cerul era senin și, datorită vîntului uscat care bătuse toată noaptea, noroiul se zvîntase. Păsărelele **ciripeau** vesel prin tufișurile de pe marginea drumului, iar cîinii zburdau în jurul nostru. Din cînd în cînd, Capi se ridica pe labelle de dindărăt și lătra înspre mine de două-trei ori. Știam ce vrea să spună.

— înainte ! Nu te lăsa ! părea el că mă **îndeamnă**.

Da, era un cîine inteligent : înțelegea totul și știa să se facă înțeles. Nu o dată am auzit spunîndu-se despre el că **nu-i** lipsește decît graiul, deși, în ce mă privește, eram cu totul de altă părere. Numai în codița lui era mai mult duh și mai multă expresie decît în gura și în ochii multor oameni. În orice caz, noi doi n-am avut nicicînd nevoie de cuvinte : ne-am înțeles de minune din prima zi.

Pînă atunci nu ieșisem niciodată din satul meu și eram tare curios să văd și eu cum arată un oraș.

Trebuie să le-cunosc însă că Ussel nu mi-a făcut cine știe ce impresie. Casele lui bătrînești, cu turnulețe, clădite astfel parcă numai spre bucuria arheologilor, m-au lăsat cu totul nepăsător. Căci, drept să spun, nu pitorescul mă interesa pe mine în clipa aceea. Un singur gînd mă stăpînea, întunecîndu-mi privirea și făcîndu-mă să caut cu înfrigurare în toate părțile o prăvălie cu încălțăminte : pantofii, pantofii fîgăduia de Vitalis ! Sosise clipa să-i încălț. Unde era oaiă fericita prăvălie de unde avea să-mi facă rost de ei ? După prăvălia asta îmi fugeau ochii ; toate celelalte — arcade, coloane, turnulețe — nu făceau pentru mine nici doi toni.

42

Oe aceea, singura amintire care mi-a rămas din Ussel este aceea a unei dughene întunecoase și afumate, aflate cam pe Ungă hală și la intrarea căreia erau expuse fel de fel de lucruri : puști vechi, un costum bărbătesc cu vipușcă la cusătură și cu epoleți de argint, lămpi de tot soiul, niște coșuri cu fiare vechi și, în special, cu lacăte și chei ruginile. Ca să intri, coborai trei trepte, apoi dădeai într-o sală mare, unde lumina soarelui părea să nu mai fi pătruns de cînd i se pusese casei acoperișul. Cum se poate ca un lucru atît de minunat, cum e o pereche de pantofi, să se vîndă într-un loc atît de respingător ? Dar se vede că Vitalis știa el ce știa, fiindcă în scurtă vreme am avut fericirea să încălț niște pantofi cu ținte care, între-noi fie vorba, cîntăreau cam de vreo zece ori mai mult decît saboții mei.

Dărnicia stăpînului meu nu se mărgini la atîta ; după pantofi îmi cumpără o haină de catifea albastră, o pereche de pantaloni de stofă și o pălărie ; adică tot ce-rni fîgăduise.

Auzi ! Să port catifea, eu care nu purtasem în viața mea decît stambă ! Să umblu cu pantofi ! Și mai ales, să umblu cu pălărie, cînd pînă atunci numai cu părul îmi acoperisem capul ! Hotărît lucru, Vitalis era omul cel mai bun de pe lume, cel mai darnic și cel mai bogat !

E drept că haina de catifea era cam roasă, iar pantalonii cam jerpeliți ; e drept, de asemenea, că era greu de ghicit care fusese adevărata culoare a pălăriei, cît praf și ploaie înghițise ; dar, orbit de atîta bogăție, eram nepăsător față de cusururile ce se ascundeau sub strălucirea lor. De-abia așteptam să îmbrac hainele acelea frumoase. *însă*, înainte de a mi le da, Vitalis le supuse unei transformări care-mi pricinui o dureroasă uimire. Abia ne întorsesem la han, că stăpînul meu scoase foarfecile din raniță și tăie amîndoi crăcii pantalonilor pînă la genunchi. Văzînd că mă holbez la el, înmărmurit, îmi explică : — Asta, numai și numai ca să nu semeni cu toată lumea. Aici sîntem în Franța, și de aceea te îmbrac italienește ; dacă om merge în Italia, ceea ce e foarte posibil, te voi îmbrăca franțuzește. Dar cum explicația asta tot nu-mi potolise mirarea, urmă : Ce sîntem noi ? Artiști, nu-i așa ? Artiști comici care numai prin înfățișarea lor trebuie să stîrnească curiozitatea. Crezi tu că dacă ne-am duce în piață îmbrăcați ca niște simpli orășeni sau ca

43

niște țărani, i-am mai face pe oameni să se uite la noi și să se adune în jurul nostru ? Nu-i așa că nu ?

învață deci că, în viață, aparențele joacă uneori un rol notăritor. E un adevăr cam trist, dar ce să-i faci ? Și iată cum, din franțuzul de azi-dimineață, am ajuns pînă seara italian.

Pantalonii mei se opreau deci la genunchi. Vitalis îmi prinse ciorapii cu niște șireturi roșii pe care le încrucișa de mai multe ori în jurul pulpei, apoi îmi împodobi pălăria cu panglici multicolore și cu un buchet de flori de lînă.

Nu știu ce-ar fi putut spune alții despre mine, dar, ca să fiu sincer, trebuie să recunosc că mie mi se părea că sînt foarte chipeș. Și așa se vede că și era, căci prietenul meu Capi, după ce mă privi cu atenție, îmi întinse laba cu un aer mulțumit.

Încuviințarea pe care mi-o dădea Capi pentru schimbarea mea la față îmi făcu multă plăcere, mai ales că, în timp ce îmi puneam hainele cele noi, Suflețel se opri în fața mea, și îmi imita toate mișcările, exagerîndu-le. Iar după ce isprăvii să mă gătesc, își puse mîinile în șold și, dîndu-si capul pe spate, începu să rîdă scoțînd niște strigăte mici, batjocoritoare parcă.

Am auzit spunîndu-se că e o chestiune științifică interesantă de a ști dacă maimuțele rîd. Cred că acei care și-au pus această întrebare sînt savanți de bibliotecă, oameni care nu și-au dat niciodată osteneala să studieze maimuțele. Eu însă, care am trăit multă vreme în apropierea lui Suflețel, pot să afirm că rîdea și, deseori chiar, într-un fel care mă umilea. Bineînțeles că rîsul lui nu era întocmai ca al omului. Dar, mă rog, cînd un sentiment oarecare îi stîrnea veselia, colțurile gurii i se trăgeau înapoi, pleoapele i se încrețeau, fălcile i se mișcau repede, iar ochii lui negri seînteiau ca niște cărbuni aprinși. De altfel, curînd am putut observa la el aceste semne caracteristice ale rîsului în împrejurări destul de jignitoare pentru mîndria mea de om.

— Acum că te-ai gătit, îmi spuse Vitalis, după ce îmi pusesem și pălăria, o să ne-apucăm de treabă, ca să putem da mîine, cînd e zi de tîrg, o mare reprezentație în care îți vei face debutul.

Întrebai ceeste aceea *debut*, și Vitalis mă lămuri că înseamnă să joci pentru prima dată în fața lumii.

44

— Mîine vom da aici primul nostru spectacol, spuse el, în care vei juca și tu. Așa că trebuie să repetăm de pe acum rolul pe care ți l-am hărăzit.

În ochii mei mirați el citi că nu pricepusem.

— Înțeleg prin rol ceea ce vei avea tu de făcut în acest spectacol. Te-am luat cu mine nu numai ca să ai plăcerea să te plimbi. Nu sînt de ajuns de bogat pentru asta. Te-am luat ca să muncești. Și munca ta, tocmai în asta va consta : să joci teatru împreună cu cîinii mei și Suflețel.

— Dar nu știu să joc teatru ! am strigat eu, speriat.

— Tocmai de aceea o să te învăț. Îți închipui și tu că nu de la sine merge Capi atît de grațios pe labele de dindărăt, după cum nici Dolce nu pentru plăcerea ei sare coarda. Capi a învățat cum să ^tea în picioare, tot așa cum și Dolce a învățat să sară coarda : a fost nevoie să muncească multă vreme pentru a riobîndi aceste talente ; numai așa au ajuns artiști iscusiți. Tot astfel și tu, acum, trebuie să muncești ca să înveți rolurile pe care le vei juca împreună cu ei. Așa că, la treabă !

Ce știam eu, în timpul acela, de pre muncă, era foarte puțin. Credeam că a munci înseamnă să sapi pămîntul, sau să tai un copac, sau să cioplești în piatră, și nu-mi închipuiam munca în alt fel.

— Comedia pe care o vom iuca, continuă Vitalis, se numește : *Slugă la domnul Suflețel* sau *Cel mai prost nu e cel care credeți!* Iată subiectul : domnul Suflețel a avut pînă acum o slugă de care era foarte mulțumit, și anume pe Capi. Dar Capi îmbătrînește și domnul Suflețel dorește o slugă nouă ; Capi se obligă să-i aducă pe cineva. Dar nu-i va aduce tot un cîine în loc, ci îi va aduce un băiat, un țărănuș, cu numele de Remi.

— ■ Ca pe mine ?

— Nu ca pe tine, ci chiar pe tine. Tu vii din satul tău, ca să intri în serviciu la Suflețel.

— Păi maimuțele n-au servitori.

— La teatru însă au. Prin urmare, sosești și lui Suflețel i se pare că ești cam prostănac.

— Asta nu-mi face nici o plăcere.

— Și ce-ți pasă ? Totul e să rîdă lumea. De altfel, în-chipuiește-ți că sosești într-adevăr la un domn ca să intri servitor și că ți se spune, de exemplu, să pui masa. Uite una ici, care tocmai ne va servi la reprezentația noastră. Vino și pune masa.

45

Pe masă erau farfurii, un pahar, un cuțit, o furculiță și niște șervete albe. „Cum să le așez ?”

Pe cînd îmi puneam această întrebare și stăteam cu brațele întinse, aplecat înainte, cu gura căscată, neștiind de unde să încep, stăpînul meu bătu din palme, rîzînd cu hohote.

■— Bravo, zise el, bravo, foarte bine ! Ce se vede pe fața ta este tocmai ce trebuie. Băiatul pe care îl aveam înaintea ta făcea o mutră de șmecher, de parcă ar fi vrut să spună : „Să vedeți acum ce bine știu eu să fac pe prostul” : tu nu spui nimic, tu chiar așa ești, nedumerii ea ta e minunată.

— Nu știu ce trebuie să fac.

■— Tocmai pentru asta ești minunat. Mîine-poi_mîine o să știi tot ce trebuie. Atunci va fi nevoie doar să-ți aduci aminte de încurcătura în care te afli acum și să te faci că simți ceea ce n-o să mai simți. Dacă ai să poți regăsi mutra și toată înfățișarea de acuma, îți prezic un succes grozav. Ce este personajul pe care îl joci tu în comedia asta ? Este un băiat de la țară care n-a văzut și nu știe nimic ; sosește acasă la un maimuțoi și se pomenește mai neștiutor și mai neîndemînatîc chiar decît maimuțoiul ; de aici se trage al doilea titlu al comediei : „Cel mai prost nu-i cel care credeți !” Să fii mai prost decît Sufletel, ăsta e rolul tău ; și ca să-l joci perfect, n-ai altceva de făcut decît să rămîi ceea ce ești în momentul de față ; dar cum asta nu- i cu puțință, va trebui să-ți aduci aminte mîine cum ai iوسف, azi și să ajungi pe calea meșteșugului la ceea ce n-ai să mai fii în mod natural.

Slugă la domnul Sufletel nu era o comedie lungă : reprezentarea ei de-abia dacă ținea douăzeci de minute. Repetiția noastră ținu însă trei ore ; Vitalis ne punea, și pe cîini și pe mine, să reluăm de două, de patru, de zece ori același lucru.

Într-adevăr, cîinii uitaseră unele părți din rol și ei a nevoie să-i învețe din nou. Mare îmi fu mirarea cînd văzui de cîtă răbdare și blîndețe dă dovadă stăpînul nostru. Nu tot așa se purtau oamenii cu animalele în sat la noi, unde înjurăturile și bătaia erau singurele mijloace de educație ce se foloseau față de dobitoace.

46

Cît timp dură această lungă repetiție, el nu se înfurie nici o singură dată ; și nici o singură dată nu l-am auzit Ânjurînd.

— Hai, de la-nceput, spunea cu severitate cînd nu ieșea cum ceruse el. Nu-i bine, Capi, nu ești atent ; mă supăr pe tine, Sufletel !

Asta era tot ; și totuși era destul.

— Ei, îmi zise la sfîrșitul repetiției, crezi c-ai să te obișnuiești să faci teatru ?

— Știu și eu ?

— Te plictisești ?

— Nu, îmi place.

— Atunci o să fie bine ; ești deștept și ceea ce e poate și mîi de preț e că știi să fii atent, cu atenție și cu ascultare ajungi să faci orice. Uită-te la cîini și uită-te și la Sufletel. Sufletel e, poate, mai vioi și mai deștept, dar nu e ascultător. Învață ușor ceea ce-i arăt, însă uită tot atît de repede. De altminteri, niciodată nu face cu plăcere ceea ce -i ceri, e gata oricînd să facă tocmai pe dos decît trebuie. *Aha* e firea lui, și de aceea nici nu mă supăr pe el : maimuțele, spre deosebire de cîini, nu au conștiința datoriei, si din cauza asta le sînt inferioare. Înțelegi ?

— Cred că da.

— Fii deci atent, dragul meu ; fii ascultător și fă cît **mai** bine ceea ce ai de făcut. În viață, asta-i totul!

Văzînd că îmi vorbește astfel, mi-am luat și eu inima-n dinți și-am început să-i spun că ceea ce mă mirase mai **mult** în timpul repetiției fusese neobosita răbdare pe care o arătase față de Sufletel și de cîini, precum și față de mine.

Zîmbind cu blîndețe, îmi răspunse :

— Se vede cît de colo că ai trăit pînă azi numai printre țărani care se poartă rău cu bietele animale și își închipuie că eJe nu ascultă decît la bîtă. Aici e greșeala : nu faci mare lucru *ca* bătaia, pe cîtă vreme cu blîndețea faci mult, poate chiar totul. Iată, eu, fiindcă nu mă **mîinii** niciodată, am putut face din ele ceea ce ai văzut. Dacă le-aș fi bătut, s-ar teme de mine, și spaima pune pe fugă **inteligenta**. De altminteri, dacă m-aș înfuria pe ele, n-aș fi fost nici eu însumi ceea ce sînt, n-aș fi dobîndit răbdare deplină, care mi-a cîștigat și încrederea ta. Un lucru e sigur : acela care învață pe alții se învață și pe sine. De **la** cîinii mei am primit tot atîtea lecții pe cît le-am

47

dat și eu lor. Eu le-am dezvoltat inteligența, iar ei mi-au format caracterul.

Mi se păru atît de straniu ceea ce auzeam, că începui să rîd.

— Ți se pare foarte ciudat, nu-i așa, ca un cîine să dea lecții unui om ? Și totuși, nimic nu-i mai adevărat. Ia gîndește-te puțin. Admiți că un cîine suferă influența stăpînului ?

— Sigur că da.

■— Atunci vei înțelege că și stăpînul este obligat să se supravegheze pe sine cînd se apucă să crească un cîine. Închipuiește-ți o clipă că, dîndu-i lecții **lui** Capi, m-aș fi lăsat cuprins de furie și de mînie. Ce-ar fi făcut Capi ? S-ar fi învățat și el să se mînie și să se înfurie. Cu alte cuvinte, luîndu-se după mine, s-ar fi nărvit și el. Cîinele este aproape întotdeauna oglinda stăpînului, și cine îl vede pe unul îl vede și pe celălalt. Cîinele tilharului e și el o javră, al hoțului e hoț, al omului mojić e bădăran, pe cîtă vreme al celui politicoș și îndatoritor e un cîine binecrescut.

Tovarășii mei de teatru, cîinii și maimuțoiul, aveau față de mine avantajul că erau deprinși a juca în public, astfel că, pentru ei, ziua următoare sosi fără o așteptare cu teamă. Ei urmau să facă ceea ce mai făcuseră de o sută ori, de o mie de ori, poate, pînă atunci. Pe cînd mie îmi lipseau siguranța și liniștea lor. Ce-o să spună Vitalis. dacă-mi joc rău rolul ? Ce-o să zică spectatorii ?

Grija aceasta îmi tulbură somnul și, după ce adormii, văzui în vis o mulțime de oameni care se tăvăleau de rîs bătîndu-și joc de mine. De aceea, a doua zi cînd am plecat de la han ca să ne ducem în piață, unde urma să aibă loc reprezentația noastră, eram cît se poate de tulburat.

Vitalis mergea în fruntea trupei, cu capul sus, cu pieptul scos în afară, și bătea măsura cu mîinile și cu picioarele, cîntînd un vals dintr-un fluier de metal. În urma lui venea Capi, pe spatele căruia călărea domnul Suflete], în costum de general englez, cu haină și pantaloni roșii, împodobiiți cu galoane de aur și cu un joben în vîrfurile căruia era înfiptă o pană lată. Apoi, la o distanță respectabilă, înaintau pe un singur rînd Zerbino și Dolce. În sfîrșit, eu încheiam cortegiul care, datorită distanțării pe care ne-a fixase stăpînul, ocupa destul loc pe stradă.

48

Dar ceea ce atrăgea atenția, mai mult decît defilarea aceasta neobișnuită, erau sunetele ascuțite ale fluierului ce pătrundeau pînă în fundul caselor din Ussel, trezind curiozitatea locuitorilor, care ieșeau la uși și **la** ferestre să ne vadă trecînd. Copiii se luară după noi, **cătiva** gu-ră-cască li se alăturară, astfel, că ajunserăm în piață avînd în urma și în jurul nostru un adevărat alai.

Sala de spectacol se înjgheabă la repezeală : o frînghie legată de patru copaci alcătuia un pătrat în mijlocul căruia ne-am instalat noi. Prima parte a reprezentației se compunea din diferite figuri executate de cîini ; dar cum au fost, n-aș putea spune, într-atît eram de îngrijorat și de ocupat cu repetarea propriului meu rol. Îmi aduc aminte numai că Vitalis lăsase fluierul, înlocuindu-l cu o vioară, și însoțea exercițiile cîinilor cînd cu o muzică de dans, cînd cu o melodie lină și **mîngîietoare**. Lumea se înghesuise lîngă frînghia noastră și, cînd mă uitam în jurul meu, mai mult din întîmplare decît cu un gînd anume, vedeam o puzderie de ochi, care, ațintiți cu toții asupra noastră, aruncau parcă fulgere.

După primul număr, Capi luă o tăviță de lemn în dinți și, mergînd pe labele de dindărăt, începu să facă înconjurul „onoratului public". Cînd nu căpăta gologani, se oprea, **lăsa** tăvița în mijlocul cercului, departe de **măinile** celor din jur, își puna **amîndouă** labele din față pe spectatorul îndărătnic, lătra de două-trei ori și începea să zgîrie buzunarul pe care voia să-l deschidă.

Atunci se auzeau în public rîsete, vorbe vesele și glume.

— E șiret cățelul, îi cunoaște pe cei cu punga plină.

— Hai, bagă **mîna-n** buzunar !

— O să-i dea !

— N-o să-i dea !

— Cînd o să-l moștenești pe unchiul, o să-ți scoți pîr-leala ! . . .

Și, pînă la urmă, gologanul ieșea din adîncul unde se **ascundea**.

În vremea asta, Vitalis, fără să spună o vorbă, dar neslăbind tăvița din ochi, cînta tot felul de melodii vesele cu lăuta lui, pe care o ridica și o lăsa în jos după măsură.

49

Peste puțin, Capi se întoarse la stăpînul său, aducînd mindru tăvița plină. Era acum rîndul meu și al lui **Sufletețel**.

— Doamnelor și domnilor, începu Vitalis, gesticulînd cu arcușul într-o mînă și cu vioara în cealaltă, vom continua spectacolul cu o minunată comedie intitulată : *Slugă la domnul Sufletețel* sau *Cel mai prost nu e cel care credeți* ! Un om ca mine nu se înjosește să-și laude dinainte piesele și actorii ; nu vă spun deci decît atîta : căsați bine ochii, deschideți urechile și pregătiți-vă palmele pentru aplauze. Ceea ce numea el o „minunată comedie" era de fapt o pantomimă, adică o piesă jucată numai prin gesturi și **fără** cuvinte. Și așa se și cădea, pentru că doi dintre principalii actori, Sufletețel și Capi, nu știau să vorbească, și pentru că al treilea (care eram chiar eu !) n-ar fi fost în stare să rostească nici

două vorbe.

Totuși, pentru ca jocul actorilor să fie mai ușor înțeles, "Vitalis îl însoțea prin câteva cuvinte care lămurau cele ce sa petreceau pe scenă. Astfel, cîntînd în surdină o melodie războinică, el anunță intrarea domnului Suflețel, general englez care-și cîștigase gradele și averea în războaiele din India. Pînă în ziua aceea, domnul Suflețel nu-l avusese servitor decît pe Capi, dar acum voia să fie slujit de un om, deoarece avea bani îndeajuns ca să-și permită acest (UK : destulă vreme robiseră animalele la oameni, venise timpul ca lucrurile să se schimbe.

În așteptarea slugii, generalul Suflețel se plimba în (ung și în lat fumîndu-și trabucul. Să-l fi văzut cum mai îrunca fumul în nasul publicului. Dar domnul general îațea să-și piardă răbdarea : rostogolea ochii ca unul ^are e gata-gata să se înfurie, își mușca buzele, bătea din picior ... La a treia bătaie din picior trebuia să intru eu în scenă, adus de Capi.

Chiar dacă mi-aș fi uitat rolul, cățelul mi l-ar fi adus el aminte. La momentul hotărît, îmi întinse laba și mă introduse la general. Acesta, văzîndu-mă, ridică amîndouă brațele în semn de deznădejde. Cum ! Asemenea servitor i ,2 aduce lui ? Apoi veni lîngă mine să mă privească în față

50

și se învîrți în jurul meu, dînd din umeri. Mutra lui fu atît de poznașă, încît toată lumea izbucni în rîs ; se vedea cît de colo că mă lua drept un nătîng fără pereche ; și asta era și impresia spectatorilor.

Piesa era, bineînțeles, făcută ca să-mi arate prostia în toate chipurile ; în fiecare scenă trebuia să fac cîte una boacăna, pe cînd Suflețel, dimpotrivă, trebuia să găsească mereu o ocazie să-și dovedească deșteptăciunea și înde-minarea.

După ce **mă** cercetă îndelung, generalul, cuprins de milă, porunci să mi se aducă masa.

— Generalul își închipuie că, dacă băiatul mînîncă, n-o să mai fie atît de prostănac, explică Vitalis, ceea ce vom vedea.

Și eu mă așezai la o măsuță, pe care era pus tacîmul, avînd deasupra un șervet păturit.

— Ce să fac cu șervetul ?

Capi **îmi** făcea semn că trebuie să **mă** servesc de el. După ce **mă** codii un timp, îmi **sufalai** nasul în șervet. Aici, generalul se tăvăli de rîs, iar Capi căzu pe spate, cu labelle în sus, dărîmat de prostia mea. Văzînd că n-am nimerit-o, mă uitai din nou la șervet, **întrebîndu-mă** ce să fac cu **el**. în sfîrșit, **îmi** veni o idee : răsucii șervetul și-mi făcui din el o cravată. Alte rîsete ale generalului, altă tăvălire a lui Capi. Și tot așa, una după alta, **până** cînd generalul, scos din fire, mă împinse de pe scaun, îmi luă el locul și mînea prînzul. Să-l fi văzut pe domnul general cum știa să umble cu șervetul ! Cu cîtă grație îl petrecu printr-o butonieră a uniformei și îl întinse pe genunchi ! Cu cîtă eleganță își rupse apoi pînca și își goli paharul ! Dar culmea o atinse cînd, la sfîrșitul mesei, ceru o scobitoare, pe care și-o trecu repede printre dinți.

Aplauzele izbucniră din toate părțile și reprezentația se termină într-un adevărat triumf.

Ce deșteaptă era maimuța ! Ce toantă sluga !

În drum spre han, Vitalis îmi făcu acest compliment, iar eu, ca actor sadea ce mă aflam, am **fost mîndru** de aceste cuvinte de laudă.

51

ÎNVĂȚ SĂ CITESC

Erau, desigur, actori cu talent în trupa lui signor Vita-lis — vorbesc despre cîrii și despre maimuță — numai că acest talent era cam același. După ce dădeau trei-patru reprezentații, tot repertoriul se epuiza ; nu puteau decît să se repete. De aceea nu puteam rămîne multă vreme în același loc. La trei zile după sosirea noastră în Ussel a trebuit deci să pornim iar la drum.

Încotro ?

Căpătasem destulă îndrăzneală față de stăpînul meu ca să-mi îngădui a-i pune această întrebare.

— Cunoști țînutul ? îmi răspunse el, uitîndu-se la mine.

— Nu.

— Atunci de ce mă întrebi unde mergem ?

— Ca să știu.

— Să știi'ce?

Rămăsei fără grai, privind la drumul lung și alb care cobora în fața noastră șerpuind.

— Dacă ți-aș spune, continuă el, că ne ducem întîi la Auri Hac, ca să ne îndreptăm apoi către Bordeaux, și de la Bordeaux înspre Pirinei, cu ce te-ai alege din asta ?

— Dar dumneata cunoști țînutul ?

— N-am mai fost niciodată pe aici.

--Și cu toate astea, știi unde mergem? Mă privi din nou cu luare-aminte, ca și cum ar fi **căutat** ceva în mine.

— Tu nu știi să citești, nu-i așa ? îmi zise el.

— Nu.

—■ Tu știi ce e o carte ?

— Da ; oamenii iau cărți la biserică, să citească în ele rugăciunile când nu le știu pe de rost ; am **văzut** și **eu** cărți, și încă taro **frumoase** ! Cu poze înăuntru și cu **piele** pe dinafară !

—■ Bun ; atunci vezi și tu că se pot pune rugăciuni într-o carte, așa-i ?

— Da.

— Ei, afla că se pot pune și alte lucruri. Când îți spui rugăciunile pe de rost, spui cuvinte pe care mama ți le-a

52

vîrît în ureche și care, din urechi, ți s-au îngrămădit în minte, ca să ți se întoarcă apoi pe limbă când le rostești. Ei bine, acei ce își spun rugăciunile din cărți nu-și trag din memorie cuvintele rugăciunilor, ci le iau cu ochii din cărțile în care au fost scrise, adică le citesc.

— Am văzut și eu cum se citește, zisei, fudulindu-mă ca un om care ține morțiș să arate că nu e prost și că știe foarte bine despre ce i se vorbește.

— Ceea ce se face cu rugăciunile, se poate face și cu orice alt lucru. Într-o carte pe care ți-o voi arăta la primul nostru popas, vom găsi numele și povestea locurilor pe unde trecem. Oameni care au trăit sau au cutreierat aceste locuri au pus în cartea mea ceea ce au văzut sau ceea ce au aflat și ei ; astfel că n-am decît să deschid această carte și s-o citesc ca să cunosc aceste ținuturi. Le văd ca și cum le-aș privi cu ochii mei ; învăț povestea lor ca și cum mi-ar spune-o cineva.

Fusesem crescut ca un adevărat sălbatic, care habar n-are de viața civilizată. Aceste cuvinte însă mi-au deschis ochii și am început să văd, întâi mai greu, dar apoi din ce în ce mai lămurit. Totuși fusesem dat și eu la școală. Dar numai o lună de zile. Iar în luna aceea nu mi s-a pus nici o carte în mînă, nu mi s-a vorbit nici de citire, nici de scris și nu mi s-a dat nici o lecție de nici un fel.

Nu trebuie să credeți, judecînd după ce se petrece azi în școli, că ceea ce spun eu aici nu-i cu puțință. Pe vremea de care vorbesc erau multe sate în Franța care nu aveau școli ; iar în satele unde existau școli, erau niște învățători care, fie că nu știau nimic, fie că aveau altceva mai bun de făcut, nu dădeau nici o învățătură copiilor. Printre aceștia se număra și învățătorul din satul nostru. Știa el ceva ? Se prea poate, și n-am să-l învinuiesc de neștiință. Dar adevărul este că, în timpul cît am fost în grija lui, nu ne-a dat nici un fel de lecție, nici colegilor mei. nici mie ; avea el altceva de făcut, adevărata lui meserie fiind cizmăria. Lucra la saboți și ; de dimineață pînă seara, îl vedeai aruncînd în toate părțile așchii de fag și de nuc. Niciodată nu ne vorbea despre altceva decît despre trecut sau de frig, sau de ploaie ; dar desore citit, despre socotit, nici o vorbă. Asta o lăsa în seama fetei lui, care trebuia să-l înlocuiască și să țină lecțiile cu noi. Dar, cum și ea era de meserie croitoreasă, face i ca și tatăl ei, și cînd el tăia și scobea în lemn, ea îi dădea zor cu acul,

53

Trebuiau să trăiască și ei, săracii ! Și cum noi eram numai doisprezece elevi, plătind fiecare cincizeci de centime pe lună (șase franci nu puteau să hrănească două persoane timp de treizeci de zile), completau cu cizmăria și cu croitoria ce nu le putea da școala.

Cu alte cuvinte, nu învățasem nimic la școală, nici măcar buchile.

— E greu de citit ? l-am întrebat pe Vitalis după ce mersesem destul de multă vreme cugetînd adînc.

— E greu pentru cei grei de cap, și e și mai greu pentru cei care n-au bunăvoință. Tu ești greu de cap ?

—■ Nu știu, dar cred că, dacă dumneata ai vrea să mă înveți să citesc, nu mi-ar lipsi bunăvoința.

— Bine, vom vedea ; avem destul timp înaintea noastră.

Destul timp ! Păi de ce să nu începem chiar acum ? Nu știam cît de greu este să înveți să citești și îmi închipuiam că era de ajuns să deschizi o carte ca să știi ce scrie în ea.

A doua zi, pe cînd ne continuam călătoria, l-am văzut pe stăpînul meu că se apleacă și culege de pe drum o bucată de scîndură plină de praf.

— Uite cartea pe care vei învăța să citești, îmi zise el.

O carte, scîndură asta ! M-am uitat la el să văd dacă nu cumva își bate joc de mine. Apoi, văzîndu-l serios, am privit cu băgare de seamă la minunăția pe care o găsisem. Era o scîndură ca toate scîndurile, lungă de un cot, lată de două palme, bine lustruită ; nu avea pe ea nimic scris și nici o poză.

Cum să citești pe scîndură asta, și ce să citești ?

— Mîntea ta lucrează, îmi spuse Vitalis, rîzînd.

— Văd că dumneata îți bați joc de mine !

—■ Nici gînd, băiete ; batjocura poate fi bună ca să îndrepti o fire nărașvită, dar cînd e vorba de neștiința cuiva, atunci este o dovadă de prostie din partea celui care o folosește. Ai răbdare pînă ajungem la păduricea de colo ; ne vom odihni puțin și vei vedea în ce fel am să te învăț să citești cu scîndurica asta.

Ajunserăm curînd la pădurice și, după ce lăsarăm traistele jos, ne așezarăm pe iarba care începea să încolțească și prin care bănușii răsăreau ici și colo. Suflețel, scăpat din lanț, se repezi într-unui din copaci, scuturînd-

54

du-i crengile pe rînd, de parcă ar ii vrut să scuture nuci, în vreme ce cîinii, mai cuminți și mai osteniți, se culcaia în cerc în jurul nostru. Atunci Vitalis, scoțîndu-și briceagul din buzunar, se munci să desprindă din scîndură o fișie de lemn cît mai subțire. După ce izbuti, netezi această fișie pe amîndouă părțile, în toată lungimea ei, apoi o tăie în pătrățele mici, obțîmnd în felul acesta vreo douăsprezece bucățele de aceeași mărime. Nu-l slăbeam din ochi, dar mărturisesc că, deși îmi încordam mîntea cît puteam, totuși nu înțelegeam deloc cum voia el să facă o carte din niște bucățele de lemn ; căci, mă rog, oricît eram de neînvățat, atîta lucru știam și eu : că o carte se compune dintr-un număr oarecare de foi de hîrtie pe care se văd niște semne negre. Unde erau foile de hîrtie ? Unde erau semnele negre ?

— Pe fiecare din aceste bucățele de lemn, îmi spuse el, voi săpa mîine, cu vîrful briceagului, o literă de alfabet. Vei învăța astfel forma literelor și, cînd le vei cunoaște bine, fără să te înșeli, de la prima vedere, le vei așeza unele lîngă altele ca să poți alcătui cuvinte. După ce vei ajunge să formezi ușor cuvintele pe care ți le vei da eu, vei fi în stare să citești și într-o carte.

Curînd avui buzunarele pline cu o mulțime de bucățele de lemn și cunoscu astfel, destul de repede, literele alfabetului ; dar, ca să ajung să citesc, mai trebuia să treacă încă vreme, căci lucrurile mergeau destul de greu, ba uneori îmi părea chiar rău că mă mai apucasem să învăț carte.

Trebuie să spun însă, ca să fiu drept față de mine însumi, că nu din pricina lenei îmi părea rău, ci din mîndrie.

Învățîndu-mă pe mine literele alfabetului, Vitalis se gîndi că ar putea să-l învețe în același timp și pe Capi ; dacă putuse dinele să-și bage bine în cap cifrele orelor, de ce nu și-ar băga în cap literele ? Și luarăm lecții împreună ; astfel că ajunsesem colegul lui Capi, sau cățelul ajunsese colegul meu — cum doriți ! Bineînțeles, Capi nu trebuia să rostească literele pe care le vedea, deoarece nu avea grai, dar, cînd bucățelele de lemn erau înșirate pe iarbă, el trebuia să tragă cu laba literele pe care le numea stăpînul nostru.

La început făcui progrese mai repezi decît el ; dar dacă inteligența mea era mai ageră, în schimb memoria lui e* a mai sigură : un lucru odată învățat devenea pentru el un

55

lucru știut pe veci, nu-l mai uita ; și cum nu era niciodată cu gîndul aiurea, nu șovăia și nu se încurca niciodată. De aceea, cînd greșeam, stăpînul nostru nu scăpa prilejul să spună :

—■ Capi o să citească înaintea lui Remi.

Iar cîinele, înțelegînd fără îndoială, dădea din coadă foarte mîndru.

— Să fii mai prost derîț un animal într-o comedie, treacă-meargă, adăugă Vitalis, dar în realitate, e mai mare rușinea !

— Asta mă ustură p'mă într-atîta, încît îmi dădai toată silința și, pe cînd bietul cîine de-abia ajunsese să-și scrie numele, alegînd dintre toate literele alfabetului pe cele patru din care era alcătuit, eu învățasem să citesc chiar într-o carte.

— Acum cînd știi să citești scrisul, îmi zise Vitalis, n-ai vrea să înveți să citești și muzica ?

— Și dacă o să știu să citesc muzica, o să pot să și cînt ca dumneata ?

— Ți-ar plăcea să cînți ca mine ?

— O .' Chiar ca dumneata, știu eu bine că nu e cu puțință, dar, în sfîrșit, măcar să cînt.

— Îți face plăcere să mă auzi cîntînd ?

— Cea mai mare plăcere ; și privighetoarea cîntă frumos, dar mie mi se pare că dumneata cînți mai frumos ; și, pe urmă, nici nu-i același lucru ; cînd cînți dumneata, faci din mine ce vrei, îmi vine să plîng sau îmi vine să rîd ; și-o să-ți mai spun ceva care poate o să ți se pară o nerozie : cînd din întîmplare cînți o melodie duioasă sau tristă, îmi amintesc de tușa mea, îmi zboară gîndul la ea, o văd

pe ea în casa noastră ; și asta așa, fără să înțeleg cuvintele pe care le cântă, fiindcă sînt italienești.

Pe cînd îi vorbeam astfel, l-am privit și mi s-a părut *că-i* văd ochii înlăcrimați ; atunci m-am oprit și l-am întrebat dacă îl necăjisem spunîndu-i lucrurile astea.

— Nu, copile, îmi răspunse el, mișcat, nu mă necăjești, dimpotrivă, îmi aduci aminte de tinerețea mea, de timpurile frumoase ; fii fără grijă, te învăț să cântă ; și cum ai suflet, vei face și tu pe alții să plîngă și vei fi aplaudat, o să vezi . . .

Apoi s-a oprit și mi-am dat seama că nu mai vrea să vorbească de lucrurile acestea, dar din ce pricină, n-am putut ghici. N-am aîlat-o decît mult mai tîrziu, în niște

56

împrejurări dureroase, înspăimîntătoare pentru mine, pe care le voi povesti cînd le va veni rindul.

Chiar de-a doua zi, stăpînul meu a făcut cu muzica ceea ce **făcuse** și cu cititul, adică a început să taie iar **niște** pătrățele de lemn, pe care **le-a** scobit cu vîrfurile briceagului. De astă dată însă a trudit mai mult, căci diferitele semne de care e nevoie spre a nota muzica dau naștere la combinații mai complicate aecît pentru alfabet. Ca să nu-mi îngreuneze buzunarele, **folosi** ambele fele ale pătrățelelor de **lemn** și, după ce făcu pe o parte și pe alta cîte cinci **linii** ce reprezentau portativul, înscrise pe o față cheia lui *sol* și pe cealaltă cheia lui *fa*. Apoi, cînd totul fu gata, în-**■**cepură lecțiile, și mărturisesc că acestea nu fură mai ușoare decît cele de citire.

De multe ori, Vitalis, care era atît de răbdător cu cîinii, cu mine își ieșea din fire.

— Cu un animal, striga el, te stăpînești pentru că știi ,că-i animal ; dar tu o să mă bagi **în** mormînt ! Și ridicînd **mîinile** spre cer **într-un** gest teatral, și le plesnea cu zgomot de coapse. **Suflețel**, căruia îi plăcea să **imite** tot ce i se părea lui că e caraghios, îi copiasse această mișcare, și cum aproape întotdeauna era de față ,la lecțiile mele, muream de ciudă să-l văd, la fiecare șovăială a mea. cum ridică brațele în sus și se plesnește apoi .peste coapse.

— Pînă și Suflețel rîde de tine ! izbucnea Vitalis.

Cu multă îndrăzneală i-aș fi răspuns că rîdea atît de **profesor** cît și de elev, dar respectul, precum și o oarecare sfială nelămurită **mă** împiedicau, din fericire, să rostesc acest răspuns ; mă **mulțumeam** să mi-l spun în sinea mea, și astfel suportam mai ușor umilința.

În sîrșit, după primele noțiuni în muzică, am avut marea mulțumire ele a cînta o melodie după notele scrise de **Vitalis** pe o foaie de **hîrtie**. În ziua aceea nu **și-a** mai plesnit mîinile, ci mi-a dat cîte o palmuță prietenoasă pe' fiecare obraz, spunîndu-mi că, dacă merge tot așa, **voi** ajunge negreșit un mare cîntăreț. Bineînțeles, învățătura asta nu s-a făcut într-o zi, două și, timp de săp-**tămîni** și de luni, buzunarele mi-au fost pline de pătrățelele acelea de lemn.

De altminteri, munca mea nu se desfășura regulat ca aceea a copiilor care merg la școală, căci numai în clipele lui libere putea stăpînul meu să-mi dea lecții. Trebuia să

57

străbatem în fiecare zi drumul de la un sat la altul, diurn mai scurt sau mai lung, după cum satele erau mai **aproprite** sau mai depărtate ; trebuia să dăm reprezentații oriunde era rost de cîștigat ceva bani ; trebuia să-i punem pe cîini și pe domnul Suflețel să-și repete rolurile ; trebuia să ne gătim noi singuri masa de prînz sau de seară, și numai după ce făceam toate astea, putea fi vorba de citit sau de muzică, de cele mai multe ori la cîte un popas, la urnbia vreunui copac sau pe cîte un morman de pietre ; iaiba verde sau poteca îmi țineau loc de masă ca să-mi pot întinde bucățelele de lemn.

Educația aceasta nu seamănă deloc cu aceea pe care **o** primesc atîția copii, care n-au altceva de făcut decît să învețe și care se plîng totuși că nu au vreme să-și **facă** lecțiile ce li se dau.

Dar se cuvine să spun că este ceva și mai **important** decît timpul închinat învățaturii, și anume silința ce ți-o dai ; nu ceasul petrecut aplecat deasupra lecției te **face** să-ți rămîină lecția în cap, ci voința de a învăța. Din **fericire** pentru .mine, eram în stare să-mi încordez voința **fără** să mă las prea des furat de ceea ce se petrecea în jur. Cîi aș fi învățat eu, dacă n-aș fi putut munci decît întv-o cameră, cu urechile astupate, cu ochii pironiți pe carte, «a unii școlari ? Nimic, căci eu nu aveam cameră unde să **mă** pot închide și, mergînd de-a lungul șoselelor, trebuia sa **mă** uit unde pun piciorul ca să nu cad în nas.

În sîrșit, am învățat și eu ceva și, în același timp, m-am deprins să fac marșuri lungi care mi-au fos tot aiît de folositoare ca și lecțiile lui Vitalis. Fusesem un copil destul de plătînd pe vremea cînd trăiam la tușa Barberin, și felul cum se discutasese despre mine o dovedește îndeajuns : „un copil de la oraș", spusese Barberin, „cu **picioare** și cu mîini prea subțiri", spusese Vitalis. De cînd însă trăiam lîngă stăpînul meu și duceam viața lui aspră, în aer liber, mîinile și picioarele mi se întăriseră, plămîinii mi se dezvoltaseră, pielea mi se tăbăcise și ajunsesem în stare să îndur, fără să-mi pese. frigul sau căldura,

arșița sau ploaia, munca, lipsurile, oboselile.

Și a fost într-adevăr o mare fericire pentru mine această ucenicie, care mi-a dat puterea să rabd loviturile aspre și nemiloase care de atîta ori, în tinerețea mea, aveau să se abată asupra-mi.

58

8

PESTE MUNȚI ȘI VĂI

Cutreierasem pînă acum o parte din sudul Franței : Auvergne, Veigy, Vivarais, Quercy, Rouergue, munții Ceveni și Languedoc-ul.

Felul nostru de a călători era cît se poate de simplu : mergeam tot înainte, la întîmplare, și cînd dădeam peste vreun sat care, de departe, nu ni se părea prea păcătos, ne pregăteam cu toată grija ca să ne facem o intrare triumfală. Eu găteam cîinii : o pieptănam pe Dolce, îl îmbrăcam pe Zerbino, îi puneam lui Capi un plasture peste ochi ca să poată juca rolul unui soldat bătrîn și, în sfîrșit îl sileam pe Suflețel să se îmbrace în haina lui de general. Dar asta era partea cea mai grea, căci maimuțoiul, care știa foarte bine că găteala înseamnă pregătirea pentru muncă, se zbătea cît putea și recurgea la tot felul de giumbușlucuri ca să mă împiedice de a-i pune hainele. Atunci îl chemam în ajutor pe Capi, care, prin vigilența, prin instinctul și agerimea lui, izbutea aproape totdeauna să zădărnicească șiretlicurile maimuțoiului.

De îndată ce trupa era gata echipată de gală, Vitalis își lua fluierul și, înșirîndu-ne frumos pe toți unul după **■ritul**, ne făceam intrarea în sat. Dacă numărul curioșilor pe care îi atrăgeam după noi era destul de mare, dădeam reprezentația ; dacă, dimpotrivă, era prea mic ca să nădăjduim vreun cîștig, porneam mai departe. Numai prin orașe rămîneam mai multe zile, și atunci eu aveam libertatea de a mă duce dimineața la plimbare, pe unde voiam, fl luam cu mine și pe Capi — dar, bineînțeles, un Capi, cîine ca toți cîinii, fără costumul lui de teatru — și hoinăream pe străzi. Vitalis, care de obicei mă ținea cu strășnicie pe lîngă el, în aceste ocazii îmi dădea bucuros drumul.

— Fiindcă întîmplarea, îmi spunea el, te face să străbați Franța la o vîrstă cînd alți copii sînt îndeobște la școală, deschide bine ochii, privește și învață. Cînd vei avea vreo nelămurire, cînd vei vedea ceva ce nu vei înțelege, dacă ai de pus întrebări, pune-mi-le fără teamă. Poate că nu totdeauna voi fi în stare să-ți răspund, căci

59

nu am nici eu pretenția să le știu pe toate, dar poate că totuși voi li uneori în măsuri să-ți satisfac curiozitatea. N-am fost toată viața numai directorul unei trupe de animale dresate și am învățat și alte lucruri decît ceea ce îmi folosește acum „ca să prezint pe Capi sau pe Suflețel în fața onoratului public”.

— Și ce anume ai fost ?

— Lasă asta acum. Vom mai vorbi noi altă dată. Deocamdată, află că și un dresor de cîini poate să fi avut cîndva o oarecare situație. Totodată mai trebuie să știi că, dacă azi te găsești pe cea mai de jos treaptă a vieții, poți, dacă vrei, să te ridici cu vremea la una mai înaltă. Asta depinde puțin și de împrejurări, dar foarte mult de tine. Ascultă lecțiile, ascultă sfaturile pe care ți le dau, copile, și mai tîrziu, cînd vei fi mare, nădăjduiesc că ie vei gîndi cu duioșie și cu recunoștință la bietul muzicant de care îți era atîta groază cînd te-a smuls de lîngă femeia ce te înfiase. Îmi spune mie inima că întîlnirea noastră îți va purta noroc.

Care putuse fi oare această situație desp" e care stă-pînul meu vorbea atît de des, dar cu o vădiia rezervă ? Întrebarea asta îmi ațîța curiozitatea și îmi dădea de gînd. Dacă el se aflase cîndva pe o treaptă înaltă pe scara vieții, de ce se găsea acum atît de jos ? Mie îmi spunea că, dacă vreau, pot să mă ridic, eu care nu aveam nimic, care nu știam nimic, care nu aveam nici familie, nici pe nimeni să mă ajute. Dar el de ce ajunsese oare atît de jos ?

După ce am părăsit ținutul Auvergne, ne-am trezit în pustietățile Quercy-ului, formate din cîmpii întinse, cînd mai ridicate, cînd mai coborîte. Unde nu întîlnești decît terenuri necultivate și cîte un crîng de copaci rari și chirciți. Nu există alt ținut mai jalnic și mai sărac. Și ceea ce îi mărește această impresie călătorului ce trece pe acolo este că, aproape nicăieri, nu zărește vreo apă. Nu sînt rîuri, nu sînt pîraie, nu sînt iazuri. Ici-colo, cîte o albie pietroasă de rîu, secată. Apele s-au afundat prin vîgăuni și au dispărut pe sub pămînt, ca să izvorască mult mai departe, dînd naștere la rîuri și fîntîni.

În mijlocul acestei cîmpii, arsă de secetă la vremea cînd o străbăteam noi, se află un sat mare cu numele de Bastide-Murat. Acolo am petrecut o noapte în patului unui han.

60

— Aici, îmi spuse Vitalis, seara, cînd stăteam de vorbă înainte de culcare, tuci, în acest ținut, și poate chiar în acest han, s-a născut un om pentru care au murit mii de soldați și care și-a început viața ca ajutor de grăjdar, iar apoi a ajuns prinț și rege : se numea Murat ; a fost socotit erou, iar satul acesta a fost botezat cu numele lui. L-am cunoscut și eu, și deseori am stat de vorbă cu el.

L-am întrerupt fără voia mea :

— Pe cînd era ajutor de grăjdar ?

— Nu, răspunse Vitalis, rîzînd, pe cînd era rege, E prima vi'ă în viața mea cînd trec pe aici ; pe el însă l-am cunoscut 11 ia Napoli, la curtea lui.

— Ai cunoscut de-adevăratelea un rege ?

- • vede că mirarea mea era atît de caraghioasă, îneît Stapînul meu izbucni din nou în rîs și rîse multă vreme.

Ședeam amîndoi pe o bancă în fața grajdului, cu spatele rezemat de zidul care păstra căldura din timpul zilei. Într-un paltin uriaș ce ne acoperea cu frunzișul lui, greierii își fîrîiau cîntecul lor monoton. În fața noastră, pe •deasupra acoperișurilor, luna plină, care răsărise, urca încetișor pe cer. Seara aceasta era cu atît mai dulce pentru noi, cu cît ziua fusese mai arzătoare.

— Vrei să te cu",ci ? mă întrebă Vitalis. Sau vrei să-ți povestesc istoria regelui Murat ?

— Mai e vorbă î povestește-mi, te rog, povestește-mi !

Atunci îmi povesti de-a fir-a-păr istoria regelui Murat, și ceasuri în șir am stat pe banca aceea, fără să ne mișcăm ; el vorbind, iar eu cu ochii ațintiți pe fața lui luminată de razele palide ale lunii și ascultînd. Va să zică, toate astea erau cu puțință ; fi nu numai cu puțință, ba chiar adevărate ! Pînă atunci, habar n-avusesem de istorie. Cine să-mi fi vorbit mie despre așa ceva? De bună seamă, nu tușa Barberin, care nici nu știa ce este aceea. Ea se născuse în satul Chavanon, și tot acolo avea să și moară. Mintea ei nu se Încumetase să pătrundă mai departe decît pînă unde îi ajungea privirea. Și pentru ea. lumea se mărginea la ținutul pe care îl puteai îmbrățișa cu ochii de pe culmile muntelui Audouze. Pe cîtă vreme stapînul meu văzuse un rege, și regele acesta vorbise cu el. Ce fusese oare stapînul meu în tinerețe ? Și cum de ajunsese la bătrînețe așa cum îl vedeam acum ?

61

Toate astea erau de ajuns ca să dea de furcă unei, minți de copil, sprintenă, neastîmpărată și dornică de minunății.

URIAȘUL CU CIZME DE ȘAPTE POȘTE

Părăsind ținuturile acelea sterpe și pietroase, amintirile mă poartă într-o vale răcoroasă și plină de verdeață, aceea a rîului Dordogne, pe care o coborîm cu popasuri dese, căci bogăția ținutului s-a răsfrînt aici asupra locuitorilor, iar reprezentațiile noastre sînt numeroase și **gologanii** curg destul de ușor în tăvița lui Capi. Un pod plutind în aer, ușor, de parcă ar fi ținut în ceață de mîini nevăzute, se înalță deasupra unui rîu care-și **rostogolește** domol apele leneșe ; este podul de la Bub2nc, iar rîul e Dordogne.

Un oraș în ruine, cu șanțuri, cu subterane, cu tui nuri .și cu greieri ce fîrîie în copăceii crescuți ici și colo printre zidurile dărîmate ale unei mînăstiri : e orașul Saint-Emilion.

Numai că toate astea se amestecă oarecum nelămurit în capul meu. Dar iată că **îmi** vine în minte o **întîmplare** care m-a izbit atunci îndeajuns ca să mi se întipărească adînc în amintire și s-o pot înfățișa acum cu toată puterea.

Petrecusem noaptea într-un sat destul de păcătos și **îl** părăsisem dimineața în zori. Mersesem multă vreme pe o șosea prăfuită, cînd deodată, privirile noastre, pînă atunci îngrădite de un drum mărginit de vii, se așternură în voie pe o întindere ncsfîrșită, ca și cum o perdea s-ar fi ridicat pe neașteptate din fața noastră. Un rîu lat șerpuia lin în jurul dealului pe care ajunsesem ; dincolo de rîu, acoperișurile și clopotnițele unui oraș mare **cît** toate zilele se zăreau risipite pînă departe în zare. Ce de case ! Ce de hornuri ! Unele mai înalte și mai înguste,

62

avîntate ca niște coloane, improșcau vîrtejuri de fum negru care, luat de vînt, forma deasupra orașului un strat de ceață întunecoasă. Pe rîu, cam pe la mijloc, și de-a lungul cheiului se îngrămădeau zeci de corăbii care, ca **arborii** unei păduri, își încurcau unele într-altele catargele, funiile, vîntrelele și pavilioanele lor multicolore ce **Blfiau** în vînt. Se auzea un huruit surd, zgomot de fierărie și de căldărărie, lovituri de ciocan și, pe deasupra, gălăgia pricinuită de huruitul numeroaselor trăsuri ce se vedeau alergînd în sus și în jos pe cheiuri.

— Iată-ne la Bordeaux, îmi spuse Vitalis.

Pentru un copil, crescut cum fusesem crescut eu, care nu văzusem pînă atunci decît satele sărăcicioase din **Creuse** sau cele cîteva orașele pe care întîmplarea mi le **soasese** în cale, era o priveliște ca-n basme.

Picioarele mi s-au oprit fără să vreau ; stăteam nemiș-ca-l, privind cînd înaintea mea, cînd la dreapta, cînd la stingă, cu desăvîrșire uluit. Dar curînd ochii mi-au rămas ațintiți într-un singur punct : la apă și la corăbii.

într-adevăr, se petrecea acolo o mișcare neînțeleasă, care mă atrăgea cu atît mai mult, cu cît nu pricepeam nimic. Corăbii cu pînzele în vînt coborau rîul, aplecate ușor pe o parte, altele îl urcau ; unele stăteau nemișcate o\ niște insule, iar altele se învîrteau singure pe loc, fără să vezi cine le mișca ; în sfîrșit, mai erau și unele care, făcă'catarge, fără pînze, dar cu un horn ce arunca în văzduh virtejuri groase de fum, alergau grăbite în toate direcțiile, lăsînd în urmă, pe apa gălbuie, dîre de spumă **albă**'.

— E ora fluxului, îmi zise Vitalis, răspunzînd, fără Ca au să-l fi întrebat, mirării mele. Unele corăbii soisesc din **larg**, după lungi călătorii : uite-le, cu zugrăveala stricată și arată parcă ruginite ; altele părăsesc portul : acelea pe *rare* le vezi pe la mijlocul apei, rotimdu-se în -jurul ancorei ca să se îndrepte vîrfurile către apa care urcă. Iar acelea care aleargă învăluite în nori de fum sînt remorcherele. Ce de cuvinte ciudate pentru mine ! Ce de lucruri noi !

Pînă la podul care face legătura între La Bastide și Bordeaux, Vitalis n-a avut timp să răspundă nici măcar la a suta parte din întrebările pe care voiam să i le pun.

Pînă atunci nu stătusem niciodată mai multă vreme în orașele pe care le **întâlneam** în cale, căci nevoia de a găsi

63

mereu public nou ne silea să schimbăm în fiecare zi locul unde dădeam reprezentațiile. Cu niște artiști ca aceia care alcătuiau „trupa vestitului signor Vitalis”, repertoriul **nu** putea fi, ce-i drept, prea variat, și după ce jucam *Slugă la domnul Sujlețel, Moartea Generalului, Dreptatea învinge, Sujlețel ia curățenie* și alte trei-patru piese, eram gata ; artiștii noștri arătaseră tot ce știau și nu ne rămînea decît să ne ducem să jucăm în altă parte *Sujlețel ia curățenie* sau *Dreptatea învinge*, în fața unor spectatori care nu le mai văzuseră. Dar Bordeaux este un oraș mare, unde publicul se reînnoiește cu ușurință, și era de ajuns să ne mutăm **dintr-un** cartier într-altul pentru a putea da cîte trei-patru reprezentații pe zi, fără să ni se strige, așa cum pățisem mai deunăzi la Cahors :

— Păi ce ? Tot aia, și tot aia ?

De la Bordeaux trebuia să ne ducem la Pau. Am fost, așadar, siliți să străbatem întinderea pustie care începe de la porțile Bordeaux-ului și se sfîrșește în Pirinei, și căreia i se zice *Lande*. Deși nu mai eram acum șoricelul din fabulă care cască gura de admirație sau de spaimă la tot ce vede, făcui chiar de la începutul acestei călătorii o-greșală **atît** de mare, îneîț stăpînul meu se tăvăli multă vreme de rîs și se distra pe socoteala mea pînă la sosirea noastră în Pan.

Plecasem din Bordeaux de vreo șapte-opt zile și, după ce mersesem mai întîi de-a lungul Garonei, o părăsisem la **Langon** și pornisem spre Mont-de-Marsan pe drumul care o ia de-a dreptul peste cîmp. Nu se mai vedeau nici vii, nici fînețe, nici livezi, ci numai pădurici de molifiți și bălării. Curînd, casele începură să se rărească, devenind tot mai sărăcicioase ; apoi ne trezirăm în mijlocul unei timpii nesfîrșite, care se întindea înaintea noastră, unduind ușor, cît vedeai cu ochii. Nu zăreai nici arături, nici păduri ; doar pămînt cenușiu în depărtare, iar în apropiere, de jur împrejur, de-a lungul drumului acoperit cu un mușchi catifelat, buruieni uscate și grozame pipernicite.

— Iată-ne **ajunși** în Lande, zise Vitalis. Avem de mers prin pustiul acesta vreo douăzeci-douăzeci și cinci de poște. Dă-le. Doamne, curaj picioarelor noastre !

Dar nu numai picioarelor le trebuia curaj, ci și minții și inimii ; căci tot mergînd pe drumul acesta ce părea că nu se mai isprăvește, simțai cum te cuprinde o tristețe nelămurită, un fel de deznădejde. De atunci am călătorit în mai multe rînduri pe **mare**, și de cîte ori **m-am** aflat în. mijlocul oceanului, fără să zăresc vreo **pînză** de corabie la orizont, am regăsit în mine acest **sentiment** de neînțeleasă melancolic care **mă** cuprinsese în pustietățile acelea. Ca și pe **ocean**, **ochii** noștri alergau **pînă la** orizontul înecat în aburii **toamnei**, fără să poată **zări** nimic altceva **decît** iceeași **cîmpie cenușie** ce se **întindea** înaintea noastră, netedă și mor.' i Mergeam, mergeam, mergeam... Și, cînd ne uitam în **jarul** nostru, ni se părea ca bătusem oasul pe loc, căci **priveliștea** era aceeași : mereu buruieni, mereu mărăcini, mereu mușchi ; iar ferigile, ale căror frunze mlădioase și mișcătoare unduiau în suflarea **vîntului**, se încovoiau, se îndreptau la ioc și se **zbuciumau** ca **niște** valuri. Arar treceam și prin cîte o pădurice, care însă nu înveselea **defel** priveliștea, cum se **întîmplă** de obicei. Erau **păduri da** molifiți,

ale căror **crengi fuseseră** retezate **pînă** aproape de **vîrf**. De-a lungul trunchiului aveau niște **crestături adînci** și roșii prin oare se scurgea rășina ca niște lacrimi **albe**, de cristal. Cînd vîncul trecea vijelios prin **cetina Lor**, stîrncu o **muzică** atît de jalnică, de ți se rArea **că** e chiar glasul acestor copaci schilodiți ce se vaită din **pricina** rănilor lor.

Vitaîis îmi spusese că vom ajunge spre seară într-un **sat** unde vom poposi. Dar seara se apropia și nu zăream încă nimic care să vestească **vecinătatea** satului ; nici arături, nici vite la pășune, nici în depărtare vreun fum **care** să se ridice deasupra vreunei case. Eram ostenit **de** mult ce umblasem toată ziua și, pe deasupra, mă mai copleșea și un soi de toropeală ; oare **satul** cel mult **așteptat n-av :a hă** se meu arate niciodată la capătul acestui drum nesfir-tit ? în zadar deschideam ochii cît puteam și mă uitam în depărtare, nu **zăream** decît cîmpie și iar cîmpie, ale **cărei** tufișuri se topeau tot mai mult în înserarea ce se **lăsa**

Nădejdea că vom ajunge curînd ne făcuse să iuțim pasul și vedeam că pînă și stăpînul meu, cu toată **obișnuința** iui de a străbat⁰ drumuri lungi, dădea semne **da** oboseală. Se opri vrînd să se odihnească o clipă pe **marginia** drumului. Dar **eu**, în loc să mă așez **lîngă** el, ani alergat spre o movilă plină cu mărăcini ce se **afila** no departe de șosea, cu gîndul să văd dacă nu se zăresc cumva vreoa lumină prin împrejurimi. îl chemai și **pe**

65

Capi ; însă Capi era și el frînt de oboseală și se făcu că nu aude, după obiceiul lui cînd nu voia să asculte.

— Ți-e frică ? mă întrebă Vitalis.

Vorba asta m-a făcut să nu mai stărui și am pornit singur în cercetare : nu voiam să dau prilej stăpînului să glumească pe socoteala mea, mai ales că nu simțeam nici cea mai mică teamă. între timp, noaptea se lăsase, fără Lună, însă cu stele strălucitoare ce luminau cerul și-și vărsau lumina în aerul împînzit de o ceață ușoară, prin care privirea putea străbate nestingherită.

Tot mergînd și uitîndu-mă în dreapta și în stînga, am băgat de seamă că amurgul acesta vaporos dădea lucruri-l >r forme ciudate ; trebuia să privești bine ca să deose-bești tufișurile, mărăcinii și, mai ales, cei cîțiva copăcei care, ici-colo, își înălțau tulpinile strîmbe și crengile răsucite ; căci. de departe, tufișurile, mărăcinii și copăceii aceștia aduceau cu niște ființe vii, dintr-o lume de basm. Totul era ciudat ; ai fi zis că, odată cu întunericul, cîmpia își schimbase înfățișarea, de parcă s-ar fi umplut de tai-nice vedenii. îmi trecu prin gînd, nu știu nici eu cum, că un. altul în locul meu s-ar fi înspăimîntat poate de aceste arătări, ceea ce, la urma urmei, era cu putință, deoarece și Vitalis mă întrebasese dacă nu-mi era frică ; totuși, pu-nîndu-mi această întrebare, nu simțeam nici o spaimă.

Pe măsură ce urcam povîrnișul colnicului, mărăcinii se tăceau tot mai mari, buruienile și ferigile tot mai înalte ; vîrfurile lor îmi treceau deseori de cap și, din cînd în cînd, eram chiar silit să mă strecur pe sub ele. Cu toate acestea am ajuns curînd în vîrfurile movilei. Dar, oricît am căscat ochii, n-am văzut nici cea mai mică lumină. Privirile mi .se pierdeau în beznă ; nimic alt decît forme nelămurite, umbre stranii, mărăcini ce păreau că-și întind crengile spre mine ca niște brațe lungi, mlădioase, sau tufișuri ce se legănau.

Nezărind nimic care să-mi vestească vecinătatea vre-unei case, ciuleam urechile pentru a încerca să prind cît de cît un zgomot cunoscut : mugetul unei vaci, lătratul unui cîine . . . Am stat așa o clipă, ținîndu-mi răsuflarea ca să aud mai bine, și deodată am simțit un fior pe șira spinării : tăcerea pustietății mă înspăimînta. îmi era frică. De ce ? Nu știam nici eu. De tăcere, fără îndoială, de singurătate, de noapte. în orice caz simțeam că mă paște o primejdie.

66

Chiar în clipa aceea, privind în jurul meu cu adîncă neliniște, **am** zărit în depărtare o umbră cît toate zilele mișeîndu-se repede pe deasupra tufișurilor și, în același timp, an **auzit** ca un foșnet de crengi atinse ușor, în treacăt. Am încercat să-mi spun că numai frica e de vină și că ceea ce luasem eu drept o umbră era, fără îndoială, un copăcel pe care nu-l zărisem din capul locului. Dar nu sufla nici o adiere ; crengile, oricît ar fi ele de ușoare, mi se pot mișca **singure**, trebuie ori să le miște vîntul, ori să le scuture cineva.

Cineva ?

Nu, nu putea să fie om namila asta neagră care venea spre mine ; mai degrabă un animal necunoscut, o pasăre de noapte sau poate un păianjen imens cu patru labe, ale cărui mădulare, subțiri și lungi, se zăreau pe cerul palid **mișeîndu-se** pe deasupra tufișurilor și ferigilor. Un lucru era sigur : acest animal cu picioare de o lungime neobișnuită se îndrepta spre mine în salturi sprintene. **Gîndul** ăsta **îmi**

dezmoști picioarele și, răsucindu-mă pe călcâie, mă repezii pe **povîrniș** la vale, ca să ajung cît mai iute **lîngă** Vitalis.

Lucru curios însă : înaintam mai încet acum, la cobo-**rîre**, decît la urcare ; nimeream tot **în** tufele de mărăcini și în bălării, mă izbeam, mă agățam, mă opream la fiecare pas. Pe cînd mă **zbăteam** ca să scap dintr-un tufiș, am **aruncat** în fugă o privire îndărăt : dihania se apropiase, **mă** ajungea.

Din fericire, de aici înainte cîmpia era presărată numai cu ierburi, fără mărăcini, astfel că am putut să gonesc și mai iute. Totuși, oricît de iute alergam eu, namila **alerga** mai repede cî mine ; nu mii aveam nevoie să întorc capul o simțeam în spi<tele meu. Abia îmi mai trăgeam sufletul, sugrumat cum eram de spaimă și de fuga mea nebună ; cu o ultimă efortare, am ajuns pînă la stăpîmil meu, căzînd la picioarele lui, **în** vreme ce cîinii, care **zvic**-niseră în sus, lătrau toți trei din răputeri. Nu putui **în**-găima decît o singură vorbă, pe care o repetam fără să-mi dau scama :

— Dihania, dihania !

Printre lătrăturile dinilor am auzit deodată un **lung** hohot de rîs. în aceeași clipă, punîndu-mi mîna pe **umăr**, stăpînul **mă** sili să întorc capul și să privesc îndărăt.

67

— Dihanie ești tu, zise el, rizînd. Ia uită-te puțin **dacă nu te temi**.

Rîsul lui, mai **eurînd** decît vorbele lui, făcu să-mi mai **vină** inima la loc ; îndrăznii deci să deschid ochii și să **privesc** încotro îmi arăta el cu **mîna**. Arătarea care mă scosese **din minți** se opriese locului și stătea nemișcată **în** mijlocul drumului. Mărturisesc că am avut din nou o clipă de **șovăială** și de spaima, dar acum nu mai eram singur în pustietatea **cîmpiei** : "**Vitalis** se afla alături, cîinii mă în-conjurau ; **nu mai** eram pradă tulburării pe care ți-o stîr-nesc **în** suflet singurătatea și tăcerea. Mi-am **luat inima în** dinți și am privit cu hotărîre. Animal să fie ? *Om* să fie ? Trupul, capul și mîinile erau de om. **în schimb**, **trupul** era acoperit cu păr ca **la** animale și avea **două** labe lungi și slabe pe care se **sprijinea**.

Cu toate că întunericul se îndesise, deosebeam **destul** de bine aceste amănunte, căci umbra cît toate zilele se (**ontura** neagră pe cerul slab luminat de stele. Aș mai fi stat așa multă vreme fără să știu c^[^] răspuns să dau între **-bării mele**, dacă **stăpînul** meu nu **s-ar** fi adresat arătării.

— Ai putea să-mi spui cît mai avem de mers pînă **la primul** sat ? întrebă el.

Prin urmare, era om, de vreme ce i se vorbea. Dar **în** loc de răspuns nu auzii decît un rîs scurt ca țipătul unei)ă.sări.

Va să zică era totuși animal !

Stăpînul însă continuă să-i pună întrebări, ceea ce **mi** se păru cu totul nesăbuit, pentru că, dacă animalele pricep **cîteodată** ce li se spune, ele nu pot să răspundă. Care nu-mi fu **însă** mirarea cînd animalul spuse că prin **împrejurimi** nu erau case, ci numai o tîrlă, la care se învoi să ne ducă și pe noi.

— Atunci, dacă vorbea, de ce avea labe ?

Să fi îndrăznit, **m-aș** fi apropiat de el ca să-i văd **labele**, clar, cu toate că **nu** părea răutăcios, nu avui curaj și, **luîndu-mi** traista, îl urmau pe stăpîn fără nici o vorbă.

— **Acuma** vezi ce **te-a** spericit atît de tare ? mă întrebă **ei pe drum**.

— Da, dar iot nu știu ce-i ; sînt oare și uriași pe me-**leagurile** astea ?

— Da, cînd umblă pe picioroange.

Și **mă** lămuri cum oamenii din Lande, ca să străbată **locurile** astea nisipoase sau mlăștinoase fără să se afunde

68

pînă la brîu, se slujesc **de** două prăjini prevăzute cu **cîts o** scăriță pe care și le leagă de picioare.

— Și iată cum ajung ei să pară copiilor fricoși că sini uriași cu cizme de șapte poște.

10

LA JUDECATA

Despre Pau mi-a rămas o amintire plăcută ; e un oraș **în** care vîntul nu bate aproape niciodată. Și cum am **stat** acolo toată iarna, siliți să ne petrecem zilele pe străzi, prin piețe publice sau pe bulevarde, se înțelege că am prețuit cum se cuvine norocul acesta. Totuși nu din. pricina **asta** se hotărî stăpînul să rămînă atîta vreme în același loc, ci pentru altceva, mult mai important, și anume **abundența câștigurilor** noastre.

Într-adevăr, toată iarna am avut un public alcătuit **din** copii, care nu se mai saturau de programul nostru și nu ne strigau niciodată : „Păi ce, tot aia și tot aia ?" Cei mai mulți erau copii de englezi, băieți dolofani și rumeni, și fetițe drăguțe cu ochi mari și blajini, aproape tot atît de frumoși ca ai Dolcei.

Atunci am început eu să mă deprind cu gustul Albertilor, al Huntleylor și al altor pes -meți cu care, înainte de a pleca de acasă, copiii aveau grijă să-și umple buzunarele pentru a-i împărți după aceea cu dărnicie lui Suiflețel, clinilor și mie.

Cînd s-a apropiat primăvara cu zile mai călduroase, publicul nostru a început să se rărească ; și de cîte ori, **la** sfîrșitul reprezentației, nu ne pomeneam cu copii care veneau să dea mîna cu Suiflețel și cu Capi ! își luau rămas bun ; a doua zi nu-i mai vedeam. Foarte curînd ne-am pomenit singuri în piețele publice și am început să ne gîndim să părăsim și noi locurile de plimbare de pe Basse-Plante sau din Parc.

Într-o bună zi am luat-o iar din loc și am pierdut cu -rînd din ochi turnurile lui Gaston Phoebus și ale lui Mon -

69

tauset. Ne reluam viața rătăcitoare, porneam iar la **întâmplare**, pe drumuri lungi.

Timp îndelungat, nu mai știu cîte zile și cîte **săptă-mîni**, am mers tot înainte, coborînd văi, suind dealuri, lă-sind mereu în dreapta noastră culmile albastrii ale **Piri-neilor**, ce semănau cu niște grămezi de nori. Apoi, într-o seară, am ajuns într-un oraș mare, așezat pe malul unei ape, în mijlocul unei cîmpii roditoare : casele, cele mai multe foarte urîte, erau zidite din cărămidă roșie, iar străzi e erau pavate cu pietricele ascuțite, dureroase pentru picioarele unor drumeți care făcuseră, ca noi, zece poște pe zi. Stăpînul **îmi** spuse că ne aflam la Toulouse și că vom sta aici ceva mai mult.

Ca de obicei, a doua zi, cea dinții grijă a fost să cău-tăm locuri potrivite pentru reprezentațiile noastre. **Găsirăm**, o mulțime, căci locurile de plimbare nu lipsesc la Toulouse, mai ales în partea orașului care se învecinează cu Grădina Botanică ; e acolo, umbrită de copaci înalți, o pajiște frumoasă, din care pornesc mai multe bulevarde numite alei. Pe una din aceste alei ne-am instalat și noi, și chiar de la primele reprezentații am avut parte de un public numeros. Din nenorocire, polițistul care păzea această alee nu văzu cu ochi buni prezența noastră acolo și, fie că **nu-i** plăceau **cîinii**, fie că îi stînjeneam noi serviciul, fie din vreo altă pricină, încercă să ne alunge. Poate că în situația noastră ar fi fost mai cuminte să nu ne împotrivim acestei hărțuiri, căci lupta dintre niște bieți măscărici ca noi și oamenii poliției nu se dădea cu arme egale ; dar stăpînul meu nu judecă astfel.

Cu toate că nu era decît un dresor de cîini sărac și bă-trîn — cel puțin în prezent și după înfățișare — era foarte mîndru, ba **mai** mult, era conștient de drepturile lui, adică, după cum **îmi** explică el, era convins că nu avea de c? sa se teamă atîta timp cît nu săvîrșea nimic împotriva legilor sau regulamentelor polițienești. Astfel că refuză să se supună agentului, tînd acesta încercă să ne gonească din alee.

Cînd stăpînul meu nu voia să se lase pradă mîniei sau cînd avea el poftă să-^i bată joc de cineva — ceea ce i se întîmpla destul de des — obișnuia să depășească cu mult chiar și politețea lui italienească ; ai fi zis atunci, auzind felul cum își alegea cuvintele, că vorbește unor persoane foarte suspuse.

— Prealuminatul reprezentant al stăpînirii, se adresa el cu o plecăciune agentului de poliție, poate să-mi **arate** un regulament, purces de la susnumita stăpînire, prin care ar fi interzis unor umili artiști ca noi să se îndeletnicească cu nenorocita lor meserie în această piață publică ?

Sergentul răspunse că ordinul nu se discută, ci se execută.

— Negreșit, răspunse Vitalis, și așa înțeleg să fac ; de aceea vă făgăduiesc să **mă** supun ordinelor domniei voastre de îndată ce îmi veți arăta în puterea căror regulamente le dați.

În ziua aceea, sergentul ne întoarse spatele, iar stăpînul meu, cu pălăria **în mină**, cu brațul ridicat și adus de spate, îl conduse, rîzînd pe sub mustață. În ziua următoare însă, polițaiul se-ntoarse iar, trecu peste funiile ce îngrădeau locul pe care era instalat teatrul nostru și năvăli în plină reprezentație.

— Trebuie să le pui dinilor botnițe, îi spuse el răstit lui Vitalis.

— Să le pun botnițe !

— Așa scrie în regulamentul poliției ; s-ar cuveni **să-l** cunoști.

Jucam tocmai *Suifle^{el} ia curățenie* și, cum era **întîia reprezentație** a acestei comedii la Toulouse, publicul nostru era foarte atent. Amestecul sergentului stîrni murmure și proteste :

— Nu întrerupe spectacolul!

— Lasă-l să-și **termine** reprezentația !

Dar, cu un semn, Vitalis făcu tăcere. Scoțîndu-și **pălăria** ale cărei pene măturară nisipul, de respectuoasă și de adîncă **ce-i** fu închinăciunea, se apropie de sergent și făcu alte trei plecăciuni pînă la pămînt :

— Prealuminatul reprezentant al stăpînirii a spus cumva că trebuie să le pun botniță artiștilor

mei ? întrebă el.

— Da, pune botniță dinilor, și cât mai repede !

— Să le pun botniță lui Capi, lui Zerbino și Dolcei ! strigă Vitalis, adresându-se mai mult publicului decât sergentului. Dar domnia voastră nu știe ce spune ! Cum at mai putea preaînvățatul doctor Capi, renumit în toată lumea, să prescrie curățeniile menite să-l vindece pe sâr-

71

manul domn Suflețel, dacă susnumitul Capi ar purta pe vârful nasului o botniță ?! Măcar dacă ar fi vorba de o ală unealtă, mai potrivită cu meseria lui de doctor, dar accea nu se vîră în nas . . .

La aceste cuvinte se stîrni un hohot de rîs, în care glasurile argintii ale copiilor se amestecau cu glasurile mai groase ale părinților. Vitalis, încurajat de aceste aplauze, urmă :

— Și cum Oare încintătoarea noastră Bolce, infirmiera, ar mai putea să se folosească de graiul și de farmecele ei pentru a-l convinge pe bolnav să lase să i se curețe măruntaiele, dacă ar purta și ea pe vârful nasului ceea ce preastrălucitu] reprezentant al stăpînirii poruncește să i se pună? întreb onoratul public și îl rog respectuos să-și dea cu părerea.

Onoratul public, chemat astfel să se rostească, nu răs-punse de-a dreptul, dar rîsetele lui vorbeau de la sine ; îi dădea dreptate lui Vitalis, își bătea joc de sergent și, mai ales, se tăvălea de rîs de strîmbăturile lui Suflețel, care, stînd în spatele „preastrălucitului reprezentant al stăpînirii”, făcea tot felul de giumbușlucuri ; își încrucișa labelle ca el, își proptea pumnul în șold și își dădea mereu ca oul pe spate, cu niște mutre și niște schime de era mai mare hazul !

Sîciit de cuvîntarea lui Vitalis, scos din fire de rîsetele 2ublicului, polițaiul, care nu părea să fie un om de înțeles, se răsuci pe călcîie și dădu să plece. În clipa aceea zări maimuța, care se proțăpise cu pumnul în șold, făcînd pe grozava ; timp ele cîteva secunde, omul și animalul statură unul în fața celuilalt, privindu-se ca și cum trebuia să se aleagă care din doi avea să plece ochii cel dinții. Hohotele care izbucniră, nestăpînite și zgomotoase, puseră capăt acestei scene mute.

— Dacă mîine dinii nu au botniță, strigă sergentul, amenințîndu-ne cu pumnul, îți fac proces verbal; atîta îți -pun !

— Pe mîine, signor, pe mîine ! zise Vitalis.

Și, în timp ce sergentul se depărta cu pași mari, Vitalis rămase încovoiat din șale, într-o atitudine respec-tuoasă.

Reprezentăția continuă. Credeam că stăpînul meu le va cumpăra dinilor botnițe, dar nici gînd ; seara se scurse

72

fără ca el să aducă măcar vorba despre cearta cu polițaiul. Atunci am îndrăznit să deschid eu discuția.

— Ca să **nu-și** rupă Capi botnița mîine, în timpul reprezentației, i-am spus, cred că ar fi bine **să** i-o punem puțin mai din vreme. Ținîndu-ne de capul lui, poate că **s** ar obișnui.

— Crezi cumva că am de gînd să le pun botul î:i fiare ?

— De ! Mă tem că sergentul e hotărît să nu ne dea pace.

— Tu ești un băiat crescut la țară și, ca toți eei de ia țară, îți pierzi capul cum vezi un polițai sau un jandarm. Dai fii pe pace, am eu grijă ca mîine sergentul să nu-mi poată face proces, și nici elevii mei să nu fie prea năpăstuiți. Pe de altă parte, voi face în așa fel ca și publicul **să** se distreze puțin. Am de gînd să mă folosesc de sergent **ea** ;ă obțin ceva cîștiguri bune ; îl pun să joace un rol ca-**raghios** în piesa pe care i-o pregătesc. Asta ne va mai înprospăta puțin programul și ne va face și pe noi să rîdem. Așa că mîine te vei duce tu înainte, la locul nostru, singur <cu Suflețel ; vei întinde frînghiile, vei cînta vreo cîteva bucăți la harfă, și cînd se va aduna în jurul tău destula **lume** și va sosi iş sergentul, îmi voi face eu intrarea cu **cîinii**. Atunci să vezi comedie !

.Nu-mi prea plăcea perspectiva de a mă duce așa, singur, să pregătesc reprezentația, dar începeam să-l cunosc pe stăpînul meu și să știu cînd puteam să-i țin piept și cînd nu. Era vădit că, în împrejurările de față, nu era cu **putință** să-l fac să renunțe la petrecerea pe care o pusese 3a cale ; trebuia deci să mă supun. A doua zi m-am dus la locul nostru obișnuit și am întins frînghiile. De-abia **cîntasem** citeva măsuri, că lumea și începu să se adune **în** grabă **din** toate părțile și să se înghesuie în jurul locului îngrădit de mine.

În vremea din urmă, mai ales cît stătusem la Pau, stă-**pînu]** meu mă învățase să **cînt** la harfă, astfel că ajunsese--sem ^~ă cunosc binișor cele cîteva bucăți învățate de la **dînsul**. Era, printre altele, o **canțonetă** napolitană, pe care o ornam din gură acompaniindu-mă cu harfa și care stîrnea întotdeauna aplauzele publicului.

Aveam acum multe din firea unui artist și, prin urmare, eram gata să cred, când trupa noastră avea succes, **că** acesta se datora talentului meu ; totuși, în ziua aceea,

73

am avut bunul simț să înțeleg că nu pentru a-mi asculta *canțoneta* se înghesuia lumea în jurul funiilor noastre.

Acei care asistaseră în ajun la certa cu sergentul reveniseră și aduseseră cu ei și prieteni. Nu prea sînt iubiți oamenii poliției La Toulouse, după cum nu sînt iubiți aproape nicăieri, și lumea era curioasă să vadă cum se va descurca bătrînul italian și cum își va face de rîs dușmanul. Cu toate că Vitalis nu rostise decît „pe mîine, -sig-nor !” toată lumea înțelesese că această întîlnire, data și acceptată, anunța o mare reprezentație, unde avea să iie, poate, prilej de rîs și de petrecere pe socoteala poliției. De aceea, văzîndu-mă singur cu Suflețel, mai mulți spectatori mă întrerupseră să mă întrebe îngrijorați dacă are să vină și „italianul”.

— Vine numaidecît și el.

Și îmi cîntai înaintea *canțoneta*. Dar în locul stăpînului meu veni sergentul din ajun. Suflețel îl zări cel dinții-și, de îndată, punîndu-și laba în șold și dîndu-și capul pe ^pale, începu să se plimbe în jurul meu în lung și în lat, țeapăn, cu pieptul bombat și cu un aer de trufie foarte caraghioasă. Publicul izbucni într-un hohot de rîs și aplaudă în mai multe rînduri. Sergentul, scos din fire, îmi aruncă priviri amenințătoare. Bineînțeles că asta spori și mai mult veselia publicului.

Îmi venea și mie să rîd, dar, pe de altă parte, eu foarte îngrijorat. Cum avea să se sfîrșească toată povestea asta ? Cînd Vitalis se afla de față, era ușor : răspundea el sergentului. Dar acum iată-mă-s singur și mărturisesc că nu prea știam ce să spun dacă agentul m-ar fi luat la rost. Înfățișarea acestuia mă făcea să presimt fă lucrurile n-aveau să se termine cu bine : părea, într-adevăr, furios, întăritat la culme. Umbla în lung și-n lat prin fața frînghiilor și, cînd trecea pe lîngă mine, avea un fel de a mă privi peste umăr care nu prevestea nimic bun.

Suflețel, care nu-și dădea seama de gravitatea situației, se distra pe socoteala sergentului. Se plimba și o] de-a lungul frînghiei, dar pe dinăuntru, pe cînd celălalt se plimba pe dinafară, și, trecînd prin fața mea, mă privea peste umăr cu o mutră atît de caraghioasă, în_eit rîse-tele publicului se înteteau.

Nevrînd deloc să-l scot din fire pe sergent, l-am chemat pe Suflețel la mine ; de-

74

geaba ! Jocul acesta îl distra și pe el și nu voia **pentru** nimic în lume să mă asculte. **Își** continua plimbarea, zbătîndu-se și scăpîndu-mi din mînă de cîte ori încercim să-i prind.

Nu știu cum, dar se vede- **că** polițaiul, orbit de mîini<\ își închipui că eu aș_țam **într-adins** maimuța.

Nici una, mei două, sări peste **frînghie**, se repezi la mine și **îmi trase o** palmă de era cît pe ce să cad jos. Nu apucasem su **mă** dezmeticesc și să deschid ochii, că **Vitalis**, ivit **pe neașteptate** între mine și sergent, îl și înhățase de încheietura manii.

— **Nu-ți** dau voie să **te-atingi** de copil, spuse **el**. E o lașii *te din **partea** dumitale.

Polițistul vru să-și tragă **mîna**, dar Vitalis i -o strinse și mai tare. Și timp de cîteva secunde, cei doi bărbați se priviră drept în ochi. Sergentul turba de furie. Stăpînul meu era minunat : își ținea drept capul lui frumos, cu piele n.ibe, de o rară noblețe, iar ochii îi sc'mteiau mînioși și poruncitori. Văzînd această înfățișare, crezui că sergentul o să se lase păgubaș, dar nicidecum ; își smuci mîna, îl înhață pe Vitalis de guler și îl împinse înaintea **lui** cu putere. Vitalis fu cît pe aci să cadă, atît de strașnic fusese **îmbrîncit** ; dar se îndreptă îndată și, ridieîndu-și brațul drept, îl lovi pe sergent cu toată puterea peste **mînă**.

¹ Stăpînul meu era un bătrîn vînjos, **dar** era totuși **bă-trîn** ; pe cînd sergentul era un om încă **tînăr** și **plin** de puici-? ; o luptă între ei n-ar fi ținut mult. Însă nu avu ioc nici o luptă.

— Ce vrei ? întrebă Vitalis.

— Te arestez, urmează-mă.

— Pentru ce l-ai bătut pe copil ?

— Lasă vorba și urmează-mă !

Vitalis **nu-i** răspunse ; întorcîndu-se spre mine îmi zise :

— Du-te la han și stai **acolo** cu **cîinii** ; îți trimit eu **vorbă** ce să faci.

Nu putu să spună mai mult, căci sergentul îl țîri după **el**. Așa se isprăvi această reprezentație, pe care stăpînul meu o voise veselă și care sfîrșise atît de jalnic.

Primul imbold al cîinilor fu să-și urmeze stăpînul, **dar** le poruncii să rămînă lîngă mine și, obișnuiți cu **ascultarea**, ei se supuseră. Observai atunci că, în loc să-și aibă

boturile prinse într-o rețea de fier sau într-o plasă, aveau **în** jurul botului câte o panglicuță îngustă de mătase **le** ■ gata cu fundă ; Capi, care avea blana albă, purta o pan **glică** roșie ; Zerbino, care era negru, avea o panglică **albă**, iar Dolce, care era cenușie, o panglică albastră. Erau bot **nițe** de teatru, și negreșit că Vitalis îi împodobise **astfel** pe cîini pentru păcăleala pe care voia să i-o tragă ser gentului. Publicul se împrăștiase repede : doar cîteva persoane mai rămăseseră pe loc, discutînd cele întîmplate.

— Bătrînul a avut dreptate.

— Ba n-a avut.

— Curcanul nu trebuia să se-atingă de copil, că doar n-a făcut și n-a spus nimic !

— Urită poveste ! Dacă polițaiul îl reclamă pe bătrîn că s-a răzvrătit împotriva stăpînirii, să vezi că nu **scapă** iară închisoare.

M-am întors la han peste măsură de **amărît** și de **în grijorat**.

Trecuse de mult timpul cînd Vitalis îmi insufla **teamă** La drept vorbind, timpul acela nu ținuse decît cîteva ore. Simțisem foarte curînd față de el o dragoste sinceră, care sporise zi de zi. Trăiam aceeași viață, mereu laolaltă, de dimineață pînă seara și, de multe ori, de seara pînă dimineața, cînd împărțeam pentru dormit același maldăr de paie. Un tată n-ar fi avut atîta grijă de copilul lui, cîtă avea el de mine. Mă învățase să citesc, să cînt, să scriu, **să** socotesc. In timpul lungilor noastre hoinăreli folosite fiecare clipă dîndu-mi lecții cînd despre una, cînd despre alta, după împrejurări. În zilele geroase împărțise cu mine pătura ; pe arșiță mă ajutase întotdeauna să duc **partea** de bagaje și de lucruri cu care eram împovărat. La maso, ^au mai bine-zis cînd mîncam, căci nu prea ne așezam noi **la** o masă adevărată, nu-mi dădea niciodată bucata cea mai rea ca să-și păstreze lui pe cea bună ; dimpotrivă, împărțea cu mine în măsură egală și bun, și rău. Cîteo -dată, e drept, mă mai trăgea de urechi sau îmi mai dădea câte o palmă ceva mai grea decît ar fi fost poate **aceea a** unui tată ; dar aceste mici pedepse nu-mi puteau șterge din minte îngrijirile lui, sfaturile bune și toate dovezile de dragoste pe care mi le arătase de cînd eram împreună. Mă iubea și îl iubeam.

Această despărțire mă lovi deci foarte dureros.

O ire cînd aveam să ne revedem ?

Auzisem vorbindu-se de închisoare. Cită vreme **puteau să-l** țină acolo ? Iar eu ce să fac în acest timp ? Cum să trăiesc ? Din ce ? Stăpînul meu obișnuia să păstreze **toți** banii la **el**, și înainte de a fi **tîrît** de sergentul de poliție nu avusese timp **să-mi** dea nici o lcscaie. Oare **cît** timp or să ne-ajungă cei cîteva gologani pe care **îi iveam** în buzunar, ca să ne hrănim cu toții : **Suflețel, cîinii** și eu ?

Vreme de două zile am trăit într-o neliniște **adîncă, neîndrăznind** să ies din curtea **hanului**, îngrijind de **Su-Elețel** și de **cîini**, care stăteau cu toții pleoștiți și amărîți în. **sfîrșit**, în cea de a treia zi, un om îmi aduse o scrisoare de la Vitalis. Prin scrisoarea aceasta, stăpînul meu **îmi** dădea de veste că fusese închis și că urma să fie judecat sîmbăta viitoare de tribunalul corecțional, pentru vina de a se fi împotrivit unui reprezentant al autorității și pentru violență săvîrșită asupra persoanei acestuia.

*„La ându-mă dus de minie, adăuga el, am jăcut o mare greșeală, care ar putea să mă coste scump. Dar e prea tîrziu pentru a o mai îndrepta. Vino la ședință : **vei avea** prilejul să mai înveți cîte ceva.”* Apoi îmi dădea cîteva sfaturi, învățîndu-mă ce să fac, **și** termina îmbrățișîndu-mă și însărcinîndu-mă să-i **mîn-gîi, din** partea lui, pe Capi, pe Suflețel, pe Dolce și pe **Zerbino**. Pe cînd citeam scrisoarea, Capi stătea între **picioarele** mele cu nasul în **hîrtie**, mirosind, aduînd și dînd **din** coadă ca să-mi arate, desigur, că recunoaște **după** miros de unde e scrisoarea ; pentru prima dată, de trei zile, era iar ve-^el și zburdalnic.

Interesîndu-mă, am aflat că ședința tribunalului co-**recțional** începea **la** ora zece. Sîmbătă, de la ora **nouă**, stăteam rezemat cu spatele de ușa tribunalului și astfel **ara** intrat cel dinții. Încetul cu încetul, sala ^e umplu **și im** recunoscut mai multe persoane care fuseseră de **față** la cearta cu polițaiul.

Nu știam pînă atunci ce erau tribunalele și **justiția**, dar **mi-era** totuși o frică îngrozitoare de ele : mi se păreî^, deși era vorba de stăpînul meu și nu de mine, că eu **sînt în** primejdie ; mă trăsei îndărătul unei sobe mari, și, **li-pindu-mă** de zid, **mă** făcui cît mai mic cu putință.

Nu pe **stăpînul** meu îl judecară cel dinții, ci pe niște oameni care furaseră, care se bătuseră, care toți spuneau **că** sînt **nevinovați** și care, pînă la urmă, au fost **totuși** condamnați cu toții. În **sfîrșit**, Vitalis se așeză și el între doi jandarmi pe banca pe care stătuseră și ceilalți **inculpați**. Ce s-a spus mai întîi, ce l-au întrebat, **ce a** răspuns el, habar n-am ; eram prea emoționat ca **să** înțeleg sau cel puțin să aud ceva.

De altfel, nici nu mă **gîn**-deam să ascult, **ci** doar mă uitam. Mă uitam la **stăpînul** meu care stătea în picioare, cu pletele lui **colilii** date pe spate, avînd înfățișarea unui om rușinat și **îndurerat** ; mă uitam la judecătorul care îl întreba.

—■ Așadar, spuse acesta, recunoști că ai **lovit de** mai multe ori pe agentul care **te-a** arestat ?

— Nu de mai multe ori, domnule președinte, ci numai o **singură** dată ; **cînd** am ajuns în piața unde trebuia să **aibă** loc reprezentația noastră, l-am văzut cum i-a **tras o** palmă băiatului care era cu mine.

■— E băiatul dumitale ?

— Nu, domnule președinte, dar îl iubesc ca și cum ar fi al meu. Cînd am văzut că-l bate, **mi-am** ieșit din fire, l-am apucat de mîină și l-am ținut ca să nu dea și a doua oară.

— Recunoști că l-ai lovit pe agent ?

— Trebuie să spun că atunci cînd acesta m-a apucat de guler, am uitat cine era omul care se aruncase asupra mea sau, mai bine zis, n-am mai văzut în el decît omul în loc să văd agentul și, fără să vreau, fără să cuget, am făcut un gest.. .

— La vîrsta dumitale se cade să cugeti.

— Se cade, dar, din păcate, nu faci totdeauna numai ce se cade. Acuma îmi dau seama.

■— Să-l auzim și pe agent.

Acesta povesti faptele așa cum se petrecuseră, dar stăruind mai mult asupra felului cum își bătuse joc de persoana lui, de glasul și de gesturile lui decît asupra loviturii pe care o primise. În timpul acestei depoziții, Vitalis, în loc să asculte cu atenție, se uita prin sală în toate părțile. Înțelesei că mă căuta. Atunci mă hotărîi să ies din ascunzătoarea mea și, strecurîndu-mă printre curioși, ajunsei în rîndul din față. Mă zări și chipul lui întristat, se luminează ; simții că era fericit să mă vadă și, fără să vreau, mă podidiră lacrimile.

78

—■ Asta-i tot ce ai de **spus** pentru apărarea dumitale ? întrebă, **în sfîrșit**, președintele.

— Pentru mine n-aș avea nimic de adăugat, dar pentru copilul care îmi este atît de **drag** și care va **rămîne** singur, pentru dînsul cer indulgența tribunalului și-l rog să ne țină despărțiți cît mai puțin timp cu putință.

Credeam că îi vor da drumul, dar ți—**ai** găsit !

Un alt magistrat vorbi timp de cîteva minute, apoi președintele, cu o voce gravă, spuse că numitul Vitalis, **dovedit** de a fi adus injurii și de a li făcut uz de violență împotriva unui agent al forței publice, era condamnat la două luni **închisoare** și la o sută de franci amendă.

Două luni închisoare !

Printre lacrimi văzui ușa prin care intrase Vitalis **des**-chi/îndu-se ; îl văzui ieșind cu un jandarm, apoi ușa se închise la loc.

Două luni de despărțire !

Unde să **mă** duc !

11

PE APĂ

împoindu-mă la han, cu inima strînsă, cu ochii roșii, **mă întîlnii** în poartă cu hangiu, care mă privi lung. Dădui să trec mai departe ca să mă duc la cîini, dar el **mă** :>pri.

— Ei, îmi zise, ce-i cu stăpînul-tău ?

— L-au condamnat.

— La cît ?

— La două luni închisoare.

— Și ce amendă ?

— O sută de franci.

— Două luni, o sută de franci . . . mormăi **el** de cîteva ori.

Căutai să-mi văd de drum, însă el **mă** opri din nou — Si tu ce-ai de gînd să faci **în** aste două luni ?

79

— Nu știu, domnule.

— Aha ! Nu știi. Bănuiesc că ai din ce bă trăiești și să ie dai de mîncare javrelor, nu-i așa ?

— Nu, domnule.

— Atunci, nu cumva te bizui pe mine ca să vă dau casă și masa ?

— O, nu, domnule, nu mă bizui **pe** nimeni.

Și asta era și adevărul : nu mă bizuiam pe nimeni.

— Foarte bine, băiatule, urmă hangiu, **stăpînul tău** îmi **datorează** și așa **destul** ; nu pot să-ți mai dau pe datorie încă două luni de aci încolo, fără să știu dac";⁴ **pînă la urmă**, am să văd sau nu banii ; **n-am ce-ți** face ; **trebuie să-ți** iei tălpășița.

— **Păi** unde vreți să mă duc, domnule?

— Asta nu mă privește : nu **ți-s** nici tată și nici stă-pîn. Ce **obligație** am eu să te țin ?

Rămăsei o clipă năucit. Ce să spun ? Omul avea dreptate. De ce să mă țină în casa lui ? Pentru el nu eram **decît** o piedică și o povară.

— Hai, băiete, ia-ii **cîinii** și maimuța și **eara-te ! Să-mi** lași, bineînțeles, traista stăpînului tău. **Cînd** va ieși din închisoare, o să vio să și-o ia, și atunci vom face și socoteala.

Vorba asta îmi dădu o idee, și o clipă crezui că **găsi sem** mijlocul de a rămîne la han.

— Dacă dumneata ești sigur că îți vei scoate banii, **ține-mă și** pe mine pînă atunci și vei adăuga **cheltuiala** mea la aceea a stăpînului meu.

— Ce vorbești, picuile ? Numai că, dacă stăpînul tău o să aibă de unde să-mi plătească pentru cîteva zile, pentru două luni se schimbă socoteala.

— Am să mănînc cît o să-mi dai dumneata de puțin.

— Și **cîinii** ? Nu se poate, vezi și tu că trebuie **să** pleci ! Las' că găsești tu de lucru prin sate, îți cîștigi **tu pîinea** și singur.

— Păi, domnule, unde să mă mai găsească **stăpînul** meu cînd o ieși **din** închisoare ? Că doar aici o să mă **caute**.

— N-ai decît să te întorci în ziua aceea ; pînă **atunci, du-te și** fă o plimbare de două **luni** prin **împrejurimi, prin stațiunile** balneare. La Bagnères, la Cauterets, la **Luz** c r r-t să cîștigi bani frumoși.

— Și dacă **îmi** scrie stăpînul ?

— O să-ți păstrez scrisoarea.

80

— Și dacă nu-i răspund ?

— Ei, începi să **mă** cam plictisești. **Ți-am** spus odată să pleci, pleacă ! Îți dau cinci minute ca să-ți iei **catrafusele și s-o ștergi**. Dacă te **mai** găsesc în curte **la** întoarcerea mea, să știi că ai de furcă cu **mine**. Îmi dădeam **seama** că orice stăruință era de prisos Trebuia „s-o **șterg**”, cum spusese hangiu. Am intrat **în** grajd, unde am dezlegat cîinii și pe Suflete! și, după ev **mi-am strîns** traista și **mi-am** petrecut **pe** după **umăi cureaua harfei, am** părăsit hanul. Hangiu stătea **în** pr.r.» și **mă** supraveghea.

— Dacă vine vreo scrisoare, **îmi** strigă el, **ți-o păstrez !**

— Eram grăbit să ies **din** oraș, căci **cîinii** nu aveau **botnițe**. **Ce-aș** fi răspuns dacă **mă întîlneam** cu vreun se- **-gent** ? Că nu aveam bani să **le** cumpăr botnițe ? Așa și **era** ; căci, socotind bine, nu aveam **în** buzunar decît vreo , unsprezece centime, care nu mi-ar fi ajuns pentru o **a**? **s-menea** tîrguiaia. Și dacă **mă** aresta și pe mine ? **Stăpînul** Ja închisoare, cu la fel ; ce s-ar fi ales ele cîinii și de Sufle-**țel** ?

Ajunsesem director de trupă, cap de familie, eu, co **pilul** nimănui, și simțeam ce răspundere mă apasă. Mergînd așa grăbit, cîinii ridicau capul spre mine și **mă** priveau cu o mutră care nu mai avea nevoie să **fie** însoțită de cuvinte spre a putea pricepe : le era foame. **Suflețel**, pe care îl purtam cocoțat pe traistă, mă trăgea din cînd în cînd de ureche ca să **mă** silească să întorc capul spre el : atunci se freca pe burtă cu un gest care era tot **atît** de limpede ca și privirea cîinilor. Și eu, ca și **ei**, m-aș fi **plîns** de foame, căci nici eu nu mîncasem ia **prînz** nimic ; dar la ce bun ?

Cei unsprezece gologani **ai** mei nu puteau să ne ajungă și pentru **prînz**, și pentru cină, așa că trebuia să ne **mul** "lumim toți cu o singură masă, care, luată pe **la** mijlocul zilei, să ne **țină** lec de **amîndouă**.

Deoarece hanul unde. **locuiesm și de** unde fusesem goniți se afla în mahalaua Saint-Micheî, pe drumul spre Montpellier, pornisem, cum era și firesc, pe drumul acesta.

În graba ele a fugi de un oraș unde **la** tot pasul puteam să întîlnesc polițiști, nu avusesem vreme să **mă** întreb încotro duceau drumurile ; doream numai ca ele să mă îndepărteze **cît** mai mult de Toulouse ; de altceva, puțin îmi păsa ! Nu aveam nici un interes să mă duc **într-un** ținut anume și nu în altul :

oriunde, tot mi s-ar fi cerui

81

bani pentru mîncare și pentru locuit. Noroc că problema locuinței era mult mai puțin importantă : ne aflam în anotimpul călduros și puteam foarte bine dormi sub cerul liber, adăpostiți de vreun tufiș sau de vreun zid. Dar cu mîncarea ? Umblasem cam vreo două ceasuri fără să fi îndrăznit să mă opresc, și dinii se uitau la mine cu ochi din ce în ce mai rugători, în timp ce Suflețel mă trăgea de; ureche și se

freca pe burtă din ce în ce mai vîrtos. În sfîrșit, mă socotii destul de departe de Toulouse ca să nu-mi mat fie teamă de nimic sau, cel puțin, ca să pot spune că voi pune botnițe clinilor a doua zi, dacă mi s-ar *Ar c* «rut una ca asta, și dădui buzna în cea dintîi brutărie ce?-mi ieși în cale. Cerui să mi se dea trei sferturi de kilogram de pîine.

— Ia mai bine o pîine de un kil, îmi zise brutăreasa, pentru menajeria ta, nu e prea mult ; trebuie să mănînce și ele, bietele animale !

Negreșit că nu era prea mult pentru menajeria mea o pîine de un **kil**, căci, fără a-i mai pune la socoteală pe Suflețel, care mînca foarte puțin, de-abia dacă ne venea cîte un sfert de fiecare ; numai că ar fi fost prea scump pentru punga mea. Pîinea era pe atunci cinci gologani o jumătate de kilogram și, dacă aș fi luat un **kil**, m-ar fi costat -Ut zece gologani ; astfel că, din cei unsprezece bani ai mei, nu mi-ar mai fi rămas decît unul.

Nu mi se părea cuminte să mă avînt în asemenea cheltuieli, cită vreme nu aveam asigurată ziua de **miine**. Cumpărînd numai o jumătate de kil și un sfert, care mă costa șapte gologani și trei bănuți, îmi rămîneau pentru a doua zi trei gologani și doi bănuți, adică destul ca să nu murim de foame și să putem aștepta un prilej de a cîștiga ceva bani. După ce îmi făcui repede această socoteală, îi spusei brutăresei, încercînd să par cît mai sigur de mine, că îmi era de ajuns o jumătate și un sfert și o rugai să nu-mi taie mai mult.

— Bine, bine, spuse ea.

Și dintr-o coșcogea pîine, pe care sigur că noi am fi înfulecat-o toată, îmi tăie cît îi cerusem eu și o puse pe cîntar, săltînd-o puțin.

— Cîntărește ceva mai mult, zise ea, să fie pentru cei doi bănuți.

Și dădu drumul în tejghea celor opt gologani ai mei. Am văzut oameni care nu mai iau bănuții ce li se dau ca

82

rest, spunînd că nu au ce face cu el ; eu însă nu aș fi respins pe cei ce mi se cuveneau, totuși n-am îndrăznit să-i cer și am rămas fără să spun o vorbă, strîngînd pîinea sub braț. Cîinii, veseli, săreau în jurul meu, iar Suflețel mă tot trăgea de păr tipînd de bucurie.

Nu ne-am dus prea departe, lăsa cel dintîi copac întîlnit în cale, mi-am *rezx* mat harfa de trunchi și m-am așezat în iarbă. Cîinii s-au strîns roată în fața mea : Capi la mijloc, Doice într-o parte și Zerbino în alta ; cît despre Suflețel, care nu era ostenit, rămase în picioare, gata să șterpelească bucățile ce i-ar fi făcut mai mult cu ochiul. Nu era treabă ușoară să împart pita ; am făcut cinci părți cît mai egale și, ca să nu se risipească pîinea, am tăiat-o apoi în felii mici ; fiecare își primea bucata pe rînd, ca soldații porția la cazan.

Suflețel, care avea nevoie de mai puțină hrană decît noi, ieși cel mai bine la socoteală ; el se săturase, pe cînd noi eram încă flămînzii. Din porția lui luai trei felioare pe care le pusei în traistă ca să le dau dinilor mai tîrziu, apoi, cum mai rămăseseră încă patru bucăți, ne mai veni de fiecare cîte una ; aceasta se servi și ca supliment, și ca desert. Deși ospățul nu fusese din acelea care îți deschid pofta de vorbă, momentul mi se păru potrivit să le spun cîteva cuvinte camarazilor mei. Mă socoteam, vezi bine, șeful lor, dar nu cu mult deasupra lor ca să fiu scutit de a le face cunoscut împrejurările grave în care ne găseam.

— Da, dragă Capi, spusei, da, scumpii mei Dolce, Zerbino și Suflețel, da, dragii mei tovarăși, am să vă dau o veste rea : stăpînul nostru va sta departe de noi două luni de zile.

— Ham ! latră Capi.

— Asta este foarte rău, mai întîi pentru el și pe urmă pentru noi. El ne purta de grijă și, în lipsa lui, ne aflăm într-o situație îngrozitoare. Nu avem bani.

La acest cuvînt pe care îl cunoștea foarte bine, Capi se ridică pe picioarele de dindărăt și se apucă să dea roată, ca și cum ar fi făcut cheta în rîndurile „onoratului public”¹.

— Tu zici să dăm reprezentații, urmai eu. Desigur, e un sfat bun, dar întrebarea e dacă vom scoate și bani. Asta e! Dacă nu reușim, vă înștiințez că toată averea noastră este de trei gologani. O să fie nevoie să cam strîng-gem cureaua. Așa stînd lucrurile, îndrăznesc să nădăjdu-

83

ît-sc că veți înțelege gravitatea situației și că, în loc să-mi **ucați** feste, vă veți pune deșteptăciunea voastră, a **fiecăruia**, în slujba tuturor. Vă cer supunere, cumpătare și **curaj**. Să strîngem rîndurile și să aveți încredere în mine, așa cum am și eu în voi.

Nu îndrăznesc să pretind că tovarășii mei au pătruns toate frumusețile cuvîntării mele înjghebate pe

loc, dar **sînt** sigur că au înțeles despre ce era vorba. Văzînd lipsa **stăpînului**, își dădeau și ei seama că se petrecuse ceva grav și așteptau de la mine o explicație. Dacă nu au priceput **e** le-am spus, au fost măcar mulțumiți de purtarea met **față** de ei și mi-au dovedit aceasta ascultîndu-mă cu atenție. Cînd spun atenție vorbesc numai de dini, căci lui f. uîlețel îi era cu neputință să-și încordeze atenția mai multă vreme asupra aceluiași subiect. Înția parte a cuvîntării o ascultase cu cel mai viu interes, dar, după vreo **douăzeci** de cuvinte, se repezise în copacul care ne ocro-tea cu frunzișul lui și începuse să se joace legănîndu-se și sărînd din creangă în creangă. Dacă mi-ar fi făcut Capi așa ceva, aș fi fost desigur jignit, dar din partea lui **Suflețel** nimic nu mă mira ; era un zănatic, un cap sec ; și apoi, **la** urma urmei, era și foarte firesc să aibă și **el** puțin chef de joacă. Mărturisesc că aș fi făcut bucuros la fel și că m-aș fi dat și eu în leagăn cu plăcere, **dar** importanța și demnitatea mea de șef nu-mi îngăduiau asemenea distracții.

După cîteva clipe de odihnă dădui semnalul de plecare : trebuia să cîștigăm bani ca să plătim adăpostul pe nmpul nopții sau măcar pentru prînzul de a doua zi, **dacă**, după cum se arăta vremea, făceam economie dormind sub cerul liber.

După vreun ceas de mers am zărit un sat ce mi s-a părut potrivit cu planurile mele. De departe arăta destul de sărăcăcios și, prin urmare, și cîștigul nu putea fi decît ; slăbuț ; dar asta nu **mă** descurajă. Mă mulțumeam și cu **un** cîștig modest și îmi spuneam că, dacă satul e mic, și primejdia de a se întîlni cu sergenți de poliție este **tot** atît de mică.

îmi îmbrăcai deci artiștii și, **mergînd** cît mai frumos, ne făcurăm intrarea în sat ; din nenorocire, ne lipsea flu-

84

ierul lui Vitalis, precum și înfățișarea lui impunătoare,, ca de tambur-major, care atrăgea întotdeauna privirii'. Eu nu aveam nici statura înaltă și nici figura lui intere -sântă ; dimpotrivă, eram cam mititel, cam pirpiriu, **iar** pe chipul meu se citea desigur mai degrabă îngrijorarea decît încrederea. În timp ce mergeam în pas de mar.>, priveam în dreapta și în stînga, ca să văd ce **impresie** făceam : nici o scofală ! Oamenii ridicau o clipă capul, apoi îl plecau iarăși, nimeni nu venea după noi.

Ajungînd la o răscruce unde se afla o fîntînă umbriți de cîtiva paltini, îmi luai harfa și mă apukai **săcîntun** vals. Muzica era veselă, degetele alergau sprintene, dar inima mi-era îndurerată : mi se părea că port pe umeii o povară p/ea mare. Le spusei lui Zerbino și Dolcci s t danseze. Ei se supuseră de îndată și începură a se învîrți în tactul muzicii. Dar nimeni nu se osteni să vină să se uite la noi, deși pe la porți vedeam femei împletind sau stînd la taifas. Cîntai înainte ; Zerbino și Doi ce **dansară** și ei mai departe. Poate că, pînă la urmă, tot o să se apropie cineva ; și e de ajuns să vină unul, că apoi mai vine unul, zece, douăzeci. Dar degeaba cîntam eu, de -geaba Zerbino și Dolce se învîrteau în tact, oamenii își vedeau de ale lor ; nici nu se mai uitau la noi.

Să-ți vină să mori, nu alta !

Totuși nu-mi pierdeam nădejdea, ba, dimpotrivă, cîn -**tam** și mai cu foc, ciupind strunele harfei de mai-mai să plesnească. Cînd iată că, deodată un copil mititel, atît de mititel de-ai fi zis că atunci învață să umble, părăsi pragul casei și se îndreptă spre noi. Gata ! Acum mamă-sa are să se ia după el, și după mamă. o prietenă ; o să se strîngă public, iar noi o să facem rost de ceva gologani

Cîntai mai încet ; ca să nu sperii copilul, ci, dimpo -trivă, să-l atrag. Cu mîinile întinse, legănîndu-se pe piciorușe, venea încetișor. Venea, se apropia ; cîtiva pa°-i încă și ar fi fost lîngă noi. Dar iată că mamă-sa, fără îr -doială mirată și îngrijorată de lipsa lui, ridică ochii și-I zări. Și atunci, în loc să dea fuga după el, cum nădăjdu -iam eu, se mulțumi să-l strige, iar copilul, ascultător, s. întoarse lîngă ea. Oare ăstora de-aici din sat să nu le placă dansul' ! Mai știi ? Tot ce se poate.

85

Poruncii lui Zerbino și Dolcei să se **culce jos**, **lîngă** mine, iar eu mă apukai să-mi cînt *cançoneta* mai cu foc ca oricînd :

Fereaslră-nchisă, tu și stăpîna-ți crudă, Cîte suspine-araare jăcutu-m-ați să scot!

Tocmai atacam strofa a doua, cînd văzui un bărbat cu o haină și cu o pălărie de pîslă îndreptîndu-se spre noi. în sfîrșit ! Am început să cînt cu și mai mare înflăcărare.

— Hei ! strigă el. Ce faci acolo, păcătosule ?

M-am oprit, năucit de această întrebare, și am rămas cu gura căscată, uitîndu-mă la **el**.

— Ei, nu vrei să răspunzi ? mai zise el.

— Păi, domnule, cîntam...

— Ți-a dat cineva vreo autorizație să cînți în piața satului ?

— Nu, domnule.

— Atunci șterge-o, dacă nu vrei să te duc la secție.

— Păi, domnule...

— Spune-mi „domnule paznic sătesc” și ia-ți tălpășița cât îți spun, cerșetor păcătos.

Paznic sătesc ! Știam din pățania stăpînului meu ce înseamnă să te pui rău cu sergenții de la oraș și cu **paznicii** de la sate. N-am așteptat să-mi spună de două ori și mi-am luat tălpășița, după cum îmi poruncise, tot pe drumul pe care venisem. Cerșetor ! Nu era adevărat. Eu nu cerșeam, eu cîntam, asta era felul meu de a **munci**, în cinci minute am părăsit această comună puțin primitoare, dar bine păzită. Clinii mă urmau cu capul plecat și cu mutrele întristate ; înțelegeau desigur și ei că nu avusesem noroc. Capi mi-o lua din cînd în cînd înainte și apoi se oprea, **uitîndu-se** la mine cu ochii lui inteligenți. Oricare altul în **locul** lui mi-ar fi cerut vreo lămurire, dar Capi era prea **binecrescut**, prea disciplinat, ca **să-și** permită o **asemenea** întrebare. Se mulțumea numai să-și arate curiozitatea și vedeam cum îi tremură fălcile* străduindu-se să nu latre.

Cînd am socotit că eram destul de departe ca să nu ne mai fie teamă de paznicul satului, am **făcut** un semn cu mîna și, îndată, cei trei cîini s-au adunat roată în ju-

86

rul meu, Capi la mijloc, nemișcat, cu ochii țintă în ochii mei. Sosise momentul să le dau lămurirea pe care o așteptau.

— Pentru că nu aveam autorizație să cîntăm, le-am spus eu, ne alungă.

— Și atunci ? întrebă Capi printr-o mișcare a capului.

— Atunci vom dormi și noi undeva pe cîmp, fără să mîncăm.

La cuvîntul „să mîncăm” i-am auzit mîrîind. Le-am arătat cei trei gologani ai mei :

— Știți doar prea bine că. atîția ne-au mai rămas ; dacă cheltuim astă-seară acești trei bănuți, mîine la prînz n-o să avem chiar nimic de mîncare, și cum astăzi, de bine-de rău, am mîncat, găsesc că e mai cuminte să ne gîndim la ziua de mîine. Și băgai banii înapoi în **buzunar**.

Capi și Dolce lăsară botul în jos, resemnați, dar **Zer**-bino, care nu prea era ascultător și care, pe deasupra, era și un mare mîncăcios, continuă să mîrîie. M-am **încruntat** la el, dar degeaba. Atunci, întorcîndu-mă spre Capi, i-am zis :

— Spune-i tu lui Zerbino, căci am impresia că *i* vrea să înțeleagă ; e mai bine să ne lipsim astăzi de al doilea prînz, ca să avem unul asigurat mîine.

îndată Capi îi dădu o labă tovarășului său, și o discuție păru să înceapă între ei.

Să nu găsiți cuvîntul „discuție” nepotrivit pentru două ființe lipsite de grai. E lucru absolut sigur că există un grai deosebit pentru fiecare soi de animale. Cine a locuit într-o casă sub streășină căreia rîndunelele își fac cuibul știe că păsărelele astea nu fluieră o **melodie** oarecare atunci cînd, în zori de zi, ciripesc cu atîta vioiciune ; ele țin adevărate cuvîntări și consfătuiri, discută treburi serioase sau își face reciproc declarații de dragoste. Iar furnicile din același mușuroi, cînd se îr-tîlnesc pe cîte o cărare și își freacă antenele unele de altele, credeți că fac altceva decît își împărtășesc ceea ce le interesează ? Cît despre cîini, nu numai că știu să vorbească, dar știu și să citească, priviți-i cînd umblă cu nasul în vînt sau cu botul pe jos, adulmecînd pămîntul, rmrosind pietricelele și tufișurile ; deodată se opresc în fața unui smoc de iarbă sau a unui zid și rămîn o

87

clipă nemișcați ; noi nu vedem nimic în locul acela, pe **cînd** ei citesc tot felul de lucruri ciudată, scrise **cu** litere : aince pe care noi nu le cunoaștem.

N-am înțeles ce i-a spus Capi lui **Zerbino**, căci **cîinii** pricep graiul oamenilor, dar oamenii **nu** cunosc graiul -linilor ; am văzut numai că Zerbino refuza să înțeleagă **de cuvînt** și ca **stăruia** să cheltuim **numaideeît** cei **trei** gologani. **Dar Capi s-a înfuriat și și-a arătat colții, Zerbino**, care nu era cine știe ce curajos, s-a **hotărît**, în sîrșit, **să se potolească. Astfel** că deocamdată aveam liniște ; **nu** ne mai r.«minea decît să lacem rost de un adăpost unde să dormim.

Vremea era frumoasă, caldă și nu era mare lucru să ne culcăm sub cerul liber ; trebuia numai să găsim un **loc** ferit de lupi — dacă existau cumva pe acolo — și, **mai ales**, ferit de paznici rurali, oamenii fiind mai pri-mejdioși pentru noi chiar decît fiarele sălbatice.

Nu ne mai rămînea decît să mergem drept înainte, pe drumul acela albicios, pînă vom da de culcușul dorit. **Ceea** ce am și făcut. Dar drumul se lungea, străbătusem **kilometri** peste kilometri, ultimele lumini roșietice ale asfințitului se stinseseră pe cer și noi tot nu găsisem încă **adăpost** pentru noapte. Trebuia, de bine-de-rău, să ne **hotărîm**.

în cele din urmă, ajungînd într-o pădure, întretăiată **îci** și colo de luminișuri, în mijlocul cărora se înălțau **stînci** mari de granit, ra-am hotărît să ne oprim. Locul era tare trist, tare pustiu, dar nu mai era vreme de stat **pe** gînduri. Unde mai pui că pentru noi stîncile acelea erau foarte nimerite, căci aveau să ne ferească de răcoarea nopții. Zic „pentru noi”, cu gîndul la Suflețel și **la** mine, căci, pentru cîini nu prea aveam de ce mă sinchisi : ei nu puteau să răcească dacă dormeau afară. De **mine** însă, trebuia să am grijă, căci eram conștient **de** răspunderea mea. Ce s-ar **fi** ales de trupă dacă mă **îmbolnăveam** ? Și ce m-aș fi făcut eu dacă ar fi trebuit să-l doftoricesc pe Suflețel ?

Lăsarăm drumul, o îuarăm printre pietre, și în curînd zării un bloc mare de granit așezat de-a curmezișul și care avea jos un fel de scobitură, iar sus un **fel** de acoperiș, în această scobitură vîntul îngrămădise un strat **gros** de cetină uscată. Nici nu puteam nimeri mai bine : o saltea pe care să ne întindem, un acoperiș sub care să **ne** adăpostim... Nu ne mai lipsea decît o bucată de pîine

88

ca să ne astîmpărăm foamea ; dar la asta era bine să r, u ne **gîndim** ; **dealtminteri**, nu spune proverbul **că „cine doarme mămneă”** ?

Înainte de a ne culca, îi explicai **lui** Capi **că mă bizu-iam** pe el ca să ne păzească, și bietul animal, în **loc** să doarmă **ca** noi, pe cetina de brad, făcu de strajă afară. Acum **eram liniștit**, știam că rumeni nu se poale apropia **fără** să **mi** se dea de veste. Deși dinspre partea aceasta nu mai aveam nici o grijă, somnul **întîrzia** să vină. Stăteam **trîntit** pe cetina de brad. cu Suflețel alături, învelit în haina mea, cu **Zerbino** și cu Dolce ghemuiți la **picioare**, și totuși îngrijorarea se dovedea a fi mai tare de-**cît** oboseala.

Ziua asta, prima zi de călătorie, fusese neprielnică ; oare cum avea să **fie** următoarea ? Îmi era foame, îmi era sete și nu mai aveam decît trei gologani. Degeaba îi **tot** pipăiam eu în buzunar, nu se înmulțeau : unul, doi, **trei**, nici un gologan mai mult ! Cum să-mi hrănesc trupa, cum să mă hrănesc pe mine însumi, dacă mîine și în zilele următoare nu aveam să mai pot da reprezentații ? De unde să iau botnițe și să scot autorizație de cîn-**tat** ? Eram oare sortiți să murim cu toții de foame la vreo margine de pădure, pe sub vreun tufiș ?

Și, chinuit de aceste triste întrebări, mă uitam la stelele care luceau pe cerul siniliu. Nu se simțea nici o alieră. Pretutindeni tăcere : nici un foșnet de frunză, nici un țipăt de pasăre, nici un huruit de căruță pe drum ; scrutam cu ochii depărtările fumurii, nu zăream ființă vie ; ce singuri și ce părăsiți eram ! Simții cum **mi** se umplu ochii de lacrimi, apoi deodată mă podidi plîn-**sul**. Sărmața tușă Barberin ! Sărmanul Vitalis !

Mă culcasem cu fața **în** jos și **plîngeam** cu **mîinile la** ochi, **fără** să **mă** pot opri, **cînd** am simțit o suflare caldă **trecîndu-mi** prin **păr** ; **m-am** întors repede cu fața **în** sus ; o **limbă** lungă, moale și caldă **mi** s-a lipit de obraz. Era Capi, care **mă** auzise plîngînd și se apropiase să **mă mîngîie**, așa cum îmi mai venise în ajutor și **altă** dată, în prima noapte de călătorie. L-am luat de git cu amîn-două mîinile și i-am sărutat botișorul umed ; el a început să scheaune înăbușit și parcă plîngea și el cu mine.

Cînd m-am trezit, se luminase de mult, și Capi, alături de mine, **mă** privea ; păsărelele ciripeau **în** frunziș ; cleparte, departe de tot, se auzea un clopot sunînd pentru

89

rugăciunea de dimineață, iar soarele, care se înălțase de **o** suliță pe cer, arunca raze calde și dătătoare de puteri și pentru inimă, și pentru trup. Ne-am pregătit **repede** de drum și am pornit înspre locul de unde venea **dangătul** clopotului. Acolo trebuia să fie un sat și, fără **îndoială**, și o brutărie. Cînd te-ai culcat cu burta goală, ți se face foame devreme. Mă hotărîsem : voi cheltui cei **tvei** gologani, și pe urmă fie ce-o fi.

Ajungînd **în** sat, nu a mai fost nevoie să întreb unde era brutăria, căci nasul ne conduse drept spre ea ; adu-mecam tot atît de bine ca și cîinii, și încă de departe, aroma plăcută de pîine caldă. Din pîinea cumpărată **cu** gologanii mei —■ cum o livră costă cinci gologani — ne reveni la fiecare cîte o bucățică minusculă, așa că masa noastră luă repede sfîrșit.

Sosise deci momentul de a vedea, adică de a **chibzui**, în ce fel puteam face rost de bani. Așa că am **început** prin a cutreiera satul, căutînd locul cel mai prielnic pentru o reprezentație și încercînd totodată sa citesc pe **fețele** oamenilor dacă aveau să ne fie prieteni sau dușmani.

Nu intenționez să dăm imediat o reprezentație, căci ora nu era potrivită, ci voiam doar să studiez satul, să aleg locul cel mai bun și să ne întoarcem din nou pe la amiază, ca să ne încercăm norocul. Eram cufundat' în planurile mele, cînd am auzit deodată mare zarva în urma mea ; am întors repede capul într-acolo și l-am văzut pe Zerbino fugărit de o babă. Nu-mi trebui **mult** ca să înțeleg ce se

întîmplase : profitînd de neatenția mea, Zerbino plecase de lîngă noi și intrase într-o casa de unde furase o bucată de carne, pe care o ducea în gură.

— Hoțul ! striga bătrîna. Puneți mîna pe el, puneți mîna pe ei !

Auzind ultimele cuvinte și simțindu-mă vinovat sau cel puțin răspunzător de fapta cîinelui, o luai și eu, la fugă. Ce aș fi putut răspunde dacă bătrîna mi-ar fi cerut să-i plătesc bucata de carne furată ? Cu ce să i-o plătesc ? Și, odată arestați, cine știe cînd ne-ar mai fi dai drumul ?

Văzîndu-mă fugind, Capi și Dolce nu se lăsară nici ei mai prejos și îi simții alergînd pe urmele mele, în timp

9@

ce **Suflețel**, pe care îl purtam pe umăr, mă înhățase de **gît** ca să nu cadă.

Nu mă temeam defel că vom fi ajunși din urmă, dar puteam fi opriți pe drum, și mi se păru că tocmai asta era și gîndul celor două-trei persoane care se pregăteau să ne ațină calea. Din fericire, o ulicioară se desprindea pieziș din șosea, așa că, înainte de a ne întîlni cu grupul de dușmani care se îndrepta spre noi, m-am năpustit într-acolo, însoțit de cîini. Tot alergînd așa, cît ne țineau picioarele, am ajuns curînd la cîmp deschis. Totuși nu m-am oprit decît atunci cînd am simțit că nu-mi mai pot trage sufletul, adică după ce făcusem pe puțin doi kilometri. Numai atunci am îndrăznit să întorc" capul să mă uit îndărăt : nu ne urmărea nimeni ; Capi și Dolce mă urmau foarte de aproape, Zerbino venea și el ceva mai **în** urmă — se opri se desigur între timp ca să-și înfulece **bucata** de carne. L-am strigat, dar, bănuind pesemne ce **pedeapsă** strașnică îl așteaptă, se opri, apoi, în loc să vină spre mine, o rupse la **fuga**.

Numai împins de foame "furase Zerbino bucata de carne. Totuși nu era un motiv ca **să-l** iert. Hoția e hoție. **Vinovatul** trebuia pedepsit. Altfel se ducea de rîpă disci-**plin** t trupei ; în satul următor, Dolce putea să facă și ea la fel, și pînă la urmă chiar și Capi ar fi putut cădea în **ispită**. Se cuvenea deci să-i dau lui Zerbino o pedeapsă exemplară. Dar, pentru asta, trebuia ca vinovatul să **binevoiască** a se înfățișa înaintea noastră, și nu era **lucru** ușor **să-l** hotărâști s-o facă.

<?Vm cerut ajutorul lui Capi.

— Du-te și adu-mi-l pe Zerbino.

Și Capi plecă de îndată pentru a-și îndeplini misiunea **ce** i-o încredințasem. Cu toate acestea, mi se păru că primea acest rol cu mai puțină rîvnă decît de obicei și, în privirea pe care mi-o aruncă înainte de plecare, am avut impresia că citesc **că** s-ar fi făcut mai bucuros avocatul lui Zerbino decît jandarmul lui.

Nu-mi rămînea decît să aștept întoarcerea lui Capi și **a** prizonierului său, ceea ce putea să mai dureze, deoa-**rece** fără îndoială că Zerbino nu avea să se lase adus îndărăt cu una cu două. Această așteptare însă nu mă **necăjea** prea mult. Pe de o parte ne aflam destul de departe de sat ca să nu-mi **mai** fie frică de vreo urmărire, iar pe de altă parte, eram destul de ostentat de drum

91

și doream să mă mai odihnesc o clipă. Așa că de ce să mă grăbesc, de vreme ce nici nu știam încotro să mă duc și nici nu aveam vreo treabă ?

Dealtfel, locul unde ne opriseam era parcă anume făcut pentru așteptare și odihna. Fără să fi știut în fuga mea i neună încotro mă purtau pașii, ajunsesem pe malul Canalului de Sud¹. De la plecarea mea din Toulouse. după ce străbătusem numai cîmpii prăfuite, nimerisem, în sfîrșit, într-un ținut verde și proaspăt : apă, copaci, iarbă, un izvor mititel curgînd printre crăpăturile unei stînci acoperite cu verdeață și flori ; era un loc încântător și mă simțeam acolo de minune, așteptînd întoarcerea cîinilor. Trecu un ceas fără să se fi întors vreunul și începusem să fiu îngrijorat, cînd iată că se ivi Capi singur, cu botul în jos.

— ■ Unde-i Zerbino ?

Capi se fîrî pe jos, cu un fel de teamă, și numai atunci băgai de seamă că o ureche îi sîngera. N-am avut nevoie de altă lămurire ca să înțeleg ce se întîmplase ; Zerbino se răzvrătise împotriva polițistului meu, se împotrivise, și Capi, care ascultase poate cu părere de rău ordinul pe care îl considerase prea aspru, se lăsase bătut. Se căde:-oare să-l dojenesc și să-l pedepsesc și pe el ? Nu avui curajul ; nu doream nici un pic să mă supăr și pe alții, fiind destul de necăjit cu ale mele.

încercarea lui Capi neizbutind, nu-mi rămînea altceva decît să aștept ca Zerbino să binevoiască să vie singur înapoi. îl cunoșteam ; după primul imbold de nesupunere ' avea să se deprindă cu gîndul de a-și primi pedeapsa, și urma să-l văd întoreîndu-se pocăit. M-am tolănit sub uri copac, ținîndu-l pe Suflețel legat, de teamă ca nu cumv;-să-i treacă prin cap să se ducă după Zerbino, și i-am culcat pe Capi și pe

Dolce la picioarele mele.

Timpul a trecut, Zerbino nu s-a arătat ; somnul m .l cuprins pe nesimțite și am adormit.

Cînd m-am trezit, soarele era la amiază. Dar nu aveam nevoie de soare ca să știu că era tîrziu ; stomacul îmi striga că de mult îmi mîncasem bucățica de pîine. Cîi

¹ Mare canal de navigație **din** sudul Franței care leagă Oceanul Atlantic de Marea Mediterană.

privește pe cei doi dini și pe Suilețel, **îmi** arătau și ei că **le** era foame : Capi și Dolce, cu niște mutre jalnice, iar **Suflețel**, cu tot felul de **strîmbături**.

Și Zerbino tot nu se arăta. Am început **să-l** chem, **să-l** fluier, dar degeaba : **ia-l** pe Zerbino de unde **nu-i** ; dup ., ce prînzise bine, își făcea digestia în liniște, ghemuit sub .ine .știe ce tufiș. Eram într-o situație din ce în ce **mai** încurcată ; dacă plecam, se putea foarte bine **întîmpla** să **se** piardă și să nu ne mai găsească ; dacă **rămîneam**, **pierdeam** prilejul de a **cîștiga** cei **cîtiva** gologani de care ,iveam nevoie ca să cumpăr de **mîncare**.

Și foamea se făcea tot mai aprigă. Ochii dinilor se ațineau asupra mea cu disperare, iar Suflețel se freca pe burtă, scoțînd țipete tot mai furioase. Cum timpul **trecea** și Zerbino nu se întorcea, l-am trimis încă o dată pe Capi **în** căutarea tovarășului său ; dar după vreo jumătate de ceas se înapoie singur și-mi dădu să înțeleg ci **nu-l** găsisse. Ce era de făcut ?

Deși Zerbino era vinovat și, clin vina lui, ne pusese pe _ toți într-o mare încurcătură, nu putea să-mi treacă **prin** gînd să-l părăsesc. Ce ar fi zis stăpînul meu dacă nu i-aș fi adus îndărăt toți cîinii, pe cîteșitrei ? Și, afară de asta, îl iubeam totuși pe pungașul de Zerbino ! M-am hotărvt deci să aștept pînă seara, dar nu era cu puțință **să** stăm așa, degeaba, ascultînd cum ne ghiorăie mațele de foame, căci ghiorăielile astea erau cu atît mai durc-toase, cu cît numai **pe** ele le auzeam, fiindcă nu aveam altceva cu care să ne trecem vremea și nici ele nu ne lăsau răgazul.

Trebuia găsit ceva care să ne dea de lucru la toți

D ică am fi puîut uita că ne era foame, ne-ar fi **fost** desigur mai puțin foame în timpul cît am fi uitat. Dar **cu** ce să ne omorîm timpul ? Pe cînd mă frămîntam așa, **tni-am** adus aminte că Vitalis.îmi spusese că la război, > înd **un** regiment e obosit de un marș lung, comandantu¹ pune să **cînic** muzica, **iar** soldații, auzind **melodii** vesele sau înflăcărâte, își uită de oboseală. Dacă aș cînta o **melodie** veselă ? Poate că am uita și noi de foame ? în orice caz, eu fiind ocupat să cînt, iar cîinii să danseze cu Suflețel, timpul ar trece poate **mai** repede pentru **toți**. **Mi-am** luat harfa, care ședea rezemată de un copac, **și**, **întoreîndu-mă** cu spatele la canal, după ce îi așezasem **la** locul lor pe actori, am început să cînt o melodie de

93

dans, apoi un vals. La început, actorii mei nu păreau tocmai bucuroși să danseze ; era vădit că o bucată de pîine le-ar fi plăcut mult mai mult, dar, puțin cîte puțin, se însuflețiră, muzica își făcu efectul, uitarăm cu toții de foame și nu ne mai fu gîndul decît la cîntat și dansat.

Deodată am auzit o voce limpede, o voce de copil stri-gînd : „Bravo !”. Vocea venea din spate. M-am întcis într-acolo. O barcă foarte mare se oprise pe canal, cu prova îndreptată spre malul pe care ne aflam noi ; cei doi cai care o trăgeau de pe uscat făceau popas pe malul celălalt.

Era o barcă ciudată, cum nu mai văzusem în viat; mea : era cu mult mai mică decît șlepurile care servesc de obicei la navigația pe (anale, iar pe puntea ei foarte joasă avea o verandă cu geamuri ; în partea din față a acestei verande se afla un fel de umbrar de plante agă țătoare, al căror frunziș se revârșa din loc în loc peste marginea acoperișului. Sub acest umbrar zării două persoane : o doamnă tînără înci, cu chipul frumos și îndurerat, care stătea în picioare, și un copil, un băiețaș cam de vîrsta mea, care mi se păru că stă culcat. Fără îndoială că el strigase : „Bravo !”

Mirarea îmi trecu repede. Și cum nu avea de ce -ă- mi fie teamă, mi-am scos pălăria și i-am mulțumit celui r. re mă aplaudase.

— Cînți pentru plăcerea dumatile ? mă întrebă doamna, care, după vorbă, se vedea că e străină.

— Cînt ca să le dau de lucru actorilor mei și... ca să mă distrez și eu puțin.

Copilul făcu un semn și doamna se aplecă spre el.

— Nu vrei -ă ne mai cînți ceva ? mă întrebă ea, ri-di-cîndu-si din nou capul.

Dacă voiam să cînt ? ! Să cînt pentru un public picai ca din cer ! N-am lăsat-o să mă roage de două ori.

— Doriți un dans, s m o comedie ? zisei eu.

— O comedie ! strigă copilul.

Dar doamna îl întrerupse c i să-mi spună că ar dori mai bine un dans.

— Dansul ține prea puțin ! strigă iar copilul.

— După dans, am putea, dacă onoratul public dorește, "ă vă prezentăm diferite numere „așa cum se văd numai la circurile din Paris".

94

Era o frază de-a stăpînului meu și încercai s-o rostesc eu același ton măreț cu care o rostea el. La drept vorbind, eram foarte mulțumit că nu-mi primiseră comedia, cari aș fi fost destul de încurcat să încropesc o reprezen-l iție, mai întâi pentru că îmi lipsea Zerbino, și aipoi pen-t: a că nu aveam costumele și dichisurile necesare.

D-eci îmi luai din nou Iurta și începui să cînt un vals : /iiunaidecât Capi o cuprinse pe Dolce cu amîndouă labele d>> mijloc si se apucară să se învîrta'-că în tact. După aceea, Suflețel dansă singur. Apoi, pe rînd, le arătarăm tofii ce știam. Nu simțeam nici un pic de oboseală, iar actorii se vede că înțeleseseră că îi aștepta o masă care ivea să-i despăgubească de toată osteneala lor, căci nu-și emită u defel strădaniile, după cum nu mi le cruțam niici eu.

Pe neașteptate, în toiul unui număr, îl văzui pe Zerbino ieșind dintr-un tufiș și, cînd camarazii lui trecură prin dreptul său, se vîrî cu nerușinare între ei și își luă rolul în primire.

Cintam fără să-mi slăbesc din ochi artiștii, dar din cîntîd în cîntîd trăgeam cu coada ochiului la băiat.

Lucru **curios** : deși părea că-i plac mult jocurile noastre, nici nu se mișca de la locul lui : ședea culcat, întins, într-o de-**păină** imobilitate, ridieîndu-se doar mîndle din cînd în **cînd** ca să ne aplaude. Să fi fost oare paralizat ? Parcă era legat de o seîndura !

Vîntul împinsese pe nesimțite vasul spre malul pe care mă aflam și îl vedeam acum pe copil de parcă aș fi fost **chiar** pe punte, lîngă el ; avea părul blond și **fața** palidă — atît de palidă îneîț i se vedeau vinișoarele albastre de l.t tîmple pe sub pielea străvezie — iar în privirea blîndă și **tristă** stăruia ceva bolnăvicios.

— Cît costă locurile la teatrul dumitale ? mă întrebă io tmna.

— Plătește fiecare după cum i-a plăcut.

— Atunci, mamă, trebuie să plătești mult, spuse **copilul**. Apoi adăugă cîteva cuvinte într-o limbă pe care nu o înțelegeam.

— Arthur ar dori să-i vadă pe actori mai de aproape, îmi spuse doamna.

Ii făcui, un semn lui Capi, care, luîndu-și vînt, sări **P2 vas**.

95

— Dar ceilalți ? **strigă Arthur**. Zerbino și Dolce își urmară tovarășul.

— Și maimuța !

Suflețel ar fi sărit ușor, dar eu nu eram niciodată **sigur de el** ; odată ajuns pe punte, ar îi putut să facă cine **ști** ; ce solie care să nu fie pe placul doamnei.

— Mușcă ? întrebă ea.

— Nu, doamnă dar uneori e **cam** neascultător și **mi-e frică** să nu facă vreo prostie.

— Atunci **urcă-te** și **dumneata** cu **el**.

Spunînd asta, făcu semn unui **om** care stătea **în partea dindărăt**, la **cîrmă**, și **îndată omul**, trecînd în **față**, **aruncă pe mal** o **seîndură**. Era o **punte**. Cu ajutorul ei **mă** urcai pe vas, fără a **mai** fi nevoie să fac **un salt primejdios**, și pașii pe punte, grav, cu harfa pe umăr și cu **Suflete!** în brațe.

— Maimuța ! Maimuța ! strigă **Anthur**.

M-am apropiat de **băiat** și, **în** timp ce ei **îl alinta** „i : **mîngăia** pe Suflețel, **l-am cercetat** din ochi cu luaro-aminte.

Și, lucru de mirare ! Era într-adevăr legat pe o **seîn-dură**, așa cum **mi** se **păruse** din capul locului.

— Ai tată, **nu-i** așa, drăguțule? **mă** întrebă do -.mm.

— **Acum** sînt singur.

— Pentru multă vreme ?

— Pentru două luni.

— Două luni ! "Vai, bietul copil ! Cum așa ? Singur, axîta vreme, la vîrsta **ta** ? !

— N-a fost chip altminteri, doamnă !

— **Pesemne** că te silește stăpînul **să-i** aduci o **anumită sumă** de bani la **sfîrșitul acestui termen** ?

— Nu, doamnă, **nu** mă silește **la** nimic. Va fi de ajun-c' **ică** între timp voi izbuti să **mă** hrănesc împreună **cu** trup i.

— Și ai avut din ce trăi **pină aci** ?

Am stat la îndoială **înainte de** a-i răspunde : nu mai **văzusem** niciodată o doamna îață de care să simt aii-l > **respect ca** față de **dînsa**. Dar, fiindcă îmi vorbea cu atîta bunătate, fiindcă **glasul ei** era **atît** de

blînd, iar **pri virea** atît de prietenoasa, atît de încurajatoare, **m-am hotărât** să-i spun adevărul. Și, **la** urma urmei, de ce să tac ?

96

trebuie să vă **fie** la toți ! strigă el de pe care îl cunoșteau bine, **cîinii în-** l-am povestit deci cum am fost nevoit să mă despart de Vitalis, condamnat la închisoare pentru că îmi **luase** apărarea, și cum de la plecarea noastră în Toulouse nu putusem să cîștig nici un ban. Pe cînd vorbeam, **Arthur** se **juca** cu **dinii**, dar trăgea cu urechea și **la** mine, atent la cele ce spuneam.

— Ce foame treb odată.

La c uvîntul ăsta,
cepură să latre, iar Suflețel să se frece pe burtă ca un apucat.

— Vai, mamă ! zise el.

Doamna îl înțelese ; rosti cîteva cuvinte într-o limbă străină unei femei care scoase capul printr-o ușă întredeschisă, și aproape numaidecît aceasta aduse o măsuță cu tot felul de bunătăți.

— Ia așază-te, dragul meu, mă pofti doamna.

Nu mă lăsaî rugat ; pusei harfa jos și mă așezai grăbit la masă ; dinii se înșirară îndată în jurul meu, iar Suflețel luă loc pe genunchii mei.

— ■ Cîinii dumitale mîncă pune ? mă întrebă Arthur.

Dacă mîncău pîne ! Am dat fiecăruia **cîte** o bucată pe care au înghițit-o aproape pe nemestecate.

— Dar maimuța ? spuse Arthur.

Nu mai era nevoie să ne îngrijim de Suflețel, căci, **în timp** ce hrăneam cîinii, dumnealui înșăcase o bucată de friptură și, ascunzîndu-se sub masă, începuse să înfulece cu atîta lăcomie, că se înecase. Am luat și eu o felie de friptură și, dacă nu m-am înecat ca Suflețel, am mîncat-o ou cel puțin tot atîta lăcomiei ca și el.

— Bietul copil ! oftă doamna, umplîndu-mi paharul. Cît despre Arthur, el nu spunea nimic, dar se **uita la**

noi cu ochi mari, uimit și el de atîta poîță de mîncare ; înțtr-adevăr, eram unul mai **flămînd** ca altul, chiar și Zerbino, care totuși ar fi trebuit să fie sătul cu carnea pe care o furase.

■— Și unde ați fi cinait în astă-seaxă dacă nu ne-ați fi întîlnit pe noi ? întrebă Arthur.

— Cned că n-am fi cinat.

■— Și miine unde veți prinzi ?

■— Poate să avem și mîine norocul de-a întîlni, ca astăzi, oameni buni la inimă.

97

Fără să mai stea de vorbă cu mine, Arthur se întoarse înspre maică-sa și avu cu ea o convorbire lungă în limba străină pe care o mai auzisem ; mi se păru că el îi cere și că ea se împotrivește sau, cel puțin, se lasă greu. Deodată întowse din nou capul spre mine, tot fără **să-și** miște trupul, și mă întrebă :

— **Vrei** să rămîi cu noi ?

L-am privit îără să răspund, într-atît eram de uluit de i întreba rea asta neașteptata.

— Fiul meu te întreabă dacă vrei să rămîi cu noi ?

— Pe barca asta ?

— Da, pe vasul ăsta : băiatul meu e bolnav, doctorii î-au prescris să stea legat pe o seîndură, așa cum vezi. Ga să nu se plictisească, îl plimb cu căsuța asta plutitoare. Rămîi și dumneata cu noi. Cîinii și maimuța or să dea reprezentații pentru Arthur, care le va ține loc de public. Iar dumneata, dacă vrei, dragul meu, ne vei cînta ta harfă. Astfel ne vei face un bine, și poate că și noi, la rîndul nostru, îți *vom* fi de folos. În felul acesta n-o sa mai ai nevoie să alergi în fiecare zi după public, ceea ce pentru un copil de vîrsta ta nu e tocmai ușor.

Cu barca ! Nu călătorisem în viața mea pe apa, și **cît îmi** doream așa ceva !. Aveam să umblu cu căsuța plutitoare, să **mă plimb** și eu, ce fericire ! La asta **m-a** gîndit ! **în** primul rînd și am simțit că îmi vine amețală. Ce vis !

Cîteva clipe de chibzuială mă ajutară să măsor cită **fericire** se **ascundea** pentru mine în această propunere și **cât** de milostivă era ființa care mi-o făcuse. Luai mina doamnei și **i-o** sărutai. Păru și dînsa **mișcată** de acest semn de recunoștință, și cu duioșie, aproape cu dragoste, **mă** mîngîie de mai multe ori pe frunte.

■— Sărman copil ! rosti ea.

Deoarece mi se ceruse să cînt la harfă, m-am gîndit că nu se cădea să **amin** îndeplinirea unei asltiel de dorinți — **mi** se părea că p-in această grabă îmi arătam într-un fel bunăvoința și **recunoștința**. Mi-am

luat, așadar, harfa și m-am dus **tocmai** la capătul vasului, unde m-am așezat jos și am **îsrteput** să cînt.

În vremea aceasta, doamna a dus la gură un mic **fluier de argwt**, din care a scos un șuierat ascuțit. M-am oprit numaidescît din **cîntat**, întrebîndu-mă de ce o fi fluierat ; **mu** cumva ca să-mi **arate** că nu cîntam bine și că era mai

98

nimerit **să** tac ? Arthur, care vedea tot ce se petrecea **în**. **jurul** lui, îmi ghici îngrijorarea.

— Mama a **fluierat** ca să pornească iar caii, mă lămuri el.

intr-adevăr, vasul **tras** de **cai** se depărtase de mal și începu să lunece pe apele liniștite ale canalului. Sa auzea clipocitul apei, caro se lovea de pereții vasului, în timp ce, do o parte și de alia, copacii fugeau în urma noastră, luminați de razele piezișe **ale-apusului** de soare.

— **Vrei să ne cînti** ceva ? **mă întrebă** Arthur.

Și **chamîndu-și** mama lîngă el, cu un **semn** din cap, îi luă mîr.a și nu-i mai dădu drumul pînă ce nu isprăvi de cîntat toate bucățile pe care le învățasem de la **stăpînul meu**.

12

CEL DINTÎI PRIETEN

Mama lui Arthur era englezoaica și se numea doamna Milligan ; era văduvă, iar Arthur era singurul ei copil. sau, cel puțin, singurul ei copil în viață, deoarece ^mai avusese un fiu mai mare care dispăruse în împrejurări misterioase.

La vîrsta de șase luni, copilul fusese pierdut sau furat, și de atunci nu i se mai dăduse de urmă. E adevărat că, în vremea **cînd** se întîmplase aceasta, doamna Milligan nu putuse să facă cercetările cuvenite. Soțul ei era **pe** moarte, și ea însăși, foarte grav bolnavă, își pierduse cunoștința și nu știa nimic din ceea ce se petrecea în jurul său. Cînd își venise în simțiri, soțul murise, iar fiul dispăruse. Cercetările fuseseră conduse de James Milligan. cumnatul ei. Dar curios era faptul că James Milli-**gaai** avea un interes diametral opus interesului cumnatei sale. Intr-adevăr, odată ce fratele său murise fără a avea copii, el devenea moștenitorul acestuia. Cercetările nu dăduseră nici un rezultat ; în Anglia, în Franța, în

99

Belgia, în **Germania**, în Italia, nicăieri nu fusese cu putință să se afle ce se **întîmplase** cu copilul dispărut.

Cu toate acestea, James Milligan tot nu-și moștenise fratele, căci, la șapte luni după moartea soțului, doamna Milligan mai născu un copil, care nu era altul decît **micul Arthutr**. Dar acest copil piăpînd și bolnăvicios nu părea **să aibă** mult de trăit. Doctorii se **așteptau** să moară de la o zi la alta, și atunci **James Milligan**, avea, în **sîrșit**, **să** devină moștenitorul fratelui său mai mare, căci legile cu privire la moștenire nu **sînt** aceleași **în** toate țările, și în Anglia ele **fac** ca, **în** unele împrejurări, unchiul să **moștenească** în dauna mamei. Speranțele lui James Milligan fură deci **amînate** prin nașterea nepotului său, dar fără să fie spulberate : nu-i rămînea decît să aștepte.

Și el aștepta.

Numai că prezicerile doctorilor nu se împliniseră. Ce-i drept. Arthur rămăsese bolnăvicios, dar nu muri, așa cum hotărîseră ei ; îngrijirile mamei îl ținuseră în viață — minune care, slavă Domnului ! se întîmplă destul de des. De zeci de ori îl socotiseră pierdut, și de zeci de ori scăpase ; suferise rînd pe rînd, și uneori chiar concomitent, de toate bolile ce se pot abate asupra copiilor.

În ultima vreme îl lovise o boală groaznică, numită **coxalgie**, care se localizează la șold. Pentru boala asta medicii **i-au** prescris să se ducă într-o localitate cu ape **sulfuroase**, și doamna Milligan venise în **Pirinei**. Dar **după** ce și apele acestea se dovediră neputincioase să-i vindece băiatul, i se recomandă să încerce altceva, și anume **să-l țină** pe bolnav tot timpul culcat fără a-i îngădui să **mai** pună piciorul în pămînt.

Atunci doamna **Milligan** comandase la Bordeaux vasul acesta încăpător, pe care mă aflu și eu acuma. Ea nu se putea deprinde cu gîndul ca **fiul** ei să stea mereu închis în casă ; ar fi murit de urît sau din lipsă de aer ; așa **că** dacă Arthur nu putea să mai umble, casa în care avea să locuiască trebuia să umble pentru el. Transformaseră deci această luntre uriașă într-o căsuță plutitoare, cu odăi, bucătărie, verandă și umbrar. Pe verandă, sau sub •jmgrar, după cum era vremea, Arthur stătea de dimineață pînă seara, cu maică-sa alături, iar priveliștile îi lunecau pe dinainte fără ca el să fie nevoit a face altceva •'ieci să deschidă ochii.

100

Plecaseră din Bordeaux cam de vreo lună. întîi mer-**seseră** în sus pe Garonne, apoi intraseră pe Canalul de Sud, prin care urmau să ajungă la lacurile și canalurile ce se întind de-a lungul

Mediteranei ; după aceea aveau să urce pe Rhone, apoi pe **rîul** Saone, pe urmă să treacă **în rîul** Loire

pînă la Briare *'-i*, prin canalul cu același nume. să ajungă în Sena ; aveau să **țină** cursul acestui fluviu pînă la Rouen, de unde să se îmbarce pe un vapor mare care să-i ducă înapoi în Anglia.

Bineînțeles că toate aceste amănunte nu le-am aflat chiar **din** prima zi a **întîlnirii** mele cu doamna **Milligan** și cu **Arthur**, ci le-am cunoscut numai pe **rînd** și puțin câte puțin. Le-am strîns însă pe toate aci, ca să se înțeleagă mai ușor povestirea mea.

În ziua îmbarcării mele pe vasul *Lebăda* am făcut cunoștință numai cu camera în care urma să locuiesc eu. Cu toate că era mică, tare mică — cam doi metri lungime pe **un** metru lățime — era cea mai înfîntătoare cabină, cea mai uimitoare pe care **și-o** putea visa o minte de copil. Mobilierul ei consta **dintr-un** singur scrin, dar acest scrin semăna cu sticla fără fund a scamatorilor, în care putea să încapă orice. În loc să fie fixă, tăblia de .sus se mișca, **și** cînd o ridicai, găseai sub ea un pat cu tot dichisul : saltea, pernă și pătuț. Bineînțeles, nu prea era el lat, dar totuși destul de mare ca să te simți foarte bine **cînd** te culcai **într-însul**. Sub acest pat se afla un sertar larg, cu toate obiectele trebuincioase pentru toaletă, iar dedesubt se găsea un altul, cu mai multe despărțituri pentru rufărie și haine. Nu vedeai nici masă, nici scaune, cel puțin din cele obișnuite ; dar în peretele de la capul patului se găsea o policioară care, lăsată în jos, forma o măsuță, iar la picioare, o alta care forma un scaun. O ferestruică rotundă, tăiața în peretele cabinei și pe care o puteai închide cu un geam rotund, servea la luminatul și la aerisirea camerei.

În viața mea nu **mai** văzusem ceva atît de frumos **și** atît de curat. Totul era îmbrăcat în lemn de brad lustruit, iar pe podea fusese așternută o mușama cu pătrate negre și albe. Dar tot ce se vedea nu-ți fermeca numai ochii. Cînd m-am întins în pat, după ce **mă** dezbrăcasem, **m-am** simțit atît de bine, așa ca niciodată. Pentru prima oară în viața mea, cearșafurile îmi mîngîiau pielea **în** lor să mi-o zgîrie : acasă, la tușa Barberin, mă culcam **în**

101

cearșafuri de pînză de cînepă, aspre și scorțoase ; cu **Vi-talis** **ma** culcam deseori fără așternut, pe paie sau pe **fin**, și cîno, **întîmplător**, căpătăm prin hanuri cearșafuri, mai c-ai fi dorit un așternut de paie ! Ce subțiri erau acestea **de** aici ! Ce moi și ce frumos miroseau ! Dar salteaua, ce moale era, nu ca cetina de brad pe care dormisem în ajun ! Tăcerea nopții nu mai stăruia îngrijorătoare, nu **mă mai** temeam de întuneric, iar stelele pe care le priveam prin ferestruica rotundă nu-mi trimiteau decît vorbe de încurajare și de **nădejde**.

Oricît de bine mă simțeam în patul acela bun, cum **s-a** luminat de zi, m-am sculat, căci ardeam de nerăbdare să aflu cum petrecuseră noaptea actriei mele. I-am **găsit** pe toți la locul unde îi lăsasem în ajun, dormind, ca și cum vasul acesta ar fi fost locuința lor de cînd lumea. La apropierea mea, cîinii s-au trezit și s-au repezit veseli să-i alint, după cum obișnuiam în fiecare dimineață. Numai Suflețel, deși avea un ochi pe jumătate deschis, nu se mișcă, ci începu să sforăie ca o trompetă. Nu trebuia să mă gîndesc prea mult, ca să ghicesc ce însemna asta : Suflețel, care era foarte simțitor din fire, se supăra grozav de repede **și**, odată supărat, **nu-i** trecea cu una cu două. În împrejurarea de față se simțea jignit că nu-l luasem în camera mea **și-mi** arăta nemulțumirea prin, somnul ăsta **prefăcut**.

Nu aveam cum să-i explic ce mă determinase, cu toată părerea mea de rău, să-l las pe punte ; și cum **mă** știam vinovat față de **el**, cel puțin **în** aparență, l-am luat în brațe și am început să-l mîngîi ca să-i dovedesc că-mi pare rău. **Mai** **întîi** se arăta îmbufnat, dar peste puțin, cu firea lui nestatornică, **gîndul** îi zbură în altă parte și, prin gesturi, **îmi** dădu a înțelege că, dacă voiam să mă plimb cu el pe uscat, poate că **mă** va ierta.

Luntrașul pe care îl văzusem în ajun la **cîrmă** se trezise devreme și curăța puntea ; avu bunătatea să așeze seîndura ca să pot coborî pe uscat și ara pornit pe **pajiște** cu trupa după mine. Jucîndu-mă cu cîinii și cu **Suflețel**, alergînd, sărind peste șanțuri, **cățărîndu-mă** prin copaci, nici n-am știut tru-n a trecut timpul ; cînd ne-am înapoiat, caii, înhămați la vas și priponiți de un plop pe drumul pe care urmau să tragă la edec, așteptau numai o lovitură de bici ca să pornească.

102

Ne-am urcat în grabă ; cîteva clipe după aceea, odgonul care ținea vasul legat de mal fu desprins, luntrașul se așază la cir mă, omul de la edec încalecă pe unul din cai, scripetele peste care era petrecut odgonul scîrțîi, și iată-ne porniți !

Ce plăcere să călătorești pe apă ! Caii mergeau în trap pe marginea canalului, iar noi, fără nici o zdruncinătură, alunecam ușor ; malurile împădurite fugeau în urma noastră și nu se auzea nici un zgomot decît acela al vârte-jului de apă lovindu-se de pereții luntrii, al cărui plescăit se amesteca cu clinchetul clopoțelilor de la gîtul cai-ior...

înaintam, iar eu, aplecat peste balustrada vasului, **mă** uitam la plopilor care, cu rădăcinile în iarba proaspătă, se înalțau **mîndri**, făcînd să freacă în aerul liniștit al dimineții frunzele lor veșnic tremurătoare ; înșirați de-a lungul malului, formau o perdea verde care oprea razele piezișe ale soarelui, neîngăduind să pătrundă pînă la noi decît o lumină blîndă, cernută de ramuri.

Pe alocuri, apa arăta neagră de tot, ca și cum ar fi acoperit prăpăstii fără fund ; în alte părți dimpotrivă, se întindea ca o pînză străvezie prin care se zăreau pietricele lucioase și ierburi catifelate.

Stăteam pierdut, desfătîndu-mă cu cele ce vedeam, cînd îmi auzii numele rostit în spatele meu. Mă întorsei repede ; era Arthur, pe care îl aduceau pe seîndura lui ; maică-sa mergea alături.

— Ai dormit bine ? mă întrebă el. Mai bine ca pe cîmp ?

M-am apropiat și am răspuns căutînd cuvinte cît mai politicoase, atît pentru mamă cît și pentru fiul ei.

— Dar cîinii ? se interesă el.

Îi chemai și pe ei, ca și pe Suflețel, și veniră toți salu-tînd, iar Suflețel începu să facă giumbușlucuri ca atunci cînd prevedea că urmează să dăm o reprezentație. Dar în ziua aceea nu fu vorba despre așa ceva. Doamna Mil-ligan îl instalase pe Arthur la umbră și se așezase și dînsa **lîngă** el.

— Ia de aici, te rog, cîinii și maimuța, îmi spuse ea, avem de lucru.

Am îndeplinit ceea ce mi se ceruse și m-am dus cu trupa tocmai în celălalt capăt. Ce putea oare să lucreze băiatul ăsta bolnav ? Văzui că mamă-sa îl pune să repete

103

o lecție pe care ea o urmărea într-o carte deschisă. Lungit pe seîndură, Arthur repeta fără să facă vreo mișcare. Sau, mai **bine-zis**, încerca să repete, căci tare se mai codea ! Nu rostea nici trei cuvinte în șir ; de cele mai multe ori se încurca. Mama îl corecta pe un ton blînd, dar fără îngăduință.

— Dumneata tot nu știi fabula, îl dojeni ea.

Mi se păru curios s-o aud spunînd „dumneata” **fiului** ei, căci pe atunci nu știam că englezii nu obișnuiesc să tutuiască.

— Vai, marnă ! zise el cu părere de rău.

— Azi faci chiar mai multe greșeli decît ieri.

— Am încercat s-o învăț. ■— Și n-ai învățat-o.

— **N-am** putut.

— De ce ?

— Nu știu... pentru că n-am putut... Sînt bolnav.

— La cap nu ești bolnav ; n-o să te las niciodată să stai **asa** : sub **motiv** că ești bolnav, **să** crești fără să înveți nimic.

Mi se părea tare severă doamna **Milligan**, și cu toate astea, vorbea **fără mînie**, ba chiar cu dragoste.

— De ce **mă** amărăști și nu înveți lecțiile ?

— Nu pot, mamă, zău, **nu** pot.

Și Arthur începu să plîngă. Dar doamna Milligan nu se lăsă înduplecată de lacrimile **lui**, **deși** părea **mișcată** și chiar **amărită**, așa cum spusese.

— ■ Am avut de gînd ca în dimineața asta să te las să te joci cu **Remi** și cu **cîinii**, urmă ea, dar nu te vei juca decît cînd vei ști fabula pe dinafară, fără **nici o** greșeală.

Spunînd asta, îi dădu cartea **lui** Arthur și făcu vreo **cîtiva** pași, ca **și cum** ar **fi** vrut să intre în cabina ei, lă-sîndu-și fiul acolo, pe seîndură. El **plîngea în** hohote **și**, de unde **mă** aflam eu, îl **auzeam îneeîndu-se** în plîns.

Cum putea oare **doamna** Milligan, să fie **atît** de aspră cu bietul copil, pe care părea totuși **că-l** iubește din tot sufletul ? Dacă nu se simțea **în** stare să-și învețe lecția, **nu** era vinovat, boala **lui** era de **vină**.

Cum putea să plece **fără** să-i spună o vorbă de **mîngîiere** ? Dar **nu** plecă ; **în loc** să intre în cabină, se întoarse **lîngă el**.

— Hai să încercăm s-o învățăm împreună ! zise ea.

104

Se așeză și, luînd din nou cartea, începu să spună **rar** fabula care se chema *Lupul și mielul*. Arthur repeta după ea, vorbă cu vorbă. După ce i-o citi de trei ori Ja rînd, îi dădu băiatului cartea, spunîndu-i să învețe acuma singur, iar ea se duse în camera ei. Arthur se apucă numaidecît să citească și, de la locul unde stăteam, îl vedeam cum mișcă buzele. Era vădit că învăța și că își dădea toată osteneala. Dar această silință nu ținu multă vreme ; peste puțin își luă ochii de pe carte, buzele lui se mișcară mai încet, apoi deodată se opriră de tot. Nu mai citea și nu mai spunea pe de rost. Ochii lui, care rătăceau încoace și încolo, se întîlniră cu ai mei. Îi făcui semn cu mîna, ca să-l îndemn să-și vadă de lecție. El

îmi zîmbi blînd, ca și cînd mi-ar fi mulțumit că-i atrăgeam atenția, și ochii îi coborîră din nou pe carte. Dar curînd și-i ridică iar, plimbîndu-și-i cînd pe un **mal**, cînd pe celălalt al canalului. Fiindcă mă ocolea cu privirea, m-am sculat în picioare și, silindu-l să se uite la mine, i-am arătat cartea. El o reluă, cam rușinat. Din nenorocire, cîteva clipe mai **tîrziu**, un pescăruș, iute ca o săgeată, străbătu canalul pe dinaintea vasului, lăsînd în urma lui o **dîră** albăstruie. Arthur ridică ochii ca să-l urmărească. După ce năluca pieri, se uită la mine. Apoi îmi spuse :

— Nu pot să învăț, deși crede-mă că vreau. M-am apropiat de el.

—■ Dar fabula nu-i chiar așa de grea, i-am spus eu.

— Ba e foarte grea.

— Mie, dimpotrivă, mi s-a părut chiar foarte ușoară ; și ascultînd-o pe mama dumitale adineauri cînd ți-o citea, cred că am și învățat-o.

începu să zîmbească, neîncrezător. —■ Vrei să ți-o spun ?

— Ce să-mi spui, că nu se poate !

—■ Ba se poate ; vrei să încerc ? Ia cartea.

Ei **luă** din nou cartea, iar eu am început să-i spun fabula pe dinafară ; n-a fost nevoie să mă corectez decît de vreo trei-patru ori.

— Păi văd c-o știi ! strigă el.

— Nu tare bine, dar acum cred că aș spune-o fără greșală.

■— Cum ai făcut ca s-o înveți ?

105

— Am ascultat-o pe mama ta cînd ți-o citea, dar am asculta-o cu atenție, făr să mă uit la ce se întîmplă în jurul nostru.

Se înroși și plecă ochii ; apoi, după o clipă, zise :

— Acum înțeleg cum ai ascultat și voi încerca să ascult și eu ca tine ; dar cum ai făcut să ții minte toate cuvintele astea care mie mi se amestecă în cap ?

într-adevăr, cum ? Nu prea știam nici eu, căci mă gîn-disem la asta : totuși încercai să-i lămuresc, lămurin-du-mă totodată și pe mine.

— Despre ce este vorba în fabula asta ? spusei eu. Despre o oaie. încep deci să mă gîndesc la oi. După aceea mă gîndesc la ce fac oile : „Niște oi stăteau la adăpost în țarc”. Văd oile culcate și dormind în țarc, deoarece sînt la adăpost, și, văzîndu-le, nu le mai uit.

■— Bine, zise el, le văd și eu : „Niște oi stăteau la adăpost în țarc”. Văd și albe, și negre ; văd și oi, și miei, Văd chiar și țarcul : e făcut din nuiele împletite.

— Atunci n-o să-l mai uiți ?

— Nu.

— De obicei, cine păzește oile ? —■ Cîinii.

— Cînd n-au nevoie să păzească oile, pentru că sînt în siguranță, ce fac cîinii ?

■— N-au nimic de făcut.

— Atunci pot să doarmă ; spunem deci : „Cîinii dormeau”.

— Așa e ! Ce ușor îmi vine acum !

— Nu-i așa că-ți vine foarte ușor ? Acuma să trecem la altceva. Afară de dini, cine mai păzește oile ?

— Ciobanul.

— Cînd oile sînt în țarc, ciobanul n-are nici o treabă. Ce face el atunci ?

— Cîntă din fluier.

— îl vezi ?

— Da.

— Unde-i ?

— La umbra unui ulm înalt.

— E singur ?

— Nu, mai sînt și alți ciobani, vecini.

— Atunci, dacă vezi oile, țarcul, cîinii și ciobanul, nu poți spune pe de rost, fără greșală, începutul fabulei ?

— Ba cred că acum am să pot.

106

— Hai încearcă !

Auzindu-mă vorbind astfel și explicîndu-i cît de ușor putea fi învățată o lecție care la început părea atît

de grea, Arthur mă privi cu emoție și teamă, de parcă nu avea încredere în ceea ce îi spuneam ; totuși, după câteva clipe de șovăire, se hotărî :

— „Niște oi stăteau la adăpost într-un țarc ; dinii dormeau, iar ciobanul, la umbra unui ulm înalt, cânta din fluier cu alți câțiva ciobani." Uite c-o știu ! strigă el, bătînd din palme. Și n-am **făcut** nici o greșală.

— Vrei să înveți acum și restul fabulei tot așa ?

— Da, cu tine sînt sigur c-o învăț. Vai, ce bucuroasă are să fie mama !

Și se puse să învețe și restul fabulei, așa cum învățase începutul. Nu trecuse nici un sfert de ceas și o știa foarte bine. Tocmai o mai repeta o dată fără greșală, cînd mai-că-sa se ivi în spatele nostru. În primul moment, văzîndu-ne împreună, se încruntă crezînd că ne jucăm, dar Arthur n-o lăsă să deschidă gura :

— Acum o știu toată ! strigă el. M-a învățat Remi. Doamna Milligan se uită foarte mirată la mine și se

pregătea, desigur, să mă întrebe cum făcusem, cînd Arthur începu să spună pe dinafară, fără ca ea să-i fi cerut, *Lupul și mielul*. O spuse fără șovăire și fără greșală, cu un glas care vibra de bucuria victoriei.

În tot acest timp, eu mă uitam la doamna Milligan ; i-am văzut chipul frumos luminîndu-i-se de un zîmbet, apoi mi s-a părut că ochii i se umezesc ; cum însă în clipa aceea s-a aplecat asupra băiatului și l-a îmbrățișat, nu știu dacă plîngea într-adevăr.

— Cuvintele, spuse Arthur, nu înseamnă nimica, pe cînd lucrurile le vezi ; și Remi mi-a arătat cum să-l văd pe cioban cu fluierul lui. De astă dată, de cîte ori îmi ridicam ochii de pe carte, nu mă mai gîndeam la ceea ce e în jurul meu. Ci vedeam fluierul ciobanului și auzeam cîntecul pe **care-l** cânta. Vrei să ți—l cînt și ție, mamă ?

— Și cîntă pe englezește un cîntec de jale. Atunc doamna Milligan începu să plîngă de-a **binelea**, și cînd se ridică în picioare, am văzut că obrajii copilului erau uzi de lacrimile ei. **Apropiindu-se** de mine, îmi luă mîna și mi-o strînse cu atîta blîndețe, îneît **m-am** simțit mișcat și eu.

107

— Ești un băiat bun, îmi spuse dînsa. Am povestit în toate amănuntele această întîmplare pentru ca să se înțeleagă schimbarea care, începînd **din** ziua aceea, s-a petrecut în situația mea : în ajun fusesem adus ca dresor de cîini, cu scopul ca eu, cîinii și maimuța să distrăm un copil bolnav. Această lecție însă mă despărți de cîini și de maimuța : eram acuma un camarad, aproape un prieten.

Trebuie să mai adaug aici ceea ce am aflat abia mai tîrziu, și anume că doamna Milligan era foarte necăjită văzînd că fiul ei nu învață nimic sau, mai bine-zis, că nu poate învăța nimic. Cu toate că era bolnav, dînsa voia ca el să nu stea degeaba și, tocmai pentru că boala avea să fie de lungă durată, voia încă de pe acum să-i obișnuiască mintea cu mici exerciții care să-i ajute să cîștige timpul pierdut, în ziua cînd va fi vindecat.

Pînă atunci, strădania ei nu dăduse roade ; Arthur nu se arăta îndărătnic cînd era vorba de lucru ; în schimb,, nu putea fi deloc atent și sîrguitor ; lua fără împotrivire cartea ce i se punea în mînă, își deschidea chiar cu toată bunăvoința brațele ca s-o primească, dar mintea nu și-o deschidea ; repeta doar mecanic, ca o mașină, mai bine sau mai rău, și am putea zice mai rău decît mai bine, cuvintele ce i se băgau în cap cu de-a sila. Din pricina asta, maică-sa era tare necăjită : își pierduse orice nădejde de a mai scoate ceva din el.

Iată de ce se arăta atît de bucuroasă auzindu-l că spune pe dinafară o fabulă învățată cu mine într-o jumătate de oră și pe care dînsa, câteva zile în șir, nu izbutise să i-o vîre în cap.

Cînd mă gîncesc acum la zilele petrecute cu doamna Milligan și cu Arthur, socotesc că sînt cele mai frumoase din toată copilăria mea. Arthur mă iubea ca și cum am fi fost prieteni de o viață întreagă, iar eu începusem să-l îndrăgesc ca pe un frate : nu exista între noi nici cea mai mică neînțelegere și niciodată n-am văzut la el un gest care să-mi amintească situația mea. În ceea ce mă privește nu mă simțeam deloc stingherit și nici măcar nu-mi trecea prin minte că aș fi avut de ce să fiu. Asta o datoram, fără îndoială, vîrstei și nepriceperii mele în ale vieții ; și mai ales o datoram delicateței și bunătații doamnei Milligan, care îmi vorbea ca și cum aș fi fost copilul ei.

108

Și apoi, această călătorie pe apă era pentru mine © veșnică încîntare ; nici un ceas de plictiseală sau de oboseală ; de dimineață pînă seara aveam mereu **cîte** ceva de făcut.

De cînd s-au construit căile ferate, Canalul de Sud a fost dat aproape cu totul uitării, deși este una din

curiozitățile Franței.

De la Villefranche-de-Lauraguais **ne-am** îndreptat spre **Avignonnet** și de la **Avignonnet** la **stâncile** de la Nau-rousse, unde se înalță monumentul ridicat în cinstea lui Eiquet, **constructorul canalului**, chiar pe creasta de unde se despart apele care se varsă în ocean de cele care coboară spre Mediterană. Am trecut apoi prin Castelnau-dary, orașul morilor, prin Carcassonne, cetate străveche, iar prin stăvilarul de la Fouserannes, interesant prin bazinele lui alăturate, am coborât la Beziers.

Cînd **întîlneam** locuri demne de văzut, nu făceam mai mult de cîteva leghe pe zi ; cînd, dimpotrivă, erau pustietăți, mergeam mai repede. Drumul însuși hotăra mersul și plecarea noastră. Nici una din grijile obișnuite ale călătoriilor nu ne **frămînta** ; nu aveam de străbătut distanțe lungi ca să ajungem la vreun han unde să fim siguri că găsim masă și casă. La oră fixă ni se servea masa pe verandă ; și, în timp ce mîncam, urmăream în voie priveliștea mereu schimbătoare de pe cele două maluri.

Cînd soarele apunea, ne opream acolo unde ne prindea întunericul și rămîneam pe loc pînă se lumina iar de ziuă.

Cine a stat mereu acasă nu știe ce înseamnă ceasurile dinspre seară cînd n-ai nici un rost și, mai ales, nu știe cît de lungi și de triste sînt ele adesea pentru călător. Nouă, dimpotrivă, ceasurile astea ni se păreau deseori prea scurtp, și clipa culcării ne surprindea mai totdeauna atunci cînd nici nu ne gîndeam încă la somn.

Cînd se oprea luntrea, dacă era răcoare, ne închideam în salon și, după ce aprindeam un foc molcom, numai cît să alunge umezeala și ceața care-i făceau rău bolnavului, ni se aduceau lămpile, îl instalam pe Arthur lîngă masă, eu mă așezam alături, iar doamna Milligan ne arăta cărți cu poze sau vederi din lumea întreagă. După cum vasul care ne purta fusese construit anume pentru călătoria aceasta, tot așa și cărțile și vederile fuseseră alese anume pentru această călătorie. Cînd începeau să ne obosească

169

ochii, mama lui Arthur deschidea una din cărți și ne citea bucățile care ne interesau și pe care puteam să le înțelegem ; sau, închizînd cărțile și albumele, ne povestea legende și fapte istorice în legătură cu ținuturile pe care ie străbăteam. Vorbea cu ochii ținți în ochii fiului ei, și era înduioșătoare osteneala ce și-o dădea ca să nu exprime decît idei și să nu întrebuițeze decît cuvinte pe **înțelesul** nostru.

Cînd **serile** erau frumoase, aveam și eu de lucru : îmi **luam** harfa, coboram pe uscat și mă duceam să mă așez la poalele vreunui copac care mă ascundea în umbra lui, și de acolo cîntam din gură și din harfă toate cîntecele pe care le știam ; lui Arthur îi plăcea să asculte astfel, în liniștea înserării, fără să-l vadă pe cel ce cînta ; deseori îmi striga : „încă o dată !" si atunci începeam din **nou** melodia pe care o cîntasem.

Dulce și fericită era viața asta pentru mine, care, după ce părăsisem căsuța tușei Barberin, bătusem atîtea drumuri alături do signor **Vitalis** !

Cîtă deosebire între cartofii cu sare ai biete mele doici, și **minunatele** tarte cu fructe, dulcețurile, cremele și prăjiturile doamnei **Milligan** ! Și cîtă deosebire între **drumurile** lungi, pe jos, prin noroi, pe ploaie sau pe arșiță, în urma stăpînului, și această plimbare pe apă !

Dar, ca să fiu drept cu mine însumi, trebuie să spun că mă înțeînta mai mult fericirea morală pe care o găseam în această viață nouă, decît plăcerile materiale pe care **mi** le oferea.

Da, bune erau prăjiturile doamnei Milligan ! Da, plăcut era să nu mai suferi de foame, de arșiță sau de frig ; dar cu cît **mai** minunate și mai plăcute decît toate acestea erau, pentru inima mea, simțămintele de care mi-era plină !

De două ori **în** viața mea văzusem rupîndu-se sau des-**făcîndu-se** lanțurile care mă țineau lîngă acei pe care **îi** iubeam : întîia oară cînd fusesem smuls de lîngă tușa Barberin ; a doua oară, cînd fusesem despărțit de Vitalis ; **de** două ori rămăsesem astfel singur pe lume, fără sprijin, fără ajutor, fără alți prieteni, deci animalele...

Și **iată** că, în singurătatea și în deznădejdea în care mă zbăteam, găsisem pe cineva care îmi arăta dragoste și la care puteam să țin : o femeie, o doamnă frumoasă, blîndă, binevoitoare și duioasă, și un copil de vîrsta mea care se

110

purta cu mine cum te porți cu un frate. De cîte ori, ui-tîndu-mă la Arthur, culcat pe scîndura lui, palid și suferind, nu-mi venea să rîvnesc la fericirea lui, eu care eram sănătos și voinic ! Dar nu rîvneam la belșugul în care trăia, nici la vasul lui plutitor, ci la dragostea pe care maică-sa i-o arăta la tot pasul. Ce fericire pe el să se simtă iubit astfel, sărutat de zeci de ori pe zi, și să poată el însuși s-o sărute din toată inima pe doamna aceea frumoasă, pe mama lui, căreia eu de-abia îndrăzneau să-i ating mîna

cînd mi-o întindea. Și atunci îmi spuneam cu amărăciune că eu nu voi avea niciodată o mamă care să mă sărute și pe care s-o pot și eu săruta : poate că aveam s-o mai revăd cîndva pe tușa Barberin, și desigur, mă voi bucura foarte mult, dar, oricum, nu-i voi mai putea spune „mamă”, ca altădată, de vreme ce nu era mama mea.

Singur, mereu singur !

13

COPIL GĂSIT

Furat de impresiile călătoriei, nici n-am simțit cum a trecut timpul și iată că s-a apropiat și ziua cînd stăpînul meu urma să iasă din închisoare. Pe măsură ce mă depărtam de Toulouse, gîndul acesta mă frămînta tot mai mult.

Era încîntător să plutești așa cu luntrea, fără nici o osteneală și fără nici o grijă ; dar mă gîndeam că va trebui să mă înapoiez, făcînd pe jos drumul străbătut acum pe apă.

Avea să fie desigur mai puțin încîntător. Adio pat bun ! Adio creme ! Adio prăjituri ! Adio seri minunate, cînd stăteam cu toții adunați în jurul mesei !

Dar durerea cea mai mare era că trebuia să mă despart de Arthur și de doamna Milligan ; să rămîn fără dragostea lor, să-i pierd așa cum o pierdusem altădată

111

pe tușa Barberin. Nu mi-era mie dat să iubesc, nu **mi-era** dat să fiu iubit decît pentru a fi apoi despărțit cu cruzime de acei cu care aș fi vrut să-rni petrec viața-ntreagă !

Pot spune că gîndul acesta a fost singurul nor pe cerul senin al acelor zile minunate.

Într-o zi mă hotărîi în sfîrșit să-i vorbesc doamnei **Milligan**. O întrebai cît timp credea dînsa că îmi trebuie ca să mă întorc la Toulouse, căci voiam să mă aflu neapărat la pcarta închisorii în ziua cînd **stăpînul** meu avea să iasă. Auzindu-mă vorbind de plecare, Arthur strigă cît îl **luă** gura :

— Nu vreau să plece Remi !

Îi răspunsei că, din păcate, eu nu eram de capul meu, că depindeam de stăpînul la care mă dăduseră părinții și că eram silit să mă întorc la el în ziua cînd va avea nevoie de mine. Vorbeam de părinții mei fără să spun că ei nu erau cu adevărat tatăl și mama mea, căci ar fi trebuit să mărturisesc totodată că nu eram decît un copil găsit și nu aveam curajul să înfrunt o asemenea rușine. De cînd începusem să-mi dau și eu scama ce înseamnă viața, prea suferisem văzînd cît dispreț le arătau cei din satul nostru, în toate împrejurările, copiilor de la orfelinat. Copil găsit ! Socoteam că nu putea fi ceva mai înjositor pe lume. Stăpînul meu știa că sînt un copil găsit, dar el era stăpînul meu, pe cîtă vreme aici, rnai curînd as fi murit decît să mărturisesc doamnei Milligan și lui Arthur că eram orfan, un copil al nimănuî. Cu cîtă scîrbă s-ar fi uitat la mine ! Ba poate că m-ar fi zvîrlit și afară ! Mai **știi** ?

— Mamă, Remi trebuie să rămînă aici ! continuă Arthur, care, cînd nu era vorba de lecții, obținea de la mama lui tot ce voia.

— Eu aș fi tare fericită să rămînă, răspunse doamna Milligan. Tu te-ai împrietenit cu el, iar eu am prins mult drag de dînsui. Dar, ca să-l putem ține lîngă noi, trebuie mai întîi ca Remi să vrea să rămînă cu noi...

— Remi o să vrea, o întrerupse Arthur. Nu-i așa, Remi, că nu vrei să mai pleci la Toulouse ?

— Și-apoi, urmă doamna Milligan fără să-mi aștepte răspunsul, trebuie ca și s'tăpînul lui să primească. Numai el are drepturi asupra lui Remi.

112

1

—■ Remi, întîi să spună Remi ! o întrerupse iar Arthur, urmărindu-și ideea.

Negreșit, Vitalis fusese un stăpîn bun pentru mine și îi eram recunoscător atît pentru îngrijirile cît și pentru lecțiile lui, dar nu putea fi nici o asemănare între traiul pe care îl dusesem alături de el și acela pe care îl duceam aici, la doamna Milligan ; de asemenea, cîtă deosebire între ceea ce simțeam pentru Vitalis și dragostea pe care o nutream pentru doamna Milligan și pentru **Ar-tfour** ! Cînd cugetam mai adînc, **îmi** dădeam seama că era urît din partea mea să **țin** la stăpînul meu mai puțin decît la străinii aceștia pe care de-abia îi cunoscusem. Dar, în **sfîrșit**, ăsta era adevărul : îi iubeam nespus și pe doamna Milligan, și pe Arthur.

— Înainte să ne clsa răspunsul, urmă doamna Milli-gaa, Remi trebuie să chibzuiască bine de tot : eu **nu-l** poftesc numai la o viață de petrecere și de plimbare, ci la o viață de muncă ; trebuie să se ostenească să stea cu capul aplecat peste cărți, să învețe împreună cu tine. Să cîntărească deci și să

aleagă : ori învățătura, ori viața de hoinar.

— Nu mai e nevoie să cîntăresc nimic, spusei eu. Vă rog să credeți doamnă, că știu să prețuiesc propunerea dumneavoastră.

— Ei, vezi, mamă, că Remi vrea să rămînă ! strigă Arthur.

Și începu să bată din palme. Era vădit că îi alungasem îngrijorarea, căci, atunci cînd mama lui vorbise de muncă și de cărți, îi citisem pe față o adîncă neliniște. Dacă nu primeam ? ! Teama aceasta, pentru el, care avea groază de cărți, trebuie să fi fost foarte puternică. Din fericire, eu nu aveam aceeași teamă ; pe mine cărțile, în loc să mă înspăimînte, mă atrăgeau. E drept că de prea puțină vreme mi se pusese în **mîna**, iar acelea pe care le citisem **îmi** dăduseră mai mult plăcere decît bătaie de cap. De aceea propunerea doamnei Milligan mă făcea tare fericit și eram cu desăvîrșire sincer mulțumindu-i. Prin urmare, nu mai plecam de pe *Lebăda*; nu mai trebuia să renunț la viața asta bună și nici să mă despart de Arthur și de mama **lui**.

113

— Acuma, urmă doamna Milligan, ne mai rămîne să ne învoim și cu stăpînul lui ; pentru asta îi scriu să ne louse ; îi trimit bani de drum și, după ce îl voi face să înțeleagă ce ne împiedică pe noi să luăm trenul, sper că va binevoi să vină unde îl poftesc eu. Dacă primește propunerile mele, nu-mi mai rămîne decît să mă înțeleg cu părinții lui Remi, căci și cu ei se cuvine să stăm de vorbă.

Pînă aici, totul mersese după cum mi-aș fi dorit eu, de parcă o zîna bună mă atinsese cu nuielușa ei fermecată ; dar cuvintele din urmă mă treziră cu cruzime din visul în care pluteam, aducîndu-mă la trista realitate.

Să stea de vorbă cu părinții mei !

Negreșit că aceștia i-ar spune tocmai ceea ce eu voiam să rămînă tănuît. Adevărul ieșea la iveală !

Copil găsit! Atunci Arthur și cu doamna Milligan nu s-ar mai uita la mine, atunci prietenia pe care mi-o arătaseră avea să se șteargă ; aveau să se rușineze pînă și de amintirea mea ! Prietenul lui Arthur, tovarășul lui de joacă, era un copil găsit!

Am încremenit.

Doamna Milligan m-a privit mirată și a încercat să mă încerc să vorbesc, dar n-am îndrăznit să răspund la întrebările ei. Crezînd fără îndoială, că gîndul la apropiata întoarcere a stăpînului mă tulbură astfel, ea nu mai stăruia.

Din fericire, asta se întîmpla seara, cu puțin înainte de ora culcării, așa că am putut să scap curînd de privirile iscoditoare ale lui Arthur și să mă închid în cabina mea, singur cu gîndurile și cu temerile mele. A fost înțîia mea noapte rea de cînd mă aflam pe *Lebăda*, însă a fost înspăimîntător de cumplită, de lungă și de înfrigurată.

Ce să fac ? Ce să spun ? Nu găseam nimic. Tot sucind și răsucind de sute de ori aceleași gînduri, și tot luînd hotărîri care se băteau cap în cap, am găsit pînă la urmă cu cale să nu fac nimic și să nu spun nimic. Voi lăsa totul la voia întîmplării. Să hotărască soarta, de vreme ce eu nu puteam îndrepta nimic. Poate că Vitalis n-o să vrea să se despartă de mine, și atunci nu va mai fi nevoie să dezvăluie adevărul. Atît îmi era de frică de acest adevăr, ce mi se părea nespus de rușinos, încît ajunsesem

114

să doresc ca Vitalis să nu accepte propunerea doamnei Milligan. Negreșit că va trebui să mă despart de Arthur și de maică-sa, să mă deprind cu gîndul de a nu-i mai vedea poate niciodată ; dar, cel puțin, în felul acesta, ei n-o să-mi păstreze o amintire urîță.

La trei zile după ce îi scrisese stăpînului meu, doamna Milligan primi răspunsul. În cîteva rînduri, Vitalis spunea că se simte onorat de invitația doamnei Milligan și că va veni la Cctte sîmbăta următoare, cu trenul de ora două. I-am cerut voie doamnei Milligan să mă duc la gară, și acolo, împreună cu **cîinii** și cu Suflețel, am așteptat sosirea stăpînului nostru.

Cîinii erau neliniștiți, de parcă bănuiau ceva ; Suflețel stătea nepăsător, iar eu eram nespus de tulburat. Acum, soarta mea avea să se hotărască. Ah ! Să fi îndrăznit cît de cît, cum l-aș fi rugat pe "Vitalis să nu spună că **sînt** un copil găsit ! Dar nu îndrăzneam și simțeam că aceste două cuvinte : „*copil găsit*” nu vor putea niciodată să iasă din gura mea.

Mă așezasem într-un colț pe peronul gării, ținînd do Kgardă cei trei cîini și pe Suflețel în sîn, și așteptam, fără să văd aproape nimic din tot ce se petrecea în jurul meu.

Cîinii mi-au dat de veste că sosise trenul și că-l simțiseră pe stăpîn. **M-am** pomenit deodată tîrît înainte și, fiind luat prin surprindere, i-am scăpat din **mîini**. Ei au zbughit-o lătrînd vesel, și îndată i-am văzut sărînd în jurul lui Vitalis, care, în costumul lui obișnuit, își făcuse apariția. Mai sprinten de data asta,

deși de obicei era mai greoi decât tovarășii lui, Capi se repezise în brațele **stăpînului**, pe **cînd** Zerbino și Dolce i se încurcau în picioare.

M-am apropiat la rîndul meu, iar Vitalis, lăsîndu-l jos pe Capi, m-a strîns pentru întîia dată în brațe, sărutîndu-mă și spunîndu-mi de mai multe ori :

— ■ *Buon di, povero caro* *.

Stăpînul meu nu fusese niciodată aspru cu mine, dar nici nu mă răsfațase. Nu eram deprins cu asemenea izbucniri din partea lui, ceea ce m-a mișcat atît de mult, încît mi-au dat lacrimile, mai ales că eram în acea stare sufletească în care plîngi ușor. Mă uitam la el. Inchisoa-

¹ Bună ziua, bietul meu drag (în limba italiană în text).

115

rea îl mai îmbrătinise : trupul **i** se încovoia, fața **i** se gălbejise, iar buzele **i** se învinețiseră.

— Ei, băiete, mă găsești schimbat, nu-i așa ? îmi spuse el. Ce **să-i** faci ? închisoarea nu e **un** loc plăcut, iar plictiseala e boală grea. Dar **de-acum** încolo o să fie mai bine. Apoi, **schimbînd** vorba : Dar pe doamna asta care mi-a scris de unde o cunoști ?

I-am povestit atunci cum m-am întîlnit cu *Lebăda* și cum, din clipa aceea, trăisem alături de doamna Milligan și de **fiul** ei, ce văzusem și ce făcusem. Povestirea mea ținu mult, eu negrăbindu-mă deloc s-o isprăvesc, pentru ca să nu ajung încă acolo unde **mă** temeam : cum să-i spun eu stăpînului că voiam să-l părăsesc și să rămîn cu doamna Milligan și cu Arthur ?

Dar n-am avut cînd să-i fac această mărturisire, căci am ajuns la hotelul unde trăsesse doamna Milligan înainte să-mi fi terminat povestirea. Dealtminteri, Vitalis nu-mi pomenise nimic de scrisoarea doamnei Milligan și nici **despre** propunerile pe care, de bună seamă, **i** le făcuse ea în scrisoare.

— Și zici că doamna aceasta mă așteaptă ? mă întrebă ei după ce intrarăm la hotel.

— ■ Da, te duc eu la apartamentul ei.

— Nu-i nevoie, îmi răspunse el. Dă-mi mie numărul camerei. Rămîi aici cu cîinii și cu Suflețel și aștep-tați-mă.

Cînd stăpînul meu spunea ceva, nu aveam obiceiul să răspuns sau să mă tocnesc. De data asta am îndrăznit **totuși** să-i cer a-l întovărăși la doamna Milligan, ceea ce mi se părea cît se poate de firesc ; dar el, cu un gest, **îmi** închise gura. L-am ascultat și am rămas pe o bancă, la ușa hotelului, cu cîinii în jurul meu. Și ei voiseră să-l urmeze, dar nici ei nu se încumetaseră a se împotrivi ordinului, după cum nici eu nu mă împotravisem. Știa el, Vitalis, să se impună cînd voia.

De ce n-o fi vrut să fiu și eu de față la convorbirea **lui** cu doamna Milligan ? îmi puneam această întrebare, sucind-o pe toate fețele. Încă nu-i găsisem răspunsul, cînd se și întoarce.

— Du-te de-ți ia rămas bun de la doamna, îmi spuse el, te-aștept aici ; plecăm peste zece minute. Rămăsei cu gura căscată.

116

— Ei, zise el după cîteva clipe, n-ai înțeles ? Ce stai așa ca prostu' ? . . . Hai, grăbește-te !

Nu avea obiceiul să se răstească la mine. De cînd eram la el, nu-mi vorbise niciodată în felul acesta. Mă ridicai ascultîndu-l, fără să înțeleg nimic. Dar după cîteva pași îl întrebai :

— I-ai spus că ...

— I-am spus că am nevoie de tine, după cum și tu ai nevoie de mine ; prin urmare, nu am chef să renunț la drepturile ce le am asupra ta ; hai, du-te repede și în-toarce-te.

Mi-a mai venit inima la loc, căci, fiind mereu cu gîndul la rușinea că sînt un copil găsit, îmi închipuisem că plecam peste zece minute pentru că stăpînul meu se apucase să spună ce știa despre părinții mei.

Intrînd în apartamentul doamnei Milligan, l-am găsit »e Arthur plîngînd, iar pe maică-sa aplecată asupra lui, ca să-l mîngîie.

— Nu-i așa, Remi, că n-ai să pleci ? strigă Arthur. Doamna Milligan răspunse pentru mine, explicîndu-i că nu aveam încotro.

— L-am rugat pe stăpînul tău să te îase la noi, îmi spuse dînsa cu un glas care făcu să-mi dea lacrimile, dar n-a vrut în ruptul capului, și nimic nu l-a putut hotărî.

— E un om hain ! strigă Arthur.

— Nu, nu e un om hain, continuă doamna Milligan, dar are nevoie de tine ; ba ceva mai mult, cred că ține la tine cu adevărat. Dealtminteri, vorbește ca un om de treabă și ca un om superior. Iată ce mi-a răspuns ca să-mi arate de ce nu-mi îndeplinește rugăminta : „Copilul mi-e drag, iar el ține la mine ;

învățătura aspră despre viață pe care o dobîndește cu mine îi va sluji mai mult decît să facă pe servitorul în haine frumoase, cum va fi el aici, chiar fără voia dumneavoastră. La dumneavoastră va învăța carte, va primi educație, e-adevărat ; îi veți îmbogăți mintea, și asta-i adevărat ; dar nu-i veți forma caracterul. El nu poate fi fiul dumneavoastră ; în schimb, o să fie al meu ; și e mai bine așa decît să ajungă jucăria unui copil bolnav, oricît de blînd și de binevoitor ar fi acesta. Pot și eu să-l învăț carte".

— Dar el nu-i tatăl lui Remi ! strigă Arthur.

117

— Nu e tatăl lui, într-adevăr, dar e stăpînul lui, și Remi e al lui, deoarece părinții i l-au închiriat. Pentru moment, Romi trebuie să asculte de el.

— Nu vreau să plece Remi.

— Trebuie totuși să-și urmeze stăpînul, însă sper că nu pentru **multă** vreme. Le vom scrie părinților lui și ne vom învoi noi.

— Nu ! strigai eu.

— Cum nu ?

— Nu, vă rog !

— Dar n-avem alt mijloc, dragul meu.

— Vă rog să nu faceți asta !

E aproape sigur că, dacă doamna Milligan nu mi-ar fi vorbit de părinți, mi-aș fi luat rămas bun peste mult mai **mult** decît cele zece minute pe care mi le acordase stăpînul meu.

— Locuiesc la Chavanon, nu-i așa ? urmă doamna Milligan.

Fără să-i răspund, m-am apropiat de Arthur și, luîndu-l în brațe, l-am sărutat de mai multe ori, punînd în sărutările acelea toată prietenia ce-o simțeam pentru el. Apoi, smulgîndu-mă din slaba **lui** strînsoare și întorcîndu-mă spre doamna Milligan, am îngenunchat în fața ei și i-am sărutat mîna.

— ■ Bietul de tine ! zise ea, aplecîndu-se asupra mea.

Și mă sărută pe frunte. M-am ridicat repede în picioare și am fugit spre ușă.

— ■ Arthur, o să te iubesc toată viața ! i-am strigat eu, hohotind de plîns. Și pe dumneavoastră, doamnă, n-o să vă **uit** niciodată !

— **Remi**, Remi ! țipă Arthur.

Dar n-am auzit ce spunea : ieșisem și închisesem ușa după mine. În clipa următoare mă aflam lîngă stăpînul meu.

— La drum ! îmi spuse el.

Am plecat din Cetto pe șoseaua care duce spre Fron-tignan.

Iată cum m-am despărțit de întîiul meu prieten și cum am intrat într-un șir întreg de nenorociri de care aș fi fost scutit dacă n-aș fi fost victima unei prejudecăți odioase și a unei temeri prostesti.

■118

14

ZĂPADĂ ȘI LUPI

Și așa am pornit-o din nou pe urmele stăpînului, cu cureaua harfei petrecută pe după umărul care mă durea, ca să batem iar drumuri lungi, de ploaie și pe arșiță, prin praf și prin noroi. A trebuit să fac iar pe prostul prin piețele publice și să rîd ori să plîng, ca să se distreze „**onoratul** public". Reîntoarcerea la viața de dinainte a fost grea, căci te deprinzi ușor cu bunul trai și cu fericirea. Am trăit clipe de scîrbă, de plictiseală, de oboseală, pe care **nu** le cunoscusem înainte să fi dus., două luni de zile, viața tihnită a fericiților din lumea asta. De multe ori, pe drumurile acelea lungi, rămîneam **în** urmă, ca să mă pot gîndi în voie la Arthur, la doamna Milligan, la *Lebăda*, și mărar cu amintirea să mă întorc și să trăiesc în trecut.

„Ce timpuri fericite ! Cînd uneori seara, culcat în vreun han slinos de țară, îmi aduceam aminte de cabina de pe *Lebăda*, cît de aspru mi se părea atunci așternutul ! N-o să mă mai joc niciodată cu Arthur, și nici n-o să mai aud vreodată glasul mîngîietor al doamnei Milligan !

Din fericire, în supărarea mea, care era foarte adîncă și stăruitoare, aveam și o mîngîiere : stăpînul se făcuse mult mai blînd, mult mai duios decît fusese înainte. Dinspre partea asta se produsese o mare schimbare în firea lui sau, cel puțin, în felul lui de a se purta cu mine ; și asta îmi dădea curaj, mă împiedica să plîng cînd amintirea **lui** Arthur **îmi** zdrobea inima ! Simțeam atunci că nu mai eram copilul nimănui și că stăpînul meu era pentru ni ne nu numai un stăpîn. Ba deseori chiar, aș fi sărit să-l îmbrățîșez, atît de mult simțeam nevoia să-mi revărs asupra cuiva sentimentele de iubire ce mă

icopleșeau ; dar nu îndrăzneam, căci Vitalis nu era omul cu care să-ți îngădui asemenea familiarități. La început, un fel de teamă mă ținuse la distanță de el ; acum era ceva nelămurit care semăna mai degrabă a respect.

Cînd plecasem, din satul meu, Vitalis era pentru mine doar un om ca toți ceilalți, căci pe atunci nu eram în

119

stare să fac deosebire între oameni ; dar șederea mea la doamna Milligan **îmi** deschisese și sufletul, și mintea. Și, lucru ciudat, uitîndu-mă mai bine la el, **mi** se părea că regăsesc în felul lui de a fi ceva din felul de a se purta cu mine al doamnei Milligan.

După plecarea noastră din Cette trecură mai multe zile fără să pomenim nimic despre doamna Milligan și Arthur și despre șederea mea pe *Lebăda*, dar încetul cu încetul, chiar stăpînul meu începu a aduce vorba despre ei, și foarte curînd nu trecea zi să nu le rostim numele.

■— Țineai la doamna Milligan, nu-i așa ? îmi spuse Vi-talis. Da, te înțeleg ; a fost bună, tare bună cu tine ; să te gîndești întotdeauna la ea cu recunoștință. Și deseori adăuga : Ce să-i faci ? Nu se putea altfel !

Mai înfii nu pricepusem, dar, încetul cu încetul, ajunsesem să-mi spun că, de vreme ce respinsese propunerea doamnei Milligan de a mă ține lîngă dînsa, însemna că fusese nevoit să procedeze astfel. La asta se gîndea desigur stăpînul meu **cînd** spunea : „Nu se putea altfel !” și mi se părea că în aceste cîteva cuvinte răsuna o părere de rău ; ar fi vrut și el să mă lase cu Arthur, dar îi fusese cu neputință. Și în fundul sufletului îi eram recunoscător pentru această părere de rău, deși nu ghiceam defel pentru ce nu putuse el primi propunerile doamnei Milligan, căci motivele pe care i le dăduse acesteia înainte de despărțire nu mi se păreau prea clare.

Poate că acum m-ar lăsa ! Și o rază de nădejde pătrundea iar în sufletul meu.

— Ce-ar fi să ne întîlnim cu *Lebăda* ?

Vasul urma să se îndrepte în sus pe Rhone, iar noi mergeam tocmai de-a lungul malurilor acestui fluviu. De aceea, tot drumul, privirea mea căuta mai des înspre apă decît în predealurile și cîrapiile roditoare ce se întind pe amîndouă malurile fluviului.

Cînd ajungeam în orașe ca Arles, Tarascon, Avignon, Montelimart, "Valence, To'urnon, Vierme, primul drum îl făceam la cheiuri și la poduri : de acolo căutam *Lebăda* din ochi. și cînd zăream de departe un vas, pe jumătate pierdut în negura cenușie, așteptam să se apropie, ca să văd dacă nu cumva era *Lebăda*.

Dar nu era ea !

129

Cîteodată îmi luam inima în dinți și, apropiindu-mă de luntrași, le descriam vasul pe care îl căutam ; dar nu-l văzuseră.

Acum, cînd stăpînul meu se hotărîse să mă dea doamnei Milligan — cel puțin așa **îmi** închipuiam eu — nu mai aveam de ce mă teme că vor vorbi despre părinții mei &au că îi vor scrie tușei Barberin ; discuția urma să aibă loc numai între stăpînul meu și doamna Milligan. în visul meu copilăresc socoteam totul nespus de simplu : **doamna** Milligan daroa să mă ia dînsa, iar stăpînul meu se învoia să mă dea, și cu asta basta !

Am stat **cîteva** săptămîni la rînd la Lyon, și tot timpul liber **mi** l-am petrecut pe cheiurile Rhonului și ale Saonei. Cunosc podurile **Ainay**, Tilsitt, Guillotiere sau Hotel-Dicu, tot așa de bine ca și cei de prin partea locului.

Dar oricît am căutat, nici urmă de *Lebăda*.

în cele din urmă am plecat și din Lyon și ne-am îndreptat spre Dijon. Atunci, nădejdea de a-i mai regăsi vreodată pe doamna Milligan și pe Arthur începu să mă părăsească ; căci studiasem toate hărțile Franței de pe tarabele anticarilor și știam că în orașul Châlons, Canalul de Centru, prin care trebuia să treacă *Lebăda*, ca să ajungă la fluviul **Loire**, se desparte de **riul** Saone.

Am ajuns și la Châlons, pe care apoi l-am părăsit fără să fi **întîlnit** *Lebăda*. Totul se sfîrșise deci : nu-mi rămînea **decît** să-mi iau adio de la visul meu.

Vremea începuse să se strice, parcă înadins ca să-mi sporească deznădejdea, și așa destul de adîncă ; toamna era pe sfîrșite, iarna se apropia, **iar** drumurile, prin ploaie și prin noroi, se făceau tot mai anevoioase. Cînd ajungeam seara în vreun han păcătos sau în vreun grajd, frînți de oboesală, uzi pînă la piele, plini de glod pînă după urechi, numai cu gînduri vesele nu mă culcam.

După ce am ieșit din Dijon și am trecut peste dealurile de la **Cote-d'Or**, am fost întîmpinați de un frig

umed ce te pătrundea pînă în măduva oaselor, și Suflețel a devenit și mai trist, și mai morocănos chiar decît mine.

Ținta **stăpînului** meu era să ajungă la Paris cît mai degrabă, căci numai la Paris am fi avut norocul să putem da cîteva reprezentații pe timp de iarnă ; dar, fie că punga **nu-i** îngăduise să ia trenul, fie din cu totul altă pricină, drumul de la **Dijon la** Paris trebuia să-l facem pe jos.

121

Cînd vremea ne permitea, dădeam cîte **o** reprezentație scurtă în orașele și satele prin care treceam ; apoi, după ce mai cîștigam o nimica toată, o luam iar **din loc**.

Pînă la Châtillon, lucrurile au mers cum au mers, deși am avut de suferit tot timpul de pe urma frigului și **a** umezelii ; dar după ce am plecat și din acest oraș, ploaia a încetat și vîntul a prins să bată dinspre miazănoapte. La început am răbdat cît am răbdat, cu toate că nu-i plăcut să-ți sufle vîntul de nord drept în față ; și, în definitiv, chiar vîntul ăsta aspru tot era mai ușor de îndurat decît umezeala în care putezbeam de cîteva săptămîni încoace. Vîntul nu rămase însă multă vreme uscat ; cerul se acoperi de nori mari și negri, soarele se ascunse : erau semne de zăpadă.

Am apucat totuși să ajungem într-un sat mare, fără să fim prinși de ninsoare, însă scopul stăpînului meu era să ajungă la Troyes cît mai repede, pentru că Troyes este un oraș mare, unde am fi putut da mai multe reprezentații, în caz că vremea rea ne-ar fi silit să ne prelungim șederea acolo.

— Culcă-te repede, îmi spuse el, poposind într-un han. Plecăm mîine în zori. Mă tem să nu ne prindă zăpada pe aici.

El însă nu se euieă **de** îndată, ci rămase lîngă vatra din bucătărie ca **să-l** încălzească pe Suflețel, care suferise mult de frig în timpul zilei și gemea mereu, cu toate că avusesem grijă să-l **înfășurăm** în pături.

A doua zi **m-am** sculat cu noaptea-n cap, după cum promisem poruncă. Nu se luminase încă de ziuă, cerul era negru și încărcat, fără nici o stea ; părea un capac mare și întunecat ce se lăsa deasupra pămîntului de-ai fi zis c-o să-l strivească. Cînd se deschidea ușa, un vînt aspru răbufnea cu furie în vatră și ațîța jeraticul îngropat de cu seară sub cenușă.

— în locul dumatăle, zise hangiuul, adresîndu-se stăpînului meu, n-aș pleca ; are să ningă.

— Sînt grăbit, răspunse Vitalis, și nădăjduiesc să ajung la Troyes înainte să m-apuce ninsoarea.

— Treizeci de kilometri nu se fac așa lesne !

Cu toate acestea, am plecat. Vitalis îl ținea pe Suflețel ascuns în haină, ca să-i dea puțin din propria lui căldură, pe cînd cîinii, înviorați de vremea uscată, alergau înaintea noastră. Stăpînul îmi cumpărase de la Dijon un cojo-

122

cel ; îl **stringeam** cît puteam pe mine, iar vîntul aspru mi-l lipea de trup. Nu-ți mai venea nici să deschizi gura ; mergeam amîndoi zgribuliți, grăbind pasul și ca să ajungem cît mai repede, și ca să ne mai încălzim.

Cu toate că sosise ceasul cînd trebuia **să** se facă ziuă, cerul nu se lumina deloc. În fine, iată că, spre răsărit, o iîșie albicioasă răzbi întunericul. Totuși soarele nu se arată : nu mai era noapte, dar nici zi nu s-ar fi putut spune că era. Între timp, pe cîmp lucrurile începeau să se deslușească oarecum ; lumina plumburie care atingea în treacăt **pămîntul**, țîșnind dinspre răsărit ca dintr-o pîlnie imensă, scotea la iveală copaci despuiați de frunze și, pe alocuri, garduri de mărăcini sau tufișuri, ale căror frunze uscate, ce se mai țineau încă de crengi, bătute de vîntul ce le scutura și le răsucea, foșneau îndelung. Pe drum și pe cîmp, nici țipenie ; nici un huruit **de** căruță, nici un plesnet de bici ; singurele ființe vii erau păsărelele pe care doar le auzeai, fără să le vezi, căci stăteau pitite printre frunze. Numai niște ciori țopăiau pe drum, cu coada ridicată și cu pliscul în sus, luîndu-și zborul cînd ne apropiam și oprindu-se în cîte un vîrf **de** copac, de unde ne urmăreau cu cîrîituriile lor ce păreau a fi ori ocări, ori cobiri a rău.

Deodată, un punct albicios se ivi pe cer dinspre miazănoapte. Creștea cu repeziciune apropiindu-se de noi ; apoi se auzi o larmă ciudată de țipete amestecate și nedeslușite. Erau giște sau lebede sălbatice, care zburau **de** la nord spre sud. Trecură pe deasupra capetelor noastre și se pierdură în depărtare ; doar cîțiva fulgi mai rămaseră în urma lor, ce coborau **lin**, ca niște puncte albe, pe cerul mohorît.

Ținutul pe care îl străbăteam era de o tristețe de moarte, pe care tăcerea din jur o sporea și mai vîrtos ; cît **cuprindeai** cu ochii, în lumina posomorită a zilei, nu vedeai **decît** ogoare pustii, dealuri sterpe și păduri ruginite. Vîntul bătea tot dinspre miazănoapte, cu o ușoară tendință de a se întoarce spre apus ; din partea aceasta a zării se apropiiau nori arămii, grei, și atît de joși, îneît păreau că se sprijină pe

creștetul copacilor. Curînd, cîțiva fulgi de zăpadă, mari cit niște fluturi, ne zburară pe dinaintea ochilor ; urcau, coborau, se învîrtejeau, fără să atingă pămîntul.

123

Nu **făcuserăm pînă** atunci decît prea puțin din drumul nostru și mi se părea peste putință să ajungem la Troyes înainte de a se porni ninsoarea. Dealtfel, asta nu mă prea neliniștea ; îmi spuneam că, odată cu zăpada, avea să înceteze vîntul și să se mai potolească și frigul.

Nu știam însă ce înseamnă viscolul. Aveam să aflu curînd, ți într-un asemenea chip, îneît să nu mai **uit** niciodată.

Norii care veneau dinspre **nord-vest** se apropiaseră, și o licărire alburia lumina cerul într-acolo ; deodată, pîn-tecele lor se deschise : ningea. De data asta nu mai erau fluturi se îlfliau prin fața noastră, ci o ploaie de zăpadă care ne învăluia din toate părțile.

— Se vede că ne era scris să n-ajungem la Troyes, spuse Vitalis. Va trebui să ne adăpostim în cea dintîi casă ce ne va ieși în cale.

Bună vorbă și foarte plăcută ! Întrebarea era însă : unde să găsim această casă primitoare ? Înainte ca zăpada să ne îi învăluit în întunecimea ei albă, cercetasem ținutul cît puteai cuprinde cu ochii, dar nu zărisem nici o casa, nimic care să vestească apropierea de vreun sat. Dimpotrivă, în fața noastră începea o pădure adîncă, întunecoasă, nesîrșită, al cărei desiș se întindea atît înaintea noastră cît și pe dealurile **înconjurătoare**.

Nu trebuia deci să ne biziim prea mult pe casa făgăduită ; și poate că, la urma urmei, nici nu avea să mai ningă.

Pînă una alta, zăpada se cernea din ce în ce mai deasă, în cîteva clipe acoperise drumul și *tot* ce întîlnise în cale : grămezi de pietre, ierburi, mărăcini și tufele din șanțuri, căci, împinsă de vîntul care nu mai contenea, se prăvălea pe pămînt, troienind totul.

Partea proastă e că ne troienea și pe noi : pe părțile alunecoase ale hainelor nu se prindea, dar oriunde găsea cîte o deschizătură, pătrundea ca o pulbere și se topea pe loc. O simțeam șiroind înghețată de-a lungul gîtului, iar **stăpînul** meu, care își ținea jocul desfăcut, ca să poată răsufla **Suflețel**, de bună seama că nici el n-o ducea mai bine.

Totuși mergeam înainte, cu vîntul și cu zăpada în fața, fără să scoatem o vorbă ; din cînd în cînd mai întorceam puțin capul ca să ne tragem sufletul. Cîinii nu mai alergau înaintea noastră, ci mergeau în urmă, scheunînd după

124

un adăpost pe care nu **li-l** puteam da. Înaintam încet, din greu, orbiți, uzi, rebegiți. Deși **pătrunsesem** de mult **în** pădure, nu eram cîtuși de puțin **la** adăpost, deoarece drumul **ne** silea să mergem cu vîntul **în fața**. Din fericire, **viscolul** se domoli încetul cu încetul, zăpada însă spori și, în loc să cadă ca o pulbere, ninge cu fulgi mari și deși. În scurtă vreme drumul se acoperi cu un strat gros de omăt prin care pășeam fără zgomot.

Din **cînd** în cînd **îl** vedeam pe stăpînul meu **uitîndu-se** spre stingă, ca și cum ar fi căutat ceva, dar nu se zărea decît o poiană largă, unde arborii fuseseră tăiați primăvara trecută, iar acum lăstarii miădioși se aplecau sub povara zăpezii. Ce spera el oare să găsească acolo ? Eu, unul, **mă** uitam drept înaintea mea, cît puteam răzbate cu privirea, atent să văd dacă pădurea **nu** se mai sfîrșește odată și dacă nu se zărește vreo casă.

Era însă nebunie curată să vrei să străpungi cu privirea potopul acela alb ; **Iș. cîțiva** metri jur împrejur, lucrurile **nu** se mai deslușeau și nu se vedea altceva decît perdeaua fulgilor de zăpadă din ce în ce mai deși, care ne **învăluiau** ca într-un uriaș năvod alb.

Situația era departe de a fi liniștitoare ; nici altădată, prin geamul unei odăi bine încălzite, nu mă uitam cum ninge fără un sentiment de nedeslușită tristețe ; darămite acuma, cînd **îmi** dădeam seama că odaia încălzită se afla încă foarte, foarte departe !

Și **totuși** trebuia să mergem înainte și să nu pierdem nădejdea, cu toate că picioarele ni se afundau tot mai adîne **în** zăpadă, iar omătul ce se așeza pe pălăriile noastre se făcea tot mai greu.

Deodată l-am văzut pe Vitalis că întinde mîna spre stînga, parcă pentru **a-mi** atrage atenția asupra unui lucru. M-am uitat și mi **s-a** părut că zăresc o colibă de nuiete. Nu **l-am** mai întrebat nimic, înțelegînd că îmi arătase coliba nu pentru frumusețea priveliștii, ci ca să găsim drumul ce ducea într-acolo.

Era greu, deoarece zăpada așternuse un strat destul de gros ca să șteargă orice urme de drum sau de potecă ; totuși, spre marginea poienii, acolo de unde începea din nou pădurea **bătrîna**, mi se păru că șanțul șoselei este astupat pînă sus : desigur că acela era drumul spre colibă. Judecasem bine ; am

coborât în șanț, și **nu** după multă vreme ne aflam în fata colibei. Era făcută din **legă-**
125

turi de vreascuri și nuiele, iar ca acoperiș i se pusese crengi multe și îndesate, astfel îneît zăpada nu pătrundea înăuntru. Nu mică ne fu bucuria, totuși nu ne-o arătarăm tăvălindu-ne prin praf, deși asta n-ar fi fost chiar atât de nepotrivit, fiindcă ne-ar fi ajutat să ne mai uscam.

— Bănuiam eu, zise Vitalis, că pe aici pe unde s-au tăiat de **curînd** copaci trebuie să fie și o colibă pentru tăietorii de lemne. Acuma poate să ningă cit o vrea !

— Să ningă **cît** o vrea ! i-am ținut eu isonul, făcînd pe grozavul.

Și m-am dus *lu* ușă, sau, mai bine-zis, la intrarea colibei, pentru că **n-avea** nici usi, nici ferestre, ca să-mi scutur haina și pălăria de zăpadă, fiindcă nu voiam să ud pe jos, prin „casă”.

Era tare modestă casa noastră, atât ca exterior cît și ca mobilier, acesta din urmă reducîndu-se la o prispă de pămînt și la cîteva pietroaie ce slujeau drept scaune. Dar ceea ce, în împrejurările de față, avea pentru noi mai mult preț decît orice, erau cele cinci-șase cărămizi așezate într-un colț în chip de vatră.

Foc ! Puteam face foc !

Dar nu-i de ajuns să ai o vatră ca să faci foc, îți mai trebuie și lemne.

Într-o casă ca a noastră nu era greu să-ți procuri lemne : n-aveai decît să smulgi vreascuri din pereți și din acoperiș, cu grilă doar să iei numai de ici și de colo, ca să nu se dărîme șandramaua. Zis și făcut !

O flacăra veselă pîlpîi curînd în vatra noastră. E adevărat că se cam făcea fum, iar fumul, neavînd horn pe unde să iasă, se împrăștia în colibă. Dar ce ne păsa nouă ! Doar foc și căldură dorisem !

În timp ce eu, culcat pe brînci, suflam ca să ațîț flacăra, cîinii se așezaseră în jurul vetrei, pe labele dinapoi și, cu gîtul întins, își uscau foarte cuminți 'burțile ude și înghețate.

În sfîrșit, îndrăzni și Suilețel să dea la o parte haina stăpînului și, **scoțînd** vîrfurile nasului, se uită să vadă unde se află ; îneîntat de ceea ce i se înfățișa ochilor, sări repede jos și, așezîndu-se pe locul cel mai bun, își întinse spre foc lăbuțele rebegite.

Stăpînul meu era om înțelept și cu experiență : de dimineață, înainte încă să mă fi trezit eu, își pregătise me-

126

rindea pentru drum : un codru de pîine și o bucată de brînză. Nu era momentul să facem mofturi ! De aceea, cînd am văzut pîinea, ne-am arătat toți foarte bucuroși. Din nefericire, porțiile n-au fost prea mari, iar în ceea ce mă privește așteptările mi-au fost înșelate, căci, în loc de o pîine întreagă, stăpînul nu ne-a împărțit decît jumătate.

— Nu cunosc drumul, spuse el, răspunzînd privirii mele întrebătoare, și nu știu dacă de aici și pînă la Troyes vom mai întîlni vreun han unde să mîncăm. Și, afară de asta, nu cunosc nici pădurea. Știu numai că ținutul acesta este foarte păduros și că pădurile nesfîrșite se țin lanț. Aștia-s codrii de la Chaource, Rumilly, Othe și Aumont. Cine știe ? Poate că mai avem mult de umblat pînă să dăm de o locuință omenească ; și iar se prea poate să stăm troieniți încă multă vreme în coliba asta. Trebuie să păstrăm merinde și pentru masa de seară.

A trebuit să recunosc că avea dreptate. Dar ce te faci cu cîinii ? Văzînd că pîinea dispare iar în sac, cînd de-abia gustaseră din ea, începură să întindă laba spre stăpîn, să-i zgîrie genunchii și să fac tot felul de mutre, doar-doar o deschide din nou sacul către care le fugeau mereu privirile rugătoare.

Zadarnice fură însă și rugămințile, și linguşelile : sacul rămase închis !

Oricît de frugală fusese masa, ne-am simțit totuși ceva mai întremați. Eram la adăpost, focul ne pătrundea cu căldura lui plăcută : așa mai mergea să așteptăm încetarea ninsorii.

Popasul acesta în bordei nu mă îngrijora prea mult, căci nu-mi închipuiam să rămînem acolo troieniți cine știe cît, cum spusese Vitalis, ca să ne explice economia făcută — că doar nu avea să ningă mereu. Pe de altă parte, nu prea erau semne că ninsoarea va sta așa curînd. Prin deschizătura colibei noastre zăream fulgii căzînd grăbiți și înghesuiți, unii peste alții, fără întrerupere, căci vîntul se potolise. Cerul nu se vedea, iar lumina, în loc să cadă de sus, venea de jos, de la giulgiul strălucitor care acoperea pămîntul.

Cîinii se împăcaseră și ei cu acest popas silit, se așezaseră toți trei în fața focului și adormiseră : unul strîns covrit, altul tolănit pe-o coastă, iar Capi cu botul în cenușă.

M-am hotărît să fac și eu ca ei ; doar mă trezisem cu noaptea-n cap, și era desigur mai plăcut să călătorești în

127

țara viselor, poate chiar cu *Lebăda*, decât să te uiți cum ninge.

Nu știu cât vreme am dormit, însă, când m-am deșteptat, nu **mai** ninge. Mă uitai afară ; troianul din fața colibei crescuse grozav ; dacă ar fi fost să pornim la drum, mi-ar fi trecut de genunchi.

Cît să fi fese ceasul ? Nu puteam să-l întreb pe stăpînul meu. La **Dijon**, ca să-mi cumpere mie cojoc și alte cîteva lucruri (deoarece puținul ce-l cîștigasem în ultimele luni nu înlocuise banii cheltuiți cu închisoarea și cu procesul), fusese nevoit să-si vîndă ceasul, ceasul lui cel mare de argint, pe care arăta Capi ora cînd m-a luat Vi-talis în trupa lui.

Acuma, lipsa ceasului, lumina zilei trebuia să ne spună ora. Dar afară, nimic nu putea răspunde întrebării mele : jos, pe **pămînt**, un strat orbitor ; deasupra și în văzduh, o ceață întunecoasă ; pe cer, o lumină cenușie, pătată din loc în loc de un galben murdar. Nimic **din** toate acestea nu te lasă să ghicești cît era ceasul. Urechile nu te ajutau mai **mult** decât ochii, căci se lăsase o tăcere de mormînt, pe care nici un țipăt de pasăre, nici un pocnet de bici ; nici un huruit de căruță nu o tulbura ; nici-cînd vreo noapte nu fusese mai tăcută decât era ziua aceasta.

În jurul nostru, totul încremenise ; zăpada împietrise totul, oprise orice mișcare ; doar din cînd în cînd se vedea cîte o creangă de brad **scuturîndu-se** încet, cu un foșnet ușor ; povara care o apăsa o apleca în jos, puțin cîte puțin, pînă cînd zăpada cădea, apoi ramura se ridica brusc, iar verdele ei închis contrasta viu cu giulgiul alb care învăluia ceilalți copaci din vîrf și pînă la pămînt ; astfel că, dacă o priveai de departe, credeai că e o tăietură neagră pe albul zăpezii.

Cum stăteam așa în pragul ușii, minunîndu-mă de această priveliște, îl auzii pe stăpîn spunîndu-mi :

■— Ce zici, pornim la drum ?

— Nu știu, n-am nici o idee ; cum crezi și dumneata.

■—■ Părerea mea este să rămînem aici, unde avem măcar foc și adăpost.

Eu mă gîndeam că nu aveam pîine, dar am păstrat gîndul acesta pentru mine.

— Mă tem că o să înceapă iar să ningă, continuă Vi-talis. N-are nici un rost s-o luăm din loc cînd nu știm

128

la ce distanță putem găsi o așezare omenească. N-ar Ei . deloc plăcut să ne prindă noaptea pe drum, **prin** zăpada ; mai bine rămînem aici. Cel puțin n-o să ne udăm la picioare !

Lăsînd deoparte problema mîncării, **rînduiala** asta *c.* avea de ce să-mi displacă, deoarece, dacă porneam acu **n** ; la drum, nu era deloc sigur că aveam să găsim un hun unde să **mîncăm** înainte de căderea nopții, în **schimb e** ■ **i sigur** că va trebui să mergem pe un drum troienit, facă pîrtie, **și** deci greu de străbătut. **Nu** ne **rămînea** decât ?ă strîngem cureaua, și atîta tot ! Și așa se și **întîmplă**. Seara, **la cină**, **Vitalis** ne împărți **în șase pîinea** care mai rămăsese. Vai ! Și ce puțin rămăsese, și **cît** de repede sa isprăvi și acest puțin, deși făceam **dumicații** cît **mai mici**, ca să prelungim amăgirea.

După ce **ne-am** isprăvit cina noastră sărăciei >asă și atît de scurtă, am crezut că o să-i **văd** pe **dini** **începînd iar** figurile de la prînz, căci cu siguranță că ic era încă foarte foame. Dar mă înșelam, și încă o dată **mi-am putut** da seam **cît** de deștepți erau. Cînd **stăpînul vîrî briceagul** în **buzunarul de la pantaloni** — semn că ospățul **lua^a** sfîrșit — Capi se ridică **și**, după ce făcu un semn cu **capul tovarășilor** iui, se duse să amușine traista în care **țineam** de obicei mîncarea. Apoi puse încet laba pe sac ca **să-l** pipăie. Convingîndu-se prin această dublă cercetare c **i** nu mai era nimica de **mîncare** înăuntru, se întoarse **la locul lui** din **fața** vetrei și, după ce făcu un nou semn cu capul către Dolce și Zerbino, se întinse cît era de luni. cu un suspin de resemnare :

„Nu mai e nimic ; degeaba mai cerem”.

L-am înțeles, de parc-ar fi vorbit.

Tovarășii lui, **pricepîndu-l** de asemenea, se lungiră c i și el la foc, scoțînd același suspin ; dar suspinul lui Ze-bino nu vădea resemnarea, căci el, pe lîngă că era **flă-mînd**, **mai** era și tare lacom, și sacrificiul acesta îl **costa** cu mult mai mult decât pe ceilalți.

Se porni din nou să ningă **și** ninge cu aceeași **stăruință**. De **la** ceas la ceas, covorul de zăpadă creștea **în** jurul lăstarilor, alo căror mlădițe mai ieșeau încă deasa -pra zăpezii, dar era limpede că **în** curînd aveau să fie și ele acoperite.

De-abia isprăvisem cina, că și începuse să nu se mas vadă decât cu greu afară, căci în zilele acestea plumburii

129

se întunecă devreme. Ninsoarea nu încetă nici în timpul nopții ; continuă să se cearnă în fulgi mari din cerul negru pe pămîntul alb. Fiind nevoiți să înnoptăm acolo, cel mai bun lucru era să ne culcăm cît

mai degrabă. Făcui și eu cum făcuseră cîinii. **M-am** înfodolit în cojocelul care, pus de cu ziuă la foc, se uscase, și m-am lungit lingi vatră, cu capul pe un pietroi care-mi ținea loc de pernă.

— Dormi, îmi zise Vitalis, te trezesc eu cînd o să vreau să mă culc, căci, deși nu avem să ne temem nici de fiare, nici de oameni în acest bordei, e nevoie totuși să stea unul din noi de veghe, ca să țină focul aprins ; dă-ți se oprește ninsoarea, poate să se lase ger, așa că trebuie să avem grijă.

N-a fost nevoie să mă poftescă de două ori, că am și adormit. Cînd m-a trezit stăpînul meu, era noaptea **țir**-ziu ; sau, cel puțin, așa îmi închipuiam eu. Ninsoarea se oprise, iar focul ardea mereu.

— E raidul tău, îmi spuse Vitalis, n-ai altceva de făcut decît să pui din cînd în cînd vreascuri pe foc, atît ! Uite, și-am pregătit aici o grămadă.

Într-adevăr, un maldăr de uscături îmi stătea la vînde-mîină. Stăpînul meu, care avea un somn foarte ușor, gîin-duidu-se că o să-l trezesc de fiecare dată cînd aș fi tras cîte o creangă uscată din perete, îmi pregătise într-adins această grămadă, din care puteam lua fără zgomot. Măsură înțeleaptă, fără îndoială, dar care, din nefericire-, avu și alte urmări decît cele așteptate de Vitalis.

Văzîndu-mă treaz și gata să-mi iau postul în primire, - - Întinse și el în fața focului, cu Suflețel alături, învelit într-o pătură. Peste puțin, răsuflarea lui, mai adîncă și mai regulată, mă înștiința că adormise.

Atunci m-am ridicat și, binișor, în vîrfurile picioarelor, m-am dus pînă la ușă să văd ce se mai întîmplă afară.

Zăpada îngropase totul : ierburi, tufișuri, lăstăriș, .co~ pjei ; cît vedeai cu ochii, se întindea un giulgiu cu tot felul de adîncituri, dar peste tot la fel de alb. Pe cer scilipeau puzderie de stele, însă oricît de vie le era strălucirea, tot de la zăpadă urca lumina palidă în care se scălda totul. Se lăsase iar frig, și pesemne că afară era ger mare, căci aerul care pătrundea în bordei era înghețat, în tăcerea de spaimă a nopții se auzea uneori pîrîind zăpada care îngheța.

130

Mare noroc avusesem cînd dădusem peste această colibă ! Ce **ne-am** fi făcut noi în mijlocul codrului, în zăpadă, pe un asemenea ger năprasnic ?

Oricît de puțin zgomot făcusem umblînd, totuși trezisem **dinii**, și Zerbino se sculase și venise după mine la ușă. Cum nu privea cu aceiași ochi ca mine măreția acestei nopți, se satură de privii și dădu să iasă. Îi făcui semn 'cu mîna să se întoarcă la locul lui. Ce gust să ieși afara **pe** un asemenea ger ! Nu e mai bine să stai la foc, decît să umbli hai-hui ? Se supuse, dar rămase cu botul întors **spre** ușă, ca un cîine îndărătnic care nu renunță la intenția lui. Mai stăruî cîteva clipe să privesc zăpada, căci, deși privești înăuntru sufletul de o tristețe nelămurită, simțeam — nu știu de ce — un fel de plăcere să mă **uit** la ea ; **îmi** venea parcă să plîng și, deși îmi era ușor să nu o mai privesc, pentru că nu aveam decît să închid ochii ori să mă întorc la locul meu, totuși nu mă **mișcăm** din loc.

În sfîrșit m-ara apropiat de foc și, după ce am mai **pus** trei-patru vreascuri încrucișate unele peste altele, am socotit că puteam să mă așez și eu fără grijă pe piatra care **îmi** slujise drept pernă. Stăpînul dormea liniștit ; cîinii și cu Suflețel dormeau și ei, iar din focul înviorat se ridică o pălălaie de toată frumusețea, săltînd **pînă** în tavan și împrăștiind uneori cîte un snop de seînte. Numai sfîrșitul lor tulbura liniștea deplină din colibă. Am rămas așa multă vreme, uitîndu-mă la flăcări și, încetul cu încetul, toropeala mă cuprinsese iar, fără să-mi dau seama. Dacă n-aș fi avut vreascurile la îndemînă, aș fi fost nevoit să mă ridic și să umblu prin colibă după ele : în felul acesta, as fi rămas treaz ; dar, stînd jos, neavînd altceva de făcut decît să întind mîna ca să le pun pe **foc**, m-am lăsat toropit și, deși eram sigur că voi putea veghea, am adormit iarăși.

Un lătrat furios mă trezi dintr-o dată. Era întuneric ; se vede că dormisem mult, căci focul se stinsese, sau cel puțin ardea mocnit, fără să mai lumineze coliba. Lătrăturile continuau : era glasul lui Capi. Dar ciudat : nici Zerbino, nici Dolce nu-i răspundeau.

— Ce este ? strigă Vitalis, trezindu-se și el. Ce s-a întîmplat ?

— Nu știu.

131

— **Ai** adormit și ai lăsat focul să se stingă.

Capi se repezise la ușă și, **fără să** iasă, continua să **latre** de zor.

Întrebarea pe care mi-o pusese stăpînul mi-o puneam și eu : ce se **întîmplă** ?

La lătrăturile lui Capi răspunseră **două-trei urlete jalnice** în care recunoscui glasul Dolcei. Urletele veneau din **patele** colibeii, și nu prea de departe. Dădui să ies ; **stăpînul însă mă opri, apueîndu-mă** de umăr.

— Pune mai **întîi** lemne pe foc ! îmi porunci el. **Între** timp **luă** din vatră un tăciune și începu să sufla

în el ca < **i-i ațite. Apoi, când se făcu roșu**, în loc să-i .■• **unce** din nou în vatră, îl ținu în **mână**.

— **Hai sa vedem ce s-a întâmplat**, spuse el. Vino după **mine** ; înainte, Capi !

Tocmai când ieșim, un urlet îngrozitor izbucni în **tă**-(o<ea nopții. Capi se repezi îndărăt, înspăimântat.

— Lupii ! Unde-i Zerbino si Do'co ?

Nu știam **să** răspund. Cu siguranță că ieșiseră **amîn-d**< i pe când dormeam eu ; Zerbino își îndeplinisese **pofta** pe **cnre** o **arătase** și la care eu mă împotravisem, iar Dolce i-i urmase tovarășul. îi luaseră oare lupii ? Mi se părea ' , -. **glasul** stăpînului, când întrebuse unde erau, trădase **tocmai** această teamă.

— Ia și tu un tăciune. îmi **spuse** el, și **hai** în ajutorul lor J

Auzisem în sat **la mine** niște povești cumplite eu lupi; dar n-am șovăit nici o clipă și, înarmîndu-mă cu un tăciune, **l-am** urmat pe **stăpîn**. în poiană însă nu **am** găsit **nici cîini**, nici **lupi**. Se vedeau pe zăpadă doar urmele lă--;'*e de cei doi **cîini**. **Am pornit** încotro duceau ele și ani nstat :i că face u ocolul colibei ; apoi, la o oarecare distanță, **am** găsit pe **întuneric** un loc unde zăpada **fusesse răscolită**, ca și cum riște **animale** s-ar fi tăvălit pe **jos**

— **Caută**, caută. Capi, spunea stăpînul si, în același **imp**, fluiera ehemîndu-i pe Zerbino și pe Dolce. Dar nici **un lătrat nu-i** răspunse, nici un zgomot **nu tulbura** tăcerea înfiorătoare a codrului, iar Capi, în **loc**

caute cum i se poruncise, stătea la picioarele noastre **dind** semne **vădite de îngrijorare** și de spaimă, el care de **obicei** era tot atît de ascultător pe **cît** de curajos.

132

Albul zăpezii nu lumina îndeajuns ca să ne descurcăm pe **întuneric** și să ne ținem după urme ; la cîțiva **pași**, ochii orbiți nu **mai** deslușeau nimic.

Vitalis fluiera din nou **și**, cu o voce puternică, îi chemi iar pe Dolce și pe Zerbino. Ascultam amîndoi. Tăcere dj **mormînt** ; inima mi se strînse.

— Bietul Zerbino ! Biata Dolce ! Vitalis **îmi** întărea temerile.

— I-au înhățat lupii, spuse el. De ce **i-ai** lăsat să **iată** afară ?

De ce ? Doamne, Doamne, de ce ? Ce puteam să **ră*** -pund ?

— Trebuie **să-i** căutăm, **am** spus eu, și am dat să **mă** reped înainte, dar Vitalis **m-a** oprit.

— Și pe unde ai de gînd să-i cauți ? spuse el.

— Nu știu ; peste tot.

— Cum vrei să ne orientăm pe **întuneric** și pe **zăpada** asta ?

într-adevăr, troienele ne ajungeau pînă la genunchi și, cu cei doi tăciuni **ai** noștri, nu era să luminăm bezna.

—■ Dacă n-au răspuns la chemarea mea, înseamnă că sînt... foarte departe, zise **el**. **Și-apoi** nu trebuie să **ns** expunem să ne atace lupii și pe noi ; nici n-avem cu C3 să ne apărăm.

Era groaznic să-i părăsim astfel pe bieții cîini, **tovarășii**, prietenii noștri. Mai ales eu **mă** simțeam direct ră -punzător de greșeala lor : dacă nu adormeam, ei n-ar fi ieșit afară.

Stăpînul se îndreptă spre colibă și eu îl urmam **uitîn-du-mă** îndărăt la fiecare pas si **oprindu-mă** mereu ca 5ă trag cu urechea ; dar nu se vedea decît zăpada și nu se auzea decît scîrțîitul pașilor noștri. în bordei ne aștepti **alt** necaz ; în lipsa noastră, crengile pe care le grămădisem pe foc se aprinseră și ardeau **luminnîd** pînă și colțurile cele mai întunecoase.

Dar Suflețel nicăieri ! Pătura era tot lîngă foc, **însă** el nu se mai afla dedesubt. îl chemai eu, îl chemă și Vitalis. Zadarnic ! Vitalis **îmi** spusese că Suflețel se **afl** ? lîngă el cînd se trezise, ceea ce însemna că dispăruse în timp ce eram afară !

Am luat cu noi un mănunchi de crengi aprinse și am ieșit. Mergeam aplecați și țineam crengile chiar deasupra zăpezii, căutînd urmele **lui** Suflețel. N-am găsit nici una :

133

a drept că, după trecerea clinilor și după cercetările **noastre**, urmele se amestecaseră, însă nu pînă **într-atît**, Incit să nu se poată **recunoaște** pașii maimuței. Am intrat **din** nou în colibă ca să vedem dacă nu se pitulase cumva printre vreascuri.

Cercetările noastre au ținut mult; am trecut de zece cri prin aceleași locuri și prin aceleași colțuri ; ba m-am **urcat** și pe umerii lui Vitalis, ca să caut printre crengile **care** alcătuiau tavanul ; totul a fost în zadar. Din cînd în cînd ne opream ca să-l strigăm ; nimic și iar nimic. Vitalis se pierduse de tot cu firea, iar eu eram deznădăjduit. L-am întrebat pe stăpînul meu dacă își închipuia cumva că lupii l-ar fi răpit și pe Suflețel.

— Nu, îmi răspunse el, lupii n-ar fi îndrăznit să intre **în** bordei ; cred că s-au năpustit asupra lui

Zerbino și a Dolcei după ce au ieșit afară, dar aici n-au pătruns. Se vede că Suilețel, înfricoșat, s-a ascuns pe undeva în timp ce noi eram afară ; și de asta sînt îngrijorai, căci, pe vremea asta cumplită, poate s'ă răcească și pentru el o răceală înseamnă moartea.

—■ Atunci hai să-l mai căutăm.

Am reluat cercetările, însă nici de data asta n-am fost **mai** norocoși.

— Trebuie să așteptăm să se lumineze de zi, spuse Vitalis.

— Și cînd o să se lumineze ?

— Peste două-trei ore.

Se așeză în fața focului, cu capul în mîini. Nu îndrăzneau să-l tulbur. Stăteau neclintit lîngă el, nefăcînd altă' mișcare decît ca să pun vreascuri pe foc ; el se ridica din jînd în cînd și se ducea pînă la ușă ; se uita la cer, trăgea cu urechea, apoi venea îndărăt și își relua locul. Aș fi fost mai bucuros să mă certe, decît să-l văd așa posomorit și copleșit.

Cele trei orc despre care îmi vorbise se scurseră cu o încetineală ce te scotea din fire ; ai fi zis că noaptea aceea r.-avea să se mai isprăvească niciodată. Cu vremea însă, *-telele pălră, iar cerul prinse a se înălbi ; se făcuse dimineață. Curînd avea să se și lumineze. Odată însă cu ivirea zorilor, frigul se înteti ; aerul care intra pe ușă era înghețat.

Oare o să-l mai găsim pe Suflețel în viață ? Avea oare rost să credem **c-o** să-l regăsim ? Cine putea ști dacă

134

și azi **n-avea** să mai ningă ? Dar nu mai ninse ; cerul, în loc să ne înnoreze ca în ajun, se umplu de o **lumină** trandafirie care prevestea o zi senină.

De îndată ce lumina rece a dimineții dădu tufișurilor și copacilor formele lor adevărate, am ieșit și noi din bîrlog. Vitalis **a** luat cu el un băț gros, iar eu am făcut la fel. Se părea că lui Capi îi trecuse spaima care îl apucase noaptea ; cu ochii țintă în ochii stăpînului, nu așteptă decît un semn ca să se repeadă afară. Pe cînd noi căutam pe jos urmele lui Suflețel, Capi ridică botul și începu să latre voios, ceea ce însemna că trebuie să căutăm pe sus. Și, într-adevăr, am văzut pe zăpada de pe acoperiș urme ce duceau pînă la o cracă groasă de stejar ce stătea aplecată peste colibă. Am urmărit cu privirea această cracă și tocmai în vîrfîl copacului, **ghemuită** între două crengi mai mici, am zărit o mogîldeață mică și neagră.

Era Suflețel : îngrozit de urletele clinilor și ale lupilor, se repezise, cînd ieșiserăm noi afară, pe acoperișul bordeiului, și de acolo se cătăraseră în vîrfîl stejarului, unde, aflîndu-se în siguranță, stătuse ascuns, fără să răspundă la cnemările noastre. Sigur că biata lighioană, friguroasă cum era, înghețase pînă-n măduva oaselor. Stăpînul îl chemă blînd, dar el nici nu se clinti ; era ca mort. Timp de cîteva minute, Vitalis îl strigă mereu, însă Suflețel nu dădea semne de viață.

Aveam de răscumpărat neglijența de peste noapte.

— Lăsa-mă pe mine : mă urc eu să-l aduc.

— Ai să-ți frîngi gîtu!

— Fii pe pace, nu mi-l frîng.

Nu era tocmai ușor ; era și primejdios și, mai ales, foarte greu : copacul era gros și, pe deasupra, plin de zăpadă în partea unde-l bătuse vîntul. Învățasem de mic să mă cațăr în copaci și dobîndisem o îndemînare deosebită. Cîteva rămurele crescute de-a lungul trunchiului îmi țînură loc de trepte și, deși zăpada pe care o răvășeam cu mîinile îmi dădea în ochi, ajunsei curînd la cea dinții cracă. De acolo urcușul era mai ușor ; trebuia doar să bag bine de seamă ca să nu alunec din pricina zăpezii.

Tot ureînd, îi vorbeam cu voce blîndă lui Suflețel, care nu mișca, dar mă privea cu ochii lui seînteietori. Ajunsesem aproape de el și tocmai voiam să întind mîna ca

135

să-l prind, cînd el făcu un salt și se avîntă pe o altă creangă. Îl urmării și pe această cracă ; dar, din neferici» e, oamenii, ba chiar și ștregarii, sînt mult mai prejos decît maimuțele cînd e vorba de cățărat în copaci.

Și probabil că nu m-aș fi putut apropia niciodată de

Îletel clacă n-ar fi fost zăpadă pe crengi ; dar cum se

pe mîini și pe picioare, obosi curînd. Rostogolindu-se

CM.-; creangă în creangă, sări dintr-o dată pe umerii stă-

: i • ului și se ascunse sub haina lui.

Însemna mult că-l găsisem pe Suflețel, însă nu făcusem totul ; rămînea acum să găsim și clinii. După

cîțiva pași am ajuns la locul unde căutasem în timpul nopții. Acuma, cînd era ziuă, ne-a fost ușor să ghicim ce se în-îimplase : /ăpada păstra, întipărită, povestea morții lor
Ieșind din colibă unul după celălalt, trecuseră pelîngă pereții bordeiului ; li se vedeau deslușit urmele pe o dis-tanță de vreo douăzeci de metri ; apoi urmele dispăreau. Mai încolo se vedeau altele : într-o parte, cele care arătau de unde lupii, din cîteva salturi mai lungi, se năpustiseră asupra lor ; și în cealaltă parte, cele care spuneau pe unde îi tîrîseră după ce îi doborîseră. Urme de cîini nu mai existau, afară de o dîră roșie, care, din loc în loc, însîngera zăpada.

N-avea rost să mai continuăm cercetările ; bieții noștri (îi îi fuseseră răpuși și tîrîți, pentru a fi sfișiați pe înde-lete, departe în vreun mărăciniș. Dealtminteri, acum trebuia să vedem de Suflețel și să-l încălzim cît mai repede.

Ne-am întors în colibă ; și în vreme ce "Vitalis îi ținea picioarele și mîinile la foc, cum faci cu copiii mici, eu i-am încălzit bine pătura și apoi l-am învelit cu ea. Dar pătura nu ajungea : era nevoie de un pat bun și cald, și ne trebuia m ti -"Ies o băutură fierbinte ; iar noi nu aveam nict una, nici alta, bine că aveam măcar foc !

Stăpînul meu și cu mine ne-am așezat amîndoi în jurul vetrei, fără să spunem o vorba, și am stat așa, nemișcați, privind cAm arde focul.

— Bietul Zerbino, biaita Dolce, bieții noștri prieteni!

Astea erau cuvintele pe care le șopteam amîndoi, fiecare pentru sine, sau, cel puțin, le gîndeam.

Fuseseră tovarășii noștri la bine și la rău, iar pentru mine, în zilele de durere și de singurătate, prietenii mei, ptroape copiii mei. Nu aveam nici o scuză; dacă aș fi vegheat cu nădejde, așa cum s-ar fi convenit, dacă n-aș

136

ii adormit, ci n-ar fi **ieșit** afară, lupii n-ar fi **îndrăznit** **îă** ne atace în colibă, căci focul dinăuntru i-ar fi ținut l di.s antă.

Aș fi vrut ca Vitalis să mă certe sau să **mă** bată. Da? el nu-mi spunea nimica — nici nu se uita la **mine** ; șcde i M capul aplecat deasupra vetrei : negreșit că se gîndeje ; i ti la ce aveam să ne facem de aici înainte fără cîini.

15

DOMNUL SUFLEȚEL

Prevestirile din zori se împliniseră ; soarele **strălucea** pe cerul fără nori, și razele-i palide sticleau pe zăpadj hrvv-ulată ; pădurea, tristă și mohorîtă în ajun, te orbej icurna cu strălucirea ei. Din cînd în cînd Vitalis vîra mina De sub pătură, ca să-l pipăie pe Suflețel ; acesta însă nu se încălzea și, cînd mă plecam deasupra lui, îl simțeam **dtrdîinid**. **Curînd** ne dădurăm seama că așa n-o să-i mai încălzim niciodată **sîngele** înghețat în vine.

— Trebuie să ajungem la vreun sat, zise Vitalis, ridi-•îndu-se. **Altfel**, se prăpădește aici. Să plecăm. Am încălzit cit mai bine pătura, **l-am** înfășurat pe **Suflețel** în ea, iar stăpînul îl **vîrî** sub haină, la pieptul lui. Eram gata de **plecare**.

— Hanul ăsta, spuse Vitalis, ne-a făcut să **plătîm si ump** găzduirea ce ne-a dat-o.

Spunînd asta, glasul îi tremura. Și ieși primul, iar **eu după** el. A trebuit să-l strigăm pe Capi, care rămăsese în i;-v. cu botul întors spre locul unde tovarășii lui fuseseră lu; ți de lupi.

La vreo zece minute după ce ieșiserăm în șosea, **ne-am** încrucișat cu o căruță. Căruțașul ne-a spus că **mai** aveim doar vreun ceas de mers pînă la primul sat. Asta ne îndemnă să călcăm mai cu nădejde ; totuși, **mersul** era anevoios și obositor prin zăpada aceea în care eu mă afundam cîteodată pînă la brîu. Din **cînd**

137

în tînd ii Întrebam pe Vitalis cum îi mai merge lui **Suflețel**, iar el îmi răspundea **că** îi simte tremurmd mereu la pieptul lui.

în sfîrșiit zărirăm **la** poalcie unui deal acoperișurile albe ale unui sat mare ; încă o sfortare și ajungem. Nu prea aveam obiceiul să tragem pe la oele mai bune hanuri, din acelea care, prin înfățișarea lor arătoasă, **lă-gâduiau** culcuș ban și masă bună ; dimpotrivă, ne opream îndeobște prm capul satului ori prin vreo mahala, **alegînd cîte** o casă sărăcăcioasă, unde să nu ni se închidă ușa **în** nas și unde să nu ni se deșerte punga.

De data asta însă nu se întîmplă așa : în loc să se oprească în capul satului, Vitalis merse mai departe, pînă. la un han unde, la intrare, se legăna o firmă aurită, de **boaită** frumusețea. Prin ușa bucătăriei larg

deschisă se vedea o masă **încărcată** cu carne și, pe o plită mare, **mai** multe cratițe de aramă roșie clocoteau trimițând spre **tavan** nori mici de aburi ; din stradă se simțea un miros strașnic de suipă grasă, care ne gâdila plăcut nările, făcând să ne tresară stomacurile flămânde.

Stăpînul, luîndu-și un aer important, intră în bucătărie și, cu pălăria pe cap, foarte țănoș, îi ceru hangiului o cameră bună, cu foc. Hangiul, nu ins cu o înfățișare impunătoare, mai întîi nici nu ne făcu cîntea să se uite **la** noi, dar aerul mîndru al stăpînului meu îi impuse și lui și porunci unei servitoare să ne conducă.

— Culcă-te repede, îmi zise Vitalis, în timp ce ser vitooarea aprindea focul.

Rămăsei o clipă mirat : de ce să mă culc ? Aș fi **fost** mult **mai** bucuros să **mă** așez **la** masă decît în pat.

— Hai repede, îmi mai spuse o dată Vitalis. Neuvînd încotro, m-am supus. Pe pat era o plapumă de puf, cu care Vitalis mă acoperi pînă la gît.

— Caută să te încălzești cît poți mai vîritos, îmi spu[^]-e **el**. Cu cît o să-ți fie mai cald, cu atît o să fie mai bine.

Mă gîndeam că Suflețel avea mai multă nevoie de căldură decît mine, căci mie nu mi-era frig deloc. Pe cînd stăteam nemișcat sub plapuma de puf ca să-mi fie cît **mai** cald, Vitalis — spre marea .mirare a servitoarei ■—■ îl sucea și îi răsucea pe toate părțile pe bietul Suflețel ca într-o frigare.

— Ți-e cald ? mă întrebă Vitalis după cîteva clipe.

— Mor de cald, mă înăbuș.

138

— Foarte bine.

Venind repede la mine, îl **vîri** pe **Suflete!** în pat, spu-năw**Lu-mi să-l** țin sitrîns la piept. Bietul maimuțoi, care de **obicei** era **foarte** mdărătnir cînd îl puneai să iaci ceva **os nu-i** era pe **plac**, acum se supuse fără împotrivire. **Stătea** cuminte, lipit de mine ; nu-i mai era **frig**, trupul îi irdea.

Stăpînul meu coborîse la **bucătărie** ; peste puțin se **întoarse** ou o ceașcă mare de vin fiert cu zahăr.

Voi să-l firi **pe** suflețel să bea **cîteva** înghițituri din această băuturi, dir **bolnavul** nostru nu fu în stare să-și descleșteze dinții. Cu ochii lui strălucitori se uita la noi cu atîta jale, d i parca ar fi vrut să ne **roage** să **nu-l** mai chinuim **atât**. Din (ind în cînd însă, scotei de sub plapumă un braț pe c.xre-l întindea spre noi.

Mă întrebam ce putea să însemne acest gest pe c ire-ii repeta întruna, și Vitalis mă lămurii. Înainte de intra-**rea** mea în trupă, Suflețel făcuse **o** aprindere de plămîni și i se luase sînge din braț ; acum, simțindu-se iar bolnav, ne întindea mina ca să i se ia i **irăși** sînge și să-l vindecăm ci și prima dată.

Să nu-ți vină să plîngi ?

Vitalis se arăta nu numai mișcat, ci și **îngrijorat**. **Se vedea** cit de colo că bietul **Suflețel** era bolnav, și pesemne **că** so simțea chiar foarte bolnav de vreme ce refuza el **vinul** cu zahăr, după care se dădea în vînt.

— Bei tu vinul, îmi zise Vitalis, și rămîi în pai; cu **mă** duc să caut un doctor.

Trebuie să mărturisesc ea și mie îmi plăcea mult vinul **fier**t și, pe lîngă **asta**, îmi era și foame de nu vedeam nimic înaintea ochilor ; n-am așteptat să-mi spuiededouă **ori** și am golit ceașca ; apoi **m-am** vîrit iar sub plapuma, unde, datorită și vinului fierbinte, era să mor de cald.

Stăpînul nostru n-a întîrziat mult; s-a înapoiat **aurind au** un domn cu ochelari de aur : doctorul. De teamă că **persoana** ista simandicoasa n o sa vrea să se deranjeze **pentru** o maimuța, Vitalis **nu-i** spusese pentru ce **fel de bolnav ii cheamă** ; așa **că, vîzîndu-mă în** pat, roșu oa un **rac**, doctorul veni la mine și punindu-mi mina pe frunte, **Zise** :

— Congestie.

139

pe

Dădu apoi din rap, cu un aer care nu prevestea nimic bun. Era momentul **să-l** lămuresc ; de nu, poate că îmi lua și mie sînge.

— Nu eu sînt bolnavul, spusei repede.

— Cum, nu tu ești bolnav ? Copilul ăsta aiurează. Fără să-i răspund, ridicai puțin plapuma arăîndu) Suflețel, care .mă ținea cu brațul de gît.

— EL e bolnav, zisei.

Doctorul se trase doi pași îndărăt și, întorcîndu-si.. Vitaiis, se răsti la el :

— O maimuță ! **M-ai** deranjat pentru o mairniută, și încă pe o vreme ca asta !

Era oim dibaci stăpînul nostru și nu-și pierdea el cum pătuî cu una cu două. Politicos și cu aerele lui de

dorau, îl rețin pe doctor și îi explică situația : cum fusesem sur prinși de viscol și oum, de frica lupilor, Soifleteț se căță rase într-un stejar unde înghețase de frig. Da, bolnavul nu era decât o maimuță ; dar ce maimuță grozavă ! Și, p **Ungă** asta, era un tovarăș, un prieten pentru noi ! Cum să dai un asemenea artist pe mâna unui simplu veterinar ! Toată lumea știe că veterinarii de la sate nu sînt decît niște nătărăi. Pe oînd medicii, dimpotrivă, sînt toți, des: nu în aceeași măsură, oameni de știință ; astfel că, până și în satul cel mai neînsemnat, ești sigur că găsești price pere și generozitate dacă bați la ușa unui medic. Apoi, cu toate că, după părerea naturalistilor, maimuța n-ar fi de cît un animal, ea se apropie atît de mult de om, îneî bolile ei sfinrt aceleași ca ale omului. N-ar fi oare intere --ant, din punct de vedere științific și medical, să se stu dieae prin ce se aseamănă aceste boli și prin ce --e deo b ?

Lingușitori mai sînt și italienii ! Doctorul, care în plima clipă voise să plece, se întoarse și se apropie de pai.

în timp ce siăpîmul nostru vorbea, Sufleteț, care ghi cise desigur că omul cu ochelari era doctor, scoase de **mai bine** de zece ori brațul de sub plapumă și i-l întinsese ca să fie înțepat.

— Vedeți cît de deșteaptă e maimuța asta ? Șuie că sînteți medic și vă întinde brațul ca să-i luați **pufslul**.

Asta îl înduplecă de-a binelea pe doctor.

— într-adevăr, spuse el, cazul poate fi interesant. Pentru noi era, vai ! foarte trist și foarte îngrijorător :

bietul Sufleteț putea să dea într-o aprindere de plămîni.

140

Doctorul îi luă brațul pe care i-l întin&esc de aîtîte ori și îi Iriipse un ac în vînă, iar bolnavul nici nu crîcînt **măcar**. Știa el **că** asta trebuia să-l vindece. După ce i se Luă slnge, veniră la rînd oblojelile, pri.șnițele cu muștar, -siropurile și ceaiurile medicinale.

Bineînțeles, eu *n-am* rămas să zac în pat ; sub **conducerea** lui Vitalis, făceam pe **inîinmterul**. Bietului Sufleteț îi plăceau îngrijirile mele și mă răsplătea cu un zîmbet **blînd** : privirea lui avea acum într-adevăr ceva omenesc El, altădată a 111 de vioi, de zburdalnic și de încăpățînat, **întotde** \una gaia să ne joaoe vreo festă, devenire un modal de cumințenie și de ascultare. Se vedea cît de colo că **âmte** nevoia să i se arate afecțiune, căci o cerșea pînă și pe aceea a lui Capi, deși acesta, în atîtea rînduri, avusese ~te suferit de pe urma maimuței. Ca un copil răsfățat, voia să ne aibă pe toți în jurul lui, și cînd unul **dintre** noi ieșea din cameră, se supăra. "

Boala lui se desfășura ca toate pneumoniile ; începuse: să tușească și >tusea îi zbuciumă grămăjoara de trup, stor-**cîmdu-l** de orice vlagă.

Toată averea mea era de cinci gologani. Cu ei **i-am** cumpărait acadele, caire însă, în loc să-i ajute, i-au făcut și mai rău. Cu atenția cu care Uirimărea orice lucru, **nu** i a trebuit mult ca să bage de seamă că-i dădeam **cîte** o acadea de **câte** ori tușea. Căută deci să tragă folos din această observație și începu să tușească mereu, ca să primească mai des leacul care îi plăcea atîta, astfel că, în loc să-i vindece, acest leac îl irită și mai rău. Cînd **i-am dibuit** șiretlicul, nu i-,im mai dat acadele, dar ei nu se lăsă : încerca să mă înduplece cu ochii lui rugători, apoi, cînd vedea că rugămințile îi sînt zadarnice, se așeza pe hibe de dinapoi și, adus din șale, cu o mînă pe burtă, începea -l tușească din răsputeri ; fața i se înroșea, vinele **frunții** i se uimflau, lacrimi îi curgeau din ochi și pînă la urmă -^e îneca, dar nu jucînd teatru, ci de-a binelea.

Stăpînul nu-mi spunea niciodată nimic despre aface-iile iui — cînd fusese nevoit să-și vîndă ceasul ca să-nu **rumpere** mie eojocel. aflasem cu totul întîmplător — **dar tn** împrejurările grele prin care treceam, socoti de cr-■/iință să caice regula, într-o zi, după masa *do* dimineață, **pe** cînd stăteam lîngă Sufletețl, pe care nu-l lăsam **nici** ; **clipă** singur, Yitalis îmi destănuie că hangiul îi ceruse oîata și că, după ce îi plătise ceea ce îi datora, nu-i **m t**

141

rămăseseră decît cincizeci de centime. Iar ca să ieșim din **încftHxrătură**, el nu vedea decîi un mijloc : să dăm o **reprezentatie** chiar în seara aceea.

O reprezentatie fără Zerbino, fără Dolee, **fără Sufleteț** ! Asta mi se părea peste poate !

Eraim însă într-o situație cînd nu ne pu-team **lăsa** des* urajați de greutate ; trebuia cu orice preț **să-l** îngrijim pe Sufleteț și să-l salvăm : doctorul, doctoriile, **facuu**, camera ne obligau să **strângem** imediat cu cheta **măcar patruzeci de** franci, ca să avem cu ce plăti hangiul, **care urma** să ne deschidă un nou credit.

Patruzeci de **frânai** în satul ăsta, pe frigul ăsta, **și cm posibilitățile noastre**, ce lovitură !

În timp ce îl păzeam pe bolnav, Vitalis găsi în **piață** o s uLă pentru spectacol, căci reprezentație în aer liber nu era cu puțință pe un asemenea ger ; campuse și lipi afișe, înjghebă o scenă din câteva seinduri și cheltui vitejește cei cincizeci de bănuți pe niște luminări pe care le tăie în două, ca să-și dubleze lumina în sală.

De la fereastră camerei noastre îl vedeam uanblînd în **sus** și în jos prin zăpadă, trecând de colo-colo prin **fața o** bătaie îndelungă de tobă, citi în gura marc **programul** acestei reprezentații.

În scurtă vreme nn-am lămurit, căci toboșarul **saltului, ru un chipiu** roșu pe cap, se opri în fața hanului **și, după** o bătaie îndelungată de tobă, citi în gura mare programul. Ce era acest **program** e lesne de închipuit dacă se va **ști** că **Viitalis** făcuse făgăduielile cele mai nebănuite ; era vorba **despre** „un artist cu faimă mondială” — Capi — **și despre un „tânăr** eîntăreț minune” — eu. Dar partea rea mai interesantă a acestei reclame deșănțate era aceea mire spunea că prețul locurilor nu este stabilit, ci e lăsfii la bunăvoința spectatorilor, care vor plăti după ce **vor** vedea, după ce vor auzi și după ce vor aplauda.

Asta mi se păru o mare îndrăzneală, căci avea care să ne aplaude cineva ? Capi merita într-adevăr să i se **spună** „artist cu faimă mondială”. În ce mă privește, nu eram defel convins că sînt o minune.

Auzind toba, Capi lătrase voios, iar Suflete] se ridicase pe jumătate, deși îi era tare rău în clipa arte a : amîndoi ghiciseră, sînt sigur, că era vorba de reprezentația noastră.

142

Bănuiala aceasta mi-a fost pe **loc întărită** de agitația lui **Suflețel**, rare ținu neapărat să se scoale. Am fost însă nevoit **să-l** opresc cu forța; atunci îmi ceru **costumul lui** de general englez, haina și pantalonii roșii, cu galoane de aur, și chipiul cu pămătuf de pene, și, ca să mă înduplece, își împreună **mîinile** și îngenunche în fața mea. **Văzînd** că nu obține nimic de la mine cu rugămințile, încercă cu furia, apoi cu lacrimile. Era vădit că **o** să ne fie foarte greu să-l facem să renunțe deseară să-șt joace rolul, și mă gîndeam că, în asemenea împrejurare, cel mai bun luc ru ar fi să-i ascundem plecarea noastră.

Cînd Vitalis, care nu știa ce se întîmplase în lipsa lui, se întoarse, primul cuvînt a fost să-mi pregătesc harfa și **tot** ce trebuie pentru reprezentație. La auzul acestor vorbe prea binecunoscute de el, Suflețel începu din nou cu rugămințile, adresîndu-le de data asta stăpînului ; să fi putut vorbi, nu și-ar fi exprimat mai limpede dorințele clecît o făcea acum prin gemetele pe care le scotea, **prin** mimica feței și prin toate gesturile lui. Pe obraji îi curgeau lacrimi adevărate și acoperea mîinile lui Vitalis cu sărutări adevărate.

— Vrei să joci și tu ? îl întrebă acesta.

— Da, da ! păru să strige Suflețel din toată ființa lui.

— Dar ești bolnav, dragă Suflețel !

— Nu mai sînt bolnav ! izbucni el **tot atît de** limpede

Ți se rupea inima într-adevăr să vezi cît foc punea în **rugămințile** lui, bietul de e) ! Să fi văzut ce schime **făcea** ca să ne înduplece. Dar să-i îngădui ceea **ce** cerea, **însemna** să-l condamni la o moarte sigură, căci abia își mai trăgea sufletul.

Veni în cele din urmă și ora să ne ducem îa spectacol ; **am pregătît** un foc bun în sobă, cu bușteni groși, ca să țin S mult; l-am înfășurat pe bietul Suflețel, care plingen cu lacrimi fierbinți și mă săruta de zor, și după aceea am plecat.

motînd prin zăpadă, stăpînul îmi explică <p aveam de făcut. Nu mai putea fi vorba de piesele **obișnuite**, deoarece actorii principali lipseau, dar Capi și cu mine trebuia să ne dăm toată osteneala si toată măsura talentului nostru. Era nevoie să scoatem neapărat patruzeci de franci.

Patruzeci de franci ! Mi se părea grozav de mult.

143

Totul fusese pregătît de către Vitalis, nu ne mai ră-mînea decît să aprindem luminările ; dar luxul acesta nu **rii-l** puteam îngădui decît atunci cînd sala avea să **fie?** aproape plină, căci trebuia să avem lumină pînă la **sfîr** situl reprezentației.

În timp ce ne luam teatrul în primire, toboșarul cu treiera pentru ultima oară ulițele satului și îi auzeam **bă tăile** tobei mai aproape sau mai departe, după cum ser puiau străzile.

După ce **l-am** gătit pe Capi și m-am îmbrăcat și eu, rn-am dus îndărătul unui stîlp să pîndesc sosirea publi cului. Curînd, bătaia tobei s-a apropiat iară si auzii în stradă un **zgomot** nedeslușit. Erau glasurile a vreo **două** zeci de ștregari care se țineau după toboșar, bătînd mă sura marșului. Fără să se întrerupă, toboșarul se așez; : între două lampioane aprinse, la intrarea teatrului. Așa că publicului nu-i

mai rămânea decât să-și ocupe locurile și să aștepte începerea spectacolului.

Dar vai ! ce încet mai venea, deși, la ușă, ⁺obosarul îi cădea înainte cu **tam-ta-tam** și tam-ta-ram, **plin** de **zel și** de voioșie. Ștregarii satului se și instalaseră pe **locurile** lor, clar nu de la ei aveau noi să adunăm cei patruzeci de franci ! Ne trebuiau oameni cu vază, cu punga doi «■» ora, cu dare de **mână**. În sfârșit, stăpmul hotărî că tre **buie** să începem, deși sala pra departe de a fi plină ; **însă** nu puteam aștepta mai mult, de teamă să nu ni se sting;; luminările prea devreme.

Pe scenă am ieșit eu înfi și, acompaniindu-mă *e<>* harfa, am cântat vreo două cîntece. Ca să fiu sincer, trebuie să mărturisesc că publicul nu s-a nrea grăbit să *rr-h* aplaude.

N-am avut niciodată cine știe ce am^o-propriu **d artist**, dar, în împrejurarea de față, răceala publicului **m-a mîhnit** nespun. Negreșit că, dacă nu-i plăceam, **nici el** n-avea **să-și** deschidă punga. Și nu pentru glorie cîn tam, ci pentru bietul Sufletel. **O**, cum aș fi vrut să-i în **duioșez** pe spectatori, să-i înflăcărez, să-i electrizez ! **însă**, din cît am putut vedea în sala aceea plină de umbre ci^l date, **mi** s-a părut că îi lăsasem destul de reci si că n i rr.ă socoteau drept cine știe ce „minune”.

Capi a avut mai mult noroc, ba chiar, în **cîteva** rîn c'uri, a fost aplaudat cu multă căldură.

144

Reprezentăția a urmat și, datorită lui Capi, s-a isprăvit cu strigăte de „bravo”. Se bătea **din mîini, dar se bătea** și din picioare.

Sosise clipa hotărîtoare. În timp ce pe scenă eu îi trăgeam un dans spaniol, acompaniat de Vitalis, Capi, cu lavița de lemn în dinți, trecea printre rîndurile de privitori. O să adune oare cei patruzeci de franci ? **întrebarea** imi sfișia inima, în vreme ce zîmbeam publicului cît pu team mai dulce. De-abia mai puteam răsufla, dar îi zi ceam înainte, căci nu trebuia să mă opresc decât **după** întoarcerea lui Capi. El însă nu se grăbea deloc și, cir^T nu căpăta nimic, lovea cu laba încetișor buzunarul care nu voia să se deschidă.

În sfârșit, îl văzui venind și eram gata să **mă** opresc cînd Vitalis îmi făcu semn să cînt mai departe.

Conți nuai deci și, apropiindu-mă de Capi, văzu că tăvița **hii** era plină, ba îi mai lipsea încă mult. În clipa ace'a, **Vitalis**, care cîntărise și el din ochi banii strînși, se ridică :

— Cred că putem spune, fără să ne lăudăm, că ne-am îndeplinit tot programul ; totuși pentru eă luminările **mai** ard încă, dacă onoratul public mi-o îngăduie, am să cînt și eu cîteva cîntece ; apoi Capi are să mai treacă o dată printre domnrele voastre, și persoanele care nu au putut pași din prima dată deschizătura buzunarului vor fi, dedată asta, poate mai sprintene și mai îndemînatice ; îi previn să se pregătească de pe acum.

¹ Cu toate că Vitalis îmi fusese profesor, nu-l auzi sem niciodată cîntînd cu adevărat sau, cel puțin, **așa** cum a cîntat în seara aceea. Alese două melodii pe care toată lumea le cunoștea, dar pe care eu nu **le-cunoșteam** pe atunci : aria lui *Joseph* „De-abia **m-am** vă zut și eu tînăr” și aceea din *Richard Inimă-de-Leu* „O, Richard,o rege !”

Nu eram în stare pe vremea aceea să judec dacă ci neva eînta bine sau rău, cu sau fără măiestrie ; dar ceea ce pot să spun este că felul cum a cîntat m-a mișcat adî . c de tot; în coltul scenei, unde mă retrăsesem, m-au podi oit lacrimile. Prin ceata care îmi împăienjenea ochii, atn văzut o doamnă tînără, care stătea în banca întîia, apia **udînd** din toate puterile. Mă mai uitasem și pînă **atunci** la dînsa, pentru că nu era o țarancă, la fel cu **celelalte** din sală : era o orășeancă tînără, frumoasă și care, **după**

145

haina ei de blană, trebuie să fi fost și foarte bogată. Avea lingă ea un copil, care și el îl aplaudase mult pe Capi : fără îndoială, fiul ei, căci semăna leit cu dînsa.

După prima melodie, Capi porni iarăși cu cheta și văzui tu mirare că doamna cea frumoasă nu pune nimic în **tăvița lui**.

După ce Vitalis isprăvi și aria lui **Richard**, ea **îmi** făcu semn să mă apropii.

— Aș **dori** să vorbesc cu stăpînul dumitale, **îmi spuSe e i**.

Mă miră oarecum faptul că doamna aceea frumoasă voia să vorbească cu stăpînul meu. Ar fi făcut mai **bine**, după părerea mea, să-și pună obolul în tăviță ; cu toate astea m-am dus să-i spun **lui** Vitalis dorința ei.

Între timp, Capi se **înapoiase**. A doua chetă fusese și mai slabă decât cea dintîi.

— Ce vrea doamna **asta** de la mine ? întrebă Vitalis.

— Vrea **să** vorbească cu dumneata.

— N-am nimic să-i spun.

— Nu **i-a** dat nimic lui Capi ; poate vrea să-i dea acum.

—■ Atunci să meargă Capi la ea, nu eu.

Totuși, pînă la urmă, se hotărî, **luîndu-l** și pe Capi cu el.

M-am ținut și eu după ei. În acest timp venise un servitor cu un felinar și cu un pled și se așezase lîngă doamnă și copil. Vitalis se apropie și salută cu răceală.

— Iartă-mă că te-am deranjat, zise doamna, dar am vrut să te felicit.

Vitalis se înclină fără să scoată vreo vorbă.

— Mă pricep și eu la muzică, continuă doamna, și am vrut să-ți spun cît de mult m-a mișcat marele dumitale talent.

Un mare talent la **stapînul** meu, la Vitalis, cîntărețul ambulant, dresorul de animale ? ! Am rămas încremenit.

— Nu e vorba de nici un talent la un nenorocit **de bătrîn** ca mine, spuse Vitalis.

— **Să** nu crezi că-ți vorbesc **dintr-o** curiozitate indiscretă, mai spuse doamna.

146

— Sînt totuși gata să vă satisfac curiozitatea ; ați fost surprinsa, nu-i așa, cînd ați auzit cîntînd pe un amarii de dresor de clini ?

— Nu surprinsă ; am fost înecîntată.

— Cu toate astea, e foarte firesc ; n-am fost întotdeauna ceea ce sînt acum ; pe vremuri, în tinerețea mea, e mult de atunci, am fost... da, am fost servitor la un mare cîntăreț, și azi așa, mîine așa, ca un papagal, m-ara apucat și eu să repet cîteva arii pe care stăpînul meu **le** studia față de mine ; asta-i tot. Doamna nu răspunse, ci se uită lung la Vitaîis, care stătea dinaintea ei, stingherit.

— La revedere, domnule, zise ea, apăsînd pe cu-vîntul domnule, pe care îl rosti cu o intonație stranie. La revedere, și încă o dată, **lasă-mă** să-ți mulțumesc pentru desfătarea pe care mi-ai prilejuit-o. Apoi, **aplecîndu-se** înspre Capi, îi puse în tăviță un napoleon de aur.

Am crezut **că Vitalis** o s-o însoțească pe doamna pînă **la** ușă, dar nici nu se gîndi măcar, și cînd ea se depărta, **îl** auzii mormăind printre dinți două-trei vorbe de ocară pe italienește.

— I-a dat lui Capi un napoleon, îi spusei eu.

— Un napoleon, zise el, parcă **trezindu-se** din **vis. A, da**, acevărat ! Bietul Suflețel, îl uitasem. Hai repede la el.

Ne-am strîns în mare grabă lucrurile și ne-am înapoiat la han în fugă. Am urcat scara cel dintîi și am cit.: buzna în odaie ; focul nu se stinsese, dar ardea **fără** ilacără. Am aprins repede o luminare și l-am căutat pe Suflete], mirat că nu îi auzeam glasul. Întins pe **plapumă**, cît era de lung, îmbrăcat în uniformă de general, părea că doarme. M-am aplecat asupra lui, ca să-i iau mina fără să-l trezesc. Mina îi era rece. În clipa aceea intră și Vitalis în cameră. M-am întors la el și i-am strigat :

— Suflețel e rece !

"Vitalis se repezi la pat, lîngă mine :

— Sărăcuțul de el, a murit ! Știam că așa are să se-ntîmple. Vezi tu, Remi, sînt vinovat că te-am luat de la doamna Milligan. Și iată pedeapsa. Mai alaltăieri Zerbino și Dolce, acum, Suflețel ! Mîine, cine știe ce va mai fi ?...

147

SOSIREA LA PARIS

Eram încă tare departe de Paris. A trebuit să pornim la drum pe șosele troienite și să umblăm de **dimineată pînă** seara **înfruntînd** vîntul de miazăzi care ne **izbea în** față.

Ce jalnice **erau** marșurile astea **lungi** !. **Vitalis** mergea **înainte**, eu în spatele lui, iar Capi pe urmele mele. Înain-tam așa, unul după altul, fără să schimbăm o vorbă, ceasuri întregi, cu fața **vînată** de frig, cu picioarele ude, cit **burta** goală ; iar oamenii pe care îi înfîlneam se opreau "i ne petreceau din ochi. Cu siguranță că tot felul **de gîn-luri** ciudate le treceau prin cap : unde îi **ducea oare** moș-**leagul** acela pe copil și pe cîine ?

Tăcerea îmi făcea rău : aș fi vrut să vorbesc ca să pot **uita** ; cînd însă îi spuneam cîte ceva lui Vitalis, el îmi răspundea scurt, fără **a** întoarce capul. Din fericire, Cap¹ **era** mai puțin ursuz și, deseori, mergînd, simțeam o **Hmbă** umedă și fierbinte pe mînă ; era cățelul, care mă Tî-jgea ca să-mi spună : „Sînt aici eu, Capi, prietenul tău."

La rîndul meu, îl mîngîiam încetișor, dar fără să mă opresc. Părea fericit de dovada mea de dragoste, cum **eram** și eu de a lui ; ne înțelegeam și ne iubeam. Era un sprijin pentru mine, după **cum**, smt sigur,

eram și eu unul **pentru** el : inima unui câine e tot atât de simțitoare ca și **inima** ur. ui copil. Mîngîierile acestea îi aduceau atîta ușurare **lui** Capi, încît cred că îl tăceau oarecum să **mai uite moartea** tovarășilor **lui**; totuși puterea obișnuinței *t* ra mai tare, și uneori se oprea pe drum, **așteptînd** parca să vie din urmă trupa, ca pe **vremea** cînd era caporal și cînd de atîtea ori trebuia să o treacă în revistă. Asta **însă** iu ținea decît cîteva clipe ; se dezmeticea numaidecît și, **adueîndu-și** aminte de ce nu mai venea trupa, ne **întrecea** repede și se uita la **Vitalis**, ca și cum l-ar **fi** luat martor că nu era el de vină ; **Dolce** și Zerbino nu **ve-neau** pentru că **n-aveau** cum să mai vină. Toate astea le făcea cu nifte ochi **atît** de **vii**, de grăitori și plini de inteligență, încît ni se rupea inima.

148

Așa că nu era prea veselă călătoria noastră, deși am. ii avut oarecum nevoie de distracție — eu cel puțin.

Giulgiul alb al zăpezii se așternea pretutindeni p.-cîmpie ; soarele lipsea de pe cer, înlocuit de o **luminu galbenă** și ștearsă ; pe ogoare, nici o mișcare, nici un țăran la muncă ; nici nechezat de cai, nici muget de **vaci** ; doar croncănit de ciori care, cocoțate cît mai sus pe **cren -gile** despuiate de frunze, țipau de foame nezărind pe pâ • mînt nici un petic cit de mic pe care să coboare ca s i găsească vreun viermișor ; prin sate, numai case ferecate ; peste tot, tăcere și singurătate. Cînd e ger mare, lumea stă lîngă vatră sau lucrează prin grajduri și **prin** hambare închise.

Noi **însă**, pe drumul gloduros sau alunecos, **mergeam** drept înainte, fără să ne oprim, fără altă odihnă **decî** somnul de noapte în vreun grajd sau în vreo tîrlă de oi Drept hrană nu aveam decît o bucată de pîine, și aceea, vai, atît de mică ! Ea ne ținea loc și de **prînz**, și de **cină**, și de tot ! Cînd aveam norocul să găsim o tîrlă unde s i ne adăpostim, eram fericiți, căci căldura oilor ne apăra *de* frig. Mai era apoi și vremea cînd micii **sugeau**, și ciobanii îmi dădeau voie uneori să mulg cîte o oaie mai lăptoasă ; desigur că nu ne **plîngeam** nimănui că murim de foam, dar **Vitalis**, șiret, știa cum să aducă vorba : „Băiețelului ii place foarte mult laptele de oaie, spunea dînsul, pentru că s-a deprins cu el din copilărie și asta îi aduce amint-de obiceiurile de pe la ei". Această poveste nu prinde.» întotdeauna, cînd **însă** izbutea, aveam o seară bună. Fi -rește că îmi plăcea laptele de oaie, mai ales că, după cobeam, mă simțeam a doua zi mai sprinten și mai voini \

Străbăteam kilometri după kilometri, făcea popasuri după popasuri ; ne apropiam de Faris ; și chiar dacă stil-pii înșirați de-a lungul șoselei nu mi-ar fi spus-o, **mi-a**. ii dat seama după circulația care era tot mai mare, și după popasuri ; ne apropiam de Paris ; și chiar dacă stîl-murdară decît în cîmpiile din Champagne.

Lucru de mirare, cel puțin pentru mine, a fost că nu mi s-a părut ținutul mai frumos, și nici satele altfel decî. acelea prin care trecusem înainte. Auzisem de atîtea or; vorbindu-se de minunățiile Parisului, îneît îmi închipu -iam copilărește că aceste minunății trebuie să se vestească de departe prin ceva cu totul neobișnuit. Nu știam **nici eu** bine la ce trebuia să mă aștept și nici nu îndrăz -

149

neam să întreb ; dar, ce mai vorbă ? Așteptam să văd minuni; copaci de aur, străzi mărginite cu palate de marmură, iar pe străzile acestea, locuitori îmbrăcați în haine de mătase : asta mi s-a părut foarte firesc.

Oricît căutam eu cu ochii numai copaci de aur, am observat totuși că oamenii care ne înfîlneau nu se mai uitau la noi : erau negreșit prea grăbiți pentru așa ceva sau poate prea obișnuiți cu priveliști mai dureroase decît aceea pe care le-o înfățișam noi.

Asta îmi sporea îngrijorarea.

Ce aveam să ne **facem** la Paris, în halul de mizerie în care ne aflam ? Era întrebarea care mă chinuia cel mai mult de-a lungul acelor drumuri nesfîrșite. Tare l-aș mai fi întrebat pe **Vitalis**, dar nu îndrăzneam ; prea era posomorit și scump la vorbă !

între-o zi, în sîrșit, se hotărî să ia loc lîngă mine și, după **felul** cum mă privi, am simțit că aveam să **aflu** ceea ce doream de atîta vreme să știu.

Erfi **între-o** dimineață ; dormisem la o fermă, nu departe de un sat mare, care, după cum spuneau tăblițele albastre de pe drum, se numea Boisy-Saint-Leger. **Plecasem** din zori și, după ce mersesem de-a lungul 'zidurilor unui parc și străbătusem satul de la un capăt la altul, zărisem în fața noastră, de pe culmea unui deal, un nor mare de fum negru plutind deasupra unui oraș uriaș, din care nu se putea deosebi **însă** decît vreo cîteva monumente mai înalte. Tocmai căscasem ochii încercînd să cuprind cît mai bine vîlmășagul de acoperișuri, de clopotnițe, de turnuri care se pierdeau în ceață și fum, cînd Vitalis, încetinind pasul, se apropiu de mine.

— De acum, viața noastră se schimbă, îmi spuse el, ca și cum ar fi continuat o convorbire începută mai de mult. Peste patru ceasuri sîntem la Paris.

— A ! Va să zică asta-i Parisul !

— Bineînțeles.

Chiar în clipa cînd Vitalis îmi spunea că orașul din fața noastră este Parisul, o rază de lumină se desprinsese din cer, și zării jos, într-o străfulgerare, un fel «de sclipire aurie. Nu mă înșelasem, prin urmare : aveam să găsesc copaci de aur.

Vitalis urmă :

— La Paris ne vom despărți.

150

Deodată se făcu întuneric : copacii auriți pieriseră. Mi-am întors privirea către Vitalis. Mă privi și el. Paloarea feței tremurul buzunarelor îi arătară ce se petrecea cu mine.

— Ești îngrijorat și mîhnit, îmi zise el.

— De ce să ne despărțim ? am întrebat în cele din urmă, după prima clipă de uluire.

— Sărman copil !

Acest cuvînt și, mai ales, tonul cu care-l rostise făcură să-mi de-a lacrimile ; de cînd nu mai auzisem o vorbă duioasă !

— Ce bun ești cu mine ! am izbucnit eu.

— Tu ești bun, băiețelule, și ai o inimioară de aur ! Vezi tu : sînt clipe în viață cînd îți dai seama de aceasta și nu poți să nu fii înduioșat. Cînd totul merge strună, îți vezi de drum, fără să te gîndești prea mult la aceia care te însoțesc, dar cînd toate merg anapoda, cînd te trezești pornit pe o cale rea, mai ales cînd ești bătrîn, adică fără nădejde în ziua de mîine, atunci simți nevoia să te reazemi pe cei care te înconjoară și ești fericit să-i ai pe lingă tine. Te miră că aș putea eu să mă reazem pe tine, nu-i așa ? Și cu toate-astea, așa este. Mi-ajunge să văd că ți-s ochii umezi ascultîndu-mă și mă simt și eu mai ușurat, pentru că, dragă Remi, și eu sînt foarte necăjit.

Abia tn.' uit mai tîrziu, cînd mi-a fost dat să am și eu pe cineva la care să țin, am simțit și am înțeles cîtă dreptate avea.

■—■ Nenorocirea, continuă Vitalis, este că întotdeauna trebuie să te despărți de o ființă dragă tocmai atunci cînd, dimpotrivă, ai dori să-i fii mai aproape.

— Doar nu te gîndești serios, i-am răspuns eu cu sfială, să mă părăsești la Paris ?

— Nu, firește, n-am să te părăsesc, fii sigur. Ce-ai face tu în Paris, singur-singurel, bietul de tine ? Și apoi, nici n-am dreptul s-o fac ; în privința asta poți fi liniștit. Din ziua cînd am refuzat să te las în grija acelei doamne cumsecade care voia să te oprească la dînsa și să te crească întocmai ca pe copilul ei, mi-am luat obligația de a ^p crește eu însumi cît voi putea mai bine. Din nefericire, împrejurările îmi sînt potrivnice. Nu pot face nimic pentru tine în clipa de față și iată de ce mă gîndesc să ne despărțim, nu pentru totdeauna, ci numai pentru vreo cîtova luni, ca să trăim, fiecare cum om putea, pînă trece

151

iarna. Vom **ajunge** la Paris peste cîteva ceasuri. Ce vrei "u să facem noi acolo cu o trupă din care n-a mai rămas dccît Capi ?

Auzindu-și numele, cînele veni foarte mîndru **în fața noastră și**, după ce își duse laba la ureche pentru a saluta militărește, o puse pe inimă, ca și cum ar fi vrut să **ne** -pună că **ne** putem bizui pe devotamentul lui. În situația în care **ne aflam** însă, asta nu ne domoli îngrijorarea.

Vitalis &e opri o clipă ca să-l mîngîie pe cap.

— Și tu ești un cățel cumsecade, spuse **el**. Dar, vai, pe lumea asta nu se trăiește din bunătate ! E nevoie du ea pentru fericirea celor din jurul nostru, însă mai **trebuie** și altceva, care noua ne lipsește. Ce vrei să facem **numai** cu Capi ? înțelegi și tu, **nu-i** așa, că acum nu mai putem da reprezentații ?

— Așa e.

— Dracii de copii și-ar bate joc de noi, ne-ar **arunca cu** mere stricate în cap și n-am strînge nici douăzeci de **bănuți** pe zi. Cum vrei să trăim toți trei cu douăzeci de bănuți ? Ca să nu mai vorbesc că în zilele ploioase, **cu** zloată sau cu ger n-am cîștiga nici pe jumătate.

-s— Dar harfa mea ?

— Dacă aș avea doi copii ca tine, ar mai merge poate, **dar** un bătrîn ca mine și un copil de vîrsta ta, proastă treabă ! Nu **sînt** încă destul de bătrîn. Dacă aș fi **mai pră-pădit** sau dacă aș fi orb... Din nefericire însă, sînt **ceea** ce sînt, adică nu în situația de a stîrni milă, și la Pari^l, ca să capeti ceva de la oamenii grăbiți care se duc la treburile lor, trebuie să fii într-o stare cu totul jalnică. Și-apoi trebuie

să **nu-ți** fie rușine să ceri de pomană,
i asta eu n-aș putea-o face niciodată ; uite deci la ce **m-am** gândit **și ce-am** hotărât. Am să te dau pînă la **sfirșitul** iernii la un *padrone*, care te va trimite împreună cu **alți** copii să cînți la harfă.
Cînd vorbisem de harfa mea, nu mă gîndisem **la** o astfel de încheiere.

Vitalis nu-mi dădu răgaz să-l întrerup.

— In ceea ce mă privește, continuă el, voi da lecții de harfă, de cimpoi, de vioară copiilor italieni care **cîntă** pe stradă. Sînt cunoscut **la** Paris, unde am stat **în mai** multe rînduri. Tot de acolo veneam și cînd am aj

152

,în satul tău. Dacă **am** să caut lecții, am să găsesc mai multe **decît** pot da. "Vom trăi, doar fiecare pe socoteala **lui**. Apoi, **cît timp** voi da lecții, voi **căuta să** dresiez alți doi **cîini** ca să-i înlocuiască pe Zerbino și **Dolce**. O să încerc **să-i** învăț cit mai repede și, la primăvară, vom putea perni iarăși la drum amîndoi, dragă Rerni, ca să nu ne mai despărțim, căci **norocul** nu e întotdeauna vitreg cu cei care au curajul să lupte. Asta îți cer eu acum : curaj și răbdare. Mai tîrziu, lucrurile vor merge mai bine : **să** **{Scăpăm** noi deocamdată de iarnă și de frig ! La primăvară începem iar viața noastră liberă. Te voi duce prin Germania, prin Anglia. Tu crești și mintea ta se deschide. IV voi învăța multe lucruri. Voi face om din tine. **Mi-am** lua: acest angajament față de doamna Milligan și mi-i voi ține. Cu gîndul la aceste călătorii am început să te **învăț** englezește : știi pînă acum franțuzește, și italienește, ceea ce înseamnă ceva pentru un copil de vîrsta ia ; și unde mai pui că acuma te-ai făcut și voinic. Ai **să vezi**, dragă Remi, ai să vezi că viața mai poate fi frumoasă pentru noi.

Planurile acestea erau, desigur, cele mai potrivite cu **Starea** noastră de atunci. Acum, cînd mă gîndesc, recunosc **că** stăpînul meu făcuse tot ce era posibil ca să iasă din **încurcătura** în care ne zbăteam. Dar gîndurile care îți vin după o matură chibzuință nu **sînt** aceleași cu cele din primul moment.

Pe atunci nu vedeam decît două lucruri :

Despărțirea.

Și pe *padrone*.

In hoinărelile noastre prin sate și orașe întîlnisem destui *padroni* din ăștia care îi poartă pe copiii angajați încoace și încolo, mînîndu-i cu bățul. Nu semănau întru nimic cu Vitaiis ; erau aspri, nedrepti, pretențioși, bețivi, cu înjurătura și cu ocara pe buze, cu mina ridicată gatu **Să** lovească. Dacă nimeream peste unul din acești firoși patroni ? Și-apoi, chiar dacă întîmplarea mi-ar fi scos **în** cale unul mai cumsecade, era totuși o schimbare — **încă** o schimbare !

După doică, Vitaiis.

După Vitaiis, altcineva.

153

Toată viața avea să fie oare astfel ? **N-aveam** să găsesc oare niciodată pe cineva de care să **mă** pot lega pentru totdeauna ?

Încetul cu încetul mă atașasem de Vitalis ca de un părinte. Prin urmare, nu voi avea niciodată un părinte. Niciodată familie, pe nimeni. Veșnic singur pe lume. Veșnic pierdut pe pămîntul ăsta nesfîrșit, pe care n-0 .să găsesc niciodată un loc unde să mă acuez și eu. Aș fi avut multe de spus, și cuvintele mi se îngîmădeau pe bufe, clar am tăcut. Stăpînul îmi ceruse curaj și resemnaie, voiam **să-l** ascult și să nu-i sporesc mîhnirea. Dealtmin-teri, nici nu mai era lîngă mine, căci, temîndu-se pai că să audă ceea ce simțea că aveam să-i răspund, pornise iar la drum Îs, cîtiva pași înaintea mea. Îl urmai și, peste puțin, am ajuns pe malul unui rîu pe care l-am trecut pe un pod plin de noroi, cum nu mai văzusem niciodată ; zăpada, neagră ca praful de cărbune, acoperea șoseaua cu un strat în care te afundai pînă la gleznă. La capătul podului se afla un sat cu ulițe înguste ; apoi, după acest sat, începea din nou cîmpia, presărată ici-colo cu case sărăcicioase. Pe șosea, căruțele se țineau lanț, încrucișîndu-se fără întrerupere. M-am apropiat de Vitalis, trecîntî la dreapta lui, pe cînd Capi mergea, cu capul plecat, în urma noastră.

Curînd cîmpia se isprăvi și ne pomenirăm într-o stradă lungă de nu i se vedea capătul. De o parte și de **alta**, pînă în depărtare, numai case, dar sărăcicioase, murdare și mult mai urîte decît cele din Bordeaux, Toulouise sau Lyon. Zăpada fusese strînsă din loc în loc, și peste aceste mormane, negre și tari, erau azvârlite zarzavaturi stricate, cenușă, gunoaie de tot felul. Aerul era încărcat de mirosuri grele. La fiecare pas întîlneai camioane, de caic trecătorii se fereau cu multă îndemînare și fără a părea că le bagă în seamă.

— Unde sîntem ? îl întrebai pe Vitalis.

— La Paris, băiete.

— La Paris? !...

Dar unde erau casele mele de marmură ? Unde erau trecătorii îmbrăcați în mătase ? Ce realitate urâtă și păcătoasă ! Țasta era Parisul pe care dorisem atîta să-l cunosc ? ! Aici aveam să-mi petrec, prin urmare, iarna, despărțit de Vitalis... și de Capi...

154

17

UN „PARDONE” DIN STRADA LOURCINE

Deși tot ce ne înconjura **mi** se părea nespus de urît, am căscat totuși ochii, uitînd aproape de gravitatea situației în care mă aflam, ca să privesc în jurul meu. Cu cît intram mai adînc în oraș, cu atît ceea ce vedeam contrasta mai puternic cu visurile mele copilărești și cu aș-teptările mele năzdrăvane ; șanțuri înghețat **răspîndeau** un miros din ce în ce **mai** greu ; noroiul, amestecat cu zăpadă și cu gheață, se făcea tot mai negru, și acolo unde era moale, țîșnea de sub roțile căruțelor în bucăți închegate ce se lipeau de vitrinele și de ferestrele prăvăliilor sărăcăcioase și murdare.

Hotărît lucru, Parisul era mult mai prejos decît Bor-derux-ul.

După co am mers o vreme pe o stradă largă, mai **puțin** urîtă totuși ca cele pe care le străbătusem pînă atunci, și ale cărei dughene se făceau tot mai mari și mai frumoase, **Vitalis** o coti **la** dreapta și, peste puțin, am ajuns într-o mahala păcătoasă de tot : printre casele înalte și negre, zoaiele se scurgeau chiar prin mijlocul străzii, iar mulțimea mișuna pe asfaltul cleios, fără să se sinchisească de mirosul scîrnav. În **cîrciumi**, foarte multe la număr, bărbați și femei beau de-a-n-picioarele în fața tejghelelor, vorbind tare. Pe colțul unei case, am citit numele străzii : **Lourcine**. Vitalis, care se vedea că știe unde merge, dădea ușor la o parte pe cei ce îi stinghereau drumul, iar eu mă țineam după el.

— Bagă de seamă să nu te pierzi, îmi spusese dînsul. Sfatul era însă de prisos ; mă țineam scai de el și, ca

să fiu mai sigur, îl apucasem cu mina de o pulpană a hainei. După ce am trecut **printr-o** curte mare și prin-tr-un gang lung, **ne-am** pomenit într-un fel de hrubă întunecoasă, plină de mucegai, **în** care soarele, de bună seamă, nu pătrundea niciodată. Aici era și mai urît, și mai înfiorător decît tot ce văzusem pînă atunci.

— Garofoli e acasă ? întrebă Vitalis pe un bărbat care agăța niște **bulendre** pe zid, **luminîndu-l** cu un **Eelinar**.

155

— Nu știu, urcă-te și vezi și dumneata singur ; ști: unde : la capătul scării, ușa din față.

— **Garofoli** este acel *padrone* despre care ți-am **vor bit**, **îmi** spuse el, ureînd scara ale cărei trepte, acoperit-de un strat de noroi, erau lunecoase de parcă ar fi **fosl** săpate în lut umed. Aici locuiește el. Strada, casa, precum și scara nu aveau deloc **un** aspect liniștitor. Dar stăpînul cum o fi fiind ? Scara **urca pînă** la etajul patru ; Vitalis, fără să bată, împinse uș • din fața balustradei și ne pomenirăm într-o încăpere spa țioasă, un fel de pod. În mijloc, un loc mare, liber, iar ele jur împrejur vreo duzină de paturi. Pereții și tavanu¹ erau de o culoare greu de definit : pe vremuri **fuseser** i albi, însă fumul, praful și murdăriile de tot felul înnegri seră tencuiala care, pe alocuri, crăpase ori se găurise . Sîngă **un** cap desenat cu cărbune, cineva zgîriase **niște** flori și niște păsări.

— Unde ești, Garofoli? întrebă Vitalis, intrînd. Nu văd pe nimeni ; răspunde-mi, te rog ! Sînt eu, Vitalis.

Într-adevăr, încăperea părea pustie, pe cît se putea **vedea** la **lumina** unui opaiț atîrnat de zid. La glasul stă pinului meu răspunse o voce slabă și tînguitoare, o **voce** de copil :

— **Signor** Garofoli nu-i acasă ; se întoarce peste **două ceasuri**.

Și în același timp, cel care ne răspunse se arătă : era un copil de vreo zece ani ; înainta spre noi abia tîrin du-se, și am fost atît de izbit de înfățișarea lui stranie, mcît îl am și acum în fața ochilor ; aș putea spune di **parcă n-avea** trup, iar căpățîna aș fi zis **că-i** așezată de- ■ dreptul pe picioare, ca în caricaturile la modă acum cîțiva ani ; avea o expresie de adîncă durere și blîndețe ; privirea îi era resemnată, și întreaga lui ființă exprim i o deznădejde mută. Așa cum era, nu putea fi frumos to tuși atrăgea privirea și o reținea printr-o simpatie și **prin tr-un** fel de farmec care se desprindea atît din ochii lui mari, umezi și duioși ca ai unui cîine, cît și de pe buzele sale ce păreau că vorbesc de la sine.

— Ești sigur că se înapoiază peste două ceasuri ? întrebă Vitalis.

— ■ Foarte sigur, signor ; atunci e vremea mesei, și nimeni, afară de el, nu servește masa.

156

— Bine ; dacă se întoarce mai degrabă, îi vei spune **că Vitalis** mai trece pe aici peste două ore.

— Da, **signor**, peste două ore.

Mă pregăti am să-l urmez pe **stăpînul** meu, cînd acesta ix.ă opri.

— Râmîi **aici** să te **mai** odihnești, **îmi** zise **el**. Și cum **jbservă la mine** o tresărite de spaimă, adăuga : **N-ai grijă, mă întorc.**

Aș fi preferat, cu toată oboseala, **să-l** urmez, dar cînd **Vitalis porunceam, aveam** obiceiul să-l ascult; așa că am **rămas**. Cînd pașii grei **ai** stăpînului meu nu se mai **au-jîiră** pe scara, copilul, care ascultase cu urechea lipiră de **ușă**, -o întoarse spre mine.

— **Ești de prin** părțile noastre ? mă întrebă el în **italienește**.

Dt cînd eram cu Vitalis, învățasem destulă italiană ca **să** înțeleg aproape tot ce se spunea în această limbă, **dar itiu o** știam încă de ajuns de bine ca s-o vorbesc ușor.

— Nu, răspunsei eu în franțuzește.

— O ! zise el cu tristețe, ațintind asupra mea ochii **lui** nuri. Păcat, mi-ar fi plăcut să fii de pe la noi.

— De unde ?

— Din Lucea ; mi-ai fi dat vești de pe acolo.

— Eu **sînt** francez.

— O ! Atunci e foarte bine.

— I i plac **mai mult** francezi; decît italienii ?

— Î u, nu pentru mine am spus „foarte bine”, ci **pentru dumneata**, pentru ca, dacă **ai** fi italian, ai fi aici **ca** Să intri pesemne în slujba la signor Garofoli ; și nu se poate spune că e bine de coi **care** intră la „**signor padrone**”.

A.cele cuvinte m-au neliniștit și **mai** mult. ' — E rău?

Copilul nu răspunse de-a dreptul la această întrebare, clar privirea ce-mi **azvîrli** fu **spăimîntător** de grăitoare. Apoi", **parcă** nevrind să continue o asemenea convorbire, **îmi** întoarse spatele și se îndreptă spre un **cămin** mare **din** fundul **încăperii**. Un foc bun, făcut din seînduri luate de pe ia case **dărîmate**, ardea în cămin, iar pe foc fierbea o căldare mare ele **tuci**. **M-am** apropiat de cămin ca **să** mă încălzesc și am observat la căldare ceva deosebit, ce nu văzusem de la început. Capacul, care avea **deasupra** un tub strimt **prin** care ieșeau aburii, era prins de căi-

157

dare, de o parte printr-o balama, iar de cealaltă **printr-un lacăt**. **Pricepusem** că despre Garofoli nu trebuia să **pun** întrebări indiscrete, dar despre căldare ?...

— Pentru ce e închisă cu lacăt ?

— Ca să nu pot **lua** eu vreo lingură de supă. Sînt **însărcinat** să **fierb** supa, dar **dînsul** n-are încredere în mine.

Nu m-am putut ține să nu zîmbesc.

— **Rîzi**, continuă el cu tristețe, pentru că îți închipui că sînt **mîncăcios**. Dar, în locul meu, poate că ai **fi** tot **ailt** de mîncăcios. **Adevărul e** că nu sînt deloc mîncăcios, ci **flămînd**, și mirosul supei care iese prin tubul **ăsta mă** face **să-mi** fie și mai foame.

— Cu alte cuvinte, signor Garofoli te lasă să mori **de** foame ?

— Dacă **intri** în serviciu la el, vei afla că **nu se** moare de foame, ci numai se suferă de foame. Mai ales eu, pentru că sînt pedepsit.

— Ești pedepsit ? Să mori de foame ?

— Da, și pe **lîngă** asta pot să-ți mai spun ceva : data Garofoli îți **va** fi stăpîn, exemplul meu o să-ți poată folosi. Signor Gârôfoli este unchiul meu și **m-a** luat **la el** de milă. Trebuie să-ți spun că mama e văduvă și, după cum îți închipui, nu-i bogată. Cînd a venit Garofoli la noi, anul trecut, ca să ia copii, **i-a** cerut să mă ducă ți pe mine cu **el**. O dorea sufletul să mă lase ; dar, ce vrei ? sărăcia... A trebuit să plec pentru că sîntem sase cepii acasă, iar eu **rni-s** cel **mai** mare. Garofoli l-ar fi luat **mai curînd** pe fratele meu mai mic, Leonardo, pentru că **Leonardo** e frumos, pe cînd eu sînt urît. Și ca să cîștigi bani, **nu** trebuie să fii urît ; urîții primesc numai ghionti și **înjurături**. Mama însă n-a vrut să-l dea pe Leonardo : „**Mattia** e cel **mai** mare, Mattia se cade să plece, dacă **trebuie** vreunul ; Dumnezeu l-a ales, nu pot să **mă** pun **cu el**”. Și am plecai cu unchiul Garofoli ! îți închipui ce greu mi-a **fost cînd** m-am despărțit de casă, de **mama**, care plîngea, de surioara mea Cristina, care **mă** iubește **mult**, pentru că e cea mai mică și eu o duceam **întotdeauna în** brațe ; și apoi, de frații ceilalți, de prieteni, **de** țară... Știam >A eu cit de grele sînt aceste despărțiri și **nu** uitasem durerea rare-mi străpunsese inima cînd **zărisem** pentru ultima oară basmaua albă a tușei **Barberin**.

Micul **Mattia** își urmă povestirea :

— Cinci am plecat de acasă, eram singur **cu** Garofoli, dar, după o **săptămână**, ne adunasem vreo doisprezece și **am** pornit-o cu **toții** ia drum spre Franța. Tare lung a **mai** fost drumul pentru mine și pentru tovarășii mei, care **erau** și ei **amăriți**. În **sfrîșit**, am ajuns la Paris ; nu **mai eram** decît unsprezece, căci unul din noi rămăsese **la spitalul din Dijon**. La Paris, Garofoli ne-a împărțit : pe cei **voinici** i-a băgat pe la niște **sobari** și pe la niște coșari ; pe cei mai slabi, care nu erau buni de muncă, i-a pus si cinic clin gură sau din **dibla** pe străzi. Bineînțeles, eu nu eram destul de voinic ca să muncesc, și se pare că **eram** și prea slut ca să pot cîștiga ceva cîntînd din dibla. Atunci **Garofoli** mi-a dat doi șoricei albi, pe care trebuia (**să-i arăt** la lume pe la colțuri de stradă, prin ganguri și pe **la** porți și mi-a socotit ziua la treizeci de bani. „Cîte parale au să-ți lipsească seara, mi-a spus el, **atîtea** ciomege ai să capeți." Treizeci de bani sînt greu de adunat, **dar și ciomegele** sînt greu de răbdut, mai **ales** cînd ți le d \ Garofoli. Așa că mă sileam cit puteam ca să strîng **suma** ; cu toată osteneala mea însă, se întîmpla deseori **să** nu izbutesc. Ceilalți se întorceau mai totdeauna cu banii **la tanc**, pe cînd ou nu-i aveam mai niciodată. Asta îl **înfuria** și **mai** tare pe Garofoli. „Ce-i de făcut cu dobitocul **ăst** s de Mattia ?" Mai era un băiat care, ca și mine, umblu cu șoareci albi, și de la care cerea patruzeci de gologani, pe care el îi aducea în fiecare seară. Am ieșit de mai multe ori cu el, ca să văd cum făcea de era mai în-deaunatic decît mine, și am înțeles atunci pentru ce căpăta el atît de ușor cei patruzeci de gologani, iar eu **atît** de greu pe cei treizeci ai mei. Cînd ne miluia cîte un domn cu o doamnă, doamna spunea întotdeauna : „**Dă-i** ăștia mai drăguț, nu urîtului ăluia". Urîtul eram **eu**. De-atunci n-am mai ieșit cu tovarășul meu, pentru **că** dacă e jalnic să fii bătut acasă, c și mai jalnic să fii batjocorit pe stradă, în fața tuturor. Dumneata nu știi **ce** înseamnă asta, fiindcă dumitale nu ți-a spus nimeni vreodată că ești urît ; eu însă... În **sfrîșit**, **Garofoli**, văzînd **că** bătaia nu ajută la nimic, a folosit alt mijloc. „Pentru fiecare gologan lipsă, îți opresc cîte un cartof la cină, mi-a spus el. Dacă pielea ta nu simte ciomegele, poate **că** burta o să simtă foamea." Nu știu dacă ai **fost** vreodată în stare să faci ceva sub amenințarea cuiva ?

— Păi . . . depinde . . .

— Eu, niciodată ; dealtminteri, nici nu puteam face mai mult clecit făcusem pînă atunci ; și nici nu ie **puteam** spune acelora la care întindeam **mîna** : „**Dacă** nu-mi **dați** de pomană, **n-o** să **mănînc** cartofi deseară". Pe oameni **nu-i** îndupleci cu asemenea vorbe.

— Dar cu care ? Doară omul dă ca să-i facă **altcuiva** un bine.

— Se vede că ești încă puști. Omul dă ca **să-și** facă iui **însuși** plăcere, și nu altora ; îi dă unui copil pentru că c drăguț, și asta e pricina cea dinții ; da pentru copilul pe care el l-a pierdut sau pentru cel pe care ar vrea să-l aibă ; clă pentru că lui îi este bine și cald, pe cînd tu tremuri ele irig pe la porți. Las' că știu eu cum se poartă oamenii : arr < \ ut timp **să-i** studiez. De **pildă**, acum e frig, nu-i aș i ?

— Tare frig.

— Ei bine ! Ia du-te și așează-te la vreun colț ce **stradî** si întinde mina cînd ai să vezi venind vreun domn grăbii, **zgribulit** într-un palton subțirel : o să-ți dea ce-o să-ți (**dea** Dar ia întinde-o, dimpotrivă, unui domn care merge încei, **înfofolit** într-un palton călduros sau într-o **blană** ; mar.. **lucru** să capeți un gologan. După vreo lună, o lună și jumătate de trai de-ăsta, nu mă prea îngrășasem ; mă gălbejisem așa de rău la față, **incit** deseori auzeam **spunîn**-du-se în jurul meu : „**Copilul** ăsta moare de foame !" Suferința a făcut atunci ceea ce nu putuse sluțenia ; m-a făcut interesat și mi-a **dat** ochi să văd ; oamenilor de la m i-hala a început să le fie **milă** de mine, și dacă nu adunam i ologani **mai** mulți, căpătăm în schimb cîte o bucatăică de pîine, cîte o fiertură. A fost o vreme fericită pentru mine : ciomege nu mai primeam, iar cînd mă lipsea de cartofi la cină, puțin îmi.păsa, căci îmbucasem ceva peste zi. În-**tr-una** din zile însă, Garofoli mă prinse înghițind o farfurie de supă la o vînzătoare de fructe și înțelese de ce înduram fără să mă plîng de lipsa cartofilor. De atunci mă pedepsi să nu mai ies și să rămîn acasă, să am gîijă d^ rriîncare și curățenie. Cum însă, pregătind supa, puteam mînca din ea, a născocit această oală ; în fiecare dimineață, înainte să plece, pune în ea carnea și zarzavaturile, închide capacul cu lacătul, iar mie nu-mi **rămîne** decît s-o păzesc cînd fierbe ; simt mirosul supei, dar mai mult nimic ; si, ca să iei ceva din ea, înțelege și tu că, prin **tubul** ăsta mic și îngust, e cu neputință. De cînd sînt la **bucă-**

tărie, m-am făcut și **mai** galben la față ; mirosul supei **nu** te **hrănește**, ci mai mult îți zgîndăre foamea. **Atîta tot. Așa-i** că-s galben **la** față ca ceara ? Cum nu mai ies **din** casă, n-are cine să mi-o spună, iar aici nu avem **oglină** Nu eram pe atunci prea cunoscător în ale vieții, ști un totuși că pe bolnavi nu trebuie să-i sperii spunîndu-le că arată rău.

— Nu ești mai galben decît alții, i-am răspuns aj.

— Văd eu că **îmi** spui **asta** ca să prind curaj, dar **afă** că mie îmi face plăcere să **fiu** galben, pentru ca asta înseamnă ca sînt tare bolnav, și aș vrea să fiu bolnav da-a binelea.

M-am uita < **la** el, **încrămenit**.

— Nu mă înțelegi, **zise el, zîbind, și** totuși au e greu. **Cînd** ești taro boir iv, **ori** te îngrijesc, **ori** te lasă să mori. Dacă **mă** lasă sa mor, **am** isprăvit **cu toate** necazurile ; **n-o să-mi** mai fie foame și **n-o să** mă mai bată nimeni. Dacă, dimpotrivă, **mă** vor îngriji, mă vor trimite **la spital**, și **eu** sini foarte bucuros să **merg** la spital.

De mic **mi-era** o groaza nespūsă de spital, -i, deseori, pe drum, cînd, **copleșit** de oboseală, **mă** cuprîndea cita o sîrșeală. numai frica de spital **mă** făcea să **mă simt** pe dată teafăi. De aceea **m-au** mirat nespūs vorbele **lui** Mattia.

— De-ai ști ce bine e la spital urmă **el**. Odată **am fost** la spitalul „Sfînta Eugenia” ; e acolo un doctor, **unul** înalt și blond, care are totdeauna acadele **în** buzunar, **din** cele **sfărîmate** pentru că sînt **mai** ieftine, dar **și** acele i--bune ; și-apoi surorile îți vorbesc așa de blînd : „Fă ișă, mititelule ! Scoate limba, drăguțule !” Mie **îmi** place - j mi se vorbească blînd, pentru că îmi vine si **plîng**, si **cînd îmi** vine să plîng, **mă simt** nespūs de fericit ! **Prostii, nu-i** așa ? Mama însă îmi **vorbea** întotdeauna cu **blîndețe**. **Surorile** de caritate vorbesc cum vorbea mama, si dacă **cu sînt** aceleași cuvinte, ele au măcar același glas **duios**. **Și-apoi**, cînd începe să-ți fie mai bine, capeți supă de **caras**, ba chiar și **vin**. Aici, cînd am început să **mă simt** fără **pu -teri**, pentru că nu **mîncam**, **mi-am** zis : „O să **mă îmbolnăvesc** și **Garofoli** o să **mă** trimită la spital”. Da' ti-ai găsit' bolnav oi fi eu, dar nu îndeajuns ca **să-i** pese lui **Garo- *U** așa că m-a **ținut** aici. Zău, noi, cei năpăstuiți, **parcă** avea șapte vieți, nu una. Din fericire, Garofoli nu **s-a**

161

lăsat de obiceiul iui de a mă bate, pe mine ca **și** pe ceilalți, și acum o **săptămînă** m-a pocnit **în** cap cu **un** ci o **mag, de-am** văzut negru în fața ochilor. De data asta, croi că **s-a** isprăvit! Mi-e capul cit o baniță ; vezi cucuiul **ăst** i mare și alb ? Cică ar fi o „**tumoare**”, nu **știu ce-i** aia, **dar, după felul** cum **vorbea** ei despre **asta**, cred că e de rău. Numai că mă doare al naibii ; simt niște **junghiuri** la **ră-dăcina** părului **mai** groaznice decît cînd te doare maseaua ; **mi-e** capul greu de parcă ar **cîntări** cincizeci de ocale, am .unețeli, **mi** se întunecă vederea, și noaptea, cînd dorm, mă trezesc **gemînd** și țipînd. Așa că în două-trei zile cred că o **să** v hotărască să mă **trimită** la spital ; pentru că înțelegi, **unul** care țipă noaptea îi stingherește și pe ceilalți, **și** lui **Garofoli nu-i** place să fie stingherit. Ce bine că mi-a dai cu ciomagul **în** cap ! Ia spune drept, **sînt** galben tare ? Zicînd asta, se propti în fața mea și mă privi drept **în ochi**. Nu **mai** aveam **același** motiv să tac ; cu toate aste" nu îndrăzneau "ă-i răspund cu sinceritate **și să-i spun** cît **mă înspăimîntau** ochii lui mari și arzători, **obrajii** lui **supU** și buzele învinețite.

— Cred că ești destul de bolnav ca să **intri** în **spital**.

— în sîrșit ! Și încercă să facă o plecăciune. **Apoi se duse** spre **masă** si începu **s-o** șteargă. Am vorbit destui. **zise el**. Acuși pică Garofoli -ți nu-i nimic gata ; de vrem? **ce** găsești că loviturile pe care le-am primit **pînă acum îmi** sînt de ajuns ca să intru **în** spital, cred că nu e nevoie să mai primesc și altele. **Ar** fi de prisos. **Și-apoi** acelea pe care le-aș **primi** acum ini s-ar părea mai greu de **duș în** spinare decît cele de acum **cîteva** luni. **Au** haz. **nu-i** aș **i, aceia** care spun că omul se deprinde cu toate ?

Tot vorbind astfel, umbla tîrîș, în jurul mesei, **punînd farfuriile și** tacîmurile la locul lor. Am numărat douăzeci de farfurii — deci douăzeci de copii avea Garofoli **sub conducerea** lui : dar cum nu erau decît douăsprezece **pături**, însemna că dormeau **cîte** doi într-un pat. Și ce pa **turi** î Fără cearșafuri, numai niște pături roșcate, luate **pesemne** din vreun grajd, căci nici pentru cai n-ar **mai** fi : st bune.

— Oare peste **tot** e ca aici ? zisei **eu**, îngrozit.

— Unde, peste tot ?

— La cei care găzduiesc copii.

— Nu știu, n-am **mai** fost prin **alte** părți. Tu însă caută de-ți găsește alt loc.

162

— Pai **unde** ?

— **N-aș ști să-ți** spun, **dar** oriunde e mai bine ca **aici**. **Oriunde** — ușor de zis ! Și-apoi, cum puteam eu **să**

schimb hoărâcirca lui Vitalis ? Pe când cugetam așa, bineînțeles fără să gădesc vreo soluție, ușa s-a deschis **și a intrat** un băiat ; ținea subsu (ară o vioară, iar în mina cealaltă aducea o bucată mare de **lemn, culeasă** de sub cine știe ce dărîmături. Bucata aceasta, la fel **cu acelea pe care**]e văzusem sub plită, m-a lămurit de unde își făcea **Garofoli** rost de ele și cu ce preț.

— **Dă-mi mie lemnu-ăsta**, îi spuse **Mattia**, ieșind înaintea noului venit.

Dar acesta, în loc să i-l întindă, îl ascunse la **spate**.

— **Pune-ți** pofta-n cui, zise el.

— **Dă-irJ-l**, c-o să **iasă** supa mai bună.

— Dacă crezi că eu **l-am** adus pentru supă, te **înșeli**. N-am cîștigat azi decît treizeci și șase de gologani ; cu lemnul ăsta poate că **Garofoli** o să se-ndure să **plătesc jnai ieftin** cei patru bani care-mi lipsesc.

— Nu faci **nimic** cu **lemnul** ; ai să plătești oricum, peți să fii sipur în privința asta ; fiecare la **rîndul lui**.

Mattia vorbise cu răutate ; părea fericit de **pedeapsa ce-l** aștepta pe camaradul lui. Am fost mirat de **această** fulgerare de cruzime pe un chip **atît** de blajin ; abia **mai** tîrziu am priceput că, trăind cu răii, te înrăiești și tu.

Era vremea cînd se înapoiau acasă toți elevii lui Garofoli ; după băiatul cu lemnul, sosi un altul, apoi alți zece. De cum intra, fiecare **își atîrna** instrumentul în cuiul de deasupra patului : unul, o vioară, altul, o harfă, un **altul** un fluie- sau un cimpoi ; aceia care nu se pricepeau **să cînte**, ci umblau cu animalele pe străzi, își vîrau **într-o cușcă șob larii de cîmp** sau cobaii.

Un **pas** greoi răsună pe scări ; **mi-am** dat seama că era Garofoli ; u-a se deschise și în prag se ivi un om **scund**, cu o mutră posomorită și cu mersul șovăitor ; nu era îmbrăcat italienește, ci purta un palton cenușiu.

Ochii i se opriră asupra mea ; privirea lui mi-a strecurat un fior rece în **inimă**.

— Cc-i ru băiatul ăsta ? întrebă el.

Mattia îi răspunse repede și politicos, dîndu-i **lămuri**-î'e cu care îl însărcinase Vitalis.

— Aha ! Vitalis e la Paris ?! se miră el. Și ce vrea de la mine ?

163

— Nu știu, îi răspunse Mattia.

— Nu vorbesc cu tine, vorbesc cu băiatul.

— Acuși are să vină și stăpînul meu, **i-am** zis cu **neîndrăznind** să-i spun tot, **și** o să **vă** explice el singur ce dorește.

— **Uite** an puști care nu se lasă tras de limbă. **Nu ești it; lian** ?

— **Nu**, sînt francez.

Doi băieți se apropiaseră de Garofoli de cum intrase **și amîndoi** stăteau lîngă **el, așteptînd** să termine de vorbit. Ce voiau de la el ? mă întrebam eu, **plin de curiozitate**. Aflai îndată răspunsul. Unul îi luă pălăria și o așeză **cu multă grijă** pe un pat, iar celălalt îi **aduse în grabă un caun**. **Fată** ele gravitatea **și respectul cu care** îndeplineau **aceste** lucruri atît de simple, ai fi zis că sînt doi copii **evlavioși**, care ajută preotul la slujbă în biserică. Asta **dovedea** ce frică le era de Garofoli, că doar nu din dragoste

e arătau ei atît de atenți cu el. După ce Garofoli **luă** loc **pe** scaun, un alt copil îi aduse o pipă cu tutun, iar un al **patrulea** îi întinse un chibrit aprins.

— Miroase a pucioasă, dobitocule ! strigă el cînd îl apropie de pipă, și îl aruncă în sobă.

Vinovatul se grăbi să-și îndrepte greșeala aprinzînd un **alt** chibrit și lăsîndu-l să ardă mai multă vreme înainte d<? a-l întinde stăpînului.

Acesta însă tot nu-l primi.

— Nu tu, nătărăule, zise el. Îndepărtîndu-l cu asprime, **apoi** întoreîndu-se spre alt băiat, cu un zîmbet car **i în emna** desigur o mare favoare, grăi : Riccardo, un chibrit, drăguțule !

Și drăguțul se grăbi să se supună.

— Acum, zise **Garofoli**, instalat cum se cuvine și cu **pipa** aprinsă, să trecem la socoteli, îngerașilor ! **Mattia, unde-i** condica ?

Era într-adevăr prea bun cu ei Garofoli că binevoia O vorbească, deoarece elevii îi pîndeau cu atîta grijă dorințele, **îneît** i le ghiceau din priviri. Nici nu apucase **bine** să ce;:ră condica de socoteli, că

Mattia îi pusese în față un „-⁴astif soios. Garofoli îi făcu semn copilului care îi dăduse chibritul cu pucioasa noarsă, și acesta se **apropie**

— îmi **datorezi** de ieri un ban ; **mi-ai** făgăduit că **mi-l dai** astăzi ; **cît** mi-ai adus ?

164

Copilul se codi cam mult pînă să răspundă ; se făcuse roșu ca sfecla :

— **îmi** lipsește **un** gologan . . .

— **Aha** ... îți lipsește un gologan, și îmi spui asta, u-niștit ?

— Nu cel de ieri ; unul de astăzi.

— Va să zică, doi gologani ? Știi că ai haz ?

— Nu e vina mea.

— Lasă vorba ! Cunoști regulamentul. Scoate-ți haini: două lovituri pentru ieri, și două pentru astăzi ; și pe de i-supra, azi n-ai să-ți primești cartoful, drept pedeapsă că ai fost obraznic. Riccardo, drăguțule, tu ești cuminte, mc -riți această favoare : ia biciul.

Riccardo, băiatul care se repezise cu chibritul cel **bun**, luă din cui un bici cu codirișca scurtă și cu două curela avînd la vîrf niște noduri groase. În vremea asta, cel căruia îi lipsea gologanul își dezbrăcase haina și **cămașa, rămînînd** gol pînă la brîu.

— Ia stai un pic, îi zise Garofoli, cu un zîmbet plic de răutate, poate că nu ești singur, și e mai plăcut să ai tovarăși, și-apoi nici Riccardo nu va fi nevoit s-o ia **încă** o dată de la capăt.

În picioare, în fața stăpînului, copiii stăteau nemișcați. La gluma lui crudă izbucniră cu toții într-un rîs silit.

— Cel care a rîs mai tare, zise Garofoli, este desigur și acela cu mai mulți bani lipsă. Cine a rîs mai tare ?

Îl arătară cu toții pe băiatul care sosise primul, cel **cu** bucata de lemn.

— Ei, ia spune : cît îți lipsește ? întrebă Garofoli.

— Nu e vina mea.

— De acum înainte, cel oare răspunde : „nu e **vina** mea" primește o lovitură de curea peste ceea ce i se cuvine. Cît îți lipsește ?

— Ani adus o bucată de lemn. Uitați-vă ce bucată frumoasă.

— A ! Asta e ceva ; dar ia du-te la brutărie și cere pîine pe lemnu-ăsta, crezi că-ți dă ? Cîți bani îți lipsesc ? Hai, vorbește odată !

■ — Am strîns treizeci și șase.

— Va să zică îți lipsesc patru, nemernicule, **patru** gologani ! Și mai ai nas să te-arăți în fața mea ! **Riccardo**, ai noroc, drăguțule, azi o să te distrezi bine. Jo^ haina !

165

— Și lemnul ?

— **Ți-l** dau ție să te ospătezi cu **el** la masă.

Gluma asta neroadă îi făcu să rîdă pe toți care scăpaseră nepedepsiți. În timpul acestui interogatoriu mai sosiră vreo zece copii ; toți, pe rînd, dădură socoteală de ce **făcuseră** : pe îngă cei doi condamnați să fie bătuți cu **biciul**, se mai găsiră încă alți trei care nu aduseseră suma întreagă.

— **Iată** cinci bandiți care mă fură și mă pradă ! strigă **Garofoli** cu glas plîngăreț. Uite unde te duce omenia ! Cu ce **vreți** voi să plătesc carnea și cartofii pe care **vi-i** dau, **dacă** nu vreți să lucrați ? Vă place mai mult să \ă jucați, **hai** ? În loc să vă **tinguiți** pe **lingă** nerozii care plătesc, vă hirjoniți între voi. Nu e mai bine să te prefaci că **plîngi**, întinzînd mina la cerșit, decît să plîngi de-a biiiielea **întin-zînd** spinarea la bătaie ? **Haida**, jos hainele !

Riccardo **stătea** cu biciul în **mînă**, și cei cinci osîndiți **erau** înșirați lîngă el.

— Tu știi, Riccardo, spuse Garofoli, că eu **nu mă uit, pentru** că pedepsele astea îmi fac rău, dar te aud și, după **plesnitură**, voi judeca tăria loviturilor. **Hai**, cu toată **inima**, puiule, că doar pentru pîinea **ta** muncești !

Și se întoarse cu fața spre foc, ca și cum n-ar fi putut vadea execuția. Cît despre mine, **uitat** în colțul meu, tremuram tot ele furie și de frică. Va să zică, **iată** omul care avea **să-mi** fie stăpîn ; dacă na puteam să-i aduc cei **treizeci-patruzeci** de gologani, pe care ar fi găsit cu cale **să-i** pretindă de la mine, trebuia să întind și eu spinarea ca **să** mă lovească Riccardo. Înțelegeam acum de ce **M ittia** vorbea **de** moarte cu **atîta** liniște, de ce i se părea ușurare !

Prima plesnitură **de** bici pe piele îmi umplu ochii de lacrimi. Cum credeam că nu mă bagă nimeni în

seamă, nu **m-am** ascuns, dar mă înșelam. Am avut curînd **dovada** că Giicrofoi mă observa pe furiș.
— Puștiul ăsta are inima bună, spuse el, arătîndu-mă cu degetul. Nu ca **voi**, bandiților, care rîdeți de **nenorocirea** camarazilor voștri și de necazurile mele. Păcat că nu-; și ol printre voi : **v-ar** servi de exemplu !

M-am cutremurat din cap pînă-n picioare. Auzi ! S' fiu și eu printre ei !

La a doua lovitură de bici, osînditul scoase un geamă* **jalnic** ; la a treia lovitură, un țipăt sfișietor.

Garofoli ri-

166

îică mîna. Riccardo se opri, cu biciul în aer. Am crezut ă voia să-l ierte ; dar nici pomeneală de iertare !

— **Știi** eîi îmi fac de rău țipetele, îi zise Garofoli cu bîndcțe victimei. Știi că dacă biciul îți sfișie ție pielea, țipetele taîe îmi sfișie mie inima ; află deci că pentru fiecare țipăt mai primești o lovitură de bici, și va fi nurr.ai din vina ta ; vezi să nu mă îmbolnăvești de nervi ; dacă **tn-ai** iubi cît de cît, sau cel puțin ai avea un dram de recunoștință, ți-ai ține gura. Hai, Riccardo !

Acesta ridică brațul, și curelele șfichiuiră spinarea nenorocitului.

— Mammă ! Mammă ! strigă el.

Din fericire n-am văzut mai mult, căci ușa se **deschise** și Vitaîis intră. O privire îi fu de **ajuns** ca să înțeleagă ce era cu țipetele pe care le auzise ureînd scara. Se repezi la Riccardo si îi smulse biciul din mînă, apoi, întoreîn-du^se furios spre Garofoli, se propti în fața lui cu **brațele** încrucișate. Toate -c petrecură atît de repede, îneît **Garofoli** rămase o clipă încremenit, dar în curînd, **venindu-și** în fire și reluîndu-și zîmbetul dulceag, spuse :

— **Nu-i** așa că-i îngrozitor ? Copilul ăsta n-are **inimă**.

— E o rușine ! strigă Vitalis.

— Tocmai asta spun și eu, îl întrerupse Garofoli.

— Lasă **prefăcătoriile** ! continuă stapînul meu cu tărie. Știi bine că nu vorbesc de copil, ci de dumneata. Da. **e** rușinos, e josnic să **chinuiești** astfel niște copii fără **apărare**.

— **Dar** c:> te privește pe **tine**, moșneag nebun ce ești ? se oțări Garofoli, schimbînd tonul.

— **Asta** privește poliția.

— Poliția ?! răcni Garofoli, ridieîndu-se. Mă ameninți cu poliția ? Tocmai dumneata ?!

— Da, eu, răspunse stapînul meu fără a se speria de furia italianului.

— Ascultă, Vitalis, zise acesta, stăpînindu-se și **lutnd** un ton batjocoritor, nu fă pe afurisitul cu mine și nu **mă amenința** că **te-apuci să** vorbești, pentru că am și eu ce spune. **Și-atunci**, să vedem care pe care. Eu n-o să mă duc **să** reclam la poliție, pentru că treburile dumatiale nu privesc poliția. Dar **sînt alții** pe care îi interesează, și dacă **oi-aș** duce să le spun lor ceea ce știu, dacă le-aș spune numai un nume, **știi** bine cine ar fi acela care și-ar ascunde fața de rușine !

167

O clipă, stapînul meu nu răspunse. Să-și ascundă ci **ța** de rușine ? Stăteam înmărmurit. Dar mai înainte de <ni reveni din uluiala pricinuită de vorbele acelea ciuate, ci mă **și** apucase de mină :

— **Hai !**

Și mă **tîrî** după el spre ușă.

— Ei ! spuse Garofoli, **rîzînd**. Ce-a fost **a** trecut. **Parcă oi;)i** să-mi vorbești ?

— Nu **mai am** nimic **a-ți** spune.

Fără **altă** vorbă, fără să se mai întoarcă, coborî **scara**, **îndu-mă strîns de mînă**. Cu ce ușurare îl urmam ! Scă-
așem, prin urmare, de Garofoli ! Să fi fost mai îndrăzneț,

os fi sărit de **gît**.

18

CARIERELE DE PIATRĂ DE LA GENTILY

Cît **am** mers pe strada cea plină de lume, Vitaîis **n-a scos** o vorbă ; curînd însă **am** ajuns într-o ulicioară pustie, **și-atunei l-am** văzut că so **așază** pe un pietroi și **începe să-și** frece fruntea, ceea ce la dînsul era semn de **m**; re frămîntare.

— **O** fi poate frumos sa faci pe mărinimosul, spuse i', **ca și** cum ar **fi vorbit** cu sire însuși, dar acum iată-nc pe străzile Parisul¹ îi **fără un** ban în buzunar și cu **burta gosîă**. Ți-o fi foame ?

— **N-am mai mîncat** nimic de la bucățica de **pîine pa care mi-ai** dat-o **azi-dimineată**.

— Of'. Sărăcuțul de tine, tare mă tem că **și astă-seară o să te culci** fără să ai ce îmbuca ; barem dacă **am** ști u **iele** să **ne** culcăm !

— Dumneata plănuiseși să dormim **la** Garofoli ?

— Mă gândisem **să** dormi tu acolo ; și cum pentru **cît ai** îi slujit **la** el în iarna asta **mi-ar** fi dat vreo douăzeci (ie franci, pînă una-alta ieșeam noi din încurcătură. Cînrî

168

țftin văzut cum se poartă cu copiii, nu m-am putut stăpîni. Nici tu n-aveai poftă să **rămîi, nu-i** așa ?

— Cît **ești** de bun !

— Pesemne că sufletul tînărului de odinioară mai **trăiește** încă în bătrînul vagabond de azi. Din păcate însă, \ **tgabondul** socotise bine, iar **tîhărul** a stricat **totul**. Acuma unde să ne ducem ? Se făcuse tîrziu, și frigul, care peste zi se mai muiase, se înăsprise¹ iar ; **vîntul** sufla dinspre nord. **Noaptea n-avea** să fie ușoară. Vitalis rămase multă vreme pe pie-tioi, în timp ce Capi și cu mine înțepenisem **în** fața **lui**, așteptînd sa **ia** o hotărîre. În cele din urmă se ridică.

— ■ încotro mergem ?

— La **Gentilly**, să încerc să găsesc o carieră de piatră **unde am mai** dormit eu o dată. Ești ostenit ?

— M-am odihnit la Garofoli.

— Din păcate, eu nu m-am odihnit deloc și sînt frînt. Dar n-avem ce face, trebuie să mergem. Înainte, copii !

Era **cuvîntul** lui de îndemn pentru cîini și pentru **mine**, cînd era bine dispus ; **în** seara aceea însă îl rosti cu **glas** jalnic. Și **iată-ne** mărșăluind pe străzile Parisului ; noaptea e neagră, iar gazul, a cărui flacără se zbugiuma în felinare din pricina **vîntului**, abia luminează șoseaua ; **alunecăm** la fiecare pas pe cîte un firicel de apă înghețat **Bau** pe gheața de pe trotuare ; Vitalis mă ține de **mînă**, iar Capi merge parcă lipit de călcîiele noastre. Doar din cînd **în** cînd rămîne **în urmă** ca să scormonească în **MCO** grămadă de gunoi după vreun os sau vreo coaiă uscată de pîine, căci și pe el îl **chinuie** foamea ; dar gunoaiile sînt înghețate, iar căutarea lui e zadarnică ; cu urechile pleoștite, **ne** ajunge din urmă. După străzile mari, dăm **în** străzi mai mici ; apoi **din** nou în altele mari ; și mergem, mergem întruna. Rarii trecători pe care îi **întîlnim** se **uită la** noi cu mirare ; pricina < > a fie îmbrăcămintea, ori mersul nostru ostenit ? Sergenții de stradă pe lingă care trecem se **învîrtesc** în **jurul** nostru și se opresc ca să ne urmărească cu privirea. În vremea asta, **Vitalis**, îndoit de șale, merge înainte fără ■ să spună o vorbă. Cu tot frigul, mîna lui îmi arde degetele ; tremură tot. Cîteodată, cînd se oprește ca să **se** lezeme o clipă de umărul meu, îi simt tot trupul scuturat de **un** tremur **nestăpînit**. De obicei nu prea îndrăzneam **să-i** pun întrebări ; de data asta însă nu m-am putut ab-

169

ține : simțeam parcă nevoia **să-i** spun **că** îl iubeam sau **măcar** ca aș îi **făcut** orice pentru **el**.

— Mi se pare **că** ești bolnav ! i-ara **zis** cu cînd **ne-am oprit** o cupă.

— **Mă** tem că da ; în orice caz **sînt** ostenit ; zilele acestea de drum au fost prea lungi pentru **vîrsta** mea, iar **gerul din** noaptea asta e prea aspru pentru sîngele meu de moșneag ; mi-ar fi trebuit și mie un pat bun, o mîn-rare caldă, **într-o** cameră închisă și cu un îoc **zdravăn**. Dar astea sînt visuri : înainte, copii !

Înainte ! Ieșisem din oraș, sau cel puțin casele se **mai** răriseră, și mergeam acum cînd printre două rînduiri de ziduri, cînd în plin cîmp, dar mergeam mereu. Nu **se mai** vedeau trecători, nu se mai vedeau sergenți de **sWadă**, nici felinare și nici gaz ; doar din cînd în cînd, cîte **o** fereastră luminată ici-colo, iar deasupra noastră, cerul d< un albastru-închis cu stele rare. Vîntui care sufla tot"smai aspru și mai rece ne lipea hainele de trup ; noroc că bătea **din** spate. Cum însă cusătura mîneții mi se **desfecuse la** umăr. frigul pătrundea pe-acolo și mi se strecura de-n lungul întregului braț. Cu toate că era întuneric și **că** drumurile se încrucișau mereu, Vitalis mergea ca un om care știe încotro se îndreaptă și e absolut sigur că merge -bine, așa că îl urmam fără teama de **a** ne rătăci și ne-avînd alt gînd decît să ajungem cît mai repede.

Deodată însă se opri :

—> "Vezi un pîlc de copaci ? mă întrebă **el**.

— Nu văd nimic.

— Nu vezi ceva negru, mare ?

Mă uitai cu lunre-aminte în toate părțile ; ne aflam pesemne **în** mijlocul unei cîmpii, căci privirea mi se piei du în adînrimi întunecoase, fără ca ceva s-o oprească : nici porni, nici case ; de jur împrejur, pustiu ; nu se auzea decît șuieratul vîntului printre ciulinii nevăzuți.

— Hei ! De-aș avea eu ochii tăi ! spuse Vitalis. **Dar** vad tulbure. Ia uită-te într-acolo.

Întinse **mîna** dreaptă înainte ; apoi, cum eu nu răspundeam fiindcă nu îndrăzneam să-i spun că nu văd

nimic, porni iar. După alte câteva minute se opri din **nou** și mă întrebă iarăși dacă nu vedeam un pîlc de copaci. Nu mai aveam aceeași încredere pe care o avusesem **cu** câteva clipe mai înainte, și o spaimă nelămurită făcu să-mi tremure glasul cînd răspunsei că tot nu vedeam nimic.

170

talis.

Din pricina fricii ți s-a tulburat vederea, zise Vi-

— Zău ca nu văd nici un **copac**,

— Nici **șoseaua** ?

— Nu se **vede** nimica.

— ■ Să ne fi rătăcit ?

N-aveam ce răspunde ; nu știam nici unde eram, nici *într-între* ne duceam.

— Mai **mergem** încă cinci minute, și dacă nu vedem copacii, o luăm înapoi ; Înseamnă *ca* am greșit drumul.

La gîndul că ne putusem rătăci, simțeam că nu mai am !.utere. **Vitalis** mă trase de mină :

— Ei, **ce-i** cu tine ?

— Nu **mai** pot umbla.

- — Și crezi că **te** pot **duce-n** spinare ? Dacă mă mai țin \. 2 picioare c numai de teamă că, așezîndu-ne **jos**, nu no mai sculăm și murim aici înghețați. Haide ! Ii urmai.

— Nu vezi cumva pe drum niște făgașuri adinei ?

— Nu văd nimic.

— Atunci trebuie să ne întoarcem.

Vîntul, care pîna atunci suflase din spate, ne izbi **în față** cu atîta asprime, **îneît** mi se tăie răsufarea ; am sim, ții: că încep **să-mi** ardă obraji. Nu mersesem noi prea repede nici la dus ; dar la întors abia ne mai mișcăm.

— Dacă vezi riște făgașuri, înștiințează-mă, **îmi** spuse Vita! i 5. Drumul nostru trebuie să fie pe stînga, acolo unde sînt niște mărăcini la o răspîntie.

Timp de vreun sfert de ceas am înaintat astfel luptînd **împotriva vîntului** ; în tăcerea fioroasă a nopții, pașii noștri răsunau pe pămîntul înghețat ; cu toate că de-abia îmi mai **țîram** picioarele, trebuia să-l trag și pe Vitalis după mine. Cu cîtă încordare **cercetam** stînga drumului !

O **steluță** roșie străluci deodată în întuneric.

— O lumină, spusei eu, întinzînd mîna.

— Unde ? Unde ?

Vitalis ^e-e **uită** într-acolo, dar, cu toate că lumina **strălucea la o** depărtare nu prea mare după cît socoteam eu, el **nu** văzu nimic. Am înțeles atunci căli slăbise vederea, Un r-ire de obicei vedea **atît** de bine chiar și noaptea.

— *d? TIP* privește pe noi lumina asta, zise el, trebuie **să** fie o larr.pl care arde pe **masa** unui muncitor sau la patul vreunui muribund. Nici nu putem bate la asemenea

171

uși. La **țară** noaptea, mai merge să ceri găzduire, **dat în împrejurimile** Parisului nu te primește **nimeni ... Nu găsim** noi culcuș pe aici. Haidem înainte.

După vreo alte câteva minute de mers mi se păru cu zăresc un drum. ce se încrucișa cu al nostru, și **în margi** nea lui, ceva negru care trebuia să fie mărăcinișul căutat Lăsai mina lui **Vitalis** ca să pot merge mai repede. **Dru** mul era brăzdat de urme adînci de căruțe.

— Iată mărăcinii ; se văd și făgașurile.

— Dă-mi mîna ; sîntem salvați, cariera e la cinci mi nute de aici ; uită-te bine, trebuie să vezi și **pilcul** de. copaci.

Mi se păru că zăresc o fișie întunecoasă și îi spusei că **se** văd și arborii. Nădejdea ne dădu puteri noi ; picioarele mele ostenute îmi păreau mai sprintene, iar drumul **mai** ușor. Cu toate acesxea, cele cinci minute anunțate de "Vi -**taii**s erau parcă fără sfîrșit.

— S-au scurs mai bine de cinci minute de cînd **sîntecn** pe drumul cel bun, zise **el**, oprindu-se.

— Așa **mi** se pare și mie.

— Unde duc făgașurile ?

— Drept înainte.

— Intrarea carierei trebuie să fie la stînga ; **pesemne** că am trecut pe lingă ea **fără** s-o vedem ; **în**

bezna **asta**, **totu-ri** ou puțință ; totuși făgașurile trebuiau să ne **arate** direcția.

— Sînt sigur că făgașurile n-au apucat-o la **stînga**

— Ce să mai lungim vorba : hai îndărăt ! Și **ne-am întors** încă o data înapoi.

— Vezi pilcul de copaci ?

— Da, aici, pe stînga.

— Dar făgașurile ?

— Nu le văd.

— Ce naiba, am orbit? zise Vitalis, freeîndu-se la ochi. Să mergem spre copaci. Dă-mi mîna !

— E un zid aici.

— Ba un morman de pietre.

— 3a zău că e zid.

Nu era greu de controlai, căci ne aflam doar la cițiv? pași de zid. Vitalis se apropie în grabă și, parcă **nebizuin** du-se pe ochii lui, pipăi cu amîndouă mîinile obstacolul despre care cu ziceam că e zid, iar el că-i un morman de pietre.

172

— Da, e un zid ; pietrele **sînt** așezate regulat și **sînt tencuiala** : dar unde-o fi oare intrarea? Ia caută **făga-**; urile.

Mă aplecai înspre pămînt și o luai de-a lungul zidului pînă ia capătul lui, fără să întîlnesc vreun făgaș ; apoi, **[ntorcîndu-mă la** Vitalis. cercetai și partea cealaltă. Ace-l jși rezultat : zid pretutinden și nici o poartă nicăieri ! Iar pe pămînt, nici un drum, nici o brazdă, nici o urmă care să ducă la vreo intrare.

— Nu văd decît zăpada.

Ne aflam într-o situație îngrozitoare ; fără îndoială că sictpînul meu greșise drumul și că nu nimerisem cariera pe care o căuta ei. Cînd i-am spus că nu găsesc făgașu-rile, că e numai zăpadă, a rămas o clipă fără grai, apoi pipăind din nou zidul, îl cercetă de la un cap la altul. Capi, rare nu înțelegea nimic din toată bîjbîiala asta, lătra cu nerăbdare. Eu pășeam în urma lui Vitalis.

— Să căutăm mai departe ?

— De prisos ; cariera este zidită.

— Zidită ?

— Da, au astupat intrarea și nu se mai poate intra.

— Si-atunci ?

— Nu știu nici eu ce i de făcut. Să murim aici.

— **Vai** stăpîne !

— Las' că tu n-ai să mori, tu ești tînăr, ai viață în Une. Hai să mergem ; mai poți umbla ?

— Dar dumneata ?

— Cînd n-am să mai pot, am să mă prăbușesc ca un ci bătrîn.

— încotro ?

— Să ne întoarcem la Paris ; cînd vom întîlni sergenți ie stradă, o să-i lăsăm să ne ducă la poliție ; m-am ferit **cît** am putut de asta ; dar nici nu vreau să te las să mori 'le frig ; hai, Renii dragă, hai, băiatule, curaj i

Și am pornit înapoi. Cît să fi fost ceasul ? Umblasern mult, foarte mult, și încet. Se făcuse miezul nopții **sau** poate și mai tîrziu. Cerul era tot albastru întunecat, făr'i lună, cu stele rare, ce păreau mai mici ca de obicei. **Vîn-tul**, în loc să se potolească, se întetise ; ridica de pe marginea drumului vîrtejuri de zăpadă prăfoasă și ne-) fu una în ochi. Casele pe lîngă care treceam erau ferecate

173

și cufundate în întuneric ; mă gîndeam că, dacă oamenii tare dormeau înăuntru **la** căldură, în așternut, ar fi **știui** tît ne **era de** irig, **ne-ar** fi deschis.

Mergînd mai repede, am fi putut lupta **împotriva fri gului**, însă **Vitalis de-abia** își mai mișca picioarele **și do-abia își mai trăgea** sufletul ; sufla greu și gîfîia de **parcă** ar fi alergat cine știe **cît**. Dacă îl întrebam **ceva. nu-mi răspundea** ; doar cu mina, încet, îmi **făcea semn că** nu poate vorbi. De pe eimp ne **înapoiaserăm în** ca as. **idică** merge im iar printre ziduri, de care atirna ici-colo. legănîndu- se, cite un felinar **sunînd** a tinichea vechi. **Vi talis** se **opri** : am înțeles **că puterile** îi părăsiseră.

— Nu vrei sa **bat la** vreo poarta V l-am întreba".

— Nu, pentru ca tot nu ne deschid ; pe-aici locuiesc **grădinari și zarzavagii**; ei nu se scoală la ora asta. **Hai** înainte !

Dar nu mai avea decvt voință, nu si putere. După cîțiva 'jasi se opri din nou.

— Trebuie să mă **odihnesc** puțin, zise el, nu mai pot. **În** f ița unei porțițe, dincolo de care se vedea **vîrîul**

unei grămezi mari de gunoi, cum se găsec adesea. pun grădinile zarzavagiilor, nc-am oprit ; vîntul, suflînd **pu** ternic, uscasc primul strat de paie și împrastiasc c * una **parte** din ele în stradă, chiar lînga gard.

— O sa m-asez aici, îmi zise **Vitalis**.

— Păi spuneai că, dacă stăm **jos**, ne cuprinde **fiigul** si nu ne mai putem ridica.

Fara să-mi răspundă, îmi făcu semn să strîng **paiele lîngă** porțița și se trînti apoi pe culcușul i.cesta **improvizat** : dinții îi clănțăneau și tremura din tot **trupul**.

— Mai adu paie, îmi spuse ci. Grămada de gunoi **ne ferește** de vînt.

Ne ferea de vînt, e drept, dar nu și de frig. După ce i i grămădit cîte paie am putut găsi, **m-am** așeza: și eu **lîngă** el.

— Lipește-te **strîns** de mine, îmi spuse **Vitalis**, s**j** **pune-l** pe Capi peste **tine**, ca să-ți dea puțin din **căldura** lui.

Vitalis trecuse **prin** multe și știa că frigul, în **asemenea** împrejurări, putea să ne fie fatal. Ca să facă el **asta**, **însemna** ca este la capătul puterilor. Și cum să nu fie ?

174

De **cincisprezece** zile se culca în fiecare seara sleit, iar" **oboseala** din ultima vreme, **adăugîndu-se la celelalte**, îi găs ■ i **preaslăbit** ra s-o mai biruie, istovit cum era de un «f lung de **sforțări**, de lipsuri de tot soiul și de **virată**. [și. **dădea el seama de** starea în care se **afla** ? **N-am știut-o niciodată**. în clipa în care însă, **acoperindu-mă cu paie**, **m-arn** lipit de el, **am simțit** ca se aplecase peste fața mea și c i **mă** săruta. Era a ciou -, >ară cînd o **făcea**, și a **fost**, vai ! i ce **din** urma.

Un frig **mai** slab alunga somnul celor care se baga **în pat tremurînd** ; un frig mare, prelungit, toropește și **întepenește** pe cei pe care îi prinde neadăpostii. Așa s-^a **în-tîmplat** cu noi. **De-abia mă ghemuise** lînga **Vitalis**, ca gerul **m-a și doborât**. Ochii mi s-au închis fără voie, deși am încercat cu **am** putut **să-i** țin deschii. Văzînd că **nu izbutesc**, aai **început** sa **mă** ciupesc de braț cu putere ; pielea însă **îmi** amorțise și, cu coate **sforțările** mele, abi t **mai simțeam** cev t. Totuși, **zbuciumul** acesta **mă** mai ținea **oarecum în viață**. **Vitalis**, cu spinarea lipită de porțița, **gîfîia** din greu, cu tremuraturu scurte și dese. Capi ador-mise **între picioarele** mele și cu capul pe pieptul **meu**. **Vîntul** sufla neconținut, **acoperindu-ne** cu fire de paie care **cădeau** ca niște frunze uscate, desprinse dintr-un copac. Pe uliță, nici țipenie de om ; împrejurul nostru, pînă **departe**, o tăcere de **moarte**. Tăcerea asta **mă** inspaimînti , de oe ? **N.u-mi** dade **m** nici tu seama ; o teamă nelămurită, **anaasteoaită** cu o tristețe **care** îmi umplea ochii de lacrimi. Mi ,,,; pâr^a ca **ive** im să mor acolo.

Și gîndul morții **mă** duse la Chavanon. Biata me \ **feușă** ! **Să mar fără** s-o mai văd, fără **să-mi** mai văd casa, gr **iidinița** ! **Și** nu știu prin cp ciudățenie a **închipuirii** ni-nn trezi'î n grădinița aceea : **soarele** strălucea **vesel și Eierfiinte**, **brlndușele** își deschide \u florile de aur, mierlele **cîntau pi** n **tufișuri** și pe gardul de **mărăcini**, tușa întin-cheu **rufei p care le** spălase **chiar** atunci la izvorul ce **su-suru pe prundiș**. **Fulgerător**, mintea imi /bură de la **Cha-v** n ■ , i la **Lebăda**: Arthur dorinei **în patul** lui; **doamna Milligan** era tre ză și, **ascultînd** cum bate **viratul**, se **Ln-treba** unde eram ■ u pe **genul** acela **cumplit**. Apoi **ochii ini** ie **închiseră** din nou, inima **îmi** amorți . **mă cufundam** **Partea** într-un leșin.

175

19

LIZA

Ciad m-am trezit, mă aflam culcat într-un pat ; un f >c marc lumina odaia. Era o odaie pe care nu o cunoșteam Nu-j canașteam nici pe cei din jurul meu : un barba¹: în haină cenușie și cu saboți galbeni, si trei-patru copii, dintre aare o fetiță de vreo șase ani ce mă privea cu ochi rotunzi, mirați — ochi tare ciudați : parca vorbeau. M- i n ridicat în c pui oaselor. S-au sîrms cu toții mai aproa; . ■

— Unde-i Vitaiis ?

— Întreabă de tatăl său, zise fata oare părea bă fie ce i m ii mare dintre copii.

— Nu e tatăl meu, e stăpinul meu, clar unde-i ? U;> 1 e C ipi ?

Dacă Vitaiis mi-ar fi fost tată, mi-ax fi vorbit desp c ci mai pe ocolite, dar cum nu-mi era decit stăpân, au cotiit oă puteau .să-mi «-pună adevărul fară înconjur, și iallu ■ am aflat de ia ci : porțița lînga care ne ghcmuiseni era unui grădinar. Pe la ora două dinspre ziuă, grădina'~L;I deschisele porțița ca să se

ducă la piață și ne găsisese cîi' cîi sub un mialldar de paie. Mai lntfi stricase la noi să sculăm ea să poată trece cu căruța ; apoi, fiindcă nu m'Ș cam nici unul, ni^i altul, și doar Capi lătra ca să ne ape< e. ne-a apucat de braț și a început sa ne zgîlțîie. Cum în i loi tot nu ne clinteam, și-a clat seama că nu era lucru ruiat și s-a dus să caute un felin ir. Rezultatul cerceStării : fost că Yitalis murise de frig și că nici eu nu mai aveam midft. Totuși, datorită lui Capi care dormise pe piep al meu, încălzindu-mi inima, rezistasem și mai respiram încă. M-a adus atunci la el în casă, a sculat pe unul din copii și m-a culcat pe mine în pitul lui. Am stat așa, înț penat, aproape mort, șase ore ; apoi sîngele a încep r să-imi circule iar prin vine, răsuflarea mi s-a normală I și m-am trezit. Oriei t de amorțite și de înțepenite îmi erau trupul mini ea, mă tre-zisem înde ijuns ca să înțeleg toata grozo ia c î'vint"ior pe care le auzisem : Vilalis mort ! Bărbatul : L haină cenușie, adică grădinarul, îmi povestea cele âartim plate, în timp ce fcitiți cu privirea mirată nu mă slâl 20

176

din ochi. Cînd tatăl ei **îmi spuse** ca Vitalis **a** murit, ea **înțelesese**, simți instinctiv cit mă lovea această veste, că t, plecînd repede din colțul unde stătea, se duse la tatăl **ei**, ii **puse** o mîină pe braț și **mă** arătă cu cealaltă, scoțînd **u** i sunet ciudat oare nu semăna cu vreo vorbă **omenească** c ■ aducea mai mult ou un **suspin** trist, plin de milă.

Daltfel, gestul **grăia** de la sine, n'eimaifiind nevoie **d** cuvinte ; am simțit în acest gest și m privirea ei o **si n patie** pornita **din** suflet și, pentru prima data de la de parțirea mea de Arthur, încercam un neinWes **sentiment** de .încredere și de duioșie, ca pe vremea cînd tușa **Bar-berin** mă privea înainte de a mă săruta. Vitalis mume, eram iar **singur**, și totuși aveam impresia ca nu **mă pară** sise, ca și cum ar **mai** fi fost **încă** acolo, lingă mine.

— Ei, da, **Liza** dragă, spuse tatăl, aplecîndu-se **l-fetiță**, e trist, dar trebuia sa i se spună **adevărul**.

Dacă nu i-l spuneam noi, i-l spuneau cei de la poliție.

Și inii povesti mai departe cum se dusesese să **înștiințeze** sergenții de stradă și cum îl luaseră pe Vitalis, în timp ce pe mine mă așezau în patul lui Alexis, fiul mai **mara**

— Dar Capi ? întreb ii eu cmd omul isprăvi de voi^l t

— Capi ?

— Di, cîinel^ ?

— Nu știu, a dispărut.

— Sa **întuit** după targa, spuse unul din copii.

— L-ai văzuit tu, Benjamin ?

— Cred si eu ; s-a ținut scai de oamenii care duceaj **targa**, **mergea** cu capul în jos și, din cînd m cînd, sărea **pe** targa ; iar cînd ii dădeau jos, **schelălăia** de **ți** se **rapsa i** lima.

Bietul Capi, urmasa **de** atîtea ori in gluma înmorig": **l** **rea** lui Zerbino, bun comic cum era, făcîndu-se **că plânge**, sooțînd susipinc care îi făceau să se prăpădească de **rîs** pe copiii cei mai încruntați !

Grădinarul si cu copiii **lui** m-, u lăsat singur, i ir **su**, **fără să** știu bine ce f ic și, mai ales, ce aveam sa **fac**, **tti-am** ddt **jos** dim **pat**. **Harfa** mi-o rezemasera de pat , mi-am trecut cureaua pe după umăr și **am dat să intru în** odaia în care se **dulsese** grădinarul cu copiii **lui**. Trebui i **să** plec. Unde? Nu **știam** **nici** eu... Eram buimăcit, dx simțeam că trebuie să plec... și **iată**, plecam ! Cînd ma tiv zisem în pat, nu mă simțisem prea **rău**.; **aveam** doar **gîtul** fetrimb și o fierfoinibeală la cap, dar acum, ridicîndu-ma î î

177

picioare, era sa cad și a **trebuit** să **mă** sprijin de un somn. ■ va--,, după o clipă, a **ti** tras a **r** în **piept**, **am** împins **ușa** și **m-am pomenit față în față** cu grădinarul și cu **copiii** bai **Sede** iu la **masă**, lingă un foc **care** pîlpua într-un **cămin** înalt, și **mâncau** **supa** de **varză**. **Vitrosul** **supei** m-a • ■■: **it la in.i:mă** și **mi-a** adus aminte cu **durere** că nu rnîn-: hem nici în **ijun** ; m-a apuc vt un fel de leșin și **m-am clătinat** pe picioare. Răul mi se **citea** pe **față**.

— N-G te simți oină, băiete **dragă**? mă întreba **grădi-n t-nul**, cu **glas** milos.

Am **răspu**ais că, într-adevăr, **mu** **mă** **simțeam** bine și că, **ci** **ică** **mi-ar** da voie, aș sta puțin **lângă** Coc. **Dar** **nu** **de căldură** **aveaai** eu nevoie, ci de hi arșă ; focul **nu-mi** **ajuta** la **nimic**, iar **mirosul** **supei**, **zgomotul** **lingurilor** în farfurii, plescăitul i elor care **mincau** **mi-au** sporit și mai **mult slă-biciunea**. **Să** **fi** **îndrăznit**, cum aș mai fi cerut o farfurie .l- supă' Vitali-. însă nu mă învățase să cerșesc, **ia***- din **Cire** **nu** **eram** ir îi cp. **Mai** **degrabă** aș fi murit **decât să** **spun** : „**Mi-e** foame". **De** ce ? Nu știu ni'i eu prea **bine** ; **poate** pentru că n-am vrut niciodată să cer **decît** **oaea** ce **puteam** **da** **înapoi**.

Fetița cu **privirea** ciudată, **aceea** care **nu** **vorbea** și : **ireia** **tatăl** ei îi zicea **Liza**, stătea cu fața spre

mine **și**, în **1 K** să **mănîn.ce**, **mă** privea fără să-și plece **sau sînși în-t** «arcă ochii. Deodată se ridică de la masă **și**, **luîrtd farfuria** ei plină **de** supă, mi-o **aduse si** mi-o **puse pe** genunchi. **Crețet**, căci nu mai **aveam** clasă să vorbesc, am făcut **semn ci**» mina **ru-i mulțumesc**, clar tatăl ei nu mi-a dat răgaz.

— Ia, băiete, îmi **spuse el**. Ce dă Liza e **bun dat**. **Și dacă-ți ir u** dă ghes inima, după asta mai **capeți o farfurie**.

Dacă-mi dăd< a ghes inima i Farfuria de supă aim **înghițit-o din oîtteva sorbituri**. **Cînd im lăsat lingura din mină, Liz?..** care stătuse în fata mea, **crivindu-mă țintă, i scos un țipăt** scurt care. **de e't** i asta, nu mai era **un suspin, ci o exclamație** de mulțumire. **Apoi, luîndu-mi farfuria, o întinse tatălui ei ca s-o mai umple** o dată **si mi-o adu i înapoi**, cu un zîmbet **atît d^ blînd, îneît**, cu **"iată foamea, aan rămas o clipă nemișcat**. **Apoi aim** întins ii **ia să** **farfuria și**, ca și **prima oară, supă mi-a aluri :cat pe g'ît în câteva secunde**. De astă **dată**, copiii, care er **iu tot c \ ochii** la mine, n-au mai zîmbit. ci s-\u pornit jj ; **un rîs cu hohote**.

178

— **Ehei**, băiatule, zise **grădinarul**, da' știu că mîni-ci, nu glumă !...

Am simțit că **roșesc** pînă-n vârful urechilor, clar **tu-mairerîl** aoi socotit că e mai **bine** să mărturisesc **adevărul rk cît să mă ere idă I neom si le-am** explicat că nu **cinasem** îr ajun.

— Dar ia prin/ ai mîncat ?

— Nici li prîn/ n- un mîncat.

— Iⁿ i r stăpînul rău ?

— Nici ci.

— Atunci **a rmurit** și de foame, și de friș. FicTiluva **mă întremase** ; am dat .să plec.

— Unde ai pornit-o așa ? zise tatăl. '

— Mă duc.

— Încotro ?

— Nu **știu**.

— **Ai pe cmava la Paris** ?

— Nu.

— Nici oameni de pe la tine ?

— Pe nimeni.

— **Unde ți-e odaia** ?

— Noi n-.ivpm od de ; de-abia ieri ani sosit.

— Si ice-ai de gînd să faci ?

— Să cînt la **harfă cîntecele pe** care le știu, ca să **am din ce 'trăi**.

— Unde afîi i ?

— La Paris.

— Ai făcă m ii bine să te întorci acasă, **la părinți. Urcle-locuiesc** ?

— Bu n~am părinți.

— Nu am tată. —■ Dar **mama ta** ?

— Nu am nici mamă.

— Trebuie să ai vreun unchi, vreo mătușă, sari veri,, **verișoare** ! Trebuie să ai **pe** cineva !

— **Nu, pe nimeni**.

— Da unde vii ?

— Stăpînul **meu** m-a cumpărat de la bărbatul **doicii mele...** **Ați fost bun** cu mine, vă **mulțumesc din tcată inima** ; si, **dacă voiți**, o să mai vin duminica să **vă cînt la harfă cn** să **jucați**, dară vă face plăcere.

Vorbind așa, mă îndreptasem spre **ușă**, clar de-abia **ă-cusem cîtiv**) **pași, cînd** Liza, care se ținea după **mine, mă**

179

apucă de mână și făcu un semn spre harfă, **zâmbind**. **Nu mai încăpea** nici o îndoială.

— Vrei să ciut ?

Dădu **din** cap în semn că vrea și bătu **veselă** din palme,

— Ei, hai, zise tatăl, cînta-i ceva.

Am luat harfa și, cu toate că nu aveam chef nici de 'ans, **nici** de veselie, am început **să** cînt un vals, vaisul meu preferat, acela pe care îl cîntam cel mai bine. Ce n-a-' dat să pot cînta la fel de bine ca Vitaliis, ca să-i fac lăoere acestei fetei care îmi mișc i mima cu ochii ei duioși !

Mai întâi mă ascultă privindu-mă **țintă**, pe urmă **bătu** actul clin picior ; apoi, **curâmid**, ca și cum ar fi fost **răpită de** muzică, începu să se **înwtască** prin odaie, pe cînc' cieă doi frați și ou sora lor mai mare stăteau jos, liniștiți Ea nu știa să danseze vals, bineînțeles, și nu făcea pași; **obișnuiți**, se rotea însă grațios, cu fața luminată de ur .îmbet fericit. Tatăl ei, care ședea lîngă plită, nu-și mai 'ua ochii de la ea ; părea foarte mișcat și din cînd în cînd **bătea** din palme. Cînd valsul s-a isprăvit și eu m-am **oprit**, fetița **a** venit în fața mela și mi-a făcut o reverență thăgălașă; apoi, atingînd harfa cu un deget, mi-a făcu"; un semn care voia să spună : „Mai **cîntă** ceva".

Pentru ea aș fi cîntat **toată** ziua cu plăcere, însă tatăl hotărî că -era destul, nevroind ca ea să se obosească.

Atunci n-am mai cîntat nici vals și nici altă melodr-de dans, ci m-am apucat să oînt *canțoneta* napolitană pe

re o învățasem de la Vitaiis : **!• ereastrq-nchisă, tu și stăpîna-ți crudă, (ite suspine-amare făcutu-m-ați să scot !**

Cîntecele acesta a fost pentru mine ceea ce a fost „**Vitejii** din țara mea" din *Wilhelm Teii* pentru Duprez ¹, adică bucata cea mai tare, aceea cu care izbuteam să culeg mai multe aplauze : aria e dulce și tristă și are un nu-■rtiu-iae duios care îți răscolește **inima**. De la cele **dintâi măsuri**, Laza veni și se așeză în fața mea, cu ochii pironiți ip:r-ai mei, mîșeînd buzele de parcă repeta în gînd cuvin -*ele. Apoi, oînd melodia se făcu mai tristă, se trase înce-îșor ou cîțiva pași înapoi, iar la ultima strofă se reipezi plîngî'nid în brațele **tatălui ei**.

¹ Nourrit și Duprez, doi mari cîntăreți francezi din vremea

180

— Destul ! zise acesta.

— Ce proastă e ! exclamă unul din frați, acela care se numea **Benjamin**. **întîi** dansează și pe turmă plînge i

— E mai deșteaptă decît tine ! Ea înțelege ! spuse sora mai mare, l'fîndu-și surioara în brațe și sărutînd-o.

În timp ce Liza se cățara pe genunchii tatălui ei, *eu* mi-am pus harfa pe umăr și m-am îndreptat spre ușă.

— Unde te duci ? mă **întrebă** grădinarul.

— Plec.

— înseamnă că ții mult la meseria de muzicant ? —■ N-iaim altă meserie.

— Nu ite sperie drumurile lungi ?

— Bacă n-atm casă...

— Toibuși, noaptea asta nu ți-a dat de gîndit ?

— **Negreșit** că mi-atr plăcea mai mult să am un pat c > lutmea și un ciolțisor lîngă foc.

— **N-ai** vrea să ai un colțisor lîngă foc și un pat c » lumea, muncind, bineînțeles ? Dacă vrei, **rămîi** aici ; ai s3 muncești și ai **să trăiești alături** de noi. Iți dad **și** tu seairu, niu-i așa, că nu e vorba de bogăție și nici de **trîrudăvit**. Dacă **primești'**, o să trebuiască să trudești, **să-ți** dai osite-neială, o să trebuiască sa te scoli dimineată, să sapi di", greu toată ziua, să-ți **câștigi** pîinea cu sudoarea frunții. Dar pîinea o s-o ai sigur, n-ai să mai fii nevoit să dormi, **pe-afairă**, ca noaptea trecută, și nici să îngheți, părăsit i i vreo margine de drum sau în fundul vreunui șanț ; sear>a ai sâ-ți găsetștti patul pregătit și, sorbindu-ți supa, o să a¹ mulțumirea de a o fi **câștigat**, ceea ee îi și dă gustul, te rog să mă crezi. Iar mai încolo, dacă eșu băiat bun — **și cumsecade** — vei găsi la noi o familie.

Liza își întoarse capul spre mine și mă privi zîmbkii printre lacrimi. Surprins de această propunere, am **rama**; o clipă nebcitărît, nedlndu-mii parcă bine seama de ceea ce auzeam. Atunci Liza plecă de lîngă tatăl ei, veni la mine și, kundu-mă de mină, mă duse în lata unei icoane aîtr-nate în perete : icoana înfățișa un copil, îmbrăcat într-un tojoool din piele de oaie. Cu **mina**, făcu semn tatălui și fmților ei să se uite la icoană și, în același timp, arătm-du-imă pe mine, îmi mîngîie cojocelul și părul meu, care, ca și al copilului din icoană, era pieptănat ou cărare l > **mijloc** și îmi cădea inele pe umeri. Am înțeles că mă asemana cu sfîntul acela și, fără să știu de ce, lucrul acesta rni-a făcut plăcere și m-a mișcat.

181

— Da, ai dreptate, spuse tatăl, seamănă cu sfântul k>an.

Liza bătu din palme, rizind.

— Ei, ce spui, băiete ? mai zise tatăl, revenind li propunerea *MI*. Primești?

O f imilie !

Da,r Liza, luându-mi-o înainte, alergase la ușa și o deschisese larg. Bietul Capi ! Diratr-o săritură a fos-t lângă

mine și, cînd l-am luat în brațe, **a** început **să-mi** l'i "**Jgă** fața schciumînd încet de bucurie și tremurînd din tot ' *vanul*.

— Dar Capi ? aim întreat eu. Întrebarea mea a fost înțeleasă.

— Capi rămîne și ei cu noi.

Ca și cum ar fi priceput, cîinele sări jos și, ducînd **laba** dreaptă la inimă, saluta, ceea ce stîrni hohotele de rîs ale **copiilor**, și mai ales ale Lizei. Atunci, ca să-i distrez, am vi ut **să-l** pun pe Capi să le joace una din piesele lui, **dar** £.', nici gînd ! Săriind mereu pe genunchii mei, mă săruta. 3 s cele din urmă s-a dat jos, m-a apucat de mîneca hainei și **a** început să mă tragă după el. Vroia să mă scoată din c< **să**.

— Ca să te ducă **la stăpînul tău**.

Oamenii poliției pare-l ridicaseră pe Vitaldis **apuseseră** ^{CH} vor să s-tea de vorbeii cu mine și că vor veni în cursul **zilei**, după ce mă voi fi întreat. Cine știe cît mai **era pînă** la sosirea lor și ce **aveau** să **mă** întrebe ! De-abia **aș-leptatm** vești despre Vitalis. Poate că nici nu murise, **așa culm crezuseră** ei la început ! Eu cum nu **murisem** ? Poate că-l readuseseră și pe el la viață. Văzîndu-mi îngrijorare i și ghicind pricina, grădinarul m-a **luat** cu ei **la** comisariat, **unde mi** s-a,u pus întrebări peste întrebări, la care am **răspuns** numai după ce am fost convins că, într-adevăr, Vitalis murise. Ceea ce știam eu era foarte **simplicu și** mi-a fost ușor să povestesc. Comisarul însă **voia să** afle cît mai mult și m-a descusut îndelung despre Vitalis și despre mine. Despre mine am **răspuns** că **n'J** **aveam** părinți și că Yitalis mă închinase în schimbul unei **sume** de bani pe care o plătise dinainte bărbatului doici **mele**.

— Și acuma ? îmi spuse comisarul.

La această întrebare interveni grădinarul.

— **II luăm** la noi, dacă binevoiți să **ni4** dați. Comisarul nu numai că **a** binevoit să **mă** dea grădina-

184

rului, dair l-a și felicitat **pentru** fapta lui bună. A trebuit **epoi** să mai răspund la unele întrebări asupra trecutului lui **VitaiiK**, și a>la îmi venea destul **de** greu, căci nu știam **nimic** sau apioipe nimic. Era cu itoate acestea un punct **misterios** despre care aș îi putut vorbi : ceea ce se întîm-**pls.se** atunci, la ultJma noastră reprezentatie, **cina** Vita li s cîntase în așa fel, încit suîrnise aedmirația și mirarej **doamnei**; mai erau apoi și amenințările lui Garofoli, dar **mă** întrebam **dacă** aveam dreptul vi vorbesc. Ceea ce **ascunsesse** stăpînul mau cu **aifîita** grijă în timpul "vieții **se cădea** oare să iie dat în vileag diupă moarte ?

Nu e ușor însă pentru un copil sa ascundă ceva unui comisar ele poliție cu experiența, căci au oamenii **ă.știa** un **fel** de a^ți pune întrebarea, care te înfundă foarte repede dnd încerci să scapi ! Și așa mi s-a întîmplat și mie. Ia mai puțin de cinci minute m-a și făcut să spun ceea ce voiam să-i ascund și ceea ce **el** ținea să știe.

— ■ Nu rămîne decît să te duci cu băiatul la acest **Garofoli**, îi spuse el unui agent. Odată ajuns pe strada Lourcine, puștiul o să poaiă recunoaște casa : acolo at să afli totul.

Și am pornit toți trei la drum : agentul, grădinarul și cu mine. După cum prevăzuse comisarul, mi-a fost ușor să re unosc casa și am urcat cu toții la etajul patru. Pe Mattia nu l-am mai zărit ; intrase pesemne în spital. Vă-iînd un agent de poliție și recunoseîndu-mă și pe mine, Garofoli se schimbă la față : se vedea cit de colo că îi era fri:ă. Se liniști însă repede cînd află din gura agentului despre ce era vorba.

— Cum, a murit moșneagul ? ! exclamă el.

— îl cunoșteai ?

— Foarte bine.

— Ei, atunci spune-ne tot ce știi despre el.

— E foarte simplu. Numele lui nu era Vitalis, ci Carlo Baîzani, și dacă ați fi trăit acum treizeci-patruzeci de ani în Italia, numele acesta v-ar îi spus numaidecît cine a fost omul despre care vă interesați. Carlo Balzani era la vremea aceea cel mai vestit cîntăreț din toată Italia și a avut succese răsunătoare pe scenele noastre ; a cîntat peste tot, la Neapole, la Roma, la Milano, la Veneția la Florența, la Londra, la Paris. Dar într-o zi și-a pierdut vocea, și atunci, nemaiputînd fi regele artiștilor, nu a vrut sd

185

știrbească din faima numelui sau **cîntînd** pe **scene nedemne** de ei. A renunțat la numele de **Carlo** Balzani și a devenit **Vitalis**, **ascunzîndu-se** de toii aceia **care în cunoscuseră pe vremea** strălucirii **lui**. **Trebuînd să muncească pentru a putea** trăi, a încercat mai multe meserii, **dar** iară să izbutească ; așa că, **decăzînd** din ce **în ce mai** rău, ajunsese dresor de **cîini**. Cu toata mizeria **însă, își** păstrase mîndria, și ar fi murit de rușine **dacă publicul** ar **îi aflat** vreodată că **strălucitul** Carlo Balzani a ajuns **nenorocitul** de Vitalis. Numai o **întîmplare m-a** făcut să **aClu** taina lui.

Iată deci misterul care mă "frământase atîta !

Sărmane Carlo Balzani ! **Scumpe Vitalis !**

GRĂDINAR

A doua zi trebuia să-l îngroape pe **stăpînul** meu, și grădinarul **îmi** făgădui să **mă** ducă și pe mine la **înmormin-tare**. Da⁺ eu **nu m-am** put ax scula din pat, căci **în timpul** nopții m-a **cuprins** o fierbințeală mare. care **a** început < **u** un tremur, urmat de un vai de căldură ; **mi** se părea **că îmi luase** i'oc **tot pieptul și că eram bolnav ca bietul Sufle-țeî** după noapte petrecută. în copac. **Și, într-adevăr**, făcusem o puternică aprindere de **plămîni**, ca urmare **a** ne **p-ții** cînd bietul stăpîn și cu mine **căzuserăm istoviți dinaintea** porții. Această aprindere de plămîni mi-a dat **prilejul** să cunosc toată bunătatea familiei Acquin și, **mai ales**, devotamentul **Etiennettei**.

Cu toate că de obicei oamenii nevoiași numai **cu greu** se hotărâsa să cheme doctorul, boala **mă** lovise **atît de** năprasnic, **îneît**, pentru mine. familia Acquin făcu **o excepție** de la această regulă, care vine și din fire, dar **și** din obișnuință. Doctorului nu i-a trebuit **mult** să mă ciocănească și să mă asculte ca să-și dea seama de boala mea ; părerea lui **a** fost să mă ducă **imediat** la **spital**.

186

Era, într-adevăr, lucrul cel mai simplu și cel mai ușor. Dar grădinarul nu se arătă de acord.

— Dacă a căzut la poarta noastră, și nu la poarta spitalului, înseamnă că la noi trebuie să rămînă.

Doctorul se împotrivi cit și cum putu acestei judecăți **fataliste**, dar degeaba ! Voiau morțiș să **rămîn** acolo, și acolo am rămas. Biete **Etiennette** asxa îi mai lipsea : **pe Ungă** toate **cîte** le avea pe cap, trebuia să **facă acum și** pe **Infiriera**. Și, **ce-i** drept, a îngrijit cîle mine cu **blîndețea și priceperea** unei mame, fără ca vreodată **să-și** piardă **răbdarea** sau să uite ceva. **Cînd** era nevoită să mă lase singur ca să vadă de treburile casei, o înlocuia Liza, **și** de mui'e ori, **zgîlțit** de friguri, am văzut-o la picioarele patului cum își pironeste **asupra-mi** ochii ei mari **și** îngrijorați. În aiurările mele, **mi** se părea că ea e îngerul meu **păzitor** și îi vorbeam **ei** cum i-aș fi vorbit lui, **spunîndu-i** amărăciunile și nădejdlile mele. **Și iată cum m-am deprins** să o socotesc, fără să vreau, ca pe o ființă deosebită, **parcă** din altă **lume**, și să **fiu** foarte **mirat văzînd-o** că trăiește viața noastră de toate zilele, **în loc s-o** văd, dimpotrivă, **luîndu-și** zborul, cu aripi **mari** li albe, cum ar fi fost de așteptat.

Boala mea **a fost** lungă și grea. **și m-a întors de** mai multe ori, ceea ce ar fi scos din răbdări chiar și pe niște părinți adevărați, numai pe Etienru tte nu ! Nu **și-a** pierdui, nici o clipă nici răbdarea, nici devotamentul. Nopți de-o rîndul au trebuit să mă vegheze, căci **mi-era** pieptul prins de nu mai puteam să răsufli ! **Alexis** și Benjamin stăteau de veghe cu schimbul ia patul meu. **în** sfîrșit, sosi **Și** convalescența ; însă cum boala fusese lungă și **cu** toane, **a** trebuit să vină **întîi** primăvara și să înverzească **live-"•"** din Gl; ciere **pînă** să pot și eu ieși **din** casă.

Atunci Liza, tare nu muncea, i-a luat locul Etiennet-tei, **și cu** ea mă plimbam pe malurile **Bievrei**.

Plecăm spre amiază, cînd soarele ardea mai tare **și**, ținîndu-ne de mină, pășeam încetișor, urmați de Capi. **în** anul acela, primăvara a fost biîndă și frumoasă, sau cel **puțin blîndă** Și frumoasă mi-a rămas mie amintirea ei, ceea ce, de **fapt**, e același lucru.

Cartierul dintre **Maison-Blanche** și **Glaciere** este **puțin cunoscut** chiar și de către parizieni. Se știe doar că există **Undeva, la** marginea orașului, **o mică vîlcea** ; cum însă **rîul** care o udă este Bievre, se spune și **se crede că vîlceaua**

187

asta e unul din locurile cele mai murdare și mai respingă :oare de la periferia Parisului. Dar năecitușide **puțir** adevărat, dimpotrivă, rîșorul Bievre, pe care lumea **i!** ponegrește astfel din pricina industriilor din mahalaiu Saint-Marcel, și nu după cum se arată la **Verrieres** sau **la Rungis**, curge, sau cel puțin curgea pe vremea aceea, printre două șiruri de **plopi** și de sălcii pletoase. Pe ma **lurile** lui se întindeau livezi verzi care urcau domol **pir** i pe coasta unor delușoare încununate de case și grădini Primăvara, iarba era proaspătă și deasă, părăluțele **smăl** țau cu stelute albe covorul de smarald, iar în sălcii' stufoase, în plopii ca mugurii plini de o rășina cleioasa zburătăceau tot felul de păsărele — mierle, pitulici, **pi** țigoi, care își aminteau cu **cîntul** lor **întrucîtva** ca ești tot la țară, și nu la oraș.

Așa mi s-a înfățișat mie această **vîlcea** — care c¹; atunci s-a schimbat mult — și amintirea pe care mi **a lăsat-o** trăiește în sufletul meu la fel de vie ca și în prima zi. Dacă aș fi pictor, v-aș zugrăvi și azi **perdeaua** de plop, fără să uit **un** singur copac — și sălciiile bă • trîne, și agrișii spinoși care înverzeau pe creștetele lor, cu rădăcinile înfipite în trunchiurile lor putrezite — ca și povîrnișurile line ale fortificațiilor pe care ne **dădeam** iarna pe gheață, lunecînd, într-un picior ; și Dealul **Prepelitelor** cu

moara îui de vînt ; și curtea de la **Sainte-Helene** cu sumedenia ei de spălătorese ; **și tăbăcăriil**: care înnegreau și otrăveau apele **rîșorului** ; și ferma os -piciului „Sainte-Anrte”, unde lucrau bieții nebuni, care atunci cînd treceau pe lîngă tine zîmbeau prostește, bă **lăbănindu-și mîinile**, sau îți scoteau limba **strîmbîndu-se** urît.

în plimbările acestea, Liza, bineînțeleș, nu vorbea . dar, lucru de mirare, nici nu aveam nevoie de cuvinte ; ne priveam și ne înțelegeam atît de bine, ineît **aproape** că nu-i mai vorbeam nici eu.

Cu vremea mi-am recăpătat puterile și am putut să **m** ~> apuc de lucru în grădină ; așteptasem cu nerăbdare această clipă, căci eram grăbit să fac pentru ceilalți ceea ce ei făcuseră pentru mine, să muncesc pentru ei și să i■' înapoiez, după puterile mele, ceea ce îmi dăduseră. Eu nu muncisem niciodată pînă atunci, căci oricît de obosi • toare ar fi drumurile îungi, ele nu sînt o muncă neîntreruptă care să ceară voință și pricepere. Aveam **însă**

188

, redința ca voi munci cum trebuie, sau cel puțin cu tragere de inimă, așa cum îi vedeam pe cei din jurul meu

Era pe vremea **cînd** mixandrele năpădeau piețele Parisului, și tocmai de ele se îngrija pe atunci familia Ac-**quin** ; grădina noastră era plină; aveam acolo inixandre roșii, albe, viorii, **rînduite** pe culori, în **lădițe** cu tăblii de **sticlă**, astfel că ți se îm'ățișau în șiruri numai albe, alături de altele numai roșii — o adevărată îneîntare ! Seara, înainte de **a** acoperi lădițele, aerul era îmbălsăma: de **parfumul** lor pătrunzător.

Ținînd seama că puterile mele erau încă destul de slabe, **mi** se dăduseră în grijă tăbliciile acestea : dimineața, după ce se topea bruma, trebuia să le ridic, seara, înainte să cadă bruma, trebuia să le închid la loc ; iar peste zi, trebuia să le feresc cu paie ca soarele să nu le dogorească prea tare. Nu era o treabă foarte grea, nici foarte obositoare, dar ținea **mult**, căci aveam de mînuir de «Jouâ ori pe zi cîteva sute de **tăblii**, pe lîngă umbritul și dezvelitul lor după tăria soarelui.

în vremea asta, Liza stătea lîngă roata de scos apă pentru stropitul florilor, și de cîte ori Cocuța, o iapă **bătrână**, ostentă de atîta învîrtit și cu ochii acoperiți cu ochelari de piele, încetineea pasul, ea o îndemna pocnind **dintr-un** bici scurt. Unul dintre frați răsturna gălețile pe care le scotea pe rînd roata, iar celălalt îi dădea ajutor tatălui , **în** felul acesta, fiecare își avea treaba lui, și nimeni nu-șt pierdea timpul.

. Mai văzusem pînă atunci oameni muncind, și mai ales pe țărani din satul meu, dar nu-mi închipuisem niciodată cu cîtă hărnicie, curaj și tr'agere de inimă muncesc grădinarii din împrejurimile Parisului ; se trezesc cm mult înainte de răsăritul soarelui, se culcă tîrziu după apusul lui, iar în timpul zilei trudes c pînă ce nu-i mai țin puterile. Mai lucrasem eu la cîmp, însă pînă atunci nu-mi dădusem niciodată seama cît poți scoate din pă-mînt muncindu-l și nelăsîndu-i răgaz de odihnă. Am făcut școală bună la nenea **Acquin** !

Dar n-am **lucrat** mereu numai la lădițele cu flori. Cu **timpul**, am prins iar puteri și am avut mulțumirea să semăn și eu în pămînt. și apoi mulțumirea și mai mare să văd că răsare ce-am **semănat**; **era munca mea, lucrul ieșit din** mina mea, și asta mă făcea nespus de mîndru : eram și eu bun la ceva, puteam **și** eu să fac ceva ; dar mai plă-

189

I, i

cut **decît** orice era că îmi recăpătasem Încrederea **în** mine, ceea ce, **credeți-mă**, răscumpăra toată truda.

Cu toate că noul meu trai ere. destul de **obositor m-am** obișnuit repede cu viața asta de muncă, **atît** de deosebită de aceea da hoinar pe care o dusesem **înainte**. in loc **să** mai **cutreier** lumea largă ca **altădată**, fără **altă** grijă de a merge **drept** înainte pe șosea, acum trebui,, să stau închis între cele patru ziduri a.e unei **grădini și**. de dimineață pînă-n seară, să muncesc din greu, ca **cămașa** learcă de nădușeală, cărînd, desculț **și plin de noroi**, stropitorile cu apă printre straturi. Dar in jurul meu, toată lumea muncea : stropitorile **tatălui** erau **mai grele decît** ale mele, iar cămașa iui. era și mai ud< <k sudoare **decît** ale noastre. Și e o mare mîngîiere să **vezi că** toți trudes la lei. Unde mai pui că găsisem acolo t« **ca eram** convins că pierdusem pentru totdeauna : viața, de familie. Nu mai eram singur, nu mai eram **copilul** nimănui ; aveam patul meu. aveam locul meu la masa t ire ne **duna p toți în** :u'ul oalei **cu mîncare**. Și dacă **uneori Alexis** sau Benjamin îmi scăpau **cîte o palmă**, o uitam pe ioc, **tot** așa cum **uitau și ei** pe acelea pe carele întorceam eu **cîteodată** ; seara, strînși cu toții **în jurul** mesei, eram **iarăși prieteni și frați**.

Ca să spun adevărul, trebuie să adaug că nu o **țineam** nici noi chiar numai într-o muncă și **într-o** oboseală ; **aveam** și ceasuri de odihnă și de distracție, scurte, v e drept, dar cu atât **mai** plăcute. Duminica **după-amiază** ne strîngeam cu toții sub bolta de viță de **lîngă** casă ; eu **îmi** luam harta din cui, unde **stătuse** agățată toată săptămîna, și **le** cîntam cîntect de joc celor doi frați și celor două surori. **Nici** unii, **nici** alții **nu** învățaseră să **danseze**, dar **Alexis și cu Benjamin fuseseră** odată la o petrecere cu dans la Miile Collonnes și **le rămăseseră** în minte unele **figuri de cadril : acuma jucau și ei din ce-și mai aminteau**. După ce se saturau de **joc**, **mă** puneau să ie **cînt** din **cîntecele** pe care le știam **mai bine**, iar **canțoneta** napolitană îi făcea de fiecare **dată** aceeași puternică impresie Lizei. **Fereastră-nchisă, tu și stăpîna-ți crudă...**

~*<^ mi ■ **întîmpla** niciodată să ^ junc^ la ultima strofă, fără să o **văd** cu ochii umezi.

190

Atunci, ca **să-i** alung tristețea, jucam o **piesă** caraghioasă cu Capi. Și pentru **el**, duminicile **acestea erau zile** de sărbătoare ; îi aduceau aminte de **trecut**, și **cînd își termina** rolul, l-ar fi luat bucuros de **la capăt**.

.S-au **scurt** așa doi ani, și **cum** nenea **Acquin** mă **lua** deseori cu el **La tîrg**, pe **Cheiul-cu-Flori**, pe **la Madeleine**, pe **La Castelul de Apă** sau pe ta **florăriile** unde ne **vindeam** florile, ajunsese încetul cu încetul să cunosc Parisul și să înțeleg că, dacă nu era un oraș de marmură și de **aur** cum **mi-l** închipuisem eu, **nu** era ni'1 **un** oraș plin de **noroi**, așa cam crezusem **la** intrarea noastră prin **Charenton** sau după trecerea prin mahalaua **Mouffetard**.

Cu timpul **i-am cunoscut** monumentele, și pe unele din ele chiar le-am vizitat, **m-am plimbai** pe cheiuri, **pe** bulevarde, prin grădina **Luxembourg**, prin cea de **la Tuiferles**, pe **Champs-Elysee**. **I-am** văzut statuile, **am căs at** gura privind forfota **mulțimii...** Și **mi-am făcut treptat** o idee despre ceea ce este viața unui **mare** oraș.

Spre norocul meu, cunoștințele pe care **le-am** dobîr-**dit** pe vremea aceea nu **mi** le-am **însușit** numai privind la **întîmplare**, după cum **mă** purtau pașii prin Paris. **Înainte** de a se **face grădinar** ne socoteala lui, **Acquin** lucrase la pepinierele de **la Grădina Eotanică**, și acolo, în **vecinătatea** cărturarilor, i se trezise si lui **gustul** de a citi și de a învăța. **Ani de-a rîndul** își **cheltuiuse** banii pe cărți și își petrecuse ceasurile libere citind. Dar după ce se **însurase** și începuse **să** i se înmulțească familia, timpul liber se împuținase **tot mai muie Trebuia**, înainte de ori' 6, să-și **cîștige pîinea** cea de toate zilele, cărțile **au fost date** uitării, dar nu irosite si **nici vîndute** ; ie pasiva;-; cu grijă într-un dulap. Cea **dintîi iarnă petrecută** de **mine** în sinul **familiei Acquin** a fost tare lungă, iar muncile la grădini, dacă **nu** părăsite cu **totul**, ce! puțin **încetinite** pe **mai multe luni**. **Atunci, ca să** ne **mai** treacă de **urît** în serile lungi pe care **le petreceam** la gura sobei, am scos cariile vechi **din** dulap și **le-am împărțit** **între** noi. Cele mai multe dintre **ele** erau lucrări de **botanică** si istoria **plantelor**, sau **cîteva** povestiri de călătorie. **Alexis și Benjamin** nu moșteniseră defel gustul tatălui lor pentru **învățătură și, în fiecare seară**, după ce **deschideau** cartea, adormeau la a treia sau a patra pagină. Cît despre mine, mai puțin somnoros sau **mai cu-**

191

rîo.s din fire, citeam pînă în clipa cînd trebuia să mergem la culcare ; prin urmare, lecțiile lui Yitalis nu fu seseră zadarnice ; spunîndu-mi acestea cînd mă **culcam**, **mă. gîndeam** la el cu duioșie și recunoștință.

Dorința mea de a învăța îi reaminti grădinarului de vremea emu rupea cîte doi gologani din cei destinau prînzului ca sa-și cumpere cărți, și curînd, teancul **din** dulap se îmbogăți cu alte **cărți** noi, aduse special penti u mine de la oraș. Alegerea lor o i'ăcea ia întîmplare sau după titluri ; dar oricum, erau cărți ! Au stîrnit ele la inoeput puțină zăpăceală **în** mintea mea lipsita **de** o că lăuză, însă, cu timpul, zăpăceala s-a **dus**, iar ceea ce **era** bun **în ele** mi-a rămas pînă azi. Cit este de adevărat că orice carte bună îți folosește !

Liza nu știa să citească, dar, tot văzmdu-mă **cufundat cu** nasul **în** cărți de cum aveam o clipă **liberă**, a avut și ea curiozitatea să afle ce **mă** interesa atît de tare la **ele Mai** întii a vrut să-mi ia din **mîna** cărțile care mă **împie** diceau să **mă** joc cu ea ; apoi, **văzînd** că tot la ele mă **în** torceam, m-a rugat să-i citesc și ei. Aceasta ne-a legat și mai mult. Inchizîndu-se în sine, cu mintea veșnic irează, nefiind atrasă deloc de fleacurile și neroziile **pă -lăvrăgelii** de toate zilele, Liza era făcută să găsească în **citit** ceea ce a și găsit : o distracție și o hrană sufleteas;. **ă**

Cîte ceasuri n-am petrecut noi astfel ! Ea **stîndînfuța** mea, cu ochii ținta la mine, iar eu citindu-i.

Deseoii, cînd **întîlneam** cuvinte sau pasaje pe care nu le înțeie ■ geam, **mă** opream și **mă** uitam la ea.

Rămîneam așa **cî teodată multă** vreme, căutînd amîndoi înțelesul ; apoi, dacă nu-l găseam, ea **îmi** făcea semn să mergem **mai** departe, cu un gest care voia să spună : „Lasă, mai tn **-ziu**". Am **[nvățat-o** să și deseneze, adică ceea ce știam și eu pe atunci că înseamnă sa desenezi. A durat destul de mult și a fost greu, dar în cele din urmă am izbutit. De sigur că nu eram nici eu un dascăl grozav. Ne **înțele**-**geam însă**, și buna **înțelegere** dintre învățător și **scol ai** face deseori mai **mult** decît talentul. Ce bucurie în **casă** cînd Liza a desenat ceva din care să se recunoască ce voise să **facă ! Acquin m-a** sărutat.

— Ei, spuse el, rîzînd, vezi ce prostie făceam **dacă te lăsam** să pleci de la noi ? Liza o să te răsplătească **pentru** asta mai **tîrziu**.

192

„**Mai tîrziu**", adică atunci cînd avea să vorbească ; pentru că **ei** nu pierduseră speranța ca ea **să-și** recapete graiul. Doctorii spuneau că deocamdată nu se putea face nimic și că trebuia așteptată o criză. „**Mai tîrziu**" însemna și gestul trist pe care **mi-l** făcea cînd **îi** cîntam. Voise, de asemenea, să o învăț să cînte la ha^că, **și**, foarte repede, degetele ei se obișnuiseră să le imite pe ale mele. Firește să nu putea să învețe a **cînta** din **gură**, și asta o necăjea cel mai mult. De multe ori am văzut-o cu ochii plini de lacrimi, și numai eu știam cit suferă. Dar, blindă și bună cum era, supărarea n-o ținea mult ; își ștergea ochii și zîmbetul ei resemnat **îmi** spunea : „**Mai tîrziu**".

Înfiat de nenea Acquin și simțindu-mă ca și **fratels** copiilor lui, aș fi rămas pentru totdeauna **la Glaciera**, dacă o nenorocire năprasnică nu s-ar fi abătut asupra noastră din senin, schimbîndu-mi din nou cursul vieții. Se vede că eram ursit să nu gust multă vreme fericiră.», **iar aiunci** cînd, în **sfîrșit**, o aflam, soarta să mă **arunca** cîin nou și fără voia mea într-o existență, zbuciumată.

21

O FAMILIE RISIPITĂ

Erau zile cînd, aflîndu-mă singur, **mă** gîndeam și **îmi** ziceam :

„Ești prea fericit, băiete, asta nu mai poate ține mul:”!

În ce fel avea să-mi vină nenorocirea, n-aș fi pu^ut spune, dar eram aproape sigur că, într-o zi sau **alta**, o să **mă** pomenesc cu ea. Gîndul acesta mă întrista adesea, însă avea și partea lui bună, căci, pentru a **mă** pune la adăpost, mă străduiam să fac cît mai bine tot ce făceam ca nu cumva din vina mea să se tragă năpasta. Și d < ă ^m-am înșelat crezînd că ar putea fi vina mea, nu **m-am** înșelat presimțind că mă pîndea o nenorocire.

193

Am mai spus că nenea Acquin cultiva mixandre ; e o treabă destul de ușoară, pe care grădinarii din împrejurimile Parisului o fac cu multă iscusință, dovadă, tulpinile zdravene, pline de flori de sus și pînă jos, pe care le aduc la piață în aprilie și mai. Singura *Indewînarc* ce -.e cere cultivatorului de mixandre este de a alege soiuri cu flori bătute, căci lumea nu le Vrea pe celelalte. Deoarece din semințele puse în pămînt numai jumătate ias cu flori bătute, cealaltă jumătăți fiind cu flori simple, interesul este să păstrezi numai plantele dinții ; altfel, îngrijești degeaba cincizeci la sută din plante, pe care le arunci după ce au înflorit, adică după un an de îngrijiri. Această alegere se face după anumite semne care se arată în frunze în înfățișarea plantei. Sînt puțini grădinarii rare se pricep la asta, iar în uncie feamiii, secretul se păstrează cu sfințenie. Cînd cultivatorii de 'mixandre vor să aleagă plantele cu flori bătute, îi cheamă pe aceia care știu secretul, și aceștia se duc „în vizită" — mă rog, *cu* doctorii siaiu expertii — să dea consultații.

Nenea Acquin era unul dintre cei mai buni specialiști în alegerea asta, cunoscut în tot Parisul. De aceea, la o anumită epocă, toate zilele îi erau ocupate. Atunci, noi toți, și mai ales Etienne, aveam cel mai mult de furcă, fiindcă știut este că, între colegi, nu te duci în vizită fără să bei un kil, cîteodată două, ba uneori chiar și trei ; iar cînd Acquin vizita doi-trei grădinari, se întorcea acasă roșu ca racul, cu limba împleticită și cu mersul nesigur. Niciodată Etienne nu se culca înainte de întoarcerea lui, chiar dacă el se înapoia tîrziu, foarte tîrziu. Atunci, dacă se întîmpla să fii și eu treaz sau dacă mă trezea zgomotul lui, auzeam din odaia mea ce vorbeau.

— De ce nu te-ai culcat pînă acum ? întrebă tatăl.

— Pentru că voiam să văd dacă nu-ți trebuie ceva la înt ;arcere.

— Aha ! Domnișoara Jandarm mă supraveghează !

— Dacă nu te-aș aștepta eu, cu cine ai mai vorbi acum ?

— Vrei să vezi dacă merg drept, asta e. Ei bine, uite, pun rămășag că mă duc pînă la ușa copiilor numai pe șirul ăsta de lespezi, fără să calc alături.

Un zgomot de p[^]și împleticiți se auzeau din bucătărie, după care urma o tăcere.

— Liza cum se simte ? întreba el.

194

— **E sănătoasă**, doarme ; ar fi bine **să** faci mai puțină gălăgie.

■— Nu fac gălăgie, calc drept, trebuie să calc drept, altfel fetele **mă** scot vinovat. Ce-a spus Liza când a văzut ca **na vin astă-seară** la masă ?

— S-a uitat de **mai multe** ori spre locul tău.

— Aha ! S-a uitat spre locul meu...

— Da.

— De **mai multe** ori ? Zici că s-a uitat de mai multe ori ?

— Da, de **mai multe** ori.

— Și pe urmă ?

— Ochii ei spuneau că nu erai acolo.

— Și atunci te-a întrebat de ce nu sărut acolo, și ui . i-ai **răspuns** că sîntt la niște prieteni.

— Nu, nu m-a întrebat nimic, și nici eu nu i-am **spus** nimic. Știa ea bine unde erai.

— Știa, știa că... A dormit de mult ?

— Nu, de-abia de un sfert de oră **a** Jurat-o **somnul**. Voia să te aștepte...

— Și tu, tu ce voiai ?

— **Voiam** să nu te vadă când te întorci. Apoi, după un moment de tăcere :

— Tiennette, tu ești o **fată** bună ; ascultă : mîine **mă** duc **la** Louisot. Ei bine ! Îți jur, auzi tu ? îți jur că **mă** întorc la **cină** ; nu vreau ta să mă mai aștepți și **nu vreau** ca Liza să mai adoarmă îngrijorată.

Dar făgăduielile și jurămintele nu foloseau la **ni** mc, căci tot **târziu** se întorcea. Numai acasă era Liza **atotputernică**, afară uita de ea.

— **Vezi** tu, zise el, omul începe prin a trage o dușcă, pentiu că nu-i poate refuza pe prieteni ; o bea pe a doua pentru că a băut-o pn cea dintîi, și e foarte hotărît, orioe-ar fi, să nu o bea și pe a treia ; clar când te-ai **luat** eu băutul, și se face sete. Pe urmă, vinul începe să și se urce la cap ; și când ești afumat, uiți de necazuri ; **nu** ie mai gîndești la creditorii ; totul și se pare luminos ; îți **ieși** din piele, ca să te plimbi printr-o altă lume, în care ai dori să poți trăi. Și bei înainte. Asta e !

Trebuie să spun însă că acest lucru nu se **întîmpla** drs. Dealtminteri, nici perioada alegerii mixandrelor **nu** ținea **mult**, și după ce trecea, tatăl Lizei, nemaivînd mo-

195

tiv, nu mai făcea vizite. Și nu era el omul să se ducă singur la circiumă, nici să-și piardă timpul de pomană De cum trecea epoca mixandrelor, veneau la rînd alte fiori, căci e o lege : grădinarul nu trebuie să aibă nici un singur petic nesemănat în grădină ; cum a vîndut un rine de plante, altele trebuie să le ia locul. Dibăcia grădinarii-■ui care își vinde singur marfa este de a-și aduce florile la tîrg tocmai atunci când poate căpăta pentru ele prețul cel mai bun. Și aceasta sa întîrnpîa li sărbătorile mari de peste an: do sîratul Petru, de sfînta Măria, de sfîntul Ludovic, căci pe foarte mulți oameni îi cheamă Petri , Măria, Ludovic ori Luiza, așa că în zilele acestea se 'cumpără foarte multe ghivece cu flori sau buchete pentru i fi trimise, cu felicitări, de onomastica rudelor sau priete-r'-'.or. Toată lumea a văzut, în ajunul acestor sărbători, străzile Parisului pline cu flori, nu numai la prăvălii sau parin piețe, ci și ps trotuare, la coltul străzilor, pe trepte5 caselor, pretutindeni unde se poate face negoț.

După mixandre, nenea Acquin muncea pentru marile sărbători din iulie și august, mai ales din august, cînd cade sfînta Măria și sfîntul Ludovic. în acest scop pregăteam mii de margarete, de fuxii, de leandri, cit încăpea-l în lădițele și în serele noastre, căci toate trebuiau să însorească în ziua hotărîtă : nici prea devreme, pentru că .s-ar fi trecut pînă lavînzare, nici prea târziu, pentru ca să nu le prindă sărbătorile neînflorite. Se înțelege că pen-teu asta se cere o mare inseusiiniță. căci nu ești stăpîn pe -oare, nici pe vreme, care este cînd frumoasă, cînd urâtă. Dar nene i Acquin era neîntrecut în meșteșugul lui, si niciodată florile sole nu soseau prea devreme sau prea tîrziu. Dar și cîtă îngrijire, cîtă bătaie de cap !

La vremea la oare am ajuns cu povestea, grădina noastră arăta cum nu se poate mai minunat ; ne aflam în 5 august, si toate florile erau la soroc : în grădina, în plin aer, margaretele învoalte stăteau gata să-și deschidă co-rolele, iar în sere și în lădițe, cu geaanurile date de noi c a var pentru a opri să treacă lumina prea crudă a soarelui, tufele de fuxii și leandrii începeau să înflorească ; erau ei niște piramide de boboci, de sus și pînă jos. Era strașnic ! Și-l vedeam pe grădinar freeîndu-și din cînd în cînd mîinițe,

îneîntat.

— O să dăm lovitura, ne spunea el.

196

Rîzînd pe sub mustață, își făcea socoteala cîți bani o să ia pe toate florile.

Dar și muncisem ca să ajungem aici, Iară un ceas da răgaz, nici măcar duminica ! Cum toate erau la timp și în ordine, am **hottărît**, ca o răsplată pentru munca **noastră** să mergem în duminica următoare să luăm masa la unui din prietenii familiei, și el tot grădinar. Venea și Capi **ou** noi. Urma **să lucrăm pînă** la trei-patru, după care, totul fiind gata, aveam să închidem poarta cu cheia și să pornim voioși. Ajungem la Arcueil pe la cinci-șase seara și ne înapoiem îndată după-masă, ca să nu ne culcăm pred tîrziu și să ne sculăm a doua zi de dimineață, sprinteni și voioși.

Zis și făcut ! Cu cîteva minute înainte de ora **patru**, nea Acquitn răsuci cheia în broasca porții celei mari.

— La drum, copii ! ne spuse el, vesel.

— ■ înainte, Capi !

Eu am luat-o pe Liza de mină și am început să alergăm, însoțiți de lătrăturile vesele ale lui Capi, care țopăi i pe lingă noi. El își închipuia poate că plecăm La un drum mai lung. Și ctînd și eu că mai mult i-ar fi plăcut să hoinărim decît să stea închis acasă, undo nu prea aveam vreme să văd de el.

Eram cu toții îmbrăcați de sărbătoare și tare fuduli de hainele noastre frumoase ! Unii oamenii chiar întorceau capul după noi cînd ne vedeau treeînd. Nu-mi dau **seama** cum ară-teim eu, însă Liza, ou pălăriuța ei de pai, cu rochița albastră și cu pantofii de **pînză** cenușie, era, de bun) seamă, cea mai drăguță fetiță din lume și cea mai vioaie , era numai drăgălășenie și zburdălnicie ; ochii, **nările**, umerii, brațele și **măinile**, toate exprimau bucuria.

Timpul a trecut așa de iute, că **nici n-am** avut ciad să-mi dau seama. îmi mai aduc aminte doar că, la **sfir**-șifbul mesei, unul dintre noi, uitîndu-se în sus, a văzut cum cerul se acoperea înspre apus cu nori negri. Masa **o** luam afară, sub un soc bătrîn, așa că ne-a fost ușor **sa** înțelegem că venea furtuna.

— Copii, trebuie să ne întoarcem cît mai degrabă **la** Glaciere.

Am răspuns toți într-un glas :

— Repede !

Liza nu spuse nimic, dar se vedea cît de colo că ar **fi vrut** să mai rămînem.

197

— Dacă se pornește vîntul, zise nenea Acquin, ar putea să răstoarne tăbliile. Dați-i drumul !

Nu aveam ce să mai răspundem ; știam ou toții că tăbliile cu geamuri sînt averea grădinarilor și că, dacă vîn-tal le sparge, paguba este foarte marc.

— Eu plec înainte, spuse grădinarul. Benjamin, și tu, Alexis, haideți cu mine ! Pornim în pas alergător. Remi

O să vină în urmă cu Etienneette și cu Liza.

Și, fără altă vorbă, s-au îndepărtat în mare grabă, în timp ce noi veneam mai înce-t, potrivindu-ne pașii, Rtien-nette și cu mine, după mersul Lizei. Acum nu ne mai ardea de glumă ; nu mai țopăi im și nu ne mai zbengu-

I mi.

Cerul se făcea tot mai negru, și vijelia se apropia vă-zktd cu ochii. Nori de praf stîrniți de vîntul care se pornise se învîrtejau pe drum. Cînd te prindea vreun vîrtej din astea, trebuia să te oprești, ^d te întorci cu spatele și s i-ți astupi ochii cu arîndouă măinile, ca să mu te orbească ; daca răsufliai cu gura deschisă, simțai pe limbă gust de țărînă. Tunetul bubuia încă în depărtare, dar vuietul lui se apropia cu repeziciune, însoțit de bufnituri înfundate. Etieinoette și cu mine o luaisem pe Liza de mină și o trăgeam după noi, dar copilei îi era greu să ne Urmeze. Și de aceea nu mergeam atît de repede pe cît ara fi dorit.

O să ajungem oare acasă înaintea furtunii ? Dar nea Acquin, Benjamin și Alexis or să ajungă oare la timp ?

Nouă ne era grijă să nu ne-apuce ploaia, pe eînd ei, pentru ci era vorba de ceva mult mai important : (trebuiau sa sosească la vreme ca să salveze tăbliile, adică să le închidă pentru ca furtuna sa nu le dea peste cap și să le fa,că țandări.

Răbuf nelile tunetului se auzeau tot mai dese, iar norii *se* făcuseră atît de groși și deși, de parcă se înnoptase. Cînd vîntul îi mai împrăștia, se zăreau, printre volburile lor negre, adîncuri roșii ca arama. Era limpede că norii aceștia urmau să <-e spargă dintr-o clipă într-alta.

Deodată se auzi printre trăsnete un ropot turbat și neînțeles care venea spre noi : părea un regiment de cavalerie gonind de frica furtunii, în clipa următoare începu să cadă grindina ; mai întâi boabe răzlețe care ne lăvău peste față, apoi, dintr-o dată, o adevărată răpăială ; ne-am adăpostit în grabă mare sub o poartă înaltă. Și

198

de acolo am văzut căzînd cea mai grozavă ploaie cu grindină ce se poate închipui ; într-o clipită, toată strada a fost acoperită cu un strat alb ca **în** plină iarnă ; grindina era maie ca oul de porumbel și, căzînd, făcea o larmă asurzitoare, întretăiată din cînd în cînd de zgomote de geamuri sparte ; odată cu grindina care se rostogolea de pe acoperișuri, cădeau **în** stradă **tot** felul de lucruri : bucăți de **țiglă**, moloz și, mai ales, cioburi de ardezie, care **puneau** pete negre pe albeața stratului de grindină.

— Vai de mine ! Serele ! strigă Etiennette. Tot la ele mă gîndeam și eu.

— Poate c-o fi ajuns tata la vreme !

— Chiar dacă nu ajuns ei înainte să cadă grindina, tot n-au timp să acopere tăbliile cu rogojini ; or să se prăpădească toate.

— So zice că grădina cade numai pe alocuri.

— Prea sîntem aproape de casă, ca să ne **fi ocolit**. Dacă bate în grădină la noi ca pe aici, bietul tata pierde totul. **O, Doamna, și** cită nădejde își pusese el în vînzarea asta, și cîtă nevoie avea de bani ! Fără să cunosc bine prețurile, auzisem deseori că tăbliile cu geamuri costau între 1.500 și 1.800 franci suta, și am înțeles numaidecît ce prăpăd putea fi pentru noi dacă grădina spărgea cele cinci sau șase sute de tăblii ale noastre, fără să mai pun la socoteală serele și florile. Aș fi vrut s-o **întreb** pe Etiennette, dar abia ne mai pu-**team** ; uzi de huietul „surzitor iscat de potop, și apoi, **drept** să spun, Etiennette nici nu părea să aibă chef de **vorbă** ; se uita cum cade **grindina**, ou chipul deznădăjduit al **omului** care își vede casa arzînd.

Răpăiala asta pustiitoare n-a ținut mult, dar vreo cinci-șase minute, și a încetat **dintr-o** dată așa cum începuse : norul se îndreptă spre Paris, iar noi am putut ieși de sub poarta unde ne adăpostisem. Pe stradă, boabele de grindină, tari și rotunde, se rostogoleau sub tălpi ca pietrele de pe malul mării, și stratul era atît de gros, în-cît picioarele ni se afundau pînă la gleznă. Fiindcă Liza ■ nu putea să calce pe grindina **asta** înghețată cu pantofii **ei** de pînză, am luat-o eu **în** spate. Fața ei, veselă la venire, era acum îndurerată, iar ochii i se umpluseră de lacrimi.

Am ajuns, **în** fine, și acasă ; poarta mare era larg deschisă. Ne-am repezit în grădină.

199

Ce jale ! Totul era sfărîmat, toca : tăblii, flori **cioburi** de **sticlă**, boabe de grindină se amestecau alandala ; din **grădina** noastră, atît de frumoasă și de bogată dimineața, nu **mai** rămăseseră decît gunoaie.

Unde era nenea Acquin ?

Tot **căutîndu-l**, am ajuns la sera cea mare din care **nu** se **mai** vedea nici un geam întreg, și-acolo am dat peste ei ; **sedea, mai bine-zis** se lăsase să cadă pe un scăunel, **în** mijlocul resturilor care acopereau pămîntul ; iar **Alexis** și cu Benjamin stăteau alături, înlemniți.

— Of, bieții mei copii ! strigă el, ridicînd capul la apropierea noastră, de care își dădu seama după trosnitui **sticlei** strivite sub **tălpi**. Vai, sărăcuții de voi !

Și luînd-o pe Liza în brațe, începu să plîngă fără **să** rrviî poată **spune** o vorbă. Și ce-ar fi putut spune ? Era **un** adevărat prăpăd ; dar, oricît de mare ni se părea deo-**camdată**, **mai** tîrziu avea să fie și mai mare.

Peste puțin am aflat de la Etiennette și de la băieți cit **era** de îndreptățită deznădejdea tatălui lor. Se împliniseră zece **ani de** cînd cumpărase grădina și își zidise singur casa. Iar acela care îi vînduse terenul îi împrumutase și **banii** ca să-și cumpere materialul necesar grădinaritului. **Datoria** urma să fie plătită în cincisprezece ani, în rate **anuale**. Aceste plăți trebuiau făcute întotdeauna la **termen, căci** creditorul nu aștepta decît o ocazie, adică o **în-tîrziere**, pentru a lua înapoi terenul, casa și materialul, **păstrînd**, bineînțeles, cele zece rate anuale încasate : chiar **într-ast** : consta, pare-se, speculația lui. Sperase că în cei cincisprezece **ani** va veni o zi cînd nenea Acquin n-o **să** 'poată **plăti**, de aceea și făcuse această combinație, **pentru el lipsită** de orice risc, iar pentru datornic, **dimpotrivă**, plină de primejdii.

Și iată că, din pricina grindei, ziua aceea sosise.

Ce avea să se întîmpîe acum ?

N-am rămas mult **în** această stare de nedumerire, căci **în ziua** următoare termenului la care trebuia

plătită rata **anuală**, **ne-am** pomenit în casă cu un domn îmbrăcat **în** negru, care nu **s-a** arătat prea politicos și care ne-a **în-mînat** o **hîrtie** timbrată pe care erau scrise cîteva cuvinte pe **un rînd** lăsat în alb.

Era un portărel.

Din ziua aceea veni mereu, îneît ajunsese să ne cunoască pe nume.

200

— Bună ziua, Remi, spunea el, bună ziua, Alexis ! Ca **pii** faci, domnișoară Etiennette ?

Și ne **întindea** altă hîrtie timbrată, zîmbindu-ne ca unor prieteni.

— La revedere, copii !

— Naiba să te ia !

Acquin nu mai stătea pe acasă ; alerga toată ziua prin oiaș. Pe unde se ducea, nu știu, căci el, care altădată era aii; de vorbăreț, acum nu mai scotea o vorbă. Umbla pe la avocați și avea pesemne de furcă cu tribunalele. Lă gîndul ăsta mă treceau fiorii ; și Vitalis avusese de furcă cu tribunalul — știam unde duce asta.

Cu nenea Acquin lucrurile au durat mai mult, astfel că o parte din iarnă apucase să se scurgă. Cum, firește, nu putusem repara serele și pune geamuri la tăblii, creș-**team** acum **în** grădină numai zarzavat și flori care nu **aveau** nevoie de adăpost ; asta nu putea aduce cine știe ce cîștig, dar, oricum, însemna ceva, și apoi era și .o muncă.

Într-o seară, nenea Acquin se întoarse și mai copleșit ca de obicei.

— S-a sfîrșit, copii ! ne zise el.

Am dat să ies din odaie, căci am înțeles că urma să •aibă loc o discuție gravă, și cum el le vorbea copiilor lui, itn-am gîndit că nu trebuie să fiu și eu de față. Dar cu **un** gest îl mă opri :

— Nu faci și tu parte din familie ? Și cu toate că nu ești de ajuns de mare ca să pricepi tot ce am să vă spun, **ai** trăit și tu destule ca să înțelegi cel puțin atît : rămî-neți fără mine.

Un strigăt de spaimă și de durere izbucni din piepturile noastre. Liza îi sări în brațe și începu **să-l** sărute plîngînd.

— Trebuie? să înțelegeți că nu de bună voie mă despart r!e niște copii buni ca voi, de o fetiță scumpă ca Liza. Și o strînse la piept. Dar am fost condamnat să plătesc, și cum nu am banii care-mi trebuie, au să ne vîndă tot ce -avem în casă. După aceea, au să mă bage la închisoare pe cinci ani. Neputmă să plătesc cu bani, trebuie să plătesc cu persoana, cu libertatea mea.

Am izbucnit cu toții **în** plîns.

— Da, e foarte dureros, zise el, dar nu te poți pune cu legea, și legea așa c ; ba altădată era și mai aspră.

201

îmi .spune avocatul ; cînd un datornic nu putea **să-și** plătească creditorii, aceștia aveau dreptul să-i taie trupul în cîte bucăți voiau și să și le împartă între ei. Pe mine *n-or* să mă bage decît la închisoare, unde o să intru peste cîteva zile, și pe cinci ani. Ce-o să vă faceți voi în acest răstimp ? Asta mă îngrozește.

Se făcu tăcere- ; nu știu ce simțeau ceilalți copii, **dar** pentru mine a fost groaznic.

— Vă închipuiți cît m-am frămîntat ca să găsesc o soluție ; și iată ce am hotărît ca să nu vă las singuri, fură nici un căpătîi, după arestarea mea.

îmi mai veni inima la loc.

— Remi o să-i scrie surorii mele, Caterina Suriot, la Dreuzy, în Nievre ; o să- iexplice situația și o s-o roage să vină aici ; împreună cu Caterina, care e o femeie și jumătate și care se pricepe să descurce situațiile cele mai încîlcite, vom hotărî ce e mai bine de făcut.

Era prima mea scrisoare, și a însemnat un **toarte** anevoios și dureros început.

Cu toate că vorbele tatălui nu fuseseră prea **lămurite**, cuprindeau totuși o nădejde și, în situația în care ne aflam, tot era ceva să poți nădăjdui. Ce anume ? Nu știam nici noi, dar nădăjduiam ; avea să vină mătușa **Caterina**, care se pricepea să descurce lucrurile, și asta ajungea pentru niște copii neștiutori ca noi. Căci **pentru** oamenii descurcăreți nu există greutăți pe lumea asta

Totuși, ea nu veni de îndată, cum ne așteptam noi ; astfel că guarzii comerciali, adică oamenii care îi arestează pe datornici, sosiră înaintea ei.

Nenea Acquin tocmai pleca la unul dm prietenii lui, cînd, în stradă, se pomeni față în față cu ci ; eu îi însoțeam, într-o clipă am fost înconjurați. Grădinarului înv; nici prin gînd nu-i trecea să fugă ; îngălbeni numai, ca și cum i-ar fi venit rău, și, cu o voce stinsă, ceru voie să-și sărute copiii.

— Nu trebuie să te pierzi cu firea, îi zise unul dintre guarzi, închisoarea datornicilor nu-i chiar

atît de fîroasă. Ai să găseşti acolo şi oameni cumsecade.

Am intrat amîndoi în casă, înconjuraţi de guarzi. Eu m-am dus să-i chem pe băieţii din grădină. Cînd ne-am întors, tata o ţinea în braţe pe Liza, care plîngea cu lacrimi fierbinţi. Atunci, unul dintre guarzi îi spuse ceva la ureche, dar n-am putut auzi ce anume.

202

— Da, răspunse nenea Acquin, **ai** dreptate, trebuie... Şi **ridieîndu-se**, o lăsă pe Liza jos, dar ea se agăţă de

el, nevrînd să-i dea drumul. Acquin îi îmbrăţişa şi pe ceilalţi, pe **Etiennette**, Alexis şi Benjamin şi, văzîndu-mă ca stau într-un colţ, cu ochii înceţoşaţi de lacrimi, **mă** chemă :

— Dar tu, **Remi** ? Tu nu vii să mă săruţi ? Nu eşti şi tu copilul meu ?

Eram cu toţii deznădăjduiţi.

— Să staţi aici ! ne spuse el pe un ton hotărît. Vă poruncesc!

Şi ieşi repede, **după** ^{CP} puse în fugă **mîn** i Lizei **într-a** Etiennettei. Aş fi vrut să-l urmez şi dădui să ies pe urmele lui, dar Etiennette **îmi** făcu semn să stau pe loc. Am rămas **zdrobiţi** în mijlocul bucătăriei ; plîngeam cu toţii şi nici unul din noi nu scotea un cuvînt.

Ce să spună ?

Ştiusem noi bine că tot aveau să-l aresteze într-o bună zi, dar crezusem că atunci Caterina va fi de iată, şi în **Caterina** ne era toată nădejdea. Dar Caterina nu venise.

A venit ea, însă cam la vreo oră după plecarea lui Acquin şi ne-a găsit pe toţi în bucătrie, muţi. Acea care pînă atunci ne îmbărbătase totdeauna era şi ea zdrobită ; Etiennette cea tare, cea curajoasă cînd era vorba de luptă, se arăta acum la fel de slabă ca şi noi ; nu ne mai **încuraja**, îi pierise voinţa şi încrederea şi se lăsase pradă durerii pe care **n-o** înăbuşea decît ca să încerce s-o mîn-gîte pe Liza. Cîrmaciul nostru căzuse în mare, iar noi, copiii, rămaşi fără nimeni la cîrmă, fără far să ne călăuzească, fără nimeni să ne ducă la liman, fără să ştim mă-cîv de mai era un liman pentru noi, ne vedeam pierduţi în mijlocul oceanului vieţii, zvîrliţi încoace şi încolo în voia valurilor, cu neputinţă de a face ceva sau de a ne **gîndi** ia ceva, cu spaima în suflet, cu deznădejdea în inimi.

Era o femeie şi jumătate mătuşa Caterina, femeie **dîrză** şi plină de voinţă ; fusese doică la Paris timp de zeca ani, în vreo cinci **rînduri** ; cunoştea greutăţile vieţii Şi, cum spunea ea însăşi, ştia să se descurce. A fost o uşurare pentru noi să o auzim poruncind prin casă şi **s-o** ascultăm ; ne găsisem din nou o călăuză ; simţeam că ne Puneam iar pe picioare.



203

Pentru o ţarancă fără învăţătură şi fără avere era o răspundere grea care îi cădea pe cap şi care ar fi dat de **gîndit** şi celor mai îndrăzneţi ; o familie de orfani, dintre care cel mai mare nu împlinise aici şaisprezece ani, iar cel mai mic era mut. Ce să faci cu copiii ăştia ? Cum să te mai încarci şi cu ei, cînd de-abia o scoţi la capăt tu **singur** ?

Tatăl unui copil pe care îl alăptase ea era notar ; la el se duse să-i ceară sfat, şi tot la el, după poveţele şi **îri** demnurile sale, se hotărî soarta noastră. Merse apoi să se înţeleagă cu fratele său la închisoare şi, după o săptămîna de la sosirea ei la Paris, fără să ne fi spus maca.» o vorbă despre ce făcuse şi pe unde umblase, ne puse ia curent cu hotărîrea pe care o luase.

Deoarece eram încă prea tineri ca să muncim de capul nostru, fiecare copil avea să se ducă la cîte **un** unchi sau la cîte o mătuşă care se învoia să4 ia : Liza, la mătuşa Caterina, în Morvan ; Alexis, la un unchi care era miner la Varses, în munţii Ceveni ; Benjamin, la un **alt** unchi, care era grădinar la Saint-Quentin ; iar Etien **nette**, la o mătuşă măritată la Esnandes, localitate **situată în** Charente, pe malul mării.

Ascultam aceste hotărîri, aşteptînd să-mi vină şi m»c lîndul. Cum însă, Caterina isprăvisese de vorbii, **mi-am** luat inima în dinţi şi am întrebat-o :

— Şi eu ?

— Tu ? Tu nu faci parte din familie.

— Voi munci pentru dumneavoastră.
 — Nu faci parte din familie.
 — întrebați-l pe Alexis și pe Benjamin daGă nu mini cesc cu tragere de inimă ?
 — Dar **în** schimb mănânci, nu-i așa ?
 — Face parte din familie ! strigară cu toții în cor. Liza se apropie de mătușă-sa și își împreună mîinile în fața ei, cu un gest care spunea mai mult decît o lungă pledoarie.
 — Sărăcuța de tine, zise mătușa Caterina, înțeleg eu ce vrei : să vină cu tine ; dar vezi tu, în viață nu faci numai ce vrei. Tu mi-ești nepoată și, acasă, dacă bîr batul meu o să bombăne vreodată sau o să se uite chiori', la tine, îi pot oricînd răspunde : „Face parte din familie, **sîntem** datori s-avem grijă de ea !" Și tot așa stau lucrurile și cu unchiul de la Saint-Quentin, ca și cu cel di"

204

Varses, ca și cu mătușa de la Esnandes. Dar dacă pe i ude le adăpostești în casă, pe străini nu-ți dă mîna : **pîinea de-abia** îți ajunge pentru **ai** tăi ; de unde să mai **iei** și **pentru** alții ?
 Am priceput că nu mai era nimic de făcut, nimic de adăugat. Asta era adevărul, din păcate : nu făceam parte **din** familie ! Nu puteam avea nici o pretenție ; dacă ceream ceva, însemna că cerșesc. Și totuși, în sinea mea eram revoltat ; i-aș fi putut oare iubi mai mult dacă as fi făcut parte din familia lor ?
 Alexis și cu Benjamin nu-mi erau oare frați ? Etiennette și cu Liza nu-mi erau surori ? Iar Liza nu **mă** iubea ea oare ca și pe Benjamin și pe Alexis ?
 Mătușa Caterina îndeplinea fără întîrziere tot ce hotăra, așa că ne spuse scurt că a doua zi urma să ne despărțim și, cu asta, ne trimise la culcare. Dar abia am **intrat** în odaia noastră, că toți au venit în jurul meu, iar Liza s-o repezit în brațele mele plîngînd. Am înțeles că, deși **mîhniți** că se despărteau unii de alții, la mine se gîndeau mai întîi, pe mine mă plîngeau, și am simțit **că mă** socoteau într-adevăr fratele lor. Atunci, un gînd. mi-a luminat deodată mintea, sau, ca să spun drept — ■ **Căci** trebuie să spui și binele, și răul — a fost mai curînd **un** imbold **al** inimii decît al minții :

— Ascultați, le-am spus eu, văd că deși rudele voastre nu mă vor, voi mă socotiți ca făcînd parte din familia voastră.
 — Da, răspunseră ei într-un glas, o să fii întotdeauna fi ațele nostru.
 Liza, care nu putea vorbi, întări aceste cuvinte **strîn**-gindu-mi mîna și privindu-mă atît de adînc, ineît **mă** podidiră lacrimile.
 — Ei, **da** ! O să fiu fratele vostru și o să v-o dovedesc.
 — Unde-o să muncești acuma ? întrebă Benjamin.
 — E un loc **la** Pernuit : vrei să mă duc **mîne dimineață** să-l cer pentru tine ? îmi zise Etiennette.
 — Nu vreau să mai intru la stăpîn, căci atunci aș **ră-i** dine la Paris și iar însemna să nu vă mai vad.
 Nu. Ara să-mi iau iarăși cojocelul și harfa din cui și o să **umblu** ■ **le la** Saint-Quentin la Varses, de la Varses la **Esnandes**, de **la** Esnandes la Dreuzy ; o să văd pe toți, unul după **altul**, și astfel, prin mine, o să fiți și voi împreună. N-am

205

uitat nici **cîntecele**, nici melodiile de dans ; o să-mi **cîstig** plinea cu ele.
 Mulțumirea ce li se citea pe față îmi arătă că **planul** meu se potrivea și cu dorințele lor și, cu toată **mîhnirea** mea, m-am simțit fericit. Am vorbit multă **vreme de proiectele** mele, de despărțirea noastră, de trecut și de viitor. Apoi Etiennette nc-a cerut să ne culcăm fiecaie **în** patul lui ; nimeni însă nu **a** dormit ca lumea în **noaptea** aceea, și eu poate mai puțin decît ceilalți.
 A doua zi dis-de-dimineață. Liza m-a tras de **mînă** în grădină și am înțeles că are ceva să-mi spună.
 — Vrei să vorbești cu mine ? încuviință din cap.
 — Ești necăjită că ne despărțim ; nu-i nevoie să-mi spui : văd în ochii tăi și mi-o spune și inima **mea**.
 Făcu semn că nu era vorba de asta.
 — Peste două săptămîni vin pe la Dreuzy. Ea clătină din cap.
 — Nu vrei să vin la Dreuzy ?
 De obicei, ca să ne înțelegem, eu îi puneam întrebări și ea răspundea printr-un semn dacă da sau nu. **îmi** spuse că voia să mă vadă la Dreuzy ; întinzînd însă mîna în trei direcții deosebite, mă făcu să înțeleg că trebuia mai întîi să mă duc să-i văd pe cei doi **frați** și pe soră-sa.
 — Vrei să trec mai întîi pe la Varses, pe la **Esnandes** și pe **la** Saint-Quentin ?
 Zîmbi fericită că am înțeles-o.
 — De ce ?

Atunci, cu **mîinile**, cu buzele și, mai **ales**, cu ochii ei care vorbeau, **îmi** dădu să înțeleg de ce **îmi** cerea

arest lucru.

— Ca să am vești despre Etiennette, Alexis și Benjamin, trebuie **să-i** vezi pe ei mai întâi : de-abia pe urmă să vii la Dreuzy, ca să-mi spui și mie ce-ai văzut **și** ce-ai vorbit cu ei, îmi explică ea prin semne. Urmău să plece ia opt **dimineața**, și mătușa **Caterina** tocmise o birjă mare care să-i duca pe toți, mai **întâi la** închisoare ca să-și îmbrățișeze părintele, apoi pe fiecăie, cu traista lui, **la** gară, de unde aveau să ia trenul.

Pe ia șapte, Etiennette m-a chemat și ea în grădină.

— Ne despărțim, spuse ea, și aș vrea să-ți dau o amintire. Ia asta : e o mică trusă de cusut ; vei găsi înăuntru

206

ață, ace, precum și foarfecile meu. Le am de la nașul. Pe drum o să ai nevoie de ele, căci eu n-am să mai fiu cu tine ca să-ți cos cite un petic sau un nasture. Când ai să umbli cu foarfecile, să te gîndești la noi.

În timp ce Etiennette îmi vorbea, Alexis ne dădea tîr-eoalc ; cînd ea intră în casă, lăsîndu-mă mișcat pînă la lacrimi, el se apropie de mine :

— Am două monede de cîte cinci franci, îmi zise el, dacă ai vrea să primești una din ele, mi-ar face plăcere.

Dintre noi toți, numai Alexis știa ce-i banul, și noi ne băteam întotdeauna joc de zgîrcenia lui : strîngea ban cu ban, și era în culmea bucuriei cînd avea monede noi de cincizeci sau de douăzeci de centime, pe care le tot număra mereu în palmă, făcîndu-le să strălucească la soare și să zornăie.

Darul lui m-a mișcat cu atît mai mult ; am vrut să mă împotrivesc, însă el a stăruit și mi-a strecurat în mînă o monedă nouă-nouă care sclipea de-ți lua ochii ; gestul său m-a făcut să simt cit de mare era prietenia lui față de mine, căci întrecea pînă și dragostea pe care o nutrea pentru comoara sa.

Benjamin nu m-a uitat nici el și a ținut să-mi facă un dar ; mi-a dat briceagul lui și mi-a cerut să-i dau în schimb cinci centime, „deoarece cuțitele primite în dar taie prietenia”.

Timpul parcă zbura ; nu mai rămăsese decît un sfert de ceas, decît cinci minute, și ne despărțeam ; dar Liza, Liza nu se gîndea la mine ? în clipa cînd hureitul trăsorii se auzi, ea ieși din camera mătușii Caterina și îmi făcu semn să o urmez în grădină.

— Liza ! o strigă mătușa Caterina.

Liza, fără să răspundă, își continuă drumul iuțind pasul, în grădinile florarilor, ca și în ale zarzavagiilor, orice colț e folosit cu un scop anume, și nu e loc pentru plantele sădite numai de plăcere. Totuși la noi în grădină era un trandafir mare de Bengal care nu fusese smuls, pentru că se afla într-un colț retras. Liza se duse întins la trandafir, smulse o crenguță cu doi boboci mici, gata să înflorească, apoi, întoreîndu-se spre mine, o rupse în două și îmi dădu mie unul.

O, ce sărac e graiul buzelor pe lingă acela al ochilor ! Pe lingă priviri, ce reci și goale par cuvintele !

207

I

— Liza ! Liza ! o strigă iar mătușă-sa. Bagajele erau în trăsură.

Mi-am luat harfa și l-am strigat pe Capi. Cînd mi a **văzut** harfa și hainele cele Vechi de drum, care pe c) nu-l **însăpărnîntau**, a început să țopăie de bucurie, **înte**le-gînd desigur că o porneam iar din loc și că va pulea sări **și** alerga în voie, ceea ce pentru el era mult **mai** plăcut decît să stea închis în casă.

Clipa despărțirii sosise. Mătușa Caterina a scurta c cit a **putut** ; i-a pus pe Etiennette, pe Alexis și pe Benjamin să se urce în trăsură, iar pe mine m-a rugat s o așez pe Liza pe genunchii ei. Apoi, cum eu **rămăsesem** năucit, m-a împins puțin și a închis ușița trăsorii.

— Gata ! porunci ea. Și trăsura porni.

Am mai zărit, printre lacrimi, căpșorul Lizei aplecm du-se peste geamul coborît, și mîna ei trimițîndu-mi o -ărutare. Apoi trăsura coti repede după colțul străzii, lățind în urmă un nor de praf.

Rezemat de harfă, cu Capi la picioarele mele, am **rămas** multă vreme privind în gol la praful ce se **așternea** încetîșor pe uliță. Un vecin, care fusese însărcinat să încuie casa și să țină cheile pînă la venirea proprietarului, jiiă trezi din starea de prostrație în care căzusem.

— Ai de gînd să rămîi aici ? mă întrebă el.

— Nu, plec.

— încotro ?

— încotro m-or duce picioarele.

Se vede că încerca și el un simțămînt de milă, căci> **întinzîndu-mi** mîna, îmi spuse :

— Dacă vrei să rămâi aici, te iau la mine, însă fără Jcafă, pentru că nu ești destul de zdravăn ; mai **țirziu, vedem** noi.

I-am mulțumit pentru bunătate.

— Cum poștești ; eu voiam să-ți fac un bine. Dram **bun** !

Și se duse.

Trăsura plecase ; casa era încuiată.

Mi-am trecut cureaua harfei pe după umăr : mișcarea asta, pe care altădată o **faceam** atât de des, **îi** atrase atenția lui Capi ; se ridică de jos, ațintindu-și asupra mea ochii-i strălucitori.

— Haide, Capi !

208

A înțeles și a început să sară în fața mea, **lătrînd** Mi-am luat ochii de la casa în care trăisem doi ani **de** zile și unde credeam că voi rămîne toată viața, și **am** privit drept înainte.

Soarele era de-o suliță, cerul senin, vremea caldă ; nimic nu amintea de noaptea înghețată cînd căzusem, răpus de frig și de oboseală, lingă zidul acesta. Anii aceia nu fuseseră, așadar, decît un popas, trebuia să pornesc din nou la drum. Popasul însă fusese binefăcător. **îmi dăduse** putere. Dar ceea ce prețuia și mai mult decît tăria trupului era prietenia pe care o purtam în suflet. Nu mai eram singur pe lume. Aveam acum o țintă **în viață** : să-i bucur și să le fiu de folos celor ce mă iubeau și pe care, la rîndul meu, îi iubeam atât de **mult**.

O nouă viață se deschidea în fața mea.

înainte !

Partea a doua

ÎNAINTE

înainte !

Lumea mi-era deschisă : puteam s-o apuc spre miazăzi sau spre miazănoapte, spre răsărit sau spre apus, după pofta inimii. Eram de capul meu.

Mulți copii își spun în gînd : „Hei, de-aș putea să **fac** ce-mi place, de-aș fi liber, de-aș fi de capul meu !" și jinduiesc la ziua fericită cînd vor avea această **liber** -late... de-a face trăsnaî. Eu însă îmi ziceam : „De-aș **avea** pe cineva care să mă povățuiască, să mă îndrumeze !" Pentru că între copiii aceia și mine era o deosebire... c i de la cer la pămînt.

Dînșii, dacă făceau vreun pas greșit, aveau **întotdeauna** -una pe cineva alături, ca să le întindă mîna cînd ss poticneau sau să-i ridice de jos cînd cădeau ; pe cit > vreme eu n-aveam pe nimeni : dacă mi se întîmpla să cad, puteam să mă duc de-a rostogolul pînă la **fundul** prăpastiei, fără să-mi sară nimeni într-ajutor, iar acolo, în cazul că ajungeam teafăr, trebuia să mă ridic **tot singur**.

Trecusem prin prea multe ca să nu-mi dau seama că erau împrejurări cînd puteam s-o pătesc urît, și asta ■— ca să spun drept ■— mă cam înspăimînta. Cu toate c* eram încă puști, trecusem prin atîtea încercări, înclt eram mult mai atent și mai prevăzător ca ceilalți copii de vîrsta mea ; această experiență însă mă costasa scump.

De aceea, înainte de a porni pe drumul oe mi se des -chidea, am vrut să mă duc să-mi iau rămas bun de **îs**

213

aceia care, în anii din urmă, **îmi** ținuse loc de tată ; dacă mătușa Caterina nu mă luase si pe mine împreună cu **ceilalți** copii oa să **mă** ducă **să-l** văd, puteam și era d > datoria mea să **mă** duc singur să-l îmbrățișez.

Fără să fi fost vreodată la închisoarea datornicilor, auzisem atîta vorbindu-sc de ea în ultima vreme, îneît eram sigur că o voi găsi. N-aveam decît s-o iau pe dru-mult spre Madeleine, pe care-l cunoșteam, și de acolo o să mă descurc. Așa cum izbutiseră mătușa Caterina și copiii să ajungă pînă la el, aveam să i/butesc și eu și trebuia să-l văd, că doar eram, sau mai bine zis fusesem, copilul lui drag.

Nu îndrăzneam să străbat tot Parisul cu Capi după mine. Ce m-aș fi făcut dacă mă luau sergenții la rost ? Dintre toate fricile care îmi rămăseseră de pe urma necazurilor mele trecute, frica de poliție era cea mai mare : plțania de la Toulouse mi se întipărise adînc în minte ; l-am legat, așadar, pe Capi cu o funie, ceea ce păru să-l jicnească adînc în **mîndria** lui de **cîine** învățat și binecrescut ; apoi, ținîndu-l bine, am pornit amîndoi spre închisoarea **Clichy**.

Sînt multe lucruri triste pe lumea asta și care, cînd le vezi, îți trezesc gînduri dureroase, însă nimic nu-i

mai **urît** și mai jalnic ca o poartă de închisoare : te înfioară mai rău decît o lespede de mormînt ; morții peste care **s-a** lăsat piatra nu mai simt nimic, pe cînd întemnițații **sînt** ca îngropați de vii.

Am stat o vreme în fața închisorii, fără să îndrăznesc să intru, de parcă mi-era frică să nu rămîn și eu pe acolo. **Mă** temeam ca poarta, poarta aceea înfiorătoare care avea să se închidă în urma mea, nu cumva să **rămînă** închisă pentru totdeauna. Îmi închipuiam ce greu trebuie să fie să ieși din închisoare, dar nu știam că era tot așa **de** greu să și intri. Am aflat-o pe propria mea piele, însă, cum nu m-am lăsat nici alungat, nici dat afară, în cele din urmă am ajuns la acela pe care voiam să-l văd.

M-am pomenit într-un vorbitor, unde nu erau nici gratii, nici zăvoare și unde sosi îndată și nenea Acquin, f **îră** lanțuri.

— Te așteptam, dragă **Remi**, îmi zise el, am certat-o pe Caterina că nu te-a adus cînd a venit cu copiii. Toată dimineața fusesem trist și abătut ; la vorba asta m-am simțit **mai** înviorat.

214

— Tușa Caterina n-a vrut să mă ia la ânsa.

■— N-a putut, băiatule ; în lumea asta nu faci numai ce vrei. Sînt sigur că ai fi muncit din răspuțeri ca **să-ți** cîștigi pîinea, dar cumnatul meu Suriot n-ar fi avut ce să-ți dea de lucru ; el lucrează la stăvilă din Nivernais și acolo n-au nevoie de grădinari. Mi-au spus copiii că ai de gînd să te faci iarăși cîntăreț **ambulant**. Ai uitat, se vede, că erai să mori de frig și de foame la poarta noastră !

— Nu, n-am uitat.

— Și încă, pe atunci, nu erai singur, aveai un **stăpîn** bun, care te ocrotea ; e un lucru foarte rău chibzuit, dragul meu, ce vrei tu să faci : să pornești la **vîrsta** ta, **singur**, în lumea largă.

— Îl am pe Capi.

Ca de fiecare dată cînd își auzea numele, Capi răspunse printr-un lătrat, care însemna : „Prezent ! Dacă ai nevoie de mine, sînt aici”.

— Da, Capi e un cățel grozav, dar e numai un **cîine**. Cum o să-ți cîștigi viața ?

— Eu am să cînt, iar Capi o să joace teatru.

— Capi o să poată juca singur ?

— O **să-l** învăț tot **felul** de figuri. **Nu-i** așa, Capi, că o să înveți tot ce-am să-ți arăt eu ?

Cîinele își puse o labă la piept.

— Totuși eu cred, dragul meu, că cel mai cuminte lucru ar fi să intri la stăpîn. Doar știi să muncești bine. Ar fi mult **mai** nimerit, decît să bați drumurile ca **un** pierde-vară.

— Nu sînt leneș, asta o **știi** și dumneata, și nu mă plîng niciodată cînd e vorba de treabă. La dumneata aș fi muncit din răspuțeri toată viața, dar la alții nu vreau să slugăresc.

Se vede că rostisem aceste vorbe într-un fel **deosebit**, deoarece bătrînul se uită la mine, lung, fără să-mi răspundă.

— Ne-ai povestit, zise el în cele din urmă, că **Vitalis**, pe vremea cînd nu știai cine este, te uimea adesea prin purtările și prin felul lui de a fi, care parcă arătau că ° Și el cineva. Și tu ești la fel, și tu te porți și arăți de Parcă n-ai fi un fitecine. Zici că nu vrei să slugărești la alții ? Poate că ai dreptate. Ce **ți-am** spus eu, dragul meu, °a numai spre binele tău, nu pentru altceva, crede-mă.

215

Am socotit de datoria mea să-ți vorbesc astfel. Tu însă **°ești stăpîn** pe tine de vreme ce nu mai ai părinți, iar eu **nu-ți** mai pot ține loc de tată. Un biet nenorocit ca mine **nu are** dreptul să deschidă gura. Vorbele lui **m-au** tulburat nespuse, cu atît mai mult cu **cît** mi le spusese și singur, dacă nu chiar întocmai, în orice caz, aproape. Da, era greu să pornesc singur, singurel în lumea largă. Simțeam aceasta cu atît mai mult, cu cît mai dusesem cîndva viața de hoinar și nu puteam uita nici noaptea aceea cînd lupii ne mîncaseră cîinii și nici pe aceea și mai grozavă, din cariera de la Gentili} Cînd ai răbdare de frig și de foame ca mine, cînd ai fo^t gonit din sat în sat, fără să poți cîștiga un ban, cum mi se întîmplase mie pe vremea cînd Vitalis era la închi--orre, știi care sînt primejdiile și chinurile unei vieți rătăcitoare, în care nu numai că nu-ți este asigurată ziua de mîine, dar nici măcar ceasul de față. Dacă voiam să renunț însă la acest fel de viață, nu-mi : iăirînea decît o cale, aceea pe care mi-o arătase și bătrî-nul : să intru la stăpîn. Și asta n-aș fi făcut-o în ruptul **capului**. Poate că era o mîndrie rău înțeleasă, dat fiind situația în care mă aflam ; dar eu mai avusesem un stă-**pîn** căruia îi fusesem vîndut și, cu toate că acela fusese atît de bun cu mine, altul nu mai voiam să am. Îmi băgasem asta în cap și pace bună !

Și-apoi, mai era o pricină, tot atît de serioasă ; renun-**țînd** la viața de libertate și de hoinăreală, însemna să nu-mi mai țin făgăduiala dată Etiennettei, lui Alexis Benjamin și Lizei, cu alte cuvinte, să-i

părăsesc. La drept vorbind, Eticnette, Alexis și Benjamin se mai puteau lipi de mine, căci și-ar fi scris, clar Liza ! Liza nu știa •n =crie, iar mătușa Caterina nici atât ! Biata fetiță **ar** fi rămas chiar singură de tot dacă o părăseam și eu. Și-apoi, ce și-ar fi închipuit ? Nici mai mult nici **mai** puțin că nu mai țin la ea — ea, care îmi arătase **atîta** prietenie, care îmi dăruise atîta fericire ? Nu, în ruptul capului.

— Nu vrei să-ți aduc vești de la copii ? l-am întrebat eu.

— Mi-au spus ei de planul vostru ; dar nu la noi mă gîdesc cînd te sfătuiesc să te lași de meseria de cîntă-jeț ambulant; un om nu trebuie niciodată să se **gîn**-dească **întîi** la el și abia pe urmă la ceilalți.

216

— **Asta** zic și eu. Vezi că sîntem de aceeași părere ? **pacă** nu m-aș ține de cuvînt, de frica primejdiilor **despre** care vorbești, ar însemna că mă **gîndesc** la mine și **Că** nu **mă** mai **gîndesc** la dumneata -și la Liza.

Mă **mai** privi o dată lung de tot, apoi luîndu-mi **amîn-dpuă mîinile**, zise :

— **Uite**, băiete, pentru vorba asta trebuie să **te îmbrățișez**. **Ai inimă** bună și **asta-i** o însușire care nu se capătă cu vîrsta.

Eram singuri în tot vorbitorul, unul lingă altul, pe o bancă ; am pus capul pe pieptul lui, mișcat și mîndru totodată de această laudă.

— Nu pot să-ți spun decît atât : Dumnezeu să **te aibă în pază**, copilul meu drag !

Am rămas **amîndoi** tăcuți cîteva clipe ; însă vremea nu stătea în loc și a trebuit să ne despărțim.

Deodată, **bătrînul** se scotoci în buzunarul vestei și scoase un ceas mare, de argint, prins cu o curelușă de piele :

— Să nu zici că **ai** plecat **fără** o amintire de **la** mine. **[a ceasul** meu, **ți—1** dăruiesc. N-are mare preț, căci dacă ar ii avut, înțelegeai că" l-aș fi **vîndut** de mult. Nici de **mers nu** prea merge : trebuie din cînd în cînd să-l zgîlțîi nițel.

■Dar asta e tot ce mi-a mai rămas și ți-l dau ție.

Spunînd aceasta și **văzînd** că nu vreau să primesc, mi l vîrî cu de-a.sila în **mînă** și adăugă cu amărăciune :

— Îți închipui și tu că aici nu am nevoie să știu cit e ceasul ; și așa timpul trece prea încet, aș muri dacă i-aș ține socoteala. Acum du-te sănătos, dragul meu Remi ! Mai **sărută-mă** o dată ; ești un băiat de ispravă ; caută **5ă rămîi** așa toata viața.

Mi se pare că m-a luat de **mînă** și că **m-a** dus spre ușă, dar ce **a** mai fost, ce ne-am mai spus, n-aș ști să povestesc, căci eram prea zăpăcit, prea emoționat. Cînd **mă** gîndesc **la** clipa despărțirii, nu-mi amintesc decît **sfîr**-șeala, năuceala care m-a cuprins cînd m-am pomenit **din** nou **în** stradă. Cred că **am** stat mult, foarte mult, **în fața** porții închisorii, fără să mă pot hotărî dacă s-o apuc la dreapta sau la stînga, și poate că aș fi rămas acolo **pînă** noaptea tîrziu, dacă n-aș fi dat deodată, în buzunar, **peste** ceva tare și rotund.

Fără să-mi dau seama ce fac, am pipăit ; era ceasul ! Amărăciune, spaimă, griji, toate au pierit ca prin **far-**

217

mec : nu **mă mai gîndeam d< cit** la ceas. **Aveam** în **buzunar** un ceas, un ceas al meu la care puteam să **citesc** orele. **L-am** scos afară ca să văd cit arată : era amiaza. La drept vorbind, n-avea **nici** o însemnătate pentru **mine că** era douăsprezece, ori zece, ori două, dar eram **totuși** fericit că e amiază. De ce ? N-aș fi știut nici eu să **spun**, dar așa **era**. Douăsprezece, se făcuse douăsprezece ! Șj cum .să nu știu că e douăsprezece, dacă așa **îmi arăta** ceasul ? Ce fudul eram ! Mi se părea că ceasul **îmi** e totdeauna un fel de prieten, căruia îi puteam cere povețe și cu care, la nevoie, mă puteam sfătui.

— Cît e ora, prietene ceas ?

— Douăsprezece, dragă Remi.

— A, douăsprezece ! Atunci trebuie să **mă îngrijesc** de cutare sau cutare lucru, **nu-i** așa ?

— Sigur că da.

— Bine ai **făcut** că n **i-ai** adus aminte ; fără tine, aș fi **uitat**.

— De-aia sînt cu tine, ca să nu uiți.

Cu Capi și cu ceasul, aveam cu cine sta de vorbă.

Ceasul meu ! Ce frumos îmi sunau la ureche cuvintele astea ! Cît dorisem să am un ceas ! Dar întotdeauna **îmi** spuseseam că nu voi apuca niciodată să am unul. Și totuși, iată că în buzunarul meu se afla un ceas, mare și rotund, care făcea tic-tac ! Nenea Acquin pretindea că nu merge prea bine —

atîta pagubă ! Mi-e destul că merge. **Trebuie să-l** zgîlții **din cînd** în cînd ? Las' pe mine ! O să-l zgîlțîi de-o să-i meargă fulgii și, dacă n-o să fie de ajuns, o să-l și desfac. Trebuie să fie foarte interesant să vezi ce **are înăuntru** și ce îl face să meargă ! Așa că n-are decît să se poarte frumos, altfel **și-a** găsit nașul !

Amețit de atîta bucurie, nici nu băgăm de seamă că **și** Capi era tot atît de bucuros ca și mine ; mă trăgea de cracul pantalonului și în răstimpuri lătra. Dar cum **lătratul lui** era tot mai puternic, în cele din urmă m-a **smuls din** visare :

— Ce vrei, Capi, ce vrei ?

Se uită la mine și, cum eram prea năuc ca să-l înțeleg, după cîteva clipe de așteptare, se ridică **în** două picioaie și puse laba pe buzunarul unde **vîrîsem** ceasul. Voia să știe ora, ca s-o spună „onoratului public", ca pe vremea lui Vitalis. I l-am arătat ; se uită cîtăva vreme la el, ca și cum ar fi încercat să-și amintească, apoi, **începînd să**

218

Qea din coada, latră de douăsprezece ori : nu uitase. A ! Ce de bani o să eîștigăm cu ceasul meu ! încă o figură din program la care nu mă gîndisem.

Toate astea se petreceau în stradă, la poarta închisorii, **și** trecătorii se uitau la noi cu curiozitate, ba unii se și **opreau**. Să îi îndrăznit, aș îi dat o reprezentare acolo, pe loc, dar prea mi-era frică de curcani !

Apoi era și vremea amiezii : trebuia să pornim la drum.

— înainte !

M-am mai uitat o dată, în semn de rămas bun, la clădirea temniței. Bietul nenea Acquin rămînea închis, pe cînd eu porneam să cutreier lumea liber ! Și am plecat.

Cel mai folositor lucru în meseria mea era o hartă a Frânței. Știam că se găsește de vînzare la anticarii de pe cheiuri și hotărîsem să-mi cumpăr una, așa că m-am îndreptat într-acolo.

Trecînd prin Piața Caruselului, ochii mi s-au oprit fără' să vreau asupra orologiului ele la palatul Tuileries și îmi veni în minte să verific dacă ceaiul meu mergea la fel cu al palatului, cum ar fi fost și firesc. **Cînd** colo, ceasul meu arăta douăsprezece și jumătate, iar al palatului, **unu**. Cară din două mergea bine ? Mi-a venit să-l zgîlții puțin, d'ir, după ce am chibzuit, m-am răzgîndit. Ce dovadă aveaam că ceasul meu era de vină. ceasul meu drag și frumos ? Se putea foarte bine ca ornicul de la palatul regilor să fie o rablă. Așa că mi-am vîrît ceasul la loc în buzunar, spunîndu-mi că pentru treaba pe care o aveam eu de făcut ora mea era cea mai bună !

Mi-a trebuit mult timp pînă să găsesc o hartă, adică una cum voiam eu, pînzată ca să se poată împături și care să nu coste mai mult de nouăzeci de centime, ceea ce și așa era pentru mine o sumă destul de mare. În cele din urmă am găsit una atît de îngălbenită, că anticarul nu-mi ceru pe ea decît șaptezeci și cinci de centime.

Acum puteam ieși din Paris, și hotărîi s-o fac în cel **mai** scurt timp.

Aveam de ales între două drumuri : cel spre Fontainc-hleau, pe la bariera Italiei, sau cel spre Orleans, pe la Montrouge ; la drept vorbind, mi-era totuna, și întîmpla-**rea** a făcut că am apucat-o spre Fontainebleau.

Pe cînd urcam pe strada Mouffetard — citisem numele **străzii pe** o tăbliță albastră — mă năpădiră sumedenie de amintiri : Garofoli, Mattia, Riccardo, oala cu capacul

219

ferecat cu **lacăt**, biciul din curele **și**, în **sfîrșit**, Vitali*, bu nul și **scumpul** meu stăpîn, care murise fiindcă nu-l lăsav. inima să mă închirieze călăului din strada Lourcine Ajungînd în fața bisericii Sfântului Medard, am văzut un băiețel rezemat de zidul bisericii **și** mi s-a părut că er ■ Mattia : avea ca și el capul mare, ochii umezi, buzele gat ■ să vorbească, înfățișarea blîndă și supusă și un nu știu c > foarte hazliu. Dar, lucru curios, dacă era el, cum se făcea. t că nu **mai** crescuse deloc între timp ? M-am apropiat să-l văd mai bine : nu încăpea nici o îndoială : el era. Dar și el mă recunoscuse, căci un zîmbet îi lumină deodată faț > galbenă.

— ■ Nu ești cumva, îmi spuse, băiatul care a fost i i Garofoli cu un bătrîn cu barba albă, înainte să intru în spital ? Vai, cum mă durea capul în ziua aceea !

— Tot la Garofoli ești ?

Se uită cu grijă în jur și îmi răspunse în șoaptă :

— Garofoli-i la zdup ; l-au arestat pentru că l-a cm.' rit pe Orlando, l-a bătut pînă l-a omorît.

M-am bucurat să-l știu pe Garofoli la închisoare, și pentru prima dată mi-a trecut prin minte că și **închisorile**, care mă umpleau de groază, sînt bune la ceva.

— Și ceilalți ? am întrebat eu.

— "Nu știu nici eu. Când au venit să-l aresteze p»...¹ Garofoli, nu eram acolo. După ce am ieșit din spița!, Garofoli, văzînd că nu țin la bătaie, căci cum dădea în mine, cum cădeam la pat, a căutat să se descotorosească de mine și m-a închiriat pe doi ani, plătiți înainte, circului Gassot. Ai auzit de circul Gassot ? Nu ? Cum să-ți **spun**, nu-i un circ mare, mare de *tot*, dar totuși, un circ. Le tre buia un băiat care să știe să se îndoaie pe spate și **să-și** bage capul între picioare, așa că Garofoli m-a închiriat lui taica Gassot. Am stat la el pînă luna trecută, *cînd m-a* dat afară. Cică mi-a crescut prea tare căpățîna și nu mai sînt bun de figuri. Și-apoi îs prea șubred : mă doare capul la cea mai mică atingere. M-am întors de la Gisors, unde eța circul, la Garofoli, dar n-am mai găsit pe nimeni. *Ca%* era încuiată și un vecin mi-a povestit ce s-a petrecut în lipsa mea. Acum stau și eu și nu știu nici unde să mă duc, nici ce să fac.

— De ce nu te-ai întors Gisors ?

— Pentru că în ziua cînd am plecat eu de acolo, ca **să** vin pe jos la Paris, circul pleca la Rouen. Cum vrei Să

220

j'mng la Rouen ? N-am bani și n-am mîncat nimic de ieri de **la prînz**.

Nu eram bogat, aveam însă destul ca să **nu-l** las pa bietul băiat să moară de foame. Ce l-aș mai fi binecu-vîntat pe aceia care **mi-ar** fi întins o bucată de pîine **în** împrejurimile Toulouse-ului, pe vremea cînd umblam ca **și Mattia** !

— ■ Stai aici, i-ara spus eu.

Și **am** dat o fugă **pînă la** brutăria din colț, de **unde** rn-am întors cu o pîine întreagă, pe care i-am întins-o. Mattia o înșfăca și începu să înfulece.

— Și-acum ce-ai de gînd ?

— Nu știu.

— Trebuie să găsești ceva.

— Tocmai mă gîndeam să-mi **vînd** vioara ; aș fi **vîn-dut-0** mai demult, dar **mi** se rupe inima să **mă** despart **de** -ea. Vioara e bucuria și mîngîierea mea. Cînd sînt prea nenorocit, caut un locșor unde să fiu singur și cînt numai pentru mine ; visez și eu cu ochii deschiși și e mai frumos chiar ca într-un vis adevărat.

— ■ Păi atunci de ce nu cînți pe străzi ?

— Am cîntat, dar nu **mi-a** dat nimeni nimic. Știam eu ce înseamnă să cînți și să nu bage **nimeni** mina **în** buzunar.

— Și matale, întrebă Mattia, ce faci acum ? Mu știu ce-mi veni să mă fudulesc :

— Păi **sînt** șef de trupă.

De fapt, era adevărat : aveam o trupă compusă din . . . Capi. Numai că adevărul ăsta cam mirosea a minciună.

— Ei, dacă ai vrea ... se rugă Mattia.

— Ce anume ?

■ — Să **mă** iei și pe mine **în** trupa matale. Atunci i-am spus pe față cum stau lucrurile. ■ — Și asta **rni-e** toată trupa, am încheiat eu, arătîr»-**du-l** pe Capi.

— Ce-are a face, o să fim doi. Te rog din suflet, **ia-«iă** ! Dacă **mă** lași, **ce-am** să fac ? Nu-mi **rămîne decît** să mor de foame.

Să mori de foame ? Nu toți cei care aud strigătul **acesta** îl înțeleg la fel. Pe mine **mă** atinse drept în inimă Știam prea bine ce înseamnă să mori de foame.

— Pot să fac o mulțime de lucruri ; în primul **rînd, etnt** la vioară, apoi mă îndoi pe spate de parpă n-aș avea

221

oase, umblu pe frînghie, sar prin cercuri, cînt din gură . . . Ai să vezi, **ara** să fac tot ce-ai sa vrei, am sS-ți fiu slugă, am să te-ascult orbește ; nu-ți cer leafă, numai **mtocare. Iar** dacă greșesc, poți să mă și bați ; asta să ne fie învoiala. Numai în cap să nu-mi dai — **asta** să intre în învoială — fiindcă știi ce șubred sint la cap de cînd m-a lovit Garofoli.

Auzindu-l pe bietul Mattia vorbind astfel, îmi venea să plîng. Cum să-i spun că nu-l puteam lua **în trupa** mea ? Avea să moară de foame ! Păi cu mine n-avea oare tot atîția sorți să moară de foame, ca și singur ? Am încercat să-i explic toate acestea, dar n-a fost chip să-l fac să înțeleagă.

— Nu, zicea el, în doi nu se moare de foame, Cînd sînt doi, se ajută unul pe altul ; cel care are ii dă și

celuilalt.

Argumentul acesta m-a Tăcut să *mă* hotărâsc : cită vreme aveam, trebuia sa-l ajut.

— Atunci, s-a făcut ! i-am zis.

Fără să >?tiu nici eu cum, **m-axn** pomenit că îmi ia **mina** și mi-o sărută, ceea ce mă înduioșa pînă la lacrimi,

— Hai *cu* mine, i-am spus, dar nu ca slugă, ci ca tovarăș. Și, îndreptîndu-mi cureaua harfei pe umăr, am strigat : înainte !

După vreun sfert de ceas ieșeam din Paris. Răsuflarea soarelui de martie zvîntase șoseaua ; pămîntul era bătătorit și călcam cu destulă ușurință. Aerul era călduț, soarele de primăvară lucea în înaltul cerului senin.

Cîtă deosebire între ziua aceasta și ziua viscoloasă cînd intrasem în Paris după care tînjisem ca după pămîntul făgăduinței !

Prin șanțurile șoselei, iarba începea să mijească, smălțată cu ghiocei care-si întorceau căpșoarele spre soare. În grădinile pe lîngă care treceam vedeam ciorchini de liliac roșind prin verdeața crudă a frunzișului, și cînd adia vîntul, zburau plutind spre noi, de dincolo de **saduri**, petale galbene de rapiță. Și pretutindeni, prin tufișurile șoselei și prin copacii înalți, se **auzea.ciripit** voios de păsărele, iar rîndunelele treceau în zbor prin fața noastră, aproape **atingînd** pămîntul, în urmărirea unor musculițe nevăzute.

Călătoria noastră începea bine. Pășeam cu încredere ; drumul răsuna sub pașii noștri : Capi, care scăpase de

222

oase, umblu pe frînghie, sar prin cercuri, cînt din gură . . . Ai să vezi, am să fac tot ce-ai să vrei, am să-ți fiu slugă, am să te-ascult orbește ; nu-ți cer leafă, nurnai mîncaie. Iar dacă greșesc, poți să mă și bați ; asta să ne fie învoiala. Numai în cap să nu-mi dai — asta să intre în învoială — fiindcă știi ce șubred **sînt** la cap de cînd m-a lovit Garofoli.

Auzindu-l pe bietul Mattia vorbind astfel, îmi venea să plîng. Cum să-i spun că nu-l puteam lua în **trupa** mea ? Avea să moară de foame ! Păi cu mine n-avea oare tot atîția sorți să moară de foame, ca și singur ? Am încercat să-i explic toate acestea, dar n-a fost chip să-l fac să înțeleagă.

— Nu, zicea el, în doi nu se moare de foame. Cînd sînt doi, se ajută unul pe altul ; cel care are îi dă și celuilalt.

Argumentul acesta m-a făcut să mă hotărâsc : cită vreme aveam, trebuia să-l ajut.

— Atunci, s-a făcut ! i-am zis.

Fără să știu nici eu cum, m-am pomenit că îmi ia mîna și mi-o sărută, ceea ce mă înduioșa pînă la lacrimi.

— Hai cu mine, i-am spus, dar nu ca slugă, ci ca tovarăș. Și, îndreptîndu-mi cureaua harfei pe umăr, am strigat : înainte !

După vreun sfert de ceas ieșeam din Paris. Răsuflarea soarelui de martie zvîntase șoseaua ; pămîntul era bătătorit și călcam cu destulă ușurință. Aerul era călduț, soarele de primăvară lucea în înaltul cerului senin.

Cîtă deosebire între ziua aceasta și ziua viscoloasă cînd intrasem în Paris după care tînjisem ca după pămîntul făgăduinței !

Prin șanțurile șoselei, iarba începea să mijească, smălțată cu ghiocei care-și întorceau capșoarele spre soare. În grădinile pe lîngă care treceam vedeam ciorchini de liliac roșind prin verdeața crudă a frunzișului, și cînd adia vîntul, zburau plutind spre noi, de dincolo de ziduri, petale galbene de rapiță. Și pretutindeni, prin tufișurile șoselei și prin copacii înalți, se **auzea ciripit** voios de păsărele, iar rîndunelele treceau în zbor prin fața noastră, aproape atingînd pămîntul, în urmărirea unor muscuKțe nevăzute.

Călătoria noastră începea bine. Pășeam cu încredeie ; drumul răsuna sub pașii noștri : Capi, care scăpase de

222

funie, alerga voios pe Ungă noi, lătrînd după căruțe, lă-trînd la grămezile de pietriș, lătrînd în toate părțile și •degeaba, numai din plăcerea de a lătra. Alături de mine, Mattia mergea tăcut, dus pe gînduri. Tăceam și eu, nu numai ca să nu-l tulbur, dar și pentru că aveam la ce cugeta. Încotro ne îndreptam atît de hotărîți ? Îi făgăduisem Lizei să-i aduc vești de la frații ei și de la Etienne, dar nu-mi luase angajamentul pe care dintre ei să-l văd mai întîi : pe Benjamin, pe Alexis, sau pe Etienne ? Puteam

începe cu oricare, cu alte cuvinte, cu Cevenii, cu Charente sau cu Picardia.

Fiindcă ieşisem din Paris pe la sud, era limpede că nu-i puteam face lui Benjamin întâia vizită. Îmi rămînea să aleg între Alexis şi Etienne.

Mai aveam eu un motiv — mă îndrept mai întâi spre sud şi nu spre nord : dorinţa de a o vedea pe tuşa Barberin.

Dacă n-am mai vorbit de mult despre ea, nu trebuie să se creadă că aş fi uitat-o — nu sînt chiar aşa de nerecu-nescător. De asemenea, să nu mi se ia în nume de rău faptul că nu-i scrisesem de la despărţirea noastră.

De cîte ori nu-mi venise să-i scriu, ca să-i pot spune : „Mă gîndesc la tine şi te iubesc din tot sufletul”, dar teama de Barberin, o teamă îngrozitoare, mă oprise. Dacă Barberin îmi dădea de urmă cu ajutorul scrisorii şi puneia mîna pe mine ? Dacă mă vindea din nou, unui alt Vitalis, care n-ar fi fost ca Vitalis ? Era dreptul lui s-o facă. Şi la gîndul ăsta, mai bine o lăsam pe tuşa Barberin să mă creadă un băiat nerecunoscător decît să cad iarăşi în gheara lui Barberin, care, fie că m-ar fi vîndut din nou, fie că m-ar fi ţinut slugă la el. Mai bine să mor de foame — da ! Să mor de foame — decît să înfrunt o asemenea primejdie. Numai la gîndul ăsta şi mă treceau fiorii.

Dar dacă nu îndrăzneam să-i scriu tuşei Barberin, mi se părea că, fiind liber să mă duc încotro voiam, puteam totuşi încerca s-o văd. Ba chiar, acum că-l angajasem şi pe Mattia „în trupa mea”, socoteam că era un lucru destul de uşor. Aveam să-l trimit pe Mattia înainte, iar eu aveam să rămîn cuminte mai în urmă ; el avea să intre în casă la tuşa şi avea să se dea în vorbă cu ea ; dacă o J^ăsea singură, îi spunea adevărul şi venea să mă ia şi pe mine. Si astfel as fi intrat şi eu o dată în casa unde-mi

223

petrecusem copilăria şi aş fi îmbrăţişat-o pe femeia care-mă crescuse. Dacă, dimpotrivă, Barberin era acolo, îi ce rea în şoaptă tuşei să vină într-un loc anume, şi acolo tot aş fi putut s-o îmbrăţişez.

Acesta era planul la care chibzuia în timp ce mergeam tăcut, şi aveam nevoie de toată atenţia şi de toată silinţa ca să cercetez problema asta atît de grea şi atît de importantă.

Căci nu era totul să pun la cale revederea cu tuşa Barberin, ci mai trebuia să cercetez dacă, în drum, vom în-tîlni niscaiva oraşe sau sate în care să putem cîştiga ceva. Pentru asta, cel mai bun lucru era să mă uit pe hartă

Taman bine ! Ne aflam în plin cîmp şi puteam să facem un mic popas, pe un morman de -pietre, fără teama că ne-ar tulbura cineva.

— Dacă vrei, i-am spus lui Mattia, hai să ne odihnim puţin.

— Vrei să stăm puţin de vorbă ?

— Ai ceva să-mi spui ?

— Aş vrea să te rog să-mi zici *tu*. — Foarte bine, o să ne zicem *tu*.

— Mata da, eu nu.

— Şi tu, şi eu, aşa îţi poruncesc ; şi dacă nu ascuţi, te ating.

— Bine, atinge-mă, numai în cap să nu dai.

Şi începu să ridă cu voioşie şi blîndeţe, arătîndu şi dinţii strălucitori de albi, în contrast cu faţa lui arsă de soare.

Ne-am aşezat jos şi am scos din raniţă harta, pe caro am întins-o pe iarbă. Mi-a trebuit cam mult pînă să mă descurc ; în cele din urmă am hotărît pe ce drum să apucăm : Corbeil, Fontainebleau, Montargis, Gien, Bourges, Saint-Amand, Montlucon. Era deci cu putinţă să ne abatem şi pe la Chavanon şi — dacă mai aveam noroc — Să facem rost şi de ceva bani de drum, atît cît să nu murim de foame.

— Ce drăcie mai e şi asta ? întrebă Mattia, arătînd harta.

L-am lămurit ce este o hartă şi la ce slujeşte, folosin-du-mă cam de aceleaşi cuvinte de care se folosisese Vital U tind îmi dăduse prima lecţie de geografie. El mă ascultă cu atenţie, cu privirea aţintită în ochii mei.

224

— Păi atunci înseamnă că ştii să citeşti ? — Vezi bine. Tu nu ştii să citeşti ?

— Nu.

■— Vrei să înveţi ?

— Mai întrebi !

— Bine, o să te învăţ.

— Şi pe hartă poţi găsi drumul de la Gisors la Paris ?

— Cum să nu, şi încă foarte uşor.

Și i l-am arătat. La început, când dintr-o mișcare de deget am ajuns de la Gisors la Paris, n-a vrut să creadă.

— Eu am făcut drumul ăsta pe jos, zise el, și e, mult mai lung.

Atunci i-am explicat, cum m-am priceput și eu mai bine —■ ceea ce nu înseamnă că a fost prea limpede — în ce fel se înseamnă distanțele pe hartă. Și el m-a ascultat, dar fără să se arate prea încrezător în știința mea.

Fiindcă tot deschiseseșem ranița, mi-a venit în gând să-i cercetez conținutul, bucuros să-i pot arăta lui Mattia bogățiile mele ; și le-am întins pe toate pe iarbă. Aveam trei cămăși de pînză, trei perechi de ciorapi, cinci batiste, toate în foarte bună stare, și o pereche de pantofi cam purtați.

Mattia a rămas uimit.

— Și tu ce ai ? l-am întrebat eu.

— Vioara și ce-i pe mine.

Ei, atunci, i-am spus, o să-mpărțim cum se cuvine, frățește : îți dau două cămăși, două perechi de ciorapi și trei batiste. Numai că, dacă e pe împărțeală, atunci trebuie să împărțim și greutatea : o să ducem ranița pe rîrtd, tu un ceas și eu un ceas.

Mattia a încercat să se împotrivească, însă eu luasem obiceiul de a porunci, ceea ce, între noi fie vorba, e foarte plăcut, și nu i-am mai dat voie să vorbească.

Am așezat peste cămăși trusa pe care mi-o dăruise Etiennette, precum și o cutiuță în care pusesem trandafirul Lizei. Mattia vru s-o deschidă, dar nu l-am lăsat; am luat-o și am pus-o în raniță, fără s-o mai deschid nici eu.

— Am să te rog ceva, i-am spus eu lui Mattia, să nu te-atingi niciodată de cutiuța asta : e o amintire.

■— Bine, zise el, îți făgăduiesc să nu m-ating de ea.

De când îmi luasem iar cojocelul și harta, un singur lucru mă necăjea : pantalonii. Mi se părea că un artist nu trebuie să poarte pantaloni lungi. În fața publicului îți

225

trebuie pantaloni scurți și ciorapi lungi, ca să-ți poți înfășură în jurul gleznelor panglici colorate. Pantalonii mei eratt pantaloni de grădinar, iar eu eram acum din nou artist ! . . . Când îți vine o idee și când ești stăpîn pe voința ta, o și înfăptuiești. Am deschis trusa Etiennettei și am luat foarfecele.

— Cît timp potriveșc eu pantalonii, i-am spus lui Mattia, ar trebui să-mi arăți cam ce știi să cînți la vioară.

—■ Cu plăcere.

Și, iuîndu-și vioara, începu să cînte.

În vremea asta am băgat foarfecele în stofa pantalonilor, puțin mai jos de genunchi și m-ara apucat să tai viaicește. Și erau niște pantaloni de toată frumusețea, din aceeași postav cenușiu din care era și haina, și vesta ! Ce bucuros fusesem când mi-l dăruise nenea Acquin ! Dar nu credeam că-i stric tăindu-l astfel, ci dimpotrivă. La început l-am ascultat pe Mattia numai cu jumătate de ureche, dar foarte curînd am lăsat foarfecele jos și-am început să-l urmăresc cu toată atenția : Mattia cînta aproape la fel de bine ca și Vitalis.

— Cine te-a învățat să cînți la vioară ? l-am întrebat eu, aplaudîndu-l.

— Nimeni, sau, mai bine zis, fiecare cîte puțin, dar mai ales singur, cîntînd mereu.

— Și notele de unde le știi ?

— Păi nu le știu ; cînt și eu după ureche.

— Atunci am să ți le-arăt eu.

— Cum, și la muzică te pricepi ?

— Bineînțeles, nu sînt eu șeful trupei ? . . . Oricare artist are amor-proprikz. Am vrut să-i arăt lui

Mattia că și eu sînt cântăreț. Am luat harfa și, ca să-l dau gata dintr-o dată, i-am cîntat frumoasa mea canțonetă :

Fereastră-nchisă, tu și stăpîna-ți crudă . . .

Și-atunci, cum se cuvine între artiști, Mattia îmi întoarce laudele. Și el avea talent, și eu aveam talent, eram vrednici unul de altul. Dar nu puteam s-o ținem tot așa : să cîntăm unul

pentru altul și să ne complimentăm unul pe celălalt. Mai trebuia să cântăm și pentru masă, și pentru dormit. ..

226

Am strâns ranița. De data asta a lua-t-o Mattia. Și am pornit iar pe drumul prăfuit, cu gând să ne oprim în primul sat întâlnit în cale, ca să dăm acolo o reprezentație : „*Debutul trupei Râmi*”.

— învață-mă și pe mine cântecul tău, îmi zise Mattia. Cred că l-aș prinde repede și ar fi foarte frumos ?ă-l cântăm împreună.

Sigur ca ar fi fost frumos, iar „onoratul public” ar fi trebuit să aibă inima de piatră, ca să nu ne umple de bani !

Soarta ne-a fost prielnică. Intrînd într-un sat, dincolo de Villejuif, tocmai cînd ne pregăteam și noi să găsim un loc potrivit pentru reprezentație, am trecut prin fața unei ferme. Curtea era plină de oameni gătiți de sărbătoare ii cu buchete legate cu panglici multicolore : bărbații *le* purtau la reverul hainei, iar femeile la piept. Nu era nevoie să fii prea deștept ca să ghicești că era o nuntă. M-am gîndit că oamenii ar fi bucuroși să aibă muzică. Am intrat, așadar, în curte, împreună cu Mattia și ou Capi ; apoi, cu pălăria în mîna și cu o plecăciune adîncă (așa cum îl văzusem pe Vitalis făcînd), am arătat primuîui nuntaș care ne-a ieșit înainte cu ce gînd venisem acolo. Era un flăcău voinic, cu fața roșie ca racul, vîrîtă într-un guler scrobit care-i ajungea pînă sub urechi : părea să fie băiat de ispravă și cam bleg. El nu-mi răspunse, ci, întor-cîndu-se către ceilalți nuntași, cu o mișcare țeapănă, care dovedea că surtucul de postav lucios îl strîngea de-i ieșea sufletul, își băgă două degete în gură și scoase un fluierat atît de ascuțit, încît Capi se îngrozi.

— Hei, fraților, strigă el, ce-ați zice să ne tragă un cîntec ? Ne-au sosit niște cîntăreți.

— Da, da, să cînte ! Să cînte ! izbucniră glasuri de bărbați și de femei.

— Toată lumea să se pregătească de cadril !

Și cît ai bate din palme, perechile de dănțuitori se și îngrămădiră în mijlocul curții, spre spaima găinilor și a celorlalte orătănii.

— Ai mai cîntat cadriluri? l-am întrebat pe Mattia în italienește și pe șoptite, căci eram îngrijorat.

— Da.

Și-mi cîntă la vioară cîteva măsuri dintr-un cadril pe care întîmplător îl știam și eu ; eram salvați.

Nuntașii traseră de sub șopron o teleguță, pe care o proptiră în zid, poftindu-ne să ne urcăm.

Deși nu mai

227

cîntasem niciodată împreună, Mattia și ou mine am scos-o la capăt destul de onorabil. E drept că nici noi nu ne produceam pentru cine știe ce urechi gingașe sau pretențioase,

— Știe vreunul din voi să-i zică din trompetă ? întrebă roșcovanul nostru.

— Eu, zise Mattia, dar n-am trompetă.

— Mă duc eu să-ți caut una. Nu zic, vioara e frumoasă, dar e cam nesărată.

— Știi să cînți și din trompetă ? l-am întrebat pe Mattia, tot pe italienește.

— Și din trompetă, și din flaut, și din tot ce se cîntă. Ce mai încoace-încolo, Mattia era o comoară. Puțin după aceea sosi și trompeta și ne-am pus pe cadriluri, pe polci, pe valsuri și iar pe cadriluri. Am cîn-**tat** așa pînă noaptea tîrziu, fără să răsuflesc o clipă. Pentru mine nu era mare lucru, însă pentru Mattia, oare ducea greul și care mai era obosit și de drum, și de lipsuri, nu era deloc ușor. Din cînd în cînd îl vedeam cum se îngălbeneste, mai-mai să-i vină rău ; totuși îi dădea înainte, siuflînd oît îl țineau puterile în muștiucul lui. Noroc că a mai băgat cineva de seamă că Mattia e galben ia față — mi se pare chiar mireasa.

— Ajunge ! zise ea. ăsta micu' nu mai poate ; soo-toe!ți-vă prin buzunare și cinstiți-i pe cîntăreți.

— Dacă ne dați voie, am spus eu, sărind jos din tele-guță, banii o să-i strângă casierul nostru. Și i-am aruncat pălăria mea lui Capi, care o prinse în bot. Toți făcură mare haz de felul cum știa el să salute de fiecare dată când i se dădea câte ceva. Iar noi nu mai puteam de bucurie, fiindcă strîngea bani, nu glumă. Eu, care mă țineam după el, vedeam cum curg monedele de argint în pălărie. Ultimul ban îl puse mirele : o monedă de cinci ft **mei**.

Cîștigaisem o avere ! Dar asta n-a fost tot; .ne-au poftit la masă și ne^au ospătat, apoi ne-^au făcut loc de dormit în șură. A doua zi, cînd am plecat din casa aceea primitoare, aveam un capital de douăzeci și opt de franci.

— Ți-e și^o datorez, dragă Mattia, i-am spus tovarășului meu. De unul singur n-aș fi putut înjgheba o orchestră. Ce prostie făceam dacă nu te luam în trupa mea '.

228

Cu cei douăzeci și opt de franci în pungă eram boieii mari și, sosind la Corbeil, am făcut cheltuielile cele mai nesăbuite. De fapt am cumpărat lucrurile pe care le **socoteam** de primă urgență : mai întîi o trompetă, pe care am găsit-o cu trei franci la un negustor de fiare vechi ; mu era nici nouă, nici frumoasă — la prețul ăsta nu puteam avea pretenții — dar, frecată și lustruită, îți făceai treaba cu ea ! Apoi, niște panglici, roșii pentru ciorapii noștri și, în sfîrșit, o raniță veche militară, pentru Mattia, deoarece era mai puțin obositor să duci mereu în spate un sac ușurel, decît în răstimpuri unul greu.

Împărțind pe din **două** micul nostru avut, avea să ne vină mai ușor la mers. Plecând din Corbeil, stăm și mai bine cu finanțele : aveam în pungă, după toate ctunpărăturile, treizeci de franci, căci reprezentațiile dădeau acolo fuseseră și ele răsplătite. Ne pusesem la punct și repertoriul, astfel îneît puteam da mai multe spectacole în același loc, fără să ne repetăm. În sfîrșit, Mattia și cu mine ne înțelegeam așa de bine, că ne aveam ca frații.

— **Știi**, îmi spunea el câteodată, rizînd, un șef de trupă oare să nu te pocnească e mare lucru !

— Vasăzică eștr mulțuimit ?

— Mai e vorbă ! E întîia oară în viața mea, de cîmi am plecat de a>dșkā, că nu-mi pare rău după spital.

Și fiindcă rae mergea atît de bine, mi-au încolțit în minte gîndiuri mărețe.

Ptecînd din Corbeil, ne îndreptasem spre Montargife, pe drumul la capătul căruia aveam de gînd să mă duc s-o văd pe tușa. Barbarin. Să mă duc la tușa Barberin, numai ca s-o îmbrățișez, dovedea, desigur, dragoste și recunoștință, dar era mult prea puțin față de tot ce îi datoram. Dacă i-aș duce ceva ? Acum, cînd eram bogat, se cădea să-i fac un dar. Și era ceva care ar fi făcut-o fericită, nu numai în clipa aceea, ci pîna la adînci bătrînețe : o vacă. O vaică în locul bieteii Roșcate. Ce bucurie pe tușa Barberin, dacă i-aș duce o vacă, și ce bucurie și pe **mine**.

Înainte de a ajunge la Chavanon aveam să-i cumpăr o vacă, iar Mattia, ținînd-o de frînghie, avea să intre cu ea în curte. Bineînțeles, Barberin nu trebuia să fie acolo. «Tușă Barberin, avea să zică Mattia, ți-aduc o vacă.» „O ^acă?! Ai greșit, dragul meu.” (Și avea să ofteze.) „Nu, tușă Barberin, nu greșesc. Nu sînteți dumneavoastră tușă Barberin din Chavanon ? Ei, la tușă Barberin mi-a spus

229

prințul (ca în poveștile cu zîne) să duc vaca aste pe oare v-o dăruiește.” „Ce prinț ?” Atunci mă arătam și eu și, după ce ne îmbrățișam, făceam clătite cu mere, pe care le mîncam noi trei, și nu Barberin, ca în ziua de lăsata-secu-lui, eînd se întorsese aGasă ca să ne strice tot rostul și să pună untul nostru în supă lui de ceapă.

Ge vis minunat ! Numai că, pentru a-l înfăptui, trebuia să fiu în stare să cumpăr vaica.

Oare cît putea să coste o vacă ? Habar n-aveam. Negreșit că scump de tot. Ei, și !

Voiam o vacă, nu prea mare, nu prea grasă. Mai întîi, pentru că o vacă, ou cît e mai grasă, ou atît e mai scumpă ; și pe urmă, cu oît vacile sînt mai mari, cu atît cer hrană mai multă, și nu doream ca darul să fie prilej de greutate pentru biata mea tușă. Prin urmare, trebuia, mai înfîi de toate, să află prețul vacilor, adică, mai degrabă, al unei vaci așa cum îmi trebuia mie.

Noroc că asta era foarte sîtaplu pentru mine, deoarece în viața noastră de hoinari și în popasurile noastre pe la țărani ne înfîlneam des cu văcari și cu negustori de vite ; nimic mai ușor decît să-i întrebăm de prețul vacilor.

Dar cînd i-am pus întîia oară întrebarea asta unui văcar, oare mi se păruse mie că are în||țișare de om de treabă, mii-a >rfe în nas. S-a lăsat apoi pe spate în scaun, hohotind și trîntind în

răstimpuri ou pumnul în masă ; .apoi l-a chemat pe.hangiu.

— Știi dumneata ce mă-ntreabă cîntărețul ăsta de o șchioapă ? Cit costă o vacă, nici prea mare, nici prea grasă ; mă rog, o vacă bună. Poate vrei să știe și carte ? sa întoarse el spre nune.

Aite hohote de rîs ! Eu însă nu .mi-am pierdut cumpătul.

—■ Vreau să dea lapte bun și să nu mănînce prea mult.

—■ Și să se lase dusă de zgardă pe drumuri, ca și •câinele tău ?

După ce și-a golit sacul cu glume și și-a arătat din plki deșteptăciunea, s-^a îndurat să-mi răspundă serios și chiar să stea de vorbă ou mine. Avea tocmai ce-mi trebuia mie : o vacă blîndă, cu lapte mult (un lapte ca smîn-tîna !) și care mînoa mai nimica. Dacă-i numărăm cincisprezece napoleoni pe masă, cu alte cuvinte cincizeci de galbeni, vaca era a mea.

230

Pe cît îmi fusese de greu să-l stimase la început să vorbească, pe atîta mi-a fost de greu să-l fac să tacă. În sfîrșit, am puitut să mă duc la culoare și să cuget la cele aflate în cursul acestei convorbiri.

Cincisprezece napoleoni, sau cincizeci de galbeni, asta însemna o sută cincizeci de franci, iar averea mea era departe de a atinge asemenea cifră. Dar oare era chiar cu neputință să cîștig această sumă ? M-am gîndit că nu și că, dacă norocul din primele zile continua să țină cu noi, aș fi izbutit să aiefun, punînd ban cu ban, acești o sută cincizeci de fî*arid. Numai că trebuia timp !

Atunci mi-a încolțit în minte alt gînd : în loc să ne ducem de-a dreptul la Chavanon, să trecem mai întîi prin Varses. Ocolul ăsta ne-ar fi făcut să cîștigăm timp. Trebuia, așadar, să mergem întîi la Varses și abia la întoarcere s-o vedem 'pe tușa Barberin. Atunci aveam să ftal, fără doar și poate, posesorul celor o sută oracizee de franci și aveam să^mi pot trăi aievea visul cu *vaca prințului*.

A doua zi dimineața i-am împărtășit planul meti lui Mattia, oare nu făcu nici o obiecție.

— Haidem la Varses, zise el. Minele de acolo trebuSe să Jie foarte interesante. Aș vrea să văd și eu cum aora-tă o mină.

OBAȘUL NEGRU

Drumul de la Montargis la Varses e lung. Varses se află în munții Ceveni, pe versantul dinspre Marea Medi-teraină, la o depărtare de cinci-șase sute de kilometri în linie dreaptă, dar la peste o mie de kilometri dacă ții seama de toate ocolurile pe care eram nevoiți să le faoem, dat fiind felul nostru de viață. Trebuia neapărat să colindăm orașele și tîrgurile mari, ca să dăm reprezentații bănoase. Astfel că ne-au trebuit vreo trei luni ea să

231

parcurgem inia asta de kilometri; dar și când am ajuns în apropiere de Vatsres, am avut bucuria, numărCndu-rni ba-nu, de a constata că folosisem bine timpul : în punga mea da piele se aflau o sută douăzeci și opt de franci ; niu-mi mai lipseau deicît douăzeci și doi de franci ca să cumpăr vjsoa tușei Bariberin.

Maitotia era și el aproape tot atît de mulțumit ca mine și se simțea foarte mîndru că își dăduse partea lui de contribuție la realizarea unei asemenea sume ; e drept că partea asta era foarte mare și că, fără el, mai ales fără trompeta lui, n-am fi strîns, cît e lumea,,Capi și cu mine, 0 sută cincizeci die franci.

De la Viarses la Chavanon avaata să cîștigăm negreșit și cei douăzeci și doi de franci care ne mai lipseau.

Varses, de dare ne apropiam, ena, acum o sută de ani, un sat săraic, pierdut în munți și cunoscut numai pentru că îi adăpostise în mai multe rînduri pe *Copiii Domnului*, comandați de Jean Cavalier^x.

Așezarea lui în creierul munților îi dăruise o anumită importanță pe vremea războiukii cu hughenoti, dar tot de aici i se trăgea și sărăcia. Către 1750, un bătrîn gentilom, oare avea paisiu-*haa* săpăturilor, descoperi la Varses zăcăminte de cărbuni si, de atunci, Varses a ajuns unul. din bazinele carbonifere care, împreună cu Alais, Saint-Gervais, Besseges, aprovizionează Sudul și tkxd să smulgă cărbunilor englezești piața Mediteranei. Cînd gentilomul își începuse cercetările, toată lumea își bătuse joc de el, iar când ajunse la o adîncime de o suită cincizeci de metri, fără să fi găsit încă nimic, moștenitorii au făcut tot felul de intervenții ca să fie internat într^un ospiciu, deoarece se temeau ca băS&ftnul să muși irosească întreaga avere pentru aceste săpături nesăbuite : Vanses avea numai zăcăminte de fier, însă de cărbune nici pomeneală ! Fără să-i pese și oa să •s&ape de clevetirile care nu mai oontmeau, bătrînul gentilom s-a vîrit în puțul pe care îl săpa și n-a mai ieșit de acolo : mînioa și dormea acolo. în felul acesta nu mai avea de înduinaft decfct neîncrederea lucrătorilor pe care-i folosea. La fiecare

lovitură de tîrnăop, aceștia dădeau din

¹ În urma revocării Edictului din Nantes de către Ludovic al XIV-lea, protestanții din munții Ceveni, cunoscuți sub numele de „Camisards” sau „Copiii Domnului”, s-au răsculat sub conducerea muncitorului brutar Jean Cavalier (1680—1740).

232

Umeri, însă, îmboldiți de credința nezdrușcinată a sită-pî-nului, izbeau, săpau înainte și puțul se adîncea. La două suite de metri au dat peste un strat de cărbune, iar bătrî-nul a încetat să mai fie un nebun de rîsul lumii și a devenit brusc un geniu. : într-o singură zi, părerea oamenilor despre el se scihknibă cu desăvîrșire.

Astăzi, Varses e un oraș cu 12 000 de locuitori, care are în față un strălucit viitor industrial, iar deocamdată este, împreună cu Alads și cu Besseges, speranța ținuturilor din sudul țării. Ceea ce constituie și va constitui întotdeauna bogăția Varses-ului nu se află la suprafață, ci **în**. măruntaiele pămîntului. într-adevăr, privită dinafară, natura este tristă, apăsătoare : podișuri pietroase, pustietăți, locuri sterpe, fără copaci, doar ici și colo cîte un castan, dud sau măslin pipernicit; nici un petec de pămînt bun de arat, pretutindeni numai bolovăniș cenușiu sau alb. Doar pe alocuri, pe unde stratul de pămînt este mai gros și primește ceva mai multă umezeală, crește o verdeață sănătoasă, care desfată privirea obosită de goliciunea munților.

Din pricina acestor munți pleșuvi se produc inundații groaznice, deoarece, când plouă, apa curge pe coastele golașe ca pe o stradă pietruită, iar pîraiele, care de obicei **sînt** secate, pornesc puhoi, umplînd numaidecît rîurile din văi și făcîndu-le pe loc să iasă din matcă. În cîteva minute, apa crește cu trei, patru, cinci metri și chiar mai mult.

Varses e așezat pe amîndouă malurile rîulețului Di-vonne, care primește, chiar în oraș, două pîraie : unul din vîgăuna Truyere, altul de la Saint-Andeol. Varses « departe de a fi un oraș frumos, curat, cu străzi drepte ; vagoanele încărcate cu minereu de fier sau de cărbune, oare se rostogolesc de dimineața pînă seara pe șine, prin mijlocul străzilor, împrăstie neîncetat o pulbere roșcată și neagră, care, în zilele de ploaie, se prefăce într-Ain fel <fe clisă moale și groasă, ca mîlul de mlaștină, iar în zilele cu soare și vînt se iscă, dimpotrivă, vîrtejuri de praf oare te orbesc și cane se înalță, rotindu-se pînă deasupra orașului. De sus pînă jos, oasele sînt negre, negre de nord și pulberea de cărbune, care, de jos, urcă pînă la acoperituri ! Negre de fumul coșurilor și furnalelor, fum care, de Pe acoperișuri, coboară în stradă.

Totul e negru ; pămîn-

233

tul, cerul, pînă și apele Divonnei. Și totuși, oamenii **care** umblă pe străzi simt și mai negri decît ceea ce îi înconjoară. Caii sînt și ei negri, trăsurile negre, frunzele copacilor negre. Ai zice că un nor de funingine s-a **lăsat** dintr-o dată peste oraș, că un puhoi de păcură s-a revărsat peste el, urcîndu-se pînă la coama acoperișurilor. Ulițele n-au fost croite pentru trecători sau trăsuri, ci pentru calea ferată și pentru vagoanele minelor : unde te uiți, numai șine și macazuri. Deasupra capului, poduri mișcătoare, sîrme, macarale care se învîrtesc ou zgomot asurzitor ; cînd treci pe lîngă clădirile cele mari, le simți cum tremură din temelii, și dacă bagi capul pe ușile și ferestrele lor, vezi bucăți uriașe de metal incandescent care se mișcă de parcă ar fi niște bolizi ; ciocane mari împroașcă în jur o ploaie de scînteii, și peste tot, pistoanele mașinilor cu aburi care se ridică și se lasă regulat. Prin piețe, nîi pomeneală de monumente, de grădini sau de statui ; toate clădirile sînt la fel, construite pe același calapod — cubul — fie că e vorba de biserică, de tribunal sau de **școli**. Pretutindeni cuburi străpunse de ferestre, mai mulie sau mai puține, după trebuință.

Cînd ne apropiam de Varses, era cam două-trei după-amiază și un soare vesel strălucea pe cerul senin ; **Snsăt** pe măsură ce înaintam, văzduhul se întuneca ; între cer și pămînt se așezase un nor gros de fum ce se tîra greoi, sfîșiiindu-se de vîrful coșurilor înalte. De mai bine tle un ceas tot auzeam niște sforăituri puternice, un muget asemănător cu al mării, însoțit de lovituri înfundate — .sforăiturile veneau de la ventilatoare, iar loviturile de **la** ciocane și piloni.

Știam că unchiul lui Alexis era miner la Varses și că lucra la mina de la Truyere, dar asta era tot. Dacă locuia chiar în Varses sau în împrejurimi, n-aș fi putut-o spune. Intrînd în oraș, am întrebat unde se află mina Truyere și am fost îndreptați pe țarmul stîng al Divonnei, într-o vîl-cea pe unde trecea pîrîul care dăduse numele minei.

Dacă orașul nu era prea fumos, apoi vîlcea era de-o dreptul înfiorătoare ; un colac de dealuri golașe, fîiă copaci, fără fir de iarbă, numai grămezi de bolovani cenușii, printre care zăreai cîteva fișii de pămînt roșu ; 5a intrarea în vîlcea, clădirile ce servesc la exploatarea minei : hangare, grajduri,

ou aburi ; pe urmă, de jur împrejur, mormane de cărbuni și de piatră.

, Pe când ne apropiam de clădirile acelea, ne ieși în cale -> femeie tânără, cu privirea rătăcită, cu părul despletit și oare țira după ea un copilaș. Ajungând în fața mea, se opri și îmi spuse :

— Ești bun să-mi arăți un drum răcoros ? M-am uitat la ea, nedumerit.

— Un drum cu copaci umbroși, pe lângă un pîrîiaș *Gare* să susure pe prundiș, și cu păsărele care să facă cirip, cirip, cirip ! Și începu să fredoneze un cîntec vesel. N-ai întâlnit un asemenea drum ? urmă ea, văzînd că nu răspund, dar fără să bage de seamă uimirea mea.

Păcat ! înseamnă că e mai departe. O fi la dreapta, o fi la stînga ? Spune tu, băiete. De când îl caut și tot nu-l găsesc ! Vorbea cu o repeziciune uluitoare, dînd mereu dintr-o mîină, în vreme ce, cu cealaltă, își mîngîia încet copilașul pe cap. Întreb de drumul ăsta pentru că sînt sigură c-o să-l întîl-nesc pe Marius. L-ai cunoscut pe Marius ? Nu ? Ei, să știi că e tatăl copilului meu. Cînd l-au ars gazele în mină, el s'a strecurat pe drumul acela răcoros ; acumă ou se mai plimbă decît pe drumuri răcoroase ; îi face bine la arsuri. Numai el știe sale găsească, eu nu ; de aceea nici nu l-am mai întîlnit de șase luni. De șase luni ! E mult pentru cel ce se iubesc. Șase luni, șase luni !... Se întoarse apoi ou fața către clădirile minei și, întinzînd mîna cu o încordare sălbatică înspre coșurile mașinilor de unde se revărsau valuri de fum, strigă : Munca sub pămînt e munca dracului ! Iadule, dă-mi-l înapoi pe tata, dă-mi-l înapoi pe fratele meu Jean, dă-mi-l înapoi pe Marius ! Blestemat să fii, blestemat să fii ! Apoi, mtorcîndu^se către mine : Tu nu ești de pe-aici, nu-i așa ? Cojocelul și pălăria ta arată că vii de departe. Ia du-te la cimitir și numără unu, doi, trei, 'tustrei morți în mină. Apoi luîndu-și copilul și sfcîngîndu-l în brațe : Dar pe Pierre nu-l dau pentru nimic în lume ! Pentru nimic în lume .' Apa-i bună, apa-i proaspătă. Unde-i drumul ? Dacă nu știi, înseamnă că și tu ești prost ca ăia care-mi rîd în nas. Dar ce pierd eu vremea cu tine ? Marius mă așteaptă.

îmi întoarse spatele și porni cu pași mari, fredonî-n-ș cînitecul vesel.

Am priceput că era o nebună căreia îi murise bărbatul, într-o explozie — groaznica primejdie a minei —■

și întîlnirea aceea, în ținutul acela jalnic, sub cerul negru . și întunecat, ne umplu sufletele de amărăciune.

în cele din urmă am găsit și adresa unchiului Gaspard. Locuia nu departe de mină, într-o stradă întortocheată și foarte povîrnită ce cobora de pe deal spre apă. Cînd am întrebat de el, femeia care ședea în prag și vorbea cu o vecină, ce ședea de asemenea în prag, îmi răspunse că omul ei nu se întoarce acasă decît pe la șase, cînd **isprăvește** lucrul.

— Dar ce-ai cu el ? îmi zise ea.

— Vreau să-l văd pe Alexis.

Atunci m-a măsurat de sus pînă jos, s-a uitat și la Capi și mi-a zis :

— Tu ești Remi ? Alexis ne-a vorbit de tine ; te-oș-teapta. Dar el cine e ?

Și arată pe Mattia.

— E *tovarășul* meu.

Era chiar mătușa lui Alexis. Am crezut c-o să ne poftască în casă, să ne odihnim, căci praful de pe încălțămîntea și fețele noastre arse de soare l-ar fi convins și pe un orb cit eram de obosiți ; dar ea, nici gîed ! Ne-a m;ii spus o dată că, dacă vrem să-l vedem pe Alexis, care era în mină, să trecem pe la șase — și atrt.

De vreme ce nu mă poftea, n-am îndrăznit să-i cer găzduire ; i-am mulțumit de răspuns și am pornit-o pxin oraș în căutarea unei brutării, căci ne era o foame ! Nu mSncasem nimic de dimineață, ba și-aitunci înfulecasem în grabă o bucatică de pline rămasă din ajun. Mai eram și rușinat de priminea asta, căci simțeam, că Maittia se întreba ce-o fi însemmd și de ce naiba mai bătusem atîta drum. Mă temeam că Mattia are să-și facă o părere **greșită** despre prietenii mei, și pe viitor, cînd am să-i vorbesc de Liza, n-are să mă mai asculte ou aceeași dragoste.

Și țineam cu orice preț ca Mattia să nutrească simpatie și-prietenie pentru Liza. Felul cuim fusesem primiți ne-a tăiat pofta să mai trecem pe la casa unchiului Gaspaid. așa că ne-am dus să-l așteptăm pe Alexis, cu puțin îna-irke de șase, la ieșirea din mină.

Exploatarea minei de la Truyere se'făcea prin **trei** puțuri, numite puțul Sfântul Iulian, puțul Sfântul Alphon-sino și puțul Sfântul Pancrațiu, căci așa era datina la minele de cărbuni : să se dea puțurilor nume de sfinți, fie că sînt puțuri de extracție, de aerisire sau de sleire. Sfârctul,, 236

fiind ales din calendar, după ziua în care încape săpa<tul, servește nu numai ca să fie botezat puțul, dar și ca să amintească data. Aceste trei puțuri nu erau folosite pentru **ca&orîrea** și urcarea lucrătorilor în mină, care se făcea priTitr-o galerie ce începea de lângă lampagerie și dădea în primul orizont al minei, avînd legătura cu toate părțile minei. Se căutase astfel să se prevină accidentele care se produc adesea în puțuri cînd se rupe cablul sau cînd oușca s? agață de vreo piedică, prăvălindu-d pe oameni la o adîn-cime de două-trei sute de metri ; în același timp, se urmărise să fie feriți de trecerile prea bruște lucrătorii oare, de la o adîncime de două sute de metri, unde temperatura este ridicată și uniformă ajung prea repede la o temperatură joasă, neegală, ceea ce le provoacă răceli și chiar aprinderi de plămîni.

Aflînd că prin galeria asta aveau să iasă lucrătorii, **m-am** înființat cu Mattia și cu Capi la gura ei ; la cîteva minute după ce sunase ora șase, am început să zăresc în **adîncurile** întunecoase ale galeriei licărind puncte luminoase ce creșteau cu repeziciune. Erau minierii care, cu lampa în mînă, după ce isprăviseră lucrul, se întorceau la lumina zilei.

Înaintau încet, ou pas greoi, de parcă îi dureau genunchii ; pricina am înțeles-o abia mai tîrziu, cînd am suit și au treptele și scăride ce duc la ultimul orizont; fața le era neagră, ca a coșarilor, hainele și pălăriile pline de praf de **cărbune** și de stropi de noroi moale. Trecînd prin fața **lampageriei**, intrau pe rînd și-si agățau lampa înhr-*un oui.

Deși eram cu ochii în patru, nu l-am zărit pe Alexis, și

ă nu mi-ar fi sărit el de gît, l-aș fi lăsat să treacă fără să'l cunosc, într-atîta semăna da tjuțin, așa cum era, negru din creștet pînă-n tălpi, cu băiețandru care odinioară alerga pe cărările din grădina noastră, că cămașa curată, cu mmacile sume-e pînă la coate și cu gulerul **răsfrânt** lăsînd să i se va'.â pielea albă.

— E Renii, zise el către un bărbat de vreo patruzeci de ani, care mergea alaiuri și care avea o față deschisă, ca a lui nenea Acquin, ceea ce nici nu era de mirare căci erau frați.

Am priceput că e unchiul Gaspard.

— Te-așteptam de mult, îmi spuse el cu bunătate.

— Drumul e lung de la Paris la Varses.

— Și picioarele tale cam scurte, zise el, rîzînd.

237

Capi, bucuros că-l vede pe Alexis, își arată dragostea, trăgîndu-l zdravăn cu dinții de mîneoa hainei.

Între timp, eu îi explicam unchiului Gaspard că Mattia era tovarășul meu și asociatul meu, un băiat bun, pe care îl cunoscusem mai demult și îl înfîlnisem acum iar și care cînta ca nimeni altul la trompetă.

Și uite4 și pe domnul Capi, zise unchiul Gaspard,

Mîine e duminică. După ce vă odihniți, ne dați o reprezentație. Alexis spune că e un cîine mai învățat decît un dascăl sau un actor.

Pe cît de stingherit mă simțeam cu tușa Gaspard, pe atît de la largul meu eram cu unchiul : se vedea cît de colo că era frate cu „nenea” !

— Stați de vorbă, copii ; trebuie c-aveți multe să «/â spuneți, iar eu o să pun țara la cale cu băiatul **ăsta**, **care** îi zice atît de grozav din trompetă.

Am fi vorbit și-o săptămînă întreagă și tot nu ne-ain fi săturat ! Alexis voia să știe cum decursese călătoria noastră, iar eu, la rîndul meu, eram grăbit să aflu ouim se deprindea cu viața oea nouă, așa că fiecare dintre noi, tot punînd la întrebări, uita să mai răspundă.

Mergeam încet., astfel că ceilalți mineri, care se grăbeau spre casă, ne-o luau înainte ; umblam într-un șir lung, umplînd **toată** strada, negri toți de aceeași pulbere care acoperea pă-mîntul.

Cînd am ajuns lîngă casă, unchiul Gaspard se apropie de noi :

— Băieți, ne spuse el, o să mînoați cu noi.

Nicicînd nu m-am bucurat mai mult cînd m-a poftit cineva la masă, căci pe drum mă întrebasesem cu grijă dacă, odată ajunși în pragul casei, n-o să trebuiască să ne despărțim; judecînd după primirea ce ne-o făcuse mătușa, n-aveam prea multe speranțe.

— Uite-l pe Remi și pe prietenul lui, zise unchiul in-trînd în casă.

— I-am mai văzut și adineauri.

— Atunci cu atît mai bine dacă v-ați cunoscut : o să mănînce cu noi.

Eram negreșit, bucuros să cinez cu Alexis, adică să petrec seara cu el ; dar, ca să spun drept, eram fericiți să

238

stau și la masă. De la plecarea din Paris, mîncasem pe apucate, o coajă de pîine ici, alta dincolo, însă rar ni se împlina să avem și noi parte de o masă cumsecade, să sfîm pe scaune, cu o farfurie de supă înainte. Cu ce cîș-tigam, am fi putut din cînd în cînd să ne îngăduim cîte un ospăț în vreun han ca lumea, însă trebuia să facem economii pentru „vaca prințului”, iar Mattia, băiat de treabă, se bucura și el, aproape cît și mine, la gîndul cumpărăturii pe care urma s-o facem. Dar nici în seara aceea n-am avut parte de un ospăț adevărat. Am stat, ce-i drept, pe scaun la masă, însă supă nu ni s-a dat : mătușa ■tătuse la taclale. Asta era obiceiul ei. Unchiul Gaspard, fire blajină, se făcea că nu vede ; și mîncea mezelurile fără să spună o vorbă, sau, dacă spunea, o făcea cu binișorul.

— Dacă nu trag și eu la măsă, ca alții, zicea el, în-tinzînd paharul, înseamnă că sînt soi bun ; așa că, fii bună și gătește-ai mîine o supă pe cînst.

— ' Dacă o să am timp.

— Că doară n-o fi mai scurt timpul pe pămînt decît sub pămînt.

— Și cine o să vă mai cîrpească lucrurile ? Că pe toate le rupeți !

Atunci, uitîndu-se la hainele lor mînjiite de cărbune și, rupte pe ici, pe colo, unchiul răspundea :

— Că bine zici : sîntem înțoliți ca niște prinți ! Cina noastră n-a ținut mult.

— Băiete, îmi spuse unchiul Gaspard, tu o să dormi ca Alexis. Și către Mattia : Iar tu, hai în șopron, să-ți faci nenea un culcuș strașnic de paie și de fîn.

Toată seara și o bună parte din noapte, Alexis și cu mine nici n-am închis ochii. Unchiul Gaspard era miner care sapă cărbuni cu tîrnăcopul, iar Alexis era vagonetarul tui, adică acela care împinge vagonetul cu cărbuni pe șine, de la locul de unde se scot cărbunii și pînă la puț ; de acolo, vagonetul era agățat de un cablu care, fiind tras de o mașină, îl ridica pînă sus. Deși era de puțină vreme nișner, Alexis prinsese mult drag și se arăta foarte mândru de mina lui, care i se părea cea mai frumoasă și mai interesantă dintre toate. Povestea cu înflăcărarea urnii călător sosit dintr-o țară necunoscută și care găsește pe cineva care să-l asculte cu atenție.

239

Ca să ajungi la mină, trebuia mai întîi să intri într-o galerie săpată în stîncă și, după vreo zece minute de **mers** dădeai de niște trepte scobite în stîncă, pe care le **cobora!** drept în jos ; la capătul lor se afla o scară de lemn, d/upă aceea alta de piatră, pe urmă iar niște trepte de lemn, și așa ajungeai la orizontul întîi, la o adîncime de cincizeci de metri. Ca să ajungi la orizontul al doilea, la nouăzeci de metri, și la cel de al treilea, la două sute de metri, co-borai tot pe scări săpate în stîncă sau pe trepte de **ternii**. Alexis lucra tocmai la orizontul al treilea. Făcea pînă acolo un drum de trei ori mai lung decît cei care se cațără în turlile bisericii Notre-Dame din Paris.

Dar, dacă pînă în vîrful turlilor de la Notre-Dame urcușul și coborîșul sînt ușoare, pentru că scara e bine făcută și bine luminată, nu tot așa se întîmplă și în **mină**, unde treptele, săpate după cum îngăduia peretele stîncă, erau cînd înalte, cînd joase, cînd late, cînd înguste. În **ce** privește lumina, nu o aveai decît pe aceea pe care ți- o dădea lampa din propria ta mînă. Sub talpă simțeai o clisă alunecoasă, umezită mereu de apa ce se prelingea picătură ou picătură din pereții galeriei și care deseori îți cădea rece pe obraz.

Două sute de metri de coborît e mult, dar asta nu era totul : mai trebuia să străbați tot felul de galerii ca să ajungi la locul de muncă. Și galeriile din mina Truyere măsurau în total treizeci și cinci—patruzeci de kilometri. Firește că nu aveai de parcurs de fiecare dată acești patruzeci de kilometri, totuși drumul era obositor, căci mergeai prin apa care, pătrunzînd prin crăpăturile stîncii, se strîngea în pîraie prin mijlocul drumului și curgea astfel pînă dădea de niște gropi anume săpate, de unde era pompaită cu

niște mașini speciale.

Cînd galeriile străbat stînci tari, ele sînt niște skr.ple subterane, dar cînd străbat un teren oe se surpă sau alunecă, trebuie să fie căptușite, pe tavan și pe pereți, cu trunchiuri de brad cioplite cu securea (dacă sînt **tăiate** cu ferăstrăul, putrezesc mai repede). Cu toate că trunchiurile de copaci sînt puse în așa fel, îneît să reziste la apăsarea rocii, care tinde să se prăbușească, totuși **apăsarea** e câteodată atît de puternică, îneît grinziile se îndoie, galeriile se îngustează sau se turtesc și, ca să poți trtce,

240

trebuie să te tîrîi pe brînci. Pe bîrnele astea cresc ciuperci și un fel de mucegai, ușor și pufos, de o albeață de nea, ce contrastează cu negrul cărbunelui. Trunchiurile răs-pîndesc un miros de rășina, iar pe ciuperci, pe ierburi -necunoscute, vezi muște, păianjeni, fluturi, care nu seamănă defel cu semenii lor de la suprafața pămîntului. Mai sînt apoi șoareci care mișună în toate părțile și lilieci agățați de grinzi cu capul în jos.

Galeriile se încrucișau și, pe alocuri, formau piețe și răspîntii — ca la Paris ; unele erau frumoase și largi, ca niște bulevarde, iar altele strîmbe și joase, ca străzile din cartierul Saint-Marcel. Numai că toată viața asta subterană se petrecea în beznă, căci nu existau felinare sau becuri cu gaz, ci doar lămpile pe care le duceau minerii cu ei. Dar chiar atunci cînd lumina lipsea, zgoimoțele îți dădeau de veste că nu te aflai în împărăția morții ; din abataje se auzeau detunături, iar curentul de aer purta departe mirosul și fumul pușcăturilor. Prin galerii se rostogolea hurelul vagonetelor, iar din puțuri se auzeau frecarea cuștilor de pereți și mai ales vuietul mașinii cir aburi, instalată la orizontul al doilea. Dar priveliștea cea mai curioasă o ofereau tunelurile, adică galeriile săpate de-a lungul stratului de cărbune. Acolo să-i fi văzut pe mineri, goi pînă la brîu, spărgind cărbunele, culcați pe o rină sau sfînd pe vine ! Din tuneluri, huila cobora în orizonturi, de unde era transportată la puțul de extracție. Așa arăta mina în zilele de lucru, dar mai erau și zile cu accidente. La două săptămîni după sosirea lui în Var-ses, Alexis fusese martor la un astfel de accident și era cît pe-acî s-o pățească și el ; se produsese o explozie de gaze. Acestea se formează în chip firesc în minele de cărbuni și se aprind de îndată ce vin în contact cu o flacăra. Nimic nu poate fi mai îngrozitor ca o asemenea explozie, care arde și distruge totul în cale ; parcă ar fi o explozie la o pulberărie plină. Dacă gazul întâlnește flacăra unei lămpi sau a unui chibrit, focul izbucnește în aceeași clipă în toate galeriile, distruge în mină totui, chiar și în puțurile de extracție sau de aerisire. Iar căldura e uneori atît" de mare, încît cărbunele de piatră, huila, se transformă în cocs.

241

O explozie de gaze omorîse, ou șase săptămîni în urma, vreo zece lucrători, iar văduva unuia -dintre ei înnebunise. Am înțeles că era aceea pe care o întîlnisem ia sosire, cu copilul în brațe, căutînd „un drum răcoros".

Ca să se prevină exploziile, se luau tot felul de măsuri : fumatul era oprit și, deseori, inginerii de serviciu îi puneau pe lucrători să le sufle în față, ca să-i descopere pe cei care călcaseră dispoziția. Tot ca să se preîn-tîmpine accidentele, sg întrebuițau lămpile Davy, numite istfel după numele savantului englez care le inventase. Lămpile astea sînt învelite într-o pînză de sîrmă foarte deasă, ca să nu lase flacăra să treacă prin ochiurile ei ; în acest chip, dacă lampa ajunge într-un loc cu gaze, arde numai gazul care intră în lampă, dar explozia nu se mai poate produce afară.

Tot ce mi-a povestit Alexis mi^a ațîțat grozav dorința de a coborî în subteran, căci încă de la sosirea noastră în V.arses curiozitatea mea era foarte mare. Dar oînd i-ara pomenit a doua zi despre asta unchiului Gaspard, el mi-a răspuns că era cu neputință, pentru că în mină nu pă-tr*und decît lucrătorii. — Dacă vrei să te faci miner, adăugă el, rîzînd, atunci %e schimbă socoteala. La uima urmei, meseria asta nu-i mai rea deoît altele și, dacă ți s~a urît cu ploaia și cu tunetele, e tocmai ce-ți trebuie. Oricum, e o meserie mai bună decît cea de gurist care bate drumurile. Unde mai pui că ai rămîne cu Alexis. Ei, ce zici, băiete ? Și i-am găsi ceva și lui Mattia, că doar n-o să-i zică din trompetă-toată viața !

Dar nu venisem la Varses ca să rămîn acolo. Aveam alt țel, altă ținită dfecît să stau în mina de la Truyere și să împing cît e ziua de mare vagonetul cu cărbuni de-a lungul orizontului al doilea sau al treilea.

Așa că n-aveam încotro, trebuia să-mi înfrînez curiozitatea. Eram convins că voi pleca de acolo fără să aflu altceva decît ceea ce îmi povestise Alexis sau izbutisem, cu chiu ou vad, să smulg de la unchiul Gaspard. Și iată că, în urma unor împrejurări cu totul întîmplătoare, m-am aflait în situația de a cunoaște în toată grozăvia lor, de a simți în tdată intensitatea lor primejdiile care-i ame-rurlă pe mineri clipă de clipă.

VAGONETAR

Cele mai mari primejdii pentru un miner sînt surpările, exploziile și inundațiile ; îl amenință, de asemenea, accidentele de muncă datorate neglijenței ori neîndemî-nării.

În ajunul zilei cînd trebuia să plec, Alexis s-a întors acasă cu mina dreaptă strivită de un bolovan mare de cărbune care se rostogolise peste el într-o clipă de neatenție ; un deget îi fusese aproape zdrobit, iar mîna toată era o rană. Doctorul societății veni să-l vadă și să-l panseze : nu era grav ; mîna avea să se vindece, degetul de asemenea, dar cîtva timp pacientul nu putea să lucreze.

Unchiul Gaspard obișnuia să ia viața așa cum e, iară să-și facă sînge rău sau să se împotrivească. Nu-și ieșea din fire decît într-o singură împrejurare : cînd era împiedicat să lucreze. Auzind că Alexis urma să lipsească de la mină mai multe zile, începu să se jeluiască : cine o să-i împingă vagonetul cît timp băiatul va sta acasă ? Cu cine o să-l înlocuiască ? Dacă ar fi fost ceva definitiv, găsea el pe cineva, dar așa, numai pentru cîteva zile, era de-a dreptul cu neputință, dat fiind lipsa mîinii de lucru. Nici măcai' un copil n-ar fi găsit. Dădu totuși o raită prin mină, în căutarea unui vagonetar, dar se întoarse mofluz. Atunci se porni iar pe văicări : era un om distrus, avea să fie silit să-și lase lucrul, deși punga nu-i îngăduia să stea cu mîinile în sînt etc.

În fața acestor situații și înțelegînd pricina necazului ■ pe de o parte, iar pe de alta, simțind că era de datoria mea, într-o asemenea împrejurare, să mă revanșez în felul meu pentru găzduirea ce mi se dăduse, l-am întrebat pe unchiul Gaspard dacă meseria de vagonetar era tare grea.

— Tot ce poate fi mai ușor : împingi doar vagonetul Pe șină.

— Și vagonetul e greu ?

— Nu prea, vezi și tu, de vreme ce-l împinge Alexis.

— Așa e ! Dacă Alexis poate să-l împingă, de ce n-aș Putea și eu ?

243

— Tu, băiete ? Și-a început să rîdă cu hohote, apoi, devenind dintr-o dată serios, zise : Sigur că ai putea, numai să vrei.

— Păi vreau, de vreme ce îți pot fi de folos.

— Bravo, ești un băiat de ispravă ! Atunci ne-am înțeles, mîine coborîm în subteran. Și chiar dacă deocamdată îmi ajuți mie, mai tîrziu poate c-o să-ți folosească și ție. Te pomenesti că prinzi gust de meseria asta și te lași de hoinărit. Pentru tine ar fi mai bine : în mină n-ai a te mai teme de lupi.

Dar ce avea să facă Mattia cît timp lucram eu în mină ? Nu puteam să-l las în spinarea unchiului Gaspard. L-am întrebat dacă n-ar vrea să se ducă singur, cu Capi, să dea reprezentării prin satele învecinate. A primit imediat.

— Sînt foarte bucuros să cîștig singur banii pentru vacă, mi-a spus el, rîzînd.

De trei luni de eînd eram împreună și trăia în aer liber, Mattia nu mai semăna deloc cu copilul slab și pricăjit pe care îl găsisem rezemat de zidul bisericii Sfîntul Medard, lihnit de foame, și cu atît mai puțin cu stîrpi-tura pe care o văzusem întîia oară în podul lui Garofoli, ținîndu-se de cap cu amîndouă mîinile și supraveghind oala cu supă. Acum, Mattia nu se mai plîngea de dureri de cap, nu mai era amărît și speriat și se întremase. Dacă podul din strada Lourcine îl mohorîse, soarele și aerul curat îi redaseră sănătatea și totodată dragostea de viață.

În tot timpul călătoriei noastre, el o ținuse într-un rîs, văzînd numai partea bună a lucrurilor, fericit de o nimica toată, tălmăcind în bine chiar ceea ce era rău. Ce n-aș fi făcut fără el ? De cîte ori/nu m-ar fi doborît oboseala, jalea !

Mattia și cu mine nu ne asemănăm deloc și tocmai de aceea ne înțelegeam așa de bine, chiar cînd îl puneam la treabă, dîndu-i să învețe notele sau literele. Lecția de muzică, ce-i drept, mergea întotdeauna strună, dar cu cititul era mai greu și conflicte s-ar fi putut lesne isca între noi, căci eu nu aveam nici răbdarea, nici îngăduința celor care se îndeletnicesc cu învățătura.

Și totuși, conflicte nu s-au ivit niciodată, nici chiar atunci când mi se întâmpla să fie nedrept, căci Mattia nu era omul care să se supere.

244

Am rămas deci înțelegi ca eu să cobor în mină a doua zi, iar el să pornească să dea reprezentații muzicale și teatrale prin sate, ca să ne mai sporească averea. Capi, după ce i-am explicat rînduiala, păru să înțeleagă și el. A doua zi dimineața, am îmbrăcat hainele de lucru ale lui Alexis. După ce le-am atras încă o dată atenția lui Mattia și lui Capi să fie cumiți pe drum, am plecat împreună cu unchiul Gaspard.

■— Bagă de seamă, îmi zise el, dîndu-mi lampa, ia-te după mine și, cînd cobori scările, să nu ridici piciorul de pe-o treaptă, pînă nu o simți pe următoarea cu celălalt picior.

Ne-am înfundat în galerie : el înainte, eu după el.

— Dacă aluneci pe scări, mai zise el, nu te lăsa, apu-că-te de ceva, caută să te oprești, căci pînă jos e mult, și dacă te rostogolești, te faci piftie.

Nu mai era nevoie și de povața asta ca să mă bage în sperieți. Și cum să nu fii speriat, cînd părăsești lumina zilei, ca să intri în beznă, cînd lași fața pămîntului, ca să te afunzi în măruntaiele lui ? Am mai întors o dată capul fără să vreau, dar înaintasem destul de mult și lumina, la capătul tunelului negru, nu mai era decît un glob alb, ca luna pe un cer întunecat și fără stele. M-am rușinat de această mișcare nestăpînită, care n-a ținut decît o clipă, și am pornit iar pe urmele unchiului.

— Scara, zise el curînd după aceea.

Ne aflam în fața unei hrube negre și, în adîncul ei, de nepătruns pentru ochii mei, vedeam jucînd niște luminițe, mai mari la intrare și care se micșorau pe măsură ce se depărtau. Erau lămpile lucrătorilor care intraseră în mină înaintea noastră ; larma lor ajungea pînă la noi ca un zumzet, adus de o boare călduță pe care o primeam în obraz și avînd un miros pe care-l simțeam pentru prima oară, un fel de amestec de eter și rășină.

După scară, treptele de lemn ; după trepte, altă scară.

— ■ Am ajuns la orizontul întîi, îmi spuse unchiul Gaspard.

Ne aflam într-o galerie boltită, cu pereții drepți și zidiți. Bolta era ceva mai înaltă decît statura unui om ; întîlneai însă și locuri pe unde trebuia să te apleci ca ^spoți trece, fie că tavanul se lăsase, fie că pămîntul se "dicase".

245

— Asta e din pricina apăsării pămîntului, îmi zise el. Deoarece au tot scobit muntele prin toate părțile și s-au făcut goluri, straturile caută să se lase în jos, și cînd apasă prea tare, turtesc galeriile.

Pe pămînt erau șine de cale ferată și pe marginea galeriei curgea un pîrîiaș.

— Pîrîiașul ăsta se unește cu altele, formate ca și el din apa infiltrată prin pereți. Ele se scurg într-o groapă mare, de unde mașina pompează zilnic cam o mie — o mie două sute de metri cubi, pe care îi aruncă în Di-vonne. Dacă mașina s-ar opri, mina ar fi în scurtă vreme inundată. Uite, chiar în clipa aceasta trecem pe sub Di-vonne.

Și cum fără să vreau tresărisem, el începu să rîdă cu hohote.

— La o adîncime de cincizeci de metri nu-i nici o primejdie să-ți cadă apa în cap.

,

— Dar s-ar face o gaură ?

— Ei, bravo, o gaură ! Galeriile minei noastre cotesc de zeci și zeci de ori pe sub apă ; e drept că sînt unele mine unde există primejdia de inundație, dar aici nu e cazul ; în schimb, mina noastră ne dă de furcă ba cu exploziile, ba cu surpările.

Ajunși la abataj, unchiul Gaspard îmi arătă ce aveam de făcut și, după ce vagonetul nostru fu plin cu cărbuni, el îl împinse cu mine, ca să mă învețe cum să-l duc pînă la puț și cum să mă feresc la încrucișarea cu alți vagonetari.

Avusese dreptate spunînd că nu era o meserie prea grea, și peste cîteva ceasuri, fără să fi ajuns mare meșter, puteam să mă descurc destul de bine Atîta doar că îmi lipsea îndemînarea și

deprinderea, fără de care nu faci nimic în nici o meserie. A trebuit să le înlocuiesc, de bine de rău, cu mai multă efort, așa că trudeam mai mult, cu rezultate mai mici.

Noroc că viața pe care o dusesem de câțiva ani încoace și mai ales călătoria din ultimele trei luni mă obișnuiseră cu oboseala, astfel că nu mă plîngeam. Unchiul Gaspard spunea că eram un băiat vrednic și că într-o zi aveam să ajung și eu un miner bun. Dar eu, deși dorisem cu atîta foc să cobor în mină, nu aveam nici un chef să rămîn ; fusese simplă curiozitate, cu chemare.

246

Ca să-ți trăiești viața sub pămînt, îți trebuie însușiri pe care eu nu le aveam : să-ți placă tăcerea, singurătatea, meditația. Trebuia să stai ceasuri întregi, zile întregi închis în tine, fără să schimbi o vorbă sau să ai vreo distracție. Și dinspre partea asta stăteam cam prost,, fiindcă dusesse o viață rătăcitoare, cîntînd mereu și umblînd mereu. De aceea poate mi se păreau atît de triste și pustii ceasurile în care împingeam vagonetul prin hrubele întunecoase, neavînd altă lumină decît cea de la lampa mea, neauzînd alt zgomot decît hurele îndepărtat al vagonetelor, clipocitul apei din pîrîiașe și, din cînd în cînd, pușcături care, răsunînd în tăcerea aceea de mîr-mînt, o făceau și mai apăsătoare, și mai cumplită.

Fiindcă coborîrea în mină și ieșirea sînt prea obositoare, rămîneau acolo douăsprezece ore, fără să te **mai** urci ca să iei masa ; mîncai pe loc.

La locul de muncă al unchiului Gaspard aveam ca ve-vin un vagonetar care, în loc să fie un copil ca mine și ca alți vagonetari, era bătrîn, cu barbă albă. Cînd vorbesc de barba lui, trebuie să înțelegi că era albă numai duminică, zi cînd minerii se spală mai pe îndelete, căci peste săptămîină se făcea treptat-treptat cenușie și apoi neagră. Bătrînul să tot fi avut șaiszeci de ani. Pe vremuri, în tinerețe, fusese armator, adică lucra la căptușirea cu grinzi a galeriilor și la întreținerea lor, dar, la o surpră, își strivise trei degete și fusese silit să se lase de meserie. Societatea la care lucra îi acordase un mic ajutor lunar, deoarece accidentul i se întîmplase din pricină că sărise să-și salveze trei tovarăși amenințați de o moarte sigură. Câțiva ani trăise din această pensie. Apoi, societatea dînd faliment, rămăsese pe drumuri și intrase în mina de la Truyere ca vagonetar. I se zicea *Dascălul*, ca unui învățător, pentru că știa multe lucruri de care nici artificierii, nici minerii habar n-aveau și nu se lăsa rugat ca să vorbească, fiind, dimpotrivă, foarte mîndru de știința lui.

Am făcut cunoștință cu el în orele de masă și ne-am împrietenit repede. Eu mă dădeam în vînt după povești — lui îi plăcea să vorbească, așa că am ajuns nedespărțiți, în mină, unde se vorbește puțin, ne porecliseră „guralivii”.

Din relatările lui Alexis nu aflasem tot ce voiam să știu, iar explicațiile unchiului Gaspard nu mă mulțumiseră nici ele, căci de cîte ori îl întrebam :

247

— Ce-i cărbunele de pămînt ? El îmi răspundea :

— Este cărbunele care se găsește în pămînt. Răspunsul unchiului Gaspard cu privire la cărbunele

de pămînt, precum și altele de soiul acesta nu-mi ajungeau, deoarece Vitalis mă obișnuise să nu mă mulțumesc cu una cu două. Cînd l-am întrebat același lucru pe Dascăl, el mi-a răspuns altfel :

— Cărbunele de pămînt nu-i altceva decît cărbunele de lemn : în loc să băgăm în sobă lemne din vremea noastră, pe care oamenii ca tine și ca mine le-au prefăcut în cărbuni, folosim copaci crescuți în păduri străvechi, prefăcuți în cărbune de stihiiile firii, adică de foc, de vulcani, de cutremure de pămînt.

Și cum eu mă uitam la el, minunîndu-mă, continuă :

— ■ Azi n-avem timp de vorbă, trebuie să mergem la vagonet. Mîine însă e duminică, vino pe la mine să-ți explic lucrurile astea pe-ndelete. Acasă am bucăți de cărbune și de piatră, adunate de vreo treizeci de ani, care or să te facă să înțelegi cu ochii ce vei auzi cu urechile. Ei îmi zic în rîs Dascălul, însă o să vezi că Dascălul e și el bun la ceva : viața omului nu e toată

numai în manile lui, ci și în capul lui. Ca și tine, la vârsta ta, eram și eu curios. Trăiam doar în mină și ara vrut să-mi lămuresc ceea ce vedeam : îi puneam pe ingineri să^mi vorbească și apoi am și citit. După accident aveam destul timp și m-am apucat să învăț : cînd ai ochi să vezi și cînd la ochii ăștia mai pui și ochelarii pe care ți-i dau cărțile, ajungi să înțelegi tare multe. Acuma nu prea mai am timp să citesc și nici bani să cumpăr cărți, dar mai am ochi și-i țin deschiși. Vine mîine, sînt bucuros să te învăț să privești în jurul tău. Nici nu ne dăm seama cum poate să rodească o vorbă căzută într-o ureche atentă.

Din cauză că i-am fost călăuză prin minele de la Bos-seges unui savant numit Grongniart și că l-am auzit vorbind în timpul cercetărilor, mi-a venit și mie cheful să învăț, și astăzi știu ceva mai mult decît tovarășii noștri. Așadar, pe mîine.

A doua zi l-am înștiințat pe unchiul Gaspard că mă duc la Dascăl acasă.

— Aha ! spuse el, rîzînd. Și-a găsit cu tine să tăifă-suiască. Du-te, băiete, dacă te trage inima. La urma urinei, ai să-ți dai și tu seama ce trebuie să crezi și ce nu.

248

Era și el tot atît de grăbit să-mi povestească, pe cît eram eu să-l ascult, așa că am terminat repede cu biru-
lada.

— Fiindcă doreai să știi, îmi spuse el, ce e cărbunele de pămînt, ascultă, îți voi explica așa cum mă duce capul și în cît mai puține cuvinte, pentru ca să fii în stare să pricepi colecția mea, care te va lămuri mai bine decît mine. Căci, deși lumea îmi zice Dascălul, din păcate îmi mai lipsește mult ca să fiu savant. Pămîntul pe care îl locuim n-a fost totdeauna cum este acum, ci a trecut prin mai multe faze, care s-au schimbat cu prilejul așa-numitelor revoluții ale globului pămîntesc. Au fost vremuri cînd țara noastră era acoperită de plante care *astăzi* cresc numai prin țările calde, cum sînt, de pildă, ferigile uriașe. Apoi vegetația asta a fost înlocuită prin alta, cu totul diferită, care la rîndul ei a fost înlocuită de o alta nouă, și așa mereu, timp de mii și milioane de ani. Această îngrămădire de plante și de copaci, putrezind și așezîndu-se unele peste altele, a dat naștere la straturile de huilă. Nu te uita așa la mine, ai să vezi îndată în colecția mea cîteva bucăți de cărbune și, mai^ales, o mulțime de bucăți de piatră, luată din blocurile cărora noi le zicem „perete” sau „tavan” și care, toate, poartă urmele acestor plante, păstrate acolo- întocmai ca plantele între filele unui ierbar. Huila s-a format, prin urmare, dintr-o îngrămădire de plante și de copaci ; așa că nu-i lemn putrezit, ci presat. Cum s-a format această îngrămădire, o să mă-ntrebi. Asta e ceva mai greu de explicat și cred că nici savanții n-au ajuns s-o lămurească prea bine, de vreme ce părerile lor diferă. Unii cred că toate plantele astea, măturate de ape, au alcătuit niște plute uriașe pe mări, care cu vremea au fost împinse de curenți la țarm, ici^colo. Alții spun că straturile de cărbune se datoresc îngrămădirii de vegetale **care**, urmînd unele altora, au fost îngropate chiar în lo-ul unde crescuseră. Și, pe tema asta, savanții au făcut la socoteli să te-apece amețea, nu alta ! Au găsit că un hectar de lemn de pădure, tăiat și întins pe pămînt, dă un strat de-
abia de opt milimetri grosime ; transformat în huilă, stratul acesta de lemn nu mai dă decît doi milimetri. Și se găsesc în pămînt straturi de huilă oare ^ Pînă la 20—30 de metri grosime. Cît timp le-a trebuit acestor straturi ca să se formeze ? Înțelegi și tu, **nu-i**

249

Eu îți spun doar atît : dacă înveți ceva de la el, să nu începi să te fudulești. Că dacă n-ar fi așa de înfumurat, Dascălul ar fi mult mai simpatic.

Dascălul locuia, spre deosebire de cei mai mulți mineri, nu chiar în oraș, ci la oarecare distanță, m niște locuri triste și sterpe cărora li se zicea *Văgăunile*, pentru că primprejur se găseau niște scobituri săpate de vreme în coastele muntelui. Stătea la o bătrînă, văduva unui miner, omorît într-o surpare. Ea îi subînchiriasc un *ie*) de pivniță, unde el își pusese un pat în colțul cel moi uscat (vorba vine, căci, de uscat ce era, creșteau ciirpei-cile pe picioarele de lemn ale crivatului !) ; însă pentru un miner, care trăiește de dimineață pînă seară în umezeală și-i picură toată ziua apa în cap, asta era un lucru obișnuit. Luîndu-și această locuință, singurul lucru l» care se gîndise fusesc că va fi mai aproape de peșterile din munte, unde se ducea să facă cercetări, și, mai ales, că va putea să-și orînduiască după plac colecția lui de huilă, de pietre felurite și de fosile.

îmi ieși în întîmpinare și-mi spuse cu un glas tucu-ros :

— Am pus să-ți facă o *biruladă*, pentru că, dacă tineretul are ochi și urechi, are și bujrtă și, dacă vrei să te împrietenești cu el, trebuie să-l mulțumești în toate privințele. Biruladă e o mîncare de castane coapte, gătită cu vi¹ alb — specialitate culinară la mare cînste prin regiune;² Cevenilor.

— După biruladă, urmă Dascălul, stăm de vorbă și între timp îți arăt colecția mea.

Rosti „colecția mea” pe un ton care îndreptăța învinuirea ce i-o aduceau camarazii, căci, fără doar și peate, nicicînd vreun director de muzeu n-ar fi spus-o cu mm multă mîndrie. Dealtfel, colecția părea foarte bogată, ce¹ puțin din cîte puteam eu să-mi dau seama, și umplea toată locuința : bucățile mai mici, rînduite, pe rafturi și pe mese, iar cele mari, pe jos. De douăzeci de ani strîn-sese tot ce găsisese mai deosebit în timpul lucrului și, tn-trucît minele din valea Cerei și Divonnei sînt bogate în fosile de origine vegetală, avea acolo exemplare raiC care l-ar fi fericit pe orice geolog sau naturalist.

250

„e, a, că o pădure nu se ivește de la o zi la alta ; îi trebuie vreo sută de ani ca să crească mare. Ca să capeți un strat de huilă de treizeci de metri grosime, trebuie un sir de cinci mii de codrii crescînd pe rînd în același loc, adică cinci sute de jmii de ani. Este o cifră uluitoare, nu-i așa ? Și totuși nu e exactă, căci copacii nu vin unii după alții așa de simplu. Le trebuie mai bine de o sută de ani ca' să crească și să putrezească, iar cînd un soi înlocuiește un altul, e nevoie de un șir de preschimbări și de revoluții pentru ca stratul de plante putrezite să ajungă în stare a hrăni un soi nou. Vezi și tu că cinci sute de mii de ani nu înseamnă nimic deci și că trebuie mult mai mult. Cît ? Habar n-am și nu-i de nasul unuia ca mine să răspundă. Am vrut numai să ai o idee de ceea ce este cărbunele de pămînt, pentru ca să fii pregătit să-mi vezi colecția. Și acum, hai să o vizităm.

Vizita ținu pînă noaptea, fiindcă la fiecare piatră, la fiecare urmă de plantă, Dascălul își lua de la capăt lămuririle, așa încît, pînă la sfîrșit, .am început să înțeleg aproape tot ceea ce la început mi se păruse de neconceput.

4

INUNDAȚIA

A doua zi dimineața ne-am întîlnit în mină.

— Ei, zise unchiul Gaspard, ai fost mulțumit de băiat, Dascăle ?

— Cum să nu ! Are urechi și sper că în curînd o să aibă și ochi.

— Pînă una alta, să aibă mîini ! spuse unchiul Gaspard.

Și îmi dădu o pană ca să-i ajut să dea jos o bucată de ilă pe care începuse s-o desprindă pe dedesubt — de multe ori, în asemenea împrejurări, minerii fac apel la vagonetarii lor. Tocmai mă întorceam cu vagonetul meu^e la puțul Sfîntului Alphonsino, unde fusesem pentru

251

a treia oară, cînd am auzit dintr-acolo un huiet îngrozitor, un bubuit asurzitor cum nu mai pomenisem niciodată. Era vreo surpare, vreo prăbușire generală ? Am stat Ja ascult. Larma stăruia răspîndindu-se în toate părțile. Oare ce să fie ? întîi mi-a fost o frică groz.avă și o clipă mi-a trecut prin gînd să mă reped pe scări. Însă cum de atîtea ori rîseseră toți de mine, rușinea mă țintui locului. Să fi fost vreo pușcătură mai puternică ? Vreun vagonet cart se prăbușea în puț ? Sau pur și simplu se rostogoleau prin ganguri grinzi pentru întărituri ?

Deodată, o droaie de șobolani îmi trecu în goană printre picioare, fugind ca un escadron de cavalerie urmărit de vrăjmaș. Apoi mi se păru că aud un foșnet ciudat pe pămînt și de-a lungul pereților galeriei. Era un clipocii de apă. Locul în care mă oprisem fiind absolut uscat, nu-mi puteam explica zgomotul apei în nici un fel. Mi-am luat lampa și am apropiat-o de pămînt. Era, într-adevăr, apă. Venea dintr-un puț, urcîndu-se în sus pe **galerie**. Zgomotul, bubuitul acela îngrozitor, se datora vasâziei⁵. apei care năvălea în mină.

Lăsîndu-mi vagonetul baltă, am alergat la abataj.

— Unchiule Gaspard, năvălește apa în mină !

- Fii serios, băiete !
- S-o fi făcut o gaură sub Divonne, hai să fugim F
- Ia lasă-mă în pace !
- Stai și ascultă !

Se vede că glasul mi-era atât de tulburat, că unchiul Gaspard rămase cu tîrnăcopul în aer și ascultă : zgomotul se auzea din ce în ce mai tare, mai înfiorător. Nu mai încăpea îndoială, apa năvălea nebunește.

- Fugi repede ! îmi strigă el. Vine apa în mină.
- Și tot strigînd „Vine apa în mină !”, unchiul Gaspard își apucă lampa — căci acesta e gestul pe care-l face mai întîi orice miner — și o luă la goană prin galerie. Nu făcusem nici zece pași cînd am dat peste Dascăl, care cobora și el în galerie, atras de vuiet.
- Inundație ! țipă unchiul Gaspard.
- A făcut Divonne o spărtură, zisei eu.
- Spui prostii.
- Fugiți ! strigă Dascălul.

Apa creștea văzînd cu ochii. Acuma ne ajungea pînt la genunchi, îngreunîndu-ne fuga.

252

Dascălul începu să alerge cu noi și toți trei răcneam trectnd prin dreptul abatajelor :

- Fugiți ! Fugiți ! Vine apa !

Apa creștea cu o repeziciune înspăimîntătoare. Noroc că nu eram prea departe de treptele de lemn, altfel n-am fi apucat să ajungem pînă la ele. Dascălul sosi acolo cel dintîi, dar se opri :

- Urcați-vă voi mai întîi, ne zise el, eu sînt mai bătrîn.

N-aveam vreme de pierdut; unchiul Gaspard trecu cel dintîi, eu după el, iar Dascălul la urmă și, ceva mai tîr-ziu, cîțiva mineri care veniră după noi. Niciodată cei patruzeci de metri ce despart orizontul al doilea de întîiul n-au fost străbătuți cu o asemenea viteză. Dar, înainte de a pune piciorul pe ultima treaptă, un val de apă ne căzu în cap, înecîndu-ne lămpile. O adevărată cascadă !

- Nu vă lăsați ! strigă unchiul Gaspard.

Dascălul și cu mine ne agățarăm de trepte ca să putem rezista, însă cei ce veneau în spatele nostru fură luați de apă și cu siguranță că și noi, dacă am fi avut mai mult de zece trepte de urcat, am fi fost tîrîți înapoi, căci în aceeași clipă, cascada se prefăcu în torent.

Chiar ajunși la orizontul întîi și tot nu eram salvați, căci mai aveam cincizeci de metri de străbătut pînă la ieșire, iar apa năvălise și în galeria asta ; ne aflam în întuneric, cu lămpile stinse.

- Sîntem pierduți, spuse Dascălul cu un glas aproape liniștit. Fă-ți rugăciunea, Remi.
- Dar în aceeași clipă apărură în galerie vreo șapte-opt lămpi, alergînd spre noi. Apa ne trecea de genunchi ; fără* să ne mai aplecăm, o atingeam cu mîna. Nu era o apă domoală, ci un puhoi, un vârtej turbat care smulgea totul în cale și învîrtea buștenii ca pe niște fulgi. Oamenii care veneau în fugă spre noi și ale căror lămpi le zărisem voiau să treacă prin galerie ca să ajungă la treptele Și la scările din apropiere. Însă nu era cu putință să străbați un asemenea puhoi. Cum să-l stăvilești, cum să ții P'ppt izbiturilor lui și trunchiurilor pe care le tîra ? Spuneau și ei ce spusese Dascălul cu cîteva clipe înainte :

- Sîntem pierduți ! Ajunseră în dreptul nostru.

253

- Ia veniți încoace ! strigă deodată Dascălul, singurul dintre noi care mai părea să-și fi păstrat sîngele rece Nu avem altă scăpare decît în vechea galerie.

Vechea galerie era o parte a minei părăsită de multă vreme și pe unde nu mai călca nimeni, afară de Dascăl, care o vizita deseori în căutarea cine știe căror curiozități.

- Stînga-mprejur, strigă el, și dați-mi o lampă st vă conduc!

De obicei, cînd vorbea, ceilalți îi rîdeau în nas sau îi întorceau spatele, ridicînd din umeri. Dar

acum și cei mai puternici își pierduseră dîrzenia cu care se mîndreau atît și, la vocea bătrînului de care și-ar fi bătut joc cu cinci minute înainte, se supuseră ca niște copii. I se întinseră toate lămpile. El apucă repede una cu o mina și, tîrîndu-mă pe mine cu cealaltă, trecu în fruntea cetei noastre. Întrucît acuma mergeam în sensul în care curge» apa, înaintam destul de ușor. După ce am umblat așa prin galerie cîteva minute ori cîteva secunde — cine mai știe ? căci nimeni nu-și mai dădea seama de timp — el se opri.

— Nu mai avem vreme, strigă el, apa urcă prea repede
într-adevăr, nivelul apei creștea vertiginos : de la genunchi ne ajunsese la șold, de la șold, la piept.

— Trebuie să ne refugiem într-o înfundătură, spust Dascălul.

— Și pe urmă ?

— Cum mai ieșim de acolo ?

Să te înghesui într-o înfundătură însemna să te îngropi de viu ; dar nu ne dădea mîna să mai așteptăm și să alegem. Trebuia ori să ne repezim într-o înfundătură și să cîștigăm cîteva minute, adică speranța de a ne sal va, ori să mergem înainte prin galerie, cu riscul de a fi luați de apă în cîteva clipe.

Cu Dascălul în frunte, am pătruns în fundătură. Do> dintre tovarășii noștri au continuat să meargă înainte *în galerie, dar pe aceștia nu i-am mai văzut niciodată. Atunci, mai venindu-ne în fire, am deosebit zgomotelt care ne asurzeau urechile de cînd începusem să gonim și de care nu ne dădusem totuși bine seama ; prăbușiri, vîr-tejuri și căderi de apă, trosnete de lemne, pocnituri

254

-sarde — în toată mina era un vuiet care ne făcu să înghețăm de spaimă. ' — E potopul!

— Sfirșitul pămîntului !

— Doamne, fie-ți milă de noi !

De cînd urcasem în adăpostul nostru, Dascălul nu scosese o vorbă, căci disprețuia văicărelile zadarnice.

— Copii, ne zise el în cele din urmă, nu trebuie să ne obosim. Dacă stăm așa, agățați, cu mîinile și cu picioarele, ne istovim puterile foarte repede. Trebuie să ne facem niște scobituri în șist, de care să ne rezemăm.

Sfatul era bun, dar greu de înfăptuit, căci nici unul din noi n-avea tîrnăcop ; toți își luaseră lămpile, dar nimeni scule.

— Cu cîrligele de la lămpi, urmă Dascălul !

Și fiecare se apucă să scobească peretele cu cîrligul lămpii. Lucrul era anevoios, fundătura fiind foarte înclinată și lunecoasă. Dar cînd știi că dacă aluneci îți afli moartea la capătul povîrnișului, asta îți dă puteri și în-detnîinare. Cît ai număra pînă la zece, scobisem cu toții cîte o gaură, în care să ne sprijinim piciorul. Cînd am isprăvit, ne-am uitat unul la altul. Eram șapte : Dascălul, eu, unchiul Gaspard, trei lucrători, Pages, Coupeyrou, Bergounhous, și un vagonetar, Carrory. Ceilalți dispăruseră în galerie.

Vuietul din mină continua cu aceeași tărie : nu există cuvinte pentru a zugrăvi zgomotul acela înspăimîntător ; bubuitul unor tunuri, amestecat cu al tunetelor și al unor explozii, n-ar fi făcut o larmă mai cumplită. Îngroziți, înnebuniți de spaimă, ne priveam căutînd în ochii vecinului lămuriri pe care mintea noastră nu ni le dădea.

— E potopul ! repeta unul.

— Cutremur de pămînt !

— Duhul rău al minei, care s-a mîniat și vrea să se răzbune.

— S-a revărsat apa adunată în puțurile vechi.

— O spărtură în matca Divonnei.

Părerea asta era a mea, țineam morțiș că e o spărtură, pascalul nu spusese nimic și se uita pe rînd la fiecare, rMicînd din umeri, ca și cum ar fi discutat la lumina zi-^{ei}, la umbra unui dud,

mîncînd ceapă.

— Sigur că e o revărsare, zise el în cele din urmă, după ce fiecare îşi dăduse cu părerea.

255

— Din pricina unui cutremur.

— Stîrnită de duhul rău al minei.

— De la vechile galerii.

— Venită din Divonne printr-o spărtură. Fiecare repeta ceea ce mai spusese o dată.

— E o revărsare, continuă Dascălul.

— Ei, şi mai departe ?... De unde vine ? întrebară în acelaşi timp mai multe voci.

— Habar n-am. Însă chestia cu duhul rău este o pi ostie ; cea cu vechile puţuri ar fi cu putinţă, dacă n-a fost inundat decît orizontul al treilea. Ştiţi bine că apa nu suie, ci coboară totdeauna.

— Spărtura ?

— Aia nu se face aşa, de la sine.

— Cutremurul ?

— Nu ştiu.

— Păi dacă nu ştii, taci din gură !

— Ştiu că e o inundaţie, şi tot e ceva ; o inundaţie care vine de sus.

— Pe naiba ! Asta nu-i greu de ghicit, că doar apa a venit după noi.

Şi cum ne simţeam mai în siguranţă de cînd apa nu mai creştea, n-au mai vrut să-l asculte pe Dascăl.

— Ia nu fă pe savantul, dacă nu eşti mai breaz ca noi.

îşi şi pierduse autoritatea pe care i-o dăduse curajul arătat în clipa primejdiei. Nu răspunse.

Ca să răzbim zgomotul, vorbeam cît puteam de tare şi totuşi glasul ne era înăbuşit.

— Spune ceva, îmi zise Dascălul.

— Ce să spun ?

— Orice, numai vorbeşte, spune orice îţi trece prin cap.

Am rostit cîteva cuvinte.

— Bine. Acuma ceva mai încet. Aşa, bine.

— Ți-ai pierdut minţile, Dascăle ? întreabă Pages.

— Ai înnebunit de frică ?

— Sau te şi crezi pe lumea cealaltă ?

— Cred că apa n-o să se urce pînă la noi şi că,, dacă murim, n-o să murim înecaţi.

— Adică ce vorbă este asta, Dascăle ?

— Uită-te la lampa ta.

— Ce-i cu ea ? Arde.

256

— Ca de obicei ?

— Ba nu, flacăra e mai vie, dar mai scurtă.

— Şi asta ce înseamnă ?... Că sînt gaze ?

— Nu, zise Dascălul, nici primejdia; asta nu ne paşte ; după cum nu-i primejdie nici de apă, care acum n-o să mai crească nici cu un deget.

— Nu mai fă pe vrăjitorul !

— Nu fac pe vrăjitorul : ne aflăm într-un clopot de aer şi tocmai aerul ăsta îndesat împiedică apa să urce ; fundătura noastră, închisă la un capăt, este pentru noi ceea ce e clopotul pentru scafandri : aerul, împins de apă, s-a îngrămădit în galeria asta şi acum ţine piept apei şi o dă înapoi.

Auzindu-l pe Dascăl spunînd că ne aflăm ca într-un fel de clopot de scafandru, în care apa nu putea să urce pînă la noi pentru că o oprea aerul, începură cu toţii să bombăne, neîncrezători.

— Auzi prostie ! Parcă apa nu e mai tare ca orice !

— Da, afară, în libertate. Dar cînd arunci un pahar cu gura în jos, într-o găleată plină, ce, apa se ridică pînă în fundul paharului ? Nu. Nu-i aşa că rămîne un gol ? Ei, vezi ? Golul ăla e făcut de aer. Şi aici e acelaşi lucru : sîntem ca în fundul paharului şi apa n-o să vină pînă la noi.

— Înţeleg, spuse unchiul Gaspard, şi abia acum îmi dau seama ce nedrepti eraţi voi ăştia, care v-aţi bătut de atîtea ori joc de Dascălul nostru. El ştie lucruri pe care noi nu le ştim.

— Vasăzică am scăpat ! sări Carrory.

— ■ Am scăpat ? N-am spus asta. N-o să ne înecăm, asta e tot ce vă pot asigura. Ce ne scapă e faptul că, fundătura fiind astupată, aerul nu poate ieşi ; dar dacă de aici vine salvarea, tot de aici vine şi

pieirea noastră : aerul nu poate ieși, fiindcă e închis. Dar și noi sîntem închiși și nu putem ieși.

— Cînd o să scadă apa.

— Păi vorba e : o să scadă ? Habar n-am. Ca să pot spune, ar trebui să știu cum a venit, și asta n-avem de unde afla.

— De vreme ce e inundație ? !

— Ei, și ? Sigur că e inundație, dar care e pricina ? S-a revărsat Divonna pînă la puțuri ? A fost furtună ? A fîsnit un izvor nou ? A fost un cutremur ? Dacă am fi

257

afară, am putea răspunde ; din nenorocire însă, sîntem înăuntru.

— Poate că și orașul a fost luat de ape ?

— Poate...

Urmă o clipă de tăcere și de spaimă.

Zgomotul apei se potolise, doar din cînd în cînd se auzeau prin pereți bubuituri **înfundate** și se simțeau un fel de vibrații ale solului.

— Mina trebuie să fie plină, zise Dascălul, apa nu mai năvălește.

— Și Marius ? ! izbucni Pages, deznădăjduit. Marius era feciorul lui, tot miner ca și el, care lucra la orizontul al treilea. Pînă atunci grija pentru propria lui viață îl împiedicase să se gîndească la băiat ; auzin-du-l însă pe Dascăl spunînd că mina este plină, se dezmeticise.

— Marius ! Marius ! strigă el cu un glas sfîșietor. Marius !

Nici un răspuns, nici măcar ecoul ; glasul lui înăbușit nu trecu dincolo de clopotul nostru.

— O fi găsit și el o fundătură, zise Dascălul. O sută cincizeci de oameni înecați ar fi prea îngrozitor ; n-ar vrea nici Dumnezeu.

Mi s-a părut că nu rostise vorbele astea cu prea multă convingere. Cel puțin o sută cincizeci de oameni coborî-seră de dimineață în mină : cîți or fi putut să se **ridice** prin puțuri sau să găsească un adăpost ca și noi ? ToV tovarășii pierduți, înecați, morți ? Nimeni nu mai îndrăzni să scoată o vorbă.

Dar într-o situație ca a noastră, compătimirea sau mila nu pot pune prea multă vreme stăpînire pe inimi și pe minți.

— Dar noi ? întrebă Bergounhoux, după o clipă de tăcere. Noi ce-o să facem ?

— Tu ce-ai vrea să faci ?

— Nu-i altceva de făcut decît să așteptăm, spuse Dascălul.

— Ce să așteptăm ?

— Să așteptăm, că doar n-oi fi vrînd să găurești cu cîdigul lămpii cei patruzeci-cincizeci de metri care ne despart de lumina zilei !

— Păi murim de foame !

253

— Nu-i asta primejdia cea mai mare.

— Ascultă, Dascăle, vorbește, de ce ne sperii ? Care-i primejdia cea mare ?

— De foame nu mori. Am citit undeva că niște lucrători prinși de ape, ca și noi, într-o mină, au stat douăzeci și patru de zile fără să mănînce. E mult de atunci, era pe vremea războaielor religioase. Dar și dacă s-ar fi întîmplat ieri, tot același lucru ar fi fost. Nu de foame mă tem eu.

— Păi ce te îngrijorează, dacă spui că apa nu mai poate urca ?

— Nu-ți simți capul greu ? Nu aveți vîjîieli ? Puteți să răsuflați ușor ?

— Pe mine mă doare capul.

— Eu am amețeli.

— Mie îmi zvîcnesc tîmplele.

— Eu parcă m-am tîmpit.

— Ei, vedeți ? Chiar asta-i primejdia. Cîtă vreme o să putem trăi în aerul ăsta ? Nu știu nici eu. Dacă aș fi om învățat, în loc să fiu neștiutor, v-aș spune-o. Dar nu știu. Ne aflăm la vreo patruzeci de metri sub pămînt și peste noi : asta înseamnă că aerul nostru suferă o presiune de patru-cinci atmosfere. Cum să trăiești în aerul ăsta comprimat ? Iată ce-ar trebui să știm și ceea ce o să aflăm pe pielea noastră, poate.

Eu habar n-aveam ce e aerul comprimat și poate tocmai de aceea am fost atît de înspăimîntat de cuvintele Dascălului ; dealtfel, tovarășii mei părăură la fel de îngrijorați de vorbele lui ; nici ei nu știau mai mult decît mine, așa că și asupra lor, ca și asupra mea, necunoscutul avu același efect copleșitor. Dascălul își dădea seama de starea noastră deznădăjduită și, deși o vedea limpede, în toată grozăvia ei,

nu se gîndea decît la măsurile ce trebuiau luate ca să ne organizăm apărarea.

— Acum, zise el, trebuie să ne rostim locul, ca să putem sta fără primejdia de a cădea în apă.

— Păi doar ne-am făcut găuri.

— Și credeți că n-o să obosiți stînd tot mereu în aceeași poziție ?

— Cum ? Crezi c-o să stăm multă vreme aici ?

— Parcă eu știu ? !

— Or să ne vină-n ajutor.

259

— Neapărat. Dar ca să ne vină-n ajutor, trebuie mai întîi să poată. Cîtă vreme o să treacă pînă vor începe lucrările de salvare ? Numai cei de pe pămînt pot s-o știe. Noi, care sîntem dedesubt, trebuie să ne rînduim cît mai bine, ca să putem rezista, căci dacă vreunul din noi alunecă, e pierdut.

— Să ne legăm unul de altul.

— Și Mngħii, de unde ?

— Să ne ținem de mînă.

— Eu zic că ar fi mai bine să săpăm niște prispe, ca la o casă. Sîntem șapte inși. Pe două prispe am încăpea toți : patru pe prima și trei pe a doua.

— Cu ce le săpăm ? —■ N-avem tîrnăcoape.

— Cu cîrligele de la lămpi în părțile sfărîmicioase, și cu cuțitele, în părțile mai tari.

— N-o să putem niciodată.

— Nu zi așa, Pages ; în situația noastră poți orice ca să scapi cu viață. Dacă îl fură somnul pe unul din noi, e pierdut.

Cu sîngele-i rece și cu chibzuință lui, Dascălul căpăta în ochii noștri un prestigiu care creștea clipă de clipă. Prin măreția și frumusețea lui, curajul se impune. Simțeam că forța sa sufletească lupta cu nenorocirea, care o doborîse pe a noastră, și așteptam de la el un ajutor. Ne-am pus pe treabă, căci săparea celor două prispe era cel dintîi lucru ce urma să fie **făcut**. Trebuia să ne așezăm, dacă nu la largul nostru, măcar așa, ca să nu ne rostogolim în prăpastia de la picioarele noastre. Aveam patru lămpi aprinse, care dădeau destulă lumină ca să ne descurcăm.

— Să alegem locurile unde se poate săpa mai ușor, zise Dascălul.

— Ia ascultați, se amestecă unchiul Gaspard, am și eu o vorbă de spus : dacă vreunul dintre noi și-a păstrat capul, apăi acela e Dascălul ; el e singurul care nu s-a pierdut cu firea ; e un om întreg și, pe deasupra, are și suflet. A fost artificier ca noi și, în multe privințe, știe mai multe ca noi. Propun să fie șeful nostru și să conducă munca.

— Dascălul ? ' ! Întrerupe Carrory, care era cam nătîng de felul său și nu se pricepea decît la împinsul va-

260

gemetului. Și de ce nu eu, mă rog ? Dacă luați un vagonetar, apăi și eu sînt vagonetar.

— Nu ne trebuie un vagonetar, dobitoecule ! Cî un om ! Și dintre noi toți, el e cel mai om !

— Ieri nu spuneai așa.

— Ieri eram și eu prost ca tine și îmi băteam joc de el, la rînd cu ceilalți, ca să nu recunosc că știe mai multe decît noi. Astăzi însă îi cer să ne conducă el. Hai, Dascăle, zi-mi la ce mă pui ! Sînt voinic, știi bine. Și voi ce faceți ?

— Hai, Dascăle, te-ascultăm.

— Și te vom asculta.

— Stați puțin, zise Dascălul, dacă vreți să vă fiu șef, fie ! Dar cu o condiție : să faceți tot ce vă spun.

S-ar putea să rămînem multă vreme aici, multe zile. Nu știu ee se va întîmpla : o să fim ca niște naufragiați pe o plută, poate chiar într-o situație mai rea, căci pe plută măcar ai aer, și lumină, respiri și vezi. Orice s-ar întîmpla, trebuie neapărat, ca șef, să mă ascultați.

— Te vom asculta, i-am făgăduit noi într-un singur glas.

— Dacă o să socotiți că ceea ce vă cer eu este just, o să mă ascultați ; dar dacă n-o să socotiți ?

— Ba o să socotim.

— Doar se știe că ești om cinstit, Dascăle.

— Om de nădejde.

— Și care știe multe.

— Nu te mai gîndi la glumele noastre, Dascăle. N-aveam pe atunci experiența pe care am cîștigat-o

mai târziu și mă miram nespun că aceiași oameni, care, cu câteva ceasuri mai înainte, nu găseau destule vorbe de batjocură ca care să-l copleșească pe Dascăl erau acum cei dintâi să-i recunoască virtuțile. Nu știam cât pot uneori împrejurările să schimbe părerile și simțămintele oamenilor.

— Jurați ? întreabă Dascălul.

— Jurăm ! am răspuns noi.

Și ne-am pus pe treabă. Aveam toți cuțite în buzunare, cuțite bune, cu prăsele zdravene, cu tăișul strașnic.

— Trei dintre voi, cei mai voinici, sapă în perete, spuse Dascălul, iar cei mai slabi : Remi, Carrory, Pages și cu mine, bățătorim pământul.

261

— Nu, tu nu, întrerupse Compeyrou, care era o namilă, tu nu trebuie să muncești, Dascăle, că nu ești prea voinic. Tu ești inginerul și inginerii nu lucrează cu brațele.

Toată lumea fu de părerea lui Compeyrou, spunând că, dacă Dascălul e inginerul nostru, nu trebuie să lucreze. Atât de bine simțeau cât de folositoare nu era conducerea lui, încât l-ar fi ținut și în puf, ca să-l apere de primejdii și de accidente : era doar cârmaciul nostru.

Munca pe care o aveam de făcut ar fi fost foarte ușoară, să fi avut sculele trebuincioase ; folosind însă doar cuțitele, a fost lungă și grea. Într-adevăr, trebuia să tăiem două prispe, scobindu-le în șist și, ca să nu ne rostogolim pe povârnișul adăpostului, prispele trebuiau să fie destul de late ca să încapă patru inși pe una și trei pe alta.

Munceam cu nădejde. Cîte doi oameni săpau pămîntul, iar al treilea îndepărta bolovanii. Dascălul, cu o lampă în mînă, mergea de la un „șantier” la altul. Tot săpînd așa, am dat peste niște bucăți de lemn, îngropate acolo de cine știe cînd și care ne-au fost de mare folos, căci cu ajutorul lor am putut să sprijinim pămîntul bățătorit, ca să nu se prăvale. După vreo trei ceasuri de muncă neîntreruptă, săpasem o platformă pe care ne puteam așeza.

— Deocamdată destul, porunci Dascălul. Mai târziu o s-o lărgim, ca să ne putem culca. Nu trebuie să ne irosim degeaba puterile, o să mai avem nevoie de ele.

Dascălul, unchiul Gaspard, Carrory și cu mine ne-am așezat pe prispa de jos ; ceilalți trei, pe cea de sus.

— Trebuie să ne cruțăm lămpile, spuse Dascălul. Stin-geți-le și lăsați numai una să ardă.

Ordinele erau executate chiar în clipa cînd se dădeau. Tocmai eram gata să stingem lămpile de prisos, cînd Dascălul ne făcu semn să ne oprim.

— O clipă, zise el, un curent ar putea stinge lampa, deși nu prea e de crezut ; totuși să ne gîndim și la asta. Cine are chibrituri ca s-o aprindem iar ?

Cu toate că e strict interzis să umbli cu foc în mină. mai toți lucrătorii au chibrituri în buzunar, așa că, ne-fiind de față nici un inginer care să constate călcarea regulamentului, la întrebarea : „Cine are chibrituri ?”, patru glasuri răspunseră : „Eu”.

262

— Și eu am, urmă Dascălul, dar ale mele sînt ude. Tot așa li se întîmplase și celorlalți, căci toți țineau chibriturile în buzunarul de la pantaloni.

Într-un târziu, Carrory, care înțelegea greu și vorbea și mai greu, spuse :

— Am și eu chibrituri.

— Unde ?

— Nu știu... în căciulă.

— Ia dă căciula încoace.

În loc să dea căciula, cum i se ceruse, o căciulă de lucru cît un turban turcesc de bîlci, Carrory ne dădu o cutie de chibrituri. Datorită locului unde stătuseră, scăpaseră de umezeală.

— Aoum puteți stinge lămpile, porunci Dascălul. Rămase aprinsă o singură lampă, care de-abia lumina cușca noastră.

ÎNGROPAȚI DE VII

În mină domnea tăcerea cea mai deplină. Nici un zgomot nu mai venea pînă la noi. La picioarele noastre, apa încremenise, fără o încrețitură, fără un murmur. Mina era plină, cum spusese Dascălul, iar apa, după ce umpluse toate galeriile de sus pînă jos, ne zidise în închisoarea noastră, mai strașnic și mai ermetic decît un zid de piatră. Tăcerea astă grea, de nepătruns, tăcerea asta oare moarte era mai înspăimîntătoare, mai cumplită decît groaznicul vuiet pe care îl auzisem cînd năvăliseră apele. Eram ca

într-un mormînd, îngropați de vii, și treizeci-patruzeci de metri de pămînt apăsau pe piepturile noastre. Munca îți umple timpul și te împiedică să te gîndești; odihna ne aminti iar situația groaznică în care ne aflam, Și toți, chiar și Dascălul, am avut o clipă de deznădejde. Deodată am simțit căzîndu-mi pe mînă niște picături

263

calde. Era Carrory care plîngea. Tot atunci se auziră de pe prispa de sus niște suspine și un glas repetînd în șoaptă :

— Marius ! Marius !

Pages se gîndea la băiatul lui. ' "

Aerul era greu. Simțeam că mă înăbuș și îmi vîjîiau urechile. Dascălul, fie că era mai puțin istovit ca noi, fie că voia să lupte și să ne împiedice să ne simțim 'copleşți, rupse tăcerea :

— Acum să vedem cum stăm cu mîncarea.

— Crezi că o să rămînem mult timp închiși aici ? îl întrerupse unchiul Gaspard.

— Nu, dar se cade să fim prevăzători. Cine are pîine ?

Nu răspunse nimeni.

— Eu, zisei, am un coltuc în buzunar.

— în care buzunar ?

— în buzunarul de la pantaloni.

— Atunci coltucul tău trebuie să fie terci. Ia arată-l. Am scotocit prin buzunar, unde dimineața băgasem o

frumusețe d* coltuc, bine rumenit, și am scos de acolo un fel de papară, pe care tocmai mă pregăteam s-o arunc, cînd Dascălul mă opri.

— Ține-ți mîncarea, îmi spuse el. Așa cum e, o să ți se pară cuiîrd foarte bună.

Nu era o prevestire menită să te îmbărbăteze, dar noi n-am luat-o în seamă. Doar mai tîrziu, cînd mi-am amintit de cuvintele lui, am înțeles că Dascălul își dădea pe deplin seama de situația în care ne aflam și că, dacă nu prevedea chiar cu de-amănuntul chinurile prin care urma să trecem, nici nu-și închipuia că scăparea noastră t. aproape.

— Nimeni altul nu mai are pîine ? Tăcere.

— Asta e rău, zise el.

— Ți-e foame cumva ? întrebă Compeyrou.

— Nu întreb pentru mine, ci pentru Ttemi și Carrory.

— Și de ce să n-o împărțim între noi toți ? replică Bergounhoux. Asta nu-i drept ; sîntem toți la fel în fața foamei.

— Vasăzică, dacă aveam pîine, ne-am fi certat. Și totuși ați făgăduit să-mi dați ascultare. Văd însă că nu o

264

să mă ascultați decît cu ceartă și numai atunci cînd veți socoti voi> că am dreptate.

— Ar fi ascultat și el !

— Adică ar fi ieșit cu bătaie. Ei bine, nu trebuie să fie bătaie și de aceea o să vă lămuresc de ce pîinea ar fi fost pentru Renii și pentru Carrory. N-am făcut eu regula asta, ci legea : legea zice că, dacă mai multe persoane pînă la șaiszeci de ani ar muri într-un accident, se presupune că cea mai în vîrstă dintre ele moare mai la urmă, ceea ce înseamnă că Remi și Carrory, datorită tinereții lor, ar înfrunta mai greu moartea decît Pages și Compeyrou.

— Păi tu, Dascăle, ai peste șaiszeci de ani.

— O ! Eu nu mă pun la socoteală și, dealtfel, nu prea sînt obișnuit să mă îndop.

— Care vasăzică, spuse Carrory după o clipă de gîndire, dacă aș fi avut pîine, ar fi fost tot pentru mine.

— Pentru tine și pentru Remi.

— Și dacă n-aș fi vrut s-o dau ?

— Toți ți-am fi luat-o. Doar ai jurat să te supui. Carrory rămase o vreme tăcut, apoi, scoțînd deodată o bucată de pîine din căciulă zise :

— Uite, poftim pîinea.

— Măi Carrory, căciula ta e fermecată !

— Ia dați-o încoace ! porunci Dascălul.

Carrory nu voi s-o dea ; i-o luă cu de-a sila și o întinse Dascălului. Acesta ceru lampa să se uite în

fundul căciulii. Cu toate că nu ne aflam într-o situație prea veselă, am avut totuși un moment de destindere. Ce nu ^e găsea colo ? O pipă, niște tutun, o cheie, o bucată de cîrnat, un sîmbure de piersică găurit și prefăcut în fluier, arșice de miel, trei nuci crude, o ceapă. Cu alte cuvinte, nu era o căciulă, ci un adevărat dulap.'

— Piinea și cîrnatul le împărți deseară cu Remi.

— Păi mi-e foame, răspunse Carrory cu glas plîngă-țeț, mi-e foame chiar acum.

— Deseară o să-ți fie și mai foame.

— Ce păcat că n-are și-un ceas în dulapul lui ! Am Ști cît e ora, că al meu a stat.

— Și ai meu, că s-a udat.

Gîndul la ceas ne-a readus la realitate. Cît să fi fost "Ceasul ? De cîtă vreme stăteam în fundătură ? Fiecare își •dădu cu părerea, însă n-am izbutit să ne punem de acord.

265

Unii ziceau că-i amiaza, alții, că e șase seara. Adică, unii credeau că ne aflam închiși acolo de peste zece ore, iar alții, de vreo cinci. De atunci au început să se deosebească în măsurarea timpului, și deosebirea asta a tot crescut, astfel că s-au depărtat foarte mult unii de alții. Nu prea aveam chef să vorbim, doar așa, ca să spunem ceva ; cînd discuția despre ceas se încheie, tăcurăm cu toții și ne cufundăram în gînduri. La ce s-or fi gîndit tovarășii mei, nu știu, însă, judecînd după mine, sigur ca nu la lucruri vesele.

Cu toate asigurările Dascălului, nu prea eram convinși că vom scăpa cu viață. Mi-era frică de apă, de întuneric, de moarte ; tăcerea mă copleșea. Pereții șubrezi ai fundăturii mă striveau, parcă s-ar fi lăsat cu toată greutatea lor peste trupul meu. Vasăzică n-aveam s-o mai văd niciodată pe Liza ! Nici pe Etienne, pe Alexis și Benjamin ! Cine va mai ține legătura între ei ? Oare n-o să-i mai văd nici pe Arthur, nici pe doamna Milligan, nici pe Mattia ? O să știe vreodată Liza că pentru ea murisem ? Și tușa Barberin, biata tușa Barberin ! Gîndurile mi se înlănțuiau unele mai negre decît altele, și cînd îmi priveam tovarășii ca să uit și îi vedeam tot atît de abătuți, de doborâți ca și mine, mă întorceam la gîndurile mele, și mai nenorocit și mai posomorit. Ei măcar erau obișnuiți cu viața de mină, așa că nu sufereau din cauza lipsei de aer, de soare, de libertate. Pămîntul nu-i apăsa ca pe mine.

Deodată, în mijlocul tăcerii, răsună glasul unchiului Gaspard :

— Mi se pare, zise el, că cei de sus nu fac nimic ca să ne scape.

— De ce crezi asta ?

— Pentru că nu auzim nimic.

■— O fi și orașul distrus ; poate a fost un cutremur.

— Sau poate că în oraș se crede că am pierit cu toții și că nu mai e nimic de făcut pentru noi.

— Cu alte cuvinte, ne-au lăsat în plata Domnului ?

— De ce gîndești așa despre tovarășii noștri ? îi întrerupse Dascălul. N-aveți dreptul să-i învinuiți. Știți doar prea bine că, în caz de nenorocire, nimeni nu-și părăsește tovarășul și că douăzeci, chiar și o sută de oameni sînt în stare să moară pînă la ultimul, ca să nu lase pe unul de-al lor fără ajutor. Asta o știți, mi-i așa ?

266

I— Da.

— Păi dacă-i așa, de ce credeți că v-au uitat ?

— Nu auzim nimic...

— E adevărat, că nu se aude nimic. Dar de aici se poate ? Și chiar de s-ar putea auzi și am ști sigur că nu se lucrează, nici asta n-ar însemna că ne-au uitat ! Parcă știm noi cum și ce s-a întîmplat ? Dacă a fost un cutremur, au de lucru în oraș cei care au scăpat. Dacă e numai inundație, cum cred eu, trebuie să le dăm timp să afle în ce stare se află puțurile. Poate că s-au'surpat, s-o fi prăbușit galeria de la lampagerie, sau mai știi ? Trebuie timp ca să se organizeze salvarea noastră. Nu 'știu dacă o să scăpăm, dar sînt sigur că ei fac totul ca să ne salveze.

Rosti aceasta cu un glas care trebuia să-i convingă pînă și pe cei mai speriați și mai neîncrezători.

Totuși Bergounhous îndrăzni :

— Și dacă ne cred pe toți morți ?

— Tot vor încerca. Dar dacă te temi de asta, hai să le arătăm că sîntem vii. Să batem în perete cît mai tare. Știți cum se transmite sunetul prin pămînt. Dacă ne aud, or să știe că trebuie să se grăbească și bătăile noastre or să le spună încotro să-și îndrepte cercetările.

Fără să mai aștepte, Bergounhous, care era încălțat cu niște cizme cît toate zilele, se și apucă să

izbească peretele cu putere, așa cum se strigă minerii între ei. Bătăile acestea, precum și gândurile ce ni le trezeau ne smulse din toropeală.

Oare ne vor auzi ? Vom primi oare vreun răspuns ?

— Ia spune, Dascăle, întrebă unchiul Gaspard, dacă ne aud, ce-or să facă pentru ca să ne ajute ?

— N-au decît două căi și sînt sigur că inginerii le vor folosi pe amîndouă : să sape tuneluri ca să ajungă pînă la noi și să sece apa.

— Auzi vorbă, să sape tuneluri !

— Să sece apa !

Aceste două întreruperi nu-l stînjeniră pe Dascăl.

— Noi ne aflăm aici la patruzeci de metri adîncime, nu-i așa ? Săoînd cîte șase-opt metri pe zi, asta înseamnă șapte-opt zile.

— - Nu pot săpa șase metri pe zi.

— Muncind ca de obicei, nu ; însă ca să scapi niște tovarăși, se pot multe.

267

— N-o să rezistăm opt zile. Gîndește-te, Dascăle, gpt zile !

— Bine, dar apa cum s-o seci ?

— Apa, nu știu. Ar trebui să știu cîtă apă a intrat în mină, două sute de mii de metri cubi, trei sute de mii, habar n-am. Dar ca să ajungă la noi, nu-i nevoie să sece toată apa. Noi sîntem la orizontul întîi. Și fiindcă vor lucra la cele trei puțuri deodată, cu cîte două vagonete, asta înseamnă șase vagoane de douăzeci și cinci de hectolitri fiecare ce vor scoate apa, adică dintr-o dată vor fi zvîrliți afară o sută cincizeci de hectolitri. Vedeți că și așa vor merge destul de repede.

Se încinse o discuție cam încîlcită asupra celei mai bune metode ce trebuia folosită, dar ce am înțeles eu din toată vorbăria lor era că, în cazul cel mai fericit, tot trebuia să stăm în mormîntul nostru cel puțin opt zile.

Opt zile ! Dascălul ne vorbise de niște lucrători care stătuseră îngropați douăzeci și patru de zile. Dar asta era o poveste, pe cîtă vreme noi trăiam o realitate. Din clipa în care gîndul acesta puse stăpînire pe mintea mea, n-am mai auzit nimic din discuția lor. Opt zile !

Nu mai știu de cîtă vreme ședeam așa, copleșiți de gînduri, cînd discuția încetă brusc.

— Ia ascultați ! zise Carroy, care avea și instinctul mai dezvoltat.

— Ce?

— Se aude ceva în apă.

— Oi fi rostogolit vreo piatră.

— Nu, e un zgomot înăbușit.

Am ascultat cu toții. Eu aveam un auz foarte bun, dar pentru zgomotele din viață și de pe pămînt, așa că nu am auzit nimic. Tovarășii mei însă, care erau obișnuiți cu zgomotele din mină, au fost mai norocoși decît mine,

— Da, zise Dascălul, se petrece ceva în apă.

— Ce, Dascăle ?

— Nu știu nici eu.

— Poate că scade apa.

— Nu. că nu-i un zgomot continuu, sînt niște zguduituri.

— Zguduituri regulate ? Sîntem salvați, copii ! E zgomotul vagoneteior de extracție din puțuri.

— Vagonetele de extracție . . .

268

Toți deodată, într-un glas, am repetat cuvintele astea și ne-am ridicat brusc în picioare, de parcă ar fi trecut un cutent electric prin noi. Nu ne mai aflam la patruzeci de metri -sub pămînt, aerul nu mai era înăbușitor, pereții fundăturii nu ne mai apăsau, vîjîielile din urechi dispăruseră, respiram ușor, inimile băteau în pieptul nostru . . . Garrory îmi apucă mîna și, strîngîndu-mi cu putere, zise :

— Ești un băiat bun. ■— Ba tu ești bun.

— Ba tu.

— Tu ai auzit cel dintîi vagonetele.

El o ținea însă morțiș că sînt băiat bun. Era ca beati Și oare nu eram toți îmbătați de speranță ? Însă, vai ! Speranța asta nu avea să se împlinească atît de repede și nici pentru noi toți. Înainte de a vedea iar lumina soarelui, înainte de a auzi foșnetul vîntului prin frunze, mai aveam de stat încă multe și chinuitoare zile acolo, tre-cînd prin toate suferințele, întrebîndu-ne cu groază dacă ne mai era dat să

vedem vreodată lumina zilei și să mai auzim muzica aceea dulce. Ca să vă pot însă povesti nenorocirea înfricoșătoare din mina de la Truyere, așa cum s-a petrecut, trebuie să vă spun ce o provocase și ce mijloace întrebunțau inginerii ca să ne scape.

Cînd coborîsem în mină, luni dimineață, cerul era acoperit de nori plumburii, prevestitori de furtună. Pe la șapte, furtuna se dezlănțuise, întovărășită de un adevărat potop ; norii care pluteau foarte jos ajunseseră în valea întortocheată a Divonnei și, prinși în căldarea dealurilor, nu se mai putuseră ridica. Cîtă apă fusese în ei, o vărsară toată asupra văii. Nu a fost ploaie, ci rupere de nori, potop, în cîteva minute, apele Divonnei și ale afluenților ei se umflară. E de la sine înțeles că pămîntul, fiind pietros, nu sorbea apa, care, astfel, se rostogolea pe povîrniș, spre **albia** rîului. Foarte curînd însă, apele Divonnei umplură albia ei rîpoasă, iar cele ale afluenților Saint-Andeol și Tvuyere se revărsară. Din pricină că și Divonne crescuse, ele nu mai avură pe unde să se scurgă și se împrăștiară pe terenul de deasupra minei. Revărsarea se petrecuse într-o clipită, însă lucrătorii de la suprafață, care spălau minereul, siliți de furtună să fugă la adăpost, nu trecură prin nici o primejdie. Nu era întîia oară că se întîmpla o inundație la Truyere și, cum gurile celor trei puțuri se aflau pe nișle înălțimi la care apele nu puteau urca, erau

269

îngrijorați numai de soarta grămezilor de lemne pregătite pentru căptușirea galeriilor.

Asta era și grija inginerului de la mină, cînd, deodată, văzu apele învolburîndu-se și prăvălindu-se într-o bulboană ce se formase atunci, pe loc, deasupra unui strat de cărbuni. Nu trebuia să te gîndești prea mult ca să înțelegi ce se întîmplase : povîrnișul stratului de cărbuni slujin-du-le drept albie, apele năvăliseră în mină. Afară ele scădeau, m schimb inundau mina. Galerile aveau să se umple, iar lucrătorii să se înece. Inginerul alergă la puțul Sfîntul Iulian și porunci să fie coborît în mină. În clipa cînd se pregătea să pună piciorul în vagonet, se opri. Înăuntrul minei se auzea un vuiet îngrozitor : puhoiul apelor !

— Nu coborâți ! Îl sfătuiră cei de față, nevrînd să-l lase.

Dar el se smuci și, scoțîndu-și ceasul din buzunarul vestei, i-l întinse unuia dintre oameni, zicînd :

— Uite, dacă nu mă întorc, să-l dai fetei mele. Vago-netul coborî, iar inginerul, înălțînd capul spre cel căruia îi încredințase ceasul, strigă : Spune-i că tatăl ei o sărută. Apoi se adresă celor care manevrau coborîrea vagonete-lor : Dați-i drumul !

Vagonetul ajunse jos. Inginerul începu să strige. Apărură în fugă cinci mineri. îi sui în vagonet. În timp ce ei urcau, se porni din nou să strige, dar zadarnic : strigătele îi erau acoperite de vuietul apelor și al surpărilor.

Între timp, apele ajunseră în galerie. În aceeași clipă, inginerul zări cîteva lămpi. Alergă spre ele, înotînd în apă pînă la genunchi, și luă cu el trei oameni. Vagonetul aștepta. El îi urcă înăuntru și vru să se întoarcă la ceilalți, care se zăreau mai departe. Dar oamenii pe care îi salvase îl luară cu forța și-l suiră lîngă ei, în vagonet, dînd celor de afară semnalul să tragă vagonetul, căci apele pătrunseseră peste tot. Pe calea aceasta, salvarea nu mai era cu putință. Trebuia găsită o altă. Dar care ? În jurul lui nu se afla aproape nimeni. O sută cincizeci de lucrători coborîseră în subteran, dovadă cele o sută cincizeci de lămpi distribuite de dimineață. Dintre acestea numai treizeci de lămpi fuseseră aduse înapoi la lam-pagerie, ceea ce însemna că o sută douăzeci de oameni rămăseseră în mină. Erau morți ? Vii ? Își găsiseră vreun

270

adăpost ? Iată întrebările care îi chinuiau mintea îngrozită.

În clipa cînd ajunse la concluzia că o sută douăzeci de oameni zăceau zăvoriți în mină, la suprafață se produsese în diferite locuri puternice explozii : bucăți de pămînt, bolovani erau aruncați la o mare înălțime ; casele se zguduiau ca la cutremur. Inginerul înțelese îndată pricina : aerul și gazele, împinse de apă, se comprimaseră prin fundături, și acolo unde stratul de pămînt era mai slab, spărgeau scoarța pămîntului, ca pereții unui cazan. Însemna că mina se umpluse. Catastrofa era totală.

Între timp, știrea se răspîndise în Varses cu iușeala fulgerului. Din toate părțile, mulțimea alerga la Truyere : muncitorii, nevestele și copiii celor îngropați începură cu toții să caute, să întrebe. Și cum nimeni nu le putea răspunde nimic, durerea lor se prefăcu în mînie. Li se ascundea adevărul ! Inginerul era de vină ! Moarte inginerului ! Și se pregăteau să năvălească în birouri, unde inginerul, aplecat peste planul minei, căuta să găsească în ce locuri s-ar fi putut refugia muncitorii și pe unde să înceapă lucrările de salvare. Noroc că inginerii de la minele vecine veniră în grabă, împreună cu lucrătorii lor și cu ajutoare din oraș. Încercară să potolească mulțimea, să-i vorbească. Dar ce să-i spună ? Lipseau o

sută douăzeci de oameni. Unde erau ?

— Tata ?!

— Unde mi-e bărbatul ?

— Dați-mi înapoi feciorul !

Glasurile se frîngeau, întrebările erau înăbușite de plîns. Ce să le răspunzi copiilor, nevestelor, mamelor ? Un singur lucru : ceea ce hotărîseră inginerii, întruniți în consiliu : „Vom căuta, vom face tot ce se poate face”.

Și munca de salvare începu. Vor mai afla oare în viață pe vreunul din cei o sută douăzeci ? Îndoielile erau mari, speranțele mici. Dar ... nu aveau timp de pierdut. Înainte ! Lucrările de salvare se organiză după cum prevăzuse Dascălul. Vagonetele de extracție fură instalate în Puțuri. N-aveau să se mai oprească pînă cînd ultima picătură de apă n-avea să fie vărsată în Divonne.

Totodată începu și săparea tunelului. Încotro ? Nu prea știau nici ei, mai mult la întîmpare, dar trebuia săpat. La •consfătuirea inginerilor, mulți se întrebaseră dacă mai are 'ost săparea galeriei la întîmplare, fără să se cunoască

271

locul unde s-ar afla lucrătorii în viață, însă inginerul minei spera că unii oameni ar fi putut să se adăpostească în vechile galerii, unde poiate că inundația nu ajunsese. De aceea, el ținea morțiș să se sape, pornind de afară, de-a dreptul către vechile galerii, chiar cu riscul de a nu găsi pe nici unul. Tunelul de străpungere se făcu cît mai îngust, ca să nu se piardă vreme, fiind săpat de către un singur om. Cărbunele extras era încărcat în coșuri și trecut din mînă în mînă, printr-un lanț de oameni. De îndată ce săpătorul obosea, trecea altul la rînd. În felul acesta, zi și noapte, fără odihnă și fără oprire, continuă în același timp cele două operații : scoaterea apei și străpungerea tunelului.

Dacă celor care lucrau afară la salvarea noastră timpul li se părea lung, cît de lung ni se părea nouă, celor nepu -tincioși și întemnițați, care nu puteam face altceva decît să așteptăm fără să avem măcar siguranța că vor ajunge la noi la timp ca să ne mai salveze !

Curînd, uruiul vagonetelor încetă să ne mai pricinuiască bucuria înfrigurată pe care o încercasem la început Judecînd mai bine, ne-am mai potolit. Știam că nu eram uitați, că se lucra la salvarea noastră și asta ne dădea nădejde, dar dacă lucrările aveau să se desfășoare destul de iute pentru a ne fi de folos, iată ce nu știam și tocmai aici era buba. La chinurile sufletești se adăugau acum și cele trupești. Poziția în care eram siliți să stăm pe prispa noastră era foarte obositoare ; nu puteam face nici o mișcare ca să ne dezmoțim, iar durerile de cap se înteteau din ce în ce.

Dintre noi toți, Carrory suferea mai puțin.

— Mi-e foame ! spunea el din cînd în cînd. Dascăle, tare as înghiți o coajă de pîine !

Pînă la urmă, Dascălul se hotărî să ne dea cîte o bucată din pita scoasă din căciulă.

— E prea puțin, spuse Carrory.

— Trebuie să vă ajungă pe mai multă vreme. Ceilalți ar fi luat și ei bucuroși din prînzul nostru, însă juraseră să asculte și își țineau jurămîntul.

— Dacă n-avem voie să mîncăm, măcar să bem, zise Compeyrou.

— Asta da, cît poțtești ! Apă avem destulă !

— Seacă galeria !

Pages vru să coboare, dar Dascălul îl opri.

272

— Dărîmi pămîntul bătătorit. Remi e mai ușor și mat îndemînatic, lasă-l pe el să ne aducă apă.

— în ce ?

— În cizma mea.

Mi se dădu o cizmă și mă pregăteam să mă tîrăsc pînă la apă.

— Stai puțin, zise Dascălul, să-ți dau mîna.

— Nu te teme, chiar dacă alunec, nu-i nimic, că știu să înot.

— • Vreau să-ți dau mîna.

Dar în clipa cînd se aplecă, alunecă el, și, fie că făcuse o mișcare greșită, fie că trupul îi era amorțit de atîta stat pe loc, fie că-i fugise pămîntul de sub picioare, se rostogoli pe povîrnișul fundăturii și se prăvăli în apa **neagră**, cu capul înainte. Lampa pe care o ținea ca să mă lumineze pe mine se rostogoli și pieri în unde. Dintr-o dată ne-am pomenit cufundați în beznă ; am soos cu toții un țipăt de spaimă. Noroc că eram pregătit să cobor. M-am lăsat să alunec pe spate și am ajuns în apă, o secundă în urma Dascălului.

în călătoriile mele cu Vitalis învățasem să înot și să mă dau la fund îndeajuns ca să mă simt în apă ca pe uscat. Dar cum să te descurci în văgăuna aceea întunecoasă ? Nu mă gândisem la asta când îmi dădusem drumul nu mă gândisem decât la bătrîn, care era amenințat să se înece, și mă aruncasem în apă cum se aruncă un cîine pe urmele stăpînului său. Unde să caut ? Încotro să întind brațul ? Cum să mă dau la fund ? În clipa aceea am simțit o mîna care îmi încheștează umărul și mă trage la fund, Dind tare din picioare, m-am ridicat la suprafață ; mîna nu slăbise strînsoarea.

— Ține-te bine, Dascăle ! Ridică-ți capul, am scăpat. Am scăpat ? Nu scăpase nici unul, nici celălalt, căci nu

Știam în ce parte să înot. Îmi veni o idee.

— Hei ! Ia vorbiți ceva acolo ! le strigai.

— Unde ești, Remi ?

Era glasul unchiului Gaspard, care îmi arăta, fără să Știe, direcția. Trebuiau s-o iau la stînga.

— Aprindeți o lampă.

Numai decît licări o lumină. N-aveam decât să întind brațul ca să ating malul. M-am agățat cu mîna de o bucată de cărbune și l-am tras pe Dascăl afară. Era și tim-Pul, căci înghițise apă și începea să se înăbușe, l-am ținut

273

capul afară din apă și își mai reveni puțin în fire. Unchiul Gaspard și cu Carrory, aplecați înainte, ne întindeau mîinile, pe cînd Pages, care trecuse de pe prisma lui pe a noastră, ne lumina. Dascălul, tras pe unchiul Gaspard și de Carrory, și împins din spate de mine, se urcă pe prispă. Apoi mă urcai și eu. Bătrînul își venise în fire.

— Vino-ncoace să te sărut, îmi spuse el. M-ai scăpat de la moarte.

— Și dumneata ne-ai scăpat pe noi.

— Cu chestia asta, zise Carrory, care din fire nu era nici prea simțitor și nici nu-și putea uita micile lui interese, mi-am pierdut și cizma și nici apă n-am băut !

— Lasă că-ți caut eu cizma. Dar ceilalți m-au oprit.

— ■ Nu te las, rosti Dascălul.

— Ei, atunci să-mi dea alta, ca să vă aduc cel puțin de băut.

— Nu mai mi-e sete, zise Compeyrou.

— Să bem în sănătatea Dascălului !

Și m-am lăsat să lunec pentru a doua oară în apă, dar mai încet decât prima oară și cu mai multă grijă. Scăpați de la înece, dădusem peste alt necaz : Dascălul și cu mine eram uzi learcă. La început nu ne gândisem la asta, dar mai pe urmă ne-a răzbit frigul din pricina hainelor ude.

— Trebuie să-i dați o haină lui Remi, spuse Dascălul. Dar nimeni nu răspunse, căci, adresîndu-se tuturor, nu

indicase pe nici unul anume.

— Nu răspunde nimeni ?

— Mie mi-e frig, zise Carrory.

— Și nouă, care sîntem learcă, crezi că ne e cald ?

— Cine v-a spus să cădeți în apă ?

— Dacă e așa, spuse Dascălul, o să tragem la sorți ca să vedem cine să ne dea o parte din îmbrăcăminte. Eu m-aș fi lipsit, dar acum cer parte egală.

Eram însă cu toții uzi, eu pînă la gît, iar cei mai mulți pînă la brîu, așa că schimbul de haine nu însemna mare scofală. Totuși Dascălul ținea morțiș să facem schimbul ăsta și am avut norocul să-mi cadă haina lui Compeyrou, care, avînd niște picioare lungi cît întreaga mea statură, haina îi rămăsese uscată.¹ Înfofolit în ea, m-am încălzit pe loc.

274

După întîmplarea asta neplăcută, care ne mai dezmoștise o clipă, am înțepenit din nou și ne-au cuprins iar gîn-durile negre. Se vede că gîndurile îi apăsau mai tare pe tovarășii mei, deoarece, pe cînd ei stăteau treji, copleșiți și parcă îndobitociți, eu am ațipit. Locul nu era însă prea potrivit și riscam în fiecare clipă să mă rostogolesc în apă. Atunci Dascălul, văzînd ce mă amenință, îmi luă capul la subsuoară. Nu mă ținea prea strîns, dar îndeajuns ca să nu cad ; stăteam acolo ca un copil în poala mamei. Bă-trînul meu prieten nu avea numai o minte bine organizată, ci și o inimă de aur. Cînd mă trezeam puțin, el îmi schimba ușor brațul amorțit, apoi rămînea iar nemișcat și îmi șoptea încetîșor :

— ■ Dormi, băiete, nu te teme, te țin eu ; dormi, copile f

Și ațipeam iar, fără teamă, căci simțeam că mă ține cu nădejde.
Timpul se scurgea și auzeam într-una vagonetele cu-fundându-se în apă.

SALVAREA

Nu se mai putea să rămânem pe prispa aceea : era mult prea îngustă. Am hotărât s-o lărgim și ne-am pus cu toții pe lucru. Care mai de care scormonea cărbunele cu cuțitele și căra sfărîmăturile.

Acum că aveam în ce să ne proptim zdravăn picioarele, munca era mai ușoară, astfel că am izbutit să spargem adînc în vîna de cărbune ca să ne lărgim temnița.

Ce ușurați ne-am simțit cînd am putut să ne întindem cît eram de lungi, în loc să stăm cu picioarele atîrnînd în jos !

Cu toate că pîinea lui Carrory fusese împărțită cu multă zgîrcenie, pînă la urmă tot se isprăvi. Dealtminteri,

cea din urmă bucățică ne-a fost dată la timp, altfel n-ar mai fi ajuns pînă la noi. Căci în 'clipa cînd Dascălul ne-&

275

întinse, am înțeles din privirile celorlalți că n-ar mai fi îngăduit o altă împărțeală la care să nu participe și ei, iar dacă nu li se făcea pe plac, păreau hotărîți să-și ia singuri porția.

Ajunsesem să nu mai scoatem o vorbă. Pe cît fusesem de limbuți la început, pe atîta eram acum de tăcuți. Două probleme ne mai făceau din cînd în cînd să deschidem gura : ce mijloace foloseau cei* de afară ca să ajungă pînă la noi, și de cîtă vreme stăteau închiși acolo. Dar nici discuțiile astea nu se mai duceau cu patima din priîmele momente ; dacă unul din noi spunea vreo vorbă, de multe ori **nu-l** mai lua nimeni în seamă sau i se răspundea în silă și pe scurt. Să fi zis vreunul că-i zi sau noapte, că e alb sau negru, nu mai stîrnea nici mînie și nici măcar împotrivire.

— ■ Om vedea.

De două, ori de șase zile eram îngropați acolo ? Urma s-o aflăm în clipa salvării. Dar avea să mai vie oare clipa aceea ? în ceea ce mă privea, începeam să mă îndoiesc. Dealtfel nu eram singurul ; uneori le scăpa și tovarășilor mei cîte o reflecție care dovedea că și pe ei îi molipsise îndoiala.

— Dacă rămînem aici, am și eu o mîngîiere, zise Bergounhoux, societatea o să le dea pensie nevesti-mi și copiilor. Așa, cel puțin, n-or să ajungă pe drumuri, să cerșească.

Pesemne că Dascălul se gîndea că datoria lui de șef **era** să ne apere nu numai de accidente care ne pîndeau la tot pasul, ci și de noi înșine. De aceea, cînd unul din noi dădea semne de deznădejde, el intervenea și începea să-l îmbărbăteze.

— Las' că nu rămîi tu aici mai mult ca noi : vagone-tele funcționează, apa scade.

— Unde scade ?

— în puțuri.

— Dar în galerie ?

— Piăbdare, o să înceapă și aici.

— Ia ascultă, Bergounhoux, se amestecă și Carrory, nimerind și de astă dată ca nuca-n perete, dacă societatea dă faliment, ca aceea a Dascălului, nevastă-ta ră-mîne cu buzele umflate !

— Taci din gură, dobitocule ! Societatea asta e mai

!

276

versă, dar aici, în inima Cevenilor, într-un oraș unde certurile religioase erau la fel de înverșunate ca și în veacul al XVII-lea — cînd jumătate de locuitori se lupta cu cealaltă jumătate — vorba lui, ca și răspunsul lui Bergounhoux nu puteau să nu ducă la ceartă. Amîndoi sa ridicaseră în picioare și se înfruntau pe prispa strîmtă, gata-gata să se încaiere. Punînd un picior pe umărul unchiului Gaspard, Dascălul sări pe treapta lor și se vîrî. între ei.

— Dacă aveți chef de bătaie, le zise el, așteptați cel puțin să ieșim de aici.

— Și dacă nu mai ieșim ? izbucni Bergounhoux.

— Atunci înseamnă că tu ai avut dreptate, și nu Pages, pentru că lui i s-a șoptit la ureche că o să scape.

Răspunsul era bun, fiindcă îi mulțumea pe amîndoi dușmanii.

— Am să scap ! spuse Pages.

— N-ai să scapi ! replică Bergounhoux.

— Nu face să vă certați, curînd o să știm cu toții cum stăm.

— Am să scap !

— Ba nu !

Cearta, din fericire domolită de iscusința Dascălului, se potoli ; în schimb, gândurile noastre erau tot mai negre, și nimic nu le mai putea însenina.

— Eu, unul, cred că am să scap, vorbi iar Pages după o clipă de tăcere, dar dacă ne aflăm aici, sînt sigur că o din pricină că printre noi se află și unii păcătoși pe care Dumnezeu vrea să-i pedepsească. Și spunînd acestea, îi zvrîli lui Bergounhous o privire plină de tîlc. Acesta însă, fără să se supere, întări vorbele rivalului său :

— Sigur că da, Dumnezeu vrea să-i dea vreunui dintre noi prilejul să-și ispășească și să-și răscumpere un păcat. O fi Pages, o fi eu ? Nu știu. În ce mă privește, pot spune că mă pocăiesc din tot sufletul pentru greșelile mele.

Și, îngenunchind, se bătu în piept.

— Eu, se repezi Pages, nu pot spune că n-am și eu unele păcate pe suflet și mă spovedesc v.ouă tuturor ;

„ⁿani păcătuit niciodată cu știință, n-am dorit nici-°dată răul aproapelui meu.

277

— Era bogată cînd avea mina, dar acum s-a zis cu aa. Eu, unul, drept să vă spun, dacă aș fi afară, în loc să fiu aici, știu că m-aș bucura !

— De ce ?

— Pentru că prea umblau cu nasul pe sus directorii și inginerii ! Asta o să-i învețe minte. Te pomenești că a rămas și inginerul nostru • înăuntru ! Să mori de rîs, nu alta !

— Dacă inginerul e cumva înăuntru, aici or să-ți putrezească oasele, prostule, și nouă odată cu tine.

— Voi, treaba voastră, vă privește ; dar eu trebuie neapărat să ie% de-aici ; am de rezolvat chestiuni importante ! Acuma vreau ca inginerul să se întoarcă degrabă sus ; am spus-o doar așa, în glumă. Salut, domnule inginer!

Afară de Dascăl, care își păstra gândurile pentru el, fără să ni le împărtășească, și de Carrory, care nu prea gîndea mare lucru, noi nu mai vorbeam de scăpare. Doar cuvinte de jale și de deznădejde, izvorîte din adîncul inimii, ne mai ajungeau pe buze.

— Poți să spui ce vrei, Dascăle, vagonetele n-or să dovedească să scoată toată apa.

— V-am făcut socoteala de mai bine de douăzeci de ori ; aveți puțină răbdare.

— Nu socoteala ta o să ne scoată de aici. Vorba asta o rostise Pages.

— Atunci cine ?

— Dumnezeu.

— Se poate, răspunse Dascălul, el ne-a vîrît aici, tot el o să ne și scoată.

— ■ El și cu sfînta Fecioară ; pe ei mă bizui, nu pe inginer. Adineauri, cînd mă rug-am sfintei Fecioare, am auzit un fel de foșnet la ureche și un glas care îmi șoptea : „Dacă făgăduiești să trăiești de acum încolo ca un creștin adevărat, ai să scapi". Și am făgăduit.

■ — Caraghios mai e și ăsta cu Fecioara lui ! se amestecă în vorbă Bergounhous, ridicîndu-se în picioare.

Pages era catolic, iar Bergounhous calvin, și dacă la catolici sfînta Fecioară are puteri nemărginite, la calvi-niști nu înseamnă nimic, căci ei nu cred în ea, după cum nu cred nici în ceilalți mijlocitori dintre Dumnezeu și oameni, ca, de pildă, papa, sfinții și îngerii. În orice alt ținut, vorba lui Pages n-ar fi stîrnit nici un fel de contro-

278

Nu știu ce era : bezna din închisoarea noastră, frica de moarte, slăbiciunea de pe urma nemîncării, pîlpîierea tainică a lămpii care de-abia lumina scena asta ciudată, însă, ascultînd spovedania aceasta, simțeam o ecnoție adîncă și, întocmai ca Pages și Bergounhous, eram gata să cad și eu în genunchi și să mă spovedesc împreună cu ei. Deodată, în spatele meu am auzit un hohot de plîns și, întorcîndu-mă, l-am văzut pe uriașul de Compeyrou aruncîndu-se în genuchi. De vreo cîteva ceasuri coborîse de pe prisma de sus pe a noastră, în locul lui Carrory, și acum ședea lîngă mine.

— Vinovatul, începu el să se jeluiască, nu e nici Pages, nici Bergounhous : vinovatul sînt eu. Eu sînt cel pedepsit, dar îmi pare rău, mă căiesc din toată inima. Vreau să vă spun adevărul. Dacă apuc să ies, mă jur să îndrept răul pe care l-am făcut, dacă nu, să-l îndreptați voi. Acum un an, Rouquette a fost condamnat la cinci ani închisoare, pentru că ar fi furat un ceas din odaia tușei Vidai. Dar nu-i vinovat. Eu am fost hoțul. Ceasul e ascuns sub pat la mine, o să-l găsiți sub lespedea a treia.

— În apă ! în apă cu el ! strigară în același timp și Pages, și Bergounhous.

Cu siguranță că, dacă ar fi fost pe aceeași prispă cu ei, l-ar fi azvîrlît pe Compeyrou în prăpastie ; dar pînă să ajungă la el, Dascălușul avu timp să-i potolească din nou.

— Doar n-ați vrea să se înfățișeze înaintea lui Dumnezeu cu păcatul ăsta pe cuget ! le strigă el. Lăsați-l să stă pocăiască.

— ■ Îmi pare rău, îmi pare rău, repeta Compeyrou, supus ca un oopil, cu toată forța lui herculeană.

— în apă ! strigară iar Bergounhous și Pages. — ■ Nu ! se împotrivi Dascălușul.

Și începu să vorbească, spunîndu-le cuvinte pline de a<ievăr și înțelepciune. Ei însă nici nu voiau să audă și amenințau mereu că îl aruncă jos.

■ — Ține-te de mine, îi zise Dascălușul, trăgîndu-se mai aproape de Compeyrou.

— Ia nu-l mai apăra, Dascăle !

^ — Ba o să-l apăr ; și dacă vreți să-l zvîrliți în apă, mă zvîrliți și pe mine cu el.

— Bine, bine ! se dădură ei bătuți în cele din urmă. Nu-l mai împingem în apă, dar cu o condiție : să-l lași în

279

colțul lui și nimeni să nu-i mai vorbească, nici să-l bage în seamă.

— Asta e drepțy făcu Dascălușul, așa i se cuvine.

La vorbele astea, care erau un fel de osîndire a lui Compeyrou, unchiul Gaspard, Dascălușul și cu mine ne-am înghesuit unul într^altul ca să lăsăm un gol între noi și nenorocitul prăbușit acolo pe cărbuni.

Ceasuri la rînd a stat așa, doborît, fără o mișcare, ge-mînd din cînd în cînd :

— Îmi pare rău !

Și atunci, Pages și Bergounhous îi strigau :

— E prea tîrziu ! Azi te pocăiești pentru că ți-e frică ! Lașule ! . . . Acum șase luni, acum un an trebuia s-o iaci.

Dar el gîfîia din greu și, fără să le răspundă, repeta : — ■ Îmi pare rău, îmi pare rău ! îl apucaseră frigurile,

căci tremura din tot trupul, iar dinții îi clănțăneau. Mi-e

sete, zise el, dați-mi cizma.

Nu mai era apă în cizmă. M-am ridicat să-i aduc, însă

Pages, care mă văzuse, mi-a strigat să stau jos și, în

aceeași clipă, unchiul Gaspard îmi apucă de haină :

— Am jurat să nu-l mai luăm în seamă.

Cîtva timp se mai plînsese că-i e sete, apoi, văzînd că nu vrem să-i dăm de băut, se sculă să se ducă singur.

— O să dărîme prispa ! strigă Pages.

— Lăsați-l să facă ce vrea, zise Dascălușul. Compeyrou, care mă văzuse cum îmi dădusem drumul în apă, vru să facă și el la fel; numai că eu eram ușor, în vreme ce el era greoi ; eu eram sprinten, el o matahală stîngace. De-abia se lăsă pe spate, că se și surpară cărbunii sub el. Bătu de cîteva ori cu mîinile și cu picioarele în gol și se prăbuși în prăpastia întunecoasă. Apa țișni pînă la noi, apoi se închise peste el și nu se mai deschise. Am vrut să mă reped după el, însă unchiul Gaspard și -cu Dascălușul mă înșfăcară fiecare de cîte o mînă.

— ■ Am scăpat ! strigară Bergounhous și Pages. Acum ieșim de aici.

Tremurînd de spaimă, m-am lăsat pe spate ; eram înghețat de groază, aproape leșinat.

— Nu era om cinstit, zise unchiul Gaspard. Dascălușul tăcea. într-un tîrziu, mormăi printre dinți :

— Și-apoi, ne micșora porția de oxigen.

28G

Vorba asta pe care o auzeam de la el pentru întîia .oară m-a izbit și, după o clipă de gîndire, l-am întrebat ^e voise să spună :

— Un lucru nedrept și egoist, băiete ; acum îmi pare rău.

— Dar ce era ?

— Omul trăiește cu mîncare și cu aer ; mîncare nu .avem ; nici cu aerul nu stăm prea bine, căci cel pe care îi respirăm nu se mai înnoiește. Gîndindu-mă mai bine, mi-am zis că n-o să ne mai ia din aerul trebuincios nouă ca să respirăm. Dar acum îmi pare rău și-o să mă căiesc -toată viața.

— Vezi-ți de treabă, îi zise unchiul Gaspard, era un ■ticălos. El singur e vinovat de soarta lui.

— Acuma, toate or să meargă strună, spuse Pages, bă-tînd cu amîndoua picioarele în peretele fundăturii.

Și dacă nu au mers toate bine și repede, cum nădăjduia Pages, n-a fost din vina inginerilor și a lucrătorilor -care se osteneau să ne salveze. Tunelul pe care începuseră să-l sape continua să înainteze. Dar munca devenea tot mai grea.

Stratul de cărbune pe care-l sfredeleau era din acela căruia minerii îi spun „încăpățînat”, adică foarte tare, și cum numai un singur om putea lucra, din pricina îngustimii galeriei, erau siliți să se schimbe mereu. Atîta suflet puneau, săracii, la treaba asta cu toții ! Totodată, aerisirea tunelului devenea anevoioasă : pe măsură ce înaintau, instalau niște tuburi de tinichea, lipite la încheieturi cu lut, însă, cu toate că un ventilator de mină -*iufia aerul prin aceste burlane, totuși lămpile nu ardeau decît lîngă gura țevelor. Toate acestea întîrzieau străpungerea, și în a șaptea zi de h îngroparea noastră ajunseseră doar la douăzeci de metri adîncime. În condiții obișnuite, săpăturile ar fi durat mai bine de o lună, dar cu mijloacele pe care le aveau și cu rîvna cu care lucrau, era puțin.

Dealtfel, numai datorită mărinimoasei încăpățînări a inginerului mai stăruiau în munca asta care, după părerea tuturor celorlalți, era zadarnică. Toți minerii prinși de ape muriseră cu siguranță. Nu le mai rămînea decît să continue secarea minei cu ajutorul vagonetelor ■— într-o zi sau alia aveau să le găsească leșurile. Ce importanță avea

ă vor ajunge cu cîteva ceasuri mai devreme sau mai

281

trrziu ? Asia era părerea specialiștilor și, în general, a tuturor. Chiar și rudele — neveste, mame — se îmbrăca-seră în negru, convinse că nimeni n-avea să mai iasă viu din mina de la Truyere.

Fără să încetinească lucrările de secare, ce înaintau fără alte întreruperi decît acelea datorită defectării vreunui aparat, inginerul, fără a ține seama de obiecțiile tuturor ori de observațiile colegilor și prietenilor, continua să sape tunelul. Încăpățînarea lui era identică cu cea care îl făcuse pe Columb să descopere Lumea Nouă.

— încă o zi, oameni buni, le spunea el lucrătorilor, și dacă mîin° tot nu dăm de ceva nou, ne lăsăm păgubași ; vă ver pentru tovarășii noștri ceea ce le-aș cere și lw, **dacă ați** fi și voi în locul lor. Încrederea care îl însuflețea trecea și în inima lucrătorilor care soseau zdruncinați de zvonurile din oraș și plecau seara cîștigați de convingerea lui. Și cu participarea, cu elanul tuturor, tunelul înainta. Pe de altă paric, trebuia căptușită cu lemn trecerea de la lampagerie, caie se surpase în mai multe locuri, și astfel, pe toate căile cu puțință, inginerul se străduia să smulgă minei înfricoșa-toaroa ei taină, precum și victimele, dacă mai erau în ■ viață.

În u șaptea zi, la un schimb, minerului care săpa cărbunele i se păru că aude niște lovituri înăbușite ; în loc să' izbească cu tîrnăcopul, îl ținu în sus și își lipi urechea de peretele de cărbune. Apoi, crezând că se înșală, chemă pe -unul **din** tovarăși să asculte împreună. Amândoi statură nemișcați, fără o vorbă și, după o clipă, un sunet slab, repetat la intervale regulate, răzbi pînă la ei. De îndată vestea zbură din gură în gură, întîrpinînd mai mult neîncredere, și ajunse la inginer, care dădu buzna în galerie. În sfîrșit! Va să zică avusese dreptate ! Erau acolo oameni în viață, pe care credința lui avea să-i salveze. VeniscTă mai mulți cu el. Li dădu pe toți la o parte și își lipi urechea de perete. Dar era atît de emoționat, îneît tremura ca varga și nu aurea nimic.

— Nu aud, zise el, descurajat.

— E duhul rău al minei, spuse un lucrător, vrea să ne joace o festă și ciocănește ca să ne păcălească. Dar cei doi mineri care auziseră primii stăruiau că nu se înșelaseră și că, la bătăile lor, li se răspunsese cu alte bătăi. Erau oameni cu experiență, care lucrau de o viață

282

întreagă în mină, așa că vorbele lor aveau greutate. Inginerul îi trimise afară _din tunel pe cei care-l însoțiseră, și chiar pe cei care făceau lanț ca să scoată pămîntul săpat, oprindu-i doar pe cei doi săpători. Atunci ci semnalizară, cu lovituri de tîrnăcop puternice și la răstimpuri egale, apoi, ținîndu-și răsuflarea, se lipiră de perete. După o clipă de așteptare, inima le tresări înfiorată de o bucu-,is adîncă : bătăi slabe, grăbite, cadențate le răspundeau

— Mai bateți, dar mai rar, ca să fim siguri că nu e. ecoul bătăilor voastre.'

Minerii bătură, si pe loc auziră iar aceleași izbituri cadențate. Nu mai încăpea îndoială : acolo, în fundul minei erau oameni în viață pe care îi mai puteau salva. Vestei străbătu orașul ca fulgerul și mulțimea dădu buzna la Truyere, mai numeroasă poate, mai tulburată chiar decît în ziua nenorocirii. Nevestele, copiii, mamele, rudele victimelor sosiră tremurînd, în haine cernite, dar cu ochii strălucind de nădejde.

Cîți erau în viață ? Pesemne mulți. Al dumitale poate, al meu cu siguranță. Unii voiau să-i îmbrățișeze

pe inginer. El însă, netulburat în fața bucuriei, cum fusese și în fața îndoielilor și a batjocurii, nu se Rindea decât la salvarea victimelor. Ca să poată lucra în voie, ceru garnizoanei, soldați care să-i îndepărteze pe curioși și pe rude și să degajeze intrarea tunelului.

Bătăile auzite erau așa de slabe, îneîț nu-ți puteai da seama exact de unde veneau. Totuși se putea presupune că cei care scăpaseră de inundație se aflau într-tma din celea trei fundături din galeria lucrărilor părăsite. Inginerul hotărî să nu coboare la ei printr-un singur tunel, ci prin trei, pentru a ajunge la toate trei fundăturile deodată. Abia după ce vor fi înaintat mai mult și se va auzi mai bine, vor lăsa tunelurile ca să-și îndrepte toate eforturile asupra vagonetei de scos apa.

Munca reîncepu cu mai multă tragere de inimă ca niciodată și minele vecine se întrecură prin a trimite la Truyere cei mai buni oameni. Speranței date de săparea tunelurilor i se adăuga aceea de a ajunge prin galerie. ^{ca}-i apa din puțuri începuse să scadă. Când am auzit, în -otlonui nostru, semnele inginerului, a fost ca în clipa **cuul** auzisem vagonetele de evacuare coborînd în puțuri. Scăpăm!

283

Un strigăt de bucurie izbucni din piepturile noastre și, fără să mai chibzuim, am așteptat să ni se întindă din clipă în clipă mîna. Dar, ca și atunci» cînd am auzit vago-netele, după nădejde, urmă deznădejdea. Zgomotul tîrnă-coapelor ne vestea că lucrătorii erau încă departe. La douăzeci-treizeci de metri poate. Cît le mai trebuia ca să spargă stîncile ? Părerile noastre erau foarte diferite ; » lună, o săptămînă, șase zile. Dar cine să aștepte o lună, o săptămînă, șase zile ? Care dintre noi avea să mai fie în viață peste șase zile ? Cîte zile trăisem fără să mîncăm ? Doar Dascălul mai vorbea plin de curaj, dar cu vremea deznădejdea noastră îl cuprinsese și pe el și îndoiala începu să-i frîngă dîrzenia.

Apă aveam cîtă poftă, în schimb nu aveam ce mîmca, și foamea ne chinuia într-atîta, îneîț încercam să mîncăm putregai de lemn, muiat în apă. Carrory, care era cel mai înfometat dintre noi, își tăia cizma ce-i mai rămăsese, și tot timpul molfăia bucăți de piele.

Văzînd pînă unde îi putea duce foamea pe tovarășii mei, mărturisesc că mă cuprinsese o teamă care, împreună cu celelalte spaime ale mele, aproape că mă îmbolnăvi. Li auzisem pe Vitalis povestind deseori întîmplări din naufragii, căci el călătorise mult pe mare, cel puțin »tot atît cît și pe uscat ; și printre aceste povești era una caro, acum de cînd ne chinuia foamea, îmi revenea mereu în minte : în această poveste, niște marinari, aruncați de valuri pe o insuliță nisipoasă unde nu se găsea nimic de mîncare, îl omoară pe mus ca să-l mîncînce. Mă întrebam, auzindu-i pe tovarășii strigînd că le e foame, dacă acAeași soartă nu mă aștepta cumva și pe mine, și dacă, pe insulița noastră de cărbuni, n-aveam să fiu și eu ucis pentru a fi mîncat. Eram sigur că Dascălul și cu unchiul Gaspard aveau să sară să mă apere ; însă Pages, Bergounhoux și Carrory (Garrory, mai ales, cu dinții lui mari și albi. pe care îi tot ascutea de bucățile de cizmă) nu-mi insuflau nici o încredere. Bineînțeles că temerile astea erau nebunești ; dar în situația în care ne aflam, rațiunea încetase să ne călăuzească mintea și închipuirea. Ceea ce ne sporea și mai mult spaima era lipsa de lumină. Rînd pe rînd, se isprăvi uleiul din lămpi. Și cînd nu ne mai rămăseră decât două, Dascălul hotărî să nu le mai aprindă decât cînd va fi neapărat nevoie de lumină. Așa că ne petreceam toată vremea în întuneric. Nu nu-

284

jna: că era fioros, dar era și primejdios, căci, la prima jpișcare greșită, te puteai rostogoli în apă.

De la moartea lui Compeyrou, stăteam numai cîte trei pe o prispă, așa că aveam ceva mai mult loc ; unchiul Gaspard ședea la un capăt, Dascălul la celălalt, «și eu în-ticî ei, la mijloc. La un moment dat, pe cînd moțăiam, am fost grozav de mirat auzindu-l pe Dascăl că vorbește în șoaptă, ca în somn.

M-am trezit și am ascultat.

— Uite ce nori... spunea el. Frumos lucru, nora ! •Unora nu le plac ; mie însă îmi plac mult. A, a i O să bată vîntul. Foarte bine, îmi place și vîntul.

Visa ? L-am scuturat de braț, dar el îi dădea înainte :

— Dată ești bună, fă-mi niște jumări... din șase oua... ha nu, din opt. Știi ceva ? Pune douăsprezece, o să le macine cînd mă întorc.

— Îl auzi, unchiule Gaspard ? — Da, visează.

— Ba nu, e treaz.

— Spune prostii.

— Păi e treaz.

— Hei, Dascăle !

— Vrei să iei masa cu mine, Gaspard ? Haide, numai c-o să bată un vînt strașnic.

— Aiurează, zise unchiul Gaspard, foamea și temperatura sînt de vină.

— Ba nu, se băgă și Bergounhous, a murit ; îi vorbește doar sufletul. Care vînt, Dascăle ? O fi mistralul ?

— Nu bate mistralul în iad, strigă Pages, și Dascălul e în iad acum. Nu voiai să mă crezi cînd îți spuneam c-o să ajungi și tu acolo ?

Ce îi apucase ? Dacă săreau la bătaie, să se omoare ? Ce era de făcut ?

— Vrei sa bei, Dascăle ?

— Nu, mulțumesc ; o să beau după ce mîncînc jumările.

Multă vreme vorbiră toți trei deodată, fără să-și răs-Punda, și în toată vorbăria lor fără noimă răsuna me-^xcu cuvintele : „să mîncăm, să ieșim, cer, vînt". Îmi trecu deodată prin gînd să-mi aprind lampa. Era lîngă Dascăl, miprecunp cu chibriturile. Am luat-o. Cum au văzut **fla-**^{ar}a, au tăcut. Apoi, după o clipă de tăcere, întrebare ce^e petrecea, ca și cînd s-ar fi trezit dintr-un vis.

285

— Ați aiurat, zise unchiul Gaspard.

— **Cine** ?

— Tu, Dascăle și voi, Pages și Bergounhous ; spuneți că sînteți afară și că bate vîntul.

Din cînd în cînd mai ciocăneau în perete ca să știe salvatorii noștri că sîntem în viață, și le auzeam tîrnăoa-pele spărgînd fără răgaz cărbunele. Dar prea încet creștea zgomotul, ceea ce însemna că erau încă departe. După ce am aprins lampa, am oborît să aduc apă în cizmă, și mi s-a părut că apele scăzuseră cu vreo cîțiva centimetri.

— Apele scad.

— O, Doamne !

Și încă o dată ni se umplură inimile de nădejde.

Ceilalți ar fi vrut să lase lampa aprinsă, ca să vadă cum scade apa, însă Dascălul se împotrivi. Atunci am crezut că izbucnește o revoltă. Dar Dascălul nu **cerea** niciodată nimic fără să ne dea și argumente serioase.

— O să avem nevoie de lămpi mai tîrziu ; dacă le întrebuițăm acum, ce-o să facem cînd ne vor trebui ? Și, afară de asta, nu credeți că ați muri de nerăbdare vă-zînd că apa scade prea încet ? Căci nu vă așteptați c-o sa scadă cît ai bate din palme. Dar de scăpat ne scapă ei ; nu vă pierdeți curajul. Mai avem treisprezece chibrituri. Le folosim de cîte ori va fi nevoie.

Au stins lampa. Băusem cu toții apă din belșug, așa că n-a mai aiurat nimeni. Și ceasuri nesfîrșite, zile poate, am stat nemișcați, ținîndu-ne în viață doar zgomotul tir-năcoapelor care săpau tunelul și zgomotul vagonetelor din puțuri. Pe nesimțite, aceste zgomote creșteau tot mai mult; apa scădea și săpătorii se apropiau de noi. Aveau să ajungă oare la vreme ? Dacă strădania salvatorilor noștri se dovedea din clipă în clipă mai folositoare, în schimb și slăbiciunea noastră sporea tot mai dureros ; sălbiciune a trupului, slăbiciune a minții. Din ziua cînd năvăliseră apele, tovarășii mei nu mai **mîneaseră**. Pe deasupra, ceea ce era și mai groaznic, aerul pe care-l respiram nu se mai primenea și, cu fiecă zi, devenea mai greu, mai nesănătos. Din fericire, p2 **măsură** ce apele scădeau, și apăsarea aerului se micșora ; căci, dacă am fi rămas cum eram la început, ara fi murit de bună seamă înăbușiri. Așa că, **dacă** am **fost** salvați, **asta** s-a datorat grabei cu care au fost hctărîte si conduse lucrările de salvare.

286

Zgomotul tîrnăcoapelor și al vagonetelor se auzea JfeguLat, ca zgomotul pendulei ; orice întrerupere la schimbarea lucrătorilor făcea să ne bată inimile. Dacă ne părăseau, sau dacă întîmpinau greutatea de neînvins ? în timpul unei astfel de întreruperi, răsună deodată un zgomot asurzitor, un fel de huruit sau un vîjiit puternic.

— Se prăvălesc apele în mină, izbucni Carrory.

— Nu, nu e apa, zise Dascălul.

— Dar ce-i ?

■— Nu știu nici eu, dar nu e apă.

Cu toate că Dascălul ne dăduse atîtea dovezi de istețime și pricepere, tot nu-l credeam pînă nu-și sprijinea spusele cu argumente puternice. Mărturisind că el nu 'cunoaște pricina zgomotului (care, după cum am aflat mai tîrziu, venea de la ventilatorul instalat ca să trimită aer lucrătorilor), ne-a

cuprins iar teama nebună de inundație.

— Aprinde lampa.

— Nu folosește la nimic.

— Aprinde-o, aprinde-o !

Trebuie să se supună, căci toate glasurile cereau același lucru. Lumina lămpii ne arată că apa nu se urcase, ci că mai degrabă scădea.

— Ei, vedeți ? spuse Dascălul.

— O să crească ; de data asta s-a zis cu noi.

— Dacă-i așa, mai bine să se isprăvească odată, că nu mai pot.

— Dă lampa, Dascăle : vreau să scriu ceva nevastei și copiilor.

— Scrie și pentru mine.

— Și pentru mine.

Lampa o ceruse Bergounheux, care, înainte de a muri, voia să scrie alor săi. Avea în buzunar un petec de hârtie și un vîrf de creion. Se pregătea să înceapă.

— Iată ce vreau să le spun : „Noi, Gaspard, Pages, Dascălul, Carrory și Remi, închiși în fundătură, sîntem pe moarte.

Eu, Bergounhoux, îmi îmbrățișez copiii și nevasta și-i binecuvîntez”.

— Și tu, Gaspard ?

„Gaspard îi dă tot ce-i al lui nepotului său Alexia.” „Pag :s își lasă nevasta și copiii în grija lui Dumnezeu, 3 sfintei Fecioare și a societății.”

287

— Tu, Dascăle ?

— Eu n-arn pe nimeni, zise el cu amărăciune, n-o săi mă plîngă nimeni.

— Tu, Carrory ?

— Eu, țipă Carrory, îi poftesc să-mi vîndă caii de 1^a bicicletă.

— Nu stricăm hîrtia cu prostii.

— Păi nu-i nici o prostie.

— N-ai pe niimdni de la care să-ți iei rămas bun ? Pe maică-ta ?

— Fie. Moștenitoare să-mi fie maică-mea. ■ ■

— Și tu, Remi ?

„Remi îi lasă lui Mattia pe Capi și harfa ; îl **îmbrățișează** pe Alexis și îl roagă să se ducă la Liza, s-o sărute și să-i dea un trandafir uscat, care e în buzunarul de 1^a j haină.”

— Acum să iscălim cu to⁺ii.

— Eu o să fac o cruce, zise Pages, Gare nu știa car.a

— Și acum, zise Bergounhoux, după ce iscăliură toți,, vă cer să mă lăsați să mior în pace, să nu-mi mai vorbiți. Rămîneți cu bine, tovarăși !

Și coborînd de pe prispa lui, veni la noi, ne sărută pe toți trei, se urcă iar la el, îl îmbrățișa pe Pages ,și pe Carrory, apoi, după ce sitrînsese o grămăjoară de praf de cărbune, își puse capul pe ea, se întinse cît era de lung și nu mai mișcă. Cele scruse în scrisoare cît și purtarea aceasta a lui **Bergounhoux** nu ne îmbărbătară deloc. -

Intre timp, loviturile de tîrnăcop se auzeau tot mai deslușit. Se vede că se apropiaseră atît de mult, îneîtc J siguranță aveau să ajungă foarte curînd la noi. Asta ne-a lămuri Dascăli, ca **să** ne mai insufle curaj.

x — Dacă ar fi așa de aproape cum zici tu, i-am au/î strigîncî, dar nu-i auzim și nici ei pe noi.

— S-ar putea să fie doar la cîțiva metri și totuși să nu no audă ; depinde de felul terenului în care sapă.

— Sau de distanță.

Totuși, apele scădeau mereu și am avut curînd dovada că nu mai atingeau tavanul galeriilor. Se auzi un rîcii în peretele fundăturii și apa plescăi ca atunci cînd cad în ea bucățele de cărbune. Am aprins lampa și am văzut niște șobolani fugind pe la picioarele noastre. Ca și noi, **eăutaseră** si ei un adăpost în vreun clopot de aer, și aCum, cînd apele scăzuseră, plecaseră de-acolo după hrană. **Dacă**

288

putuseră veni pînă la noi, însemna că apa nu mai umplea galeriile pînă sus de tot.

■ — Bergounhoux, zise Dascălul, ridicîndu-se pînă la prispa de deasupra, ține-ți firea.

Și îl lămuri de ce ivirea șobolanilor era semn că vom scăpa curînd. Dar Bergounhoux nu voia să mai creadă :

— Decît să trec iar de la nădejde la deznădejde, mai bine nu mai sper nimic și aștept moartea. Și dacă vine scăparea, ou atît mai bine !

Nu m-am lăsat pînă nu m-am coborît lîngă apă să mă asigur dacă scade. Scădea văzînd cu ochii. Între apă și tavanul galeriei se făcuse un gol măricel.

— Prinde-ne niște șobolani, să-i mîncăm ! îmi strigă Carrory.

Dar ca să prind șobolani, ar fi trebuit să nu fiu așf sleit de puteri. Totuși, speranța mă înviorase, iar golul din galerie îmi sugera o idee care începu să mă frămînte. M-am cățărat pe prispă.

— Dascăle, uite ce zic eu : dacă șobolanii umblă prin galerie, înseamnă că se poate trece ; o să mă duc înot pînă la scări și o să strig de acolo ; or să vină să ne scoată și o să meargă mai repede decît prin tunel.

— Nu te las !

— Păi, Dascăle, eu înot cum umbli dumneata pe uscat ; în apă sînit ca peștele.

— Și aerul stricat ?

— Dacă trec șobolanii, n-o să fie aerul mai stricat pentru mine ca pentru ei.

— Du-te, Remi, strigă Pages, du-te și-ți dau ceasul meu.

— Gaspard, dumneata ce zici ? întrebă Dascălul.

— Știu și eu ? Dacă el crede că poate ajunge pînă la scări, să încerce ; eu n-am dreptul să-l opresc.

— Și dacă se îneacă ? •«.

— Și dacă scapăr în loc să moară aici așteptînd ? Dascălul rămase o clipă pe gînduri, apoi, strîngînd-

de mînă, îmi spuse :

— Tu ai curaj, băiete, fă cum vrei ; eu cred că încerci ceva fără sorți de izbîndă, dar, deh, uneori tocmai încercările astea izbutesc. Hai să te sărut.

L-am sărutat și pe el, și pe unchiul Gaspard și, după ^ m-am dezbrăcat, m-am lăsat să alunec în apă.

289

— Să strigați mereu, le spusei înainte de a începe să înot — ca să mă călăuzesc după glasul vostru. Cit o fi golul de sub tavanul galeriei ? O fi dei Stul de mare ca să mă pot strecura pe sub el ? Din cîteva mișcări văzui că puteam. Înota, dacă aveam grijă să nu mă lo, vesc. Încercarea mea era deci cu puțință. Oare ce mă aștepta la capăt : scăparea, sau moartea ? Intorcînd capul înapoi, am zărit lumina lămpii răsfrîngîndu-se în apele negre ; îmi servea de far.

— Merge ? îmi strigă Dascălul. , — Da.

Și continuai să înot cu băgare de seamă.

De la fundătura noastră pînă la scări, greutatea era să găsești drumul, pentru că știam că într-un loc, nu prea departe, se afla o răscruce de galerii. În beznă, trebuia neapărat să nu mă încurc, altfel eram pierdut. Mă călăuzeam nu numai după tavan și pereții galeriei, ci, mai sigur, după șinele de pe jos. Ținîndu-mă după ele, aveam siguranța că ajung la trepte. Din cînd în cînd mă lăsam în fund, și cînd dădeam de liniile de fier, porneam mai departe. Cu șinele dedesubt și cu glasurile tovarășilor deasupra, mă simțeam în siguranță.

Glasurile c slăbeau din ce în ce, de o parte, zgomotul tot mai puternic al vagonetelor, pe de alta, îmi arătau că înaintam. Va să zică voi vedea iar lumina zilei, și, prin mine, și tovarășii mei aveau să fie salvați ! Gîndul acesta îmi dădea puteri. Înotînd drept prin mijlocul galeriei, n-aveam decît să las picioarele în jos ca să gălesc șinele, și de cele mai multe ori era destul să le ating în treacăt. La un moment dat, negăsindu-le cu piciorul, m-am dat la fund ca să le caut cu manile, dar degeaba ! Am umblat de la un perete la altul, tot nimic ! Mă rătăcisem.

Am stat pe loc ca să-mi vin în fire și să cuget; glasul- I rile tovarășilor nu se mai auzeau decît ca un murmur slab, aproape pierdut. Am tras adînc aer în piept, m-am dat încă o dată la fund, dar tot degeaba : nici urmă de șine ! Apucasem pe o galerie greșită fără să bag de seamă ; trebuia să mă întorc pe unde venisem. Dar cum ? Tovarășii nu mai strigau sau nu le mai auzeam eu glasurile, ceea ce era totuna.

Statui o clipă încremenit, cuprins de o groază cumplită, nemaiștiind încotro s-o apuc. Mă rătăcisem, prin

290

urmare, în bezna și sub bolta aceea apăsătoare, în apa jghețată. Dar deodată am auzit iar zvon de glasuri : acum știam pe unde s-o iau ca să mă înapoiez. După vreo douăsprezece bătăi cu brațele, m-am cufundat din nou și Și am dat iar de șine. Așadar, acolo era răscrucea. Am

căutat macazul, dar nu l-am găsit. Am căutat gura galeriilor : la stînga, la dreapta, numai perete. Unde duceau șinele ?

M-am ținut după ele pînă la capăt; pe neașteptate se întrerupeau. Atunci am înțeles că șinele de fier fuseseră smulse, desprinse de puhoiul apelor, și că nu mai aveam după ce mă călăuzi. În acest caz, planul meu cădea baltă și nu-mi rămînea decît să mă întorc. Cum mai făcusem o dată drumul, știam că nu era primejdios și înotam cu repeziciune ca să ajung la fundătură, călăuzindu-mă după glasurile tovarășilor mei. Pe măsură ce mă apropiam, mi se părea că vocile lor erau mai sigure de ele, de parcă ar fi căpătat curaj.

Am ajuns în fine la gura fundăturii și am strigat și eu.

— Hei ! îmi răspunse Dascălul.

— N-avgăsit trecerea.

— Nu-i nimic ; tunelul e aproape, ei ne aud strigătele și noi pe ale lor ; peste puțin o să ne și vorbim.

Am urcat în grabă panta și am ascultat și eu. într-adevăr, loviturile de tîrnăcop se auzeau mult mai tare, iar strigătele celor ce săpau pentru salvarea noastră răzbăteau slabe încă, dar mult mai lămurite. După primele clipe de bucurie am băgat de seamă că înghețasem, însă, cum nu aveam de unde să iau haine calde ca să mă usuc, m-am îngropat pînă la gît în praful de cărbune, care păstrează totdeauna ceva căldură, iar unchiul Gas-pard și cu Dascălul s-au lipit de mine. Atunci le-am povestit cercetările mele și cum pierdusem urma șinelor.

— Ai îndrăznit să te dai la fund ?

— De ce nu ? Din păcate n-am găsit nimic.

. Dar, după cum spusese și Dascălul, asta nu mai avea importanță acum. Dacă nu putusem scăpa prin galerie, aveam să scăpăm prin tunel. Strigătele ce auzeau tot mai ^mpede ; curînd o să putem auzi și vorbele. În adevăr, trecut mult și am auzit aceste trei cuvinte rostite rar

*— Cîți sînteți acolo ?

291

Dintre noi toți, unchiul Gaspard avea glasul cel mai puternic și mai limpede. L-am pus pe el să răspundă.

— Șase !

Urmă o clipă de tăcere. Sigur că cei de afară nădăj-duiseră un număr mai mare.

— Cine sînteți ?

El ne rosti pe rînd numele :

— Bergounhoux, Pages, Dascălul, Carrory, Renii, Gaspard.

Clipa aceasta a fost cea mai impresionantă. Aflînd că se va putea vorbi în curînd cu supraviețuitorii catastrofei, toate rudele, toți prietenii minerilor prinși de ape dăduseră năvală în tunel. Soldații avură mult de furcă să-i poată opri la gura galeriei. Cînd inginerul îi vesti că eram numai șase, urmă o clipă dureroasă, dar în același timp plină de nădejde pentru fiecare ; oare printre cei șase nu se afla și acela pe care îl aștepta ?

Apoi au fost strigate numele noastre.

Vai ! Vai ! Din cele o sută douăzeci de mame și soții, numai patru își văzură împlinite așteptările. Cîte dureri, cîte lacrimi ! La rîndul nostru, ne gîndeam și noi la cei pe care îi credeam scăpați cu viață.

— Cîți au fost salvați ? întrebă unchiul Gaspard. Nu primi nici un răspuns.

— întrebă ce-i cu Marius, zise Pages.

Dar, ca și prima dată, întrebarea rămase fără răspuns.

— N-au auzit.

— Zi mai bine că nu vor să răspundă. O întrebare mă rodea și pe mine.

— Ia întreabă-i de cînd stăm aici.

— De paisprezece zile.

Paisprezece ! Și în socotelile noastre, nici unul nu trecuse de cinci-șase zile !

— Acum n-o să mai stați mult. Fiți tari ! Și să nu mai vorbin, căci întârzie lucrul. Mai aveți răbdare vreo câteva ceasuri.

Au fost, cred, cele mai lungi ceasuri petrecute acolo, și mai ales cele mai dureroase. Fiecare lovitură de tîrnă-cop ni se părea că ^e ultima ; apoi, după lovitura aceea, urma o alta, și după aceea încă una.

Din cînd în cînd, alte întrebări.

— Vă e foame ?

— Sîntem lihniți.

292

— Mai puteți răbda ? Dacă sînteți prea grăbiți, putem face o sondă ca să vă trimitem o fiertură, dar asta © să vă întârzie ieșirea. Dacă mai puteți aștepta, vă scoatem repede-repede.

— Așteptăm, așteptăm. Grăbiți-vă ! Funcționarea vagonetelor nu se oprișe o clipă, și apa scădea mereu, cu regularitate.

— Spune-le că apa scade, zise Dascălul.

— Știm. Ori prin tunel, ori prin galerie, tot ajungem la voi... curînd.

Loviturile de tîrnăcop erau acum ceva mai slabe. De bună seamă așteptau dintr-o clipă într-alta să facă străpungerea și, cum noi le explicasem poziția noastră, se temeau să nu se surpe terenul peste noi, să ne rănească, să ne omoare sau să ne trîntească claie peste grămadă în apă, împreună cu pămîntul săpat.

Dascălul ne mai spuse că era de temut clipa în care aerul avea să năvălească peste noi : putea să năvălească precum o ghiulea de tun, doborînd totul în cale. Trebuia deci să fim cu grijă, așa cum plini de grijă erau și lucrătorii de sus. Zguduirea pereților sub loviturile de tîrnăcop desprindea din capătul de sus al fundăturii bucățele de cărbune care lunecau pe pantă și cădeau în apă.

Ciudat ! Cu cît se apropia- eliberarea, cu atît ne simțeam mai slabi : eu de-abia mă mai țineam pe picioare și, lungit în praful de cărbune, nici pe o rîină nu mă mai puteam ridica. Tremuram din tot trupul, deși nu-mi mai era frig.

În sfîrșit, cîtiva bulgări mai mari s-au desprins și s-au rostogolit peste noi : deschizătura se căsca sus. Lumina lămpilor ne-a orbit. Dar numaidecît ne-am cufundat iar în întuneric ; curentul de aer, un curent grozav, un vîr-tej care tîra cu ei bucăți de cărbune și sfărîmături de tot soiul le stinsese.

— E curentul de aer, nu vă speriați ; or să le aprindă afară îndată. Așteptați puțin.

Să așteptăm ! Iar să așteptăm !

Dar în aceeași clipă, un zgomot se produse în apa din galerie și, întorcîndu-mă într-acolo, am zărit o lumină puternică înaintînd prin apă, plescăind.

— Cu.-aj ! Curaj ! ni se striga.

Și în timp ce prin tunel ajungeau să dea mîna cu cei ^{ne} Pe prispa de sus, alții veneau la noi prin galerie. În-

293

ginerul era în frunte ; el urcă cel dinții pe prispa noastră și, pînă să apuc să scot o vorbă, mă afluam în brațele lui. Era și timpul, căci mi-am pierdut cunoștința. Am simțit totuși că sînt dus pe sus, și apoi, la ieșirea din galerie cea scundă, că sînt înfășurat în păături. Am închis ochii, dar îndată am simțit o lumină care m-a făcut să-i deschid. Era lumina zilei ! Ne afluam afară !

În același timp, un ghemotoc alb se aruncă asupra mea : era Capi, care, dintr-o săritură, se repezise în brațele inginerului și mă lingea pe obraji. Și îndată după aceea am simțit că cineva îmi ia mîna dreaptă și mă sărută : „Remi !" șoptea un glas sfios (era al lui Mattia). M-am uitat împrejur și am văzut o mulțime de oameni care se înghesuiau pe două rînduri, lăsînd în mijloc un loc de trecere. Toți tăceau, căci li se spusese să nu ne tulbure cu strigătele ; însă înfățișarea și privirile lor vorbeau pentru ei.

Douăzeci de brațe s-au întins să mă ia, dar inginerul n-a vrut să-mi dea drumul și, mîndru de izbînda

lui, fericit și falnic, mă duse pînă la clădirea birourilor, unde se pregătiseră paturi pentru noi. Peste două zile mă plimbam pe străzile din Varses împreună cu Mattia, cu Alexis, cu Capi, și toată lumea pe unde treceam se oprea să se uite la mine. Unii chiar veneau și-mi strîngeau mîna, cu lacrimi în ochi. Alții însă întorceau privirile. Erau cei îndoliați care pesemne că se întrebau cu amărăciune de ce eu, copil orfan, scă-pasem, pe cînd tatăl sau fiul lor zăceau în mină, nefericite cadavre purtate de ape încolo și încioace. Printre cei carș, mă opreau erau și unii foarte politicoși, care mă poșteau să iau masa cu ei sau să mergem să bem o halbă.

— Să ne povestești ce-ai pățit, ziceau ei.

Eu le mulțumeam, dar nu primeam, căci nu-mi plăcea să mă duc așa și să-mi depăn povestea față de primul venit, care își închipuia că mă plătește. Îmi plăcea mai mult să ascult decît să povestesc, și îi ascultam pe Alexis și pe Mattia, care îmi istoriseau ce se petrecuse deasupra în timp ce noi eram sub pămînt.

— Cînd mă gîndeam că ai murit din cauza mea, îmi zicea Alexis, nici nu știu ce-mi venea să fac. Zău, te credeam mort de-a binelea.

— Eu n-am crezut nici o clipă că ai murit, spunea Mattia. Nu știam dacă ai să mai ieși viu din mină și dacă vor ajunge la timp ca să te scape, însă eram sigur că

294

„tu te-ai înecat. Îmi ziceam că, dacă lucrările de salvare merg destul de repede, trebuie să te găsească undeva. pe aceea, cînd Alexis se jeluia și te bocea, eu mă perpeleam zicîndu-mi : „N-a murit, dar poate c-o să moară”. Și îi întrebam pe toți : „Cît poate trăi un om fără să jnănînce ? Cînd o să sece apa ? Cînd e gata tunelul ?» Dar nimeni nu-mi răspundea după cum aș fi vrut eu. Cînd vi s-a cerut să vă spuneți numele și cînd inginerul, după Carrory, a strigat Remi, am căzut jos plîngînd, și în înghesuiala aceea m-au cam călcat în picioare, dar n-am simțit nimic, căci prea eram fericit !

Am fost foarte mîndru văzînd că Mat li a avea atîta încredere în mine, încît nici nu vroia să creadă că puteam muri.

O LECȚIE DE MUZICĂ

Îmi făcusem prieteni în mină : asemenea chinuri îndurate împreună te leagă pentru totdeauna. Cînd suferi și nădăjduiești laolaltă, nu mai ai decît o singură inimă.

Unchiul Gaspard, precum și Dascăul țineau foarte mult la mine ; și cu toate că inginerul nu împărtășise soarta noastră, mă iubea ca pe un copil pe care l-ai scăpat de la moarte. Mă pofti la el acasă și a trebuit să povestesc și pentru fetița lui tot ce ni se întîmplase cît stătusem îngropați în fundătură.

Toată lumea dorea să rămîn la Varses.

— Îți găsesc eu un muncitor pe lîngă care să lucrezi ca ajutor, îmi spunea unchiul Gaspard, și să nu ne mai despărțim niciodată.

— Dacă vrei să lucrezi într-un birou, îmi zicea inginerul, îți fac eu rost.

Unchiului Gaspard i se părea foarte firesc să mă întorc în mină, unde avea să coboare și el în curînd, cu Nepăsarea celor deprinși să înfrunte zilnic primejdia ; eu,

295

însă, care nu aveam nepăsarea sau curajul lui, nici nu mă gîndeam să mă întorc la meseria de vagonetar. Frumos și interesant lucru e mina ! Eram bucuros că văzusem și eu una, dar o văzusem prea destul și nu aveam nici un chef să mai pătesc ce pățisem. Numai cînd îmi aduceam aminte, și simțeam că mă înăbuș. Ce mai vorbă ! Nu eram făcut pentru munca de sub pămînt ; viața în aer liber, cu cerul deasupra, fie chiar și de iarnă, îmi pria mai bine. Acestea erau argumentele pe care le aduceam ca să-i lămuresc pe unchiul Gaspard și pe Dască, care se arătară, unul mirat, iar altul mîhnit, că nu gustam frumuseeța muncii în mină. Iar Carrory[^] îmi spuse, cînd ne-am întîlnit, că sînt fricos ca un iepure. Inginerului nu-i puteam mărturisi că nu-mi plăcea să lucrez sub pămînt, de vreme ce el mă îmbia să lucrez* în birou și să învăț de la ei ce mai aveam de învățat. Așa că am socotit mai bine să-i spun adevărul adevărat.

— Da, știu, ție-ți place viața în aer liber, zise el, aventura și libertatea ; n-am dreptul să te opresc, dragul meu, urmează-ți calea.

Trebuie să recunosc că-mi plăcea viața în aer liber ; niciodată nu-mi dădusem mai bine seama de acest lucru ca în închisoarea din mină. Așa se întîmplă cu toți aceia care se obișnuiesc să

meargă încotro văd cu ochii și să facă ce le trece prin cap.

În timp ce toți încercau să mă oprească la Varses, Mattia stătea posomorit și dus pe gânduri ; l-am întrebat de ce și mi-a răspuns că așa era el totdeauna. Numai când i-am spus că m-am hotărât să plecăm peste trei zile, mi-a mărturisit pricina tristeții sale :

— Așadar, nu mă părăsești ? a izbucnit el, vesel, să-rindu-mi de gît.

La vorba asta i-am ars una ca să se învețe minte să nu se mai îndoiască de mine~ dar și ca să-mi ascund emoția ce-mi năvălise în inimă la izbucnirea aceasta de prietenie.

' - - ' < - ?

Căci numai prietenia îl făcuse să se manifeste astfel, nu interesul. Mattia n-avea nevoie de mine ca să-și cîștige existența ; putea s-o scoată și singur la capăt. La drept vorbind, avea pentru asta anumite însușiri înnăscute, care mie îmi lipseau. Întîi și-ntîi, cînta mult mai bine decît mine la toate instrumentele ; apoi cînta **din** gură, dansa, interpreta orice rol... Și pe urmă se price-

296

pea grozav să facă „onorat public” — cum spunea Vi-talis — să se scobească în buzunare. Numai cu zîmbetul lui, cu ochii-i blînzi, cu dinții albi, cu înfățișarea-i prietenoasă mișca și inimile cele mai împietrite și, fără să ceară, stîrnea în fiecare dorința de a da ; simțeau parcă plăcere să-i facă lui plăcere. Dovada : în scurta raită pe care o dăduse cu Capi cît timp eu făcusem pe minerul, găsise/ mijlocul de a strînge optsprezece franci, ceea ce era cîștig, nu glumă !

Cei o sută douăzeci și opt de franci pe care îi aveam în pungă și cu cei optsprezece franci cîștigați de Mattia făceau în total o sută patruzeci și șase de franci ; nu ne mai lipseau, prin urmare, decît patru franci ca să cumpărăm „vaca prințului”.

Deși n-am mai vrut să lucrez în mină m-am despărțit cu greu de Varses, căci lăsam acolo pe Alexis, pe unchiul ■Gaspard și pe Dascăl. Dar așa mi-era soarta : să mă despart mereu de cei pe care îi iubeam și oare țineau la mine.

Înainte !

Cu harfa pe umăr și cu ranița la spinare, iată-ne iarăși pe drumuri, însoțiți 'de Capi, care se tăvălea prin praf de bucurie. Ca să spun drept, am simțit o adevărată fericire, la ieșirea din orașel, să calc pe pămîntul bătătorit al •șoselei, care răsuna cu totul altfel decît glodul din mină : ce minunat era soarele, ce frumoși copacii !

Înainte de plecare, Mattia și cu mine ne sfăituisem îndelung asupra drumului pe care urma să apucăm — căci îl învățasem și pe Mattia să citească harta, și acum nu-și mai închipuia ca altădată că distanțele erau mai lungi pentru picioarele oare străbat o șosea decît pentru degetul oare trece de la un oraș la altul. După ce am cumpănit bine, am hotărât amîndoi ca, în loc să o luăm de-a dreptul spre Ussel și apoi spre Chavanon, să trecem prin Clermont, ceea ce nu ne lungea prea mult drumul și ne dădea în schimb prilejul să ne oprim și prin stațiunile balneare — pe timpul acela pline de bolnavi — Saint-Nectaire, Mont-Dore, Royat, Bourboule. Pe cînd lucram m. mină, Mattia întîlnise într-o raită de-a lui un bătrîn Ursar cart. se îndrepta spre localitățile acelea, unde — zicea el — se puteau cîștiga bani buni... Și Mattia voia ^Ba dștăgăm bani, socotind că cei o sufă cincizeci de franci ¹ noștri nu puteau să ne ajungă pentru vaca pe care

297

' voiam s-o cumpărăm. Cu cît aveam să adunăm mai mulți bani, cu atît vaca avea să fie mai frumoasă, și cu atît tușa Barberin avea să fie mai mulțumită. Iar cu cît tușa Barberin avea să fie mai mulțumită, cu atît noi aveam să fim mai fericiți.

Prin urmare, trebuia s-o luăm spre Clenmont.

Pe drumul de la Paris la Varses îl învățasem pe Mat-tia să citească și-i dădusem primele noțiuni de muzică ; de la Varses la Clermont am continuat cu lecțiile. Însă, fie că nu eram eu un profesor prea grozav — tot ce se poate — fie că Mattia nu era un elev prea strălucit — lucru de asemenea cu puțință — fapt este că cititul mergea tare greu și încet. Oricît se silea și-și zgîia ochii în carte, Mattia nu afla acolo decît bazaconii care făceau mai multă cinste închipuirii decît atenției lui. Așa că uneori îmi pierdeam răbdarea și, trîntind cartea, răcneam la el că prea e tare de cap. Fără să se supere, Mattia mă privea cu ochii lui blajini și zâmbea :

— Ai dreptate ; nu se înmoaie decît cînd îl pocnește cineva. Și se vede că Garofoli a băgat de seamă repede lucrul ăsta.

Cum să mai fiu mînios după asemenea răspuns ? Rî-deam și eu și reluam lecția. În schimb, la muzică lucrurile stăteau cu totul altfel. Chiar de la început, Mattia a făcut progrese atît de uimitoare, încît, foarte repede, a ajuns să mă minuneze cu întrebările lui ; apoi după ce m-a minunat, m-a încurcat și, în cele din urmă, m-a lăsat cu gura căscată, de nu mai știam nici eu cu ce să-i răspund. Și mărturisesc că asta mă rușina și mă ustura peste măsură. Îmi luasem rolul de profesor în serios și mi se părea umilitor ca elevul să-mi pună întrebări la care eu să nu pot răspunde ; era ca și cum dăscălia mea ar fi fost o înșelătorie. Iar el nu mă cruța deloc cu întrebările

— De ce nu se scriu notele într-o singură cheie ?

— De ce se întrebuițează diezii la urcare și bemolii la oboorîre ?

— De ce prima și ultima măsură a unei bucăți n-au de multe ori un număr întreg de timpi ?

— De ce se acordează vioara numai pe unele note, și nu pe altele ?

La întrebarea din urmă i-am răspuns înțepat că eu nu cînt la vioară și nu m-aim sinchisit niciodată cum trebuie sau cum nu trebuie să-ți acordezi vioara, iar Mattia n-a mai avut nimic de adăugat.

298

Dar felul acesta de a ieși din încurcătură nu-mi folosea cînd mă întreba despre cheie ori despre bemoli, căci atunci era vorba de muzică, pur și simplu, de teoria muzicii. Eram doar profesor de muzică, profesor de sodfegii, deci se cuvenea să răspund ; altfel pierdeam — îmi dădeam bine seama — și autoritate, și prestigiu ; iar eu țineam grozav la autoritatea și la prestigiul meu. Cînd nu știam ce să răspund, scăpăm și eu din încurcătură ca unchiul Gaspard, pe care, îl întrebam ce e cărbunele de pămînt, îmi spunea cu multă siguranță în glas : „Este cărbunele care se găsește în pămînt”.

Cu tot atîta siguranță îi răspundeam și eu lui Mattia, cînd nu aveam ce să-i răspund :

— E așa pentru că așa trebuie : e o lege.

Nu era în firea lui Mattia să se răzvrătească împotriva legilor, avea însă un fel de a mă privi, căscînd gura și holbînd cehii, care nu prea mă lăsa să fiu mîndru de mine.

La vreo trei zile de la plecarea din Varses, îmi puse tocmai o întrebare de soiul ăsta. În loc să-i răspund : „Nu știu”, i-am răspuns făcînd pe grozavul : „Pentru că așa e”. Mattia a căzut pe gînduri și toată ziua n-am mai putut să-i smulg o vorbă, lucru rar la el, căci era întotdeauna gata de taifas și de ghidușii.

Dar atîta am stăruit că, pînă la urmă, și-a desoleștat gura :

— Nu încape vorbă că tu ești un profesor bun și sînt sigur că nimeni nu m-ar fi învățat mai bine ca tine tot ce am învățat; totuși...

Și se opri.

— Ce, totuși ?

— Totuși poate oă sînt lucruri pe care nici tu nu le știi ; se întîrplă și marilor savanți, nu-i așa ? De pildă, cînd îmi spui : „E așa pentru că e așa”, poate că s-ar găsi și alte explicații, pe care tu nu mi le dai pentru că nici alții nu ți le-au dat ție. Tot cugetînd așa, mi-am zis că, dacă ai vrea și tu, am putea să ne cumpărăm o carte, „una ieftină, în care am găsi regulile muzicii.

— Ai dreptate.

— Nu-i așa ? Mă gîndeam că ai să fii și tu de părerea aste, căci nioi tu, mă rog, nu poți să știi tot ce scrie în cărți, pentru că nici tu n-ai învățat din cărți.

—■ Un profesor bun face mai mult decît cea mai bună carte.

299

— Ce spui tu mă face să te mai rog ceva : daeă ai fi de acord, aș lua o lecție, numai una, cu un maestru adevărat, care să mă învețe tot ce nu știu.

— De ce n-ai luat lecția asta de la un maestru adevărat cît ai fost singur ?

— Pentru că adevărații maestri trebuie plătiți și n-am vrut să iau din banii tăi.

Am fost jignit cînd Mattia mi-a vorbit de un adevărat maestru, însă îngîmfarea mea prostească s-a topit cînd mi-a spus vorbele astea.

— Ești un băiat bun, i-am zis, și banii mei sînt și banii tăi, deoarece îi câștigi ca și mine, ba, adesea, mai mult decît mine ; așa că o să iei cîte lecții o să poțesti, și le voi lua și eu odată ou tine. Și adăugai, mărturi-sindu-i verde neștiința mea : Așa o să pot învăța și eu ceea ce nu știu.

Un maestru, un adevărat maestru, așa o urn ni-l do-' ream noi, nu putea fi vreun lăutar de la țară, ci un artist, un mare artist, cum nu găsești decît prin orașele mai însemnate. Pe hartă vedeam că pînă la Clermont, cel mai însemnat oraș din drumul nostru era Mende. Să fi fost

într-adevăr însemnat ? Nu știam ; însă, după literele cu oa?e îi era scris numele, așa trebuia să fie : eram nevoiți să credem ce glăsuia harta

Am hotărât deci ca la Mende să facem cheltuiala cea mare, cu o lecție de muzică. Deși câștigurile noastre erau foarte mici în regiunea aceea tristă a munților din Lo-zere, unde satele sînt rare și sărace, am vrut totuși să nu-l mai lipsesc pe Mattia de această bucurie.

După ce am străbătut întregul podiș calcaros Mejean, cel-mai pustiu și mai sărac ținut din lume, fără păduri, fără ape, fără semănături, fără locuitori, fără o vietate de nici un soi, doar o nesfîrșit și mohorîtă singurătate, care nu putea avea farmec decît pentru cei ce o străbat în fugă cu trăsura, am ajuns și noi la Mende. Fiind noaptea tîrziu, nu puteam să luăm lecția chiar în seara aceea ; dealtminteri, eram morți de oboseală. Totuși Mattia era nerăbdător să afle dacă în Mende, ce nu-i părea deloc orașul însemnat pe care ni-l închipuisem, se găsește vreun maestru de muzică. Așa că am întrebat-o, chiar în timpul mesei, pe stăpîna hanului unde trăsesem, dacă nu cumva în oraș se află vreun muzician bun care să dea lecții de muzică. Ne-a răspuns că e foarte mirată de în-

300

trebarea noastră : se putea oare să nu fi auzit de domnul jgspiaassous ?

— Venim de departe, îi zisei.

— Se vede că de foarte departe.

— Din Italia, adăugă Mattia.

Atunci mirarea i s-a mai potolit, căci numai venind de la asemenea depărtare îți era îngăduit să nu știi cine e domnul Espinassous ; pentru că, dacă am fi venit doar de la Lyon sau de la Marsilia, ea nici n-ar mai fi stat de vorbă cu niște oameni atît de incuți, care să nu fi auzit vreodată de domnul Espinassous.

— Cred că am nimerit-o bine, i-am spus lui Mattia pe italienește.

Ochii ovarășului meu scînteiau. Fără îndoială că domnul Espinassous o să-i răspundă pe nerăsuflăteja toate întrebările ; n-o să fie el omul care să se simtă încurcat cînd va trebui să explice pricina pentru care se întrebuițează bemolii cînd cobori și diezii cînd urci. Mă teameam doar că un artist așa de vestit n-are să vrea să dea lecții unor calici ca noi.

— Și are mult de lucru domnul Espinassous ? am întrebat-o.

— Vezi bine că are mult de lucru ; cum să n-aibă ? !

— Crezi că o să ne primească mîine dimineață ?

— Mai e vorbă ! Primește pe oricine dacă are bani în pungă, se înțelege.

Cum și noi înțelegeam tot așa, ne-am liniștit și, înainte de a adormi, deși frînți de oboseală, am discutat îndelung despre toate întrebările pe care urma să le punem a doua zi vestitului profesor. După ce ne-am dichisit cum am putut mai bine, adică am avut grijă să fim curați, căci nu aveam alte haine decît cele de pe noi, ne-am luat instrumentele — Mattia vioara și eu harfa — Și am. pornit-o spre domnul Espinassous.

Capi voise, ca de obicei, să vină cu noi, însă l-am legat^ în grajdul hanului, socotind că nu se cădea să ne înfățișăm cu un cîine la faimosul muzicant din Mende.

Ajungînd în fața casei unde ni se arătase că locuiește rofesorul, am crezut că greșisem, căci la intrare se legă-tau^{tau} două talere de alamă pentru bărbierit, care niciodată -au slujit de firmă vreunui maestru de muzică. Pe cînd băț și ne uitam la vitrină, care nu putea fi decît a

301

unui bărbier, trecu cineva pe lîngă noi. Am întrebat unde locuia domnul Espinassous.

— Aici, ne zise omul, arătîndu-ne prăvălia bărbierului.

La urma urmelor, de ce să nu locuiască un profesor de muzică și la un bărbier ?

Am intrat; prăvălia era împărțită în două : în dreapta, pe rafturi, se aflau perii, piepteni, borcane eu alifii, săpunuri ; în stînga, pe o masă și pe perete, tot felul de instrumente muzicale : viori, trompete, trîmbițe.

— Domnul Espinassous, vă rog ? întrebă Mattiia. Un omuleț iute și neastîmpărat ca o

sfîrlează, care

tocmai rădea un țăran așezat într-un fotoliu, răspunse cu o voce de bariton :

— Eu sînt.

I-am aruncat o privire lui Mattia ca să-i dau a înțelege că bărbierul-muzicant nu era omul de care aveam nevoie pentru lecția noastră și că ar însemna să azvîrlim banii pe fereastră dacă i-am cere lui să ne ajute. Însă, în loc să priceapă și să asculte, Mattia se așează pe un scaun și spuse cu hotărîre :

— Mă tundeți și pe mine după ce îl radeți pe domnul ?

— Cum să nu, tinerește și rad dacă vrei.

— Vă mulțumesc, răspunse Mattia, azi nu, cînd mai trec data viitoare.

Am rămas încremenit de îndrăzneala lui Mattia ; el însă*mi-a azvîrlit o privire pe furiș, care însemna să mai aștept puțin și să nu mă supăr. Espinassous isprăvi să-l radă pe țăran și, cu șervetul în mîină, se apropie să4 tundă pe Mattia.

— Domnule, îi zise acesta, în timp ce bărbierul îi înnodea șervetul la gît, prietenul meu și cu mine am avut o neînțelegere și, știind că sînteți un mare muzicant, ne-am gîndit să vă cerem părerea asupra nedumeririi noastre.

— Bine, tinerilor, ia spuneți ce nedumerire aveți ? Am înțeles ce urmărea Mattia : voia mai întîi să vadă

dacă bărbierul-muzicant e în stare să-i răspundă la întrebări, iar dacă răspunsurile erau mulțumitoare, atunci își lua lecția de muzică pe prețul unui tuns. Mare pungaș și Mattia !

302

De ce, întrebă Mattia, se acordează vioara după anumite note și nu după altele ?

Mă așteptam ca bărbierul, care tocmai se pregătea să bage pieptenul în pletele lui Mattia, să-i dea un răspuns cam ca mine, și de-abia îmi țineam rîsul, cînd acesta începu să vorbească :

— Deoarece coarda a doua de la stînga instrumentului trebuia să-l scoată pe la, la diapazon natural, celelalte coarde trebuie acordate în așa fel, încît să dea notele din chintă în chintă, adică *sol*, coarda a patra ; *re*, coarda a treia ; *la*, coarda a doua : *mi*, coarda înîtită, numită și coarda subțire.

Acum nu mai rîdeam eu, ci Mattia. Își bătea joc de mutra mea înmărmurită ? Era doar vesel că afla ce voise să știe ? Fapt e că rîdea în hohote.

Eu stăteam cu gura căscată, uitîndu-mă la frizerul care, tot învîrtindu-se în jurul lui Mattia și țacănind din foarfece, ținea cuvîntarea aceea ce mi se părea uluitoare.

— Ia spune, zise el, oprindu-se deodată în fața mea, mi se pare mie că clientul meu a cîștigat un rămășag.

Cît a mai ținut tunsul, Mattia nu l-a slăbit cu întrebările și, la toate, bărbierul răspunse cu aceeași ușurință și cu aceeași siguranță ca și la întrebarea cu vioara. Dar la sfîrșit îi veni și iui rîndul să întrebe. Și astfel află cu ce gînd venisem la el. Atunci izbucni în rîs :

— Vai, ce ștregari ! Poznași mai sînteți !

Apoi ținu morțiș ca Mattia, care se vedea cît de colo că-i mai poznaș decît mine, să-i cînte ceva ; și Mattia, apudnd curajos vioara, începu să cînte un valis.

— Și zici că nu știi nici notele ! sări frizerul, bătînd din palme și tutuindu-l pe Mattia de parcă l-ar fi cunoscut de cînd lumea.

V-am mai spus că erau tot felul de instrumente pe masă și agățate în perete. După ce-și isprăvi bucata la vioară, Mattia luă un clarinet.

— Cînt-și la clarinet, zise el, și la trompetă.

— Zi i ! îl îndemnă Espinassous.

Și Mattia cîntă pe rînd din toate instrumentele.

303

— Ștregarul ăsta e o minune ! strigă Espinassous Dacă vrei să rămîi la mine, fac din tine un mare muzicant. Auzi ? Un mare muzicant ! Dimineța razi clienții ca mine, și tot restul zilei te pun la învățătură ; și să nu crezi că nu sînt în stare să-ți dau lecții pentru că sînt frizer. Trebuie și eu să mănînc, să beau, să am o oasă : la asta-i bun briciul. Și Jasmin își rade clienții, și

totuși e cel mai mare poet din Franța. Cum e Jasmin la Agen, așa e Espinassous la Mende. Când își isprăvi discursul, m-am uitat la Mattia. Ce-o să-i răspundă? Te pomenești că îmi pierd prietenul, tovarășul, fratele, ca pe toți cei la care țineam ? Am simțit un nod în gât, dar m-am stăpînit. Situația semăna într-o-cîtva cu aceea în care mă găsisem cînd doamna Milligan îi ceruse lui Vitalis să mă lase la dînsa : nu voiam să-mi pară și mie rău mai tîrziu, cum pățise Vitalis.

— Nu te gîndi decît la tine, Mattia, îi spusei eu cu glas stins.

El se apropie însă de mine și, luîndu-mi mîna, rosti :

— Să mă despart de prietenul meu ? N-aș putea niciodată ! Vă mulțumesc, domnule, dar nu pot să primesc.

Espinassous stăruia, zicînd că, după ce Mattia și-ar isprăvi la el învățătura, i-ar face rost să-l trimită la Tou-louse, și pe urmă la Paris, la Conservator ; dar Mattia răspundea mereu :

— Nu mă despart de Remi nici în ruptul capului !

— Atunci, ștregarule, tot vreau să fac ceva pentru tine, zise Espinassous. O să-ți dau o carte din care să înveți ce nu știi.

Și se apucă să caute prin sertare. După multă cotro-băială dădu peste un volum intitulat : Teoria muzicii. Vechi, galben, făcut ferfeniță. Dar ce importanță avea ! Luînd un toc, scrise pe prima pagină : „Dăruită copilului care, cînd va ajunge artist, își va aminti de frizerul din Mende”.

Nu știu dacă mai erau pe atunci la Mende și alți profesori de muzică în afară de bărbierul Espinassous, dar pe el l-am cunoscut noi acolo și nu l-am uitat niciodată, nici Mattia, nici eu.

304

VACA PRINȚULUI

Mi-era drag Mattia și înainte de Mende, dar cînd am plecat din acest oraș, mi-era și mai drag. E oare ceva mai minunat, mai plăcut pe lume, decît să ai certitudinea că ești iubit de cei pe care la rîndul tău îi iubești ? Și ce altă dovadă mai bună de prietenie putea Mattia să-mi dea decît să refuze, așa cum făcuse, propunerea lui Espinassous, adică 'să renunțe la liniște, siguranță, trai bun, la învățătură și, pe deasupra, la gloria viitoare, ca să îm-partă cu mine viața zbuciumată și nesigură, fără nici o garanție pentru viitor, ba uneori nici chiar pentru ziua de mîine ?

Nu putusem să-i arăt, de față cu Espinassous, cît de mult mă mișcaseră vorbele lui. „Să mă despart de prietenul meu ? !” dar, după ce am ieșit din prăvălie, i-ara luat mîna și, strîngîndu-i-o, i-am spus :

— Să știi că, de acum încolo, prietenia ce ne leagă e pe viață și pe moarte.

El prinse a zîmbi cu ochii lui mari.

— Știi asta nu de astăzi, îmi zise.

De cînd citea *Teoria muzicii* de Kiihn, Mattia, care pînă atunci nu prea se omora cu cititul, făcu progrese uimitoare. Din păcate, nu putea învăța cît ar fi vrut eu și cît ar fi dorit și el, pentru că eram nevoiți să umblăm din zori pînă-n noapte, străbătînd depărtări mari, ca să scăpăm mai iute de ținutul Lozere și de Auvergne, care nu-s prea primitoare cu cîntăreții și cu muzicanții. Pe meleagurile astea sărace, țaranul cîștigă puțin și nu-și desface prea bucuros baierile pungii : te ascultă cu plăcere cît vrei să-i cînți, dar cînd simte că vine cheta, o șterge sau îți închide ușa în nas.

În sfîrșit, prin Saint-Flour și Issoire, am ajuns în stațiunile balneare, ținta călătoriei și, spre norocul nostru, ie-am dat seama că ursarul avusese dreptate : la Bour-boule și, mai ales, la Mont-Dore, am strîns parale frumoase.

Adevărul e că le-am adunat mai mult datorită lui Mattia, datorită iscusinței și indemnării lui.

Eu, cînd ve-

305

deam lumea adunată, îmi luam harfa și mă apucam să cînt, ce-i drept cît puteam mai bine, dar cu oarecare nepăsare. Mattia însă nu făcea așa. Nu era destul să vadă lume ca să se apuce de cîntat.

înainte de a-și lua vioara sau trompeta, studia publicul și nu-i trebuia mult ca să-și dea seama dacă trebuie să cînte sau nu și, mai ales, ce anume.

La școala lui Garofoli, care specula prin alte mijloace mila publicului, învățase toate tainele meșteșugului de a trezi dărnicia și simpatia oamenilor. Încă de cînd îl cunoscusem înția oară în podul din strada Lourcine, mă uimise explicîndu-mi cînd și cum determini pe un trecător să scoată banul din buzunar ; dar, văzîndu-l la treabă, în-am minunat și mai tare.

Toată iscusința și-a desfășurat-o în stațiunile balne-"are, unde era lume de la Paris, lume pe care învățase s-o cunoască mai demult și pe care o regăsea acum.

— Bagă de seamă, îmi spunea el cînd vedeam apro-piindu-se de noi cîte o doamnă tînără în doliu, trebuie să cîntăm ceva trist. S-o înduioșăm și s-o facem să se gîndească la acela pe care l-a pierdut : dacă plînge, norocul nostru i

Și ne apucăm să cîntăm cu atîta jale., că ți se rupea inima !

În împrejurimile Mont-Dore-ului, acolo pe unde se plimba lumea, erau niște locuri numite saloane, adică pilcuri de copaci la umbra cărora vizitatorii petreceau ceasuri întregi stînd la aer : Mattia îi studia și, după observațiile lui, hotărâm ce să cîntăm. Cînd găseam cîte un bolnav stînd abătut pe scaun, galben la față, cu ochii sticloși, cu obraji supti, nici nu ne gîndeam să ne proptim în fața lui, ca să-l smulgem din trista-i visare. Începeam să cîntăm de departe, ca pentru noi, dar cu coada ochiului la el : dacă se uita spre noi mînios, plecam, dacă părea că ne ascultă, ne apropiam, și Capi putea să întindă tavița, fă"ă teama de a primi un picior.

Dar mai ales la copii avea Mattia cele mai mari succese bănești. Cu arcușul lui îi făcea să joace, cu zîmbetul lui îi făcea să rîdă, chiar cînd erau posaci. Cum izbutea ? Nu știu. Vorba e că era pe placul tuturor — toți îl iubeau.

306

Ne-am ales, de pe urma ostinelilor noastre,'cu un ciș-tig minunat : scăzînd toate cheltuielile, ne rămîneau șaizeci și opt de franci.

Șaizeci și opt de franci și cu cei o sută patruzeci și sase din pungă făceau două sute paisprezece franci. Venise momentul să ne îndreptăm neîntirziat spre Chava-non, trecînd prin Ussel, unde, după cum aflasem, se ținea un mare tîrg de vite.

Tîrg de vite ? Taman ce ne trebuia ! Vom putea cumpăra, în sfîrșit, vaca de care text vorbeam și pentru care făcusem atîtea economii ! Pînă atunci nu simțisem decît plăcerea de a ne lăsa legănați de visul pe care ni-l făurisem cît mai frumos.. Mattia dorea ca vaca să fie bălană ; eu țineam să fie roșcată (în amintirea biete Roșcata), să fie blîndă și să dea cîteva găleți de lapte pe zi — vis măreț și încîntător.

Dar acum urma să trecem de la vis la faptă, și tocmai aici *era* greutatea. Cum să alegi vaca și să fi sigur că are într-adevăr toate însușirile cu care o împodobeam noi ? Nu era glumă ! Eu nu mă pricepeam defel cum se cunoaște că o vacă e bună, și Mattia tot așa.

ISle speriaseră mai ales povestirile năstrușnice auzite prin hanuri de cînd ne pusesem în gînd să cumpărăm vaca. Geambaș de cai sau de vaci e totuna cu meșter în viclenii și înșelătorii !

Cîte și cîte din poveștile acelea nu ne rămăseseră întipărite în minte, îngrozindu-ne î Un țăran cumpără la tîrg o vacă cu o coadă cum nu s-a mai văzut; cu asemenea coadă frumoasă o să se poată apăra de muște pînă în vîrful botului, ceea ce știut e că-i de mare folos pentru o vită.

Vine cu ea acasă, încîntat, căci nici n-c plătise scump. A doua zi de dimineață, cînd se duce în grajd ce să vadă ? Nu mai avea coadă deloc ! Coadă care-i atîrna atît de falnic în ajun îi fusese lipită de un ciot ; vaca era bearcă și i se pusese o coadă falsă. Altul cumpără una cu coarne false ; un altul, cînd să-și mulgă vaca, bagă de seamă că geambașul îi umflase ugerul și că nu putea să dea nici două căni de lapte pe 21. Ferească Dumnezeu să pățim și noi așa ceva !

În ceea,,ce privește coada, Mattia știa ce are de făcut : ⁰ să se agate cu toată puterea de coada fiecărei vaci care ^{^e} va plăcea și o să tragă atît de tare, încît, dacă va fi ipvta, se va desprinde. În ce privește ugerul, avea alt sis- : să-l înțepe cu un ac lung și gros, ca să vadă dacă

307

nu-i umflat cumva cu aer. Toate bune, dacă e coada falsă ori ugerul umflat. Dar dacă e coadă adevărată și-o să-i tragă vaca un picior în burtă sau în cap cînd s-o agăța de ea ? Și n-o să facă

tot așa cînd o să se simtă împunsă cu acul ? Gîndul că ar putea să primească o copită îl mai potoli pe Mattia, și am rămas cu îngrijorările noastre. Ce păcat ar fi să-i dăruim tușei Barberin o vacă fără lapte sau fără coarne !

Printre poveștile auzite era una cu un veterinar grozav, spaima negustorilor de vite. Dacă am lua și noi unul care să ne ajute ? Ar fi desigur o cheltuială în plus, dar ne-ar scăpa de griji. Hotărîrea aceasta, ce părea în toate privințele cea mai înțeleaptă, puse capăt frămîntărilor noastre și ne-am continuat drumul mult mai veseli.

Nu-i departe de la Mont-Dore la Ussel ; în două zile am fost acolo. Cînd am ajuns, era încă lumină.

Iată-mă la mine acasă, așa putea zice : doar la Ussel jucasem înțîia oară în public *Slugă la domnul Suflețel* sau *Care e mai prost din doi* ? Și tot la Ussel îmi cumpărase Vitalis înțîia pereche de ghețe, ghețe cu ținte, care mă făcuseră atît de fericit.

Unde era Suflețel, cu uniforma lui roșie de general englez, unde erau Zerbino și drăgălașa Dolce ?

Bietul Vitalis ! îl pierdusem și pe el și n-aveam să-l mai văd umblînd țanțoș, cu pieptul umflat, bățînd tactul cu mâinile și cu picioarele și cîntînd un vals din flautul lui cu sunete pătrunzătoare. Din șase cîți fusesem, doar doi mai eram în viață : Capi și cu mine. Din pricina asta am intrat în Ussel trist și îngîndurat. Mi se părea mereu că dintr-o clipă în alta am să zăresc pălăria lui Vitalis la un colț de stradă și am să aud îndemnul lui care îmi răsunase de atîtea ori în urechi : „Înainte !”

Dar prăvălia negustorului de haine vechi de la care Vitalis îmi cumpărase costumul de artist îmi spulberă amărăciunea : am găsit-o ca atunci cînd intrasem în ea prima oară, coborînd cele trei trepte alunecoase. La intrare se legăna și acum costumul cu galoane care mă în-cîntase atît, iar în ferestre stăteau tot puștile vechi de-a valma cu lămpi stricate.

Am vrut să-i arăt lui Mattia și piața unde jucasem înțîia oară în viața mea pe sluga lui Suflețel, adică pe cel mai prost din doi : Capi o recunosc și dădu din coadă. După ce ne-am lăsat ranițele și instrumentele la hanul

308

unde trăsesem și cu Vitalis, am pornit în căutarea unui veterinar.

Cînd a auzit ce voiam de la el, ne-a rîs în nas.

— Păi prin locurile astea nu avem vaci învățate, zise el.

— Nici nu căutam o vacă să joace teatru, ci o vacă să dea lapte bun.

— Și să aibă o coadă adevărată, adăugă Mattia, care nu putea uita povestea cu coada lipită.

— Vă rog, domnule veterinar, nu vă cerem decît să ne ajutați cu știința dumneavoastră ca să nu ne tragă pe sfoară negustorii de vite.

Am spus asta, încercînd să-mi iau înfățișarea nobilă pe care o avea Vitalis cînd voia să cucerească oamenii.

— Și ce naiba vă trebuie vouă dacă ? întrebă veterinarul.

În cîteva cuvinte i-am explicat ce voiam să facem cu vaca.

— Sînteți niște băieți buni, spuse el. O să vă însoțesc mîine dimineață la tîrgul de vite și vă făgăduiesc eă vaca pe care o s-o aleg o să aibă coadă adevărată.

— Și coarne adevărate ?

— Și coarne adevărate.

— Și fără uger umflat ?

— O să fie o vacă așa cum trebuie ; dar, ca s-o cumpărați, e nevoie de bani.

În loc de răspuns, am deznodat în fața lui basmaua în care se afla toată comoara noastră.

— Atunci e bine ; veniți să mă luați mîine dimineață la șapte.

— Cît o să vă datorăm, domnule veterinar ?

— Absolut nimic ; cum o să iau parale de la niște copii buni ca voi ?

Nu știam cum să-i mulțumesc acestui om de ispravă. Dar lui Mattia îi veni o idee strașnică.

— Domnule, vă place muzica ? îl întrebă el.

— Foarte mult, dragul meu.

— Și vă culcați devreme ?

— Nu prea avea legătură una cu alta, totuși veterinarul răspunse :

— La ora nouă punct.

Mulțumesc, domnule, atunci pe mâine dimineată fe Șapte.

*

309

Pricepusem gândul lui Matitia.

— Vrei să-i dăm veterinarului un concert ? îl întrebai.

— Chiar așa. O serenadă la culcare : așa se face când ții la cineva.

— Minunat ! Hai la han, să pregătim ce să-i cântăm ; de publicul care plătește putem să nu ne sinchisim, dar cum plătim chiar noi, trebuie să iasă bine.

La nouă fără două-trei minute ne aflam în fața casei veterinarului. Mattia cu vioara, eu cu harfa. Strada era întunecoasă : deoarece luna urma să răsară pe la nouă, nu socotiseră cu cale să mai aprindă felinarele. Prăvăliile se închiseseră, trecătorii erau rari.

La întâia bătaie de ceas am început. În strada îngustă și tăcută, instrumentele noastre răsunau ca în cea mai bună sală de concert. Fere'strele s-au deschis una după alta și am văzut ieșind capete cu scufii sau legate cu basmale ori șaluri ; din toate părțile se auzeau întrebări pline de mirare. Prietenul nos'tru, veterinarul, locuia în-,tr-o casă cu un turnuleț în colț : o fereastră a turnulețului se deschise și l-am văzut chiar pe el aplecându-se să vadă cine cântă astfel. Ne-a recunoscut, de bună seamă, și ne-a ghicit gândul, căci ne-a făcut semn să ne oprim :

— Stați să vă deschid poarta, ne spuse el, ca să intrați în grădină. Și imediat după aceea, poarta se deschise. Sînteți niște băieți buni, ne zise el, strîngîndu-ne mîna prietenește, dar și cam nesocotiți ; nu v-a\$. gîn-dit că sergentul poate să vă aresteze pentru că tulburați, noaptea, liniștea străzii ?

Concertul reîncepu în grădină, care nu era prea mare, dar foarte drăguță și cu boltă acoperită de plante agăț--toare. Veterinarul fiind însurat și cu copii, am avut îndată și public în jurul nostru ; sub boltă s-au aprins felinare și am cântat pînă la zece. Cum isprăveam o bucată, ni se cerea alta. Să fi fost după copii, și dacă veterinarul nu ne trimitea acasă, cred că am fi cântat toată noaptea.

— Lăsați-i să se ducă la culcare, le zise el, mâine trebuie să fie aiei la șapte dimineța.

Totuși nu ne-a lăsat să plecăm pînă nu ne-a servit și o gustare, care a fost foarte binevenită.

Atunci, drept mulțumire, Capi a făcut cîteva din figurile lui cele mai caraghioase, spre marea veselie a copiilor. Era aproape ■miezul nopții cînd am ajuns acasă.

310

Orașul Ussel, atît de liniștit seara, era a doua zi de dimineată numai larmă și forfotă. Încă înainte de revărsatul zorilor auzisem din odaia noastră un hureit neînterupt de căruțe pe caldarîm, amestecat cu nechezatul cailor, cu mugetul vitelor, cu behăitul oilor, cu strigătele țăranilor care soseau la tîrg.

Cînd am ieșit, curtea hanului era ticsită de căruțe înghesuite unele într-altele. Iar din trăsurile ce soseau mereu, coborau țărani îmbrăcați de sărbătoare, care-și luau nevestele în brațe ca să le dea jos ; apoi, toată lumea se scutura de praf, iar femeile își netezeau fustele mototolite. Pe stradă, un val nesfrîșit de oameni se în- drepta spre tîg. Nefiind decît șase dimineța, ne-a venit poftă să ne uităm la vacile care sosiseră și să ne facem alegerea dinainte.

Tii ! Ce frumoase vaci ! Erau de toate culorile și de toate mărimile, unele grase, altele slabe, unele cu viței, altele de-abia tîrînduși ugerul plin de lapte ; la obor erau și cai ce nechezau, iepe care își lingeau mînjii, porci grași care rîmău pămîntul, purcei de lapte ce guîtau de parcă i-ar fi jupuit de vii, oi, găini, gîște. Dar ce ne păsa nouă de ele ! N-aveam ochi decît pentru vaci, care se uitau la noi clipind din ochi și mișcînd încet din fălci, rumegînd potolit ce mîncaseră peste noapte, fără să bănuie că nu vor mai paște de acum încolo iarba de pe izlazurile unde crescuseră. După vreo jumătate de ceas de plimbare, găsisem șaptesprezece care ne plăceau ; una pentru cutare calitate, cealaltă pentru alta, trei pentru că erau roșcate, două pentru că erau bălane ; ceea ce, bineînțeles, dădu loc la puțină ciorovăială între Mattia și mine.

La șapte eram la veterinar, care ne aștepta. Ne-am întors împreună la tîrg, spunîndu-i din nou ce calități doream să aibă vaca pe care urma s-o cumpărăm.

Două vorbe cuprindeau totul ; să dea mult lapte și să mănânce pațin.

— Uite una care cred că e bună, zise Mattia, arătînd ^o vacă bălană.

Eu cred că asta e mai bună, am spus eu, arătînd una roșcată.

Ve tei inarul ne-a împăcat pe amîndoi neoprindu-se **nici** ^{xa} una, nici la alta, ci trecînd la o a treia ; una micuță,

311

cu picioarele subțiri, roșcată la păr, cu urechile și capul cafenii, cu ochii tiviți cu negru și albă în jurul botului.

— Uite o vacă din Rouergue ; e tocmai ce vă trebuie, zise el.

Un țaran slăbănog o ținea de funie ; pe el îl întrebă veterinarul ce preț cere pe vacă.

— Trei sute de franci.

Văcuța asta sprintenă și vioaie, cu o mutră șireată, ne și cucerise ; auzind însă prețul, ne-am dezumflat. Trei, sute de franci ! Nu era de noi. I-am făcut un semn veterinarului să trecem la alta. El îmi făcu alt semn că, dimpotrivă, să stăruim. Și atunci se porni tocmeala între el și țaran ; el dădu o sută cincizeci de franci ; țaranul scăzu zece franci. Veterinarul urcă la o sută șaptezeci ; țaranul coborî la două sute optzeci. Ajungînd aici, lucrurile au luat o altă întorsătură : în loc să mai dea ceva, veterinarul s-a apucat să cerceteze vaca cu de-amănunțul ; ba că are picioare subțiri, ba că are gîtul prea scurt, coarneau prea lungi ; răsuflarea scurtă, ugerul prost dezvoltat etc. Țaranul răspunse că, deoarece dovedisem că ne pricepem atît de bine, o să ne dea vaca pe două sute cincizeci de franci ca să încapă pe mîini bune.

Atunci ne-a apucat teama, închipuindu-ne amîndoi că nimerisem o vacă proastă.

— Haideți să mai vedem și altele, zisei.

La vorba asta, țaranul făcu o sfortare și mai scăzu zece franci. Ce mai tura-vura, din scădere în scădere, ajunse la două sute zece franci, dar se opri aici. Cu cotul, veterinarul ne făcuse semn că tot ce spunea nu este serios ; vaca nu numai că nu era rea, ci foarte bună ; însă și două sute zece franci era prea mult pentru noi.

În vremea asta, Mattia, trecînd pe la spatele vacii, îi smulse un fir de păr lung din coadă și vaca îi arse un picior.

Asta m-a hotărît.

— Fie și două sute zece franci, am zis, crezînd că, cu asta, am scăpat.

Și am întins mîna să apuc funia, dar țaranul se feri.

— Și aldămașul cine-l plătește ? zise el.

Se încinse altă tocmeală și, în fine, ne-am învoit să mai dăm douăzeci de centime pentru aldămaș. Ne mai rămîneau, prin urmare, trei franci. Am întins iar mîna, țaranul mi-o apucă și mi-o scutură zdravăn, prietenește.

312

Și acuma, pentru că eram prieteni, nu trebuia să uit să-l cinstesc. Ne-a mai costat și cinstitul zece centime.

Pentru a treia oară am vrut să apuc fuma, dir țaranul, prietenul meu, mă opri :

— V-ați adus un căpăstru ? îmi spuse el. Că eu vînd vaca, nu și căpăstrul.

Și fiindcă eram prietenul lui, ceru pentru căpăstru treizeci de gologani. Ne trebuia un căpăstru ca să ducem vaca ; m-am ușurat și de cei treizeci de gologani, socotind că ne mai rămîneau încă douăzeci. Am numărat, așadar, cei două sute treisprezece franci și, pentru a patra oară, am întins mîna.

— Unde vă e funia ? întrebă țaranul. V-am vîndut căpăstrul, dar nu v-am vîndut funia.

Funia ne-a costat douăzeci de centime, ultimii noștri gologani. Și după ce i-ara plătit și pe-ăștia, ne-a dat, în sfîrșit, vaca, și căpăstrul, și funia. Aveam acum o vacă, dar nu mai aveam nici o iască ca s-o hrănim și să ne luăm și nouă ceva de mîncare.

■— O să cîntăm, zise Mattia, cîrciumile sînt pline de lume ; dacă ne despărțim, le putem colinda pe toate, și pînă deseară adunăm o mulțime de bani.

Și după ce am dus vaca în grajdul hanului, unde am legat-o bine, cu mai multe noduri, ne-am dus fiecare la treburile lui ; iar seara, cînd ne-am făcut socotelile, a ieșit că Mattia adusese patru franci și cincizeci de centime, iar eu trei franci. Cu șapte franci și cincizeci de centime eram bogați ! Dar

bucuria de a fi cîştigat aştii şapte franci şi jumătate era nimica toată pe lîngă aceea de a fi putut cheltui două sute paisprezece.

Am rugat-o pe fata de la bucătărie să mulgă vaca şi am cinat pe cinste ! Aşa lapte bun nu mai băusem niciodată. Mattia zicea că parcă are zahăr şi miroase a flori de lămîiţă, ca acela pe care îl băuse la spital, dar cu mult mai bun. Şi de bucurie, ne-am repezit şi-am sărutat vaca s botul ei negru ; se vede că mîngîierea noastră i-a făcut plăcere, căci ne-a lins si ea pe fată cu limba ei aspră.

— Uite că ştie să şi sărute ! strigă Mattia, înecat. Ca să înţelegi fericirea noastră că sărutam vaca şi ea ne săruta pe noi, trebuie să vă amintiţi că nici

^*attia, nici eu nu fusesem răsfăţaţi cu sărutările ; soarta ă nu semăna cu aceea a copiilor rîzgîiaţi, care nu

313

ştiu cum să mai scape de mîngîierile mamelor. Cit tîn-jeam amîndoi după o mîngîiere !

A doua zi de dimineată ne-am sculat cu noaptea-n cap şi am pornit spre Chavanon.

Li eram atît de recunoscător lui Mattia pentru ajut-e-rul ce-mi dăduse ! Fără el n-aş fi izbutit niciodată să strîng atîta bănet ; două sute paisprezece franci ! I-am lăsat lui plăcerea să ducă vaca de funie, iar eu mergeam în urma ei. Numai după ce am ieşit din oraş, m-am alăturat lui ca să pălăvrăgim ca de obicei şi, mai ales, ca să mă uit la vacă ; în viaţa mea nu mai văzusem aşa mîn-dreţe de văcuţă ! În adevăr, arăta foarte frumos, cum umbla încet, legănîndu-se, lăfăindu-se parcă — ai fi zis că îşi dă seama de preţul ei.

Acuma nu mai aveam nevoie să mă tot uit pe hartă, cum făcusem de la Paris încoace ; ştiam unde mergem şi, cu toate că se scurseseră cîţiva ani de cînd trecusem pe acolo cu Vitalis, recunoaştem fiecare cotitură a drumului.

Ca să nu obosim vaca şi ca să nu sosim nici prea tîr-ziu la Chavanon, socotisem să dormim în saitul în caie petrecusem cea dintîi noapte în călătoria mea cu Vitalis, pe patul de fîn, unde dragul de Capi, simţindu-mi amărăciunea, venise să se lungească lîngă mine şi să-şi pună laba în 'mîna mea, dovedindu-mi prietenia lui. De aool» aveam să plecăm a doua zi în zori ca să ajungem de dimineată la tuşa Barberin.

Dar soarta, care pînă atunci ţinuse cu noi, de data asta -ne fu potrivnică şi ne schimbă planurile.

Hotărîsem să ne împărţim ziua în două, cu un popas la prînz, în care timp văcuţa avea să pască iarba de prin şanţurile şoselei. Pe la zece, găsind un Ioq bun, cu iarbă fragedă şi deasă, ne-am scos raniţele din spate şi am slobozit vaca să pască în şanţ. La început voiam s-o ţin de funie, dar, văzînd-o aşa de liniştită şi cu gîndul numai la păscut, i-am încolăcit funia în jurul coarnelor şi m-am aşezat şi eu alături ca să-mi măninc bucata de pîine. Fireşte că ne-am sfîrşit prînzul cu mult înaintea ei ; aşa că, după ce am admirat-o îndelung, nemaiştiind ce să facevi. ne-am apucat să jucăm bile, Mattia şi cu mine, căci să nu credeţi despre noi că eram doi omuleţi gravi şi serioşi, numai cu gîndul la cîştig ! Dacă ducem o viaţă care »w semăna cu aceea a copiilor de vîrsta noastră, aveaaaa şi

314

i gusturile şi gîndurile noastre, adică ne plăcea şi nouă jaaca şi nu lăsam să treacă o zi fără să facem o partidă ie bile, de minge sau de capră. Deodată, pe nepusă masă, îvtattia îmi spunea : „Jucăm ceva ?" Şi atunci, oft ai zice peşte, ne lepădăm raniţele, instrumentele şi ne aşterneam pe joc. De cîte ori, dacă n-aş fi avut ceas, nu ne-ar fi prins noaptea jucîndu-ne ; el îmi spunea însă că sînt şeful trupei, că trebuie să muncesc, să cîştig bani de trai ; aşa că îmi treceam iar cureaua harfei pe umărul amorţit şi... înainte !

Isprăvisem jocul, şi vaca păştea mereu, iar cînd ne-a văzut venind spre ea, s-a apucat să rupă iarba cu şi mai mare poftă, ca să ne arate că-i era încă foame.

— Să mai stăm puţin, zise Mattia.

— Păi tu nu ştii că vacile mănîncă toată ziua ?

— încă puţinţel...

Pînă una alta, ne-am luatt raniţele şi instrumentele.

— Dacă i-aş cînta ceva din trompetă ? spuse Mattia, care nu mai avea astîmpăr. La cirul Gassot era o viţea ce se prăpădea după muzică.

Şi, fără să mai aştepte, Mattia începu să cînte un marş săltăreţ. La primele sunete, vaca înălţă capul, apoi, deodată, pînă s-o apuc de funie, o luă la fugă. Ne-am repezit şi noi după ea, chemînd-o. I-am strigat lui Capi s-o oprească, dar fiecare face ce poate : un cîine de văcar i-ar fi sărit în faţă ; Capi, savantul, i-a sărit la picioare. Bineînţeles că asta n-a oprit-o, dimpotrivă, a speriat-o şi mai rău ; astfel

că ne-am continuat goana, ea înainte, noi după ea. Din fugă îi strigam lui Mattia : „Mare nătărău !" Iar el îmi răspundea gîfîind : „Să mă bați, că-s vinovat !"

Ne oprisem să mîncăm la vreo doi kilometri de un sat «ui măricel; înspre el se îndrepta acum vaca noastră. Firește că ajunse înaintea noastră și, drumul fiind drept, »m putut vedea de departe cum mai mulți oameni îi *țin calea și pun mîna pe ea.

Ani mai încetinit pasul ; vaca nu se mai putea pierde, aveam s-o luăm de la oamenii cumsecade care o oprimă, și cu asta basta. Pe măsură ce ne apropiam, se *duna tot mai multă lume în jurul vacuței și, la, sosirea joastră, se îngrămădiseră acolo vreo douăzeci de bărbați, «ni și oopii, care vorbeau aprins uitîndu-se la noi. îmi

315

închipuiseam că n-aveam decît să cer vaca înapoi, dar ei, în loc să ne-o dea, s-au strîns în jurul nostru și au în-* ceput să ne pună tot felul de' întrebări : „De unde sîa-tem ? De unde avem vaca ?" Nimic mai ușor decît să răspundem, dar ți-ai găsit! Nu ne-au crezut, ba unii au îndrăznit chiar să spună că o furasem, că ne seăpase și că trebuie să fim duși la închisoare pînă la lămurirea lucrurilor.

Spaima cumplită pe care mi-o stîrnea cuvîntul „**închisoare**" ne pierdu ; m-am îngălbenit, m-am bîlbîit și, cum gîfîiam din pricina goanei ce~o trăseseam, n-am mai fost în stare să mă apăr. între timp sosi un jandarm ; în cîteva cuvinte i se povesti întîmplarea noastră și, fiindcă nici ,lui nu i se păru prea limpede, ne înștiința că va duce vaca în staulul postului, iar pe noi la închisoare ; apoi avea să mai vadă el.

Am vrut să mă împotrivesc, Mattia încercă să explice și el, dar jandarmul se răsti să ne ținem gura, și ami»-tîndu-mi de pățania lui Vitalis cu sergentul de stradă din Toulouse, i-am spus lui Mattia să tacă și să-l urmeze pe domnul jandarm.

Tot satul ne-a dus cu alai pînă la primărie, unde se afla și închisoarea ; ne înghesuiau, ne ghionteau, ne ocă-rau, de parcă am fi fost cine știe ce pungași, ce ucigași sau ce oameni primejdioși ! Și noi care eram nevinovați . '

Ajungînd la închisoare, o clipă mi-a încolțit nădejdea în inimă : vătășelul de la piimărie, care îndeplinea și slujba de temnicer, și de paznic, nu vru la început să ne primească. „Uite și un om de treabă !" îmi ziceam eu. însă jandarmul stăruî, și temnicerul se lăsă înduplecat; trecînd prin fața noastră, deschise o ușă care se înetia pe dinafaj-ă cu o încuietorie mare și cu două zăvoare strașnice. Atunci am văzut de ce se împotrivise să ne primească ; își pusese ceapa la uscat în temniță, întin-zînd-o pe jos. Jandarmul ne-a scotocit de tot ce aveam prin buzunare, luîndu-ne banii, cuțitele, chibriturile, în timp ce temnicerul își îngrămădea toată ceapa înfcr-uB colț. După aceea au plecat și ușa se trînti cu un zgomot de fiare vechi, cu adevărat înfiorător.

Eram la închisoare. Pentru cîtă vreme ? Pe cînd îr»* puneam această întrebare, Mattia veni în fața mea, și plecînd capul, zise :

316

Dă,'trage-mi una în cap, căci, oricît ai da de tare, xi fi destul pentru prostia pe care am făcut-o.
___. Tu ai făcut-o și eu te-am lăsat s-o' faci ; am fost
și eu La fel de prost ca tine.

__ Mai bine m-ai bate, mi-ar mai trece năduful. Biata
neastră vacuță ! Vaca prințului ! Și se porni pe plîns. Atunci fu rîndul meu să-l potolesc, spunîndu-i că buclucul nu era prea mare ; nu făcusem nimic rău și n-avea să ne fie prea greu să dovedim că, într-adevăr, cumpărasem vaca : aveam doar martor pe veterinarul din Ussel!

— Dacă ne învinuiesc că am furat banii, cu care am plătit vaca?! Cum dovedim că i-am cîștigat ?
Vezi și tu că o nenorocire nu vine niciodată singură.

Maifctia avea dreptate, știam prea bine că lumea se peartă rîu cu năpăstuiții. Urletele cu care ne duseseră pînă la ușa închisorii nu erau oare o dovadă ?

— Și pe urmă, zise Mattia, fără să se oprească din plîns, chiar dacă scăpăm din închisoare și chiar dacă ne dau vaca înapoi, cine știe dacă o găsim pe tușa Barbe-ri«i ?!

— Păi de ce să n-o găsim ?

— De cînd ai plecat tu, poate c-o fi murit.

Teama asta îmi înfipse un cuțit în inimă. într-adevăr : dacă tușa Barberin murise ? Deși erau încă la vîrsta cînd nu te deprinzi ușor cu gîndul morții, știam din experiență că-i poți pierde pe cei dragi ; eu nu-l pierdusem pe Vi-taiis ? Cum de nu-mi venise gîndul ăsta pînă acum ?

— De ce nu mi-ai spus asta mai demult ?! l-am în-trefcat.

— Când îmi merge bine, nu-mi trec decât gânduri vesele prin căpățîna asta nătîngă, dar cînd îmi merge rău, am numai gânduri negre. Și eram atît de fericit să-i dă-*ukn o* vacă tuși-ti Barberin, îneît nu vedeam decît bucura ei și mulțumirea noastră : parcă eraim pe altă lume . '

— Căpățîna ta nu-i mai nătîngă ca a mea, dragă »attia, și gândurile mele se asemănau întocmai cu ale ^ ; și eu eram la fel de-năuc.

~ Ah, of ! Vaca prințului ! hohotea Mattia. Halal prinț ! Apoi, sărind deodată în picioare și dînd din n^o *sp* ia el vaca, și n-o să te ia și pe tine ? . Negreșit că gândurile astea negre ne veneau din pri-tia închisorii, a țipetelor mulțimii, a jandarmilor și a

317

zăvoarelor care se încinseseră în urma noastră. Dar Mat-tia nu se gîndea numai la noi, ci și la vacă.

— Acum, cine să-i dea de mîncare ? Cine s-o mulgă ? Trecuseră oîteva ceasuri, și jalea noastră sporea cu cît

se scurgea vremea.

Am încercat totuși să-l îmbărbătez pe-Mattia, spunîndu-i că o să vină negreșit cineva să ne ia un interogatoriu.

— Și-atunci ce-o să spunem ?

— Adevărul.

— Și-o să te dea iar pe mina lui Barberin, sau, dacă tușa Barberin e singură acasă, o s-o întrebe pe ea, ca să vadă dacă nu mințim ; și atunci s-a isprăvit cu surpriza !

În sfîrșit, ușa se deschise cu •un groaznic zornăit de fierărie și ne-am pomenit cu un bărbat bătrîn, cu părul alb. Înfățișarea lui deschisă și blîndă ne trezi iar nădejdea. /

— Hai pungașilor, **scuiați-vă** în picioare, zise temnicerul, și răspundeți la ce vă întreabă domnul judecător.

— Bine, bine, vorbi judecătorul, făcîndu-i semn paznicului să-l lase singur. Mai întîi o să-l cercetez pe acesta — și mă arată pe mine ou degetul. Ia-l pe celălalt și pâ-zește-l; o să-l întreb și pe el după aceea.

Am socotit că, așa stînd lucrurile, trebuia să-i spun lui Mattia cum să răspundă.

— Și el, ca și mine, domnule judecător, am zis, o să povestească adevărul, tot adevărul.

— Bine, bine, mă întrerupse repede judecătorul, **vrînd** parcă să-mi taie vorba.

Mattia ieși, dar mai avu timp să-mi arate printr-o privire că pricepuse.

— Sînteți învinuiți că ați furat o vacă, îmi spuse judecătorul, uitîndu-se drept în ochii mei.

I-am răspuns că am cumpărat vaca de la tîrgul din Ussel și am rostit numele veterinarului care ne **însoțise** la tocmeală.

— Se va cerceta adevărul spuselor.

— Îmi pare bine, căci așa ni se va dovedi nevinovăția.

— Și cu ce gînd ați cumpărat vaca ?

— Ca s-o ducem la Chavanon și s^o dăruim femeii care m-a crescut ca o mamă adevăraltă, în semn de dragoste și de recunoștință pentru îngrijirile ei.

818

— Și cum o cheamă pe femeie ?

— iUșa Barberin.

— Nu-i nevasta unui zidar care, acum cîțiva ani a fast schilodit la Paris ?

— Ba da, domnule judecător.

— Și asta se va cerceta.

Dar aici nu m-am mai grăbit să răspund ca atunci <fnd fusese vorba de veterinarul din Ussel.

Văzîndu-mă încurcat, judecătorul nu mă slăbi cu întrebările și a tre-%uit să-i explic că, dacă o întreba pe tușa Barberin, dorința noastră cădea baltă : nu-i mai puteam face surpriza. Gu toată încurcătura mea, am simțit și o mare bucurie : âacă judecătorul o cunoștea pe tușa Barberin și voia s-o întrebe dacă era adevărat ceea ce-i povestisem eu, însenina că tușa trăiește. Și am mai avut o bucurie : pe cînd mă interoga, judecătorul îmi spuse că Barberin se îuapoiase d^ cîtva timp la Paris. Eram atît de vesel, incit *m găsît și cuvintele cu care să-l conving că mărturia vt. rinarului ajungea pentru a dovedi că nu furasem vaca.

— Și de unde ați avut voi bani să cumpărați o vacă ? Iată și întrebarea pe care o prevăzusem și de care se

temea Mattia.

— I-am câștigat.

— Unde ? Cum ?

L-am lămurit cum de la Paris și pînă la Varsas, și apoi de la Varses pînă la Monit-Dore îi câștigasem punînd *haxi* pe ban.

— Și ce-ai căutat voi la Varses ?

întrebarea m-a silit să încep altă povestire ; cînd judecătorul află că fusesem îngropat în mina de la Truyere, mă opri și, cu alt glas, mai blînd, aproape prietenos, întrebă :

— Care din voi doi e Remi ? ■— Eu, domnule judecător.

■— Cum dovedești ? Jandarmul mi-a spus că n-ai acte. ■— Nu, domnule judecător.

— Hai, povestește-mi cum s-a întîmplat nenorocirea la Varses ; am citit întîmplingarea în ziare. Am sâ-mi

*au imediat seama dacă ești sau nu Remi, așa că, baga <*e veama, t^ascult!

^ ăzînd că judecătorul mă tutuiește, am prins curaj ; că nu-mi mai era dușmănos. Cînd mi-am isprăvit
319

— povestirea, judecătorul mă privi cu ochi blînzi și înduioșați. Am crezut că o să-mi spună că ne dă drumul, \$ay *fi-ai* găsit ! Fără o vorbă, mă lăsă singur. De bună seamă că se ducea să-l cerceteze și pe Mattia, ca să vadă dacă ni se potrivesc declarațiile.

Am stat destul de mult cu gîndurile mele, dar în cele din urmă judecătorul se întoarse cu Mattia.

— O să cer informații la Ussel, zise el, și dacă, după cum sper, vor întări spusele voastre, mâine o să frîi liberi.

— Și vaca ? întrebă Mattia.

— O s-o căpătați înapoi.

— Nu asta voiam să spun ; cine o să-i dea de mîn-care ? Cine o s-o mulgă ?

— N-avea nici o grijă, băiete. Mattia nici nu-și mai făcea griji.

— Dacă o să mulgă vaca, zise el, zîmbind, nu s-ar putea să ne dea nouă laptele ? Ne-ar prinde tare bine.

Abia plecă judecătorul și i-am împărtășit lui Maattia cele două știri care mă făcuseră să uit că sînt la închisoare : tușa Barberin trăia, iar Barberin era la Paris.

— Vaca prințului o să pice ca din cer, zise Mattia. De bucurie începu să țopăie și să cînte ; molipsindu-mă de veselie lui, l-am luat de mâini, - iar Capi, care pînă atunci stătuse într-un oolț, necăjit și îngrijorat, se băgă între noi, în două picioare. Și ne-am pus pe horă, îneît paznicul speriat — pesemne, de grija cepei — veni să vadă dacă nu cumva ne răzvrătisem. Porunci să facem liniște, dar nu se mai răsti ca atunci cînd intrase cu judecătorul.

Am priceput din asta că lucrurile nu stăteau prea rău pentru noi, și dovada că nu ne înșelasem veni curktd, căci paznicul se întoarse cu o cogeamite strachină, plină cu lapte. Odată cu strachina ne-a dat și o pîine mare, albă și o bucată de fripitură de vițel, trimisă, ne spuse el, de domnul judecător.

Cine a mai văzut vreodată pușcăriași ca noi?!

Și tot așa, mînoînd friptură și bînd lapte, mi-arn schimbat părerea despre închisori. Ce mai vorbă !

Erau mai bune decît mi le închipuisem eu. La fel gîndea și* Mattia.

— Casă și masă fără plată, zise el, rîzînd, ce pe noi !

320

Ia sâ-l sperii", îmi trecu prin cap.

_ Și dacă veterinarul o fi murit pe neașteptate, i-am spus, cine mai dă mărturie pentru noi ?

_ Gînduri de-astea îți vin numai cînd ești bătut de soartă, replică el fără să se supere, și zău că nu-i momentul.

TUȘA BAEBERIN

Noaptea, deși am dormit pe patul de scânduri, n-a fost prea rea : petrecusem noi altele miai puțin plăcute, afară, pe eîmp.

— Am visat că sosisem triumfători cu vaca, îmi spuse Mattia.

— Și eu tot așa.

La opt dimineața, ușa se deschise și îl văzurăm pe judecător intrînd însoțit de prietenul nostru veterinarul, care ținuse să se *convîngă el* însuși că ni se dă drumul. Iar judecătorul, în grija lui pentru cei doi deținuți nevinovați, nu s-a mîrginit la cina trimisă în ajun, ci ne-a dat Și o patalama la mînă.

.— Ați fost cam nebuni, îmi spuse ei, prietenos, să porniți așa, fără acte, în lumea largă. Uite aici o autorizație pe care v-am scos-o de la primărie, ca s-o aveți la nevoie. Călătorie frumoasă, copii !
Și ne strînse mîna călduros, iar veterinarul, ce mai ^orbă, ne îmbrățișa.

Intrasem în sat ca niște păcătoși, iar acum plecam cu
uit ^H ^{duc}înd vaca de funie și umblînd cu capul sus,

l'ndu-ne peste umăr la țărani care ieșiseră pe la *porii*.

*hn<3~ ^*Uma!* c^—un lucru îmi pare rău, zise Mattia, că
rmui care ne-a arestat nu-i aici, să ne vadă treeînd.

„g rT j” jandarmul a greșit, dar și noi am greșit crezând
pastuiților ^{nu} ^ se face niciodată dreptate.

321

— Păi, de fapt, noi nici nu eram prea năpăstuiți, <i_e aceea ni s-^r făcut ceva dreptate ; cînd ai cinci
franci *îx* pungă, nu ești chiar atît de năpăstuit.

— Puteai să spui asta ieri ; astăzi nu mai ai nevoie • vezi și tu că tot mai sînt oameni de treabă în
lume.

Prea fusese aspră leicția primită, ca să ne mai ardă să lăsăm funia vacii din mină ; era blîndă văcuți
noastră dar și sperioasă !

N-a trecut mult și am ajuais în satul unde poposisem cu Vitaiis ; de acolo nu mai aveam decât o cîmpie
de străbătut pînă la coasta ce se lasă spre Chavanon. Trecînd p₂ ulița satului, și chiar î>n **iața** casei de
unde Zerbino furase plinea, îmi veni o idee pe care m-am grăbit să i-o împărtășesc si lui Mattia :

— Știi că ți-am făgăduit niște **clătite** la tușa Barbe-rin ; dar ca să faci ciăitiite îți trebuie unt, făină și
ouă.

— Manm, ce grozave trebuie să fie !

— Cred și ou că-s grozave : le faci sul și muști din ele de ți se umple gura. Dar poate că la tușa
Barberin nu găsim unt și făină, că **nu-i** bogată. Dacă i-am duce noi ?

— Că bine zici.

— Atunci, ține tu vaca, dar nu cumva să-i dai drumul. Eu intru aici la băcan să cumpăr unt și făină.

Ouă, dacă n-are tușa, o să împrumute. Că le-am putea sparge pe drum.

Am intrat în băcănă de unde Zerbino furase pîinea și am cumpărat o jumătate de kilogram de unt și un
kilogram de făină. Apoi am pornit mai departe. N-aș fi vrut să zoresc vaca, dar mă **grăbeam** atîta să
ajung, că fără sâ vreau lungeam mereu **pateul**.

Încă zece kilometri, încă apt, încă șase. Curios ! Drumul mi se părea mai lung acum cînd mă apropiam
de tușa Barberin decît în ziua cînd mă despărțisem de ea, cu toate că atunci cădea o ploaie rece, pe care
parcă-o simțeam și **acum**.

Eram emoționat și nerăbdător ; la toit pasul mă uitam la ceas.

— Ei, cum ți se pare pe-aici ? l-am întrebat pe Mattia-■— Se poate spune că nu copacii te împiedică
să vezi--

— Cînd o să coborîm coasta spre Chavanon, o să t° sature de copaci, și încă din cei mari : stejari,
castani--

— Cu castane ?...

322

— Mai e vorbă ! Și în curte la tușa Barberin e un păr cîriat, pe care o să ne dăm uța și care face niște
pere, f,V-afîta !... Și bune ! O să vezi.

rp_{ot} ce-j spuneam se termina cu : „O să vezi !” Eram nvins că îl duc pe Mattia într-o țară a minunilor. La
Hrept vorbind, pentru mine așa și era. Acolo văzusem rîrîna zilei. Acolo simțeam că trăiesc, acolo
fusesem fericit; acolo mă iubise și pe mine cineva. Iar amintirile crimelor bucurii, mai puternice dacă
le puneam alături de suferințele din viața pribeagă, îmi năvăleau din toate părțile în inimă și în minte,
cu cît ne apropiam de sat. În văzduh stăruia parcă un parfum care mă amețea : totul mi se părea
minunat.

Cuprins și el 'de beția asta, Ma&itia, la rîndul său, călătorea (dar numai cu gîndul, din păcate) în țara lui
de baștină.

— Dacă ai veni și tu la Luoca, zise el, cîte lucruri minunate nu ți-aș arăta !

— Hei, o să mergem și la Luoca, după ce-o vedem pe Etiennette, pe Liza și pe Benjamin.

— Cum ? Ai merge tu la Lucea ?

— Păi tu n-ai venit cu mine la tușa Barberin ? Tot așa o să merg și eu cu tine să-ți vezi măicuța și

surioara. Pe Crîstina am s-o duc și eu în brațe, dacă nu s-o fi făcut acum prea mare ; o să-mi fie și mie soră.

— Voi, Remi !

Mai multe n-a putut spune, atît era de mișcat.

Tot vorbind așa și umbîind grăbiți, am ajuns în vîrfurile dealului de unde începe coasta care, pe drum șerpuit, ta luce pînă la Chavanon, trecînd prin fața casei tușei Barberin.

Mai erau doar cîțiva pași pînă la locul unde-i cerusem 3 lui Vitalis să mă '■eazem de parapet ca să mă mai tît o dată la casa tușei Barberin, pe care nu credeam s-o mai văd vreodată.

— Ține funia, i-am s-pus lui Mattia.

Și dintr-o săritură am fost pe parapet : nimic nu se crumbase în valea noastră : arăta tot așa cum o lăsasem.)e-^{re două} Pîlcuri de copaci am zărit casa tușei Barberin.

— Ce ai ? mă întrebă Mattia. "— uite colo ! Colo !

323

Veni lîngă mine, dar fără a se unea pe parapet. Într-un timp, vaca păștea cu poftă.

— ■ Uită-te unde îți arăit eu *cu* mîna, i-am zis, uite casa tușei Barberin, uite pârul ! Colo era grădina mea.

Mattia, care nu privea cu ochii amintirilor ca mine nu vedea mare lucru, dar nu zicea nimic.

În clipa aceea, un fir de fum gălbui ieși din coșul casei și, cum vîntul nu bătea, se înălță drept în văzduh, -e lîngă coasta dealului.

— ■ Tușa Barberin e acasă, am zis eu.

O ușoară adiere trecu printre copaci și, înevitînd coloana de fum, ne-o aruncă în obraz : fumul miroase a frunză de stejar. Atunci am simțit deodată că mi se umplu ochii de lacrimi și, sărind jos de pe parapet, l-am îmbrățișat pe Mattia. Capi se repezi la mine și, luîndu-l în brațe, l-am sărutat și pe el.

— Să dăm fuga în vale, i-am zis.

— Dacă tușa Barberin e acasă, cum facem cu surpriza ? întrebă Mattia.

— Intri tu singur și-i spui că aduci o vacă din partea prințului, și cînd ea o să te-ntrebe de care prinț e vorba, apar și eu.

— Ce păcat că nu putem intra cu muzică. Ce frumos ar fi!

— ■ Mattia, lasă prostiile !

— ■ Fii pe pacej n-am de gînd s-o iau de la capăt; dar, oricum, să-i fi plăcut muzica sălbăticiunii ăsteia, ce nimerit ar fi fost acum un marș !

La o cotitură a drumului, drept deasupra casei tușei Barberin, am zărit în curte o basma albă : era chiar tușa. Deschise porțița și, ieșind în șosea, porni spre sat.

M-am oprit și i-am arătat-o lui Mattia.

— Dacă pleacă, zise el, s-a isprăvit cu surpriza.

— O să născocim alta.

— Care?

— Nu *știu* încă.

— Ce-ar fi s-o strigi ?

Ispita era puternică, dar m^aim stăpînit. Trăisem att-tea luni cu gîndul la bucuria neașteptată ce aveam să i«4 fac, îneît nu puteam renunța la el așa, cu una cu doua.

Peste puțin am ajuns în fața porții casei mele de alta' dată și am intrat cum intram pe vremuri.

Cunoscînd bin? obiceiurile tușei Barberin, știam că ușa o să fie înehi^{7a}

324

^_j cu clempușul, așa că o să putem intra ușor în _g ; însă, mai înainte de orice, trebuia dusă vaca în aid'. Am dat, prin urmare, fuga să văd în ce stare se fă orajdul și l-am găsit tot așa cum îl lăsasem cu deosebirea că acum era plin de vreascuri. L-am strigat și pe Vtattia și, după ce-am legat vaca în fastă ieslei, ne^am apucat să îngrămădim în grabă toate vreascurile înbr-Uii colt. Nu ne-a trebuit mult, căci biata tușă nu adunase cîine știe cît.

,_ Acuma, i-am spus lui Mattia, o să intrăm în casa,

și eu am să mă așez la gura sobei să mă găsească tușa acolo. Iar tu, cum auzi porțița scîrțîind, te ascunzi după pat, împreună cu Capi. Așa n-are să dea cu ochii decît de mine : să vezi ce mutră are să facă !

Așa a și fost. Am intrat cu toții în casă, iar eu m-am așezat lîngă vatră, pe locul unde stăteam în atâtea seri de iarnă. Fiindcă nu puteam să-mi tai pletele, m-am făcut mic de tot, ca să semăn cît mai mult cu

Râmi, cu micul Remi al tușei Barberin. De la locul meu vedeam porțița și nu mă temeam că tușa ar putea să dea fără veste peste noi.

Pînă una-alta am început să mă uit împrejur. Paică ieri plecasem de acasă : nimic nu se schimbase ; toate erau la locul lor, chiar și hîrti'a cu care astupasem un geam spart de mine tot acolo se afla, însă tare afumată și îngălbenită ! Să fi îndrăznit să mă ridic de la locul meu, mi-ar fi plăcut să văd de aproape fiecare lucru ; însă, deoarece tușa Barberin putea să pice dintr-o clipă tr-alta, trebuia să rămîn la pîndă. Deodată am zărit >asmaua ei albă, și în aceeași clipă a căzut și clempușuî care ținea ușa.

— Ascunde-te repede, i^{am} zis lui Mattia. Iar eu m-am ghemuit cît am putut mai bine. Ușa se deschise .• tușa Barberin m-a zărit din prag.

— Cine-i acolo ? întrebă ea. r^{^a} u^{^a} am la ea fără să răspund, iar ea se uita la mine.

■ată, mîinile ei începură să-i tremure : R_e • , oamne '■ îngăimă ea. Doamne, să fie cu puțință ?

■am ridicat și, alcrînd spre dînsa, am luat-o în Marnă !

Băiatul mamei, tu ești !

325

A trebuit să treacă vreme pînă să ne venim în fire și să ni se usuce ochii.

— Ce mai vorbă ! zise ea. Dacă nu m-aș fi gîndit mereu la tine, nici nu te-aș mai fi cunoscut. Cît te-ai schimbat ! Ce mare și voinic te-ai făcut !

O răsufare înăbușită îmi aminti că Mattia era ascuns după pat. L-am chemat, iar el s-a ridicat în picioare.

— Ăsta-i Mattia, am spus eu, fratele meu.

— A, vasăzică ți-ai găsit părinții ! strigă tușa Barberin.

— Ba nu, am vrut doar să zic că e tovarășul meu, prietenul meu. Și uite-l și pe Capi, alt tovarăș și prieten. Ia salută pe mama stăpînului tău, Capi !

Capi se ridică în două picioare și, ducînd o labă la inimă, se plecă foarte grav în fața tușei, care începu să j ridă printre lacrimi. Mattia, care nu avea motivele mele de a-și pierde capul, îmi făcu un mic semn ca să-mi i aducă aminte de surpriză.

— Dacă vrei, i-am spus atunci tușei, hai să mergem » puțin și prin curte ; să vedem părul cel cocârjat de care I i-am tot vorbit lui Mattia.

— Poți să-ți vezi și grădina, căci am lăsat-o așa cum I ai rînduit-o tu, ca s-o găsești cînd te vei întoarce. Știam I eu că tot o să te întorci odată și odată.

— Și napii turcești, sădiți de mine, ți-au plăcut ?

— Aha ! Tu ai fost cu surpriza ! Am cam bănuît eu. Totdeauna ți-a plăcut ție să-mi faci surprize.

Sosise clipa așteptată.

— Dar grajdul vacii ? am zis eu. S-a mai schimbat cumva de cînd a plecat biata Roșcata, care, ca și mine, nu se lăsa dusă de aici ?

— Nu s-a schimbat. Atîta doar că acum îmi țin acolo vreascurile.

Și fiindcă ne aflam tocmai în fața grajdului, tușa Bar-berian împinse ușa ; iar vaca, înfometată și crezînd, P^e, ' semne, că-i aduceam de mîncare, începu să mugească-

— Ce-i cu vaca asta ? strigă tușa Barberin. Atunci, Mattia și cu mine. nemaiputîndu-ne ține, aff

pufnit în rîs. Tușa Barberin ne privi foarte mirată : ^{el} un lucru atît de necrezut să dea peste o vacă în g^{ra}î ' încît, cu tot rîsul nostru, ea *iot nu* înțelegea.

— E o surpriză pe care ți-o facem noi, ca și aceea napii turcești ! Acum ai înțeles ?

326

— O surpriză, repeta ea, o surpriză !

— N-am vrut să mă întorc cu mîna goală la tuşa Barberin, care a fost atît de bună cu Remi, copilul zvîrlit „e drumuri. Şi tot gîndindu-mă ce ți-ar fi mai de folos, mi-am zis că ți-ar prinde bine o vacă, s-o înlocuiască pe Roșcata. Așa că am cumpărat-o pe asta la tîrg la Ussel, cu banii cîștigați de Mattia și de mine.

— O ! Ce băiat bun, drăguțul de tine ! exclamă tuşa Barberin, îmbrățișîndu-mă.

Apoi am intrat cu toții în grajd, pentru ca tuşa Barberin să se uite mai bine la vaca noastră care, acum, era vaca ei. De fiecare dată cîrul descoperea cîte ceva, tuşa se bucura și se minuna.

— Ce vacă frumoasă ! Deodată se opri și, uitîndu-se la mine, întrebă : Nu cumva te-ai îmbogățit ?

— Ba bine că nu, zise Mattia, rîzînd, mai avem încă cincizeci și opt de centime.

Și tuşa Barberin rosti iar vorba ei, puțin schimbată : — ■ Ce băieți buni !

M-a bucurat nespus vîzînd-o că se gîndește și la Mattia și că ne pune laolaltă în inima ei. În vremea aceasta, vaca mugea de zor.

— Ne roagă s-o mulgem, zise Mattia.

Am dat fuga în casă după găleata de tablă, bine curățată, în care o mulgeam altădată pe Roșcata și pe care o văzusem atîrnată tot la locul ei, deși de multă vreme nu mai era urmă de vacă în grajdul tușei Barberin. Dar mai întîi am umplut-o cu apă, să spălăm ugerul plin de praf al vacii.

Ce bucurie pe tuşa Barberin cînd și-a văzut găleata plină pe trei sferturi cu lapte spumos !

— Cred c-o să dea mai mult lapte decît Roșcata, zise ea.

— Și ce lapte ! sări Mattia. Îvfirea a floare de lămîiță. Tuşa Barberin îl privi pe Mattia mirată — se vedea

cît de colo ! — întrebîndu-se ce-o fi fiind floarea de **lămîiță**.

E ceva strașnic care se bea la spital cînd ești bol-^{nav}, zise Mattia, căruia nu-i plăcea să tină pentru sine „ceea ce știa.

După ce am muls vaca, am lăsat-o să pască prin curte,

ir^noi ne-am dus în casă unde, cînd venisem după gă-

"a, pusesem pe masă, la vedere, untul și făina. Cînd

'Șa Barberin dădu cu ochii și de surpriza aceasta, începu

327

iar să se minuneze, însă eu ana socotit de datoria mea să fiu sincer.

— Asta, i-am spus eu, este și pentru noi, și pentru tine ; sîntem lihnîți de foame și avem poftă de clătite. Îți mai aduci aminte de ultimul lăsat de sec pe care l-am petrecut eu aici, cum n-am putut să facem clătite, fiindcă untul pe care îl împrumutaseși pentru treaba asta a servit ca să prăjești ceapa în tigaie ? De data asta n-o să ne mai împiedice nimeni.

— Vasăzică știi că Barberin e la Paris ?

— Da.

— ■ Și știi și ce caută acolo ?

— Nu.'

— Doar te privește și pe tine.

— Pe mine ? am întrebat eu, speriat.

Înainte de a răspunde, tuşa Barberin se uită însă la Mattia, neîndrăznind parcă să vorbească de față cu el.

— A, poți vorbi fără grijă, am zis eu. Ți-am mai spus că Mattia e ca un frate pentru mine și că ceea ce mă privește pe mine îl privește și pe el.

— Numai că sînt cam multe de spus, zise ea.

Am înțeles că nu-i venea să vorbească și, nevrînd să stăruie, ca să nu se supere Mattia că ea se ferește de el, ni-am hotărît să amîn discuția pe mai tîrziu, deși eram grozav de curios să aflăm ce căuta Barberin la Paris.

— Și se întoarce curînd ?

— Da' de unde !

— Atunci nu-i nici o grabă. Să ne vedem acum de clătite ; o &ă-mi spui mai tîrziu de ce mă privește și pe mine plecarea Lui Barberin la Paris. Cîtă vreme nu-i nici un pericol să vină și să-și prăjească ceapa în tigaia noastră, n-avem nici noi vreo grabă. Ouă ai ?

— Nu, că nu mai am găini.

— Nu ți-am adus ouă, de frică să nu le spargem. N-ai putea împrumuta de undeva ?

Văzînd-o încurcată, am priceput că împrumutase, pesemne, prea des ca să mai încerce iar.

— Mai bine mă duc să cumpăr, am zis, pînă atunci faci aluatul cu lapte. Găsesc ouă la Soquet, nu-i așa ? Pînă dau o fugă, pune-l pe Mattia să-ți facă surcele, se pricepe de minune să spargă lemne. De la Soquet am cumpărat nu numai o duzină de ouă, ci și o bucată de slănină. Cînd m-am întors, făina era

328

mestecată cu laptele și nu mai lipseau decît ouăle de s în aluat; e adevărat că n-avea timp să „crească”, dar iouă ne era prea foame ca să mai așteptăm. Chiar dacă erau ceva mai greu de mistuit, aveam noi stomacuri destul de bune ca să reziste.

— Cum vine asta ? întrebă tușa Barberin în timp ce bătea zdravăn aluatul. Dacă ai rămas un copil atît de inimos, *cum se* face că nu mi-ai dat niciodată vreo veste ? De cîte ori te-am crezut mort ! Îmi spuneam că dacă Râmi ar trăi, mi-ar scrie negreșit, măcar un rînduleț.

' —. Numai că tușa Barberin nu era singură, mai l-avea și pe nenea Barberin stăpîn în casă, și care a dovedit odată de ce-i în stare, vînzîndu-mă pe patruzeci de franci unui muzicant ambulant.

■ — Ce să mai vorbim despre asta, dragă Remi !

— Nu mă plîng ; voiam numai să-ți explic de ce n-am îndrăznit să-ți scriu : mă temeam să nu-mi dea de urmă, să nu mă vîndă iar ; tare n-aș mai fi vrut să fiu vîndut din nou ! Iată de ce nu ți-am scris cînd l-am pierdut pe bătrîn, pe bietul meu stăpîn, care era un om atît de cumsecade.

— Cum ? A murit bătrînul muzicant ?

— Da, și mult l-am mai plîns ! Dacă azi știu și eu ceva, dacă sînt și eu în stare să-mi cîștig o pîine, apăi îflă că lui i-o datorez. Din fericire, după el, am mai dat și peste alți oameni de ispravă, care m-au luat la ei, unde am lucrat. Dar dacă mă apucam să-ți scriu : „Sînt grădinar la Glaciere”, nu m-aș fi pomenit că vine să mă ia sau să ie ceară bani oamenilor de treabă care mă găzduiau ? iar eu nu voiam nici una, nici alta.

— Da, te înțeleg.

— Asta însă nu mă împiedica să mă gîndesc la tine, Și cînd eram nenorocit — mi s-a întîmplat și asta cîte-

^ ~ to^ P^e tu^qa Barberin o chemam în ajutor. Iar în ²*ua cînd am putut face cum mă tăia capul, am dat fuga *J-o strîng* în brațe : nu chiar îndată, e drept, pentru că ^{ln} Vla^ăt nu faci totdeauna ce vrei, cu atît mai mult că

eam un gînd, nu prea ușor de înfăptuit : să cîștigăm în n ^{pentru vacan} S¹ banii mari nu se prea înghesuiau dm P ^{noastră}- cîte cîntece n-a trebuit să cîntăm tot

«mul, și vesele, și triste ! Cît a mai trebuit să umblăm,

mai ^{uTM¹ săfrudim} să răbdăm ! însă, cu cît răbdam

^mult, cu atîta eram mai bucuroși, nu-i așa, Mattia ?

329

— Număiam banii în fiecare seară, și nu numai pe cei cîștigați șeste zi, ci pe cei de dinainte, ca să vedem, dacă nu se înmulțiseră.

— Ah, ce copii buni ! Ce băieți de treabă \ ■

■ Tot vorbind așa, pe cînd tușa Barberin bătea aluatul de clătite, iar Mattia făcea surcele, eu am pus masa și apoi m-am repezit să umplu urciorul cu apă -de la fîntînă. Cînd m-am întors, strachina era plină cu o mindrețe de plămădeală gălbuie. Tușa Barberin freca de zor, cu un șomoioag de paie, tigaia, iar în vatră se înălțau limbi de flăcări ațîțate de Mattia, care punea surcelele pe foc una cîte una.' în colțul vetrei, așezat pe labele dindărăt, Capi urmărea cu ochi prietenoși pregătirile noastre ; cînd vreo **flacăra** îl atinge, scutura cîte o labă, schelălăind încetișor. Lumina focului iute pătrundea pînă în ungherele cele mai întunecoase și vedeam jucînd pe pereți ființele zugrăvite pe perdelele de stambă ale patului, care, de atîtea ori în copilărie, mă speriaseră noaptea cînd mă trezeam la lumina lunii. Tușa Barberin puse tigaia pe foc și, luînd cu vîrM cuțitului o bucățică de unt, îi dădu drumul în tigaie, unde se topi pe loc.

— Ce frumos miroase ! zise Mattia, stînd cu nasul deasupra flăcării, fără să-i pese c-o să se ardă. Untul începu să sfîrșie.

— Uite, acum cîntă ! strigă Mattia. Trebuie să-i țin și eu isonul.

Pentru Mattia, toate trebuiau făcute cu .muzică. își luă vioara și, încetișor, de-abia atingînd strunele, își potrivea muzica după cântecul tigăii, ceea ce o făcu pe tușa să rîdă cu hohote. Dar clipa cea mare sosise ; nu mai era vreme de glume. Cu polonicul muiat în strachină, tușa Barberin scoase un aluat care curgea pe de lături în fire lungi și groase, apoi îl vărsă în tigaie, unde untul, trăgîndu-se îndărăt din fața valului alb, îl înconjură cu un cerc rumen.

M-am **aplecat** și eu să văd : tușa Barberin izbi scurt coada tigăii, apoi, dintr-o dată, azvîrli clătita în sus spre spaima lui Mattia — spaimă nejustificată de altfel, deoarece clătita, după ce zbură o clipă, căzu înapoi în tigaie. dar pe dos, arătîndu-și partea rumenită. De-abia am avut timp să iau o farfurie, că m-am și pomenit cu clătita în ea ! I-am dat-o lui Mattia, care a început să înfulece ar-

370

îndu-și degetele, buzele, limba și gîtlejul. Dar ce-i păsa lui de asta, nici nu observa !

— Ah, ce bună-i ! zise el cu gura plină.

Era rîndul meu să întind farfuria și să mă frig. Dar nici mie nu mi-era gîndul la arsură !

Clătita a treia fu gata, și Mattia întinse mîna spre ea, dar Capi scoase un chelălăit .groaznic : își cerea partea lui și, fiindcă așa era drept, Mattia îi dădu lui clătita spre indignarea tușei, care, față de animale, avea nepăsarea oamenilor de la țară. Ea nu putea pricepe cum să-i dai unui cîine o mîncare „creștinească”. Ca s-o domolesc, am lămurit-o că acest Capi era un învățat și că, de altminteri, era tovarăș cu noi, deci trebuia să mănînce la rînd cu noi, ca și noi, de vreme ce ea spusese că n-o să se atingă de clătite pînă nu ne potolim noi foamea.

A trebuit să treacă mult pînă să ni se astîmpere foamea și, mai ales, lăcomia. În cele din urmă veni însă și clipa cînd am declarat cu toții că nu mai primim nici o clătită dacă tușa Barberin nu gustă și dînsa cîteva.

Și atunci ne-am apucat să facem noi clătitele : mai toții eu, apoi Mattia. Să pui untul, să torni aluatul, nu e cine știe ce ; ceea ce nu ne pricepeam, era izbitura scurtă în coada tigăii care făcea clătita să salte : eu am trîntit una în cenușă, iar Mattia s-a pomenit cu alta, fierbinte, pe rînă.

Cînd s-a golit în fine strachina. Mattia, care băgase de seamă că tușa Barberin nu voia să vorbească de față cu el despre „ceea ce mă privea și pe mine”, ne spuse că-i venise poftă să vadă ce mai face vaca și, fără să mai zăbovească, ne lăsă singuri.

Dacă așteptasem pînă în „clipa asta, nu însemna că nu usesem curios să aflu. Numai interesul pentru clătite mă lacuse să uit de cealaltă grijă.

Barberin se dusese la Paris, gîndeam eu, ca să dea de vitalis și să-i ceară chiria pentru mine pe anii împliniți.

cu n-aveam, așadar, nici un amesten. Vitalis, fiind mort,

eu putea plăti și nici de la mine nu avea ce cere. Dacă

tușa Barberin nu-mi putea cere bani, putea în schimb să

„ceara pe mine însumi și, punînd mîna pe mine, să mă

bani S Cme Știe unde și cine ție cui? numai să4 iasă ?! a ~ ■ ma Privea Pe mine, și încă foarte înde- căci eram

hotărît să fac orice, numai să nu mai

331

ajung pe mîna nesuferitului de Barberin ! La nevoie plecam și din Franța, mă duceam în Italia cu Mattia, în America, ba chiar și la capătul lumii !

Cugetînd astfel mi-am pus în gînd să fiu cu băgaie de seamă față de tușa Barberin, nu că aș fi avut a mă teme de biata femeie, știam prea bine cit ține la mine, cît e de devotată ; știam însă tot atît de bine ce frică îi era și cum tremura în fața soțului, și dacă i-aș fi spus prea multe, fără să vrea m-ar fi putut da de gol, înlesnindu-i astfel lui Barberin mijlocul de a mă găsi, adică de a pune mîna pe mine.

Măcar să nu se întîmple din vina mea ! O să mă f ei esc cît o să pot.

După ce a ieșit Mattia, am întrebato pe tușa :

— ■ Acum că sîntem singuri, poți să-mi spui de ce mă privește și pe mine călătoria lui Barberin la Paris ?

■ — Cum să nu, puiule ; ba chiar cu plăcere.

Cu plăcere ! Am rămas trăsînit.

Înainte de a-mi spune mai mult, tușa se uită spre ușă, Văzînd că nu-i nici o primejdie, se întoarse către mine, cu fața veselă :

— Se pare că te caută familia ta.

— Familia mea ?

— Da, dragă Remi, familia ta.
 — Eu, familie ? Eu ? Să aibă familie copilul nimănui ?
 — Se vede treaba că nu te-au părăsit de bunăvoie, de vreme ce acuma te caută.
 ■—■ Cine mă caută ? O, tușă, spune, spune repede, te rog ! Apoi, deodată, m-a fulgerat o bănuială cumplită și am strigat ca ieșit din minți : Ba nu, nu se poate ; numai Barberin mă caută.
 — Da, sigur, însă pentru familia ta.
 — Ba, nu, pentru el, ca să pună iar gheara pe mine, să mă vîndă iar. Dar acuma n-o să mai dea de mine !
 —■ Vai, dragă Remi, cum poți să-ți închipui că m-aș învoi eu la așa ceva ?
 — Vrea să te păcălească, tușă.
 ■—■ Hai, dragul meu, vino-ți în fire, ascultă ce am să-ți spun și nu te mai speria degeaba.
 — Nu pot să uit.
 — Ascultă ce-am auzit eu cu urechile mele : măcar' atîtea ai să crezi, nu-i așa ? Lunea care vine se împlinește o lună. Eram alături, în bucătărie, trebăluiam la cuptor,

332

cîod deodată un om, sau mai bine zis un domn, a intrat **aici**, unde se afla Barberin. „Pe dumneata te cheamă Bar-berin ?” a zis domnul, care vorbea cam stricat, ca unul care se vedea că nu-i de pe la noi. „Da, a răspuns Je-rdaie, așa mă cheamă”. „Dumneata ai găsit un copil la Paris, pe strada Breteuil, și ți-ai luat însărcinarea să-l crești ?” „Da.” „Unde-i acum. copilul, te rog ?” „Ce te privește pe dumneata ?” a zis Jerome.

' Chiar dacă n-aș fi crezut-o pînă atunci pe tușa Bar-berin, după drăgălășenia acestui răspuns al lui Barberin, mi-am dat imediat seama că spune ceea ce auzise.

— Știi și tu, urmă ea, că din bucătărie se aude ce se vorbește aici și, fiindcă era vorba de tine, am vrut să ascult. Așa că, pentru a auzi mai bine, m-am apropiat și, din greșeală, am călcat pe o creangă care s-a frînt. „Mai e cineva pe aici ?” întrebă domnul. „Nevastă-mea”, a răspuns Jerome. „E tare cald, mai zise domnul. Dacă n-ai nimic împotrivă, hai să stăm de vorbă afară.” Și au ieșit amîndoi. De-abia după trei-patru ceasuri s-a întors Jerome. Singur. Îți închipui ce curioasă eram să aflu ce vorbise cu domnul acela oare, poate, ți-era tată, însă Jerdme nu răspundea la întrebările mele. Mi-a spus doar atît, că domnul nu ți-era tată, însă că venise din partea familiei tale să te caute.

— Și unde sînt ai mei ? Cine sînt ? Am și eu tată ? Mamă ?

— Asta l'am întrebat și eu pe Jerome. Mi^a răspuns că habar n-are. Și mi-a mai spus că pleacă la Paris să-l găsească pe muzicantul la care te-a închiriat și care îi dăduse adresa de la Paris, în strada Lourcine, la un alt muzicant, pe nume Garofoli. Am ținut bine minte toate numele ; vezi, nu ie uita nici tu.

— Le cunosc și încă prea bine, n-avea grijă. Și de caid a plecat, Barberin ți-a mai dat vreun semn de viață ?

— Nu. Se vede treaba că tot te caută : domnul i-a dat

o_sută ^e franci — cinci ludovici de aur. De atunci, poate ca i-o maî fî dat și ^ banL șj ast3j și scutecele m care e~au găsit înfășat arată că ai tăi sînt oameni înstăriți.

£ am dat cu ochii de tine colea, lîngă vatră, mi-am

tău t^Uif oă iai găsit și de aceea am crezut că prietenul

Mattia treCGa P^in fața ușii și l-am

333

— Mattia, mă caută ai mei. Am și eu o familie, o familie adevărată.

Dar lucru curios ! Mattia nu părea să-mi împărtășească bucuria și înflăcărarea. Atunci i-am povestit și lui tot ce-mi spusese tușa Barberin.

10

FAMILIA CEA VECHE ȘI FAMILIA CEA NOUĂ

Am dormit puțin în noaptea **aceea**. Și totuși, cu câtă bucurie și nerăbdare așteptasem să mă oulc în patul meu de copil, în care petrecusem pe vremuri atîtea nopți bune, liniștite, cuibărit în colțisorul meu, cu plapumi trasă pînă la gît. O, de cîte ori după aceea, dormind pe apucate (și Dumnezeu știe pe unde nu apucam !), cînd dîrdîiam înghețat de frigul nopții sau ud pînă la piele de rouă dimineții, nu mă gîndisem cu dor la plapuma cea caldă.

Cum m-am băgat în pat, oboseala de peste zi, precum și noaptea petrecută la închisoare m-au doborât și am adormit pp» loc. Curînd însă m-am trezit tresărind și n-a mai fost chip să închid ochii : mă

zvîrcoleam ca un pește pe uscat.

Ai mei !

La ei mă gîndeam cînd ațipisem ; pe ei îi visam : pe tata, pe mama, pe frați, pe surori ; și... cîteva clipe trăisem alături de aceia pe care nu-i cunoșteam încă și pe care îi vedeam atunci întâia oară. Și, lucru curios ! **Mattia**, Liza, tușa Barberin, doamna MilUgan, **Arthuf** făceau și ei parte din familie, iar tată mi-era **Vitalis, car**« înviase și, de cînd ne despăHisem, avusese vreme să-i găsească și pe Zerbino, și pe Dolce, care nu fuseseră mîneați de lupi.

Nu cred să existe cineva care să nu fi avut astfel de vise în care, într-un timp foarte scurt, trăiești ani întregi

334

„ străbați depărtări nesfîrșite ; toată lumea știe că la deșteptare mai ești încă sub puiterea celor văzute în vis.

'Deșteptîndu-mă, i-ara văzut și *eu* pe toți aceia pe care îi visasem, de parcă aș fi petrecut seara cu ei, și firește *că* somnul mi-a fugit. Încetul cu încetul însă, vedeniile din vis s-au șters ; în schimb, viața adevărată a pus stă-pînire pe mintea mea, ca să mă țină și mai treaz. Familia mă caută, dar, ca s-o găsesc, trebuia să-i aflu adresa de la Barberin. Numai gîndul ăsta și îmi întuneca bucuria ! Cît aș fi vrut ca Barberin să n-aibă nici un amestec în fericirea mea ! Nu uitasem încă vorbele ce i le spusese" lui Vitaiis : „Or să aibă mult de cîștigat cei care vor crește copilul*'.
Nu de milă mă culcose Barberin de pe stradă, și nu ' de milă luase asupra-și să mă crească, ci pentru că spera să aibă într-o zi, cînd mă va înapoia părinților, un cîștig gras. Ziua aceea nevenind atît de grabnic pe cît ar fi dorit-o el, mă vînduse lui Vitaiis. De data asta voia să mă. vîndă tatălui meu adevărat. Cită deosebire între Barberin și nevastă-sa ! Nu pentru bani mă îndrăgise tușa. A, cît aș fi vrut să găsesc un mijloc ca să aibă ea cîștigul, nu Barberin ! Lisă, oricît căutam, oricît mă suceam și mă răsucaleam în pat, nu găseam nimic. Și mereu mă întorceam la gîndui'că Barberin o să mă dea înapoi părinților, și că lui or să-i mulțumească, pe el or să-l răsplătească.

Nimic de făcut ! Trebuia să îndur și asta, n-aveam încotro. Rămîneî în seama mea ca de-abia mai tîrziu să arăt deosebirea pe care o făceam în inima mea între Barberin și nevastă-sa. Se cădea ca eu să-i mulțumesc și s-o răsplătesc pe tușa mea dragă. Pînă una-alta, trebuia să văd de Barberin, adică să-l caut și să-l găsesc, căci el nu era dintre cei care nu fac un pas pînă nu spun și nevestelor unde se duc și unde pot fi găsiți la nevoie. Tușa Barberin știa că soțul ei se află la Paris și atîta tot ! De la plecaie nu-i mai scrisese și nici nu-i trimisese yreo știre cu vreun consătean, cu vreun zidar care se întorcea acasă. Unde era ? Unde locuia ? Tușa n-ar fi putut s-o spună precis, așa că pentru a-i trimite o scri-
lf^{oare}trebuia să-l cauți pe la două-trei gazde din mahalaua îvloulfetard — le știa ea numele — si numai astfel puteai'da de el.

Urma deci ~ă plec la Paris, să umblu eu acuma după ^{ac}ela care umbla după mine.

335

Bineînțeles că bucuria de a avea o familie era mare, era nesperată ; totuși, bucuria asta, așa cum îmi venea, era oarecum amestecată cu puțină amărăciune, ba ciuar cu necazuri. Nădăjduisem să pot petrece cîteva zile liniștit și fericit alături de tușa Barberin, să joc cu Mattia jocurile mele de altădată ; și uite, chiar de a doua zi trebuia să pornesc iar la drum.

De la tușa, plănuiseră să mă duc la mare, la Esnanies, s-o văd pe Etienneette. Acum însă trebuia să renunț la călătoria asta și să nu mai trec pe la biata fată, care fuse&e atît de bună și prietenoasă cu mine. După aceea arma să mă duc la Dreuzy, în Nievre, ca să-i dau Lizei vești de la fratele și sora ei — dar trebuia să mă las păgubaș de a le vedea și pe una, și pe cealaltă.

Frămîntat de gîndurile astea mai toată noaptea, îmi ziceam ba că nu se cădea să le părăsesc pe Etienneette și pe Liza, ba, dimpotrivă, că trebuia să alerg la Paris cît mai degrabă ca să-mi găsesc familia. Am adormit în cele din urmă fără să fi luat vreo hotărîre, iar noaptea eare mă așteptasem să fie cea mai plăcută a fost cea mai zbuciumată și mai grea din cîte țin minte.

Dimineața, cînd ne-am strîns toți trei în jurul vetrei, pe care fierbea laptele văcuței noastre, am ținut sfat.

Ce aveam de făcut ? Și le-am povestit zbuciumul, ne-hotărîrile mele de peste noapte.

— Se cade să te duci numaidecît la Paris, zise tușa Barberin, părinții te caută, nu le întîrzia bucuria. Și stăruie mult spre a-mi dovedi că avea dreptate, și eu cît îmi înșira mai multe motive, ou atît mi se păreau și mie unele mai bune decît altele.

— Atunci plecăm la Paris, am zis, e lucru stabilit. Dar Mattia nu părea deloc încîntat de hotărîrea

mea,
ba dimpotrivă.

— Tu crezi că nu trebuie să ne ducem la Paris ? I-am întrebat eu. De ce nu ne arăți și tu motivele, așa cum a făcut tușa Barberin ?

El dădu din cap.

■— Vezi doar cât sînt de necăjit; ce mai aștepti ca să m-ajuti ? !

— Eu socotesc, vorbi el în cele din urmă, că rudele de azi nu trebuie să te facă să le uiți pe cele de ieri-Pînă astăzi, familia ta erau Liza, Etiennette, Alexis Ș* Benjamin, oare ți-au fost ca frații și surorile, oare

336

•ubit atît ! Și iată că se ivește o nouă familie, pe care n-o cunoști, care n-a făcut nimic pentru tine decît ca te-a zvirlit în drum, și tu, numaidecît, îi părăsești pe cei buni ca să alergi după cei răi ; asta mi se pare mie că im-i drept.

— Nu se cade să spunem că părinții lui Remi s-au

lepădat de el, sări tușa Barberin. Poate că le-a furat cineva copilul, pe oare-l plîng și-l așteaptă, pe care-l caută din ziua aceea.

— Asta nu știu. Tot ce știu e că nenea Acquin l-a

adăpostit pe Remi cînd trăgea să moară pe pragul lui, că l-a îngrijit ca pe copilul lui și că Alexis, Benjamin, Etiennette și Liza au ținut la el ca la un frate. Iar părerea mea e că aceia care l-au primit cu brațele deschise au măcar tot atîta drept la dragostea lui cît și'aceia care, cu voie sau fără voie, l-au pierdut. Nenea Acquin și copiii lui l-au iubit de bunăvoie ; ei nu-i datorau nimica lui Remi.

Mattia rosti vorbele astea ca și cum ar fi fost mînios, ferindu-se să se uite la mine sau la tușa. Asta m-a durut, fără însă ca durerea de a mă vedea astfel dojenit să mă împiedice să-mi dau seama de judecata lui sănătoasă. De-altminteri, ©ram și eu ca oricare om nehotărât care se dă întotdeauna de partea celui ce a vorbit ultimul.

— Mattia are dreptate, am zis, căci nici pe mine nu mă trăgea inima să mă duc la Paris, fără să le văd pe Etiennette și pe Liza.

— Și părinții tăi ? ! stăruie tușa Barberin.

Trebuia să aleg ; am căutat să împac și capra, și varza.

— Nu mai mergem pe la Etiennette, am zis, pentru ca ocolul ar fi prea mare ; pe de altă parte, Etiennette știe carte și putem să ne înțelegem cu ea și în scris. Dai, înainte de a merge la Paris, o să trecem prin Dreuzy ca s-o vedem pe Liza. Asta o să ne întîrzie, însă nu prea muH. Și-apoi Liza nu știe nici să scrie, nici să citească, și doar pentru ea am făcut tot drumul ăsta ; o să-i povestesc despre Alexis și am să-i cer Etiennettei să-mi scrie ia Dreuzy ca să-i citesc și ei scrisoarea aceea.

— Bine ! încuviință Mattia, zîmbind.

Am rămas înțeleși să plecăm a doua zi, iar eu am pe-recut o parte din zi scriind o scrisoare lungă Etiennettei, care îi lămuram de ce nu mai trecem pe la ea, așa cum i plănuiam.

337

Iar a doua zi a trebuit să îndur iarăși durerea dsspăr-țirii ; dar, de data aceasta cel puțin, nu mai plecam din Chavanon ca atunci, cu Vitalis : am putut s-o îmbrățișez pe tușa Barberin și să-i făgăduiesc că mă voi întoarce cu-rînd s-o văd, împreună cu ai mei. Toată seara din ajunul plecării am petrecut-o făcînd plînsuri.

— Orice mi-ai da, n-o să prețuiască pentru mine cît **vaca**, dragă **Râmi**, îmi spuse ea. Și cu nimic n-o să mă faci mai iericită decît m-ai făcut din sărăcia ta.

A trebuit să ne despărțim și de biata noastră **văcuță** ; Mattia o sărută de vreo zece ori pe bot, ceea ce părea s-o bucure, deoarece, la fiecare sărutare, scotea și ea **limba** să-l lingă.

Iată-ne deci iar la drum, cu ranița în spinare, cu Capi alergînd înaintea noastră. Mergeam cu pași mari sau, mai bine zis, din cînd în cînd, fără să știu prea bine ce fac, împins fără voia mea de dorința de a ajunge mai degrabă la Paris, iuțeam pasul. Mattia însă, după ce se țină cîțva timp de mine, îmi spuse ca, dacă o să mergem tot așa, o să cădem frînți. Și atunci am mers mai încet, pentru ca, iupă puțină vreme, s-o iau iarăși la picior.

■— Grăbit mai ești ! îmi zise Mattia, mîhnit.

— Cum să nu fiu ! Și cred că și tu ar trebui să fii, căci familia mea o să fie și a ta.

Dar el clătină din cap. M-a jignit și m-^a îndurerat lucrul acesta pe care îl mai văzusem de cîteva ori la

el cînd venise vorba despre ai mei.

— Mattia, nu sîntem noi frați ?

— A, între noi, sigur că da ! Și de tine nu ma îndoiesc, sîni frate cu tine a^i și voi fi și mîine, așa cred și ■așa simt.

— Păi atunci ?

— Păi atunci, cum vrei să fii eu frate cu frații tăi, dacă vei fi avînd, cum să fii copilul tatălui tău și al mamei tale ?

— Dar dacă am fi mers l? Lucea, eu n-aș fi fost frate **cu** surioara ta Cristina ?

— Sigur că da.

— Atunci, de ce n-ai fi tu frate cu frații si cu surorile mele, dacă am ?

— Pentru că nu e același lucru.

— Cum așa ?

— Eu n-am părinți înstăriți, replică Mattia.

338

— *Q*_e legătură are una cu alta ?

— *A*_e e mare legătură, foarte mare, știi și tu ca și mine.

Tacă ai fi ajuns la Lucea (și văd eu bine acuma că n-al mai ajungi niciodată!), te-ar fi primit niște oameni araci, care n-ar fi avut ce să zică de tine, fiind ei înșiși i mai săraci. În schimb, dacă, precum crede tușa Barberin părinții tăi sînt oameni avuți, poate chiar oameni cu vază, cum vrei să primească în casă pe un oropsit ca mine ?

— Dar eu nu-s tot un oropsit ?

— Deocamdată ; mîine însă ai să fii fiul lor, pe cînd

eu voi rămîne tot oropsitul de azi ; or să te dea la școală, or să-ți tocmească profesori, iar mie nu-mi va rămîne de-cît să-mi văd de drum, amintindu^mi de tine, după cum și tu o să-ți amintești, sper, de mine.

— Vai, dragă Mattia, cum îți vine să vorbești așa ?

— Vorbesc după cum gîndesc, *mio caro* ^-, și de aceea nu mă pot bucura de bucuria ta ; de-asta, numai de-asta, fiindcă ne vom despărți, iar eu îmi închipuisem, visasem că vom fi mereu împreună ca acum. O, nu ca în clipa asta, bieți cîntăreți rătăcitori ! Am fi muncit împreună, am fi ajuns muzicanți adevărați, am fi cîntat în fața unui public adevărat, fără să ne mai despărțim vreodată.

— Păi așa și va fi, dragă Mattia ; dacă părinții mei au bani, vor avea și pentru tine, ca și pentru mine ; dacă mă dau la școală, ai să vii și tu cu mine. N-o sa ne despărțim, vom munci împreună, vom fi mereu împreună, vom crește, vom trăi împreună, după cum dorești tu și după cum doresc și eu din toată inima, ca și tine, te rog să mă crezi.

^ — Știi că așa dorești și tu, dar atunci n-o să mai fii stăpîn pe tine ca acuma.

— Ia stai și ascultă : dacă părinții mei mă caută, înseamnă, nu-i așa, că se îngrijesc de mine, adică mă iubesc •-au mă vor iubi. Dacă mă iubesc, n-o să-mi refuze ce-o

a le cer : Și ceea *ce~o* să le cer o să fie să-i pot face ^{IC1}Pe toți aceia care mi-au făcut bine. care m-au cînd eram singur pe lume : pe tușa Barberin, pe Acquin, pe care o să-l scoatem din închisoare, pe L exis, pe Benjamin, pe Liza și pe tine ; pe Liza, pe care luEt la ei, o vor pune la învățătură și o vor vin-
339

deca, iar pe tine te vor da la liceu cu mine, dacă va fi ^ merg la liceu. Așa se va-ntîmpla dacă părinții mei sînt bogați, și tu știi bine că numai și numai de aceea m-aș bucura eu să fie bogați !

— Iar eu m-aș bucura să fie săraci.

— Ești un prost.

— Se prea poate.

Și fără altă vorbă, Mattia îl strigă pe Capi; venise vremea să poposim pentru masă ; el luă cîinele în brațe și, vorbindu-i ca unui om care ar fi putut să-l priceapă și să-î răspundă, zise :

— Nu-i așa, dragă Capi, că ție ți-ar plăcea ca părinții lui Remi să fie săraci ?

Ca de obicei, cînd auzea numele meu, Capi latră în-cîntat și-și duse laba dreaptă la piept.

— Dacă sînt săraci, ne ducem înainte viața liberă toți trei ; mergem unde vrem și n^avem altă grijă decît de a mulțumi „onoratul public”.

— Ham ! Ham !

—■ Dacă sînt bogați, dimpotrivă : Capi e ținut în curte, într-o cușcă, ba poate și legat cu un lanț frumos, dar totuși lanț, pentru că în caisele boierești, câinii n-au voie să intre. Eram necăjit că Mattia nu participă la planurile mele entuziaste. Pe de altă parte însă, îmi părea bine să văd și să înțeleg simțămîntul care-i stîrnea tristețea : teama de despărțire... Așa că nu puteam să fiu supărat pe el pentru ceea ce, de fapt, era un semn de prietenie și de dragoste. El ținea la mine și, numai pentru că se gîndea la prietenia noastră, nu voia să fim despărțiți.

Dacă n-am fi fost nevoiți să ne cîștigăm pîinea cea de toate zilele, aș fi iușit pasul, cu toată împotrivirea lui Mattia ; dar trebuia să jucăm prin satele mai mari din drumul nostru și, pînă una-alta, să ne mulțumim cu go-logănașii pe care îi adunam anevoie de ici-colo, la în-ttnplare.

Așa că ne-a trebuit mai multă vreme decît aș fi dorit eu ca să ajungem de la Creuse în Nievre, adică de la Chavanon la Dreuzy, trecînd prin Aubusson, Montluçon, Moulins și Decize.

De altfel, pe lîngă pîinea de toate zilele, mai aveam și un motiv care ne silea să cîștigăm cît mai mult. Nu uitasem ceea ce îmi spusese tușa Barberin cînd mă asigurase

340

fiind bogat, n-aș putea-o face mai fericită decît o iă-

^{ca'} m fiind sărac. Voiam acum ca și pe Liza s-o fac la

fTde fericită ca pe tușa Barberin. M-am hotărît sâ-i

^e Li,ei un dar cumpărat cu banii cîștigați de mine :

Hrul sărăciei ! Așa că i-am cumpărat de la Decize o pă-

â care, din fericire, a costat mai puțin decît costase

De la Decize pînă la Dreuzy puteam merge repede, căci afară de Châtillon-en-Bazois, drumul nu trecea decît prin sate sărace, unde țărani n-ai se gîndeau să-și rupă de la gură ca să fie darnici cu niște muzicanți de care puțin le păsa.

De la Châtillon încolo am ținut-o tot pe marginea canalului. Malurile împădurite, apa liniștită, luntrile care alunecau domol, trase de cai, m-au dus cu gîndul la vremea fericită cînd, pe *Lebăda*, cu doamna Milligan și cu Arthur, plutisem pe un astfel de canal. Unde-o fi acum *Lebăda* ? De cîte trecînd pe lîngă vreun, canal, nu întrebasesm pe cei din jur dacă nu văzuseră vreun vas cu o verandă cu flori, ce nu putea să semene cu un altul.

De bună seamă că doamna Milligan se înapoiase în Anglia, împreună cu Arthur, vindecăt. Nu încapc îndoială eă așa se întîmplase ; asta ar fi crezut orice om cu gudecată sănătoasă, și totuși, de cîte ori, mergînd de-a lungul canalului din Nivernais, nu mă întrebam, cînd zăream de departe vreo luntre trasă de cai, dacă nu cumva era *Lebăda*.

Fiindcă sosise toamna, mergeam mai puțin decît vara și potriveam în așa fel lucrurile, ca să ajungem, pe cît tu

ință, în satel~ unde trebuia să poposim, înainte de că-rea nopții. Totuși în Dreuzy am intrat după ce se întunecase bine, deși iușisem cît putusem pasul.

,^{sa} ajungem la mătușa Lizei, n-aveam decît s-o ți-tp,- lungul canalului, deoarece bărbatul tușei Ca-

na, care era paznic la stăvilar, locuia chiar alături ;

nu ne-a trebuit multă vreme pînă să dăm de casa

înălți ^{tă la} capătul satului, într-o luncă cu copaci

In- ^{de de} parte> ^{parc}ă pluteau în ceață, casa^u îmi bătea să se spargă pe cînd ne apropiam de ardea în

£^{astra} luminată de flacăra focului mare, care șiatică an ^{zvrîlind dnd} ?i cînd trîmbe de lumină ro-

aproape am ^{Par}Că să ne arate ^{dr}mul ^cnd am ajuns ^vazut că ușa și fereastra erau închise, dar

341

pe fereastră, care nu avea nici obloane, nici perdele, arn zărit-o pe Liza la masă, lîngă mătușa ei, în timp ce u_n bărbat, desigur unchiul său, stătea în fața lor, cu spatele la noi.

— Tocmai mănîncă, zise Mattia, am picat bine. L-am oprit cu o mînă, fără să vorbesc, iar cu cealaltă

i-am făcut semn lui Capi să stea cuminte. Apoi, trăgînd de cureaua harfei, m-am pregătit să cînt.

— A, ce bine te-ai gîndit ! șopti Mattia. Să-i facem o serenadă.

— Nu, lasă-mă numai pe mine.

Și am cîntat primele măsuri din *canțoneta napolitană*, dar fără să cînt și din gură, ca să nu mă

dea glasul de gol. Tot cîntînd din harfă, mă uitam la Liza : ea ridică deodată capul, cu ochii strălucind. Am început să cînt și din gură. Atunci, ea sări de pe scaun și dădu fuga la ușă. De-abia am mai avut vreme să-i trec harfa lui Mat-tia ; Liza era în brațele mele. Ne-au poftit în casă, apoi, după ce tușa Caterina m-a sărutat, a pus pe masă încă două tacâmuri. Eu însă am rugat-o să mai pună unul.

— Dacă ne dați voie, i-am zis, mai avem și o tovarășă cu noi.

Și am scos din raniță păpușa, așezînd-o pe scaunul de lîngă Liza. Privirea pe care mi-a aruncat-o Liza n-am uitat-o niciodată, o văd parcă și **acum**.

11

BARBERIN

Dacă n-aș fi fost așa grăbit să ajung la Paris, aș mai fi stat încă mult, mult de tot cu Liza ; aveam atîtea să ne spunem, și atît de puține puteam cu limbajul de care ne foloseam.

Liza avea să-mi povestească mai întîi întîmplările ei la Dreuzy : cum o îndrăgiseră unchiul și mătușa, cărora» din cinci copii, cîți avuseseră, nu le mai rămăsese i^{ci}

342

„i în viață — nenorocire des întîlnită prin familiile *; Nievre, unde femeile își părăsesc copiii ca să intre ioici la Paris ; cum se purtau cu ea, de parcă era fata i^{or} • curn trăia la ei în casă, cu ce se îndeletnicea, care j Vrau jocurile și bucuriile : pescuitul, plimbările cu barca, excursii prin păduri. Cu asta își umplea ea toată vremea, căci la școală nu se putea duce.

La rîndul meu aveam și eu să-i spun tot ce mi se în-tîmpiase de cînd ne despărțisem, cum fusesem gata să pîr în mina unde lucra Alexis, și cum, de la doică-mea, aflasem că mă căutau ai mei, ceea ce mă împiedicase de a mai trece pe la Etienne, așa cum plănuisem.

Bineînțeles că, de cele mai multe ori vorbeam despre familia mea, despre familia mea cea bogată, și îi împărțăseam Lizei ceea ce îi spusese și lui Mattia, stăruind mai ales asupra nădejzii mele de a scăpa de sărăcie, ceea ce ne-ar fi îngăduit să fim fericiți cu toții ; tatăl, frații ei și ea, mai ales ea.

Liza, care nu trecuse prin încercările prin care trecuse, de pildă, Mattia, și care, din fericire pentru ea, nu fusese la școala lui Garofoli, era gata să creadă că toți bogații sînt și fericiți ; oare nu din pricina sărăciei îl bă-gaseră pe tatăl ei la închisoare, și familia i se risipise ? Iar dacă acum unul din noi se îmbogățește, fie eu, fie ea, totuna era ; rezultatele aveau să fie aceleași : urma să fim cu toții fericiți, de asta nu se îndoia o clipă — împreună și fericiți.

Stăteam așa de vorbă nu numai în fața stăvilarului, în vuietul apei ce cădea prin zăgazuri, ci și în timpul plimbărilor pe care le făceam toți trei, Liza, Mattia și cii mine, în tovărășia domnului Capi și a domnișoarei Păpușica, nelipsită de la nici una din plimbările noastre.

În pribegiile mele de la un capăt la altul al Franței, cîrnp de cîțiva ani, cu Vitalis, și în lunile din urmă cu ttia, străbătusem multe meleaguri, dar nicăieri nu isem locuri atît de ciudate ca cele unde ne aflam j^{1TM-1719} ; Păduri nesfîrșite, pajiști minunate, stînci, dea-i, vîgăuni, căderi înspumate de apă, iazuri liniștite p^{valea} îngustă, cu maluri rîpoase, canalul care se ra^{șei} quirid. Era o minunăție : nu se auzea decît ^^{f^{ci}} cîrnp^{itul} Păsărilor sau vuietul vîntului prin u copacilor înalți. E adevărat că și valea Bievrei,

343

cu cîțiva ani în urmă, mi se păruse frumoasă. N-aș vrea așadar, să fiu crezut prea ușor pe cuvînt. Vreau numai să spun că pretutindeni pe unde m-am plimbat cu Liza pe unde ne-am jucat împreună, meleagurile mi s-au înfățișat de o frumusețe și un farmec pe care altele, poate mai înzestrate de fire, nu le aveau în ochii mei : locurile acelea le-am văzut în tovărășia Lizei, și așa mi-au rămas în amintire, luminate de bucuria mea.

Serile, ne așezam în fața casei, cînd nu era prea umed, sau la gura sobei, cînd ceața era prea deasă ; și, spre marea bucurie a Lizei, îi **cîntam** la harfă. Îi **cînta** și Mat-tia la vioară sau trompetă, însă Lizei îi plăcea mai mult harfa, ceea ce mă făcea să fiu grozav de mîndru ! înainte de a ne duce la culcare, Liza îmi cerea *canțoneta napolitană*, iar eu i-o cîntam.

Dar în cele din urmă a trebuit totuși să ne despărțim și s-o pornim iar la drum. Eu nti eram chiar atît de mîh-nit. Îmi făurisem atîtea planuri, încît ajunsesem să cred nu că voi fi cîndva bogat, ci chiar că sînt și că mi-era destul să doresc ceva ca să se și îndeplinească foarte cu-

rînd, aproape pe loc.

Din vorbele pe care i le-am spus Lizei la despărțire, se va înțelege mai bine decît din orice altă lămurire cît de mult mă amăgeam eu singur.

— Să știi c-o să vin să te iau într-o trăsură cu patru cai, i-am spus.

Iar ea avea atîta încredere în spusele mele, încît schiță gestul de a plesni cu biciul pe deasupra cailor : vedea și ea trăsura la fel ca și mine.

Dar pînă să fac cu trăsura drumul de la Paris la Dreu-zy, a trebuit să-l facem pe jos pe acela de la Dreuzy la Paris. Dacă n-ar fi fost Mattia, n-aș fi avut alt gînd decît să grăbesc pasul, mulțumindu-mă să-mi cîștig doar bucățica de pîine zilnică. Ce să ne mai ostenim acum ? Nu mai aveam de cumpărat nici vacă, nici păpușă. Ajungea să avem de mîncare, că doar nu era să le duc eu bani părinților !

Dar Mattia nu era de părerea mea

— Să cîștigăm cît putem cîștiga, zicea el, punîndu-mi harfa cu de-a sila în brațe. Cine știe dacă o să-l găsim de îndată pe Barberin ?

— Dacă nu-l găsim la prînz, îl găsim la două după-masă, că doar strada Mouffetard nu-i chiar atît de lungă-

344

— Si dacă nu stă pe strada Mouffetard ?

— Jvje vom duce unde stă.

Si dacă s-a înapoiat la Chavanon ? Va trebui să-i .. s g aștepți răspunsul. • Și pînă atunci, din ce trăim, "ă buzunarele ne sînt goale ? Parcă n-ai cunoaște Pa-, l i Ai uitat de cariera de piatră de la Gentilly ?

— Ba nu.

— Ei, nici eu n-am uitat zidul bisericii Saint-Medard,

, care 'm-am sprijinit ca să nu cad cînd muream de foame. Și n-am chef să-mi mai fie foame la Paris.

— O să mîncăm mai cu poftă odată ajunși acasă la părinți..-

— Chiar dacă am mîncat bine la prînz, tot ni se face foame seara. Dacă însă nu mănînc nici la prînz și nici seara, atunci nu mă simt în apele mele. Și cum n-am chef să ni se mai întîmple așa ceva, cred că-i mai bine să muncim ca și cînd am avea de cumpărat și părinților tăi o vacă.

Sfatul era plin de înțelepciune ; mărturisesc însă că nu mai cîntam ca atunci cînd era vorba să-i cumpărăm o vacă tușei Barberin sau o păpușă Lizei.

— Măi, ce leneș o să te faci tu cînd o să te îmbogățești ! îmi spuse Mattia.

De la Corbeil încolo am dat peste șoseaua pe care pornisem cu șase luni în urmă de la Paris spre Chavanon. înainte de a intra în Villejuif, ne-am oprit la ferma unde dădusem întîiul concert cu trupa mea, ca să joace nuntașii. Mirele și mireasa ne-au recunoscut și au ținut să a mai cîntăm un cîntec de joc. Apoi ne-au ospătat și ne-au dat găzduire.

De acolo am plecat cu noaptea-n cap ca să ajungem în Paris : se împlineau taman șase luni și patrușprezece zile de cînd îl părăsisem.

nai că ziua întoarcerii nu semăna deloc cu cea a era înnorat și rece. Nici soare pe cer, nici flori, ia^ verde prin șanțurile șoselei : se cunoștea și cețuri d^" trecu se pe acolo - Acum se lăsau cele dintîi fiori d ^ 6 î"03111113 - Nu mai ploua deasupra noastră cu roanel^6 TMlc?unea> c* cu frunze uscate, desprinse din code t_i,,t |, "ș^enite ale copacilor. Dar ce ne pasă nouă ftea de-afară ! Aveam în noi o bucurie mai tare °rice.

345

Cînd zic „în noi", nu zic bine ; în mine era bucuria numai în mine. Căci Mattia, cu cît ne apropiam de Paris* se posomora tot mai mult și i se întîmpla deseori să meargă ceasuri întregi fără să scoată o vorbă. Nu-mi dezvăluise niciodată pricina tristeții lui, iar eu, **închip**^, indu-mi că era în legătură cu teama unei eventuale despărțiri, nu voiam să-i «nai spus încă o dată ceea ce îi explicasem de atîtea ori, și anume că ai mei nu se puteau gîndi să ne despartă. De-abia cînd am poposit ca să mîncăm, înainte de a ajunge la forturi, pe cînd își îmbuca pîinea sfînd pe un bolovan, mi-a mărturisit ce-l frămînta atîta.

— Știi la cine mă gîndesc eu acum, cînd sîntem gata să intrăm în Paris ?

— La cine ?

— Ei, la cine ? la Garofoli. Dacă o fi ieșit din pușcărie ? Cînd am aflat că e la închisoare, nu mi-a trecut, prin cap să întreb pentru cîtă vreme. S-ar putea să fi scăpat și să se fi întors acasă, în strada

Lourcine. Iar noi trebuie să-l căutăm pe Barberin în strada Mouffetard, adică tocmai pe lângă Garofoli. Ce-ar fi să ne întâlnim nas în nas cu el ? Mi-e stăpîn, mi-e unchi. Are dreptul să pună iar gheara pe mine, fără să pot scăpa de el. Ție ți-era frică să nu cazi în mîinile lui Barberin ; îți dai seama cît de mult mă tem eu să nu cad într-ale lui Garofoli. Ar fi vai de capul meu ! Și capul, treacă-meargă, dar despărțirea ! Nu ne-am mai putea vedea, și despărțirea asta, pricinuită de familia mea, ar fi și mai grea decît aceea pricinuită de familia ta. Sigur că Garofoli ar fi gata să te ia și pe tine la el și să te dăscălească și pe tmc cu biciul ; numai că tu n-ai accepta să vii, iar eu nu mi-aș dori să-îmi fii tovarăș la asemenea viață. Tu nu ești deprins cu bătaia !

Preocupat de planurile mele, uitasem cu desăvîrșire de Garofoli ; dar tot ce spusese Mattia era cu putință și n-aveam nevoie de multe lămuriri ca să-mi dau seama de primejdia care ne păștea.

— Și ce-ai vrea ? îl întrebai. Să renunți să mai mergi la Paris ?

— Cred că ar fi bine să nu te însoțesc în strada Mouffetard, în altă parte n-am cum să dau de Garofoli.

346

— Foarte bine ! Nu mergi în strada Mouffetard ; mă

A c singur și ne întâlnim după aceea undeva, deseară, la

* Locul ales pentru întâlnire a fost la capătul podului

Arhiepiscopiei, în spatele bisericii Notre-Dame. După

> ara stabilit acest plan, am pornit mai departe spre

Ajunghind în Piața Italiei ne-am despărțit înduioșați, de parcă n-aveam să ne mai vedem cine știe cit. Și pe cînd Mattia și Capi se îndreptau spre Grădina Botanică, eu o luam înspre strada Mouffetard, care se afla nu departe. Era întîia oară, de șase iuni, că mă găseam singur, fără Mattia și fără Capi. Și mai ales în Parisul ăsta nemărginit, grozav îmi venea de greu ! Dar n-avea rost să mă las copleșit de gînduri negre, că doar urma să-l regăsesc pe Barberin și, prin el, pe-ai mei.

îmi notasem cu grijă numele și locuința gazdelor la care l-aș fi putut găsi pe Barberin ; dar această precauție fusese de prisos : nu uitasem nici numele, nici adresele, și nici n-am avut nevoie să-mi mai arunc ochii pe hîrtie : Pajot, Barrabaud și Chopinet. Primul de care am dat, co-borînd pe strada Mouffetard, a fost Pajot. Am intrat cu destul curaj într-o circiumă de la parterul unei case cu camere mobilate, dar cînd a trebuit să întreb de Barberin, parcă mi-a pierit glasul.

— Cine-i Barberin ăsta ?

■—■ Barberin din Chavanon.

Și m-am apucat să-i zugrăvesc pe Barberin așa cum era sau cel puțin așa cum îl văzusem eu cînd venise de la Paris : un om aspru, cu isprîncenele încruntate, cu capul lăsat pe umărul sting.

■— N-aveam așa ceva, nu-l cunosc !

Am mulțumit și am plecat ceva mai încolo, la Barra-! acesta avea camere de închiriat și se ocupa și cu sarea de fructe. Am întrebat și aici același lucru. La

îput nu prea m^au luat în seamă. Și Barrabaud, și ne-^stă-sa aveau treabă ; unui vindea cuiva un fel de turtă er<ie, pe care ai fi zis că o taie cu un fel de mistrie și

e pretindea el că e cu spanac, iar celălalt se certa cu J^ p6ntru un ban lipsă la rest. În sfîrșit, întrebînd a ^eia oară, mi s-a răspuns :

v, ! Barberi n... Trăgea pe vremuri la noi ; să tot

vreo patru ani de atunci

347

— Ba chiar cinci, zise femeia, și ne-a rămas dator eu chiria pe o săptămână. Pe unde-o fi, pungașul ? Tocmai asta voiam să știu și eu.

Am ieșit nedumerit și oarecum îngrijorat : îmi mai ră-mînea doar Chopinet. Dacă nici ăsta ou știa, pe cine sâ mai întreb ? Unde să dau de Barberin ?

Ca și Pajot, și Chopinet era birtaș, și cînd am intrat în încăperea unde se gătea și totodată se serveau bucatele, am zărit mai mulți clienți la mese. L-am întrebat chiar pe Chapinet, care cu ponieul în mînă, turna supă în farfuriile mușteriiilor.

— Barberin ? îmi răspunse el. Nu mai stă de mult aici,

— Și unde stă ? am întrebat eu, tremurînd.

— Asta nu știu.

Mi s-au tăiat picioarele ; cratițele au început să joace pe plită.

— Nu și-a lăsat adresa.

Se vede că mi se citea pe față o dezamăgire atît de cruntă, încît unui mușteriu de la o masă de lîngă

plită i se făcu mila de mine :

— Și ce treabă ai cu Barberin ? mă întrebă el. Parcă puteam să-i spun adevărul și să-i istorisesc toată trășenia mea ?

— Vin de pe la el, din Chavanon, și îi aduc vești de la nevastă-sa. Îmi spusese că o să-l găsească aici.

— Dacă știi pe unde-i Barberin, zise patronul către cel care îmi pusese întrebarea, poți să spui, căci nu cred că băiatul îi vrea răul, nu-i așa, puștiule ?

■— O, desigur, domnule. Îmi mai venise inima la loc.

— Cred că Barberin s-a dat acum la hotelul Cântai, din pasajul Austerlitz. Acum trei săptămîni acolo locuia.

I-am mulțumit și am ieșit ; însă înainte de a mă duce în pasajul Austerlitz, care bănuiam că trebuie să fie la capătul podului Austerlitz, am vrut să aflu vești despre Garofoli, ea să i le duc lui Mattia. Eram tocmai pe lîngă strada Lourcine, așa că nu am avut decît cîțiva pași de făcut ca să dau de casa unde venisem odinioară cu Vi-talis. Ca și atunci cînd sosisem pentru prima dată, un moșneag, același, întindea niște zdrențe pe zidul mușegăit al curții, de parcă tot asta făcuse de atunci și pînă acum.

— Domnul Garofoli s-a întors ? am întrebat eu.

348

Moșneagul se uită la mine și prinse a tuși fără să-mi aștept. Am priceput că trebuia să-i dau de înțeles că -Ham unde se afla Garofoli, altfel n-aveam să scot nimic de la bătrînul cîrpaci.

— E tot acolo ? i-am zis eu, clipind șiret din ochi. Trebuie să i se fi urît!

— Se prea poate, dar vremea trece oricum.

— Da, dar pentru el trece mai greu decît pentru noi.

Moșneagul binevoi să rîdă de gluma mea, însă se înecă cu o tuse grozavă.

— ■ Nu știți cumva cînd se întoarce ? I-am întrebat eu după ce i s-a mai potolit tușea. '— Peste trei luni.

Deci Garofoli mai avea încă trei luni de stat la pușcărie ! Mattia putea să fie liniștit, căci în trei luni părinții mei vor fi găsit ei un mijloc să-l împiedice pe patronul cel rău să-și mai poată exploata nepotul.

Dacă la Chopinet trecusem o clipă printr-o spaimă cruntă, acum încrederea îmi revenise : aveam să dau de Barberin la hotelul Cântai. Am pornit în mare grabă înspre pasajul Austerlitz, plin de nădejde și veselie, și, pesemne datorită acestor simțăminte, plin de îngăduință față de Barberin. La urma urmei, poate -că nici nu era chiar așa de rău pe cît părea : fără el, cine știe dacă n-aș fi murit de frig și de foame pe strada Breteuil. E drept că mă smulsese cu de-a sila de lîngă tușa Barberin ca să mă vîndă lui Vitalis, dar el nu mă cunoștea și nu-i putea : i milă de un copil pe care nu-l văzuse atîta vreme. Și unde mai pui că fusese mînat și de sărăcie care, uneori, ia ce lucruri cumplite nu te împinge ? Uite că acum umbla mine, îmi purta de grijă, iar dacă aveam să-mi reiese părinții, lui i-o datoram. Toate astea cereau altă Plată decît sila pe care o nutream pentru el de cînd plecasem din Chavanon, tras de mîna de Vitalis. Și față de U'a să mă arăt recunoscător, dacă nu din dragoste, ntru tușa Barberin, măcar din datorie. — Tăind prin Grădina Botanică, drumul din strada Lour-^{ne} pînă la pasajul Austerlitz e mai scurt, așa că am n-^s la hotelul Cântai destul de repede. Hotelul era ho-^{nut} ^{n^Uîîai} cu numele, căci încolo era un han păcătos, ț-^{al} ^ă ^{care} tremura din cap și era cam surdă. pus și ei întrebarea mea obișnuită, și-a dus

^{nut} ^{^Uîîai}

349

mîna pîlnie la ureche și m-a rugat să mai spun o dată ce doream.

— Sînt cam tare de ureche, îmi zise ea abia șoptit. — i Am treabă cu Barberin, cu Barberin din Chavanon ; stă aici, nu-i așa ?

Fără să-mi răspundă, ridică mîinile în sus **atît** de brusc, încît pisica, adormită în poala ei, sări jos speriată.

— Vai de mine și de mine ! se vaită ea. Apoi, **uitî**n-du-se la mine și bîțîind și mai tare din cap : Nu cumva dumneata ești băiatul ? întrebă ea.

— Care băiat ?

— ■ Pe care îl căuta.

Îl căuta ! Auzind asta, mi s-a strîns inima.

— Unde-i Barberin ? am strigat.

— Răposatul, răposatul Barberin trebuie să-i zici acum. M-am sprijinit de harfă să nu cad.

— Va să zică a murit ? am țiat eu, destul de tare ca să î-l audă, in-sa cu glasul sugrumat.

— Acum o săptămână, la spitalul Sfântul Anton. Am rămas ca **trăsnit** : Barberin mort ! Și familia mea,

unde s-o găsesc acum, cum să mai dau de ea ?

— Cu alte cuvinte, dumneata ești băiatul ? urmă bă-trîna. Acela pe care-l căuta ca să-l înapoieze familiei sale?

Nădejdea încolți din nou în inima mea și m-am agățat de vorba asta.

— ■ Știți și dumneavoastră ?... am zis.

— Știu și *eu* ce povestea el, bietul om : că găsisse și crescuse un copil, că acum familia care pierduse copilul pe vremuri umbla să-l ia înapoi și că venise la Paris ca să-l caute.

— Dar familia ? am întrebat eu, cu sufletul la gură. **Familia** mea ?

— Așadar, tot dumne'ata ești băiatul ? Aha ! Dumneata ești, chiar dumneata !

Și tot bîînd din cap mă măsură cu multă luare-aminte. Eu însă i-am întrerupt cercetarea :

— Vă rog doamnă, să-mi spuneți tot ce știți.

— Păi nu știu decît ceea ce ți-am spus, dragă băiete, adică domnișorule.

— Ce v-a spus Barberin despre familia mea ? Vedeți doar, doamnă, cît sînt de nerăbdător, de îngrijorat, de tulburat.

350

Fără să-mi răspundă, își ridică iarăși mîinile în sus :

— Poftim comedie !

În clipa aceea, o femeie, arătînd cam ca o slujnică,

• tră în încăperea în care ne aflam ; atunci, stăpîna ho-elului Cîntai, lăsîndu-mă pe mine, se adresă femeii :

— Poftim comedie ! Băiatul ăsta, domnișorul pe care-l vezi este acela de care vorbea Barberin ; el a venit, dar Barberin nu mai e aici ; poftim... comedie !

— Barberin nu v-a vorbit niciodată despre familia mea ? am zis eu.

— De zeci și sute de ori : e o familie bogată.

— Unde se află familia asta ? Cum se numește ?

— Tocmai asta e ! Barberin nu mi-a spus niciodată, înțelegeți dumneata, ținea ascuns ; voia ca tot cîștigul să fie doar pentru el, cum era și drept. Mare vulpoi !

Da, da înțelegeam ; cum să nu înțeleg ce îmi spunea bătrîna ? Barberin luase cu el în mormînt taina nașterii mele. Prin urmare, nu mă apropiasem de țintă decît ca să o pierd pentru totdeauna. Unde erau visele, speranțele mele ?

— Și nu știți pe nimeni căruia Barberin să-i fi spus mai multe decît dumneavoastră ? o întrebai pe bătrîna-

— Nu era prost Barberin să se destăinuiască el cuiva. N-avea încredere în nimeni.

— Si dumneavoastră n-ați văzut niciodată pe cineva dintre ai mei venind la el ?

— Niciodată.

— Vreun prieten căruia să-i fi vorbit de familia mea ?

— N-avea prieteni.

Mi-am luat capul în mîini. Însă, oricît m-am gîndit, _am găsit pe ce drum s-o apuc ; eram dealtfel atît de tulburat, încît nici nu eram în stare să urmăresc vreun pînd pînă la capăt.

~ A primit odată o scrisoare, îmi zise bătrîna, după - gîndi un timp, o scrisoare recomandată. De unde venea ?

« ^ ~ ~ \Nu Știu- Poștașul i-a dat-o lui în mîină, n-am putut ^{sa}-i vad stampila.

" p! ¹ s~ar P^ea găsi scrisoarea asta ?

-înd a murit, i-am căutat noi prin lucrurile lăsate

âjvTj ^{nu ^n} curiozitate, vezi bine, ci numai ca să-i

sPital ^{V^Sti} ne^yesti_s'i dar n-am găsit nimic. Nici la

"u i-am găsit prin buzunare nimic scris, așa că,

351

dacă n-ar fi spus el că e din Chavanon, nici n-am fi py_ tut-o înștiința pe nevastă-sa.

■— Așadar, i s-a scris tușei Barberin ?

■— D-apoi cum !

Am stat așa multă vreme, fără o vorbă. Ce să mai îi zis ? Ce să mai fi **întrebat** ? Oamenii îmi

spuseseră tot ce știau. Adică nimic. Era limpede că făcuseră tot ce le stătuse în putință ca să afle ceea ce Barberin ascunsese.

M-am îndreptat spre ușă.

— Și unde te duci acum ? mă întrebă baba.

— Să mă întâlnesc cu un prieten. —■ A, ai și un prieten ?

— Păi sigur.

— Locuiește la Paris ?

■— Am sosit amîndoi azi de dimineață.

— Ei, știi ceva ? Dacă nu aveți unde sta, puteți veni aici. O să vă fie bine, pot să mă și laud, o să locuiți într-o casă cinstită. Și bagă de seamă, dacă ai dumitale te caută, aici or să vină să întrebe, și nu în altă parte. Așa că o să fii aici ca să-i primești. Și asta înseamnă ceva : unde să te găsească dînșii, dacă nu la hotelul Can-tal ? O spun spre binele dumitale. Cîți ani are prietenul ?

■—■ E ceva mai mic decît mine.

—■ Ei, poftim ? Unde s-a mai pomenit doi copii singuri pe străzile Parisului ? ! Puteți da peste cine știe ce derbedei ! Sau nimeriți în vreun hotel deocheat ! Nu <:a la mine : aici puteți sta fără nici o grijă, avem parte de un cartier foarte liniștit.

Ca să spun drept, cartierul nu mi se păruse chiar prea liniștit, iar hotelul Cântai era unul din cele mai murdare și mai păcătoase pe care le poți vedea pe lume, și doar în viața mea de hoinăreală și de pribegie înflnisem destule hanuri proaste ! Totuși, propunerea babei nu era de lepădat, mai ales că nici nu era momentul să fac moi-turi. La hotelul acesta n-aveam să cheltuim prea mult, și acum se cuvenea să ne gîndim și la cheltuială. Ah '• Cîtă dreptate avusese Mattia cînd ținuse cu orice pr?ț să adunăm bani pe drumul de la Dreuzy la Paris ! Ce ne-am îi făcut fără cei șaptesprezece franci în pungă ?

— Cît ne-ar costa o odaie, pe prietenul meu și pe mine ? am întrebat-o.

—■ Zece centime pe zi. E scump ?

— Bine, o să venim deseară.

352

— Veniți mai devreme. Noaptea e cam primejdios să umbli prin Paris.

Ca să venim devreme, trebuia în primul rînd să-l gă-sc pe Mattia, și pînă la ora înflnirii mai erau cîteva asuri. Neștiind ce să fac, m-am dus amărît în Grădina Botanică și m-am așezat pe o bancă, într-un colț singuratic. Eram sleit de puteri și de gînduri. Prăbușirea speranțelor mele fusese atît de neașteptată, de năprasvieă, de' amară ! Soarta nu mă cruța de nici o lovitură ; de fiecare dată cînd întindeam mîna ca să mă agăț de o cracă pe care o credeam bună și solidă, craca se rupea cu mine, iar eu mă prăbușeam. Parcă era un făcut ca Barberin să moară tocmai atunci cînd aveam eu nevoie de el, și ca, din dorința de a stoarce cît mai mulți bani, să tăinuiască tuturor numele și adresa aceluia — fără îndoială, chiar tatăl meu — care îl însărcinase să mă găsească cu orice preț !

Pe cînd stăteam astfel, cu inima plină de jale, cu ochii înlăcrimați, în colțul meu umbrat de un copac mare, verde, un domn și o doamnă, urmați de un copilaș care trăgea un cărucior, se așezară pe o bancă în fața mea. Apoi îl chemară pe copil care, lăsînd căruciorul, dădu fuga la ei cu mînuțele întinse. Tatăl îl luă în brațe, îl mîngîie, îl sărută pe căpșor și îl dădu mamei, care și ea începu să-l sărute apăsător și să-l alinte, în timp ce copilul rîdea cu hohote, mîngîind obrajii părinților cu mînuțele lui grăsuțe, pline de gropițe. Atunci, văzînd fericirea părinților, precum și bucuria copilului, mă po-idiră lacrimile fără voia mea ; pe mine nimeni nu mă îmbrățișase astfel vreodată. Oare mai puteam să sper că aveam să fiu și eu vreodată mîngîiat ?

'eodată mi-a venit o idee : am luat harfa și m-am

apucat să cînt încetișor un vals ; copilașul a început să

actul cu picioarele. Domnul s-a apropiat de mine și

^tmS o mOnedă de argînt ! am refuzat-o politicos,

^p ' domnu'le, vă rog, lăsați-mă să mă bucur și eu i+^Cerea pe care i-am făcut-o copilașului dumnea-t care-i atît de drăgălaș.

care cu t ^+^V^ lunș>^car în aceeași clipă se ivi un paznic Mdiat g ~& mtervenția domnului, mă pofti să părăsesc ■adina, dacă nu voiam să fiu dus la închisoare

353

pentru a fi încălcat regulamentul. Mi-am trecut umăr cureaua harfei și am pornit încet, întorcînd din înrt în cînd capul spre cei doi părinți, care se uitau înduio, șafi după mine.

Intrucît nu sosise încă vremea să mă duc pe podul Arhiepiscopiei,' la întâlnirea cu Mattia, am mai zăbovit pe cheiuri privind cum curge apa. Se lăsa noaptea ; se aprinseră becurile cu gaz. Atunci m-am îndreptat și eu înspre biserica Notre-Dame, cu cele două turle mohorîte profu late pe cerul înroșit de lumina amurgului. În spatele bisericii am găsit, plin de mulțumire, o bancă pe care m-am grăbit să mă așez, căci eram frînt de oboseală, de parcă făcusem cine știe ce drum. Dar acolo m-au năpădit iar gîndurile triste. Nicicînd nu fusesem atît de amărît, de copleșit. În mine și în jurul meu era numai jale : în Parisul ăsta mare, plin de lumini, de larmă și mișcare, mă simțeam mai singur ca pe cîmp sau în pădure. Oamenii care treceau pe lîngă mine se întorceau ca să mă privească. Dar ce-mi păsa mie de curiozitatea sau de compătimirea lor ! Altceva sperasem eu decît bunăvoința străinilor.

Singurul lucru care mă făcea să-mi uit necazul era să număr ceasurile care băteau prin apropiere. Le ascultam și socoteam cît mai trebuie să aștept până la întâlnirea cu Mattia, care avea să-mi insuflă putere și curaj. Ce mîn-gîiere pentru mine la gîndul că peste puțin o să-i văd iar chipul blajin și zîmbitor ! Chiar înainte de ora șapte am auzit un lătrat vesel și, în aceeași clipă, am zărit în umbră ceva alb care se năpustea asupra mea ; pînă să-mi dau eu seama, Capi îmi și sărise pe genunchi și îmi lin-gea de zor mîinile. L-am strîns și eu în brațe și l-am sărutat pe bot.

Se ivi și Mattia.

— Ei, cum a fost ? strigă el de departe.

— Barberin a murit.

Începu să alerge ca să ajungă mai repede lîngă mi^{nft} **I-ajn** povestit pe nerăsuflăte ce făcusem și ce aflaseră Am citit atunci în ochii lui o amărăciune care îmi &^ bine, căci mi-am dat seama că, deși nu se aștepta la mie bun din partea alor mei, din dragoste pentru ^ dorea totuși din suflet să-i găsesc. Cu vorbe bune și p^{rie}

354

oase se strădui să mă mîngîie și, mai ales, să-mi arate ca

nu trebuie să-mi pierd nădejdea.

Dacă părinții tăi l-au găsit pe Barberin, or să se griioreze văzînd că nu mai dă semne de viață, or să se ferezeze ce s-a întîmplat cu el și or să vină, firește, la hotelul Cîntai. Haidem, prin urmare, în hotelul Cîntai : să mai ai cîteva zile de așteptat, și atîta tot ! Același lucru îmi spusese și bătrîna care biția din cap ; totuși, venind de la Mattia, vorbele acestea aveau cu totul altă greutate : negreșit că era vorba doar de o mică întîrziere. Ce prost fusesem să mă las pradă dezaă-dejdii ! Și fiindcă mă simțeam mai liniștit, i-am povestit lui Mattia ceea ce aflasem despre Garofoli.

— Încă trei luni ! izbucni el. Și începu să țopăie și să cînte acolo, în mijlocul străzii. Apoi, oprindu-se deodată și apropiindu-se de mine, zise : Vezi că familia nu Înseamnă același lucru pentru fiecare ! Tu ești mîhnit că ți-ai pierdut-o pe a ta, și uite ce vesel sînt eu că mi-am pierdut-o pe a mea !

— Un unchi nu înseamnă o familie și, mai ales, un unchi ca Garofoli. Ia s-o fi pierdut pe surioara ta C*is-tina, ai mai juca acuma ?

■— Vai, nici în glumă să nu spui asta ! ■— Ei, vezi !

Mergînd de-a lungul cheiurilor, ne-am îndreptat spre

.1 Austerlitz, și cum nu mai eram copleșit de griji,

n putut vedea ce frumoasă e Sena noaptea, luminată de

luna plină, care presăra o pulbere de diamante pe apele

mteietoare ca o uriașă oglindă mișcătoare.

fost hotelul Cîntai o casă cinstită, dar arătoasă rică^{6a} / ! Cînd m^{_am} văzut cu un capăt de lumînă-că unn

+e\$1K d în odăia de la mansardă, atît de strîmtă, sta în n⁶ &ă Stea cuLeat Pentru ca celălalt să poată îmi înch are^t n^{_am}

pUtut să nu mă gîndesc că altfel seara ar^{iPU1} Sem eu camera în care aveam să dorm în car^e neaf felia de pîine unsă cu brînză

italiană,

grozav la ^{1U} lîc de cină n^{11a} P^{rea} semănat cu ospățul e visasem **să-l pot** pofti pe Mattia ! La urma

bui^a doar J[^] UU era pierdută chiar orice speranță : tre- ar sa mai aștept

d

bui

^s
șp CU gînd"l acesta, am adormit.

355

12

CĂUTĂRI

A doua zi de dimineață m-am apucat mai întâi să-i scriu tușei Barberin, ca să-i dau de știre ce aflasem. Și să știți că nu era treabă ușoară. Cum să-i spun de bărbatu-său că murise ? Ea ținea la Jerome al ei ; trăiseră atîția ani împreună și ar fi fost mîhnită să vadă că nu iau parte la durerea ei. În **sfârșit**, de bine de rău, tot amintindu-i de dragostea pe care i-o purtam, am scos-o la capăt. Am rugat-o de asemenea că, dacă s-ar întîmpla ca ai mei să-i scrie întrebînd-o pe Barberin, să mă înștiințeze de îndată, și mai ales, să-mi trimită la Paris, la hotelul Cântai, adresa pe care i-ar fi dat-o ei.

După datoria asta, mai aveam una de îndeplinit : îfață de tatăl Lizei. Tot atît de greu îmi venea s-o fac și pe aceasta, cel puțin într-o anumită privință. Cînd îi spuseseam Lizei la Dreuzy că primul meu drum la Paris are să fie la taică^său la pușcărie, îi făgăduisem că, dacă părinții mei au bani, le voi cere să plătească datoria bătrî-nului, astfel că mă voi duce la închisoare doar ca să-l scot și să-l iau cu mine. Asta făcea parte din programul de bucurii pe care îl prevăzusem. Nenea Acquin mai întîi, apoi tușa Barberin, pe urmă Liza, Etienne, Alexis^ Benjamin. Cit despre Mattia, el urma să împărtășească soarta mea, să se bucure de tot ceea ce mă voi bucura eu. Ce dezamăgire deci, să mă duc la închisoare cu mîi-**niie** goale și să-i văd iar pe bătrîn fără să-l pot ajuta cu nimic, ca atunci cînd ne despărțisem ultima dată ! Nici acum nu puteam să-mi plătesc datoria de recunoștință pe care o aveam față de el ! Noroc că puteam să-i duc vești bune și sărutări de l^a Liza și de la Alexis, astfel că bucuria lui de tată avea să-mi mai potolească părerile de rău. Deocamdată, ^ tot ceea ce plănuisem să fac pentru el trebuia să mă țumese doar cu atît. Mattia, care ardea să vadă o so,are, mă însoți ; dealtminteri, și eu țineam să-l cunoa pe acela oare, mai bine de doi ani de zile, îmi fusese un tată.

356

scă

Știam acum în ce fel poți pătrunde în închisoarea așa că n-am mai zăbovit în fața porții uriașe, se întîmplase prima oară. Ne-am dus la voibi-r'și, curînd, sosi și bătrînul; încă de la ușă îmi întinse

' — Ce băiat de treabă ! îmi spuse el, îmbrățișîndu-mă. Eu am început să vorbesc despre Liza și Alexis, dar cînd am vrut să-l lămuresc de ce nu putusem trece și pe a Etienne, el îmi tăie vorba :
— Dar părinții tăi ?

— Va să zică știi și dumneata ?

Atunci îmi povesti că Barberin îl vizitase cu două săptămîni în urmă.

— Acum e mort, m-am grăbit să-i spun.

El îmi explică cum Barberin venise la dînsul ca să-mi dea de urmi Sosind la Paris, Barberin îl căutase pe Ga-rofoli, dar bineînțeles fără să-l găsească ; și s-a dus după el tocmai în provincie, la pușcăria unde se afla închis. De la el află că, după moartea lui Vitalis, eu fusesem luat de un grădinar cu numele de Acquin ; întorcîndu-se la Glaciere, Barberin află că grădinarul era închis la Clich. Veni la închisoare, unde bătrînul îi povesti cum cutreieram eu țara ; *încît*, chiar dacă nu-i putea spune *leeul* unde mă găseam în acel moment, totuși la o anumită dată urma să trec negreșit pe la vreunul din copiii lui. Atunci el mi-a scris și la Dreuzy, și la Varses, și la Esnandes, și la Saint-Quentin. Nu găsisem scrisoarea, deoarece, pesemne, plecasem înainte de sosirea ei.

— Și ce ți-a spus Barberin despre ai mei ?

— Nimic, sau mai nimic ; că părinții tăi, după ce descoperiseră la comisariatul de poliție din cartierul Invali-

'_că pruncul părăsit pe strada Breteuil fusese cules de adar din Chavanon, cu numele de Barberin, se duse-l să te caute la el, și că, negăsindu-te, îl rugaseră să-i ajute în cercetările lor.'

'* el nu ți-a spus cum îl cheamă și de unde sînt ? nd l-am întrebat, mi-a răspuns că o să-mi ex-ce asta altă dată, așa că n-am mai stăruit, înțelegînd că ia numele părinților tăi de teamă să nu i se micșori pe care nădăjduia să-l stoarcă de la ei. Cum " ^ Și eu într-o vreme loc de tată, Barberin al upuia că umblu și eu după vreo răsplată. De cam trimis la plimbare, și de atunci, nici că

ti

357

l-am mai văzut! Dar nu-mi trecea prin cap că a murit. Prin urmare, tu știi că ai părinți, însă, din pricina soao-telilor bătrînului zgîrîie-ibrînză, nu știi cine sînt, nici pe unde se află.

ținui la. închisoarea Clichy din Paris. Roagă-l pe părintele să-ți scrie scrisorile, căci, pentru treaba asta, nu trebuie să ai încredere în nimeni. Nu face nici un pas pînă nu afli mai întîi

dacă am murit.

Te îmbrățișez pentru ultima oară,

Barberin."

Nici nu isprăvisem bine de citit scrisoarea, și Mattia sări în sus.

— - Hai la Londra ! strigă el.

Eram așa de năucit de ceea ce citisem, încât mă uitam la Mattia, fără să pricep ce spune.

■—• Dacă Barberin vorbește în scrisoare de avocați englezi puși să te caute, asta înseamnă că părinții tăi sînt englezi.

— Păi...

— Nu-ți place să fii englez ?

— Mi-ar fi plăcut să fiu din țara Lizei și a fraților ei.

— Mie mi-ar fi plăcut să fii italian.

— Dacă sînt englez, înseamnă că sînt din țara lui Arthur și a doamnei Milligan.

— Cum „dacă ești englez” ? Păi asta e lucru sigur. Dacă ai tăi ar fi fost francezi, n-ar fi pus pe niște englezi să caute în Franța copilul pierdut de ei. De vreme ce ești englez, trebuie să mergem în Anglia. În felul ăsta te apropii de-ai tăi.

— Dacă le-aș scrie oamenilor ăloră ?

— Pentru ce ? Mai ușor te înțelegi prin viu grai derît în scris. Cînd am sosit' la Paris, aveam șaptesprezece franci ; într-o zi am cîștigat paisprezece, apoi unsprezece, pe urmă nouă ; asta face cincizeci și unu de franci din care am cheltuit opt franci. Ne mai rămîn, prin urmare, patruzeci și trei de franci, prea destul ca să ajungem ÎȘ Londra. Iei la Boulogne vaporul și seara ești acolo. Ș' nici nu costă cine știe ce.

— Ai fost vreodată la Londra ?

— Știi bine că nu ; însă aveam la circul Gassot doi clovni englezi, care îmi povesteau despre Londra și m-^{aU} învățat destule cuvinte englezești oa să ne putem înțeleg^e între noi, fără ca bătrîna Gassot, care era curioasă oa ° cucuiea, să poată pricepe ce spunem. Cîte drăcovenii ⁿ

360

j

trîntit în față pe englezeasca mea stîkită, fără ca

„ă înțeleagă !

— - Și eu am învățat englezește cu Vitalis.

— Da, numai că în trei ani trebuie să îi uitat, pe -înd eu, să vezi ce bine știu ! Și-apoi, ca să-ți spun drept, nai e ceva pentru care aș vrea grozav de mult să mergem la Londra.

— Ce anume ?

— . Dacă părinții tăi ar veni să te caute în Franța, s-ar

putea să nu vrea să mă ia și pe mine odată cu tine ; pe cîtă vreme, din Anglia n-au să mă poată goni.

O asemenea bănuială mi se părea jignitoare pentru părinții mei, dar, la urma urmelor, putea fi și adevărată ; chiar și unu la mie să fi avut dreptate, și tot trebuia să primesc propunerea lui de a pleca de îndată la Londra.

— Haidem ! i-am spus.

— Așadar, ești de acord ?

În două minute ne-am făcut boccelele și am coborît, gata de plecare. Cînd ne-a văzut astfel pregătiți, bătrî-nica se porni pe văicăreală :

— Cum, domnișorul (eu eram „domnișorul” !) nu vrea să-și aștepte aici părinții ? Ar fi mult mai cuminte ! Să vadă și ei ce bine a fost găzduit !

Dar nu vorbăria ei era să mă oprească din drum : lupă ce i-am plătit camera, m-am îndreptat către strada unde mă așteptau Mattia și Capi.

— Și adresa nu mi-o lăsați ? zise bătrîna.

În adevăr, poate că era bine să-i las adresa. Așa că i-am scris-o într-un registru.

La Lonara ? ! izbucni ea. Doi copii la Londra ? ! linguri la drum ? Și încă pe mare !

lainte de a porni spre Boulogne se cădea să ne luăm jas bun de la nenea Acquin. Despărțirea însă n-a fost ',, omul a fost bucuros să afle că o să-mi regăsesc , familia, iar mie îmi făcu plăcere să-i pot

spune că . _urta vreme o să vin cu ai mei ca să-i mulțumim, chiar ^к revce*eret băiete, și noroc ! Dacă nu poți veni j^atit de repede pe cât ai dori, scrie-mi, j U să vin negreșit.

^s«Ues², ^m H^{aocea} am mers fără să ne oprim pînă la Mois-
-trebul^a s-^{am} cerut ^șăzduire La niște gospodari, căci

^a ne cruțăm banii pentru vapor. Mattia spusese

361

el că o să fie ieftin, dar vorba era : la cât se urca „ieftj nul" ăsta ?

Pe drum, Mattia mă învăță cîteva cuvinte englezești căci acum mă munceau niște gînduri care îmi stricau toată bucuria : ai mei or fi știind franțuzește sau italiane ? Oare cum o să ne înțelegem dacă nu știu decît englezește ? Ce greu o să ne vină ! Ce-o să le spun surorilor și fraților pe care-i aveam — dacă îi aveam ? N-o să le par un străin pînă cînd o să ne putem înțelege ? De la plecarea din Chavanon, de cîte ori îmi închipuisem întoarcerea mea în casa părintească, nu mă gîndisem -niciodată că aș putea să mă pomenesc astfel stingherit în avîntul bucuriei mele. O să-mi trebuiască desigur multa vreme pînă să învăț engleza, care mi se părea o limbă destul de grea.

Ne-au trebuit opt zile ca să ajungem de la Paris la Boulogne, căci ne-am oprit cîte puțin în orașele mai însemnate din drumul nostru : Beauvais, Abbeville, Mon-treuil-sur-Mer, ca să dăm cîte o reprezentatie și să ne-refacem capitalul. Cînd am ajuns la Boulogne, aveam în pungă treizeci și doi de franci, adică mult mai mult decît costa vaporul.

Deoarece Matitia nu văzuse niciodată marea, cea din-tîi plimbare am făcut-o pe faleză. Cîteva minute rămase cu ochii pierduți în depărtare, în zarea cețoasă, apoi, plescîind din limbă, declară că marea i se pare urfă, posomorită și murdară. Am început să ne certăm. De cîte ori îi vorbisem mai înainte lui Mattia despre mare, îi spusese că e cel mai frumos lucru din lume ; la fel ziceam și acum.

— Poate că o fi așa cînd e albastră, cum spui tu că ai văzut-o la Cette, mormăi Mattia, dar așa, gălbuie și verde, urfă fac și nu te ispitește cîtuși de puțin să pornești pe ea.

Mai întotdeauna, Mattia și cu mine ne înțelegeam, f>° că își însușeau el părerea mea, fie că o împărtășeam eu pe a lui. De data asta însă am rămas neclintit, ba chiar am susținut sus și tare că marea asta verde, cu adîncimite ei nepătrunse și cu norii groși, împinși în toate părț^e de vînt, era cu mult mai frumoasă decît o mare albastră și cu un cer senin.

362

Vorbești așa fiindcă ești englez, mi-o întoarse Matti, Și-ți place marea asta nesuferită, pentru că este ! narea 'patriei tale.

Vaporul pentru Londra pleca a doua zi la patru dñni-gata. La trei și jumătate ne și urcasem pe punte și ne ib'ări^{sem} cît mai bine îndărătul unei stive de lăzi, care , apăra oarecum de vîntul umed și rece ce bătea de ia nord.

La lumina slabă a cîtorva felinare afumate am văzut cum se încarcă vasul : macaralele scîrțîiau, lăzile scobo-rîte în fundul vaporului trosneau, iar marinarii își aruncau din cînd în cînd cîte o vorbă răgușită. Peste toată gălăgia se ridica șuieratul aburilor, care țîșneau din niașmi ca niște fulgișori albi. Apoi undeva sună un clopot și parîmele căzură în apă. Pornisem, pornisem către țara mea !

De cîte ori nu-i spusese lui Mattia că nimic nu-i mai plăcut ca o plimbare cu vaporul ; aluneci ușor pe apă, fără să-ți dai seama că mergi ; e o minune, ca în vis ! Spuneam asta cu gîndul la *Lebăda* și la călătoria noastră la Canalul de Sud ; însă marea nu-i totuna cu canalul. Abia ne depărtasem de țarm și vaporul păru că se afundă în mare, apoi se ridică, se afundă iarăși și mai adînc, și tot așa de patru-cinci ori la rînd, clătînîndu-se greoi ca un leagăn uriaș. Și la fiecare aplecare, aburii ieșeau pe ooș cu un zgomot șuierător, după care urma deodată un fel de tăcere și nu se mai auzeau decît roțile care băteau apa cînd într-o parte, cînd într-alta, după cum se apleca vaporul.

— Poftim, și tu ziceai că alunecă ! îmi zise Mattia. N-am avut ce să-i răspund, căci pe vremea aceea nu

știam te înseamnă o cîrmă. Dar nu numai cîrma pricinuia vaporului legănarea asta într-o parte și în alta, ci și ma-

2a, care în larg era destul de agitată. Deodată, Mattia, care amuțise cam de mulțisor, se ridică brusc în picioare.

— Ce ai, Mattia ? l-am întrebat.

¹ Mi-e că ne clătinam cam tare și simt un fel de greață.

— înseamnă că ai rău de mare. Să-l ia dracu de rău !

După câteva clipe se repezi și se aplecă pesite copastia

ui- Vai, bietul Mattia, răii i-a mai fost ! Degeaba

^an eu în brațe și îi rezemam capul de pieptul meu,

363

că tot nu-i trecea : gema și din oînd în cînd se ridie^a brusc și alerga să se sprijine în coate de marginea lui ; și de-abia după câteva mințite se întorcea și se muia iarăși lîngă mine. ^a

De cîte ori se întorcea, îmi făcea ou pumnul, mai în glumă, mii în serios, zicînd :

— Of, englezii ăștia sînt oameni fără inimă !

— Norocul lor !

Cînd s-a făcut ziuă, o zi cenușie, înnegurată și fără soare, ne aflam în fața unui țărm înalt și alb, iar ki-colo, se vedeau corăbii nemișcate și fără pînze. Îwet-în-cet, legănatul se domoli, iar vasul nostru lunecă pe apelj acum liniștite, aproape ca și cele ale unui canal. Nu mai eram pe mare, căci pe amîndouă părțile, în depărtare, se zăreau prin ceața dimineții maluri împădurite ; intraseră pe Tamisa.

— Iată-ne în Anglia ! i-am zis lui Mattia.

Dar el primi fără nici o bucurie vestea cea bună și, întinzîndu-se cît era de lung pe punte, mormăi :

— Lasă-mă să dorm.

Eu însă, care nu fusesem bolnav pe drum, n-aveam nici un chef de somn. Rostindu-l cît am putut mai bine pe Mattia, m-am cățarat pe lăzi și m-am așezat pe cele mai de sus, eu Capi la picioare. De acolo aveam vedere asupra întregului fluviu, de fiecare parte, înainte și înapoi. La dreapta se întindea un bane mare de nisip, mărginit de un brîu de spumă albă, iar în stînga se părea că intrăm iarăși în mare. A fost însă numai o părere, căci țămurile alburii nu întîrziară să se apropie și apoi să se arate tot mai deslușit : galbene și mocirloase.

În mijlocul apei era o flotă întregă de vase ancorate, printre care alergau vapoare și remorchere ce desfășurau în urma lor lungi panglici de fum negru. Ce de vase ! Ce de pînze ! Nu mi-aș fi închipuit niciodată că un fluviu poate fi atît de aglomerat, și dacă Garcnna mă uimise, apoi Tamisa m-a minunat de-a binelea. Multe din vasele acestea se pregăteau de plecare, și pe catargele lor se vedeau, marinari cățărîndu-se pe scări de irîn-ghie care, de departe, păreau subțiri ca niște fire de păianjen. În urma lui, vaporul nostru lăsa o brazdă înspumată prin mijlocul apei galbene, pe care pluteau tot felul de gunoarie, scînduri, bucăți de lemn, hoituri de animale

364

flăte de apă, dopuri, ierburi ; din cînd în cînd, rîte o tsăre cu aripi mari se năpustea să înșfaoe cîte ceva și-și ua apoi zborul, cu țipete ascuțite și cu prada în cioc.

De ce voia Mattia să doarmă ? Ar fi fost mult mai bine &ă se trezească : avea ce să vadă.

Pe măsură ce vaporul mergea în sus pe fluviu, priveliștea devenea tot mai ciudată și mai frumoasă : nu numai corăbiile cu pînze sau cu aburi își atrăgeau privirile, ci și marile vapoare cu trei coșuri, uriașele transatlantice sosite din țări depărtate, șlepurile înnegrite de praful de cărbune, bărcile încărcate cu paie sau cu fîn, ce păreau stoguri de nutreț luate de apă, buteliile roșii, albe, negre, rotite în toate părțile de valuri ; de asemenea puteai să vezi și ceea ce se petrecea pe cele două maluri care, acum, se arătau deslușit, în toate amănuntele, cu case frumos zugrăvite, cu pajiști verzi, cu copaci încă neatinși de secure, ici-colo, pontoane înaintînd paste mocirla murdară, semnale de flux sau stîlpi mucegăiți și lunecoși...

Am stat așa multă vreme cu ochii holbați, privind și minunîndu-mă. Dar, iată că pe malurile Tamisci casele încep să se îndese unele în altele, în lungi șiruri roșii, lamina să se întunece ; fumul și pîcla se întetesc, fără să știi care-i mai gros : fumul sau pîcla. Apoi, în loc de copaci și vite pe pajiști, răsare deodată o pădure de ca-arge : vasele au năpădit cîmpia. Nu imam mai putut stăipîni și am coborît iute de pe lăzile de unde priveam, să-l iau și pe Mattia cu mine. El se trezise și, cum odată

- răul de mare îi pierise și îmbufnarea, se arătă bucuros
 < se urce cu mine pe lăzi. Păru și el uimit de ceea ce
 i și, la un moment dat, chiar se frecă la ochi : prin-
 e pajiști coborau spre Ta misa canale pline de corăbii.
 Păcat că ceața și fumul se îngroșau tot mai mult ; nu
 redeam în jurul nostru decît pe apucate : si cu cît
 ființam, cu atît totul se întuneca. în cele din urmă, va-
 își încetini mersul, mașinile se opriră și fură arun-
 Parîmele. Eram la Londra. Am coborît în mijlocul
fior, care se uită la noi fără să ne vorbească. draîr TM ^ ^{vrr}nea să ne folosim de englezeasca ta,
 gan' cif^h ^{ti} > . ^{foarte si} g^ur de sine, se apropie de un vlăj-
 mi^{nă} . &arbă roșie, să-l întrebe politicos, ou pălăria în
 se înt^{ip} ^{drut}ul spre Green-square. Mi se păru că Mattia
 gea cam. greu cu omul, care îl puse de cîteva ori

365

să spună ce vrea, dar n-am vroit să-i arăt că nu aş avea încredere în el.

%în sfîrșit, Mattia se întoarse spre mine.

■ — E foarte simplu, zise el, trebuie să mergem de-a lungul Tamisei ; o luăm pe chei.

Dar la Londra nu e chei, sau mai degrabă, nu era pe vremea aceea, casele înaintînd pînă la apă. Așa că
 am fast nevoiți să o luăm pe niște străzi care păreau a merge de-a lungul apei. Ulițele era întunecoase,
mocirJ loase, ticsite de camioane, lăzi, baloturi, colete de tot felul. De-abia puteai umbla din pricina
 piedicilor de care te izbeai la tot pasul. L-am legat pe Capi ou o sfoara, ca să-l țin lîngă mine. Era ora
 unu și totuși prin prăvălii lămpile ardeau. Ploua cu funingine. Văzută astfel de aproape, Londra nu ne-
 a mai încântat cum ne încîntase Tamisa.

Mergeam mereu, iar Mattia întreba cînd și cînd dacă mai avem mult pînă la Lincoln's-Inn. îmi explică
 pe îndelete că o să trecem pe sub o poartă înaltă, pe care aveam s-o întîlnim în cale. Faptul mi se părea
 cam ciudat, dar niwni veni să-i spun că se înșală. Și totuși nu se înșelase : în cele din urmă am ajuns la
 un arc înălțat deasupra străzii, cu cîte o porțiță în părți : era Temple-Bar. Am întrebat iar încotro s-o
 luăm și ni s-a răspuns că la dreapta.

Am părăsit strada cea mare, gălăgioasă și plină de lume și ne-am pomenit în niște ulicioare tăcute și
 atît de încilcite, încât mi se părea că ne învîrtim pe loc, ca într-un labirint. Deodată, tocmai cînd ne
 socoteam pierduți, ne-am trezit în fața unui mic cimitir plin de morminte, cu lespezile negre, de parcă
 fuseseră unse cu funingine ori cu vacs ; era Green-square.

Pe cînd Mattia cerea lămuriri cuiva care se apropiase ca o umbră, eu m-am oprit să-mi mai domolesc
bătăiM inimii : de-abia mai răsuflăm, tremuram din tot trup ii-Apoi m-am luat după Matia și ne-am
 oprit în fața unei tăblițe de aramă pe care stătea scris : Greth and Calley.

Mattia a întins mîna să sune, însă eu l-am oprit.

— Ce-i cu tine ? s-a mirat el. Te^{ai} îngălbenit tot.

— Stai puțin să-mi mai vin în fire.

Mattia sună și intrară amîndoi. Eram atît de tulburai, îneît nici nu vedeam limpede în jurul meu ; mi
 păru totuși că ne aflăm într-un birou, unde **două-trt** persoane, aplecate deasupra meselor, scriau la
lumina fi toiva becuri cu gaz care ardeau sfîrîind. Mattia se a

366

din aceste persoane să-i vorbească, deoarece pe

¹⁶ "l însărcinasem, bineînțeles, cu această treabă. în ceea

spunea am auzit de mai multe ori cuvintele *boy*, fa-

^{Ce} // si Barberin ; și am înțeles că o lămurea că eu slnt

latul pe care urma *să-i*. găsească Barberin. Numele lui

berin provoacă ceea ce mă așteptam : toți se uită la

iar cel cu care vorbea Mattia se ridică de pe scaun

ă ne deschidă o ușă. Am intrat într-o încăpere plină

de cărți și dosare : un domn stătea la un birou, iar un

illul, în haine de judecător, ținînd în mînă niște pungi

albastre, stătea de vorbă cu cel dintîi.

în cîteva cuvinte, cel care ne adusese aici îi explică fine sîntem și cei doi domni ne măsurară din

creștet pînă
în tălpi.

— Care din voi este copilul crescut de Barberin ? întrebă în franțuzește domnul de la birou.
Auzindu-l vorbind franțuzește, mi-a mai venit mima la loc și am făcut un pas înainte.

— Eu, domnule.

— Unde-i Barberin ?

— A murit.

Cei doi se uitară o clipă unul la altul, apoi judecătorul ieși cu pungi în mînă.

— Atunci cum ați ajuns pînă aici ? întrebă domnul care apucare să ne pună întrebări.

— Pe jos pînă la Boulogne, iar de la Boiulogne pînă la Londra, au vaporul ; mai adineauri am coborît pe ohei.

— V-a dat bani Barberin ? ■— Nici nu l-am văzut.

— Atunci cum ați știut că trebuia să veniți aici ? **l-arm** răspuns cît mai pe scurt la întrebare. Eram ne-adător să-i pun și eu cîteva întrebări, mai ales una ire-mi stătea pe suflet, dar n-am avut cînd. A trebuit istorisesc cum fusesem crescut de Barberin, euim fu-l vîndut de el lui Vitalis, cum fusesem primit, la ■ea stăpmului, de către familia Acquin și, în sfîrșit, fcm' ?fmemnîțarea bătrînului pentru datorii, îmi relua-vechea meserie de cîntăret ambulant.

—timP o6 vorbeam> domnul își făcea însemnări și se -mine cu o privire care mă stingherea ; trebuie să a avea o mutră aspră și un zîmbet cam viclean.

367

— Și băiatul ăsta cine e ? întrebă el, arătîndu-l p^ Mattia cu vîrful tocului de scris, de parcă îl ochea cu o săgeată.

— Un prieten, un tovarăș, un frate.

■— Mmda. Cu alte cuvinte, o cunoștință întîmplătoare făcută pe drumuri, nu-i așa ?

—■ Cel mai bun și mai drag dintre frați.

— O, nici nu mă îndoiesc.

Mi se păru că sosise în fine clipa să-i pun și eu întrebarea care de la început mă ardea pe suflet :

— Domnule, familia mea locuiește în Anglia ?

— Sigur, locuiește la Londra ; cel puțin în acest moment.

— Prin urmare, o s-o pot vedea ?

— Foarte curînd o să fii acolo. Îți dau pe cineva să te ducă.

Și sună.

■— Încă o vorbă, domnule : vă rog, am tată ?

De-abia am putut rosti acest cuvînt.

■— Nu numai tată, ci și mamă, frați, surori.

— O, domnule !

Dar ușa care se deschise îmi tăie avîntul : tot ce atn mai putut face a fost să mă uit la Mattia cu ochii în lacrimi. Domnul vorbi pe englezește cu acela oare intrase și am înțeles că îi spunea, pesemne, unde să ne ducă.

Mă și ridicasem în picioare.

— A ! Era să uit, spuse domnul. Să știi că te cheamă Driscoll, ca și pe tatăl tău.

Măcar că mutra îi era atît de nesuferită, cred că i-aș fi sărit de gît dacă mi-ar fi dat răgaz '< el însă ne arată ușa ou mina, iar noi am ieșit

13

FAMILIA DRISCOLL

Secretarul care urma să mă ducă acasă era un omuleț bătrîn, sfrijit, uscat și zbîrcit, îmbrăcat în niște haine »e-gre, jerpelite și lustruite, și cu cravată albă ; cînd se văz*»

368

firă începu să-și frece de zor mîinile trosnindu-și dege-

e și încheieturile, își scutură picioarele de parcă voia : j 'arunce cît colo cizmele scâlciate, apoi, ridicînd nasul

sus, trase cu ne-^aț în piept ceața, bucurîndu-se ca un om scăpat de la închisoare.

— Lui i se pare că miroase plăcut, îmi spuse Maitlia pe italienește. ■ •

Bătrînul ne privi și, tara sa ne vorbească, ne făcu *pst, pst*, ca la niște căței, ceea ce însemna să ne ținem după el, să nu ne rătăcim.

Am ajuns într-o stradă mare, plină de trăsură. Omul nostru opri una, la care vizitiul, în loc să stea pe capră înapoia calului, era cocoțat la spate, deasupra unui fel de cos de cabrioletă. Mai târziu am aflat că o asemenea trăsură se cheamă cab. Ne sui și pe noi în trăsură, care în față nu era închisă, și printr-o fereastră tăiată în coș se apucă să stea de vorbă cu vizitiul ; auzindu-l rostind de mai multe ori numele de Bethnal-Green, mi-am închipuit că acesta trebuie să fie cartierul unde locuiau ai mei. Știam că *green* înseamnă pe englezește verde, și m-am gândit că în acest cartier trebuie să fie mulți copaci fru-aoși, ceea ce, firește, mi-a făcut plăcere. N-o să semene cu străzile urâte, întunecoase și atât de triste pe care le străbătusem pînă atunci. Strașnic lucru să ai, într-un oraș mare, o casă înconjurată de copaci verzi !

Convorbirea dintre călăuza noastră și vizitiu ținu destul de mult ; cînd se ridica unul pînă la fereastră să dea lămuriri, cînd se repezea parcă celălalt de pe capră să spună, tot prin deschizătura aceea strîmă, că nu pricepe nimic din ceea ce i se cere.

Mattia și ou mine ne ghemuisem într-un colț, cu Capi î picioare și, trăgînd cu urechea la ciorovăiala lor, ne ndeam că era de mirare ca un birjar să nu cunoască un 'rtier atît do frumos pe cît părea să fie Bethnal-Greim ; «a fie c^re chiar așa de multe cartiere cu verdeață la ara ? N prea era de crezut, căci, după cîte văzusem, i dbă ă î fii ara ?

prea era de crezut, căci, după cîte v r ti zis mai degrabă că sînt spoite cu funingine. pe : iC?am în §rabă pe străzi largi, apoi pe ulițe strîmte,

mic t-t lar Pe Străzi largi> dar fără să vedem mai n3~ *tt era de groasă ceața ce ne înconjura. Începea să bușeam r^i^1 totu^i respiram anevoie, de parcă ne înă-tia si la ~- ZIC că "ne înăbuseam«, mă gîndesc la Mat-mme, căci călăuza noastră părea, dimpotrivă, tă

369

se simte minunat. Trăgea aerul tare în piept, cu gura deschisă, suflînd adînc, ca și cum s-ar fi grăbit să-și umple bine plămîinii, apoi, din cînd în cînd, își pocnea degetele și-și dezmoțea picioarele, de parcă ar fi stat ani întregi fără să se miște sau să răsufle.

Cu tot tremurul ce mă cuprindea la gîndul că peste cîteva clipe, poate, o să-mi îmbrățișez rudele : pe tata, pe mama, frații și surorile, voiam să văd cît mai bine orașul pe care l l străbăteam : era doar orașul meu natal, patria mea ! Dar oricît aș fi holbat ochii, nu vedeam nimic sau aproape nimic, afară de luminile roșii ale felinarelor ce ardeau în ceață ca într-un nor gros de fum. Cît despre felinarele trăsurilor cu care ne încrucișam, de-abia se zăreau ; din loc în loc ne opream brusc ca să nu ne izbim sau să nu strivim lumea care se înghesuia pe străzi.

Ne-am continuat drumul ; trecuse multă vreme de cînd plecasem de la Greth and Galley, ceea ce îmi întărea părerea că ai mei locuiau afară din oraș ; fără îndoială că foarte curînd aveam să scăpăm de ulicioarele strîmte și să ieșim la cîmp. Îl țineam pe Mattia de mîină, și gîndul că o să-mi văd părinții mă făcea să-l strîng cu putere. Mi se părea că în clipa aceea era nevoie mai mult ca oricînd să-i arăt că îi sînt prieten pe vecie. Dar în loc să ieșim la cîmp, am dat în niște ulicioare și mai strîmte, unde se auzea șuieratul locomotivelor.

Atunci l-am rugat pe Mattia s-o întrebe pe călăuza noastră dacă nu mai ajungem odată la părinții mei. Auzind ce răspuns i-a dat, am simțit că mi se taie picioarele ; conțopistul de la Greth and Galley pretindea că în viața lui nu mai călcase prin „mahalaua aceea de pungași". De bună seamă că Mattia se înșela, că nu înțelesese ce-i spusese englezul. Dar el susținea sus și tare că *thieves*, cuvîntul pe care îl folosisese conțopistul, însemna pe franțuzește pungaș, era sigur de asta. Am stat o clipă năucit, apoi mi-am zis că, dacă omulețul nostru se teme de pungași, înseamnă că o să ieșim la cîmp, întrucît cuvîntul *green*, care urmează după Bethnal, arată că e vorba de verdeață, de cîmp.

I-am împărtășit și lui Mattia ideea mea, și amîndoi am rîs de teama conțopistului : proști mai sînt și oamenii care n-au ieșit niciodată din oraș !

Dar, deocamdată, nici urmă de cîmp deschis ! Oare Anglia toată nu era decît un oraș de piatră și noroi, nu-

370

Londra ? Noroiul care ajungea pînă la scara trăsurii spre noi în stropi mari, negri, și mirosul scîrbos învăluia de multă vreme dovedeau că se află în-spre

învăluia de multă vreme dovedeau că se află în⁶ ^ cartie păcătos de bună seamă ultimul înainte de ^l din Bethnal-Green. La un moment dat am avut

l i bijl di

învăluia

cartier păcătos — de bună seamă ultimul înainte de thlG L t dt t

iistile din
impresia că ne învîrtim pe loc și că birjarul, care din cînd în cînd încetinea mersul trăsurii, nu mai știe unde

află. Deodată s-a oprit și a deschis fereștriuca.

Si atunci a început o nouă discuție, mai bine zis o ciorovăială : Mattia îmi spuse că vizitiul părea că nu vrea să meargă mai departe, nemaștiind drumul ; îi cerea lămuriri conștopistului de la Greth and Galley, care o ținea una și bună că el n-a călcat în viața lui prin mahalaua asta de pungăși. De data aceasta, am auzit și eu cuvîntul *thieves*.

»

Prin urmare, nu ajunsesem încă în Bethnal-Green.

Cearta continua prin fereștriuca, și cu aceeași **mînie** urmă, conștopistul îi dădu niște bani birjarului, care în-urmă, conștopistul îi dete niște bani birjarului, care începu să bombăne și, coborîndu-se din cab, ne făcu iar „pst, pst” ; era limpede că trebuia să coborîm și noi.

Iată-ne deci într-o stradă mocirloasă, bijbiind prin ceață ; zărim o prăvălie puternic luminată, iar lumina leflectată de oglinzi, de poleială și de sticle se răsfrînge înă în stradă, răzbătînd prin ceață pînă la fluviu : e o circiumă, sau, cum îi zic englezii, un *ginpalace*, adică un „palat” în care se vinde rachiu de ienupăr și tot felul de alte rachiuri care se fac toate din soirt de cereale sau sfecla.

~7 _Pst, pst ! face iar călăuza.

irăm cu el în *ginpalace*. Cine a vorbit de mahala sărăcăcioasă ? Atîta lux nu mai văzusem în viața mea !

indeni oglinzi, aurării, tejghea de argint ! Totuși în care stăteau în picioare lingă tejghea sau reze-

descul⁰ *J6re¹ ori ^e butoaie erau în zdrențe, unii chiar «P, cu picioarele murdare de noroiul străzii și negre case sâ^{0a} ar ^ ^o⁰t ^ate cu un vacs proas⁰păt ce nu a⁰pu-

^

cu ⁰ ^ . minunat^a tejghea de argint, călăuza ceru un pahar

Pe **gît** c ^{qlbă} oare mirosea plăout⁰, Și după ce îl dădu ghițise^U P^ofta cu care, cîteva minute mai devreme, în-ea^{afă} ră,

începu o convorbire cu omul cu

^{sum}ese care îl servise. Nu era greu de ghicit că

371

!?

întreba de drum, așa că n-am mai avut nevoie să-i cer lui Mattia să-mi traducă. Apoi am pornit din nou pe urmele călăuzei ; strada era atît de îngustă, încît, cu toată ceața, vedeam bine casele care o mărgineau de amîndouă părțile ; de la o casă la alta erau întinse frînghii pe care .spînzurau rufe și zdrențe puse la uscat.

Unde mergeam ? Am început să mă neliniștesc ; din cînd în cînd, Mattia se uita la mine, dar fără să scoată o vorbă. Din stradă am trecut într-o străduță, apoi într-o curte, apoi iar într-o străduță ; casele erau mai păcătoase decît în cele mai sărăcăcioase sate din Franța ; multe dintre ele erau făcute din scînduri, ca șoproanele ori ca hambarele, și totuși erau case, căci vedeam femei trebăluind și copii mișunînd pe la uși.

Cînd vreo lumină slabă ne îngăduia să vedem puțin mai deslușit în jurul nostru, băgăm de seamă că femeile erau galbene la față, că părul cînepiu le atîrna pe umeri, iar copiii erau aproape goi, cu hainele numai zdrențe. într-o ulicioară am dat peste niște porci ce se bălăceau într-o băltoacă stătută ce răspîndea o duhoare scîrboasă.

Deodată, călăuza se opri : pesemne că se rătăcise iar. E?ar în clipa aceea se îndreptă spre noi un om cu o tunică lungă, albastră și cu ^{UP} chipiu cu panglici de piele lustruită ; la manșetă purta un galon alb și negru ; de centură îi spînzura un toc de piele ; era un polițist, un ■*p'iliccmān* — cum se zice acolo. Se încinse o convorbire lungă, după care am pornit iar la drum, cu policeman-ul în frunte ; străbăteam ulicioare, curți, străzi întortocheate. Pe ici, pe colo mi se părea că zăresc case dări-mate. în cele din urmă ne-am oprit într-o curte în mijlocul căreia se vedea o băltoacă mare.

— Red *Lion Court*, zise *policentan-ul*.

Vorbele acestea — pe care le mai auzisem de cîteva ori — însemnau : „curtea Leului Roșu”, mi-a spus Mattia.

Dar de ce ne oprisem ? Nu era cu putință să ne aflăm la Bethnal-Green. Oare în curtea asta să locuiască ai mei ? Înseamnă că... N-am avut vreme să zăbovesc asupra acestor Întrebări neliniștitoare : *poiceman-ul* a ciocănit la ușa unui fel de șopron de scînduri, iar călăuza noastră i-a mulțumit; prin urmare, ajunsesem.

Mattia, care mă ținuse tot timpul de mină, *va*|-® *trînse cu putere, iar eu i-am răspuns la fel. Știam ca-372

și emoție ne cuprinsese și pe mine, și pe el. Eram e tulburat, încît nici nu mai știu cum ni s-a deschis, care bătuse polițaiul, dar amintirile îmi revin din 3^a »_n care am intrat într-o încăpere mare, luminata Clampă și de un foc de cărbuni, care ardea pe o vatră cu grătar.

În fata focului, într-un fotoliu de pai, ca într-o firida ifînt, stătea nemișcat ca o statuie un bătrîn cu barbă Tbă avînd pe cap o tichie neagră ; la masă, față în față, aflau un bărbat și o femeie ; bărbatul avea vreo patruzeci de ani, haine de catifea cenușie și o înfățișare inteligentă, dar aspră ; femeia, mai tînără cu cinci-șase ani decît el, avea un păr blond, care îi ieșea în șuvițe încîl-ite de sub broboada cu pătrățele albe și negre, încrucișată pe piept; privirea i se pierdea în gol, iar pe chipul ei care părea să fi fost cîndva frumos, i se citea aceeași nepăsare sau nesimțire, ca și în mișcările ei leneșe ; în odaia mare erau și patru copii, doi băieți și două fete. toți blonzi, un blond cînepiu ca al mamei lor ; cel mai mare dintre băieți să tot fi avut unsprezece—doisprezece ani, iar cea mai mică dintre fete, de-abia trei ani. Toate astea le-am văzut dintr-o privire, mai înainte ca funcționarul de la Greth and Galley să fi terminat tle vorbit.

»

Și ce spunea ? De-abia îl auzeam, și cu atît mai puțin înțelegeam ce spunea. Doar numele de Driscoll, numele meu, pe care *mi-i* dezvăluise avocatul, îmi izbi auzul. Toți ochii se îndreptaseră spre Mattia și spre mine, chiar și aceia ai bătrînului nemișcat ; doar fetița cea mică se uita la Capi.

— Care din voi doi e Remi ? întrebă pe franțuzește bărbatul în haine de catifea.

făcut un pas înainte. — Eu, am *As*. ~ Atunci vino de-ți îmbrățișează tatăl, băiete.

cîte ori mă gîndisem la clipa aceasta și îa bucuria aveam să mă azvîrl în brațele tatălui meu ! Dar cipa aceea n-am mai simțit nimic. Totuși m-am aprc-^{Pm} * *mi*-^am sărutat părintele.

cS fc> ,^{Acuma}, îmi zise el, iată-ti bunicul, iat-o pe mai-^{Cd}-*a, frații și surorile.

373

M-am dus mai întîi la mama și am luat-o în brațe; ea m-a lăsat s-o îmbrățișez, dar fără să mă sărute," și mi-a spus două-trei vorbe pe care nu le-am înțeles.

— Dă mina și cu bunicu-tău, îmi ziise tata, dar binu șor, că e paralizat.

Am dat mîna și cu frații, și cu sora mai mare ; pe cea mică am vrut s-o iau în brațe, dar ea îl mîngîia pe Capi și m-a împins la o parte.

Tot trecînd astfel de la unul la altul, eram furios pe mine însumi. Cum adică ? Nu mă bucuram că mă aflu, în sfîrșit, printre ai mei ? Aveam un tată, o mamă, frați, surori, un bunic, îi regăsisem, și totuși rămîneam de gheață ? Așteptasem clipa asta cu o nerăbdare de ne-descriș, înnebunisem de bucurie la gîndul că am și eu o familie, la care să țin și care să mă iubească, și acuma stăteam încurcat, uitîndu-mă la toți cu sfială și negăsind în inima mea nimic să le spun, nici măcar o vorbă dragăstoasă. N-aveam oare suflet ? Nu eram vrednic să am o familie ?

Gîndul acesta mă făcu să mor de rușine ; întorcîndu-mă spre mama, o luai iar în brațe și o sărutai cu toată dragostea. De bună seamă că ea nu pricepu de unde venea avîntul acesta, căci, în loc să mă sărute și ea, mă privi cu nepăsare, apoi, întorcîndu-^se către bărbatul ei, ridică ușor din umeri și îi spuse ceva ce nu am pri- ■ ceput, dar care pe el îl făcu să rîdă. Așa primeau ei pornirea mea de dragoste ?

Nu mi-au dat însă răgaz să cad pradă gîndurilor.

— Și ăsta, întrebă tata, arătîndu-l pe Mattia, ăsta cine e ?

Am lămurit ce prietenie mă lega de Mattia, străduin-du-mă să le arăt în cuvinte ceva din dragostea pe care o nutream pentru el și din recunoștința pe care i-o datoram.

— Bine, zise tata, a vrut și el să călătorească pri-*¹ țări străine.

Tocmai mă pregăteam să răspund, cînd Mattia îmi tăie vorba :

— Chiar așa, spuse el.

— Dar Barberin ? întrebă tata. El de ce n-a venit ? I-am spus că Barberin murise și că aflasem vestea sosind la Paris, la întoarcerea de la Chavanon, unde tușa îmi spusese că părinții mei mă caută. Tata îi traduse

374

îi vorbele anele și mi se păru că ea răspunde ceva ^{na} foarte bine" sau „foarte bun" ; oricum, sînt sigur că ^{="a} "tit de

cîteva ori cuvintele *well* și *good*, pe care le ? ^rătasent. De ce era bun sau bine că murise Barberin ? **Asta mă** întrebam și nu găseam răspuns.

— Tu nu știi englezește ? mă întrebă tata.

—, jyf_u. Știu doar franțuzește și am învățat și italiană de la "un stăpîn la care mă închiriasse Barberin.

' ! Vitalis?

— Știi ?...

— Barberin mi-a spus numele lui cînd am fost acum

cîtva timp în Franța după tine. Dar poate că ești curios să știi cum de nu te-am căutat timp de treisprezece ani și cum de ne-a venit în gînd să umblăm după Barberin abia acum ?

— ■ Cred și eu că sînt curios, foarte curios chiar.

— Atunci vino aici lîngă sobă și o să-ți povestesc, îmi scosesem harfa încă de cînd intrasem și o reze-masem de perete. Mi-am lăsat și ranița și mi-am luat locul ce mi se arătase. Dar pe cînd îmi întindeam picioarele ude și murdare de noroi, bunicul scui pă înspre mine fără să zică o vorbă, ca un motan bătrîn și furios ; nu mi-a trebuit mult ca să pricep că îl stingheream, așa că mi-am tras picioarele înapoi.

— Nu-l lua în seamă, îmi spuse tata, bătrînului **nu-i** place să se așeze nimeni la foc, dar dacă ți-e frig, **încăl-**zește-te : nu trebuie să-ți pese de el.

im rămas ca trăsnet auzindu-l cum vorbea despre bănuia acela cu păr alb ; mie mi se părea că tocmai de ei buia să ne pese mai mult, astfel că îmi ținui picioarele strînse sub scaun.

Tu ești copilul nostru dintîi, îmi zise tata, și te-ai

la un an după căsătoria mea cu maică-ta. Cînd

ț-am însurat cu ea, mai era o fată care credea c-o s-o

ăc* *rf^{ea} Și Pe Care nunita noastră a scos-o din minți,

^l s-o urască pe nevastă-mea ca pe o dușmancă

'rte. Ca să se răzbune, te-a furat pe tine chiar în

p^{ari} and implineai șase luni și te-a dus în Franța, la

■ unde te-a lepădat în stradă. Noi am făcut toate-

ăci nn ^{CU} putil^ă dar fără să ajungem pînă la Paris,

T e cred? ⁶ puteam înch-^{ipui} să te fi dus atît de departe,

trei luni? ¹ mortu pierdut Pentru totdeauna, cînd, acum

. rern^a aceea, bolnavă pe moarte, a mărturisit,,

375

înainte de a-și da sufletul, adevărul. Am plecat de îndată în Franța și m-am dus la comisarul de poliție din cartierul unde fusesese părăsit. Acolo mi s-a spus că ai fost înfiat de un zidar din Creuse, acela care te și găsisse, și m-am repezit la Chavanon. Barberin mi-a spus cum te-a închiriat lui Vitalis, un cîntăreț ambulant, și cum te vîn-turai împreună cu el prin țară. Cum eu nu puteam sta multă vreme în Franța ca să dau de urmele lui Vitalis, l-am pus pe Barberin să te caute el și i-am dat bani ca să se ducă la Paris. Totodată i-am cerut să-i înștiințeze pe avocații mei, domnii Greth și Galley, oînd te va găsi. Nu puteam să-i dau adresa noastră de aici, pentru că noi locuim la Londra numai iarna. Cît e vreme bună, toată familia cutreierăm Anglia și Scoția cu căruțele, căci sîn-tem negustori ambulanți. Iată, băiete, cum te-am regăsit și cum, după treisprezece ani, îți reiei locul aici, printre ai tăi. Înțeleg că ești cam speriat deocamdată, fiindcă nu ne cunoști, nu pricepi ce spunem noi și nici nu te poți face înțeles de ai tăi, sper însă că ai să te obișnuiești repede.

Da, desigur că mă voi obișnui repede, era firesc, că doar mă aflam între ai mei ! Cei cu care aveam să trăiesc srau doar tata, mama, frații și surorile mele !

Deci scutecele mințiseră ; pentru tușa Barberin, pentru Liza, pentru nenea Acquin, pentru cei care mă ajutaseră era o nenorocire ; n-aveam să-mi mai pot îndeplini niciodată făgăduielile, căci niște negustori ambulanți, mai ales cînd locuiesc într-un șopron, nu pot fi prea bogați.

Dar ce-mi păsa la urma urmei ? Aveam și eu o familie. Fusesse un vis copilăresc să-mi închipui că voi fi bogat : dragostea face mai mult decît averea. Nu de bani aveam eu nevoie, ci de iubire.

Pe cînd ascultam povestirea tatii, se pusese masa : farfurii cu flori albastre și, pe un taler de metal, o bucată mare de friptură la cuptor, cu cartofi împrejur.

— Vă e foame, băieți ? ne întrebă tata pe Mattia și pe mine.

Mattia își arată dinții albi.

— Prea bine, haideți la masă, zise tata.

Dar mai înainte de a se așeza, trase lângă masă ^{i^o^o~} liul bunicului. Apoi, luînd loc și el cu spatele la foc. ^{*n~} cepu să taie friptura și ne servi fiecăruia cîte o felie zdravănă cu cartofi.

376

^{. nu} fusesem învățat cu purtări alese sau, ca să

'devărul, deși nu fusesem învățat în nici un **fel**, am

^mAo_{tu}și de seamă că frații și sora cea mare mîn-

^b mai mult cu mîinile și-și lingeau degetele după ce

^{iu} uiau în sos ; iar tata și mama parcă nici nu-i vedeau.

Icul se uita numai la el în farfurie, și singura mînă

care se putea folosi se mișca mereu, tremurînd, de la

[^] la gură ; cînd îi scăpa cîte o bucățică, băieții rî-

^{^rf}

deau de el.

1_ a i

După cină am crezut ca vom petrece seara în Jurul focului ; însă tata îmi spuse că aștepta niște prieteni și că noi trebuie să ne culcăm. Apoi, luînd o lumînare, ne duse într-o magazie vecină cu încăperea în care mînca-,sem ; acolo se aflau două căruțe mari cu coviltir, din cele ou care umblă de obicei negustorii ambulănți. Deschise porțița uneia din ele și ne arătă două paturi puse unul deasupra celuilalt.

— Astea vă sînt paturile, zise el. Somn ușor !

Așa am fost primit în familie — în familia Driscoll.

14

TRISTUL ADEVĂR

* 3înd, tata ne lăsase luminarea, dar încuiase pe din-

porțița. Nu ne rămînea decît să ne culcăm, ceea ce

Și făcut imediat, fără să mai stăm la taifas, cum obiș-

seara, și fără să ne mai împărtășim gîndurile

..!! I ^{atit de bo}ate în întîmplări.

Noapte bună, Remi ! îmi zise Mattia. - Noapte bună, Mattia.

tace ^{1 n} Mattia ^{n^{na}}vea chef de vorbă și m-am bucurat că ^r dacă n-ai chef de vorbă nu înseamnă că ai Peste

ni ^{K^{om}-n^u} Du^{pă} ce a^m stins luminarea, mi-a fost ^{,sc} ia t ¹ Să ^{_}îchid ochii Și-am început să mă gîn- ^î o ^{oe m*} se

^mtîmplase, sucindu-mă și răsucin-l culcușul meu strimt. Tot stînd așa pe gînduri,

377

îl auzeam și pe Mattia, care dormea deasupra mea, fîg[^] . mîntîndu-se și el : va să zică nici lui nu-i era somn.

— Nu dormi ? l-am întrebat în șoaptă. — Nu încă.

— Nu-i bun patul ?

—■ Ba da, slavă Domnului ! E foarte bun, numai că mi se pare că totul se învîrtește cu mine, ca și cînd am fi încă pe mare, iar căruța s-ar sălta și s-ar afunda în val luri.

Oare numai din pricina răului de mare nu putea Mattia să doarmă ? Gîndurile care nu-i dădeau pace nu erau oare aceleași ca și ale mele ? Prea ținea mult la mine și prea eram legați sufletește ca să nu avem aceleași griji]

Somnul tot nuvenea și, pe măsură ce trecea •timpul, o teamă nedeslușită îmi strîngea inima : la început nu înțelesesem ce simțămînt era acela care, mai puternic decît toate celelalte, mi se cuibărise în suflet, printre impresiile confuze ce se ciocneau, însă în clipa aceea îmi dădeam seama că era frica. Frica de ce anume ? N-aș fi fost în stare să spun, dar mi-era frică. Și nu fiindcă dormeam în căruța asta, în mijlocul cartierului păcătos Bethnal-Green, mi-era frică. De cîte ori, în viața mea de pribegie, nu petrecusem noaptea în locuri mai puțin sigure, decît acum ! îmi dădeam seama că sînt la adăpost de orice primejdie, și totuși eram înspăimîntat ; cu cît voiam să înfrunt această teamă, cu atît puneam și mai mult stăpîniie pe mine.

Ceasurile se scurseră unul după altul, fără să-mi pot da seama cît era de tîrziu, căci nu se auzea prin împrejurimi nici un orologiu ; deodată răsună un zgomot destul de puternic la ușa șopronului ce dădea spre altă stradă decît curtea Leului Roșu ; apoi, după cîteva bătăi la răstimpuri egale, o lumină slabă

pătrunse în căruța noastră. Mirat, am ridicat capul, pe cînd Capi, care dormea lip» de culcușul meu și care se trezise, se pregătea să mîrîie-Am văzut atunci că lumina intră printr-o fereastră tăiată în peretele căruței de care se rezemau paturile noastre și pe care n-o văzusem la culcare, fiind acoperită pe dinăuntru cu o perdea ; jumătate din fereastra a⁸ dădea în patul lui Mattia, iar cealaltă, yitr-al meu. Ca să nu trezească toată casa, l-am apucat pe Capi de bot și am privit afară. L-am zărit pe tata intrînd sug șopron, deschizînd repede și pe tăcute ușa dinspre straa^

378

• "nchizînd-o la loc, după ce lăsase să intre doi inși

'°te baloturi mari în spinare. Tata duse un deget la

i cu cealaltă mîna, în care ținea un felinar, arătă

"ăruța unde dormeam noi : adică să nu facă zgo-

^ca să nu ne trezească.

Griia asta pentru noi m-a înduioșat și era cît pe ce 'strig că nu era nevoie să se îngrijească de mine, t~^l rece nu dormeam, dar cum ar fi însemnat să-l tre-pe Mattia, care, fără îndoială, dormea, am tăcut.

Tata le ajută celor doi oameni să lase jos baloturile, se duse pentru o clipă și se întoarse cu mama. Ot-np lipsise el, oamenii desfăcuseră baloturile ; unul era ilin cu valuri de stofă, iar în celălalt se afla rufărie, tri-■ouri, chilofi, ciorapi, mănuși. Am priceput atunci ceea e mă mirase la început : oamenii aceia erau negustori care aduceau părinților mei mărfuri de-ale lor. Tata lua fiecare lucru în parte, îl cerceta la lumina felinarului și [l trecea mamei, care, cu niște forfecuțe, le tăia etichetele și le vîra în buzunare. Faptul acesta mi s-a părut ciudat, ca și ora la care avea lor vînzarea.

Pe cînd cerceta lucrurile, tata le vorbea din cînd în cînd în șoaptă oamenilor care aduseseră baloturile. Dacă aș fi știut englezește, poate că aș fi înțeles cuvintele ce le rosteau ; numai cuvîntul *policeman*, rostit de mai multe ori, îmi izbi urechile.

După ce întregul conținut al baloturilor fu cercetat cu grijă, părinții mei, împreună cu cei doi oameni, intrară în casă, lăsîndu-ne pe noi iarăși în întuneric. Era limpede că se duseseră să facă socotelile.

Mă străduiam să mă conving că nimic nu era mai fi-

resc decît ceea ce văzusem, dar tot nu izbuteam, oricîtă

măvoință aș fi avut. De ce străinii nu intraseră prin

șea Leului Roșu ? De ce vorbeau în șoaptă despre poli-

ie, de parcă se temeau să nu-i audă cineva ? De ce tăiasă

a etichetele prinse la hainele pe care le cumpăra ?

■ebănle astea nu-mi puteau aduce somnul și, fiindcă

îăseam răspuns, încercam să le alung din minte,

^aba ! După cîtăva vreme am văzut iar lumina și

fără " at dm nou p e după perdeluță ; însă de data asta.

sa vreau, ba chiar împotriva voinței mele, pe cînd

o făcusem foarte firesc, ca să văd și să aflu.

leam ca ar fi mai bine să nu aflu, și totuși voiam

379

Tata și mama erau singuri. În timp ce mama făcea ft» grabă mare două boccele din lucrurile aduse, tata mătuia un ungher al șopronului ; de sub nisipul uscat, pe care îl împrăștia de zor cu mătura, ieși la iveală o trapă. El o ridică și, cum mama tocmai isprăvisese de legat boccelele cu sfoară, le coborî în pivniță, de a cărei adîncime nu-rni puteam da seama, luminat de felinarul ținut de mama După aceea ieși, închise trapa și, cu mătura, trase la loc nisipul pe care-l măturase. Ar fi fost cu neputință sa-ti dai seama unde se afla deschizătura. Peste nisip presă-rară amîndoi fire de paie, pentru ca locul să nu se deosebească cu nimic de restul șopronului, apoi ieșiră. Tocmai cînd închideau binișor ușa, mi se păru că Mattia se mișca în pat, ca și cum și-ar fi pus capul pe pernă.

Oare văzuse și el cele întîmplate ?

N-am îndrăznit să-l întreb. Acuma nu mă mai sugruma nici o spaimă nelămurită. Știam de ce mi-eia teamă. Eram scăldat de o sudoare rece din cap pînă-n picioare. Am stat așa toată noaptea : un cocoș care cîntă prin împrejurimi îmi vesti apropierea zorilor ; de-abia atunci am adormit, dar a fost un somn greu și zbuciumat, cu vise urîte care îmi tăiau răsuflarea. M-am tie-zit cînd s-a învîrtit o cheie în broască și s-a deschis ușa ; I însă, închipuindu-mi că era tata

care vine să ne spună că sosire ora deșteptării, am închis ochii strîns ca să nu-l văd.

— Ne-a descuiat frate-tău, îmi zise Mattia, și a și plecat.

Ne-am sculat. Matia nu m-a întrebat cum dormisem și nici eu nu i-am spus nimic. Cînd am simțit că se uită la mine, am întors privirea în altă parte.

A trebuit să intrăm în bucătărie, dar nici tata, nici mama nu erau acolo. Bunicul ședea la gura sobei, în Io-toliul lui, ca și cum nu s-ar fi mișcat de acolo din ajun, iar sora cea mare, pe care o chema Annie, ștergea masa, pe cînd fratele cel mare, Allen, mătura pe jos. M-am îndreptat spre ei ca să le dau bună dimineța ; ei însă și-^{aU} văzut înainte de treabă fără să-mi răspundă.

— Ia întreabă-i, i-am cerut lui Mattia, la ce oră o să-i pot vedea pe tata și pe mama azi-dimineță.

Mattia se supuse, iar bunicul, auzind vorbă engle~ zească, se mai îmblînzi. Fața-i mai pierdu ceva din înțe~

380

n

ieala aceea înspăimîntătoare, ba chiar binevoi să răs-

Ce zice ? am întrebat eu.

Că taică-tău nu vine azi acasă toată ziua, că mai-^{ta} doarme și că noi putem pleca la plimbare. ' __ Atîta tot ? am întrebat, traducerea pîrîndu-mi-se

-am prea scurtă.

Mattia păru puțin încurcat :

— Nu știi nici eu dacă am înțeles bine totul.

— Spune cît ai înțeles.

__ Cred că a spus că, dacă dăm peste vreo plească în

eraș, să nu lășăm norocul să ne scape din mîna, și a mai agat, de astă dată sînt sigur : „Ține minte de la mine : cată de trăiește pe spinarea proștilor".

De bună seamă că bunicul ghicea ceea ce spunea Mattia, căci, la vorbele din urmă, el făcu, cu mina cea **dravănă**, gestul care înseamnă a șterpeli și clipi din ochi cu subînțeles.

— Atunci, hai afară ! i-am spus lui Mattia. Timp de două-trei ceasuri ne-am plimbat pe lîngă curtea Leului Roșu, neîndrăznind să ne depărtăm, de **teamă** să nu ne rătăcim. Ziua, Bethnal-Green mi se părea îai fioros decît noaptea : pretutindeni, în case ca și în nfățîșarea oamenilor, sărăcia cea mai lucie. Ne uitam îndoi, și Mattia și eu, fără să scoatem o vorbă.

; învîrtindu-ne așa, am dat iar peste curtea noastră trat... Mama ieșise din odaia ei ; am văzut-o din : stătea cu capul culcat pe masă ; crezînd-o cumva »^{vă}, și cum nu-i puteam vorbi, am dat fuga s-o

îm-^{'■■} Arn cuprins-o în brațe, dar ea își înălță capul **flu-l** și mă privi pîrînd să nu mă recunoască.

în fa*ă răsuflarea ei caldă, cu iz de ienu- *n timp ce ea M lăsa iar capul

l

Gin, zise bunicul.

care nu^{ci},^{Uită} la mine rînjind și bolborosind cuvinte pe

dipe mj!^{am în^eles}-Am rămas trăsnit, apoi, după cîteva

am uitat la Mattia, care se uita și el la mine cu

-u. I-am făcut semn și am ieșit afară. Multă

^{VOrb}d mer ^{^blat al}ături, ținîndu-ne de mîna, fără o

^{l^d} drept înainte fără să știm nici noi încotro

381

l

— Unde vrei să te duci ? mă întrebă Mattia cu care îngrijorare.

— Nu știi nici eu ; undeva unde să putem sta de vorbă ; am ceva să-ți spun, și aici, în îmbulzeala asta nu se poate.

Într-adevăr, în viața mea de pribegie, peste cîmpuri și păduri, mă obișnuisem de la Vitalis să nu vorbesc despre lucruri importante în stradă, unde trecătorii, iz-bindu-mă, mă făceau să-mi pierd șirul gândurilor. Și acum voiam să stau serios de vorbă cu Mattia, să știu bine ceea ce spun.

Cînd Mattia mă întrebuse, tocmai intram într-o straadă mai lată decît ulicioarele prin care trecusem, și mi se păru că zăresc la capătul ei niște copaci : poate că era marginea orașului, cîmpia. Ne-am îndreptat într-acolo. Nu era cîmpie, ci un parc uriaș, cu pajiști întinse, verzi și cu pilcuri de copăcei.

Minunat loc de taifas.

i

—■ Tu știi cât țin eu la tine, dragă Mattia, am început eu îndată ce am găsit un loc retras și adăpostit. Doar din prietenie, nu-i așa, ți-am cerut să mă însoțești la părinții mei ? Prin urmare, n-ai să te îndoiești de prietenia mea, orice ți-aș cere ?

— Ce prostii îți mai trec prin cap ? răspunse el, si-lindu-se să zîmbească.

— Tu rîzi ca să nu plîng eu, dar nu-i nimic dacă plîng ; cu cine să plîng eu, dacă nu cu tine ? Și aruncîndu-mă la pieptul lui Mattia, am izbucnit în lacrimi : niciodată nu mă simțisem atît de nenorocit, flici chiar cînd pribegeam singur, pierdut în lumea largă. După ce am plîns cît am plîns, am făcut o sforțare sS mă liniștesc ; doar nu ca să mă plîngă Mattia îl adusesem eu în parc ; nu pentru mine, ci pentru el.

— Mattia, i-am zis, trebuie să pleci, să te întorci w* Franța.

— Să mă despart de tine?! Nici în ruptul capul""!

— Știam eu dinainte că așa o să-mi răspunzi Și ^{sl} fericit, foarte fericit cînd îmi spui că n-o să te despa ț de mine niciodată, și totuși trebuie să pleci, să te îⁿ}^{or}.. în Franța, în Italia, unde vrei, numai aici să nu ram •

— Și tu -unde vrei să mergi ? Unde vrei să mergem

382

g_u ? Păi eu trebuie să rămîn aki la Londra, cu ai ^_u i oare de datoria mea să stau alături de părinții ^{ie}-V la banii care ne-au mai rămas și pleacă.

Nu vorbi așa, Remi. Dacă trebuie într-adevăr să ,Iece cineva, apăi tu ești acela. ' I- Pentru ce ? __

Pentru că...

țn fața privirii mele întrebătoare lăsă ochii în jos, fără să isprăvească.

__ Mattia, răspunde cinstit, deschis, fără să mă cruți, fără teamă : nici tu nu dormeai azi-noapte ? Și tu ai văzut ?

-

Continuînd să-și țină privirea in pammt, răspunse cu

ıj|a% stins :

— Nici eu nu dormeam. . —. Ce-ai văzut ?

— Tot.

— Și ai înțeles ?

— Că acei ce vindeau marfa n-o cumpăraseră. Taică-tdu i-a ocărit că au bătut la ușa șopronului, în loc să bată la ușa casei ; iar ei au răspuns că-i pîndesc *poli-cemen-ii*.

— Vezi bine deci că trebuie să pleci, i-am zis.

— Dacă trebuie să plec eu, trebuie să pleci și tu ; tot atîta nevoie avem să plecăm și unul, și altul.

— Cînd ți-am cerut să mă însoțești, credeam, după mi spunea tușa Barberin și după așteptările mele, că milia mea ar putea să ne dea pe amîndoi la școală și n-o să ne despărțim ; dar lucrurile nu stau așa ; visul *""*■■■ vrs ; așa că trebuie să ne despărțim.

— Pentru nimic în lume !

- Ascultă-mă și înțelege-mă că sînt destul de amărît

Dacă la Paris dădeam peste Garofoli, care ar fi

^eara pe tine, nici tu n-ai fi primit, nu-i așa, să

u une și mi-ai fi apus ce-ți spun eu acuma. Mattia nu răspunse.

Așa e ? Spune că nu e așa !

o clipă de gîndire, Mattia vorbi :

kine o- I^{îndul tău} să mă^ă ascuți acum, și ascultă-mă am w* ^{mirrai spus la} Chavanon că familia ta te caută, bucur fr !^{îte mîhnit} - Ar f^î fos^t poate firesc să mă^ă Că ai să^{re} ăse^{ăse}Ști părinții, pe cînd eu, ^m-am întristat. În loc să mă gîndesc la bucu-

383

ria și la fericirea ta, nu m-am gîndit decît la mine. }_{m-t} ziceam că o să ai frați și surori la care o să ții ^{ca} j_g mine, mai mult chiar ca la mine, surori și frați frumoși binecrescuți, cu carte, și eram invidios pe ei. Se cade s& știi și tu acest adevăr, trebuia să ți—1 spun, si să mă ierți dacă se pot ierta asemenea gînduri urîte.

— Vai, Mattia !

— Spune, spune că mă ierți.

— Mai încape vorbă ! De altfel, bănuiam eu că din pricina asta erai necăjit, dar nu ți-am purtat pică niciodată.

— Fiindcă ești un prost. Ești prost de dai în gropi ? Când cineva e rău, trebuie să-i porți pică, iar eu am fost rău. Dar dacă tu mă ierți, pentru că ești bun, eu însă »u mă iert pentru că eu nu sînt bun. Și încă nu știi totul, îmi ziceam : „Mă duc cu el în Anglia să încerc ; dar cînd va fi fericit, așa de fericit că n-o să mai aibă timp să se gîndească la mine, o să fug și n-o să mă mai opresc decît la Lucea, la surioara mea Cristina". Și iată că, în loc să fii așa cum crezusem noi c-ai să fii, ești tocmai pe dos, vreau să spun că... nu ești fericit. Așa că nu mai am de ce să plec, și nu pe Cristina trebuie s-o îmbrățișez, ci pe tovarășul, pe prietenul, pe fratele meu Remi.

Și spunînd asta, îmi luă mîna și mi-o sărută ; atunci mă podidiră lacrimile, dar nu amare și fierbinți ca acelea de adineauri.

Totuși, oricît mi-era de mare tulburarea, nu m-am lăsat :

— Trebuie să pleci, trebuie să te întorci în Franța, să-i vezi pe Liza, pe nenea Acquin, pe tușa Barberin, pe toți prietenii și să le spui de oe nu pot face pentru ei ceea ce voiam, ceea ce visasem, ceea ce le făgăduisem. O să le explici că ai mei nu sînt cum am crezut noi, și ei vor iⁿ~ țeleg, nu-i așa ? Nu sîntem bogați, și gata ! Nu-i nici ° rușine să nu fii bogat. ..

— Știu eu că nu din pricina asta vrei să mă goneș și de aceea nici n-am să plec.

— Mattia, te rog, nu mă amărî și mai mult, vezi aoa cît sufăr.

— Stai ! Nu vreau să te fac să-mi spui ceea ce e^{te}-^ rușine să-mi lămurești. N-oi fi eu prea deștept, P^Ș^ . . teș, dar dacă nu înțeleg tot ce-ar trebui să între aici ^ se lovi cu mîna peste frunte), înțeleg foarte bine ceea

384

- izbește aici (și arată spre inimă). Nu pentru că ai tăi săraci vrei tu să plec, nu pentru că n-ar putea să-mi de mîncare, căci nu le-aș sta eu pe cap — doar știi cît place să muncesc — ci pentru că... pentru că, după ce ai văzut noaptea trecută, ți-e frică să nu intru la

^{pa}l_ Mattia, nu vorbi așa !

Xi-e frică să n-ajung și eu să tai etichete de pe mărfuri care n-au fost cumpărate.

__ Pentru numele lui Dumnezeu, Mattia, taci, taci!

Simțind că mi s-au aprins obraji de rușine, mi i-am ascuns în palme.

__ Numai că așa cum ție ți-e frică pentru mine, urmă

Mattia, și mie mi-e frică pentru tine, și de aceea îți zic : „Hai să plecăm împreună, să ne întoarcem în Franța, la tușa Barberin, la Liza și la prietenii tăi".

— Nici prin cap nu-mi trece ! Ție părinții mei nu-ți sînt nimica, tu nu le datorezi nimica ; dar mie îmi sînt părinți, și eu sînt dator să rămîn cu ei.

— Părinții tăi ! Moșneagul acela damblagiu, bunicul tău ! Femeia aceea adormită pe masă, maică-ta ! Am sărit în picioare și, de astă dată, cu glas poruncitor, nu rugător, am strigat :

— Taci din gură, Mattia, nu vorbi așa ! Nu-ți dau voie ! Vorbești doar de bunicul și de mama mea. Datoria mea e să-i respect și să-i iubesc.

— Ar fi cum spui, dacă într-adevăr ți-ar fi rude, dar î nu-ți sînt nici bunic, nici tată și nici mamă, mai trebuie să-i respecti și să-i iubești ?

Bine, dar ai auzit ce mi-a povestit tata !

Și ce dovedește povestea lor ? Au pierdut un copil ^{vw¹l¹"^8 ta¹ au p^{us} sã} -! caute si au găsit unul de aceeași verste cu cel pierdut; asta-i tot

aband^r^11? oă băiatul lor . după ce a fost răpit, a fost ^{iat} pe strada Breteuil și că eu tot pe strada pârut al lor" ^{găSlt^r și aSta <*iar în ziua Cînd a dis~}

nați p[^] * J; ^^e nu e cu putință ca doi copii să fie abando-^{co}misarul ca , ^{eteuil în} aceeași zi ? Și dacă a greșit ^{non} ? Tot ce se (fa ^{Mmis pe domnul} Driscoll la Chava-- ^SPui prostii.

385

— O îi ; ceea ce spun și cum spun pot să pară prostii dar asta din pricină că nu știu eu cum să te lămuresc că nu mă duce capul. Altul ți-ar explica mult mai bine și ai vedea că nu **sînt** prostii. Minte mea e proastă **asta**4 tot.

— Dac-ar fi numai asta !

— Unde mai pui că tu nu semeni nici cu taică-tău nici cu maică-ta și nici n-ai părul bălai ca frații și surorile tale, care sînt toți bălai ! Tu de ce nu ești ca ei ? p^e de altă parte, rmai e ceva de mirare : cum se face că niște oameni caro nu **sînt** bogați să fi cheltuit atîția bani ca să dea de urma unui copii ? Pentru

toate motivele astea, iu nu ești copilul Driscollilor și nici nu poți fi. Oi fi eu *un* piostănac (cîți nu mi-au spus-o, capul e de vină), dar tu nu ești un Driscoll și n-ai ce căuta alături de ei. Dacă totuși vrei să rămîi cu ei, rămîi și eu cu tine ; dar iă-mi plăcerea să-i scrii tușei Barberin, să-ți răspundă lămurit cum erau scutecele de pe tine. Cînd va sosi scrisoarea, o să-l întreb pe acela căruia ti zici tată, și atunci poate c-o să începem a ne lămuri. Pînă atunci nu plec de-aici și, orice s-ar întîmpla, stau cu tine. Dacă va trebui să muncim, o să muncim împreună.

Și dacă într-o zi te pomenești că te bate cineva în cap ?

Mattia zîmbi trist :

— Nu-i asta durerea cea mare. Nu doare bătaia pe care-o primești pentru un prieten.

15

CAPITOLUL ÎNVAȚĂ SA FURE

De-abia la căderea nopții ne-am întors în **lui** Roșu, căci ne petrecusem ziua plimbîndu-ne și **cutînd** prin parcul cel frumos, după ce mîncasem codru de pîine cumpărat din banii noștri.

386

Tata se înapoiase acasă, iar mama era în picioara : • unul, nici celalalt nu ne-au muștrat că ne plimba-
aiât de mult. După cină însă, tata ne declară că are **vorbî** cu noi doi, cu Mattia și cu mine, și pentru asta ă lînpă sobă, ceea ce-l făcu pe bunic să mîrîie —

icul îȘi apăra cu strășnicie locul de la foc. ' *ji* la spuneți-mi .și mie cum vă cîștigați voi pîinea în Franța ? întrebă tata.

I-am povestit totul amănunțit.

__ . \r_a să zică nu v-a fost niciodată teamă că muriți de foame ?

__ Niciodată. Nu numai că ne cîștigam pîinea, dar am
vuț_ș i cu ce cumpăra o vacă, zise Mattia, umflîndu-sa în pene.

Și povesti cum cumpărasem vaca.

— Păi atunci aveți mult talent ' . băgă de seamă tata. Ia arătați-mi si mie ce vă pricepeți să faceți.

Mi-am luat harfa și i-am cîntat o bucată, dar nu cançoneta napolitană.

— Bine ! zise tata. Și Mattia ce știe ?

Mattia cîntă și dl o melodie la vioară și alta la trompetă. La aceasta din urmă, copiii, care se strînseseră roata în jurul nostru, bătură încîntați din palme.

— Dar Capi, întrebă tata, el la ce oîntă ? Căci nu-mi 'ine să cred că numai de dragul lui îl tîrîți după voi ;

buie să fi? și el în stare să-și cîștige măcar mincarea.

Eram mîndru de talentele lui Capi, nu numai pentru el, ci și pentru Vitaliis ; l-am pus să facă vreo cîteva din

mbușlucurile lui si, bineînțeles, se bucură de succesul obișnuit.

i eînele ăsta e o comoară ! exclamă -tata.

i răspuns aducîndu-i alte laude lui Capi și i-am

>ț că e în «tare să învețe în foarte scurt timp orice,-

trad ^{iPa} ce dinii nu știu să facă de obicei. Tata le

^se: vorbele mele și celorlalți și mi se păru chiar că a

cîteva cuvinte pe care nu le-am priceput, dar

Și al bu i ?" ^{riSul} ^{tuturo} r '• al mamei, al copiilor, pîna.

înd : *Hne i* ^{Care f} ăcu în cîteva ^{rînduri} cu ochiul, stri-

9' ^adică „strașnic cîine". Dar Capi rămase

—' Dacă ^{a^r} ,i ,

Pl^aul meu • *d* ^{lucrurile}, urmă tata, iată care e

, dar, mai **întîi** de toate, Mattia să ne spună ■amină în Anglia și să stea cu noi.

387

— Doresc să rămîn cu Remi, răspunse Mattia, car era mai șiret decît zicea și chiar decît credea el îns_{us};

Tata, care nu putea ghici gîndul ascuns din răspunsul lui Mattia, se arătă mulțumit.

— Dacă-i așa, zise el, să vă spun planul meu. Noi nn sîntem bogați și muncim cu toții ca să avem din ce trăi

Vara cutureierăm, iar copiii se duc cu marfă pe la cei care nu vor să se ostenească să vină pînă la noi. Iarna însă nu

prea avem mare lucru de făcut ; cît mai stăm la Londra, Remi și cu Mattia pot merge să cînte pe străzi și nu mă îndoiesc că vor cîștiga bani frumoși, mai ales cînd s-o apropia Crăciunul, adică zilele pe care le numim *twits*, cum ar fi în franțuzește „ajunuri”. Și fiindcă pe lume nu e bine să fim risipitori, Capi o să dea reprezentații cu Allen și cu Ned.

— Capi nu știe să lucreze bine decît cu mine, m-am grăbit eu să spun, căci nu mă împăcăm cu gîndul să mă despart de el.

— O să învețe să lucreze și cu Allen și Ned, fii pe pace, și, împrăștiindu-vă așa, o să cîștigați mai mult.

— Dar vă spun că n-o să facă nici o ispravă, iar cîștigul nostru, al lui Mattia și al meu, n-o să mai fie cine știe ce. Am cîștiga mai mult împreună cu Capi.

— Ajunge ! îmi tăie tata vorba. Cînd am hotărît un lucru, se execută întocmai ; asta-i regula aici în casă și trebuie s-o respecti și tu ca toți ceilalți.

Nu mai aveam ce zice și nici n-am mai zis, dar în sinea mea mă gîndeam că și visurile mele, privitor la Capi, se spulberau ca și cele privitor la mine : trebuia să ne despărțim ! Ce greu avea să-mi fie !

Ne-am retras în curata noastră ca să ne culcăm, dar de data asta, tata nu ne-a mai încuiat. Pe cînd mă băgăm în pat, Mattia, care se dezbrăcase mai pe îndelete, apropie de urechea mea și-mi spuse în șoaptă :

— Vezi că așa-zisul tată nu ține să aibă numai care să muncească pentru el, dar îi mai trebuie și Tot nu pricepi ? Mîine îi scriem tușei Barberin.

Dar a doua zi a trebuit să stau să-l dăscălesc pe

Capi-

L-am luat în brațe și, binișor, sărutîndu-l de mai ^ ori pe bot, i-am explicat ce trebuia să facă. Bietul ca, • cum se mai uita la mine și cum mă asculta ! ^îfigala, trecut lui Allen funia lui, am început iar cu ^asca^ dar el era atît de cuminte și de deștept, încît se

388

ti naei fără să se împotrivească, deși avea ochii plini

ita a ținut să ne conducă el însuși, pe Mattia și pe într-un cartier unde era rost de un cîștig mai mare, n străbătut toată Londra ca să ajungem pînă acolo. J'un cartier în care nu vedeai deoît case frumoase, ou >ane, cu străzi mărețe, cu grădini. Pe străzile astea junătoare cu trotuare largi, nu mai întîlneai oameni și zdrențăroși, cu fața suptă de foame, ci femei frumoase, în rochii scumpe, trăsuri lustruite ca oglinzile, cai înun'ați, mînați de vizitii grași și rumeni, cu părul pudrat.

Ne-am întors tîrziu la curtea Leului Roșu, căci e taie departe din West-End pînă la Bethnal-Green, și m-am bucurat să-l găsesc pe Capi, grozav de murdar de noroi, dar foarte vesel. Am fost atît de fericit că l-am revăzut, ncît, după ce l-am frecat bine cu paie uscate, l-am înfășurat în cojocel și l-am culcat în patul meu. Care din doi era mai fericit ? Greu de spus.

Lucrurile au mers așa vreo cîteva zile : plecam de dimineată și ne întorceam seara, după ce cîntasem tot ee știam, cînd într-un cartier, cînd într-altul, în vreme ce Capi, la rîndul său, se ducea, sub conducerea lui Allen și Ned, să dea reprezentații. Dar într-o seară, tata îmi spuse a doua zi puteam să-l iau pe Capi cu mine, întrucît ^llen și Ned aveau să stea acasă. Asta ne-a bucurat ne-us, și Mattia și cu mine am făcut planul să scoatem bani ntru ca de aici înainte să ni-l dea mereu pe Capi. l vorba de recucerirea credinciosului cîine, aveam d să nu ne cruțăm nici o osteneală.

a dichisit cu de-amănuntul toată dimineata, iar

-masă am pornit-o înspre cartierul unde, din practică,

ca „onoratul public” își dezlega mai lesne baie-

• In acest scop aveam de străbătut Londra de

^a apus, pe străzile Holborn și Oxford.

^ceața ^lSuⁿ enOrocire ^Pentru planul nostru, de două zile mai ridicase. Cerul, sau mai bine zis ceea ce ^{tar} Pe străzii t ^{lj}Ondrat era un nor ae aburi portocalii, uia vederii ^F~ ^{Un} fel ^e ^fUm cenușiu care nu îngă-^ayeau chef sâ* ^P^1111. ¹¹^ nici la doi pași. Oamenii nu prea ^{ne} asculte ^{at} lar de la ferestrele de la care aveau ^lne Pentru n7 puteau să-! ^{vad}ă pe Capi. Nepotrivită ^l P^nul nostru ! De aceea, Mattia nu mai

389

contenea ocărind pîcla asta, blestematul de *fog*, **fg**^ . **trece** prin cap cît de bine avea să ne prindă cîteva clip¹ **mai** tîrziu.

Mergeam repede, ținîndu-l pe Capi lingă noi cu cît o vorbă ce i-o opuneam din cînd în cînd, mai vii-te^ decît l-am fi ținut cu cel mai strașnic lanț, și ajunsesem în Holborn, care, după cum se știe, este una din străzii cele mai umblate și mai comerciale ale Londrei. Deodată Capi, ia-l de unde nu-i ! Ce se întîmplase cu el ? Era urî lucru nemaipomenit. M-am oprit ca să-l aștept la cotitura unei alei și l-am fluierat încetișor, căci prea departe nu puteam vedea. Începusem să mă întreb dacă nu cumva l-a îurat cineva, cînd îl văd sosind în goană, ținînd în gură o pereche de ciorapi de lînă și dînd velsel din coadă.

Ajungînd lîngă mine îşi puse etichete din faţă pe pieptul meu şi îmi întinse ciorapii. Părea nespuse de mîndru, ca atunci cînd izbutea vreo figură grea şi aştepta să-l laud.

Toate acestea se petrecuseră doar în cîteva secunde şi rămăsesem cu gura căscată, cînd Mattia îmi smulse ciorapii cu o mîină, iar cu cealaltă mă trase în alee.

— Să mergem repede, îmi zise el, dar nu alerga. De-abia după cîteva clipe mă lămurii de ce se ferea.

— Stăteam şi eu şi mă întrebam de unde a luat perechea de ciorapi, cînd am auzit pe cineva strigînd : „Un-de-i hoţul ?” Hoţul era Capi, înţelegi ? Dacă n-ar fi fost ceaţă, ne prindeau şi ne arestau ca hoţi. Înţelegeam prea bine. O clipă am crezut să mă înăbuş de supărare : făcuseră din Capi un hoţ, din Capi cel bun şi cinstit!

— ■ Hai înapoi acasă, i-am spus lui Mattia, şi pe Capi ţine-l de zgardă.

Mattia nu-mi răspunse nimic. Ne-am întors în curtea Leului Roşu cu paşi mari.

Tata, mama şi copiii stăteau în jurul mesei şi pînă la urmă bucură de .stofă. Le-am aruncat perechea de ciorapi pe masă. Allen şi Ned pufniră în rîs.

— E o pereche de ciorapi, am zis eu, pe care a furat-o Capi, căci l-aţi învăţat să fure. Bănuiesc că e o glumă.

Tremuram tot pe cînd spuneam asta, şi totuşi nădăjduisem mai hotărît.

390

şi dacă n-ar fi în glumă, mă întrebă tata, ce-ai face, mă rîdînd ;

„Pînă la urmă l-aş duce să-l înec în Tamisa. Nu vreau să aflu la hînt nici el, nici eu. Dacă aş şti că asta s-ar întîmpla -ajungano*-
' duce de pe acum să mă înec cu el.

Pînă la urmă îmi aruncă o privire fioroasă şi ridică mîna să mă

3X ochii lui mă frigeau. Totuşi nu mi i-am plecat iveră ,

lui se destina.

Pe al mîna dreptate să crezi că a fost o glumă, zise el. De ce nu se mai întîmple aşa ceva, Capi n-o să fîsă de aici încolo în oraş decît cu tine.

16

SCUTECELE AU MINȚIT

Oricît căutam să-mi dovedesc prietenia faţă de Allen şi de Ned, aceştia îmi răspundeau cu o duşmănie artăgoasă, şi tot ce făceam pentru ei le displăcea. Se vedea în deosebi că nu mă socoteau fraţele lor. După întîmplarea cu Capi, lucrurile 'au limpezit între noi şi le-am arătat, nu prin cuvinte, căci nu puteam vorbi englezeşte, ci prin semne vii şi grăitoare, făcute mai ales cu pumnii, că, dacă mai încearcă ceva cu Capi, vor avea de furcă cu mine, ca să-l apăr sau să-l răzbun.

Nemaiavînd fraţi, aş fi vrut să rămîn măcar cu surorile, însă Annie, cea mai mare, părea să ţină la mine ca la fraţii ei. Ca şi ei, nu luase în seamă dovezile mele de «nimeni şi nu lăsa să treacă o zi să nu-mi tragă vreo leală răutăcioasă, lucru la care, ca să fiu drept, se pînă de minune.

nit de Allen şi Ned, gonit de Annie, nu-mi mai ră-

decît Kate, care, la cei trei ani ai ei, era prea

ca să intre în cîrdăşie cu fraţii şi sora sa. Aşa că

să fîm mîngîi, dar asta pentru că îl puneam pe

tacă giumbuşlucuri, iar mai tîrziu, cînd mi l-au

391

dat înapoi pe Capi, pentru că îi aduceam bomboanele prăjiturile şi portocalele pe care ni le dădeau

copiii în reprezentaţii, zicîndu-ne de sus : „Pentru căţel”. Să dăruieşti portocale unui cîine nu era tocmai nimerit. Totuşi le primeam cu recunoştinţă, căci cu ele cîştigam prietenia domnişoarei Kate.

Astfel că, din toată familia, familia aceea pentru care cînd debarcasem în Anglia, inima mi-era plină de dragoste, numai Kate îmi îngăduia s-o iubesc. Bunicul continua să scuie furios înspre mine de cîte ori mă apropiam de el. Tata nu se îngrijea de mine decît seara cînd îmi cerea socoteala a ceea ce cîştigasem. Mama, de cele mai multe ori, nu era pe lumea asta. Allen, Ned şi Anruie nu puteau să mă suferă ; doar Kate mă lăsa s-o mîngîi, şi asta numai pentru că aveam buzunarele pline. Unde nimerisem !

De aceea, în durerea mea şi, cu toate că la început nu voisem să dau crezare bănuielilor lui Mattia, ajunseseam să cred şi eu că, dacă aş fi fost cu adevărat copilul lor, s-ar fi purtat altfel cu mine, căci eu nu făcusem nimic ca să-i împing la atîta nepăsare şi asprime.

Cînd Mattia mă vedea copleşit de gînduri triste, căroră le ghicea repede pricina, îmi spunea ca şi cum şi-ar fi vorbit singur :

— De-abia aştept să văd ce-o să-ţi scrie tuşa Barberin. Ca să putem primi această scrisoare care trebuia să-mi vină prin „poste-restante”, ne schimbasesm drumul zilnic şi, în loc să ajungem pe Holborn prin

West-Srmth Field, mergeam la vale pînă la poștă. Zile și săptămîni la rînd am bătut drumul acesta de pomană, dar, în cele din urmă, mi s-a înmînat scrisoarea mult așteptată !

Palatul Poștelor nu e un loc potrivit pentru .citit, așa că ne-am dus pe o alee dintr-o străduță apropiată. Am avut astfel răgaz să-mi domolesc bătăile inimii, și acolo, în fine, am deschis scrisoarea pe care mi-o scrisese tușa Barberin sau, mai bine zis, preotul din Chavanon.

„Dragul meu Remi,

Sînt foarte mirată de ceea ce aflu din scrisoarea W căci din cele ce-mi spusese bietul Barberin, eram ^ că părinții tăi sînt oameni cu stare. Părerea asta mi-o, întărită și de felul cum erai îmbrăcat atunci cînd Ba rin te-a adus la Chavanon. îmi ceri să-ți descriu scut

392

cete în

care erai înfășat; pot s-o fac ușor, deoarece le-ara

urat pe toate, gîndindu-mă că poate, într-o zi, vor fo-j recunoașterea ta — căci îmi spunea inima că ^ %ul acesta tot tare să se întîmple odată și odată. Oar mai întîi se cuvine să-ți spun că tu nici n-ai avut itece. Dacă uneori ți-am vorbit de scutece, a fost doar i obișnuință și pentru că, la noi, copiii sînt înfășați. Tu • erai înfășat, ci îmbrăcat. Și iată care îți erau hăinu-»jg ■ o scufiță de dantelă, un pieptăraș de pînză subțire, i danteluță la gît și la'mîneci, o plăpumioară de flanelă, ciorapi de lină albă, papucei albi împlețiți, cu ciucuri de mătase, o rochiță lungă, tot din flanelă albă, și, în sfîrșit, o pelerină mare cu glugă de cașmir alb, căptușită cu mătase și brodată.

Scutece de pînză nu aveai, iar la comisarul de poliție, unde te-au dezbrăcat, ți-au <pus un prosop obișnuit.

în sfîrșit, trebuie să-ți mai spun că nici unul din lucru-șoarele tale nu avea vreo monogramă, dar e sigur că scutecul de flanelă și pieptărașul trebuie să fi avut, căci colțurile unde se brodează de obicei monograma erau tăiate, ceea ce dovedea că se luaseră toate măsurile ca să ți se piardă urma.

Asta-i, dragă Remi, tot ce pot să-ți spun. Dacă crezi vreodată nevoie de lucrurile astea, n-ai decît să-mi scrii și ți le trimit imediat.

■ *nu-ți faci inimă rea, dragă băiete, că nu-mi poți nra toate darurile minunate pe care mi le făgădu-aca ta, cumpărată cu ceea ce ți-ai luat de la gură, •rează pentru mine mai mult decît toate darurile din*

■ *Mă bucur să-ți dau de veste că e bine sănătoasă, că*

atîta lapt" și că, mulțumită ei, o duc si eu acum

*t/>n,, *~ '■.. te ori ° vad, mă gindesc la tine si la prte-le nul tau Mattia,*

■

«face totdeauna plăcere să aflu vești de la tine vor fi mereu bune. Tu, care ai inimă atît de °asă, cum să nu fii fericit printre ai tăi, cu un "» y mamă. J

mer iti tuT

suror i care te vor iubi după cum

Cu bi ne, dragă băiete,

te sărut cu drag,

Doica ta oare te-a crescut, Văduva Barberin."

393

care spune c&

Sfîrșitul iscrisorii îmi frînse inima. Săraca tușă rin, ce bună era cu mine ! Fiindcă mă iubea, își că toată lumea trebuie să mă iubească la fel.

— Ce femeie de ispravă ! zise Mattia. S-a gîndit și mine. Insă chiar dacă m-ar fi uitat, tot i-aș fi ț^ pentru scrisoare. Cu lista amănunțită pe care ne-a dat-o îl poftesc pe jupîn Driscoll să nu greșască înșirînd lucrurile pe care le aveai pe tine cînd ai fost furat.

— ■ S-ar putea să fi uitat.

— ■ Ce vorbești ! Să uiți ce haine avea copilul pe care l-ai pierdut ? în ziua în care l-ai pierdut ? Cînd știi ca numai după haine îl mai poți găsi ?

— Cită vreme tata nu ți-a răspuns, te rog să nj bănuiești.

— Eu nu-l bănuiesc, ci tu ești acela poate o fi uitat.

— Mă rog, o să vedem.

Nu era ușor să-l întreb pe tata cum eram îmbrăcat în ziua în care fusesem furat. Dacă i-aș fi pus întrebarea de-a drqptul, fără gînd ascuns, ar fi fost foarte simplu. Dar tiu era așa și tocmai gîndul

ascuns mă făcea sfios și șovăielnic.

În sfârșit, într-o zi, când o ploaie rece ne-a mînat acasă mai devreme ca de obicei, mi-am luat inima în dinți și am adus vorba despre ceea ce mă ardea să-l întreb. De cum am început, tata mă privi în față străpungîndu-mă cu ochii, cum făcea de cîte ori îl necăjea vreo vorbă de-a mea, însă eu l-am înfruntat căutătura mai bărbătește decît mă așteptam cînd mă gîndeam la clipa asta.

Am crezut c-o să se supere și am aruncat o privire vînjorată către Mattia, care trăgea cu urechea fără a arate, ca să-l iau drept martor la prostia la care mă îmi pînseser. Dar nu s-a întîmplat nimic. După ce i-a tîrî furia, tata a început să zîmbească, ce-i drept, un zîmbet cam aspru și cam crud, dar, mă rog, un zîmbet.

— Ceea ce ne-a ajutat mai mult să te găsim el, a fost descrierea hăinuțelor pe care le purtai te-au furat : o scufiță de dantelă, un pieptăraș de plumb cu danteluță, o plămumioară și o rochiță de flanelă, niște ciorapi de lînă, papucei împlețiți și o pelerină cu guler de cașmir alb cu broderie. Nădejdea cea mare era în nogramă de pe rufărie : F. D., adică Francis Driscoll. ^ mele tău, dar, din păcate, monograma fusese tăia a _j aceea care te-a furat și care credea că astfel o să ne

394

• elice, să te mai găsim vreodată. A trebuit să le arăt ^ ctul tău de botez, pe care l-am scos de la parohie și a _e mî l-au dat înapoi. Cred că-l mai am încă.

"punînd asta, cu o bunăvoință cam rară la el, se duse - cotrobăiască într-un sertar, unde curînd dădu peste o rtie mare, cu cîteva ștampile, și pe care mi-o întinse. Am mai făcut o încercare : __ Dacă-i dai voie, am zis, să mi-o traducă Mattia.

— Cu plăcere.

Din traducerea pe care Mattia o făcu, de bine, de rău, roiesea că mă născusem într-o joi, 2 august, și că eram fiul lui Patrick Driscoll și al Margaretei Grange, soția lui.

Ce mai puteam cere ?

Totuși Mattia nu se arătă mulțumit, iar seara, după ce ne-am retras în căsuța noastră, se aplecă la urechea mea ca și cînd ar fi avut să-mi încredințeze o taină.

— Toate-s bune, îmi zise el, dar tot nu mă dumi-re-ic cum se face că Patrick Driscoll, negustor ambulant, și Margaret Grange, nevastă-^sa, aveau atîta dare de mîna îneît să-și îmbrace copilul cu scufiță de dantelă, cu piep-tăraș cu dantelă și cu pelerină brodată ?

— Fiind negustori, lucrurile astea i-au costat mai ieftin.

Mattia dădu din cap fluierînd, apoi îmi șopti din nou la ureche :

— Vrei să-ți spun ce nu-mi iese mie din cap ? Eu zic că tu nu ești copilul jupînului Driscoll, ci copilul furat de jupîn Driscoll.

Am vrut să-i răspund, dar Mattia se și urcase în pat.

17

UNCHIUL LUI ARTHUR, DOMNUL JAMES MILLIGAN

pradl u eu în locul lui Mattia, poate că m-aș fi îngădn— j^mriilor dar în situația mea nu-mi pu-l ^razneala lui de gîndire. Doar era vorba

395

de tata ! Pe cînd pentru Mattia, era vorba de jupîn Driscoll — cum îi zicea el. Iar cînd mintea mea voia s-o pornească pe urmele lui Mattia, o țineam în frîu cu o mîna pe care încercam s-o fac cît mai dîrză. Mattia putea gîndi tot ce îi trecea prin cap pe seama jupînului Driscoll ; pentru el, jupîn Driscoll era un străin, față de care nu avea nici o datorie. Eu, în schimb, îi datoram respect tatii

Negreșit că în situația mea erau unele lucruri căni ciudate, eu însă nu eram liber să le privesc cu ochii lui Mattia. Lui îi era îngăduită îndoiala. Mie însă, nu. Jar cînd Mattia se apuca, să-mi împărtășească și mie îndoielile lui, era de datoria mea să-i închid gura. Asta și încercam, numai că Mattia era îndărătnic, și nu întotdeauna izbuteam să vin de hac încăpățînării lui.

Atunci, vrîm<l-nevrîm, îmi împuia capul cu tot felul de întrebări : de ce Allen, Ned, Annie și Kate aveau părul blond, și eu nu ? De ce toți din neamul Driscoll, afară de Kate, care nu putea să judece, nu mă puteau suferi, de parcă eram un cîine rîios ? Cum se făcea că niște oameni săraci își îm-brăcau copiii în dantele ?

La toți acești „de ce" și „cum" nu le găseam răspuns decît tot printr-o întrebare : De ce m-ar fi

căutat familia Driscoll, dacă nu eram copilul lor ? De ce i-ar fi dat bani lui Barberin și lui Greth and Galley ?

La asta, Mattia era silit să recunoască că nu avea ce răspunde. Totuși nu se dădea bătut :

— Dacă nu pot răspunde la întrebarea ta, îmi spunea el, asta nu înseamnă că n-am avut dreptate cu întrebările pe care ți le pun eu și la care tu nu răspunzi. Altcineva, în locul meu, ar ghici îndată pentru ce jwpînul Driscoll te-a căutat și în ce scop a cheltuit bani. En ^{THI} sînt în stare pentru că-s prost și nu mă taie capul.

— Nu vorbi așa, parcă n-aș ști cît ești de isteț.

— Dacă aș fi, ți-aș explica numaidecît ceea ce nu p° lămuri deocamdată, dar simt : tu nu ești copilul lui D*¹*' coli, nu ești, nu poți fi ; odată și odată tot are să iasă *f iveală, sînt sigur ; și numai încăpățănarea ta de a nu de»' chide ochii întîrzie acea clipă. Înțeleg ca respectul *tW* de familia ta, cum îi zici tu, să te frîneze oarecum, în nici un caz nu trebuie să te paralizeze.

— Și ce-ai vrea să fac ?

— Să ne întoarcem în Franța.

— Asta nu se poate.

396

_ Pentru că datoria te ține lingă familie ; dar dacă - milia asta nu e, de fapt, familia ta, ce te mai reține ? discuțiile astea nu mă alegeam cu nimic ; atîta *A- r* că pînă la urmă mă simțeam și mai nenorocit. Ce late fi ^{mai} i cumplit decît îndoiala ? Și cu toate că nu [am să mă îndoiesc, mă îndoiam. Tata mi-era tată cu Idevărat ? Mama era cu adevărat mama mea ? Familia gfa era familia mea ? Și oricît de rușine mi-ar fi, tre- iie să spun că mă simțeam mai puțin zbuciumat și mai puțin nenorocit pe vremea cînd eram al nimănui.

Cine-ar fi zis, pe vremea cînd plîngeam amar fiindcă na aveam familie, că voi plînge și mai amar cînd voi avea una ? Unde să găsesc lumina ? Cine să mă lămurească ? Cum să aflu adevărul ? în fața acestor întrebări rămîneam copleșit de neputință, gîndindu-mă că degeaba îmi frămînt capul să găsesc o portiță de ieșire din întunericul în care mă zbăteam.

Și totuși eram nevoit să cînt din gură sau la harfă melodii de dans și să rid strîmbîndu-mă în timp ce inima mî-era plină de jale. Doar duminica mă simțeam mai bine, pentru că duminica nu e voie să se cînte pe străzile Londrei, așa că puteam să mă gîndesc în voie la jalea mea, plimbîndu-mă cu Mattia și cu Capi. Cît de puțin mat semănăm cu copilul de aoum cîteva luni !

într-o duminică, tocmai cînd să plec cu Mattia, tata mi opri acasă, spunîndu-mi că o să aibă treabă cu mine «ste zi, și îl trimise pe Mattia să se plimbe singur. Bu- lCUI nu venise încă jos. Mama ieșise în oraș cu Kate și âe, iar frații hoinăreau pe străzi, așa că, afară de tata s mine, nu mai rămăsese nimeni acasă.

^cuse vreun ceas de cînd eram singuri, cînd cineva ¹ *^a ușă. Tata se duse să deschidă și se întoarse însoțit

iomn care nu semăna cu nici unul din prietenii ce e obicei pe la el : acesta era cu adevărat ceea ce lește în Anglia un *gentleman*, adică un domn bine t Și cu înfațișare semeață, dar puțin obosită. Să el er_a ^{aV^t} ^fincizeci de ani. Ceea ce m-a izbit mai mult la ascuțiți ^{Zim^etul} Cînd zîmbea, arăta niște dinți albi și tfnd'te_u > • Cîine^r Asta ^ sărea numaidecât în ochi, și

-ai la el, te întrebai dacă îi vine să zîmbească zește, mă "ind să muște. Tot vorbind cu tata pe engle-

îr_tforcea cSfT-³ din Ochir dar cînd îmi întîlnea privirea, ^m m altă parte. După oe au stat cîtva timp

de vorbă în englezește, au dat-o pe franțuzește, limbă pe care el o vorbea cu ușurință și fără accent străin.

— • Asta-i băiatul despre care-mi vorbeai ? zise el, ară-tîndu-mă cu degetul. Pare să fie zdravăn.

— ■ Ia răspunde-i tu, îmi spuse tata. ■

— Cum o duci cu sănătatea ? mă întrebă gentlemanul.

— Bine, domnule.

— N-ai fost niciodată bolnav ?

— Am avut odată o oprindere de plămîni.

— Aha ! Și din ce ți-a venit ?

— Pentru că m-am culcat într-o noapte de iarnă afară, pe un ger năprasnic ; stăpînul meu, care era cu mine, a murit înghețat ; eu **însă** m-am ales doar cu o aprindere de plămîni.

— E mult de-atunci ?

— Trei ani.

— Și de-atunci n-ai **mai** avut nimic la plămîni ?

— Nu.

— N-ai simțit cumva oboseală, slăbiciune, nu nădușești noaptea ?

— Nu, niciodată ; obosesc numai cînd umblu mult, dar nu mă îmbolnăvesc.

— Va să zică ții bine la tăvăleală ?

— Nu am încotro.

Se sculă de pe scaun și veni spre mine ; îmi pipăi brațul, apoi îmi puse mîna pe inimă ; pe urma își lipi urechea de spatele meu și după aceea, de piept, zHn-du-mi să răsuflu adine, ca și cînd aș fi alergat ; om-a p'JS să și **tușesc**. Cînd isprăvi, se uită lung la mine, și atunci, în clipa aceea, mi-a trecut prin minte că-i plăcea, pesemne, să muște, căci zîmbetul îi era înspăimîntător.

Fără să-mi mai zică ceva, își relua convorbirea cu **tați** în englezește ; după cîteva minute ieșiră amîndoi, dar nu pe ușa din stradă, ci pe aceea dinspre șopron.

Rămas singur, mă întrebam ce rost or fi avut^{nti<} bările gentlemanului. Avea de gînd să mă ia la el în ^{se!} viciu ? Dar asta ar fi însemnat să mă despart de Mattia 5» de Capi ! Și, afară de asta, eram hotărît să nu intru slul la nimeni, nici la gentlemanul ăsta care na-mi era Cj pe plac, nici la vreun altul care mi-ar fi fost simp^JJ

După puțin, tata se întoarse și îmi spuse ca. treabă în oraș, nu mai are cînd să-mi dea de lucru I

cese vorba, așa că eram liber să mă duc la plimbare I aveam chef. N-aveam nici un chef de plimbare.

Dar puteai face în casa aceea mohorîtă ? Mai bine să mă ,nb decît să stau singur ca un huhurez.

Fiindcă ploua, în-am urcat în căruța noastră ca să-mi "cojocul. Care nu fu mirarea mea cînd am dat acolo este Mattia ! Eram gata să-i vorbesc, cînd el îmi astupă oul a cu palma și-mi spuse în șoaptă :

___ Du-te și deschide u.,a de la șopron. Eu o să ies pe

furiș după tine. Să nu știe nimeni că am fost înăuntru. De-abia cînd am ajuns în siradă, se hotărî Mattia să ,-ească :

___ Știi cine e domnul care era cu 'tatăl 'tău adineauri ?

îmi zise el. Era domnul James Milligan, unchiul lui Ar-hur, prietenul tău. Și fiindcă rămăsesem încremenit în mijlocul străzii, mă trase de mînă după el și începu să-mi povestească : Mi se urîse să

mă tot plimb singur pe străzile astea, care duminica par mai posomorite ca oricînd, și m-am întors acasă să mă culc. M-am întins pe pat. Dar nici n-apucasem să ațipesc, cînd taică-tău, însoțit de un

gentleman, a intrat în șopron și, fără să vreau, ani auzit, tot ce spuneau : „E tare ca piatra, a zis gentlemanul , alți zece în locul lui s-ar fi curățat de o mie de ori, și i) ales numai cu o pneumonie".

Atunci, înțelegînd că era vorba de tine, am tras cu urechea ; însă îndată după 'ea au schimbat vorba.

„Cum o mai duce cu sănătatea ȗtul dumneavoastră?" întrebă taică-tău." „Mai bine; i scape și de data asta. Acum trei "luni, toți doctorii uneau că se prăpădește, dar drăguța de maică-sa l-a iar cu

îngrijirile ei. A ! Doamna Milligan e o cum nu mai întâlnești !""îți închipui cum am ciulit ■echea auzind numele ăsta ! „Păi dacă nepotului dum-\ oastră îi merge mai bine, urmă taică-tău, atunci

zada ^{mna} Că ^{tOate} mdsurue ^{e?"} luate de dumneavoastră sînt ^J -Deocamdată, poate răspunse domnul. Dar red ^{ca} că Arthur o să mai trăiască mult. Ar fi o a ^m ^{Oa} [†] ^{§1} ^{ln} zilele noastre nu se mai întîmplă minuni. **gurul**

m ^{ca} ^{vrcau} să n-o mai iau de la capăt, și sin-, ^{^s} ^{o\$} ^{RitOr} „sa fiu eu> James Milligan.- „Fiți fără <^â'bizu-

taică~tău' af'ya va fi. aveți toată încrederea." cît^{Pe} dumneata", spuse gentlemanul. Și mai^{eva cuv}înte pe care nu prea le-am înțeles. Ți
399

le traduc cum mă pricep ^îmi pa^fără noimă : „Ofl vedeai noiatunci JJ^*»)*^ g. ^^ a ^
Primul gînd ^f^{TM^} adresa domnului Milligan,
daU 'lu'stTrfdSpxe Arthur și despre maică-sa ; W ca sa aflu știri^{aes^}« - nebunie :
doar nu era

mi-am dat îndată seama cam? care ..
să aflu vești despre nepot tocmai ^ ^ ^ a»
tepta cu nerabdare^moartea^^^ ^.^ ^^ ?
ai bine. Deocamdată numai

18

NOPTILE DE CRĂCIUN

Nu mai vorbeam decît de Arthur, de doamna Milligan și de domnul James Milligan.

Unde erau oare Arthur și buna lui măicuță ? Unde

i-am putea căuta și găsi ?

Vizita domnului J. Milligan ne dăduse o idee și ne făcusem un plan care ni se părea că va izbuti sigur : de vreme ce domnul Milligan venise o dată la Leul Roșu, era aproape sigur că urma să mai vină a doua și chiar a treia oară, că doar avea treburi cu tata ! La plecare. Mattia, pe care nu-l cunoștea, urma să se țină după cKn-sul ; în felul acesta aveam să aflăm unde locuiește ; tra-gîndu-i de limbă pe servitorii lui, aveam să aflăm, poate chiar să și fim conduși pînă la Arthur acasă. De ce nu ? în închipuirea noastră nu ni se părea "w
știe ce.

Planul acesta strașnic avea mu numai darul de a stimula să-l caut pe Arthur, ci și un altul care, deoca dată, mă scotea dintr-o mare încurcătură.

De la întîmplarea cu Capi și de la răspunsul ț ^ Barberin, Mattia nu mai contenea spunîndu-mi '■ „,^cl ^ ne întoarcem în Franța !" Era un refren pe care

400

.. -c alte variațiuni. La cîntecul lui, eu răspundeam cu altul, de asemenea mereu același : „Nu pot să-mi las !« Tocmai asupra datoriei pe care o aveam nu ne

«Ieșeam noi, și ciorovăielile erau zadarnice, fiecare în-âpățîndu-se în părerea lui : „Trebuie să plecăm". „Trebuie să rămîn."

Cînd la veșnicul meu „trebuie să rămîn", am adăugat

ca să-l găsesc pe Arthur", Mattia n-a mai avut ce

soune : nu putea fi dușmanul lui Arthur. Și oare nu se

avea s-o înștiințăm pe doamna Milligan de planurile cumnatului ei ?

Dar cum să-l prindem pe domnul James Milligan cînd noi lipseam de acasă de dimineată pînă seara ?

Se apropia însă vremea cînd noi, în loc să cîntăm pe străzi în timpul zilei, aveam să mergem noaptea, căci numai către miezul nopții se fac așa-zisele *ivaits*, adică un fel de rolinde de Crăciun. Atunci, rămînînd acasă toată ziua, unul din noi va sta la pîndă și, odată și odată tot îl vom prinde pe unchiul lui Arthur.

— Nici nu-ți închipui cît aștept eu s-o găsești pe doamna Milligan ! îmi zise Mattia într-o zi.

— Și de ce ?

El șovăi cam mult înainte de a-mi răspunde :

— Pentru că a fost bună cu tine. Apoi adăugă ; Și pentru că, poate, prin ea, ai să-ți regăsești părinții.

— Mattia !

— Te superi cînd îți spun asta. Îți jur că nu e vina ie, dar nici în ruptul capului nu pot admite că tu ești

>ilul lui Driscoll. Și vom verifica acestea cînd o vom găsi pe doamna Milligan. Cum așa, mă rog ?

- Am eu o idee.
- Ia spune : ce idee ? Ba nu spun.
- Și de ce ?
- Pentru că... dacă e rea... ~ Hai, spune.

trist dacă m-aș înșela eu ; și nu e bine lucruri care nu s-au împlinit încă. Ada-ți c/i din preafrumosul nostru Bethnal. La câte ^{er}zi nu ne așteptam noi, si câte băltoace putu-^{am} gSsit în locul lor !

să
401

N-am **mai** stăruit, căci și eu aveam o idee. Ce-i drent cam nedeslușită, cam încurcată, cam sfioasă, și poa; chiar mai rea decât a lui Mattia. Dar tocmai de aceea nu cutezam a stăruie ca tovarășul meu să mi-o spună pe a lui ■ ce i-aș fi răspuns dacă era chiar aceea care îmi umbla mie, ce-i drept, cam nelămurită, prin cap ? Cum sa mă încumet a vorbi despre ea, când eu nu îndrăzneau să mi-o formulez limpede nici măcar în mintea mea ?

Nu aveam decât sa așteptăm, și așa am și făcut.

Pînă-una alta, cutreieram mai departe Londra, căci noi nu **faceam parte** dintre muzicanții norocoși care **ajj** pus stăpînire pe un cartier, cu un public numai al lor Eram prea capii, prea de curînd veniți, ca să ne purtăm ca la no; acasă, și trebuia să lăsăm locul acelora oare s> pricepeau să-și impună dreptul de înființare prin mijloace cărora noi nu știam să ne împotrivim.

De eîte ori, în clipa cînd începeam să ne stringem gologanii la care aveam dreptul, duipă ce cîntasem cele mai **bune** bucăți din repertoriu, nu fusesem nevoiți să plecăm în grabă din fața vreunui vlăjgan de 'scoțian cu genunchii ș^oi, cu fusta-n cute, cu șalul pe un umăr și cu tichie cu pene, care, doar cu sunetul cimpoiului, ne punea pe goană ! La drept vorbind, trîmbița lui Mattia ar fi fost în stare să se măsoare cu cimpoiul scoțianului, dar noi na ne simțeam în stare să ținem pieipt cimpoiului.

Tot așa nu ne puteam pune nici cu muzicanții, negii care cutreierau străzile și cărora englezii le zic *nigger-melodists*. De cum îl vedeam apărînd sau chiar numai dacă le auzaam banjo-ul, amuțeam respectuoși și ne mutam într-un alt cartier. Asta, atunci oînd nu așteptam, uitîndu-ne la ei, să-și isprăvească reprezentația.

Intr-o zi, pe cînd stăteam așa și-i ascultam, am văzut că unul dintre ei, cel mai năzdrăvan, îi face semn lui Mattia. Am crezut întîi că vrea să rîdă de noi și să dea **prilej** publicului să petreacă pe socoteala noastră pn" vreo comicărie, dar, spre mirarea mea, Mattia îi răspunse prietenește.

— 11 cunoști cumva ? l-am întrebat eu.

— Păi **ăsta-i** Bob.

— Care Bob ?

— Prietenul meu Bob de **la** circul Gassot, unul di" cei doi clovni despre care ți-am povestit, acela care :f învățat englezește.

*

402

Si cum de nu l-ai recunoscut înainte ? Da' cine naiba l-ar recunoaște ? La Gassot își dădea faină pe față, și aici își dă cu vaics.

'Tind acești *nigger-melodists* își isprăviră reprezentația,

, se îndreptă sîpre noi și, după felul în care îl **îmbră-**

'■" oe Măria, mi-am dat seama cum știa prietenul meu

e facă iubit de toți : un frate n-ar fi arătat mai multă

*'curie decât acest fost clovn, „care, din cauza greută-

vieții__cum ne spuse el — fusese nevoit să se facă

nerant musician" ¹. Dar n-am putut rămîne multă vreme împreună : el a trebuit să se ducă după ai lui,

iar noi i alt cartier, unde nu umblau ei. Așa că cei doi prieteni aninară pe duminica următoare plăcerea

de a-și povesti unul altuia pățaniile prin care trecuseră de cînd se des-wrțiseră. Din prietenie pentru

Mattia, de bună seamă, Bob s-a arătat și cu mine foarte drăguț astfel că în curînd am avut un prieten

care, datorită cunoștințelor și sfaturilor, ne-a făcut viața la Londra mult mai ușoară decât no fusese pînă

atunci, "ținea și la Capi foarte mult și deseori ne spunea cu jînd că, dacă ar avea ci un cîine ca ăsta, s-ar

pricopsi văzînd cu ochii. De câte ori nu ne propunea să ne întovărășim toți trei, adică toți patru, el,

Mattia, Capi și cu mine ! Eu însă nu mă puteam hotărî să-i las pe ai mei ca să mă întorc în Franța, deși

acolo aș h văzut-o pe Liza și pe foștii mei prieteni, darămite să cutreier Anglia cu Bob.

Și uzi așa, mîne așa, ne-am pomenit în preajma Cră-ului. Acum, în loc să pornim din curtea Leului Roșu imineată, plecam seara, pe la opt-nouă, și ne îndreptam spre cartierele pe care le alesesem.

Mergeam printre grădinițele și străzile pe unde nu eceau trăsurile. Ne trebuia oarecare liniște pertru a să poată pătrunde cîntecul nostru prin ușile încuiate, ' trezească pe copii în pătucurile lor și să le vestească Crăciunului. Apoi, pe măsură ce se scurgeau ajungeam și pe străzile mari. Treceau ultimele cei ,ce se întorceau de la teatre, și după larma 'i se lăsa un fel de liniște. Atunci înce-

tase V^m Cîntăm cîntecele noastre cele mai dulci, mai du-oara lui Mattia plîngca, harfa mea ofta, și cînd ne

U o clipă ca să ne odihnim, vîntul ne aducea

Uareț de stradă, cînlărct ambulant.

403

frînturi din muzica altor grupuri care cîntau ceva departe. Concertul nostru lua sfîrșit : „Domnilor și nelor, noapte bună și sărbători fericite !” Apoi mai departe, unde începeam alt concert.

Plăcut trebuie să fie să ascuți muzica noaptea, stînd iti pat, bine învelit cu plapuma caldă de puf !

Pentru noi pe străzi, nici plapumă, .nici puf : trebuia să cîntăm, deși degetele ne erau aproape înțepenite de ger. Cîteodată era oeață, și atunci umezeala ne pătrundea pînă la os ; alteori cerul era senin și înstelat, dar vîntul de miazănoapte f acea să ne înghețe și limba-n gură ; vremea blîndă si îndurătoare nu era pentru noi. Și-ritr-adevăr, zilele acelea de Crăciun ne-au fost tare neprielnice. Cu toate acestea timp de trei săptămîni n-am rămas nici o singură noapte acasă.

De cîte ori, înainte ca prăvăliile să se închidă, nu ne-am oprit în fața vitrinelor negustorilor de păsări sau de fructe, ale băcanilor ori ale cofetarilor ! O, ce gîște ^rase ! Ce curcani mari, aduși din Franța ! Ce pui frasezi ! Ici, munți de portocale și de mere, dîncolo, grămezi de castane și de prune uscate ! Și după fructele zaharisite, cum ne mai lăsa gura apa ! Și cînd te gîndești că existau pe lume și copii fericiți care, de bucurie că li s-a adus cu ce să-și astîmpere lăcomia, se aruncau în brațele părinților ! ' Și în închipuire, tot rătăcind pe străzi ca niște bieți oropsiți ce eram, vedeam petrecerile astea duioase de familie, atît în palatele boierești cît și în bordeiele sarac'lor.

Cu adevărat sărbători fericite pentru cei ce sînt iubiți.

19

TEMERILE LUI MATTIA

Domnul James Milligan nu s-a mai arătat pe la curtea Leului Roșu sau, cel puțin, cu toată pînda noastră, fl° nu l-am văzut.

404

După sărbătorile Crăciunului a trebuit să ieșim iar așa că posibilitățile noastre de a-l întîlni scăzuseiă. ^{ia}Îna'i nădăjduiam decit în ziua de duminică. De aceea t tearn de cele mai multe ori acasă, în loc să mergem

liinbare în singura noastră zi liberă, care putea fi pen-triinoi o zi de recreație. ' Așteptam.

?ără să-i spună chiar toate gîndurile ce ne frămîntau, "Vlattia i se destăimiise prietenului său Bob și-l întrebese

■ă BU exista vreun mijloc de a afla adresa unei doamne Viilligan, care avea un fiu paralizat, sau măcar pe a domului James Milligan. Dar Bob îi răspunse că ar trebui să știm cme-i această doamnă Milligan, precum și profesiunea sau starea socială a domnului James Milligan, întru-cît numele acesta de Miiligan era purtat de un număr mare de locuitori ai Londrei, și de unul încă și mai mare ai Angliei. La asta nu ne gîndisem. Pentru noi era numai o doamnă Milligan, mama lui Arthur, și un singur domn James Milligan, unohiul lui Arthur.

Atunci Mattia începu iar să-mi bată capul cu întoarcerea în Franța, astfel că am început iar să ne ciorovăim, ba încă și mai cu foc.

— Va să zică nu mai vrei s-o căutăm pe doamna Milligan ? îi spuneam eu.

— Ba nicidecum ; însă ce dovadă avem că doamna Milligan mai e în Anglia ?

— Dar ce dovadă avem că e în Franța ?

- Asta mi se pare mai ușor de crezut ; de vreme ce Arthur a fost bolnav, sigur că maică-sa a trebuit să-l ducă în țara unde își poate reface sănătatea.

— Parcă numai în Franța găsești o climă prielnică Pentru sănătate ?!

■ - în Franța s-a mai vindecat odată Arthur, și tot în » trebuie să-l fi dus maică-sa. Și-apoi aş vrea să v^d mai repede plecat de-aici.

ă , !^{tuat}ia mea era atît de rea, încît nici nu îndrăzneam ^{reb}P^c Mattia de ce ține morțiș să mă vadă ple

^a !t ea era atît de rea, încît nici nu îndrăzneam cat. ^{reb} Pe Mattia de ce ținea morțiș să mă vadă **ple--**
 era frică să nu-mi răspundă tocmai ceea ce mă ^{mea} i eu să aud.
 Să
 vezi
[^] } ^{ucru} curat, urmă Mattia, hai să plecăm. [^] i ^{îi} i hi
 vezi [^] } p
 ăm ^o S[^] ni Se întîmple cîne Știe ^{ce} nenorocire, hai
 405

Dar cu toate că purtarea familiei nu se sch "Iată de mine, cu toate că bunicul tot furios scuipa îns
 mine, cu toate că tata nu-mi vorbea decît pentru a-mi (îteva porunci .scurte, cu toate că mama parcă
 nici r mă vedea, cu toate că frații nu știau ce să mai năsko ceașcă pentru a-mi face zile fripte, cu toate
 că Annie *xm* arăta cu orice prilej cît de mult nu mă putea suferi cu toate că micuța Kate mă iubea
 numai pentru dulciurile pe care i ie aduceam, totuși nu mă puteam hotărî să-i **ascult** sfatul, după cum
 nu îndrăzneam să-l cred eînd **sustînea** că eu nu eram „feciorul lui jupan Driscoll» ■ puteam „să
 mă îndoiesc, da, dar să fiu sigur că nu sînt un
 Driscoll, asta nu.

Vremea se isurgea încet, tare încet, însă pînă la urmă zilele se adunară peste zile, săptămînile peste
 săptămîni și sosi și clipa cînd ai mei urmau să părăsească Londra ca să colinde Anglia. Vopsiseră cele
 două căruțe și le umpluseră cu toate mărfurile ce încăpeau în ele, ca să aibă ce vinde pe timpul verii.
 Ce de lucruri ! Și cît de minunat era să le îngrămă- ' dești în căruțe : stofe, împletituri, căciuli,
 basmale, ba-liste, ciorapi, izmene, veste, nasturi, ață, bumbac, lînă . de țesut, lînă de împletit, ace,
 foarfece, brice, cercei, mele, săpunuri, alifii, cremă de ghet, pietre de ascuțit, I prafuri pentru boli de
 cai și de cîini, soluție de scos pe- I lele, băuturi pentru dureri de dinți, leacuri pentru eres-lerrea sau
 pentru cînitul părului.

Sfînd acasă, îi vedeam cum scot și tot scot din pivniță mărfuri ce ajunseseră în curtea Leului Roșu
 nu chiar de-a dreptul din prăvăliile unde se vindeau ele de obicei, în cele din urmă, cînd au sîrșit de
 ticsit căruțele, au cumpărat cai. De unde și cum ? Habar n-am, vorba e ca i-am văzut sosînd, așa că
 totul era gata de plecare. I^{ar} noi ce-aveam să facem ? Să rămînem la Londra cu bunicul, care nu pleca ?
 Să fim negustori ca Allen și Ned[^] Să ne ținem după căruțe, făcîndu-ne meseria de ^{ritu} e cînti și
 cîntîndu-ne bucățile prin satele și orașele ce
 , *vor* ieși în cale ?

Tata, căruia i se păru că noi cîștrgam bani buni [^] vioara și cu harfa, hotărî să rămînem muzicanți, ^{aa?} n
 ne aduse la cunoștință această hotărîre decît în a] plecării.

406

Hai în Franța ! îmi zise Mattia. La primul prilej

^E De ce să nu facem o călătorie prin Anglia ? pentru că mi-e frică să nu ni se întîmple cine știa
 nenorocire.

' Cîtă vreme stăm în Anglia, am putea să dăm da-ur^{ma} doamnei Milligan.

___ ^{gu} ^{cre} d ca mai curmd o găsim în franța.

___ - Hai să încercăm în Anglia ; pe urmă om vedea.

___ Știi ce-ar trebui ?

___ Nu.

___, să te las aici și să mă întorc în Franța singur.

___ Ai dreptate, și chiar te rog s-o faci. Știu că n-am
 dreptul să te țin aici și [^] mi dau seama că vrei să rămîi cu mine din devotament. Eu însă îți cer să pleci.
 Așa ci du-te, și cînd ai s-o vezi pe Liza, să-i spui. . .

___ Dac-aș vedea-o, i-aș spune că ești prost și rău c\

te gîndești măcar că m-aș putea despărți de tine cînd ești nefericit. Pentru că acesta-i adevărul : ești
 nefericit, foarte nefericii. Dar eu ce ți-am făcut ca să-ți treacs. asemenea lucruri prin cap ? Spune, ce
 ți-am făcut ? Nimic, nu-i așa ? Prin urmare, hai la drum !

Și iată-ne iar la drum, dar, de data asta, nu mai sînt iber să mă duc încotro vreau și să fac ce-mi
 poșteșta .ma ; totuși mă simt mai ușurat plecînd din Londra : -o să mai văd curtea Leului Roșu și nici

trapa de la piv-ă care, fără voia mea, îmi atrăgea mereu privirile. De îte ori nu m-am trezit noaptea tremurînd, căci și în somn mărea flăcăruia roșie a felinarului luminînd sopro-i pătrunzînd prin ferestruică și în căruța noastră ; **lesigur**, o vedenie, o nălucire... N-o zărisem **decît o** lată, dar mi-era de ajuns : flăcăruia aceasta îmi ă ochii. Acum mergeam în urma căruței și, în Uhorii nesănătoase si soîrboase din Bethnal-Gre

^{tr}ăgeam î

nesănătoase și scîrboase din Bethnal-Green,

în piept aerul curat al cîmpiilor minunate pe rabăteam și care, fără să conțină cuvîntul *green* lor, au din belșug verde pentru ochi și ciripit

ChS" ?^{entru} urechi _

'urile T ^{ZiUa} plecămTM am v^z ăzut cum se desfăceau căruț i i^e aș^a ds ie^{ft}in- Sosisem într-un sat mare, ■^mai LT^e

^{ius}eseră trase în piață. Coviltirul, alcătuit ^{inf}ătis^a nr*^u ^{tăbliir} a fost lăsat pe jumătate si marfa 33 ^ ochilor curioși ai mușterilor.

407

— Hai la chilipir ! Hai la chilipir ! striga tata. Cin^e a mai văzut, cine a mai pomenit ! Le-am luat pe gratis și le dau ieftin. Nu le vînd, le dau ! Pomană ! Veniți veniți de vedeți ! Chilipirul !

Niște oameni care se opriseră să vadă au zis depăr-tîndu-se :

— Trebuie să fie marfă de furat.

— Păi așa zice și el.

Dacă s-ar fi uitat la mine în clipa aceea, roșeața mea le-ar fi întărit bănuiala. Dar dacă ei n-au văzut-o, Mattia în schimb a băgat de seamă, iar seara, la culcare, mi-a spus, deși de obicei se ferea să aducă vorba despre așa ceva :

— Mult o să mai înduri rușinea asta ?

— Nu mă întreba, dacă nu vrei să mă faci să-mi crape și mai tare obrazul.

— Știi bine că nu urmăresc decît un lucru : să ne întoarcem în Franța. Ți-am spus că ne paște o nenorocire și ți-o mai spun. Simt că e pe-aproape. Sînt sigur că azi-mîine dăm peste niște polițiști care or să vrea să știe cum de poate jupîn Driscoll să-și vîndă mărfurile atît de ieftin. Și-atunci, pe unde mai scoatem cămașa ?

— Mattia, te rog...

— Dacă tu nu vrei să deschizi ochii și să judeci, trebuie s-o fac eu pentru tine. Or să ne-aresteze pe toți, și ps tine, și pe mine, deși noi nu sîntem vinovați. Dar cum putem s-o dovedim ? Cum ne apărăm ? Nu mîncăm oare și noi din pîinea cumpărată cu banii luați pe mărfurile astea ?

Gîndul ăsta nu-mi trecuse niciodată prin minte; acuma mă izbi ca un ciocan în moalele capului.

— Noi ne cîștigăm singuri pîinea, am zis eu, în-cercînd să mă apăr, nu de Mattia, ci de gîndul acesta.

— Așa e, răspunse Mattia. Dar nu-i mai P_uțin_ adevărat că sîntem în cîrdășie cu oameni care nu și-o cîștiga pe-a lor prin muncă cinstită. Asta o să le sară în ochi Șt altceva n-or să mai vadă. O să fim osîndiți odată cu ^{el} pentru complicitate. M-ar dura să fiu osîndit ca hoț, dar m-ar dura și mai mult să te vād și pe tine printre ei- E^ nu sînt decît un biet nenorocit și nici n-am să fiu ^{vr^0t} dată altceva ; însă tu, cînd o să-ți regăsești familia, adevărata ta familie, ce durere pe ei, ce rușine pe tine sa^ fost condamnat! Și pe urmă, din închisoare, cum ^{sa^}

v 408

~utăm pe ^{ai} tăi, ^{cum s^}-i găsim ? Cum s-o previi ^{UrC}chis^{oare} P^e doamna Milligan de uneltirile **domnu-l**

T^mes Milligan împotriva lui Arthur ? Ascultă-mă ^{li} -^{ne} • hai s-o ștergem cât mai e vreme. P⁶ _L N-ai decît s-o ștergi tu.

- Repeti mereu aceeași prostie, iar eu îți răspund :

nlecăm împreună, sau prinși împreună. Și cînd ne-or 'inide lucru care-o ,să se întîmple curînd-curînd, ai să ii pe conștiință că m-ai tras după tine, și o să vezi greu are să-ți vină. Și măcar de le-ai fi de vreun folos ,celora pe lîngă care te'încăpățînezi să rămîi, ți-aș mai Înțelege îndărătnicia ; ar fi frumos din partea ta ; însă ei n-au nici o nevoie de tine ; cum trăiau înainte, or să trăiască și fără tine. Hai să plecăm cît mai e vreme.

__ Uite ce e : mai lasă-mi cîteva zile de gîndire și-om

vadea.

— Grăbește-te ! Căpcăunului îi miroase a carne fragedă, mie îmi miroase a primejdie.

Niciodată, vorbele, rugămințile, argumentele lui Mat-ti,i nu mă tulburaseră atîta, și cînd mă gîndeam la ele, îmi ziceam că nehotărîrea în care mă zbăteam era o .slăbiciune și că trebuia să aleg odată drumul pe care urma să apuc.

împrejurările au făcut ceea ce eu însumi nu îndrăzneam să fac.

Trecuseră cîteva săptămîni de cînd plecasem din

dra și ajunsesem într-un oraș unde urmau să aibă loc

n Anglia, cursele de cai sînt o sărbătoare popu-

ntru întreg ținutul, și poți vedea atunci nu numai

gînd pe întinderile nisipoase, ci și comedianți, ți-

"> negustori ambulanți, care vin cu cîteva zile mai

° Și fac acolo un fel de Mici. Ne grăbisem și noi să

2lc, ^m un lc>c în acest bîlci : Mattia si cu mine ca mu-

i. familia Driscoll ca negustori. '

s-a a5^{IT}} l<7c să s mr în oraș unde își încenipua el că va C1V

ii bi m

rîndui^{rea} Soslsem mai devreme și nu aveam de lucru la

011 "line ă ^ r P^{entr}u mărfuri, am pornit, Mattia și

raj? - Pe'un 7⁶ - cîmP^{ul} de curse, aflat nu departe de

rtUri - iar !o-S ln₁ tms - De mr împrejur răsăriseră zeci de

^i-colo se înălțau mici trîmbe de fum care

409

arătau locul și hotarul cîmpului de alergări. Nu ne-a tr* buft multă vreme și, luînd-o pe un drum desfundat, ,m' dat de locul, de obicei pustiu și gol, pe care acum ere cuseră ca din senin cîrciumi instalate în șoproane de se'uȚ duri, hanuri, barăci, corturi, căruțe cu coviltir și focu~ sub cerul liber... în jurul cărora se înghesuiau oameni în zdrențe pitorești.

Trecînd prin dreptul unui astfel de foc, deasupra ci. rula spînzura un ceaun, l-am recunoscut pe prietenul nostru Bob, care se bucură mult cînd ne văzu. Venise U curse cu încă doi tovarăși ca să dea reprezentații de atletism și echilibristică, dar muzicanții pe care îi tocmiseră nu se ținuseră de cuvînt, așa că a doua zi, în loc de parale bune, cum trăsese nădejde, aveau să cîștige mai nimic. Dacă am fi vrut noi, le-am fi făcut un mare bine: să cîntăm noi în locul muzicanților, iar cîștigul să-l îm-părțim în cinci. Pînă și Capi și-ar fi avut partea lui! j Dintr-o privire a lui Mattia am înțeles că i-aș fi făcut mare plăcere să primesc propunerea lui Bob și, cum eram liberi să facem ce vrem, numai să venim cu buzunarele pline, am primit. Ne-am învoit, așadar, ca, începînd de a doua zi, să cîntăm pentru Bob și prietenii lui. Numai că, I întoreîndu-ne în oraș și spunîndu-i tatii despre învoihla l noastră, se ivi o piedică.

— Mîine am nevoie de cîine, zise el, să nu-l luați cu I voi.

Auzindu-l, mi-a sărit inima din loc. „Nu cumva vor să-l pună iar pe Capi la vreo treabă urîță ?" Dar tata se grăbi să mă liniștească :

— Capi are ureche bună, zise el, aude tot și P^a zește bine, o <să ne fie de mare folos la căruțe. In i°"" fota asta mai poți să știi care-i hoț ? Așa că vă duceți singuri să cîntați cu Bob și, dacă aveți de lucru pi"" seara tîrziu, cum presupun că o să se întîmple, ne găsi la hanul „Stejarul Bătrîn", unde poposim peste

căci am de gînd să plec de aici pe înserate.

Hanul „Stejarul Bătrîn", unde petrecusem și

h d l î li

noapte».

din ajun, se afla cam la o leghe de acolo, în plin ^{ell}*j£ într-un loc pustiu și fioros. Îl ținea un bărbat și cu _ vastăsa, care aveau niște mutre ce nu prevesteau n bun. Hanul nu era prea greu de găsit chiar și pe ^l ^ neric, căci drumul era drept, numai că nouă avea s se pară cam lung după o zi întreagă de trudă. Asta

410

• o puteam spune tatii, căci el nu suferea să i se în--ă vorba. Cînd zicea ceva, era sfînt ! P jjoua zi de dimineață, după ce l-am plimbat pe Capi • . 》 dat să mănînoe și să bea ca să fim siguri că nu ace lipsă de nimic, i-am legat chiar eu de osia cape care trebuia s-o păzească și am plecat apoi cu fattia spre cîmpul de alergări. De cum am ajuns, ne-am j. „e cîntat, și am ținut-o tot așa pînă seara tîrziu. Mă -turau buricele degetelor de parcă m-ar fi înțepat mii ice iar Mattia atîta suflase în trîmbiță, că de-abia mai sufla. Și totuși trebuia să cîntăm înainte, căci dacă Bob ii' tovarășii lui nu osteneau făcîndu-și figurile, nici noi nu aveam voie 'să fim osteniți. Cînd s-a înserat, am crezut că o să ne odihnim. Da' de

unde ! Ne-am mutat doar n cort într-o circiumă de scînduri, și-acolo, iar muzică tumbă. Am ținut-o așa p'îna după miezul nopții. Abia mai zdrăngăneam la harfă — aproape că nici nu mai știam ce cînt. Și nici Mattia nu era mai breaz ca mine. De vreo douăzeci de ori anunțase Bob că era ultima repiczentatie, și tot de atîtea ori o luaseră de la capăt.

Dacă noi eram obosiți, apoi tovarășii noștri, care cheltuiau și mai multe forțe decît noi, erau cu desăvîrșire sleiți. Începuseră chiar să greșească figurile. Într-un rînd,

) prăjină mare ce le servea la exerciții căzu peste picio-

\ lui Mattia, care scoase un strigăt de durere. Am cre-

it că-i zdrobise piciorul și ne-am repezit amîndoi la el,

2 și cu mine. Noroc că nu era prea grav. Locul se în-

lețise, carnea se tumefiase, dar oasele rămăseseră în-

gi Totuși Mattia nu mai putea să umble. Am hotărît

lîna să doarmă în căruța lui Bob, iar eu să mă

ingur la hanul „*Stejarul Bătrîn*”, că doar trebuia să

încotro pleca a doua zi familia Driscoll.

I te duce, îmi tot spunea Mattia. Mergem mîine

f dacă nu mai găsim pe nimeni la han ? _ |r^u a^t mai bine, rămîneam de capul nostru.

p
de la familia Driscoll, nu plec așa. De-: crezi că nu ne-ar da repede de urmă? Unde ajunge cu piciorul tău ?
<W m^f dacă -i așa, plecăm. Dar lasă pe mîine ! Nu J*astă-seară, mi-e frică. ^{ue} ce anume ? ^{Nu} Știu, mă tem pentru tine.

411

— Lasă-mă să plec și-ți făgăduiesc că mîine vin înapoi

— Și dacă te opresc ?

— Ca să nu mă oprească, îți las harfa și o să trebu-, iască să vin s-o iau.

Și cu toată frica lui Mattia, am pornit la drum, mig nefiindu-mi frică defel. De cine sau de ce să-mi ii fost frică ? Ce i s-ar fi putut lua unui calic ca mine ? Dar deși nu simțeam nici cea mai mică teamă, eram totuși foarte tulburat. Pentru înțîia oară în viața mea mă -vedeam cu desăvîrșire singur, fără Capi, fără Mattia... Singurătatea mă apăsă, după cum glasurile tainice ale nopții mă nelinișteau, iar luna, care se uita la mine cu chipul ei de mort, îmi întrista inima. Cu toată oboseala, am mers repede și am ajuns în cele din urmă la han. Dar cît am căutat căruțele noastre, nu le-am găsit. Erau numai vreo două-trei căruțe păcătoase cu coviltir de pînză, o baracă mare de scînduri și două care acoperite, de unde se auzeau niște răgete de fiare sălbatice. În schimb, căruțele frumoase, vopsite cu m-lori vii, ale familiei Driscoll, ia-le de unde nu-s.

Tot dînd tîrcoale în jurul hanului, am zărit un gemuleț luminat deasupra unei uși și, gîndind că poate ^{tiu} toată lumea s-a culcat, am ciocănit în el ușor. Îmi deschise chiar hangiul cu mutra cea suspectă, pe care îl văzusem în ajun. Mă lumineă, băgîndu-mi felinarul în ochi, și mă recunoscui. Dar în loc să mă lase să intru, își ascunse felinarul la spate, se uită în toate părțile și trase cu urechea cîteva clipe :

— Căruțele voastre au plecat, zise el. Tata ți-a lăsat vorbă să vii după el la Lewis imediat, chiar în noaptea asta. Călătorie sprîncenată ! Și îmi trînti ușa în nas, fără altă explicație. De ând eram în Anglia, învățasem destulă englezească pentru a înțelege atîta lucru ; totuși un cuvînt, și cel mai însemnat, mie nu-mi spunea nimic : *Luis*, zisese hangiul. Unde-o fi asta? Habar n-aveam, căci pe v^{erne}^a ' aceea nu știam că Luis este pronunțarea englezească a orașului Lewis, pe care îl văzusem scris pe hartă. I chiar să fi știut că era vorba de Lewis, tot n-aș fi pu^l, pleca într-acolo imediat, fără Mattia, așa că trebuia » mă întorc la bîlci, oricît de frînt eram de oboseală. 1

Am luat-o, așadar, din loc, și peste un ceas și 3 taie' mă trînteam pe maldărul de fîn din căruța lui

412

— Mattia. în câteva cuvinte i-am povestit ce se întâmpla — apoi am adormit, frînt de oboseală. Cîteva ore de rîni-au redat puterile, astfel că, dimineața, m-am gata de plecare spre Lewis, dacă Mattia, care mai 'fjia încă, avea să poată umbla.

După ce m-am dat jos din căruță, m-am îndreptat că-? prietenul nostru Bob, care, deșteptîndu-se înaintea se pregătea să aprindă focul ; mă uitam la el cum tea pe vine și sufla din rășputeri sub ceaun, cînd de- ită mi se păru că-l văd pe Capi dus de zgardă de un ooliceman. înmărmurit, mă întrebam ce putea să în- emne asta, dar Capi, care mă recunoscuse, se smuci cu putere, scăpînd din mîna polițaiului, și ajungînd la mine din cîteva salturi, îmi sări în brațe. Polițaiul se apropie :

— Cîinele e al dumitale, nu-i așa ? mă întrebă el.

— Da.

— Atunci te arestez.

Și mîna i se abătu grea pe brațul meu, strîngîndu-l ca într-un clește. La vorbele și gestul polițaiului, Bob se ridică de jos și veni la noi :

— De ce-l arestezi ? întrebă el.

— Ești frate cu el ?

— Nu, sînt prieten.

— Un om cu un copil au vrut să jefuiască azi-noapte serica Saint-Georges. Au intrat pe fereastră, cu ajuto-

[unei scări și au luat cu ei cîinele ăsta să le dea de ! dacă vine cineva. Și chiar așa s-a întîmplat. Dar, graba lor, n-au mai avut timp să ia și cîinele cînd au îndărăt pe fereastră, așa că javra a fost găsită în Kă. Eram sigur că dacă umblu cu cîinele îi găsesc hoți. Peste unul am dat. Unde-i acum tatăl ? ^u Știam dară-l întrebases pe Bob sau pe mine. M-am ns ; parcă mă lovise în moalele capului. Totuși în- am ce se întîmplase sau, mai bine zis, ghiceam. ^{ent}ru paza căruțelor îl opriseră pe Capi, ci fiindcă ireche bună și îi putea înștiința pe cei care furau c^a așa că nu pentru plăcerea de a dormi la habarul Bătrîn" plecaseră căruțele de cum se în-dacă nu se opriseră la han, era din pricină [!]"ise furtul și trebuiau să șteargă putina ne-

413

Dar nu la vinovați se cădea să mă gîwdesc în aceea, ci la mine. Oricine ar fi fost ei, eu mă apăra și, fără să-i înfund, puteam să-mi dovedesc nev" novăția. Era de ••ajuns să le arăt ce făcusem în timpul acela. Pe rînd chibzuiaș așa, Mattia, care auzise w tărăboiul, se dăduse jos din căruță și alergase la mir^ șontîc-șontîc.

— Lămurește-l că nu sînt vinovat, i-am zis lui Bob Am stat doar cu voi pînă la unu noaptea. Apoi m-am dus 'l hanul „Stejarul Bătrîn", unde am vorbit cu hangiu) și îndată după aceea m-am înapoiat aici. Bob îi traduse vorbele mele polițistului. însă acesta nu păru deloc convins cum nădăjduiam eu, ci dimpotrivă.

— Tocmai că la unu și un siert au intrat în biserici zise el. Băiatul a plecat de aici la unu sau cu cîteva minute înainte de unu și un sfert la biserică, împreună cu hoții.

— Faci mai mult de un sfert de ceas de aici pînă în oraș, zise Bob.

. — Dar alergînd ? replică agentul. Și, afară de asta, cine îmi dovedește că a plecat chiar la unu ?

— Jur eu ! strigă Bob.

— A, dumneata ! exclamă polițaiul. O să vedem noi ce greutate are mărturia dumitale.

Bob începea să se înfurie. Polițistul ridică din umeri. l

— Dacă mă insulți, zise Bob, te dau la gazetă.

— Pînă una-alta, pe dumnealui îl iau cu mine, n-id decît să se descurce în fata judecătorilor.

Mattia mi se aruncă în brațe. Am crezut că vrea să ni I sărute, dar Mattia se gîndea înfîi la ceea ce era tnsi] folositor.

— Nu te teme, îmi șopti el la ureche, n-o să tff, lăsăm noi.

Și de-abia atunci mă sărută.

■ — Ai grijă de Capi, i-am spus eu în franțuzește « Mattia.

Dar sergentul mă înțelese :

—> Nu, nu, zise el, clinele rămîne la mine. E ajutat să-l prind pe unul din hoți, tot el mă va ajuta »■
prind și pe celălalt.

Iată-mă deci pentru a doua oară arestat, dar ruși»J de acum era mai apăsătoare, pentru că nu mai era
V^B de o învinuire prostească, cum fusese cu vaca. Chiar

414

basma curată din pacostea asta, nu urma să în-? rerea de a-i vedea condamnați —■ și pe drept con-

. __. pe cei cu care mă credeau părtaș ? Și iar am

T^e'voit să trec, dus de polițist, prin mulțimea de gu-

ă care se înghesuia să vadă, însă fără să mă huidu-

sau -să mă amenințe ca în Franța, din pricină că

***tia** nu erau țărani, ci oameni care toți sau mai toți

^{3Ser}ă de-a face cu poliția, adică comediați de circ,

l de bîlci, vagabonzi sau *tramps*, cum le zic en-

"Vlula în care m-au băgat nu semăna nici pe departe

celula plină de ceapă, în care petrecusem cîndva o

pte, ci era o celulă adevărată, cu o fereastră cu gratii

oase de fier, pe care numai văzînd-o îți pieria orice nă-

ide de scăpare. Ca mofclier nu avea decît o bancă și

hamac. M-am prăbușit pe bancă și am rămas copleșit

3 nenorocirea care dăduse peste mine. Grîidurile mi se

julzeau în cap fără șir, căci rni-era cu neputință să leg

măcar două idei sau să trec de la una la alta.

Ce cumplită era clipa de față, ce spăimîntătoare era cea de mîine !

„Nu te teme, îmi spusese Mattia, n-o să te lăsăm d". Dar ce putere avea un copil ca Mattia ? Sau un

bărbat ca Bob, în cazul că ar vrea să-i dea o mîină de ajutor i Mattia ? Cînd ești în închisoare, n-ai decît

un singur : cum să scapi ? Știam că Mattia și Bob n-aveau să | că aveau să facă orice pentru mine, dar

cum pu-i să mă ajute să ies din temnița asta ?

dus la fereastră și am deschis-o ca să-i încerc

: erau de fier, prinse cu ciment în piatră ; am

i zidurile : aveau cam un metru grosime. Par-

era din lespezi mari de piatră, iar ușa îmbrăcată

nturs din nou la fereastră : dădea într-o curte

-a și lungă, mărginită de un zid de cel puțin patru

alțime. Cu neputință să scapi dintr-o asemenea

^{re}Q' J^{hiar} dacă te-ajută prieteni adevărați. Ce

^{Cl}urilOr ? ri ^{mentul} P^{riet}eniei împotriva forței lu-

^r Uevotamentul nu dărimă zidurile.

Pîna [?]tiat[?] totul era să aflu cît voi sta în închisoarea

^ă vor duce în fața judecătorului, care-mi va

^a- Și, odată acolo, voi izbuti oare să-mi dove-

'ovația, ^{cu} toată prezența lui Capi în biserică ?

415

Voi avea oare puțința de a mă apăra fără să dau vin^a ^ aceia pe care nu voiam și nici nu se
cădea să-i îmino vățesc ?

Aici era totul, și în asta, numai în asta, puteau să nr ajute Mattia și Bob ; ei trebuiau să adune
mărturii ca s§ probeze că la unu și un sfert eu nu mă aflu în biseii^ Saint-Georges; dacă
faceau dovada, scăpăm, cu toată mărturia mută pe care bietul Capi o aducea împotiiv^a mea. Și
mi se părea că asemenea mărturii nu erau chiar cu neputință de găsit.

A, să nu se fi rănit Mattia la picior, ce-ar mai umbla ce s-ar mai zbate el! Dar în starea în care
se afla, abia dacă putea coborî din căruță. Hei, de-ar vrea Bob să' umble în locul lui !

Toate grijile și frămîntările astea mi-au alungat somnul, cu toată oboseala de ajun. Ba mi-au
tăiat și pofta de mîncare, așa că nici nu m-am atins de hrana ce mi se aduse. în schimb m-am
repezit la apă, căci mă ardea o sete chinuitoare și, toată ziua, din sfert în sfert de ceas, mă
duceam la urciorul cu apă și sorbeam cu nesaț, fără să-mi potolesc arșița și fără să îndepărtez

gustul amar care-mi stăruia în gură.

Cînd l-am văzut pe gardian intrînd în celula mea, am răsuflat ușurat și plin de nădejde, căci, de cînd fusesem închis, mă frămînta, mă chinuia o întrebare ce mi-o puneam fără să-i aflu răspuns : Cînd o să mă cheme la interogatoriu ? Cînd o să mă pot apăra ?

^Mai auzisem de arestați ținuți luni întregi fără să-i judece sau fără să-i întrebe cineva ceva, ceea ce pentru mine era totuna, și nu știam că în Anglia nu trece niciodată mai mult de o zi-două între arestarea cuiva și înfățișarea lui înaintea judecătorului.

întrebarea asta, pe care eu singur n-o puteam lămuri, a fost prima pe care i-am pus-o gardianului, care î^u părea om rău, iar el se osteni a-mi răspunde că voi » dus cu siguranță chiar a doua zi înaintea judecătorul^ Dar la întrebarea mea, îⁱ veni în gînd să mă î^{ntie} și efl ; cum el îmi răspunsese, era drept să-i răspu

Și ^{eu}-

• J

— Cum ai făcut să intri în biserică ? mă întreba ^ Bineînțeles că m-am jurat pe ce aveam mai sin eram nevinovat; el însă mă privi, ridicînd din un^ pentru că nu conteneam spunîndu-i că nici nu calc

416

• rică se îndreptă spre ușă și, ajuns acolo, se uită ^l min<\ apoi bodogăni :

Ce stricați mai sînt ștregarii ăștia din Londra ! Vorba lui m-a durut grozav ! Deși nu era el judecă^{as} fi dorit mult să mă creadă nevinovat. Din glas, Privire, putea să-și dea seama că spuneam adevărul, omul' acesta nu mă crezuse, putea-voi oare să-l ~^a vin^{ff} Pe judecător ? Noroc că vor vorbi și martorii ntru^o mine ! Chiar dacă judecătorul n-o să mă asculte \ ^mine, o să fie dator să asculte și să creadă mărturiile e mă vor dezvinovăți. Îmi trebuiau neapărat aceste mărturii- Oare aveam să pot face rost de ele ?

Printre poveștil<f cu deținuți pe care le știam, era și despre felul cum se pot da știri celor închiși ; li se ascundeau răvașe în mîncarea adusă de afară. Poate că Mattia cu Bob se folosiseră de stratagema asta ! La jindul acesta, m-am și apucat să fărîmîtez toată pîinea primită, dar n-am găsit nimic. Odată cu pîinea mi se luseseră și niște cartofi. I-am strivit și pe ei, dar nici pomeneală de răvaș ! Poate că Mattia și Bob n-aveau ni- nic să-mi spună, ori, mai degrabă, nu puteau să-mi spună nimic.

Nu-mi rămînea deci decît să aștept liniștit pînă a zi. Dar cine în locul meu n-ar fi fost copleșit de deznădejde ? Cît am să trăiesc, am să-mi amintesc de noaptea aceea îngrozitoare. Vai, cît de nebun fusesem să i cred în presimțirile și în temerile lui Mattia !

oua zi dimineața, gardianul îmi aduse în, celulă o și un lighean și mă pofti să mă spăl, căci urma să ațîșez judecătorului. Îmi atrase atenția că o ținută Masă era adesea cea mai bună apărare pentru un •tCînd am fost gata, n-am mai putut sta locului să mă învîrtesc prin celulă ca o fiară în

scuzat. Îi am

^{Cl}«că.

însă ^{VTU} ^t să^{mi} pregătesc apărarea și răspunsurile-,

^{ea} lmi ieșisem din minți, așa că, în loc să judec

Pi îmi treceau prin cap tot felul de bazaconii,

unei lanterne magice. Într-un tîrziu, gardia-

ia. După ce am străbătut mai multe cori*

— Int^m oprit în f a^a unei usⁱ mici pe care o deschise. Intra> îmi zise el.

417

1

O zăpușeală mă izbi în față ; am auzit un zumzet deslușit, am intrat și m-am trezit într-o boxă : mă în sala de ședințe a tribunalului.

Cu toate că parcă aveam vedenii, iar sîngele îmi zvî nea în tîmple să mi le spargă, dintr-o privire arunca? de jur împrejur am văzut limpede tot ce mă înconjura⁸ sala de ședințe, publicul... Sala era destul de spațioasă" înaltă, cu ferestre largi și împărțită în două : în ' parte tribunalul, în cealaltă, publicul. Pe o estradă rna? înaltă ședea judecătorul, iar mai jos, în fața lui, luară loc alți trei oameni ai legii care erau, după cum am aflat mai târziu, un grefier, un casier pentru amenzi și un alt magistrat care, la noi în Franța, poartă numele' de procuror, în fața boxei mele stătea un ins cu robă și perucă : avocatul meu.

Cum de aveam eu un avocat ? De unde venea ? Cine mi-l pusese ? Mattia și cu Bob ? Dar nu era vreme să mă gîndesc la asta. Destul că aveam unul.

Undeva într-o bancă l-am zărit chiar pe Bob, pe cei doi tovarăși ai lui, pe hangiiul de la „Stejarul Bătrîn" și niște oameni pe care nu-i cunoșteam ; apoi pe o altă bancă, în fața celei dintîi, printre alte persoane l-am recunoscut pe policeman-ul care mă arestase și am înțeles că acolo erau băncile martorilor.

Locul hărăzit publicului gema de lume ; deasupra I unei balustrade l-am zărit pe Mattia ; privirile ni s-au încrucișat, s-au înțeles, și pe loc m-am simțit îmbărbătat: voi fi apărut, îmi rămînea să nu mă las nici eu, să m' apăr cît mai dîrz. Nu mi se mai părea că toate privirile ațintite asupra-mi mă strivesc.

Procurorul luă cuvîntul și, pe scurt — părea foa grăbit — înfățișă pricina : un furt fusese săvîrșit noap în biserica Saint-Georges ; hoții, un bărbat și un " pătrunseseră înăuntru cu ajutorul unei scări, cu ei și un dine, ca să stea de pază și să le dea -dacă se ivea vreo primejdie. Pe la vreo unu și un s un trecător întîrziat, zărind o lumină slabă în bise ascultase și auzise zgomot; numaidcît se dusesse ^ trezească pe paracliser. Se întorseseră împreună ^{cU}jațj, curioși. La venirea lor, dinele lătrase, iar hoții, sp ■ fugiseră pe fereastră lăsînd înăuntru cîinele, care n ^ tuse să se cațare pe scară. A doua zi, cînd e, coriM cîmpul de alergări de către polițistul Jerry, care

418

udele pentru istețimea și zelul său, își recunos-oînul : acuzatul din boxă. Cît despre al doilea hoț, de poliție se aflau pe urmele lui. ce mai spuse cîteva cuvinte care dovedeau vina ■urorul tăcu, iar un glas ascuțit strigă :

nci, judecătorul, fără să se întoarcă spre mine, ci cum' Și-^{ar} fi vorbit sieși, mă întrebă cum mă nu-e vîrstă și ce meserie am. I-am răspuns în engle-ă mă chema Francis Driscoll și că locuiam la pămei, ia Londra, în curtea Leului-Roșu, în Bethnal-îen. I-am cerut voie apoi să vorbesc franțuzește, de- >' fusesem crescut în Franța și venisem doar de cîteva luni. ■w A x . , — ” .

— Să nu-ți închipui ca ma poți trage pe sfoara, îmi judecătorul cu asprime. Știu și eu franțuzește, am explicat, așadar, pe franțuzește de ce era cu ne-nță să fi fost în biserică la ora unu, întrucît la ora aceea mă aflam pe cîmpul de alergări, iar la două și ju-mătate la hanul „Stejarul Bătrîn".

— Unde te aflai la unu și un sfert ? mă întrebă judecătorul.

— Pe drum.

- Asta rămîne de dovedit. Dumneata spui că erai în spre „Stejarul Bătrîn", iar acuzarea susține că erai ■ică. Ai plecat de la curse pe la vreo unu fără cî-nute, te-ai dus să te întâlnești cu complicele du-i apropierea bisericii, unde el te aștepta cu o turnai după ce ați săvîrșit furtul, te-oi fi dus la «Stejarul Bătrîn".

strădui să-i arăt că acest lucru nu era cu pu-

C am_ VăZUt că Judecătorul nu mă credea.

i explici prezența cîinelui în biserică ? mă

Hui explic, fiindcă nu înțeleg. Cîinele nu era cu em de dimineață sub o căruță de-a noastră, spune mai mult, căci nu voiam să-l bag la

m-am uitat la Mattia, care îmi făcu semn

Au eh ^{6U însă am tăcut}

^mat un martor, și l-au pus să jure pe evanghelie

, p^e adevărul, numai adevărul, fără ură și fără

^{ra} un om grăsan și mărunțel, cu o înfățișare

'unătoare, deși avea fața stacojie și nasul

419

vînat. Înainte de **jurămfe** făcu o mătanie în fața trik naiului și apoi se ridică umîlîndu-se în pene : era pa^{ra} r[^] serul bisericii Saint-Georges.

Începu să povestească cu lux de amănunte ce tare speriasc și ce mînios fusese cînd veniseră să-l trezeai din somn ca să-i spună că intraseră hoții în biserică ^{ta} tî se gîndise că este o păcăleală, dar, cum nu e el Z

^m

căruia să-i joci feste, își dăduse seama că se petrece ceva grav. Așa că se îmbrăcase în mare grabă, ca își rups^{es} și doi nasturi de la vestă. Și, mă rog, fugise într-un <>u flet, deschisese ușa bisericii și dăduse . . . peste cine ? Sau mai degrabă peste ce ? ... Peste un dine.

Ce era să mai zic ? Dar avocatul meu, care pînă aturuf tăcuse, se ridică, își scutură peruca, își potrivi roba pe umeri și luă cuvîntul :

— Cine a încuiat ușa bisericii în ajun ? întrebă el

— Eu, răspunse paracliserul, că doar asta mi-e datoria,

— Ești sigur ?

— Cînd făc un lucru, sînt sigur că-l fac.

— Și cînd nu-l faci ?

— Sînt sigur că nu l-am făcut.

■— Foarte bine. Atunci ai putea să juri că nu l-ai încuiat dumneata pe cîine în biserică ?

— Dacă ar fi fost acolo, l-aș fi văzut. ■— Ai ochi buni ?

— Ca toată lumea.

— Nu te-ai izbit dumneata, acum șase luni, de un vițel care atîrna, despicat, în fața unei măcelării ?

— Nu văd ce rost are să-mi puneți asemenea întrebări ! strigă paracliserul, învinețindu-se.

— Ești bun să răspunzi ca și cînd ar avea rost ? _ _

— Fie. Așa este l **m-am** ciocnit de o vită spînzurată **a** fața unei măcelării.

— Va să zică n-o văzuseși ?

— Eram cu gîndul aiurea.

— Era după cină cînd ai încuiat ușa bisericii .

— De bună seamă.

— Și cînd te-ai izbit de vițelul acela, nu era tot după»

cina

ă ?

Păi . . .

Vrei să spui că nu luaseși masa ?

Ba da.

Cum bei berea de obicei : cu țapul sau cu

420

^{cu} halba. " Cîte halbe la o masa ?

Z, Niciodată mai multe ?

~ Cîtpodată trei.

" Niciodată patru, ? Niciodată șase ? _ Foarte rar.

„ Coniac nu bei după-masa ? _ Uneori.

_ îți place slab sau tare ? _ Nu prea slab. _ Cîte pahare bei ? _ Depinde. — Ai putea să jujji că nu bei niciodată trei sau chiar

u pahare ? Și cum paracliserul se învinețise tot și nu răspund»!, avocatul conchise : Aceste întrebări ajung să dovedească ceea ce voiam, și anume că martorul a tut să-l încuie pe c-îine în biserică, el, care, după-masă, ciocnește de vițel fiindcă e cu gîndul în altă parte.

Asta-i tot ce voiam să aflu.

Să fi îndrăznit, i-aş fi sărit avocatului de gît; eram salvat !

Chiar aşa : de ce să nu admitem că-4 încuiase pe Capi biserică din greşeală ? Era foarte cu putinţă ! Şi dacă

împlase aşa, nu-I băgasem eu acolo. Prin urmare, eram vinovat şi nu mi se putea pune mie în spinare toată povestea.

ă paraclicer au fost audiaţi oamenii oare îl întovă-
fc la biserică ; nu văzuseră altceva decît fereastra

\ pe unde fugiseră hoţii. Apoi au fost ascultaţi
mei : Bob, tovarăşii lui, hangiul, care au poves-
i ce făcusem în timpul acela. Totuşi un singur
itut fi lămurit, şi anume cel mai însemnat :

«sa l_a care plecasem de la bîlci.

s-a terminat interogatoriul, judecătorul mă încă mai aveam ceva de spus, atrăgîndu-mi atenţia ^m-
puteam să şi tac. Am răspuns că sînt ne-^a ^{am} încredere în dreptatea judecătorilor

^a ^{am} în cr Cătorul

Ş
^{am} încredere în dreptatea judecătorilor. ăt

! or

^a pus să se citească procesul-verbal ^l *

p
ansferatⁱ or_ ^6 Care le auz*sem. ^ap^oi spuse că voi fi > se v_a mchiso^oarea comitatului pînă cînd marele ^{on}unţa
dacă voi fi dat în judecata curţii cu

421

Şt'zdrobitpebancă.Vai.vai'.Dece ascultasem pe Mattia ?

20

BOB

De-abia la cîtăva vreme după ce m-au dus înapoi în I celula mea, am înţeles pricina pentru care nu
fusesem I achitat : judecătorul voia să aştepte şi arestarea infracto-l rilor din biserică pentru a vedea
dacă fusesem complicei' cu ei. Poliţia era pe urmele lor, spusese procurorul, aşa' că aveam să îndur
durerea şi ruşinea de a sta alături de ei pe banca acuzaţilor. Dar cînd avea să se întîmple asta?; Cînd
urma să fiu transferat în închisoarea comitatului?! Cum era oare închisoarea aceea ? Unde se afla ? Cu
între-l bărilă astea îmi puteam bate capul, astfel că timpul îrail trecu mai repede ca în ajun ; nu mai
ardeam de nerăb-l dare ; acum ştiam că trebuie să aştept. Şi, ba plimbîn-du-mă de colo pînă colo, ba
stînd pe bancă, aşteptam Pe înserat am auzit o trîmbiţă şi am recunoscut feiul de a cînta al lui Mattia.
Dragul de el! Voia să-mi dea de ştire că se gîndeşte la mine şi că stă de veghe. Cîntecuj ajungea pînă la
mine pe deasupra zidului din drept*! ferestrei : de bună seamă că Mattia se afla dincolo de zi j pe
stradă, şi nu ne despărteau decît cîţiva metri. P^acă nu puteam vedea prin zid ! Dar dacă privirile nu Pj
teau răzbate prin el, sunetul trecea peste zid. Pe W trîmbiţă se auzea acum şi zgomot de paşi, şi alte
zgo» nelămurite : am înţeles că Mattia şi cu Bob dădea« "" De ce or fi ales ei tocmai locul ^a^J|
"le cîştig ? Sau voiau să-m'

422

ca

sa

- nricep că Mattia strigase : „Dis-de-dimineaţă !" nu i englezi, ci pentru mi^e. Era mai greu de priceput
ise să spună, şi iar mi-u.n pus tot felul de întrebări ă le pot găsi un răspuns. Un singur lucru era lim-şi
sigur : a doua zi dis-de-dimineaţă să fiu treaz şi iţit la orice, pînă atunci, răbdare, dacă puteam ! „pă ce
se întuneacă, m-am culcat şi am încercat să ; am auzit orologiile vecine bătînd orele, unele ă altele,
pînă cînd somnul m-a furat şi m-a dus pe
aripile lui.

Era încă noaptea neagră cînd m-am deşteptat. Pe cerul
întunecat sclipeau stelele. Domnea o tăcere desăvîrşită.

am dat seama că mai era mult pînă la ziuă. M-am
sezat pe bancă, cTe teamă să nu mă simtă, dacă ar fi

Scut pe acolo vreo inspecție de noapte, și am început să
iștept. Curînd, un orologiu a bătut ora trei : mă trezi-
l prea devreme, dar nu îndrăzneam să mă mai culc
iar, și chiar să fi vrut, cred că tot n-aș fi fost în stare ;
prea eram nerăbdător și tulburat !

Mi-am făcut de lucru numărînd bătăile orologiilor ; dar ce nesfîrșite mi se păreau cele cincisp >>zece
minute care se scurgeau de la oră pînă la sfert și de la sfert la jumătate ! Atît de nesfîrșite, încît uneori
mi se părea că ceasul bătuse fără să-l aud eu sau că stătuse.

Ședeam rezemat de perete, cu ochii țintă la fereastră ; a o vreme mi s-a părut că steaua la care mă
uitam erde din strălucire, iar cerul începe să se lumineze ab. Se crăpa de ziuă ; în depărtare cîntau
cocoșii;

am ridicat și, în vîrful picioarelor, m-am dus să
fereastră. Nu era treabă ușoară, căci scîrțîia al
; totuși, încet-încet, cu multă băgare de seamă, am
TOC că celula mea se afla într-o sală veche trans-
' în închisoare, și că paza arestaților fusese lăsată
a gratiilor de fier, căci dacă fereastră nu s-ar fi
as, n-aș fi putut răspunde la chemarea lui Mattia !
'i deschizând fereastră, nu mă loveam de gratiile
;Uratg' d* zidurile cele groase, de poarta ferecată ? Era
mie să sper în libertate în aceste condiții, și
Stelele s +•

£ m- stms rînd pe rînd. Răcoarea dimineții m-a
•âte am ;fJ\zșribulesc, totuși nu plecam de la fereastră. -o^o, în picioare, cu auzul încordat, pîndind un
423

zgomot, o mișcare. Cerul se prefăcu într-un vâl ma alb, iar pe pămînt lucrurile .începură să se
contureze d ^{2>} lușit. Era într-adevăr în zorii zilei, așa cum spusese m ~ ttia. Ascultam ținîndu-mi
răsuflarea, dar nu auzeam da^î bătăile inimii mele.

în cele din urmă mi se păru că deslușesc o rîcîială în zid, însă, cum înainte nu răsunase zgomot de pași,
attî crezut că mă înșel. Totuși ascultam - rîcîia cineva ! Apoi deodată am zărit un cap apărînd deasupra
zidului. Am văzut numaidecît că nu era al lui Mattia și, cu tot întunericul ce mai stăruia încă, l-am
recunoscut pe Bob.

Se vede treaba că mă văzuse și el, așa cum stăteam lipit de gratii, căci își duse degetul la buze.

— Sst !

Mi se păru că-mi face semn să fug de la fereastră. Deși nu înțelegeam ce voia, l-am ascultat. Atunci
am văzut că are în mîna cealaltă o țeava lungă, lucioasă, da parc-ar fi fost de sticlă. Abia cînd o duse la
gură, am priceput că er.a o țeava de aruncat. Se auzi un șuierat, și în aceeași clipă, un cocoloș alb
zbură prin aer și-mi că^u la picioare. Imediat după aceea, capul lui Bob, dispăru în dosul zidului și nu
se mai auzi nimic.

M-am repezit la cocoloș : era de hîrtie subțire, răsucită și strînsă în jurul unui bumb de plumb. Mi se
păru că este ceva scris pe hîrtie, dar nu era destulă lumină ca să pot citi, așa că trebuia să aștept să se
facă ziuă.

Am închis la loc fereastră cu multă grijă și m-am trîntit repede în hamac, ținînd cocoloșul de hîrtie
strîns în pumn.

încet, prea încet pentru nerăbdarea mea, se iviră zorile și o lumină roșietică se așternu pe ziduri ; am
desfăcut hîrtia și am citit :

*„Miine seară te transferă în închisoarea comitatului, o să mergi cu trenul, într-un compartiment de
clasa « 11-a, cu un policeman : așază-te Ungă ușă. După ce o -mergeți patruzeci și cinci de minute
(numără-le bine --h trenul o să-și încetinească mersul la un macaz; descM atunci ușa și aruncă-te
fără frică ! Te asvîrli cu miM^ _ întinse înainte și fă în așa fel, încît să cazi în pieton? ^ odată jos,
urcă dealul din stingă, noi vom ji acolo c ^ căruța și cu un cai bun, să te luăm. Nu-ți fie ^n^a două zile
sîntem în Franța ; curaj și încredere*

424

tine minte : sări cît mai departe și caută să cazi li

%ram salvat ! N-am să fiu dus la judecată ; n-am să ăd ce se va petrece acolo !

Ah ! Mattia, dragul de el ! Și Bob, ce băiat bun ! Căci limpede că"el îl ajuta pe Mattia. „Vom fi acolo cu un \ bun" ; numai Mattia singur n-ar fi fost în stare să le țină la cale pe toate.

Am mai citit o dată răvașul : „Patruzeci și cinci de îinute de la plecare ; povârnișul din stingă ; să cazi în jicioare". Negreșit, o să m-arunc fără frică, să știu că nor. Mai bine mort, decât condamnat ca hoț. Tii, că bine o mai ticluseră ! „în două zife sîntem în Franța".

Dar în toiul bucuriei mi-am adus aminte de Capi și entuziasmul mi s-a risipit pe loc. Am alungat însă acest înd : nu se putea ca Mattia să-l fi uitat pe Capi. Așa cum găsisese mijlocul să mă scape pe mine, trebuie să fi găsit ceva și pentru Capi. Am mai citit biletul de vreo două-trei ori, apoi l-am mestecat în gură și l-am înghițit ; acuma puteam dormi liniștit, ceea ce am și făcut pînă cînd mi-a adus temnicerul de mîncare.

Timpul se scurse destul de repede, iar a doua zi, după--niază, un *policeman* pe care nu-l cunoșteam intră în lula mea și-mi zise să-l urmez. M-am bucurat vîzînd
un om de vreo cincizeci de ani, care nu părea prea sprinten.

Lucrurile s-au petrecut întocmai după cum prevăzuse tia, și cînd trenul porni, eu ședeam chiar lîngă ușă. ream cu spatele iar *policeman-u* în fața mea. Eram unguri în compartiment.

— Știi englezește ? mă întrebă el.

— Puțin.

— Dîr de înțeles ?

- Suficient, dacă mi se vorbește rar. J Atunci, băiete, am să-ți dau un sfat : nu fî pe șme-J cu justiția. Mărturisește adevărul ca să-ți ușurezi «•a- Nimic nu-i mai nesuferit decât să ai de-a face care tăgăduiesc chiar și ceea ce-ți sare-n ochi. frlînzi s^vfTM_6t ^^ de ace* a care mărturisesc, noi sîntem Petrecut] *Uite eU> de pilda> dacă-mi spui cum s-au =rurile. îți făgăduiesc că-ți dau o coroană : să ° are să-ți prindă în închisoare !

423

Eram gata să-i răspund că nu aveam nimica de mărturisit, dar mi-am dat seama că era mai bine să nu-l indispun pe *policeman*, așa că am tăcut din gură.

— Mai gîndește-te, urmă el, și, la închisoare, cînd ai să înțelegi ce sfat bun ți-am dat, să mă chemi pe mine, pentru că, vezi tu, nu trebuie să te spovedești oricui, se cuvine să alegi pe cineva care-ți vrea binele, și cred că îți dai seama că eu vreau să te-ajut.

Am făcut semn că da.

— Să întrebi de Dolphin. O să-mi ții minte numele?

— Da, domnule.

Ședeam rezemat de ușă. Geamul fiind lăsat, i-am cerut voie să mă uit la locurile pe unde treceam. El, ca să-mi cîștige încrederea, îmi răspunse că mă pot uita cît vreau. De ce era să se teamă, că doară trenul alerga în goana mare ?

Curînd după aceea, cum aerul rece îi bătea în față, se depărta de ușă și se mută în mijlocul vagonului.

Eu nu mă sinchiseam de frig ; am scos încet mîna stingă afară ; am apăsat pe clanță, am întredeschis puțin așa și am continuat s-o țin cu dreapta. Timpul trecea repede. Apoi locomotiva scosese un șuierat și își încetini rre.sul. Sosise clipa : am împins ușa cu putere și, făcîndu-mi vînt, am sărit cît am putut mai departe. M-am ros- I togolit în șanț. Noroc că țineam mîinile întinse și am putut să mă agăț de iarba de pe margine ! Totuși lovitura fu atît de puternică încît am leșinat. Cînd mi-am venit în fire, am crezut că sînt tot în. tren, căci eram hurducat și auzeam o huruială. Cînd colo, mi-am dat seama că sînt întins pe un maldăr de paie.

Curios ! Fața mi-era udă, iar pe obraji, pe frunte simțeam o răsuflare blîndă și caldă. Am deschis ochii : un cîine, o pocitanie de cîine galben sta aplecat asupra mea I și mă lingea. Am dat cu ochii de Mattia, care stătea în genunchi lîngă mine.

— Ai scăpat, îmi spuse el, dînd cîinele la o parte și îmbrățișîndu-mă.

— Unde sîntem ?

— tn căruță. Bob mîină calul.

— Cum te simți ? mă întrebă Bob, întorcându-se.
— Nu știu încă, dar cred că bine.
— Ia mișcă mâinile și picioarele ! îmi strigă Bob.

426

Cum stăm întins pe paie, am făcut ce-mi spunea el.

— Bravo, zise Mattia, nu ți-ai frînt nimica !

— Dar ce s-a întîmplat ?

— Ai sărit din tren, cum ți-am spus eu, dar zdruncinătura a fost atît de puternică, încît ai căzut în șanț. Vă-zînd că nu mai vii, Bob a coborît panta, iar eu am ținut ^alul. Cînd am văzut că te-aduce pe brațe, am crezut că ești mort. Ce spaimă ! Ce disperare ! Dar iată, ai scăpat ! ' — Și *policeman-ul* ?

— Merge înainte cu trenul.

Aflasem ce era mai important. M-am uitat în jur și am zărit iar pocitania de cîine galben care mă privea galeș, cu niște ochi ca ai lui Capi, dar nu era Oapi, căci Capi al meu era alb.

— Și CapT? am zis eu. Unde este ?

Pînă să răspundă Mattia, dienele cel galben sărise iar ' pe mine și mă lingea schelălăind.

— Păi nu4 vezi ? spuse Mattia. L-am vopsit noi. Bietul cățel ! L-am mîngîiat și l-am sărutat și pe el.

— De ce l-ai vopsit ? am întrebat eu.

— E o poveste-ntreagă, stai să ți-o spun. Dar Bob nu-i dădu voie.

— Mîna tu calul, îi zise el lui Mattia, și ține-l zdravăn. În timpul ăsta eu o să mă îngrijesc de căruță, ca să n-o recunoască la barieră.

Căruța avea un coviltir de pînză de cort întinsă ge niște cercuri. Bob ascunse cercurile în căruță și, păturind 'iltirul în patru, îl puse peste mine. Apoi îi spuse și lui ttia să se acopere cu foaia de cort. În felul acesta, uța își schimbase cu totul înfățișarea : fără coviltir și mai cu o persoană în loc de trei. Dacă porneau'după oi, informațiile pe care urmau să le culeagă de la lenii ce vedeau căruța trecînd aveau să-i încurce și mai rău.

, ~~~ Încotro ne îndreptăm ? l-am întrebat pe Mattia and s-a lungit și el lîngă mine.

- La Littlehampton, un port mic la mare, unde Bob frate căpitan pe o corabie, care face naveta între glia și continent, ca să încarce ouă și unt din Norman- iUîT._a^{ei} • lsiⁿy- Dacă scăpăm — și sigur vom scăpa — s f ?_{oh} i_o datorăm. El a făcut totul. Căci altfel,

* avu/ P,_{utut} face pentru tine eu, un biet nenorocit ? Bob ideea să-ți sufle răvașul, să sari din tren, el i-a

427

convins pe tovarășii lui să ne împrumute calul, și tot el ne va face rost de corabia cu care să ne întoarcem în Franța, căci îți închipui și tu că, dacă ai vrea să te urci pe vapor, ai fi imediat arestat. Vezi ce bine-i să ai prieteni ?

— Și la Capi, cine s-a gîndit să-l scape ?

— Eu, dar Bob a fost cu ideea să-l vopsească în galben, ca să nu-l recunoască polițaiul Jerry, după ce i l-am furat. Știi cine : Jerry deșteptul, cum îți spunea judecătorul. De data asta însă n-a prea fost deștept, căci i l-am suflat pe Capi de sub nas. E drept că și Capi, cum m-a simțit a făcut aproape totul singur, dar și Bob e un șmecher și jumătate.

— Și piciorul tău ?

—■ Mi-a trecut sau cel puțin așa cred ; drept să-ți spun, n-am prea avut vreme să mă gîndesc la el. În Anglia, drumurile nu sîn-t așa de libere ca în Franța ; din loc în loc dai peste bariere unde trebuie să plătești o taxă ca să treci. Cînd ajungeam la vreuna din aceste bariere, Bob ne spunea să tăcem din gură și să nu mai mișcăm, iar paznicii înregistrau o căruță doar cu un singur om. Bob le mai spunea cîte o glumă și trecea.

Cu priceperea lui de clovn de a se machia, își ticluise © mutră de țaran gospodar atît de izbutită, încît pînă și cei care-l cunoșteau mai bine ar fi stat de vorbă cu el fără să știe eu cine au de-a face.

Mergeam foarte iute, căci aveau un trăpaș bun, iar Bob era mare meșter la mînat caii. Totuși trebuia

să ne și oprim ca să răsuflă calul și să-i dăm să mănânce ; dar pentru asta nu ne-am oprit la han, ci într-o pădure, unde Bob a deshamat calul și i-a agățat de gît o traistă plină cu ovăz, pe care o avea pregătită în căruță. Era întuneric beznă. Ar fi fost greu să dea cineva peste noi.

Stînd de vorbă cu Bob, am vrut să-i spun cit îi sînt do recunoscător, dar el nu m-a lăsat.

— Și tu m-ai ajutat la nevoie, răspunse el, strîn-gîndu-mi mîna, astăzi te-ajut eu ; fiecare la rîndul lui. Și unde mai pui că ești frate cu Mattia ! Ce nu fac eu pentru un băiat ca Mattia !

L-am întrebat dacă mai avem mult pînă la Littlehamp-ton. El îmi răspunse că aveam mai bine de două ceasuri de mers și că trebuia să ne grăbim, deoarece corabia fratelui său pleca în fiecare sîmbătă la Isigny. El bănuia că

428

l rărea se făcea odată cu refluxul de dimineață, și cum într-o vineri seara, trebuia să ne grăbim, jvje-am ghemuit iar pe paie, sub coviltir, iar calul, odihnit, a pornit în trap iute.

— Ți-e frică ? mă întrebă Mattia.

— f) a și nu ; mi-e foarte frică să nu pună mina iar pe mine, dar cred că am scăpat de ei. Cînd fugi, înseamnă îți mărturisești vina. Asta mai ales mă frămîntă : ce le-aș mai putea spune ca să mă apăr ?

— 1 _ Ne-am gîndit și noi la asta, însă Bob a socotit că «ai bine să facem pe dracu-n patru decît s-ajungi la ■unea cu juri. E prost să treci pe acolo, chiar cînd te achită. Eu n-am îndrăznit să spun nimic ; n-am avut decît un gînd : să t# "lau cu mine în Franța, dar mi-e teamă ca pînă la urmă să nu iasă și asta prost.

— Ai făcut bine ; și orice s-ar întîmpla pînă acolo, o să vă fiu recunoscător toată viața.

— N-are ce să se mai întîmple ! Fii pe pace ! La prima stație, *puliceman-ul* și-a făcut raportul, dar pînă să pornească urmărirea, a trecut ceva timp, iar noi n-am stat cu mîinile în sîn. Și-apoi, ce, sînt năzdrăvani ca să știe că noi ne imbarcăm la Littlehampton ?

Negreșit că, dacă nu ne dăduseră de urmă pînă atunci, aveam să ne imbarcăm nestingheriți, numai că eu nu eram atît de sigur ca Mattia că, la prima stație, *police-man-ul* nu pornise după noi. Aici era primejdia, care putea fi chiar mare de tot.

Între timp, calul, mînat cu strășnicie de Bob, fugea cînd pămîntul pe șoseaua pustie ; doar din cînd în ne încrucișam cu cîte o căruță, căci din urmă nu ne agea nici una. Satele prin care treceam erau adormite arar zăream o fereastră luminată ; doar cîinii luau în mă goana noastră și ne urmăreau cu lătratul lor. După 3astă mai piaptișă, Bob oprea calul să răsuflă. Ne oi jos din căruță și ne lipeam urechea de pămînt i ascultăm, dar nici chiar Mattia, care avea auzul fîn, nu auzea nimic care să-i dea de bănuir. Călă-mvălmti în întunericul și tăcerea nopții.

cum ^stăteam sub coviltir nu ca să ne ascundem, ci rece I) ¹⁶ ~încrîmzim_ căci începuse să sufle un vînt foarte sărat • aOa ne treceam limba peste buze, simțeam un gust eram în preajma mării. Peste puțin am zărit o lu-

129

mină slabă care, la răstimpuri regulate, se stingea și se aprindea : era un far. Ne apropiam de țintă.

Bob opri calul și, mînîndu-l la pas, o apucă pe urv drum lăturalnic ; apoi, coborînd din căruță, ne spuse să ținem calul și să-l așteptăm acolo. Iar el se duse să vadă dacă fratele său nu plecase și dacă puteam să ne imbarcăm fără vreo primejdie pe corabia lui.

Drept să spun, timpul cit a lipsit Bob mi s-a părut lung, nespus de lung. Nu scoteam nici o vorbă și ascultam marea spărgîndu-se de țărîm, destul de aproape, cu un vuiet monoton care ne sporea și mai mult îngrijorarea ; Mattia dîrdîia, cum dîrdîiam și eu.

— De frig, îmi spuse el în șoaptă.

Adevărat să fi fost ? în orice caz, de câte ori o vacă sau o oaie din izlazul pe la marginea căruia trecea drumul nostru izbea vreun pietroi sau vreo buturugă, parcă simțeam și mai vîrtos frigul și tremuram și mai și.

În sfîrșit, am auzit pași pe drumul pe care plecase Bob. Pesemne că se întorcea : acuma mi se hotăra soarta. Bob nu era singur. Cînd s-a oprit, am văzut că mai era cu cineva : un om îmbrăcat cu o haină de mușama și cu o beretă de lînă pe cap.

— Acesta-i frate-meu, zise Bob. Vă ia bucuros. Acum vă duceți cu el ; ne despărțim. Nu-i nevoie să știe lumea că am fost pe aici. Am vrut să-i mulțumesc, dar el nu m-a lăsat. Mi-a luat voinicește mîna și mi-a strîns-o : Să nu mai vorbim despre asta ; e doar firesc să ne-ajutăm unul pe altul, fiecare la rîndul lui. Las' că ne mai întîlnim noi. Îmi pare bine c-am putut face ceva pentru Mattia.

Am plecat cu fratele lui Bob și am intrat curînd pe străzile tăcute ale orașelului. După cîteva cotituri am ajuns pe chei, unde boarea mării ne-a izbit drept în fața.

Fără o vorbă, fratele lui Bob ne arătă cu mîna o nay^a echipată cu tot ce trebuie ; am înțeles că era corabia lui; în cîteva minute am fost pe bord, apoi am coborît într-o cabină mică.

— Nu ridicăm ancora decît peste două ceasuri ; ne zise el, stați aici și nu faceți zgomot.

Ne încuie cu cheia în cabină și plecă. Atunci Mattia, fără să facă zgomot, se aruncă de gîtul meu și mă săruta. Acum nu mai tremura . . .

430

21

„LEBĂDA”

După plecarea fratelui lui Bob, corabia rămase cîtva timp liniștită. Nu se auzea decît șuieratul vîntului în pînze și clipocitul apei care se lovea de pereții vasului. Puțin cîte puțin, toate se însuflețiră în jurul nostru : pe punte răsunară pași, odgoanele fură lăsate, macaralele scîrțîiră îndelung, lanțuri zornăiră înfășurîndu-se și desfășurîndu-se scripeți, o pînză fu ridicată ; cîrma gemu și, deodată, corabia se înclină pe stînga, apoi începu să se legene ușor : pornisem, eram salvat!

Domol și abia simțit la început, legănatul se făcu tot mai puternic și mai iute ; corabia plonja cu botul înainte și valuri înalte o izbeau în prova sau în flancul drept.

— Vai de tine, dragă Mattia ! i-am spus tovarășului meu, luîndu⁴ de mîna.

— Nu-i nimic, zise el, bine că sîntem aici. Dealtfel, știam eu că nu scap fără asta ; cînd eram în căruță, mă uitam cum clatină vîntul vîrfurile copacilor și îmi ziceam că pe mare o să fie strașnică țopăială ; și uite că țo-păim ...

În clipa aceea, ușa cabinei se deschise. —■ Puteți urca pe punte, dacă vreți, ne spuse fratele lui Bob ; nu mai e nici o primejdie.

— Unde se simte mai puțin răul de mare ?

— Stai culcat.

— Atunci vă mulțumesc, rămîn aici să mă culc. Și se întinse pe jos.

— O să-ți aducă un mus tot ce-ți trebuie, zise că-Pitanul.

— Mulțumesc ; i-aș fi tare recunoscător să nu întîr-«e, răspunse Mattia.

— Chiar așa urgent e ?

i bine că nu ! De cînd a început ! Am vrut să

cu el, dar Mattia insistă să mă duc pe punte : As-

r^e?-“^{ct} „Bine CHa¹” i scăpat tu ; acum nu-mi mai -pasă. Nu

¹ mchipuit c-o să-mi facă plăcere să am rău de

431

Pe punte nu mă puteam ține în picioare decît agățîndu-mă zdravăn de parîme. Cît puteai vedea cu ochii, nu se zărea decît o pînză de spumă albă pe care gonea mica noastră corabie, aplecată pe-o rină, parcă gata-gata să se răstoarne. Dar nu se răsturna, ci, dimpotrivă, se înălța ușoară fișnind din valuri, purtată și împinsă de vîntul de vest.

M-am întors înspre țarm : luminile din port nu se mai zăreau decît ca niște puncte în întunericul cețos. Pri-vindu-le cum se micșorau și se stingeau una cîte una mi-am luat rămas bun de la țara Albionului, cu o dulce ușurare în suflet.

— Dacă vîntul o ține tot așa, îmi zise căpitanul, deseară sîntem la Isigny. *Eclipsa* e o corabie serioasă. O zi întreagă pe mare, ba chiar mai mult, vai de bietul Mattia .' Și mai zicea că-i face plăcere să aibă rău de mare !

■ Deși nu aveam altceva de făcut decît să mă duc de pe punte în cabină și din cabină pe punte, ziua a trecut repede, într-un rînd, pe cînd stăteam de vorbă cu căpitanul, l-am văzut întinzînd mina spre sud-vest și am zărit atunci o coloană albă profilîndu-se pe zarea albăstruie.

— Barfleur .' zise el.

Am coborît într-un suflet să-i duc vestea cea bună lui **Mattia** : se vedea coasta Franței. Dar mai era o bucată bună de la Barfleur pînă la Isigny, căci trebuia ocolită **toată** peninsula Cotentin pînă să ajungem la Vire și Aure.

Se înnoptase de-a binelea cînd *Eclipsa* trase la chei, la Isigny. Căpitanul ne îngădui să dormim pe corabie, așa că de-abia a doua zi ne-am despărțit de el, mulțumindu-i după cum se cuvenea.

— Dacă vrei să mai veniți în Anglia, ne zise el, I scuturîndu-ne zdravăn mîinile, să **știți**, *Eclipsa* pleacă de aici în fiecare marți ; vă stă la dispoziție.

Ne poftea el din toată inima, dar noi nici că ne gîn-deam, fiindcă și Mattia, și eu aveam motivele noastre să nu mai trecem așa curînd marea înapoi.

Am debarcat în Franța doar cu hainele de pe noi și ^{cu} instrumentele muzicale, căci Mattia avusese grijă să ia și ^{harfa} mea din cortul lui Bob. Ranițele însă ne rămă^{^6} seră în căruțele familiei Driscoll. Ne părea foarte rău > deoarece nu ne puteam relua viața pribeagă fără cămăși

432

fără ciorapi și, mai ales, fără hartă. Noroc că Mattia , ouși deoparte doisprezece franci, pe lîngă partea .stră din câștigul realizat în tovărășia lui Bob și a tenilor lui, care se ridica la douăzeci și doi de șilingi, ă douăzeci și șapte de franci și cincizeci de centime. a însemna pentru noi o avere de aproape patruzeci de f anei- Mattia voise să-i dea lui Bob banii ăștia ca să-i îtească cheltuielile făcute cu evadarea mea, însă Bob [punse că ceea ce faci din prietenie nu se plătește și nu voise să primească o lăscaie.

Cea dintîi grijă, după ce am coborît de pe *Eclipsa*, a fost să ne facem rost de o raniță veche, și-apoi să ne cum-părăm două Cămăși, două perechi de ciorapi, o bucată de-apun, un pieptene, ată, nasturi, ace și, în sfîrșit, ceea ce era și mai trebuincios decît orice pe lume, o hartă a Franței.

Într-adevăr, încotro s-o apucăm noi acum după ce ajunsesem în Franța ? Pe ce drum să pornim ? Cum să ne orientăm ?

Asta ne frămînta pe noi în timp ce plecam din Isigrvy*. pe drumul care duce spre Bayeux.

r în ceea ce mă privește, zise Mattia, mie îmi e totuna, sînt gata s-o iau la dreapta sau la stînga ; un singur lucru vreau.

— Care anume ?

- Să ținem malul vreunui rîu, al vreunei ape sau al vreunui canal, fiindcă am eu ideea mea. Și cum nu-l întrebam în ce constă ideea lui, a urmat : Văd că trebuie să î lămuresc tot eu : cînd Arthur era bolnav, doamna Mil-an îl plimba cu 6 corabie, că doară așa l-ai întîlnit pe *Lebăda*.

— Dar acum nu mai e bolnav.

■ V/ei să zici că îi este mai bine. Fiindcă, după cîte fost foarte bolnav și n-a scăpat decît datorită în-f mamei sale. Și eu m-am gîndit că, pentru a-l de-a binelea, doamna Miligan îl plimbă tot cu pe rîurile, pe apele și pe canalurile pe unde poate *Lebăda*. Așa că, dacă ținem malul apelor astea, se iaște întîmpla să dăm de *Lebăda*.

e unde știi tu că *Lebăda* e în Franța ? e nicăieri ; totuși, cum *Lebăda* nu poate merge pe ^e crezut că n-a părăsit Franța, și am putea avea ³ găsim. Oricît de greu ar fi, nu crezi că ar trebui să încercăm ? Eu vreau s-o regăsim neapărat pe doamna Milligan, și părerea mea este că nu trebuie să ne cruțăm ostenele.

— Dar ce facem atunci cu Liza, cu Alexis, cu Benjamin, cu Etienne ?

— între timp o să-i vedem și pe ei, fii pe pace. Dar trebuie să pornim de-a lungul unui rîu sau al unui canal la să găsim pe hartă care e rîul cel mai apropiat de noi'.

Am întins harta pe iarbă și am căutat rîul din apropiere : era Sena.

— Foarte bine ! Plai pe Sena, zise Mattia.

— Păi Sena trece prin Paris.

— Ei, și ce-i cu asta ?

— Uite că e. L-am auzit pe Vitalis spunând că, dacă vrei să urmărești pe cineva, îl cauți la Paris. Dacă poliția engleză mă caută pentru furtul din biserica Saint-Georges, nu vreau să dea peste mine. Atunci degeaba am mai fugit din Anglia.

— Păi poate poliția engleză să te urmărească și în Franța ?

— Nu știu ; dar dacă o fi așa, n-avem ce căuta la Paris.

— N-am putea merge pe lângă Sena până aproape de Paris, să ne depărtăm și să ne întoarcem la ea mai în- colo ? Nici eu nu țin să dau ochii cu Garofoli.

— Sigur că putem.

— Ei, atunci așa vom face : o să întrebăm pe marinari, pe cei ce trag la edec de-a lungul apei, și cura *Lebăda* cu veranda ei nu seamănă cu nici unul din celelalte vase, nu poate să treacă neobservată pe Sena. Iar dacă n-o găsim pe Sena, o căutăm pe Loara, pe Garona, pe toate apele din Franța, și tot dăm noi de ea.

N-aveam de ce să mă opun ideii lui Mattia, așa că am hotărât să ajungem la Sena, pentru ca s-o luăm apoi în. susul ei.

După ce ne-am gândit la noi, venise vremea să ne gîm dim și la Capi ; așa cum era, vopsit în galben, Capi ^{na} mai era Capi. Am cumpărat, așadar, niște săpun moale și. la cea **dinții** gîrlă întîlnită, ne-am apucat să-l frecăm d^m răspuțeri, făcînd cu schimbul cînd oboseam.

Dar vopsea lui Bob fusese vopsea bună ; nu se l^{ua} cu una cu două. A fost nevoie de multe îmbăieli și în. *j lungi săpuneli; a fost **mai** ales nevoie de săptămîni ?

434

• întregi pînă să-.și recapete Capi culoarea lui adevă-

Noroc că în Normandia întîlnești ape la tot pasul,

că în fiecare zi îi făceam cîte o baie. Prin Bayeux,

pe n pont-l'Eveque și Pont-Audemer, am ajuns la Sena,

în punctul La Bouille.

Cînd de pe culmea dealului împădurit, la cotitura unei -arări umbroase din care ieșeam după o zi întreagă de iers Mattia a zărit deodată în fața lui Sena (a scos un riot de bucurie) desenînd un cot mare în mijlocul căruia ne aflam noi și purtîndu-și agale apele liniștite, și adînci, csite de luntri cu pînze albe și de vopsea al căror fum -ca pînă la noi, el a declarat că ceea ce vede în clipa aceea îl împacă cu apa și că înțelege acum plăcerea de a te plimba pe o apă liniștită, printre pajiști verzi și ogoare bogate, sau printre păduri întunecoase ce te înconjoară cu verdeța lor.

— Să știi că pe Sena trebuie să-și fi plimbat doamna Milligan băiatul, îmi zise el.

— O să aflăm îndată, întrebîndu-i pe locuitorii satului din vale.

Dar pe atunci nu știam ce greu e să-i întrebi ceva pe normanzi, care rareori răspund limpede și care, dimpotrivă, pun ei întrebări celor care-i întreabă.

— Căutați un vapor din Havre sau un vapor din *ouen* ? Nii era cumva o barcă ? Sau un caic ? Nu era șalupă, nici șlep ?

După ce am răspuns la toate întrebările ce ni s-au ius, am înțeles că *Lebăda* nu se opri niciodată la La iile, iar dacă trecuse pe acolo, o făcuse pesemne noap-ea, astfel că nimeni n-o putuse vedea.

De la La Bouille ne-am dus la Rouen, unde ne-am în-

t iar cercetările, dar tot degeaba. Nici la Elbeuf n-am

Putut afla ceva despre *Lebăda*; la Pose, unde sînt stăvi-

Și, prin urmare, vasele pot fi mai bine văzute, tot

mei o urmă.

să ne descurajăm, mergeam înainte, întrebînd u. dar fără prea mari speranțe, căci *Lebăda* nu pu-^a ° Plec-a dintr-un port neînsemnat. Era foarte posibil ca jna Milligan să se fi imbarcat la Quillebeuf sau la pec, sau poate chiar la Rouen ; însă cum nu dădeam ^l ° „Urmă a trecerii lor, nu ne rămînea decît s-o în-l Pnă la Paris, sau mai curînd, dincolo de Paris.

435

Fiindcă noi nu mergeam de plăcere, ci mai trebuia să ane cîștigăm și pîinea cea de toate zilele, am făcut cinci săptămîni de la Isigny pînă la Charenton.

Acolo, altă nedumerire : s-o luăm tot pe Sena sau s-o apucăm pe Marna ? îmi mai pusesem deseori

întrebarea .asta, uitîndu-mă pe hartă, dar fără a găsi un motiv pentru care să aleg un drum sau celălalt. Noroc că, sosind la Charenton, nu a mai trebuit să stăm la îndoială, căci, la întrebările noastre, ni s-a răspuns, pentru întâia oară, că fusese văzut trecînd pe acolo un vas care semăna cu *Lebăda*; era un vas de plimbare și avea o verandă.

De bucurie, Mattia începu să țopăie pe chei ; apoi, oprindu-se brusc, scoase vioara și se porni să cînte un marș triumfal. Între timp eu îl descoseam înainte pe luntrașul care ne dăduse toate aceste indicații : nu mai încăpea îndoială, eră chiar *Lebăda*; cu vreo două luni în urmă trecuse prin Charenton, urcînd pe Sena.

Două luni î Ne-o luase cu mult înainte ! Dar nu făcea nimic ! Mergînd mereu, o s-o ajungem, cu toate că noi nu aveam decît picioarele noastre, pe cînd ea avea pe •cele ale unor cai zdraveni. Dar asta nu conta : ceea ce era grozav, minunat, nemaipomenit, era că dădusem de urma *Lebedei*.

— Cine a avut dreptate ? strigă Mattia.

Să fi îndrăznit, i-aș fi mărturisit că și eu nădăjdusem la fel de tare, dar nu cutezam să-mi limpezesc, nici chiar mie însumi, toate gîndurile și toate nebuniile care îmi înflăcărau închipuirea.

Acum nu mai aveam nevoie să ne oprim și să întrebăm oamenii, căci *Lebăda* era înaintea noastră : deci, pe -Sena în sus !

La Moret, unde se varsă în Sena râul Loing, a trebuit să punem iar întrebări. *Lebăda* urcase în sus pe Sena. La Montereau, alte cercetări. De data asta, *Lebăda* lăsase Sena și apucase pe Yonna ; pasagerii ei erau o doamna engleză și un băiat lungit pe pat.

Tot ținîndu-ne după *Lebăda*, ne apropiam de Liza[^] Ș¹ inima **îmi** bătea nebunește cînd, cercetînd harta, mă iⁿ trebuam dacă, la Joigny, doamna Milligan alesese canalul «din Burgundia sau pe cel din Nivernais.

4H6

Iată-ne și la locul unde Yonna se întâlnește cu Ar-
ncon ; *Lebăda* mersese înainte pe Yonna așa că aveam
Erecern prin Dreuzi și s-o vedem pe Liza. Poate că
arn chiar de la ea vești despre doamna Milligan și
Xrthur.

De cînd ne tot țineam pe urmele *Lebedei*, nu pierdeam rea multă vreme cu reprezentațiile, iar Capi, artist con-irîcios, nu pricepea de ce goneam în halul ăsta, de ce u₁ lăsăm să aștepte cu tăvița în dinți în fața „onoratului „ublic" care-și dezlega atît de greu băierile pungii ? Tre-uie să ai răbdare ! Numai că noi nu mai aveam răbdare ; cîștigurile scădeau odată cu ceea ce ne mai rămă-ese din economiile de patruzeci de iranci. În loc să punem bani deoparte, mai cheltuiam și din capital.

— Mai repede, spunea Mattia, să ajungem *Lebăda*. Și eu spuneam la fel : „Mai repede".

Niciodată nu ne vîităm seara de oboseală, cît de lung să l¹ fost drumul, dimpotrivă, amîndoi doream să plecăm a doua zi cît mai de dimineată.

— Trezește-mă și pe mine, îmi spunea Mattia, deși Lui îi plăcea să doarmă.

Și cînd îl deșteptam, nici o clipă nu întîrziea în culcuș. Ca să facem economii, ne micșorasem și cheltuielile, fiind cald, Mattia spusese că nu mai vrea să mănînce carne, „pentru că vara nu-i bine să mănînci carne", așa că ne mulțumeam cu o bucată de pîine și cu un ou răscopt împărțit pe din două, sau cu puțin unt; și, deși tre-i prin țara vinului, beam numai apă chioară. Ce ne
asa ? Totuși, uneori lui Mattia i se făcea poftă de bunătăți.

Cît aș vrea ca doamna Milligan s-o mai aibă pe reasa care vă făcea prăjiturile acelea grozave cu țâ, zicea el. Trebuie să fie strașnice prăjiturile cu Am mîncat plăcintă cu mere, dar prăjitură cu caise it doar. Și ce sînt boabele acelea albe lipite pe dulceața galbenă ?

r~ Migdale

— Phii !

prâi'iti!r:f-ti? căsca §ura> ca ?i cTM ar fi vrut să înghită o ■> lu>d -ntreagă.

437

Cum Yonna face multe cotituri între Joigny și ^u•xerre, noi, care mergem pe șosea, tăind de-a dreptul, ar>J cîștigat ceva din timpul ce ne despărțea de *Lebăda*; îngg de la Auxerre încolo, am pierdut-o iarăși, căci *Lebăda* apucînd-o pe canalul Nivernais, gonise cu repeziciune pe apele lui liniștite.

La fiecare stăvilar aflam vești ; pe canalul acela nu prea este circulație mare, așa că toată lumea băgase de seamă *Lebăda*, atît de deosebită de celelalte vase. Ne vorbeau nu numai de *Lebădă*, ci și de doamna Milligan, o doamnă engleză foarte bună" și de Arthur, „un băiat care ședea mai tot timpul culcat pe un

pat de pe punte, la adăpostul unei verande pline de verdeață și de flori, dar -care se ridica în picioare cîteodată".

zise el înainte ! Acum trebuie să-i ajungem din urmă nu numai pe doamna Milligan și pe Arthur, ci și pe Liza. Ce bine s-a brodit ! Altfel am fi pierdut vremea la Dreuzy, pe când așa, putem să ne vedem de drum. Asta zic și eu noroc ! Prea ne-a mers rău pînă acum ca să nu vie și binele. Vîntul s-a schimbat. Cine știe ce fericire ne-aș-teaptă ? !

Și am pornit iar pe urmele *Lebedei* fără întîrziere, "oprindu-ne doar ca să punem capul jos și ca să mai cîști-găm ceva gologani.

La Decize, unde canalul din Nivernais dă în Loara, am întreat iar de *Lebăda*. Apucase pe canalul lateral. Am pornit și noi pe lîngă el, pînă la Digoîn, unde am luat-o de-a lungul canalului central pînă la Châlon.

Harta ne arăta că, dacă de la Charolles am fi tăiat de-a dreptul spre Mâcon, am fi fost scutiți de un mare ocol și de multe zile de mers ; dar asemenea hotărîre îndrăzneată nu ne încumetam să luăm nici unul din noi, oricît am fi cîntărit și foloasele, și ponoasele, căci *Lebăda* se putea să se fi oprit în drum, și atunci am fi depășit-o, ceea ce ne-ar fi silit să ne întoarcem, și astfel, în loc să ■cîștigăm, am fi pierdut vremea.

Am coborît deci pe Saone, de la Châlon pînă la Lyon.

Dar aici, altă greutate : *Lebăda* apucase pe Rhone în jos, sau în sus ? Cu alte cuvinte, doamna Milligan se dusesese în Elveția, sau în sudul Franței ?

Prin furnicarul de vase care suie și coboară P^ Rhone și Saone se putea ca *Lebăda* să se fi strecurat nebăgată în seamă. Am început să-i întrebăm pe marinari, pe barcagii, pe hamalii din porturi și, pînă la urma, ne-am încredințat că doamna Milligan se îndreptase spre Elveția ; prin urmare, trebuia s-o ținem și noi de-a lungul Rhone-ului.

440

— Din Elveția ajungi în Italia, zise Mattia. Încă un Ț Dacă, tot ținîndu-ne după doamna Milligan, ne-am Țneni la Lucea, ce s-ar bucura Cristina ! Bietul Mattia ! El mă ajută să-i caut pe cei dragi mie, u nu eram în stare să fac nimica pentru ca el să-și

si

revadă surioara !

De la Lyon încolo ne-am mai apropiat de *Lebăda*, căci e Rhone, care curge repede, nu se urcă ușor ca pe Sena.

' Culoz nu mai era decît cu șase săptămîni înaintea noastră. Totuși, după hartă, nu credeam s-o putem ajunge a urmă înainte de a intra în Elveția, căci nu știam că j^hone-ul încetează să fie navigabil înainte de intrarea în lacul Geneva și ne închipuiam că doamna Milligan vrea să viziteze^cu *Lebăda* și Elveția, a cărei hartă n-o aveam.

Sosind la Seyssel, oraș pe care fluviul îl desparte în două și prin mijlocul căruia trece un pod, am coborît pe malul apei. Care nu mi-a fost însă mirarea, cînd de departe mi s-a părut că zăresc *Lebăda* ! Ne-am îndreptat alergînd într-acolo. Semăna cu ea, era chiar ea, și totuși ai fi zis că e o navă părăsită. Stătea priponită, zdravăn de țărm, în preajma unui zăgaz de pari care o apăra, iar pe bord, totul era încuiat. Nici flori nu se mai vedeau pe verandă.

Ce să se fi întîmplat ? Ce-o fi cu Arthur ? Ne-am oprit, cu inima strînsă de îngrijorare. Dar de ce rămăsesem așa, ca niște stane de piatră ? Să mergem să ne interesăm.

Primul pe care l-am întreat ne dădu toate lămuririle : era chiar paznicul *Lebedei*.

— Doamna din Anglia, care a venit cu corabia, îm-ună cu doi copii, un băiat bolnav și o fetiță mută, se i Elveția. A lăsat aici corabia pentru că nu poate mai departe pe Rhone. Doamna și cei doi copii au • cu trăsura, împreună cu o îngrijitoare. Ceilalți de orăbie au plecat după ea, cu bagajele. Se va reîn-la toamnă ca să se imbarce iar pe *Lebăda*, să co-e Rhone pînă la mare și să petreacă iarna în Sud. ^m -raSufat ușurați : nici una din temerile ce ne nă-■a^nu era întemeiată. S-ar fi convenit să ne închi-icruri bune, nu să ne gîndim numai la rău. ¹¹ acum unde-o fi doamna ? întrebă Mattia.

411

— A plecat să închirieze o vilă pe malul lacului Geneva, în direcția Vevey. Nu prea știu nici eu bine unde anume. Are de gînd să stea acolo toată vara.

Păi atunci, haidem la Vevey ! La Geneva o să cumpărăm o hartă a Elveției și o să găsim foarte repede orașul sau satul acela. Acum, *Lebăda* nu mai gonea înaintea noastră ; și, de vreme ce doamna Milligan avea să petreacă acolo toată vara, eram siguri c-o găsim, numai s-Țcăutăm.

Și iată-ne, după patru zile de la plecarea din Seyssel, căutînd prin împrejurimile Vevey-ului, printre sumedenia de vile care începeau de pe malul lacului cu ape albastre și se cățărau pînă sus pe coastele verzi și împădurite ale muntelui. În care din ele se adăposteau doamna Milligan Arthur și Liza ? Dar bine că ajunsesem pînă aici ! Era și timpul : nu ne rămăseseră în buzunar decît trei franci, iar la ghetă nu mai aveam pingele.

Dar Vevey nu-i un sătuleț, ci un oraș, ba chiar un •oraș măricel, pentru că de el sînt legate, pînă la Ville-neuve, un șir de sătulețe și stațiuni care se țin lanț : Blonay, Corsier, Tourde-Peilz, Clarens, Cherneux, Mon-treux, Veyteaux, Chillon. Așa că, pentru a ne interesa de doamna Milligan, sau măcar de o doamnă din Anglia,, însoțită de un fiu bolnav și de o fetiță mută, ne-am dat **repede** seama că nu era lucru ușor : Vevey și toate celelalte stațiuni de pe malul lacului erau locuite de o mulțime de englezi și englezoaice, de parcă ar fi fost o sta- ■ țione din împrejurimile Londrei.

Cel mai bine era să căutăm și să cercetăm noi singuri t)ate vilele în car© locuiau străini. Și nici nu era chiar așa de greu : n-aveam decît să cîntăm tot ce știam pe toate străzile.

În prima zi am colindat întreg Vevey-ul și am strîn» și o samă frumușică. Altădată, cînd urmăream să adunăm bani pentru vacă sau pentru păpușa Lizei, ne-am ft bucurat nespus de un asemenea noroc !

Dar acum nu mai alergam după cîștig. Eram necăjiți că nu dădusem nicăieri de urma doamnei Milligan.

A doua zi am cercetat împrejurimile orașului, umblîno la înfîmplare tot înainte, cîntînd prin dreptul caselor mal arătoase, fie că ferestrele erau închise, fie că erau o⁸⁸" chise. Dar și în seara aceea ne-am întors acasă triști, ea și în ajun. Și totuși cutreierasem orașul de la lac pîoă *³

442

munte, și de la munte pînă la lac, uitîndu-ne bine în toate părțile și întrebînd din cînd în cînd pe oamenii *care*, după înfățișare, ni se păreau că nu s-ar da în lături să ne asculte și să ne răspundă.

În ziua aceea ne-am bucurat în două rînduri degeaba •*înd ni s-a răspuns că, deși nu-i știau numele, o cunoșteau pre" a bine pe doamna de care ne interesam. Întîi xie-au făcut să ne urcăm pînă la o vilă de lemn aflată în vîrful muntelui ; pe urmă ne-au spus că locuiește pe malul lacului. E adevărat că locuiau acolo niște doamne din Anglia, dar nu era doamna Milligan.

După ce-am cercetat cu de-amănuntul împrejurimile orașului Vevey, ne-am îndreptat către Clarens și Mon-treux, necăjiți de neizbînda căutărilor noastre, însă nicidecum descurajați : ce nu găsisem azi aveam să găsim anîine, de bună seamă.

Umblam cînd pe străzi, mărginite de amîndouă părțile cu ziduri, cînd pe poteci șerpuiind printre vii și livezi, cînd pe drumuri umbrite de castani uriași, cu frunzișul atît de des, îneît, oprind aerul și lumina, nu creștea sub ■ el decît mușchi catifelat. La fiecare pas, pe potecile și drumurile astea, întîlneam cîte o poartă de fier sau de lemn care, deschizîndu-se, ne îngăduia să zărim alei de grădină frumos prunduite încoiăcîndu-se în jurul rondurilor cu boschete și cu flori, sau, cotropită de verdeață, vreo vilă bogată ori vreo căsuță cochetă, năpădită de plante agățătoare ; și mai toate vilele, ca și căsuțele, aveau o vedere minunată spre lacul seînteietor și spre 'ununa lui de munți întunecați.

Grădinile astea mari erau nenorocirea noastră, căci, nd prea departe de casă, ne împiedicau să fim auziți

cei dinăuntru, dacă nu cîntam din răspuțeri, ceea ce

yremea, de dimineață pînă seara, ne istovea cu totul.

Într-o după-amiază cîntam așa în mijlocul străzii,

tad în fața ochilor numai o poartă de fier și în spate un l de care nu ne prea sinchiseam. Cîntasem cît mă luase

a strofa întîi din canțoneta mea napolitană și mă pre-team s-o încep și pe a doua, cînd deodată am auzit

unînd în spatele nostru, dincolo de zid, un glas încet, ciudat :

Varria arlevantare no piccinotto, Cona lancella aghivenno acqua...

443

Al cui putea fi glasul ?

— O fi Arthur ? întrebă Mattia.

Dar nu, nu era Arthur, nu era vocea lui. Și totuși, Capi scheuna și sărea pe zid în sus, cuprins parcă de o bucurie nebună.

N-am mai putut să mă stăpînesc și am strigat :

— Cine cîntă acolo ? Și vocea întrebă :

— Remi ?

În loc de răspuns, mi se rostea numele. Ne-am uitat unul la altul, buimăciți. Și cum stăteam așa ca proștii amîndoi, am zărit în spatele lui Mattia, la capătul zidului, pe deasupra unui gard viu, o batistă albă fluturînd în vînt. Am dat fuga într-acolo. Numai cînd am ajuns la gard, am înțeles cine flutura batista : Liza ! În sfîrșit, o regăsisem și, odată cu ea, pe doamna Milligan și pe Arthur. Dar cine cîntase ? Iată întrebarea pe care i-am pus-o în același timp și Mattia, și eu, în clipa cînd am fost în stare să îngăimăm o singură vorbă.

— Eu, zise Liza.

Liza cînta ! Liza vorbea !

E drept că auzisem de atîtea ori că Liza avea să-și recapete graiul odată și odată, și mai ales în urma unei marii emoții, dar nu crezusem că lucrul e cu puțință.

Și iată, minunea se înfăptuise : iată că Liza vorbea, și asta numai și numai fiindcă mă auzise pe mine cîntînd, fiindcă mă văzuse întorcîndu-mă la ea tocmai cînd mă credea, pesemne, pierdut pe vecie.

Regăsirea noastră fusese pricina acestei mari emoții !

La gîndul acesta am fost și eu atît de zguduit, încît a trebuit să mă țin cu mîna de cracă să nu cad. Dar era nevoie să mă țin tare.

— Unde e doamna Milligan ? am întrebat-o. Unde e Arthur ?

Liza mișcă buzele ca să răspundă, însă din gură nu-i ieșiră decît niște bolboroseli neînțelese. Atunci, nerăbdătoare, porni să vorbească tot prin semne, ca să explice și să se facă înțeleasă mai iute, limba și mintea nefiindu-i încă deprinse a se sluji de cuvinte.

Pe cînd urmăream cu ochii felul ei de a vorbi, pe care Mattia nu-l pricepea, am zărit în fundul grădinii, la ^{cotlu} tura unei alei umbroase, o trăsurică lungă, împinsă de un servitor : în trăsurică se afla întins Arthur, în urma W

444

venea maică-sa alături de... m-am aplecat înainte ca să văd mai bine... alături de domnul James Milligan. Pe loc ni-ani tupilat după gard, spunîndu-i cu glas sugrumat lui Mattia să facă la fel — uitasem că domnul James Milligan nu-l cunoștea pe Mattia. Apoi, cînd spaima mi se mai potoli, mi-am dat seama că Liza trebuie să fi fost uimită căvdi^părusese așa, pe neașteptate. De aceea, ridică puțin, i-am spus în șoaptă :

— Domnul James Milligan nu trebuie să mă vadă nici în ruptul capului, căci mă trimite înapoi în Anglia.

Ea ridică amîndouă brațele în semn de împotrivire.

— 'Nu fă nimic, i-am mai zis, și nu vorbi nimic nimănui despre noi. Mîine dimineată la nouă venim iar aici. Ai g^ijă să fii singură ; acum pleacă !

Dar ea nu era convinsă.

— Pleacă, te rog ! Altfel mă dai de gol și o să ne despartă.

La adăpostul zidului ne-am pus pe fugă pînă am nimerit într-o vie, unde ne-am ascuns. Acolo, după ce am dat frîu liber bucuriei noastre, am ținut sfat.

— Știi, îmi zise Mattia, că eu n-am deloc răbdare să aștept pînă mîine ca s-o văd pe doamna Milligan. Dacă pînă atunci domnul James Milligan îl omoară pe Arthur ? Mă duc numaidecît să vorbesc cu doamna Milligan și să-i spun... tot ce știm. Domnul Milligan nu mă cunoaște, așa că n-are de ce să se gîndească la tine și la familia Driscoll. Și pe urmă o să hotărască doamna Milligan ce-avem de făcut.

Era limpede că planul lui Mattia era bine chibzuit.

De aceea l-am și lăsat să se ducă, dîndu-i întîlnire la un c de castani din apropiere : acolo aș fi putut să mă și ascund dacă din întîmplare mi-ar fi ieșit în cale domnul James Millioan.

ulcat în iarbă, am așteptat mult timp întoarcerea lui-

ia, întrebîndu-mă în nenumărate rînduri dacă nu

f^va făcusem o greșală lăsîndu-l să plece, cînd, deo-

a« l-am văzut sosind împreună cu doamna Milligan.

tirn a, "at sPre dînsa și, luîndu-i mîna pe care mi-o în-

ar.i -' i am s^arutat-o ; ea însă mă strînse la piept și,

M- ~ " ma saru^tă cu drag pe frunte, întîi d Sa_r^uta Pentru a doua oară ; totuși mi se păru că ^ai'â, la

despărțirea noastră, nu mă strânsese astfel

445

— Dragul, bietul de el ! zise ea. Și cu degetele-i albe, frumoase și blajine, îmi dădu părul de pe frunte și se uită lung la mine. Da... da... îngîină dînsa.

Vorbele astea răspundeau cu siguranță unui gînd ascuns, pe care, datorită bucuriei mele, n-am fost în stare să-l pricep atunci. Simțeam dragostea și mîngîierea din ochii doamnei Milligan și eram prea fericit ca să mă gîn-desc la altceva decît la clipa de față.

— Copilule drag, îmi zise ea, uitîndu-se mereu la mine, prietenul tău mi-a povestit lucruri grave. Ia spune-mi și tu cum a fost cu sosirea ta în sînul familiei Driscoll, precum și vizita domnului James Milligan.

I-am povestit totul de-a fir-a-păr, iar doamna Milligan m-a întrerupt numai ca să-i dau mai multe lămuriri despre unele lucruri mai importante. Nimeni nu mă ascultase vreodată cu asemenea atenție. Nici nu-și lua ochii dintr-ai mei. Cînd am isprăvit, ea a tăcut cîtăva vreme, continuînd să mă privească lung, și în cele din urmă îmi zise :

— Tot ce mi-ai spus e foarte important pentru tine, pentru noi toți. Trebuie să chibzuim bine ce facem și să cerem sfatul celor ce pot să ne îndrume. Pînă atunci însă, trebuie să te socotești camarad, prieten (și șovăind puțin), chiar frate cu Arthur, iar de azi încolo să isprăviți, tu și prietenul tău, cu viața asta nenorocită. Pesie două ceasuri vă duceți la Territet, la Hotelul Alpilor, unde o să trimit pe cineva de încredere să vă oprească o cameră. Acolo o să ne vedem iarăși, căci acum trebuie să ne despărțim.

Mă îmbrățișa din nou și, după ce dădu mîna cu Mattia, se depărta în grabă.

— Ce i-ai povestit doamnei Milligan ? l-am întrebat eu pe Mattia.

— Tot ce ți-a spus dînsa și multe alte lucruri ! Ce doamnă bună și frumoasă !

— Dar pe Arthur l-ai văzut ?

— De departe numai, dar mi-a fost destul ca să-mi dau seama că trebuie să fie băiat bun.

Eu îl tot înghesuiau cu întrebările, însă el se cam ferea să răspundă ori o făcea mai pe ocolite, așa că M cele din urmă am început să vorbim despre altceva, pîc^a cînd a venit vremea să ne înfățișăm, cum ne ceruse doamna Milligan, la Hotelul Alpilor. Deși ne-am dus tet

446

noastre păcatoase de muzicanți ambulanți, am ost primiți de un slujitor în frac și cu cravată albă, care ie a condus în camera noastră. Ce frumoasă ni s-a părut ! ^vea două paturi albe. Ferestrele dădeau spre lac. Pri-eliste era o adevărată încîntare. Cînd ne-am săturat de irivit și ne-am întprs în odaie, slujitorul era tot acolo, în picioara, nemișcat, așteptînd ordinele noastre. Ne-a întrebat ce doream să mîncăm la cină.

— Prăjituri cu fructe aveți ? se interesă Mattia.

— . Avem : cu coacăze, cu fragi, cu caise.

— . Prea bine, să ne-aduci și nouă.

— Bin toate trei ?

— Bine-nțeles.

— Și^a început ? Ce friptură ? Ce salată ? Ce garnitură ?

La fiecare întrebare, Mattia căsca ochii, dar nu se iasă intimidat.

— ■ Ce crezi dumneata, răspunse el. Chelnerul ieși grav.

— Cred că aici vom mînca mai bine decît la alde Driscoll, zise Mattia.

A doua zi, doamna Milligan veni la noi, împreună cu un croitor și o lenjereasă, care ne luară măsura pentru haine și cămăși.

Dînsa ne spuse că Liza învață să vorbească și că docarul o asigurase că este pe cale de vindecare.

Apoi, după i a stat o oră cu noi, a plecat, sărutîndu-mă cu dragoste și dînd mîna cu Mattia.

A venit așa patru zile în șir. De fiecare dată se arăta mai bună și mai duioasă cu mine, și totuși reținută, arcă n-ar fi vrut să-și dea în vileag dragostea. A cincea i iocui ei veni îngrijitoarea pe care o văzusem pe Sda mai demult. Ne spuse că doamna Milligan ne Jta acasă la dînsa și că o trăsură era jos, la poarta fiului, ca să ne ducă pînă acolo. Era o caleașca deșii, în care Mattia se urcă fără să se fisticească, de i toată viața nu umblase decît cu trăsura. Capi sări 5 pernele trăsurii, fără să se sinchisească, im mers prea mult ; drumul mi se păru chiar prea rt. căci umblam ca în vis, cu capul plin de gînduri ie<ti sau care mi se păreau mie nebunești. Am fost -*Și într-un salon unde se aflau doamna Milligan, culcat pe un pat și Liza. Cînd Arthur mi-a întins

brațele, m-am repezit ca un nebun să-l îmbrățișez. Apoi am **sărutat-o** pe Liza, iar doamna Milligan m-a sărutat ea pe mine.

— În sfârșit, zise ea, a venit și vremea să-ți reiei locul ce ți <-e cuvine.

Și cum eu o priveam mirat, dînsa se duse și deschise o ușă, pe care si-a făcut apariția tușa Barberin. Bătrînica avea în brațe niște hăinuțe de copil, o pelerină de cașmir alb, o scufiță de dantelă și niște papucei împlețiți. Nu apucă să pună lucrurile pe-o masă, că eu o și luasem în brațe. În acest timp, doamna Milligan spuse unui slujitor **cîteva** cuvinte din care n-am auzit decît numele domnului James Milligan. M-am îngălbenit.

— N-ai de ce să te mai temi, îmi zise ea cu blîndețe, ci dimpotrivă. Vino aici lîngă mine și dă-rhi mîna.

În clipa aceea, ușa salonului se deschise și domnul James **Milligan** intră zîmbind și arătîndu-și dinții ascuțiți. Dar cînd dădu cu ochii de mine, zîmbetul i se prefăcu în l-r-o strîmbltură înfiorătoare.

Doamna Milligan nu-i dădu răgaz să vorbească.

— Te-am chemat, zise ea cu glas stăpînit, dar tremu-rînd puțin, ca să-ți prezint pe fiul meu cel mare, pe care am avut, în sfârșit, fericirea să-l regăsesc. **Iată-l. Dar** se pîre că-l cunoști mai de mult, căci, la omul care-l **furase**, te-ai drs să-l vezi și să te interesezi de sănătatea lui.

— Ce vrei să spui ? Întrebă domnul James Milligan, schimbat la față.

— ...Omul acela, aflat astăzi la pușcărie pentru un furt r-ăvîrșit într-o biserică, a făcut mărturisiri complete. Iată scrisoarea din care rezultă acest lucru. A arătat cum l-a furat oe băiat, cum l-a lepădat la Paris, pe strada Breteuil. În sfârșit, cum și-a luat toate măsurile de prevedere tăind monograma de pe rufele copilului, ca să nu. poată fi identificat. Iată și scutecele lui păstrate de femeia aceasta inimoasă, care mi-a crescut băiatul. Vrei să citești scrisoarea ? Vrei să vezi scutecele ?

Domnul James Milligan rămase o clipă încremenit, gîndindu-se, pesemne, dacă nu era mai bine su no **siH** grume pe toți, apoi se îndreptă spre ușă. Din prag însă se întoarse spre noi.

— O să vedem noi, spuse el, ce o să zică tribunalul de această substituie de copil.

— Dumneata poți să ne dai în judecată. Eu însă, fiii

-știt nu-l voi da pe mina tribunalului pe acela care «ste fratele soțului meu.

' Ușa se închise în urma unchiului meu. În sfârșit, pu-să mă arunc în brațele pe care mi le întindea mama „o sărut pentru înflia oară, în vreme ce și ea mă săruta cu drag.

Cînd ne-a mai trecut puțin emoția, Mattia se apropie

de noi :

— Acum poți sa-i spui mamei ca am păstrat bine taina.

— Cum ? Tu știai ? Răspunse mama în locul lui :

— Cînd mi-a povestit Mattia tot, i-am cerut să tacă,

deoarece, dacă și mie inima îmi spunea că bietul Remi este copilul meu, îmi trebuiau și dovezi sigure că nu greșeam. Ce durere ar fi fost pentru tine, dragul mamei, dacă, după ce te-aș fi îmbrățișat ca pe fiul meu, ți-aș fi spus mai apoi că ne înșelasem ! Acum dovezile le avem : vom rămîne pe veci împreună. Și pe veci nu te vei mai despărți de mama ta, de fratele tău, și nici de aceia care te-au iubit cînd erai nenorocit.

23

ÎN FAMILIE

tre:uu anii... mulți, dar scurți, căci au fost plini numai de zile bune și fericite.

Locuiesc acum în Anglia, în casa părinților mei.

coln -!lul nimănu> copilul părăsit și azvîrlit de colo-

oia soartei, fără o licărire de speranță care să-l

ască în viitoarea vieții, fără un acoperiș sub care

îi iubf^f p^steas că, are azi o mamă și un frate pe care

?

?l care n iubesc _

Ul *?oinar care în copilărie a petrecut atîtea grajduri, prin șuri sau la margine de pădure,

sub lumina stelelor, este acum în casa lui și a părinților lui.

La vreo douăzeci de leghe spre vest de locul unde m-am imbarcat cu ani în urmă, hăituit de poliție, pe un deal împădurit, se înalță o casă acoperită cu iedera bătrână. Frunzișul ei des năpădește cu mantia lui de verdeață arabescurile și chenarele măiestrit săpate în piatră albă în jurul ușilor și ferestrelor. De jur împrejur s'întinde o grădină mare, cu copaci bătrâni, neatinși de secole ori topor, și străbătută de pîrîiașe limpezi ce udă mereu iarba fragedă. Într-o pădurice de fagi străvechi din apropiere se strîng în fiecare noapte cîrduri de ciori care vestesc prin croncănitul lor revărsatul zorilor sau asfințitul soarelui.

Aid, în casa părinților și bunicilor mei, locuim întreaga familie : mama, fratele, soția mea și eu.

De șase luni de cînd ne-am instalat aici, cîte ceasuri n-am petrecut asupra mesei lungi de stejar, înnegrită de vreme, scriind de zor în caietul meu cu amintiri.

Peste cîteva zile e ziua de naștere a primului nostru copil, micul Mattia. Cu acest prilej, cînd se vor întruni aici toți cei care mi-au fost prieteni în zilele de restriște, vreau să pot dărui fiecăruia povestea împlînirilor în care și-a avut fiecare din ei partea, ca o mărturie a recunoștinței pentru sprijinul, pentru dragostea arătată sărmanului copil al nimănui. Cum isprăvesc de scris un capitol, îl trimit la Dorchester, la litograf. Și chiar azi aștept să-mi sosească copiile, autografiate ale manuscrisului, pe care le voi oferi oaspeților mei.

Petrecerea aceasta este o surpriză pe care le-o fac *lot*, precum și soției mele care nici nu se așteaptă să-și vadă tatăl, sora, frații și mătușa. Numai mama și Arthur sin* la curent cu acest mic complot. Dacă nu se ivește cine știe ce piedică neprevăzută, toți vor fi astă-seară aici, l^a noi, și voi avea bucuria să-i văd strînși în jurul mesei

Unul singur va lipsi de la această sărbătoare, ă oricât de mare ne-ar fi dorința, nu-i putem readuce tre noi pe cei ce nu mai sînt. Bietul și scumpul meu sw" pîn, oe fericit aș fi fost să-ți ocrotesc bătrînețele ! T^{eta} fi lipsit de *cimpoiul*, de jocul și de haina ta de z&tti^{ed} N-ai mai fi dat comanda : „înainte, copii!” O bătrîn^eV

450

aspec^{ta}tă de toți și-ar fi îngăduit să ții sus capul tău ■umos, cu plete colilii, și să-ți reiei numele adevărat. Vitalis, bătrînul vagabond, ar fi fost iarăși Carlo Balzani, stitul cîntăreț ! Dar ceea ce moartea nemiloasă nu mi-a sat să fac pentru tine am făcut măcar pentru amintirea • la Paris, în cimitirul Montparnasse, numele de Carlo aizani este scris pe piatra funerară așezată de mama, !a -ererea mea. Iar bustul tău, sculptat în bronz, după fotografiile publicate pe vremea cînd erai vestit, le amintește elor ce te-au aplaudat gloria ta. O copie după acest bust fost turnată pentru mine. Iat-o aici, și în timp ce scriam povestea primilor mei ani de restriște, iar în amintire mi se perindau acele împlîniri pe care le cunoști și tu, ochii mei și-au căutat adeseori privirea. Nu te-am uitat și. nu te voi uita niciodată, fii sigur. Dacă în viața de copil pribeag nu m-am poticnit și n-am căzut, ție și-o datorez, lecțiilor și pildelor tale, scumpe maestre ! Și la orice sărbătoare îți vei avea locul păstrat cu respect. Dacă tu nu mă poți vedea, eu, în schimb, te voi avea întotdeauna în fața ochilor.

Dar iată că e rîndul mamei în gaderia aceasta de portrete. Și astăzi, ea e ca și atunci cînd am văzut-o înția oară, sub umbrarul de pe *Lebăda*, cu aceeași înfățișare nobilă, plină de blîndețe și bunătate.

Numai vîlul de tristețe ce-i întuneca altădată chipul a dispărut.

3 sprijină de brațul lui Arthur, căci acum nu mama
3uce pe fiul ei cu mersul nesigur, ci băiatul, ajuns un
frumos, voinic și sportiv — călăreț dibaci, vîslaș
sosit, vînător neîntrecut — o sprijină pe mama.
dcă, împotriva tuturor așteptărilor unchiului meu Ja-
ies Milligan, minunea s-a împlinit : Arthur trăiește și
va trăi.

' *

'spatele lor, la cîțiva pași, văd apropiindu-se o bă-»că în veșminte de țărancă franțuzoică ducind în brațe

un copilaș înfășurat într-o pelerină albă. Țăranca
este tușa Barbein, iar copilul este al meu, € mi-^{cul} Mattia.

Pă ce am regăsit-o pe mama, am vrut ca tușa Bar-^J să rămîna cu noi, dar ea s-a împotrivit. Nu, dragă

Remi, mi-a spus ea, eu n-am ce căuta ^{ingă} mama ta. Tu o să ai de lucru ca să înveți și
451

să ajungi un om întreg ! Ce să caut eu aici ? Locul meu nu e în casa măicuței tale. Lasă-mă să mă întorc la **Chal** vanon. Asta nu înseamnă încă că ne despărțim pentru-totdeauna. O să te faci mare, o să te-nsoți și o să ai copii. Atunci, dacă o să vrei și dacă o să mai fiu în viață, mă întorc la tine să-ți cresc copiii. N-o să le mai poți fi uoieă așa cum ți-am fost ție, pentru că voi fi bătrână, dar ^{la} bătrânețe poți îngriji de copii. Ai experiență și n-di somn. Iar copilul tău o să-mi fie drag și fii sigur să-mi n-o să-mi-l fure, cum te-au furat pe tine.

Și s-a întâmplat cum a dorit ea. Cu puțin înainte de nașterea copilului, am trimis după dînsa la Chdva'nn, iar ea a lăsat totul ; și satul natal, și obiceiurile ei, și prietenii, și vaca născută de vacuța noastră, și a venit în Anglia la noi. Micul Mattia e alăptat de maică-sa, însă e îngrijit, ținut în brațe, legănat și răsfățat de cușă Bar-berin, care pretinde că e cel mai frumos prunc pe care l-a văzut în viața ei.

Arthur intră în birou ținînd în mînă un număr din ziarul *Times*. Îl pune pe biroul meu, întrebîndu-mă dacă l-am citit. Cînd îi spun că nu, îmi arată cu degetul o corespondență din Viena pe care o traduc aici :

Veți avea curînd prilejul să aplaudați la Londra pe cunoscutul violonist și compozitor Mattia. Cu tot succesul extraordinar pe care l-a obținut cu seria de concerte date de el aici, Mattia ne părăsește, chemat în Anglia de angajamente anterioare. V-am mai vorbit de concertele sale; au produs cea mai vie impresie atît prin puterea și originalitatea execuției, cît și prin valoarea compoziției, într-un cuvînt, Mattia este un Chopin al vioarei".

N-am nevoie de acest articol ca să aflu că micul muzicant de stradă, tovarășul și elevul meu, a ajuns un artist renumit. L-am văzut pe Mattia crescînd și rîvînd sub ochii mei. Iar dacă atunci cînd învățam toți trei, el, Arthur și cu mine, sub supravegherea unui profescr, ei nu prea se împăca cu latina și greaca, în schimb făcea la muzică, cu profesorii pe care i-i pusese mama, pr^o grese atît de uimitoare, încât nu era greu de ghicit că pr^e vederile lui Espinassous, bărbierul-muzicant din orașu Mende, aveau să se împlinească. Totuși, corespondența din Viena mi-a umplut inima de-o bucurie amestecată ^c

452

mîndrie, de parcă aș fi fost și eu părtaș la aplauzele espre care se vorbea. Și oare nu eram, într-adevăr ? Nu]Vlattia un alt eu-însumi, tovarășul, prietenul, fratele meu ? Succesele lui sînt și ale mele, după cum fericirea mea e și a lui.

În clipa aceea, cineva îmi aduce o telegramă sosită chiar atunci:

Am ales drumul cel mai scurt — acela pe viare — totuși nu cel mai plăcut. Dar parcă poate fi plăcută vreo călătorie pe mare ? În orice caz, mi-a fost așa de rău, incit de-abia la Red-Hill am găsit putere să-ți dau de veste. Am luat-o & e Cristina cînd am trecut prin Paris. Sosim la Chegford la patru și zece. Trimite-ne o trăsură.

Mattia."

Rostind numele Cristinei, m-am uitat la Arthur, dar el își plecase privirea. Doar cînd am isprăvit de citit telegrama și-a ridicat-o iar.

— Aș dori să mă duc chiar eu la Chegford, zise ci, pun să înhame caii la trăsură.

— Foarte bine. La întoarcere o să stai pe scăunel în fața Cristinei.

El nu-mi răspunse, ci ieși grăbit. Atunci m-am uitat la mama.

— Ai observat, i-am spus, că Arthur nu-și ascunde emoția. Se vede cît de colo !

— Da, se vede...

Mi s-a părut că simt în cele trei vorbe ale ei o umbră lemuțumire. Și atunci m-am dus lîngă ea, i-am luat jminile și i le-am sărutat.

Măicuță dragă, i-am spus pe franțuzește, fiindcă,

'sta era limba de care mă foloseam cînd voiam să-i

>ese drăgăstos ca pe vremea copilăriei, măicuță dragă

șă fii mîhnită că Arthur o iubește pe Cristina ? E

t că e o fată săracă, dar eu însumi nu sînt oare o

¹ șă poți fi fericit, cît se poate de fericit, chiar dacă

Pe care o iubești nu are o situație" ? N-ai vrea
pe Arthur la fel de fericit ? Slăbiciunea pe care
pentru mine, deoarece nu puteai să nu-i faci
453

toate chefurile copilului pe care-l plînseseși timp <j treisprezece ani, de ce n-ai avea-o și pentru celălalt corn al tău ? Cum să arăți unui frate mai multă îngăduință decît celui alt?

ra

Ea mă mîngîie pe frunte ,și mă sărută.

— Ce copil bun ești ! oftă dînsa. Și ce frate bun ! Cîte comori de dragoste nu se ascund în inima ta !

— Pentru că am făcut economie altădată... Dar nu de mine-i vorba acum, ci de Arthur. Spune și tu, unde ar putea găsi el o soție mai încîntătoare decît Cristina ?

— Pentru tine, Cristina e sora prietenului tău.

— Asta așa e, șf mărturisesc fără înconjur că aș dori din toată inima o căsătorie care l-ar aduce pe Mattia în familia noastră.

— Arthur ți-a vorbit vreodată de intențiile lui ?

— ■ Da, dragă mamă, am spus zîmbind, mi-a vorbit mie, în calitate de cap al familiei.

— Iar capul familiei ?...

— ...i-a făgăduit să-l sprijine. Dar mama mă întrerupse :

— Vine soția ta. Mai vorbim noi despre Arthur. Soția mea, ați ghicit nici nu mai e nevoie să v-o spun, nu-i așa ? este fetița cu ochii mirați, cu fața expresivă, pe care o cunoașteți, e Liza, micuța Liza ; gingașă, delicată, suavă. Liza nu mai e mută, dar din fericire **și-a** păstrat gingășia și istețimea care dau frumuseții ei o înfățișare îngerească. Liza nu s-a mai despărțit de mama, care s-a îngrijit îndeaproape de creșterea și învățătura ei. S-a făcut o fată frumoasă, cea mai frumoasă fată c'în lume, care, pentru mine, are toate calitățile. I-am cerut mamei mîna ei și, după ce s-a împotrivit la început, mama n-a mai putut zice nu, deși acest consimțămînt **le-a**. scos din fire pe unele din rudele noastre. Dintre cei patru care s-au supărat astfel, cu trei am făcut repede pace, cucet îți de farmecul Lizei, iar cel de-al patrulea nu aș-teaptă ca să se împace decît vizita noastră, cu care prilej să-i spunem cît sîntem de fericiți. Și vizita e hotărî** pentru mîine.

— Dar bine, se miră Liza, intrînd, ce se petrece a^{icl>} mă rog ? Toată lumea vorbește pe șoptite. Arthur a p¹⁶¹

454

la gară la Chegford, o trăsură a fost trimisă la Ferry. e misterul acesta, aș putea să știu și eu ? zîmbim, dar nu-i răspundem. Atunci ea își trece

îoi

braț pe după gîtul mamei și, sărutînd-o cu drag, spune :

— Dacă și dumneata faci parte din complot, dragă mamă, nu mai am de ce să fiu îngrijorată. Sînt sigură ainte că orice ai face este ca de obicei spre fericirea noastră. Dar tocmai de aceea sînt și mai nerăbdătoare să aflu.

Vremea a trecut, iar trăsura trimisă la Ferry ca să aducă Familia Lizei trebuie să pice dintr-o clipă în alta. Atunci, ca să glumesc și să-i afit și mai mult curiozitatea, iau o lunetă cu care urmărim de obicei vapoarele din larg și, în Toc s-o îndrept spre mare, o întorc spre șoseaua pe care urmează să sosească trăsura.

— Uită-te cu luneta, îi spun eu, și vei afla ceea ce dorești atîta.

Ea se uită, însă nu vede decît șoseaua pustie. Atunci mă uit eu prin lunetă :

— Cum de n-ai văzut nici cu luneta asta ? îi spun eu, imitînd glasul lui Vitalis cînd își îmbia publicul. Doar e fermecată. Cu ea, eu văd peste mare, pînă dincolo, în Franța ; și uite că văd o casă foarte curățică, prin apropiere de Sceaux, unde un bărbat cu părul alb zorește două femei ce se tot pregătesc : „Haideți odată, le zice el, că pierdem trenul și nu mai ajungem în Anglia la timp. Hai, coană Caterino, grăbește-te un pic, te rog. De zece ani,

i cînd stăm împreună, tot în întîrziere ești. Ce-i ? Ce i să spui, Etienne ? Ia te uită cum a sărit să te ere ! Lasă, dragă, am glumit ! Parcă nu știu eu că nu u găsesc nicăieri în lume o soră mai bună ca ea și o i mai Dună ca tine. Unde să mai dai peste o fată care mărită ca să-și poată îngriji bătrînul tată, după ce tilărie a fost îngerul păzitor al fraților și surorilor înainte de plecare mai dă cîteva dispoziții asupra

în care să fie îngrijite florile în lipsa lui : „Nu ^{im} f^os>t și eu grădinar, îi spune el ajutorului său, ^pricep l_a treaba asta !« Mut acum luneta din loc,

^pricep l_a treaba asta !« Mut acum ^{md} a^s vrea să mă uit în altă parte.

455

— Acum, zic, văd un vapor, un vapor mare, care vin_e din Antile și se apropie de Havre. La bord se află u_n tânăr care se întoarce dintr-o călătorie de cercetări botanice în regiunea Amazoanelor. Se spune că aduce o colecție întreagă de plante necunoscute în Europa. Partea întâia a călătoriei, publicată în ziare, e foarte interesantă • numele lui, Benjamin Acquin, și a ajuns vestit. Nu are dedt o grijă . să ajungă la vreme la Havre ca să prindă vaporul de Southampton și să se întâlnească cu ai lui. Luneta fermecată îl urmărește și iată că a și prins vaporul de Southampton, așa că în curînd va fi aici. îndrept din nou luneta în altă parte și urmez :

— Nu numai că văd, dar și aud acum. Doi bărbați stau într-un vagon : unul bătrîn și altul tînăr. „Ce interesantă o să fie călătoria asta pentru noi !" zice bătrî-nul. „Foarte interesantă, Dascăle". ^,Nu numai că tu, dragă Alexis, o să-i poți îmbrățișa pe ai tăi,' nu numai că o să dăm mîna cu Remi, care nu ne-a uitat, dar o să avem prilejul să vizităm minele din Țara Galilor. Ai să. vezi lucruri demne de știut, iar la întoarcere poți face îmbunătățiri la Truyere, ceea ce îți va spori autoritatea și prestigiul pe care ai știut să ți le cîștigi prin munca ta. Iar eu voi aduna material pentru colecția pe care am donat-o orașului Varses. Ce păcat că n-a putut veni și Gaspard.

Aș fi vrut să urmez, dar Liza, luîndu-mi capul în mîini și mîngîindu-mă, nu mă lasă să mai vorbesc.

— Vai ce bucuroasă sînt ! zice ea emoționată.

— Nu mie să-mi mulțumești, ci mamei. Ea a vrut să-i strîngă aici pe toți aceia care au fost buni cu copilul ei pierdut. Dacă nu m-ai fi oprit adineauri, ai fi aflat că îl așteptăm și pe prietenul cel bun, Bob, care a ajuns cel mai vestit clovn din Anglia, împreună cu fratele lui, căpitan pe *Eclipsa*.

În clipa aceea, un hure de trăsură ajunge pînă l^a noi, apoi numaiderit un altul. Alergăm la fereastră «' zărim trăsura în care Liza își recunoaște tatăl, pe mătușa Caterina pe sora ei Etiennette și pe frații ei lis și Benjamin. Lîngă Alexis sade un bătrîn cu părul alb

456

lot si adus de spate : e Dascălul. Din partea cealaltă sc-seste caleașca în care se agită și ne fac semne Mattia și Cristina. Apoi, după caleașca, sosește o cabrioletă condusă chiar de Bob. Alături de el se află fratele lui, care / rămas același marinar voinic care ne-a debarcat la Isigny-

Coborîm în grabă scara ca să-i întîmpinăm pe oaspeți ios, la intrare. La cină ne strîngem toți în jurul mesei și vorbim, firește, de trecut.

— Trecînd deunăzi pe la cazinoul din Baden-Baden,

zice Mattia, am zărit un gentleman cu dinții ascuțiți. Nu m-a recunoscut, dar mi-a făcut cînstea să-mi ceară cu împrumut niște bani ca să-i joace la cărți. Se vede că nu avusese noroc și că pierduse tot ce avea : era domnul James Milligan.

— De ce spui astea de față cu Remi, dragă Mattia ? întreabă mama. E în stare să-i trimită bani unchiului.

— Chiar așa, mamă dragă.

— Păi atunci, cum o să-și ispășească vina ? ripostează mama.

— Pentru el, care a călcat totul în picioare de dragul banilor, suprema pedeapsă e să trăiască din mila acelor pe care i-a năpăstuit și cărora le-a dorit moartea.

— Am aflat vești despre tovarășii lui de 'ticăloșii, spune Bob.

— Despre pungașul de Driscoll ? se miră Mattia.

— Nu chiar despre el, care trebuie să fie tot la muncă tică, peste ocean, ci despre familia Driscoll : nevastă-sa

murit arsă de vie într-o zi cînd a căzut beată în foc, în ^l să se întindă pe masă, iar Allen și Ned au fost și ei ndamnați la muncă silnică, așa că au pășit pe urmele tatălui lor.

■

— Și Kate ?

Micuța Kate îngrijește de bunic, care trăiește încă ; ^{le}Ște cu el în curtea Leului Roșu ; moșneagul are bani »» ⁿ-o duce prea rău.

° fi friguroasă, zice Mattia, rîzînd, vai de ea ! i

nu-i place să te apropii de soba lui.

457

Și fiecare din noi are ceva de spus despre trecut. N-avem oare cu toții amintiri comune, pe care e plăcut să le evoci ? E doar legătura care ne unește.

După cină, Mattia mă trage lângă o fereastră :

— Știi ce ? mă întreabă el. Am cîntat de atâtea ori pentru străini, ce-ar fi să cîntăm puțin și pentru cei pe care îi iubim ?

— Tu nu te poți bucura fără muzică : oricînd, pretutindeni, mereu ! îți aduci aminte cum s-a speriat vaca noastră ?

— N-ai vrea să ne cînti cançoneta napolitană ?

— Cu plăcere, doar datorită ei și-a recăpătat Liza graiul.

Și ne luăm instrumentele : dintr-o cutie frumoasă, căptușită cu catifea, Mattia scoate o vioară veche, pe care, dacă ai pune-o în vînzare, n-ai lua nici două parale, iar eu scot din husă o harfă al cărei lemn, spălat de ploii, și-a recăpătat culoarea naturală.

Toți se strîng în jurul nostru, dar în acel moment apare un cățel alb. E Capi. Da, da, e chiar bătrînul și scumpul meu Capi ! E surd acum, dar vede încă bine : de pe perna pe care-și petrece zilele, și-a recunoscut harfa și vine șontîc-șontîc pentru „reprezentatie”. A luat în gură o farfurioară. Vrea să facă înconjurul „onoratului public”, um-blînd în două picioare, însă puterile îl lasă și se întinde jos, după ce salută grav „publicul” cu laba la inimă.

După ce ne-am isprăvit cançoneta, Capi se ridică și el cum poate și „face cheta”. Fiecare își dă obolul, iar Capi încîntat de cîștig mi-l aduce fericit. Niciodată n-a cîști-gat atîta.

Îl sărut pe bot ca pe vremuri cînd îmi era singurul prieten și, la această aducere aminte a sărăciei din copilărie, îmi vine un gînd pe care îl împărtășesc de îndată și celorlalți.

— Banii aceștia să fie începutul unui fond pentru înființarea unei case unde să fie adăpostiți și ajutați micii muzicanți . . . ambulanți. Mama și cu mine ne vom îngriji de completarea sumei.

458

— Scumpă doamnă, spuse Mattia, sărutînd mîna ma-

ii, dați-mi voie să contribui și eu cu o mică parte la această frumoasă inițiativă. Cu voia dumneavoastră, cîștigul de la primul meu concert la Londra se va adăuga la dîștigul lui Capi.

O pagină mai lipsește la manuscrisul meu, aceea care să conțină cançoneta napolitană. Dar Mattia, mai bun muzicant decît mine, o va scrie cîndva în locul meu . . .

CUPRINS

PARTEA ÎNTII

1. În sat.....
2. Barberin.....
3. Trupa lui signor Vitalis
4. Casa părintească
5. La drum.....
6. Curo mi-am început meseria . .
7. Învăț să citesc.....
8. Peste **munți și văi**
9. Uriașul cu cizme de șapte poște
10. La judecată.....
11. Pe apă.....
12. Cel dintîi prieten
13. Copil găsit.....
14. Zăpadă și lupi.....
15. Domnul Suflețel
16. Sosirea la Paris
17. Un „padrone” din strada Lourcine
18. Carierele de piatră de la **Gentilly**
19. Liza.....
20. Grădinar.....
21. O familie risipită

| | |
|---|------------|
| 21 | |
| 30 | |
| 36 | |
| 42 | |
| 52 | |
| 59 | |
| 62 | |
| 69 | |
| 79 | |
| 99 | |
| 111 | |
| 119 | |
| 137 | |
| 148 | |
| 155 | |
| 168 | |
| 176 | |
| 186 | |
| 193 | |
| PARTEA A DOUA..... | 210 |
| 1- înainte | 213 |
| 2- Oraşul negru..... | 231 |
| ³ - Vagonetar | 243 |
| ⁴ - fundația..... | 251 |
| ■ îngropați de vii..... | 263 |
| *• Salvarea | 275 |
| ♦• 3 lacție de muzică..... | 295 |
| «■ Vaca prințului..... | 305 |
| ^v - Tuşa Barberin..... | 321 |
| 461 | |
| 10. Familia cea veche și familia cea nouă | 334 |
| 11. Barberin..... | 342 |
| 12. Căutări | 356 |
| 13. Familia Driscoll | 368 |
| 14. Tristul adevăr..... | 377 |
| 15. Capi învață să fure..... | 388 |
| 16. Scutecele au mințit..... | 391 |
| 17. Unchiul lui Arthur, domnul James Mi^igan | 395 |
| 18. Noptile de Crăciun..... | 498 |
| 19. Temerile lui Mattia..... | 494 |
| 20. Bob | 422 |
| 21. „Lebăda” | 431 |
| 22. Scutecele n-au mințit.....- . | 440 |
| 23. în familie..... | 44# |

executat la ROMCART S.A. sub comanda nr. 768